ANUL V. — No. 204

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 2 Noemvrie 1924

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: AL. V. BELDIMAN 1888–1897, CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

Din Păcat în Păcat

roman —

de IOAN SLAVICI

I

Ce caută PALEA la Iaşi

Vremurile erau ajunse la cumpănă cu deosebire grea şi Filimon Palea se sbătea şi azi, şi mâine ca să ajungă a se hotărî într'un fel.

Congresul de la Paris chibzuise că li se cuvine țărilor române să se organizeze potrivit cu nevoile şi cu dorințele lor, şi Poarta otomană, luând cuvenitele măsuri pentru alegerea divanurilor ad hoc, rânduise caimacam domnesc pe Vogoridi, un Grec îndărătnic, care, fiind frate al soției lui Mihaiu-Vodă Sturdza, se căsătorise, ce-i drept, cu o moldoveancă şi fusese împământenit, dar tot mai purta cu multă 'ngâmfare fesul turcesc şi arăta în toate împrejurările, că ține să nu fie pus în rând cu moldovenii de baştină. E 'nvederat, că el era pe față şi fără de 'ncungiur protivnic al unirii celor două țări, ceeace nu se potrivia de loc cu vederile celor mai mulți dintre boierii de baştină.

Aceasta nu-l privia dacă e vorba, pe Palea; el era însă din ce în ce mai îndeplin pătruns de simțământul, că soarta omului atârnă de la starea lumii, în mijlocul căreia-şi petrece viața.

Venise din Bucovina la Iaşi când cu ocupațiunea austriacă şi chiar dintru 'nceput a pornit-o peste aşteptările lui, căci în timpul lui Grigore-Vodă Ghica era nevoie de oameni ca dânsul, care nu avea, ce-i drept, deprinderea de a umbla pe covoare şi se înpiedeca de toate scaunele, dar învățase carte prin şcolile nemțeşti, era deprins cu munca şi ştia să păstreze 'n toate privințele buna rânduială, ba, ucenic zelos al vestitului Aron Pumnul, mai era şi om cu vîrtute neînfrântă, care merge totdeauna drept înainte, sparge zidurile ce-i stau în cale şi durează pod peste şanțul ce-i taie drumul.

Acasă la el nu i-ar fi rămas decât să se căsătorească cu fiica vreunei preutese văduve şi să intre 'n parohia reposatului său socru. Slăbiciunea, pe care o avea pentru Aglaia, care nu era fată de popă, nu l'a iertat însă s'o facă aceasta. A venit dar la Iaşi cu gândul de a-şi găsi aici un rost potrivit şi s'o aducă apoi şi pe ea de la Cernăuți, unde trăia la casa unei mătuşi.

Era p'aci-p'aci să şi răuşească.

Fiind şi om chipeş şi cu deosebire simpatic, el în curând s'a căpătuit la postelnicie, unde a înaintat repede ca om, care 'n gândul tuturora avea s'ajungă departe. După retragerea lui Grigore-Vodă Ghica însă iar a rămas fără de căpătâiu de nu mai ştia încotro s'apuce.

Nu doară că n'ar mai fi putut să-şi păstreze postul. Era şi acum nevoie de oameni ca dânsul, dar boierul Costache Guieş, care abia decurând i se făcuse şef şi pentru care prinsese slăbiciune, l'a sfătuit cu tot dinadinsul să se retragă şi el.

„Eşti ispitit să rămâi, — îi zicea, — dar omul are să fie cu gândul îndreptat spre viitor. Te pomeneşti că 'n curând se ridică deasupra oamenii, care nu te iartă c'ai stat în slujba slugilor turceşti şi te prigonesc de nu mai ajungi nici odată să-ți croieşti drum în viața țării".

De aceasta Palea se temea şi el.

„Păcat ar fi,—mai zicea Coconul Costache, — ca un om ca d-ta să umble răsleț şi burlac. Dacă e vorba să nu ți-se clatină mereu pământul sub picioare, ai să te razămi cu toată credința pe vre-unul dintre oamenii cu trecere, care e 'n stare să-ți fie 'n toate împrejurările propteа neclântită.

Ținând seamă de această povață pe cât de înțeleaptă, pe atât de binevoitoare, Palea s'a retras rezemându-se pe Coconul Costache, om cu multă trecere şi încă tânăr, care putea să-i fie timp îndelungat proptea neclântită.

N'ar fi avut cuvinte de a se plânge, dacă gândul nu l-ar fi fost dus mereu la cele de acasă.

Curtea boierului Costache era, după obiceiul încă păstrat al pământului, un fel de colonie de slujbaşi mazilіți, pe care stăpânul casei îi ținea pe mâncat şi pe băut, iar Palea era dintre puținii, pe care boierul îi poftise la masa lui în vreme ce alții aveau masa lor deosebită. Iar alții se aflau pe la moşii ori aveau parte de tain, mai saci de grăunțe şi de făină, mai putini de brânză, coşuri de fel de fel de merinde, butoiaşe de băutură, porci îngrăşați, valuri de pânză, multe de toate de prin hambarele, cămările şi pivnițele boiereşti.

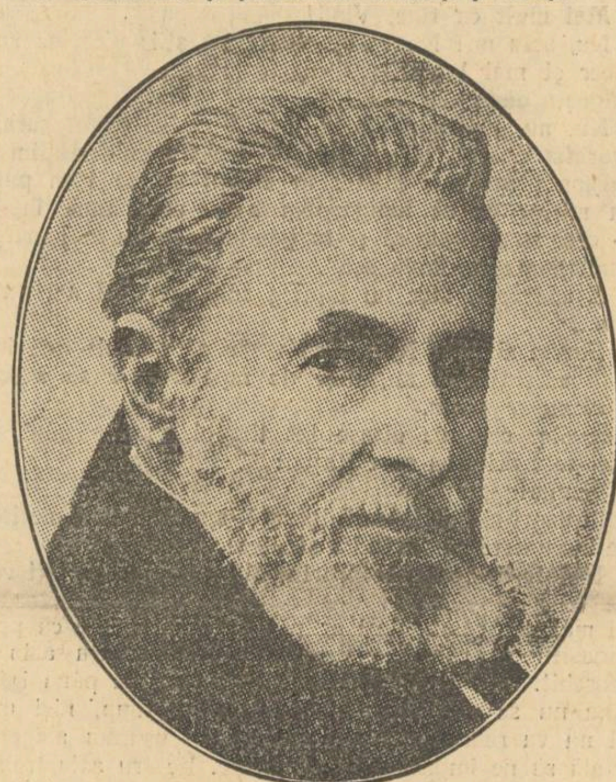
Cu cât mai mulți avea împrejurul său, cu atât mai de frunte era socotit boierul. Toate însă, se 'nțelege, până ce nu se vor fi schimbat vremurile, şi o lume întreagă aştepta mângâindu-se cu nădejdea, că boierul, ajuns iară mare şi tare, va pricopsi pe ai săi, pe fiecare după vredniciile lui şi după bunătatea inimii sale.

Coconul Costache, om nu prea lipsit de deşertăciune, se simția măgulit de gândul, că are atâta lume sub purtarea sa de grijă, şi ținea, că atât prietenii, cât şi duşmanii să-l ştie înconjurat de o mulțime de oameni destoinici fiecare 'n felul lui. Cu adevărat boier se simția numai când la masa lui erau adunați mulți dintre cei ce se rezemau cu toată credința pe el. De aceea slăbiciunea lui era să mai poftească şi prieteni pentru ca aceştia să vadă, să 'nțeleagă şi să spună mai departe ceeace gândesc.

Ceva mai greu i-ar fi fost Cocoanei Clotildei, care purta sarcinile gospodăriei celei mari şi era adese-ori pe neaşteptate nevoită a primi şi oaspeți mai subțiri. Femee de o fire cu deosebire aruioasă însă, ea le facea toate de dragul soțului său, la care se uita ca la un fel de minune, şi astfel nu numai că nu se plângea nici odată, ci se simția mângâiată de gândul, că Costache al ei e mulțumit. Era apoi lucru de sine înțeles, că starea aceasta e trecătoare, numai de azi pe mâne, şi va 'nceta 'n ziua, când soțul ei va fi ajuns iară-şi în slujbă.

Iar când se 'ntâmpla ca acesta să nu mănânce acasă, dânsa lua masa deosebit cu Lucia, fetița ei de vre-o doisprezece ani, cu cei doi băieți, frații mai mici ai Luciei, şi cu Franțuzoaica.

Mai era apoi pe lângă toate aceste, Cocoana Clotilda, şi fată de oameni bogați, crescută 'n casă cu mare lărgime, cu slugi multe şi cu legături întinse, şi dacă era Coconul Costache 'nconjurat de oameni vrednici, ținea şi soția lui să aibă împrejurul ei femei harnice şi pricepute, care îi dădeau ajutor într'ale gospodăriei, mai câte o văduvă, mai câte o fată bătrână, care puneau mâna când se faceau proviziunile de dulcețuri şi de vişinată, de murături şi de fei de fel de alte conserve ori când se aşeza urzeala pentru pânză ori pentru velințele, la care lucrau țigăncile sprinteme şi țărancele harnice şi istețe.

Ioan Slavici

Nu în rândul acestora avea să fie pusă Duduia Smaranda, o fată de boier scăpătat şi cumnata unuia dintre prietenii Coconului Costache. Pentru dânsa Cocoana Clotilda avea oarecare slăbiciune mai ales pentru că era franțuzită, sfătoasă şi bună de gură de-i plăcea Coconului Costache să stea de vorbă cu ea. Ea mai făcea față şi la mesele mari, precum şi la sindrofii ca să le ție oaspeților de urât, alt lucru, la care Coconul Costache ținea mult.

Cu vre-o doi ani mai în vârstă decât Palea, Duduia Smaranda nu mai putea să fie pusă în rândul fetelor tinere. Slabă scândură, cam năsoasă, oacheşă ca o țigancă 'n postul cel mare şi cu nişte ochi de şopârlă speriată, ea părea chiar fată bătrână,—aceasta cu atât mai virtos, cu cât avea în intregul ei fel de a fi oarecare acreală, ştia multe, cunoştea slăbiciunile oamenilor şi le dedea pe față cu un fel de mulțumire diavolească. Doue surori mai mari ale ei erau bine măritate, fratele ei Ioniță, cartofor vestit, se vîra pretutindeni, unde se adunau trei oameni la un loc. Mai avea dânsa şi o mulțime de rude şi astfel nu se putea petrece la Iaşi nimic fără de ştirea ei, nu ți-se ura să stai de vorbă cu ea şi Palea se bucura când o întâlnia, căci prin ea ajungea să cunoască mai din amănunte lumea, în mijlocul căreia-l aruncase soarta. Simțind-o aceasta, Coconul Costache şi Cocoana Clotilda îi lăsau bucuros să stea numai ei amândoi la o parte şi-i aşezau la masă unul lângă altul—în cât ai fi crezut că e la mijloc o legătură mai strânsă.

Păcat numai, că Duduia nu era numai bună, ci câte o dată şi rea de gură şi scăpa pe ici pe colo câte o vorbă despre golanii fără de căpătâiu, care cad belea în spinarea altora. Era lucru de sine înțeles că ea nu se gândia şi la Palea; se gândia însă Palea el însu-şi la sine, ba mai ales la sine.

Treceau adecă zilele şi săptămânile fără ca să fi urmat schimbarea de mulți aşteptată, iar el nu era deprins să nu facă nimic şi-i mai era nesuferit şi gândul, că trăeşte de azi pe mâne, numai şi numai din bunăvoința altora. Dintr'nceput se simțise onorat, că Coconul Costache şi Cocoana Clotilda-l găzduiesc şi-l poftesc la masa lor. Incetul cu încetul însă a ajuns să se socotească umilit când îşi dedea seama ce vor fi zicând alții despre el, şi inima i se strîngea când îi dedea brânci întrebarea, cum şi când ai tu să răsplăteşti bunătățile de care ți se face parte?"

Se simția apoi din ce în ce mai străin în mijlocul lumii străine, înconjurat de oameni cu vederi şi cu apucături cu totul deosebite de ale lui, pe care nu-i înțelegea şi care nu-l înțelegeau nici ei pe el.

Singurul, de care se simția mai apropiat sufleteşte, era Coconul Costache, care-şi făcuse studiile în Italia, la Turin, şi le complectase la Paris. Şi acesta se depărta însă adeseori de el. Lasă că atât în vorbe şi gesturi, cât şi 'n felul de a gândi luase nişte apucături teatrale, dar mai era şi boier şi, poate fără-că se vrea, te făcea, ca Duduia, adesea-ori s'o simți aceasta.

Cu desăvârşire altul era felul de a fi al Cocoanei Clotildei, de care Palea numai cu multă sfială era în stare să se apropie. Era în purtările ei atâta dulceață, în cât el începea oarecum să tremure în fața ei şi nu mai ştia ce să facă şi ce să zică. Una din apucăturile ei era să-i pună întrebări în ceeace privia pe părinții şi pe rudele lui, amănuntele copilăriei lui, gândurile ce-şi face pentru viitor, tot lucruri, care pe dânsa n'o priviau şi de care nici nu se interesa nimeni afară de dânsa.

Din când în când, la început mai rar, apoi din ce în ce mai des, i se întuneca oare-cum întreaga viață. Stând aşa singur în iatacul lui, îşi aducea aminte nu numai de Aglaia, ci şi de tatăl său şi de mamă-sa, care-şi trăseseră atâta de la gura lor, ca să-l țină pe el la şcoli, apoi muriseră amândoi fără ca să fi avut mulțumirea de a-l vedea om cu rost.

„De ce !? de ce !? —îşi zicea începând să plângă— par'că abia acum s'ar fi întors dela înmormântarea lor. Nu era oare pentru ei, şi pentru mine mai bine să stau în căile, în care au umblat ei şi să nu mă leapăd de ai mei !?"

Mult se simția singur şi părăsit, mereu îşi făcea mustrări pentru vina de a fi plecat de acasă şi-i era, par'că urgisită Aglaia, de dragul căreia s'a lepădat de gândul preoției, pentru care se pregătise.

„Păcătoasă slăbiciune!—îşi zicea şi pornia la deal spre Copou şi de acolo înainte, dus de gânduri grele şi de mâhnirea din sufletul lui.

Simțindu-se bine 'n mijlocul naturii mute, sub cerul înstelat şi'n bătaia vântului răcoros, el nu se mai întorcea decât noaptea târziu, când toți dormiau şi nu mai era nimeni, care să i-se uite 'n ochi şi să-l întrebe, pe unde-a umblat şi ce gânduri îl frământă.

„Păcat!—îşi zicea,—greu păcat! Cum ai putut tu să părăseşti lumea, în care te-ai pomenit şi care a scos om din tine!? — Cum te-a iertat firea să te desparți de rudele tale, de prietenii tăi din copilărie, de toți cei ție sufleteşte apropiați şi să vii aici, unde nimeni nu te ştie cine eşti, nimeni n'are nevoie de tine, nimeni nu-ți zice *„tu"* şi nimeni nu ia parte nici la durerile, nici la bucuriile tale!?"

Păcat o fi fost, dar încă mai mare păcat era nedreptatea ce le făcea celor doritori de a se apropia de dânsul, cum erau, înainte de toate, Lucia şi frățiorii ei, care, văzându-l mereu posomorît, se depărtau cu sfială de dânsul.

Nu tot aşa Duduia Smaranda, care nu era de loc sfiicioasă, încă mai ales Cocoana Clotilda, care avea şi ea slăbiciune pentru el şi înțelegea mâhnirea dată pe față în ochii şi'n trăsăturile feței lui, vocea cu care rostea vorbele, până chiar şi ținuta şi'n gesturile lui.

„Ai început, aşa mi se pare, să-ți perzi răbdarea, — îi zise ea într'una din zile. Ai multă dreptate: prea de tot încet se desfăşură lucrurile decând cu caimacamia lui Vogoridi. Să ştii însă, că numai de la Costache atârnă să se întoarcă iar la postelnicie, Vornicul Costache Catargiu stărue mereu, căci Vogoridi ține să-l aibă 'n partea sa, dar ai noştri sunt toți unionişti şi nu-l lasă să treacă 'n partea cealaltă. Lucrurile au însă mai curând ori mai târziu să se lămurească, şi temerile ce vei fi având sunt lipsite de temeiu".

„Nu aceasta e, Cocoană Clotildă, nu numai aceasta e, ba nu e de loc aceasta, — întâmpină Palea zăpăcit. Nu sunt, ce-i drept, deprins să-mi petrec viața umblând de ici până colo fără de nici o treabă, dar sunt încredințat nu numai despre bunele îndemnuri, ci şi despre priceperea politică a Coconului Costache şi nu mă 'ndoiesc nici eu, că au să se lămurească lucrurile. Mi-e însă adese-ori par'că trebue să mă căiesc că am plecat de acasă şi am venit aici, unde mă simt străin şi teamă mi-e, că tot străin am să şi rămân toată viața".

El nu-şi dedea seama despre asprimea vorbelor ce rostia, dar Cocoana Clotilda, înțelegându-l, nu se supăra, ci-i zâmbia cu bunăvoință. Nu odată a fost în copilăria ei certată pentru că se juca cu copiii slugilor, şi adese-ori îi făcea şi soțul ei mustrări pentru că nu ştia să-şi păstreze demnitatea rangului şi se coboară 'n rând cu cei ce nu sunt de seama ei.

„Mi-am petrecut copilăria şi tinerețele 'n intimitate familiară, — urmă el îmbărbătat de zâmbetul ei, — între oameni, care, de o potrivă fiind, de o potrivă se şi socotesc între dânşii: aici e multă bunăvoință la cei de sus şi alipire cu adevărat credincioasă la cei de jos, dar inima deschisă şi legăturile sufleteşti mi se par peste putință".

Fără ca să-şi dea seama despre ceeace face, Cocoana Clotilda-şi mai apropie scaunul de al lui.

„Vorbele ce rostişi ar trebui să mă supere, — grăi dânsa, — şi m'ar şi supăra, dacă n'aşi şti, că vina e şi a d-tale, ba mai ales a d-tale. Prea eşti posac, prea te tragi la o parte, prea stai într'un colț şi nu vrei să ții seamă, că au şi alții tragere de inimă către cei sufleteşte înrudiți cu ei. — Ziceai, — urmă ea, — că nu eşti deprins a-ți petrece viața umblând de ici până colo fără de nici o treabă şi pleci cu toate aceste — aşa singur cuc — la deal spre Copou şi de acolo mai departe. Ia gândeşte-te, că e pe ici pe colo câte cineva care s'ar bucura, dacă ar putea să te 'nsoțească. Nu mai vorbesc de Duduia Smaranda, care ține atât de mult la d-ta, dar avem noi trei copii, care ar sălta de bucurie, dacă i'ai lua 'n plimbările ce faci. Sunt încredințată că ți s'ar mai înveseli şi d-tale inima, ba, pe deasupra ne-ai îndatora şi pe noi, părinții copiilor, care ar câştiga mult petrecând un ceas-două cu d-ta. Despre intimitate familiară vorbeşti. Familie am şi eu, şi-ar fi mare nedreptatea ce mi-ai face, dac'ai zice c'ai voit şi nu ți s'a îngăduit să intri în intimitatea ei. Inima nu e privilegiul unor anumite clase sociale".

Grăindu-le aceste, ea-i întinse mâna roşind ca o fată, iar el se plecă oare-cum ruşinat şi o sărută uitându-i-se 'n ochi par'că i-ar fi fost, dacă nu chiar soră mai mare, o mătuşă, pe care o ştie de copil mic, dar de mult n'a mai văzut-o.

Din clipa aceasta i s'a prefăcut întreaga viață sufletească. Ținuse pân'atunci la Cocoana Clotilda fiindcă era soția Coconului Costache, iar de aci înainte ține la Coconul Costache şi pentru că el — pe lângă toate celelalte — mai era şi soțul Cocoanei Clotildei.

Era lucru firesc să-i fie dragi iş copiilor lor.

Pe când umbla stingher prin lume, era adese-ori ispitit de gândul, că singura lui scăpare e să se căsătorească, nu cu Aglaia, nici cu fata preutesei, ci ori şi cum şi cu ori şi cine, numai să aibă şi el cuibul lui, un suflet, de care se ştie legat.

Nu mai umbla acum singur şi-i era ruşine de gândul, pe care-l avuse mai nainte, căci inima-i se înveselea când vedea, cum aleargă copiii la el, care ştia să le spună atât de multe, ba îi mai era plăcut şi timpul petrecut cu Duduia Smaranda, care-i însoția şi ea din când în când pe copii.

Când se 'ntâmpla apoi, ca Coconul Costache să nu vie la masă, Cocoana Clotilda îl poftia şi pe Palea, precum şi pe Duduia Smaranda, dacă se nimeria şi ea pe-aci.

Erau frumoase zilele acelea chiar şi fiind cerul încurat şi bătând vîntul a furtună ori a viscol.

In Nr. viitor: **Câte nu mai ştia Dudula.**

După amiază de vară

In largi spirale vântul înalță din cetate
Un suflu greu de moarte latentă şi amară
Prin nori, ca printr'o sticlă translucidă străbate
Lumina leşioasă a soarelui de vară.

Trec singur prin oraşul iubirilor trecute
Trec singur ca un preot printr'un oraş străin
Pe străzile cu case şi piețe cunoscute
Necunoscut de nimeni, de zeci de ori revin.

Camil Petrescu

Miniaturi de toamnă

de Const. Asiminel

PASTEL

Amurgeşte... Dintre vii s'aude
Un cântec vag, ce pare-o rugăciune —
Peste rugina ramurilor ude,
Grăbită noaptea scutură tăciune...

Şi cerul plâns ca un copil stingher
S'apleacă galeş înspre plopii goi;
A prins să cânte greerii'n ungher
Şi-un stol de rândunele plânge 'n noi...

PACE...

Lumina somnoroasă 'şi despleteşte
Fuioarele de fum peste păduri,
Stropit cu frunze galbene tânjeşte
Un cuib pustiu în vrejuri reci de mur

I-atâta pace că s'aud cum trec
Prin aer funigeii argintii;
Copacii scuturându-se, se 'ntrec
Să mă îngroape în melancolii...

NUCULUI...

Te-ai scuturat de-atâtea ori stingher
Şi-ai înfrunzit ca să te scuturi iar,
Acelaş stânt între pământ şi cer,
Zâmbind, plângând, plecându-te 'nzadar.

Cărarea strâmtă, numai ea îți ştie
Şi zilele, şi nopțile, şi clipele
Când peste 'ntunecata'ți sihăstrie
Cocoarele îşi scutură aripile...

IN PLOAIE...

Lăsați-mă s'ascult cum se dezbracă
In ploaia rară plopii, cum s'apleacă,
Lăsați-mă să strâng din toamna lor
Luminile şi clipele când mor...

Făclii căzute 'ntr'un altar uitat
Sunt frunzele ce'n drum s'au scuturat
Iar ochii tăi sub pleoape lungi cu seri
Sunt singurii ce-adastă primăveri...

Steuerman Rodion

— popas în bibliotecă —

Războiul îşi descleştase ghiarele de oţel din beregata omenirii. Toamna cădea, prevestitoare, peste târguri; umbrele se furişau, încovoiate, pe lângă ziduri. Demobilizarea ne împrăştiase, în voia vântului, cu nervii biciuiţi de neurastenie. Căutam un sprijin — în noi, în afară. Orbeşte, pe cărări semănate cu ruini şi cadavre...

Trăiam epilogul tragediei universale.

Ştim, moarte, că pândeşti şi ne-ameninţi
Că 'n goluri plinătatea ta s'adună
Şi te-aşteptăm mai şubrezi, mai cuminţi.
(Bomba")

Moartea nu ne mai înfiora. O aşteptam, o doriam. Ea aducea deplina linişte, descătuşarea.

A dorit-o, a chemat-o într'o zi rece de Octombrie şi poetul Steuerman-Rodion, în căsuţa sa din Capitala Moldovei. Ştiinţa i-a adus descătuşarea iar rănile s'au închis — ca să se deschidă altele în inima celor ce rămâneau în urma lui...

* * *

Viaţa lui Rodion a fost un sbucium continuu şi se oglindeşte clar în opera sa literară.

Copilăria:

Prolog cu care se deschide
Poiema vieţii: Sărăcie.

iar în prefaţa primului volum de versuri: (*Sărăcie*, 1891—1896, edit. Şaraga) „eram (copil) de o timiditate sălbatecă, neobişnuit de sfios".

După o toamnă petrecută la Paris, Steuerman-Rodion îşi dă doctoratul în medicină şi chirurgie, la Universitatea din Iaşi. Teza (Reflexii asupra unui nou tratament al cancerului epitelial)" are *poate* singurul merit de a nu fi tipărită nici din fondul Adamachi, nici din al fundaţiunei Carol, nici de cassa Sfântului Spiridon, nici măcar din generosul fond Buţă, creat odinioară cu sacrificiile d-lui profesor Sculy — *ci din produsul unui volum de literatură.*

Până la doctorat („Necesitatea îl imboldea cu pintenul ei nemilos" *) Rodion scoate la lumină o *Antologie* urmată imediat de o *Crestomaţie)* a scriitorilor români din veacul XVIII şi XIX; *O toamnă la Paris*, versuri şi proză (toate în editura Şaraga) şi *Ele*, o parte din articolele publicate prin ziarele din Iaşi „impresii notate din fugă, zi cu zi, aşternute în sala vre-unei redacţii, în seara vr'unui spectacol de teatru, în urma — ori chiar în timpul — unui curs universitar".

„Impresiile, reflexiile şi senzaţiile" din *O toamnă la Paris* oglindesc minunat capitala-lumii: culmi şi prăpastii, lumină şi noroi....

Excepţională, poezia:

IDILĂ MODERNĂ

A lăsat să-i cadă fruntea — iar pleoapa lui greoaie
Singura lumină 'nchide care încă nu s'a şters,
Mâna-i albă, fără sânge, umbra 'şi tremură pe-o foaie
Unde zace, mort în faşe, începutul unui vers.

Nervu-i joacă în oglinda ochiului secat de trudă
Chipul dragei lui Cloroze ce-şi alese ideal
Intr'o zi când o zărise, chip plăpând, pleoapă udă
Ţinând pulsul unui bolnav într'o sală de spital.

Azi visează 'n vis de lacrimi cea mai sfânt'a lui dorinţă
Intrupată în izvorul vecinicei melancolii:
„Ţie 'ntreaga mea vieaţă de simţire şi credinţă
„Jertfă ţi-o închin pe-altarul palidei Neurastenii".

care pare să fie prologul dramei de mai târziu, — şi

MADELAINE

Crist, ce palid eşti la faţă
Şi ţi-e trupul numai os...
Iar în faţa ta vorbeşte
Un catolic pântecos.

Este popa, — şi ca dânsul
Mulţi se zic ai tăi urmaşi.
Cum să nu fii slab şi palid
Când pe-atâţia îi îngraşi?

o satiră usturătoare la adresa preoţilor catolici.

Menţionam, în fugă, traducerile isbutite din *Rudolf von Gottschall, Carmen Silva, Victor Hugo, Sully Prudhomme* şi două broşuri de polemică: *Heinrich Heine şi Ed. Grenier şi complicele lui Heine* (ambele răspuns la studiul lui V. I. Ghica: „O carte care ne priveşte şi un om care ne interesează", — publicat în „Convorbiri Literare") pentru a închide primul capitol din viaţa literară a poetului Steuerman-Rodion.

Cum a fost primit Rodion de critica românească, ne-o spune Becescu-Silvan în „Pagini Alese" 9—1902: „Autorul *Liricelor* a fost primit, la noi, cu urlete şi strigăte de ură..."

* * *

In pragul războiului, Rodion ne dărueşte (cu concursul soc. culturale *Saron)* volumul de versuri *Spini*, cu bucăţi alese din ciclurile mai vechi: *Sărăcie, O toamnă la Paris, Lirice, Cinice* şi alte câteva bucăţi ulterioare.

In majoritatea bucăţilor, acelaşi dureros „leit-motiv": conflictul de rassă.

Vroind prin versurile mele
Cu două neamuri să mă 'mpac,
La unul am luat durerea
La celalt graiul — s'o îmbrac.

N'a vrut întâiul să m'asculte,
Că n'am vorbit în limba lui;
Al doilea mi-a zis: „Durerea
Nu este-a mea, de ce mi-o spui?"

(„două Neamuri")

Suferinţele neamului obidit şi pribeag se resfrâng, convingătoare, în poezia lui Rodion:

Eu sunt din neamul ce de veacuri în umbra traiului îndură
Sub jugul greu al umilinţii, batjocuri şi dispreţ amar,
Căci pentru dânsul pare scrisă o lege crudă în natură:
Să geamă sub povara crucii, mânat de râsete şi ură,
Cum a gemut Isus în vârful mântuitorului Calvar.
(„Lamento")

Nenorocul de a se fi născut evreu îl urmăreşte pretutindeni. Revolta se stinge, se topeşte în dragostea pe care o nutreşte faţă de pământul care îl hrăneşte şi de cerul sub flamurile căruia a văzut lumina zilei:

Imagina târzie a unei generaţii
Ce 'mi mângâie trecutul cu glas prietenes

— Pe visător iubiţi-l şi versul drag cântaţi
C'a făurit din lacrimi cuvântul plin de graţi
Spre a slăvi pământul şi graiul românesc.
(„Epilog")

Visa o zi a dreptăţii; o mai visăm şi noi...

Iubirea curată:

Atâta senin izvoreşte
Adâncul privirilor tale,
Că nu'mi mai rămâne o umbră
Din anii de dor şi de jale.
(„Cântece de drum. III")

e înjunghiată de aceiaşi amărăciune:

„Icoana" nu te vede
Şi nu te înţelege;
E-ascunsă într'o carte
Şi e de altă lege.
(„Icoana")

Adâncul gol al rănii încep al- măsura
Re 'ntors la mine însumi, ca pasărea pribeagă,
Şi uşurat de doru-mi, de dânsa azi mă leagă
Nu farmecul speranţei — ci 'nstrăinarea grea...
(„Iubire-Ură")

* * *

Poezia socială (sbucnire surdă de revoltă purificatoare) se precizează, — e turnată în tiparele defintive din sonetele postume — *Frontul Roşu;* — volum apărut în 1920 sub îngrijirea lui Eugen Relgis. „Nebunia colectivă şi frenezia nimicirii" ce au caracterizat războiul trecut, găsesc în Rodion un observator usturător de obiectiv. Atmosfera grea de fum şi gemete sugrumate, câmpurile de luptă, peregrinările soldatului — om prin pustiul sufletului, în căutarea unui sprijin — toate sunt prinse covârşitor de real în *Frontul Roşu:*

Se întorc răniţii:

Icoana unui groaznic an de fier
Cumplită este-a ranelor arsură,
Când limba se usucă de căldură
Şi când răniţii numai apă cer.
(„Ambulanţa")

Iar acolo, pe front — în răgaz:

Muncesc de ceasuri patru topătari
Să sape şi s'acopere transeea,
Atac modern, modernă epopeea:
Aeroplan, transee, gropi şi pari.

Adâncă şi 'ntărită de stejari,
Păn'o să 'nfrunte fierul şi scânteia,
Priveliştea-i mi-a insuflat ideea
Că nu-s soldaţi la lucru, ci gropari.

Se uită jalnic bolnavii din cort
Şi poate, sub privirea lor mă port
Cu gândul spre un trist desnodământ,

Ce lesne cazi eroule, înfrânt!
Un vârf de schije. — omul zace mort,
Iar micul şanţ, transeea, e-un mormânt.
(„In faţa transeei")

In acest timp, în palate e ospăţ — „Ospăţul Roşu":

Bea, Ţar, cu Hohenzollern-Habsburg;
Tamiza, Spree, Dunăre şi Don,
Turnaţi în cupe sânge pentru Tron.
...Dar iată, braţ tăiat de vr'un hirurg,

Străbate, ca şi atunci, scriind pe zid
Tiranilor ce beau şi ne ucid
Pe Volga, Tibru, Sena şi pe Rin.

Vom face tuturor un crunt destin.
Gândiţi-vă, despoţi cu suflet vid,
La vechiul „Mane, Tekel, Ufarsin!"
(„Ospăţul Roşu")

După această imagine prevestitoare (în parte, plinită) ochii poetului se întorc, plini de nădejde, spre robi:

Norod nenumărat, fără 'nceputuri
Şi fără de sfârşituri, ca o mare, —
Tu ai putea, cu-o singură 'ncruntare —
Toţi viermii de pe trupul său să-i scuturi.
(„Robi")

Şi cade „cortina de sânge":

A bântuit, spaimântătoare, boala —
Trei molime cu 'nveninate guri
Prin care arse moartea, grea ca smoala.

Câţi mai sunteţi, bărbaţi, — în bătături
Năduhul vă adună 'n dârze uri
Şi'n ochi v'aprinde cumpăt greu: răscoala!
(„După")

Şi toate aceste suferinţe, îndurate în rând cu toţi copiii ţării româneşti, — pentru toate aceste nepreţuite mărgăritare, o singură răsplată. Se întrezăreşte din cele 2 sonete cu cari se închide volumul: *)

Copile drag, alege-ţi un alt nume, —
Nu te înduioşa că-i părintesc;
Fă'l lesne de rostit, fă'l românesc...
Pe valuri să pluteşti, iar nu pe spume
(„Moştenire grea")

Adevăratele tragedii nu au nevoie de comentarii.

Steuerman-Rodion a fost: un mare poet, un mare nedreptăţit.

GEORGE MIHAIL-ZAMFIRESCU

*) Eugen Relgis-Rodion, rev. Junimea Evree, 1923.

) In curând, de **Steuerman-Rodion: „Cartea băiatului meu — autobiografie şi „Frontul vesel" — sonete.

TRIŞAREA

— O DRAMA DIN RĂSBOI

Vlad Raşcu şi Marcel Drăguşin, doi tineri prieteni, plecând dela vizita ce obişnuiau s'o facă din ce în ce mai des familiei Marian, erau îngânduraţi şi tăcuţi.

Ceeace-i atrăgea cu deosebire acolo era fiica Marienilor, Ana, un buchet de calităţi. O iubeau amândoi în acelaşi timp şi cu o pasiune la fel de neţărmuită. Cât despre ea nu se putea hotărî cui să dea preferinţă, căci îi găsea prea deosebiţi unul de altul; şi gândea că i-ar fi fost tot atât de greu să aleagă şi în cazul când nu s'ar fi deosebit deloc între ei.

In adevăr, unul era opusul celuilalt, deaceea poate erau aşa de buni prieteni; unica analogie între ei era pasiunea pentru Ana Marian.

Astfel, Raşcu era brun, înalt şi slab; avea darul să impresioneze şi să impună; foarte inteligent şi cult, mai avea pe deasupra o solidă experienţă; deşi tăcut, brusc şi cam mizantrop, ştia, când voia, să se facă surprinzător de plăcut, iar sub întreaga-i înfăţişare glacială întrevedeai un suflet arzător, ca acei gheizeri din regiunile îngheţate.

Pe când Drăguşin era blond, potrivit la stat şi cam grăsuliu; era de o fineţă virilă şi simpatică; om de salon prin excelenţă, convorbitor apreciat, dansator căutat, mai era înzestrat şi cu o voce plăcută de tenor; marea sa calitate era că putea să combine superficialul cu profundul, de unde şi intensa-i pasiune amoroasă precum şi în genere sentimentele şi acţiunile-i superioare. Se complectau unul pe altul, după cum spunea aşa de nimerit Ana Marian; şi din cauza aceasta ea glumea întrebându-i care din ei vrea să-i fie soţ şi care prietenul casei...

In ziua aceea îi tachinase, în felul acesta, mai mult ca de obiceiu; asta-i întărâtase mult unul împotriva celuilalt. Şi pe când aveau înfăţişarea că ar mârâi unul la altul, ea râdea nebună, copilăreşte.

Iar acum, mergeau împreună şi-şi ignorau parcă, reciproc prezenţa. Deodată Raşcu se aplecă spre Drăguşin şi-l întrebă deadreptul:

— *Marcel, o iubeşti tu la fel ca mine?*

— *Mai mult ca tine, Vlad!*

— Nu, asta nu! Nu vorbi ceeace nu ştii; uite, eu sunt mai sincer şi mai logic.

Drăguşin dădu din umeri.

— Nu, nu, protestă Raşcu, mai bine să avem curajul să ne vorbim deschis şi prieteneşte decât să ne pândim ca nişte duşmani ascunşi; numai în chipul acesta vom putea găsi un mijloc ca să soluţionăm *asta*, prin bună înţelegere — căci sunt sigur că şi tu gândeşti că nu mai merge, că nu mai poate continua aşa".

— E adevărat. Dar nu înţeleg cum crezi că am putea soluţiona...

— Foarte simplu. Numai că vreau să ştiu de mai înainte dacă accepţi sau nu, deşi de fapt *trebuie* să accepţi căci *altfel nu se poate*.

Drăguşin, care se uitase tot timpul spre pământ, îşi ridică deodată privirea spre Raşcu:

— Spune!

Ochii negri ai lui Raşcu fulgerară, sprâncenele-i mefistofelice se încruntară şi, făcând o sforţare, începu:

— Inainte de toate, te previn, Marcel, că ceeace-ţi voiu propune e foarte serios; dar e necesar şi hotărîtor şi, ceeace-i mai de seamă, deşi ar părea paradoxal, e că prietenia noastră va rămâne imaculată. Vom aranja asta în chip deosebit. Iată acum propunerea: In caz că până într'o lună Ana nu se va decide şi dacă, între timp, nici unul din noi nu va renunţa la ea, atunci să-i uşurăm alegerea, şi totodată să ne împăcăm la rându-ne. Pentru asta trebuie ca unul din noi să dispară, să fie suprimat, prin duel — înţelegi? ne vom bate până la moarte! Accepţi? Da? *Trebue!*

Drăguşin îi întinse mâna.

* * *

Luna a trecut; Ana Marian încă nu s'a putut decide; niciunul din ei n'a renunţat la ea.

* * *

Ziua hotărîtă pentru duel sosi; dar această zi fu 16 August 1916.

Când cei doi prieteni se întâlniră erau în uniformă de sublocotenenţi.

— De acum vieţile nu ne mai aparţin, observă Raşcu. Ce-i de făcut?

De data asta Drăguşin fu acela care aduse soluţia:

— Să încheiem un alt pact, Vlad, propuse el. De fapt îl vom schimba numai forma căci fondul va rămâne acelaş. Să căutăm, acum, în răsboi, să nu ne dăm înapoi dela nicio primejdie ci dinpotrivă s'o căutăm — până când unul din noi va cădea; prin modul acesta moartea-i va folosi şi ţării. Atunci cel ce va supravieţui va înceta cu această obligaţie şi se va comporta ca toţi ceilalţi şi — dacă va avea norocul să scape până la sfârşit — se va bucura de fericirea astfel câştigată şi pe care de bună seamă că destinul o avea pregătită pentru el.

Raşcu îi întinse mâna.

... Rivali în dragoste, erau, acum, rivali şi în vitejie.

In luptă erau întotdeauna la punctul cel mai expus; se însărcinau cu misiunile cele mai riscate, în cari desfăşurau maximum-ul de temeritate; nu scăpau niciun prilej ca să ispitească primejdia.

Şi deşi regulat erau socotiţi pierduţi, totuşi ei scăpau de fiecare dată. Părea că ceva nevăzut îi ocroteşte; dar această ocrotire în loc s'o accepte şi s'o binecuvânteze, ei o respingeau şi o blestemau, căci îi întârzia în atingerea rezultatului pe care-l doreau cu nerăbdare, sătui de atâta tărăgănare.

Intr'o zi li se prezentă încă un prilej ca să silească soarta să se pronunţe.

Se încercă o învăluire a inamicului de către trupele din sectorul în care se aflau ei. Pentru asta trebuia, înainte de toate, să fie ocupat un punct strategic de care atârna întreaga mişcare; dar cum era o acţiune importantă şi dificilă se cereau oameni la înălţimea ei.

Cei doi prieteni, camarazi şi rivali, profitară de împrejurare şi fură printre cei dintâi ca să ceară onoarea de a conduce vitejii acolo.

Unităţile ce urmau să îndeplinească această misiune trebuiau să pornească noaptea, să coboare, strecurându-se pe ascuns, printr'o vale râpoasă şi împădurită, după care să dea atacul prin surprindere şi să cucerească ţinta indicată. Tot greul era străbaterea văei.

Raşcu regretă îndată sarcina ce şi-o asumase, cu atât mai mult cu cât suferea de o indispoziţie ciudată; era stăpânit de o presimţire tristă şi obsedat de gânduri negre. „Intr'o asemenea stare trebuie să fie cel ce trebue să moară", îşi şopti livid. Pentru prima oară întreaga-i fiinţă se răsvrătia şi refuza să înfrunte primejdia; ar fi dat totul din lume pentru ca să se poată sustrage şi murmură împotriva celorlalţor camarazi cari vor dormi liniştiţi în noaptea aceea în care el îşi va expune pielea pentru ei.

Dar n'avea încotro, căci trebuia să îndeplinească însărcinarea luată către ţară şi în acelaş timp să urmeze pactul încheiat cu prietenul şi camaradul său; din cauza asta începuse în el o luptă mai teribilă, poate, ca aceea pe care era s'o dea împotriva inamicului.

In noapte şi tăcere porniră spre vale. Pe măsură ce înaintau, Raşcu, pierdut cu desăvârşire, căuta în juru-i cât şi în creerul său o scăpare — fără s'o poată găsi însă; şi cu cât se apropiau de vale, cu atât el avea impresia că-i târît pe pământ printr'un ştreang prins de gât. Şi-i era groază; şi-i era ruşine.

Incepură să coboare cu nesfârşite precauţiuni, evitând cel mai neînsemnat sgomot precum şi cea mai mică mişcare de prisos. Căci dacă ar fi prins de veste inamicul putea să-i ia sub focul artileriei sale prinzându-i, în valea râpoasă şi împădurită, ca pe şoareci; şi în cazul acesta partea principală a planului ar fi fost compromisă, iar efectul atacului primejduit.

Deaceea, când fură pe la mijloc, se opriră, pentru noui dispoziţii de prudenţă.

Dar tocmai atunci se auzi ca un fluerat prelung şi în acelaş timp crăcile unui copac se clătinară ca de vânt şi o creangă se rupse şi căzu foşnind. S'ar fi zis că trecuse o pasăre invizibilă şi nimicitoare...

... Şi îndată în urmă pământul se cutremură într'un bubuit năprasnic, făcând să vuiască întreaga vale: trecuse, căzuse şi explodase o ghiulea.

Altele îi urmară.

De ceeace se temeau ei nu scăpară: inamicul prinsese de veste sau, în cazul cel mai bun, bănuia ceva numai. Toţi se trântiră la pământ, aşteptând să treacă urgia; prinşi într'o reţea ucigătoare, nu puteau da nici înainte nici înapoi.

In timpul acesta, lupta ce se dădea în sufletul lui Raşcu atinsese paroxismul.

Sosiau proectilele în vale cu ţipete isterice, retezau copacii, se abăteau asupra oamenilor şi a pământului, făcând totul una; împroşcau în toate părţile schije, bulgări de pământ, aşchii de copaci, fâşii din oameni, sfărâmături de arme, toate amestecate laolaltă şi învăluite de fumul negru şi înecăcios, întretăiat de fulgere...

... Dar încetul cu încetul focul acesta, ce părea că nu va avea sfârşit, se potoli — până ce încetă brusc, tot aşa după cum începuse.

Prudenţi, lăsară să treacă câtva timp, după care se sculară şi-şi reluară coborârea în noapte şi tăcere. In urma lor lăsau oameni sfâşiaţi şi copaci sfărâmaţi.

Dar când fură aproape de fundul văei se pomeniră iarăşi cu focul artileriei inamice revărsat peste ei. Din nou copacii sfărâmându-se scrâşniau, iar valea vuind blestema.

Ghiulelele cădeau una după alta, una lângă alta, bătând pământul ca într'un dans fantasmagoric.

Dar de data asta soldaţii nu se mai opriră ci, trebuind s'o ia repede, coborîră cu iuţeală.

Raşcu însă nu mai putu să-şi lupte cu sine însuşi şi trântindu-se la pământ, se târî până la o groapă săpată de explozia unui obuz; înainte de a se ascunde în ea, avu ca ultimă viziune, în fulgerarea unei ghiulele, pe Drăguşin alergând în jos, urmat de oamenii săi.

Groaza îl făcu să se pitească cât mai adânc în groapă şi să-şi vâre capul, cu ochii strâns închişi, între genunchii aduşi până la piept. Şi bombardamentul deslănţuit cu furie deasupra sa îi mărea din ce în ce teroarea.

Intr'un târziu asta încetă.

Nu se mai auzi nimic.

Tăcere.

Raşcu îşi deschise ochii, îşi ridică capul şi privi afară.

Tăcerea era aşa de necrezut, după sgomotul de până atunci, încât Raşcu se temu o clipă că şi-a pierdut auzul; dar tocmai atunci auzi ţipătul prevestitor de rău al unei cucuvele şi asta în loc să-i facă rău îl linişti, ba chiar îi produse bucurie. „Nu sunt surd", conchise el voios.

Cu timpul însă, tăcerea, ce părea ireală, începu să-l turbure şi să-l chinuiască mai rău ca sgomotul bombardamentului, cu atât mai mult, cu cât lupta din sufletul său reîncepu cu o tărie mai mare; dar de data asta era frământarea care urmă faptul consumat, era judecata conştiinţei sale. Ceeace făcuse el era o laşitate. Işi părăsise camarazii în cumpănă, dezertând dela datoria sa, şi-şi călcase cuvântul de onoare trişând în partida angajată cu Marcel Drăguşin; făptuise o dublă crimă; era dezonorat de două ori în proprii săi ochi.

La urma urmei însă, ce putea să-i pese? Era scăpat şi nimeni nu-l văzuse! Asta era totul!

Şi vesel îşi frecă mâinile.

Dar ceilalţi oare unde or fi? Ce s'a mai petrecut?

Cu băgare de seamă eşi din groapă şi începu să coboare în vale, în cercetare; păşia.

Trebue că era trecut de miezul nopţii.

Printre crengile răsucite şi ciuntite ale copacilor, răsărea luna, scofâlcită şi roşie, părând un cap însângerat spânzurat de copaci.

Ciudat! Deşi Raşcu avea motive să fie liniştit că era scăpat, totuşi presimţirea rea nu-l părăsea, ba, ce-i mai mult, ea era acum şi mai perzistentă şi mai covârşitoare şi mai copleşitoare...

„Prostii, prostii..." râse Raşcu ca să-şi dea curaj şi-şi trosni degetele ca să facă puţin sgomot în tăcerea ce-l învăluia şi-l înspăimânta; cel puţin să mai auză ţipătul cucuvelei — dar nimic.

„De ce să mă mai tem? Pericolul a trecut. Presimţirile sunt înşelăciuni. Nimeni nu m'a văzut şi cu atât mai puţin Marcel..."

Dar ce-i asta? In clipa aceea încremeni locului, cu privirea în sus...

... *de unde-l privea Drăguşin!*

„Năluciri, năluciri!" răsuflă greu Raşcu, pe când o sudoare rece îi dădea fiorii morţii. „Cum Marcel!... Unde-i Marcel! Asta-i luna — seamănă cu un cap însângerat, spânzurat de copaci! Mare nătâng sunt!..."

„Totuşi... iată şi luna... de după crengile acelea groase, de unde luminează capul lui Marcel... da, capul lui Marcel... şi face să-i sticlească ochii..."

In adevăr, capul sângerând al lui Drăguşin atârna de crăcile unui copac unde fusese asvârlit, din josul văei, de presiunea exploziei obuzului ce-l retezase.

Cerea răsbunare şi dreptate, iar în ochii săi, cari priveau ţintă pe Raşcu, se citea imputare şi asprime.

Un ţipăt de groază răsună în tăcerea din alte lumi şi Raşcu se prăbuşi la pământ; iar când se sculă, începu să sară ca broaştele, pitulându-se prin tufişuri şi uitându-se înapoi, spre capul însângerat, rânjea:

— „Na, că nu mă poţi prinde!" şi în asta era ştrengărie prietenească şi răcnet de nebun.

KOSTYA GALITZA

Bucureşti, August, 1924.

CRONICA FILOZOFICĂ

Apolinicul şi Dionisicul

de LUCIAN BLAGA

F. Nietzsche are fără îndoială meritul de a fi introdus metoda goetheană în — filozofia culturii. De importanţa acestei fapte poate singur nu şi-a dat seama, deşi a fost între gânditorii veacului cel mai conştient şi mai mândru de propriile isprăvi atât de pitoreşti în monotonia de nemângâietoare pustietate a sistemelor dăscăliceşti. Dar fapta a fost săvârşită, chiar fără ca numele lui Goethe să fie amintit în legătură cu metoda întrebuinţată. Nietzche işi mărturiseà în „Originea tragediei greceşti" alte încopcieri cu trecutul, dar pe acesta nu. Poate nici n'o avea. Fapta lui poate să fie interpretată şi ca un salt din iniţiativă proprie, spontan şi numai întâmplător înrudit cu ale altora. El scria o carte cu îndrăzneli şi reminiscenţe proprii vârstei, dar într'un ritm liric cu desăvârşire nou, cu adevărat vrednic de cel ce vorbea atotştiutor ca un satir păduratic despre beţia dionisică. Satirul era ajutat de filologie, de muzică şi de-o anumită filozofie la modă — în ingenioasele interpretări nu lipsite de oarecare întunecime orfică ce le făcea în marginea tradiţiei greceşti. Filologia îi aducea pe tavă prăfoasă miturile, muzica lui Wagner „verifica" anumite păreri foarte adânci despre rostul acestei arte între tovarăşele ei, iar Schopenhauer îi deschidea privirile spre acel „tragic iraţional" ce formează fondul existenţei.

Nietzsche

După Schopenhauer realitatea însăşi, ca universal „lucru în sine", e *voinţă*. După acelaş gânditor, inteligenţa şi simţurile omului îmbracă această *voinţă*, această ultimă realitate, într'o mare *iluzie*, al cărei principiu e individualizarea.

Nietzsche adoptă această metafizică, pentruca pe temelia ei, crezută cu cea mai tinerească credinţă, să ridice o filozofie estetică. Ce era la Schopenhauer factor metafizic, devine la Nietzsche putere spiritiuală, pornire creatoare de artă. „Voinţa" e tălmăcită ca beţie, ca estaz, ca perspectivă prăpăstioasă, ca muzică; iar „iluzia" cu al său principium individuationis — ca vis, ca linişte, ca măsură, ca artă plastică. Aceste porniri creatoare ale omului, Nietzsche le botează cu câte-un nume mitologic: dioenisicul şi apollinicul.

„De Apollo şi Dionysus se leagă cunoştinţa noastră că în lumea grecească e o contradicţie uriaşă, ca origine şi ca intenţie, între arta apollinică a artistului plastic şi între arta fără icoane a muzicei ca artă a lui Dionysus: amândouă aceste porniri atât de diferite merg paralel, cele mai de multe ori în despicare deschisă, escitându-se reciproc pentru creaţiuni nouă tot mai vânjoase... până când în sfârşit printr'un act de minune metafizică al „voinţei" elenice, apar împerechiate şi în această împerechiere creiază în cele din urmă arta tot atât de dionisică, pe cât de apollinică a tragediei atice". (Die Seburt der Griechischen Tragödie, pag. 48, Alf. Kröner Verlag, Leipzig).

Nietzsche voia să înlăture cu orice preţ basmul „seninătăţii greceşti". Grecul nu era seninul scornit de superficialitatea bătrânicioasă a filologiei şi istoriografiei. Dimpotrivă; prin fereastra întunecată a dionisicului din sufletul său, grecul simţea toată grozăvia şi iraţionalitatea existenţei. Mitologia despre Olimpul cu chiriaşi sglobii şi-a plăsmuit-o grecul în contrast cu lumea trăită înăuntrul său. „Pentruca să poată trăi, grecii au fost siliţi să-şi creieze zeii", dintr'o chinuitoare, adâncă nevoie, aşa zicând. Olimpul era un vis aşternut ca nişte straie frumoase peste ape adânci, tulburi, pline de toţi monştri lipsei de noimă. Olimpul era frunză de leac pusă pe răni. Grecii erau nişte pesimişti, atât de întunecaţi încât trebuiau să *viseze* ca să poată trăi. Olimpul nu era produsul spontan al unor stări sufleteşti luminoase, ci o reacţiune vitală, aproape o terapie psihică, practicată inconştient de nişte oameni chinuiţi de sfincşii vieţii, pânditori la toate răspântiile.

Nu vom intra în alchimia celor două elemente, ce se frământă după concepţia lui Nietzsche în spiritul elenic. Ajunge doar să amintim că din împăcarea lor ar rezulta drama lui Eschil, corul tragic cu viziunile sale scenice

* * *

Pe noi ne interesează în primul rând metoda lui Nietzsche.

Puterile creatoare — nu numai de artă, ci de cultură în genere — în perioada tragică, cu apariţii ca Heraclit, Pitagora, Eschil, — le reduce filozoful-poet la două: apollinicul şi dionisicul. Adoptarea acestor numiri mitologice o face conştient de deosebirea dintre felul său de a gândi şi de a vedea, şi reflecţia curat abstractă, critica discursivă şi omorîtoare, intelectualismul de natură socratică. El opunea analizei logice şi ciuruirei dialectice a „adevărului" — drepturile mitului şi ale felului de a gândi *mitic*, „Fără de mit îşi pierde orice cultură puterea creatoare sănătoasă: numai un orizont încărcat de mituri încheie într'o unitate o întreagă mişcare culturală". (Id. pag. 188). Despre timpul său, desrădăcinat în urma unui anemic şi prea sec intelectualism, nu are decât cuvinte de grea osândă. Cultura aceasta era în ochii săi o cultură despoiată de obârşia sfântă, o cultură osândită să se hrănească din sângele altor culturi, rezultat inevitabil al socratismului ucigător de mituri. Nevoia istorică a timpurilor moderne de a cerceta şi sârguinţa de a aduna în jurul său alte culturi, demult îngropate, nu e decât un simptom al goanei după mituri. Cultura aceasta nu se mai poate sătura cu nimic fiindcă cu pierderea mitului şi-a pierdut totul: credinţa nereflectată, darul vizionar, unitatea cu inconştientul, crearea dintr'o adâncă necesitate organică, crearea dintr'un întreg determinat printr'o vastă intuiţie asupra lumii. Nietzsche nu se mulţumea însă să-şi ridice cuvântul imnic nimbat împotriva intelectualismului, el încerca să şi gândească *mitic*. Că şi-a îmbrăcat teoria în haină mitologică n'ar fi de-o aşa de mare importanţă, — de însemnătate e că gândurile lui se înfăţişează auzului uimit tot atât de intuitiv ca miturile. Să facem prin urmare deosebire între a gândi mitic şi a gândi mitologic. A gândi mitic înseamnă a continua linia vizionară a mitului, a gândi mitologic înseamnă doar a-ţi îmbrăca gândurile alegoric în haine luate de-a gata din mitologie. Gândirea mitică e aproape divinaţiune, darul de a ghici intuitiv ascunsurile existenţei, de-a o tălmăci fără abstracţiuni prin *icoane* — abreviaturi comprimate ale unor mari experienţe. Plato gândea mitic când spunea că în lumea asta noi vedem numai umbrele unor realităţi superioare din altă lume. Goethe gândea mitic când vorbea despre „planta originară" în a cărei existenţă credea ca un primitiv în zeii săi păroşi şi fantastici. Nietzsche gândeşte mitic, când schiţează geneza culturii greceşti din conflictul celor două puteri: beţie şi vis. Că botează aceste puteri cu două nume mitologice, nu înseamnă decât o subliniere formală, esterioară a felului său de a gândi, care ar rămânea mitic chiar dacă nu şi-ar fi adus niciodată aminte de Apollo şi Dionysos.

Nietzsche nădăjduia în romantismul său (romantismul e de obiceiu îndreptat spre trecut, dar există şi un romantism inversat, îndreptat spre viitor) o renaştere a culturii germane. El însuşi era un temperament dionisic, ditirambic, un „muzicant rătăcit în filozofie", nu-i de mirat că a fost unul dintre cei mai înfocaţi adoratori ai muzicei păduratice a lui Wagner. Dela muzica şi drama mitologică a acestuia aştepta el renaşterea. Dar noi mai putem să şoptim ceva la urechea cititorilor: dela opera muzicală a lui Wagner şi dela *gândirea mistică* aşa cum o practică el însuş, Nietzsche, tânărul cu arc nou îndreptat împotriva intelectualismului vremii

* * *

Dela Nietzsche duc drumuri, o mulţime, înapoi la romantici. (Orice ne-ar ierta astăzi autorul „Voinţei de putere" numai această frază nu!) Dragostea de intuiţie, de metaforă, accentul ce-l pune pe creaţie, nemulţumirea cu prezentul, cruzimea aproape femenină — îl aşează irevocabil printre romantici. Dar nu numai aceste trăsături de caracter, ci şi o serie de idei — aforistic svârlite în vileag, ne îndeamnă să facem apropierea. Celce a coborât de pe Sinai tablele romantismului, F. Schegel, vorbia şi el despre înţelepciunea liniştită a lui Apollo şi despre divina beţie a lui Dionysos. Iar alte relaţiuni cari nu ne mai interesează aici se pot reconstrui din belşug. Se găsia printre romantici chiar şi un gânditor, care ar merita poate să fie mai cunoscut, şi care susţinea că omul e numai o punte de trecere spre supra-om. E adevărat că supra-omul lui Daumer nu prea seamănă cu al lui Nietzsche, şi e prea creştinesc decât să poată fi confundat cu „monstrul dionisic" Zaratustra, — cu toate acestea gândul că creaţiunile naturii nu se sfârşeau cu omul, există aievea.

Un ilustru înaintaş găsim însă înainte de toate pentru *metoda mistică* a gândirei lui Nietzsche.

Cum Goethe umbla după „fenomene originare" în botanică şi în teoria culorilor, astfel Nietzsche voia să stabilească „fenomenul originar" al unei culturi. Pentru cultura grecească l-a găsit în dublă tendenţă a apollinicului şi dionisicului. Această dublă tendenţă are toate însuşirile unui *„Urphaenomen"*:

1. E o creaţiune vie, intuitivă, nu o construcţie abstractă. Atât de vie încât autorul îi dă un nume mitologic.

2. E o creaţiune despicată ritmic în doi poli. Dionisicul — cu ruperea oricărei măsuri şi exaltarea oricărei înţelepciuni, şi apollinicul — cu calculul, prevederea şi orânduiala sa, constituesc o polaritate. Termenii polari se condiţionează reciproc. Apollo nu poate trăi fără Dionysos, nici Dionysos fără de Apollo. Ei se ocolesc din mare iubire şi se apropie din neîmpăcată ură.

LUCIAN BLAGA

Vântul

El vine de departe, din zările pustii,
De-alung de bulevarde înfiorând copacii,
El vine de pe drumuri pe care nu le ştii,
In seara asta tristă în care mor săracii...

Suflarea lui tăioasă ca şi un brici de oţel,
Imi cântă la fereastră funebra lui fanfară,
Imi cântă doina tristă a câmpurilor, el,
Pribeagul care vine pe drumuri lungi de ţară

O! Vântul, care vine pe străzi, a străbătut
Ogoarele'ncleştate de frig în noaptea neagră...
O! Vântul, vântul toamnei, al morţei lung sărut
Din ţara sfâşiată de foame şi pelagră!...

Şi'n seara asta tristă, când ploaia nesfârşită
Şi oblică, de toamnă, înfrigură copacii,
Incerci tristeţi fatale în inima rănită, —
In seara asta tristă, în care mor săracii!...

Mircea Rădulescu

Natura în poezia lui Eminescu

Latura descriptivă şi notele ei reprezentative

Am insistat până aici, asupra fondului intim al legăturei dintre Eminescu şi natură. Să vedem acum exteriorul, latura ei descriptivă, cum şi unde se întretaie cu fondul şi ce fel de creaţie vom avea atunci şi cum o vom înţelege.

In poezia celui mai profund liric al literaturei române, — natura e toată un basm feeric şi plin de vrajă. Nici că se putea fi altfel la acel care'şi plecase mult urechea la cântecul şi povestea neamului său, şi care trăise în epoca în care romantismul împrăştiase din belşug aurul închipuirii sale entuziaste, peste realitatea înconjurătoare.

De altfel un întreg şir de poezii are ca temă chiar o simplă idee de basm. Cu atât mai mult aici natura trebuia să aibă caracterul feeric. Astfel: Făt-Frumos din tei, Povestea teiului, Călin, Povestea Codrului, Luceafărul. — din care dăm la o parte simbolul — şi mai ales Crăiasa din poveşti, care e caracteristică pentru nota acestui fel de creaţie.

O citez toată:

Neguri albe strălucite
Naşte luna argintie,
Ea le scoate peste ape
Le întinde pe câmpie.

S'adun flori în şezătoare
De păianjen tort să rumpă,
Şi anină'n haina nopţii
Boabe mari de piatră scump.

Lângă lac pe care norii
Au urzit o pânză fină,
Ruptă de mişcări de valuri
Ca de bulgări de lumină,

Dându-şi trestia 'ntr'o parte
Stă copila lin plecată,
Trandafiri aruncă roşii
Peste unda fermecată.

Ca să vad'un chip se uită
Cum aleargă apa 'n cercuri,
Căci vrăjit de mult e lacul
De-un cuvânt al sfintei Miercuri

Ca să iasă chipu'n faţă
Trandafiri aruncă tineri,
Căci vrăjiţi sunt trandafirii
De-un cuvânt al sfintei Vineri.

Şi la sfârşit poetul însuşi pronunţă cuvântul caracteristic pentru întreaga bucată:

Ea se uită... păru'i galben
Faţa ei luceşte 'n lună,
Iar în ochii ei albaştri
Toate basmele *se-adună.*

Felul acesta de a concepe tabloul va continua până'n ultimele lui plăsmuiri, desigur cu diverse accentuări şi chiar cu deosebiri. Astfel încetul cu încetul, peisagiul va căpăta o notă de tristeţe — desigur sunt bucăţi care dela început conţin o asemenea nuanţă — şi nota aceasta de tristeţe va face farmecul atâtor bucăţi ale lui Eminescu.

Şi acum, o observaţie în legătură cu cea de sus.

La Eminescu, natura este mai întotdeauna înfloritoare, văratecă; rar găsim peisagii de iarnă. Trei, patru şi câteva — mai multe — de toamnă. Cum se face totuşi că nuanţa de restrişte predomină în toate?

Inţeleg dacă şi priveliştea ar fi cuprins din caracteristica anotimpurilor — toamnă, iarnă — atunci da, şi poezia trebuia fatal să 'nlănţuie elemente întunecate. La Eminescu însă, cu tot luminişul fermecător, tristeţea picură tot mai rodnic la anumite strofe. Să fie oare un anumit procedeu al pesimiştilor faptul de a te întrista tocmai atunci când toate'ţi par mai înviorătoare, mai senine, vrând par'că să-ţi arate nimicnicia vieţii?

Altă dată, aceiaş ideie poetul ne-o arată printr'un procedeu invers. Clipa cea mai dumnezeiască pentru el, cade în momentul veştejirii firii:

'A noastre inimi îşi jurau
Credinţă pe toţi vecii,
Când pe cărări se scuturau
De floare liliecii.

Noi vorbim de eternitate, când cele din juru-ne—de o esenţă mai durabilă adesea ca a noastră — se scutură în praf...

Incă o dovadă că Eminescu îşi proiecta adâncul lui în cadrele lumii din afară.

Cum uşor se poate convinge oricine, natura la Eminescu a continuat să fie feerică. Desigur cu cotituri. Poetul a încercat şi nota macabrului. Astfel în aceeaş epocă (1876) dela „Dorinţa" trece la „Strigoii" în care încearcă să ne dea privelişti fioroase.

Pe măsură însă ce poetul trece prin mai multe experienţe ale vieţii — natura devine sub pana lui tot mai înbibată de suavul durerosului.

Tabloul lui tinde—sub influenţa adâncirii caracterului specific românesc al valorii sale şi sub influenţa poeziei populare — spre zugrăvirea pământului, a piesagiului românesc. Incă din timpul Strigoilor dăduse pe „Călin" — poemul în care răsună cele mai reprezentative note ale sufletului etnic şi ale solului în care acest suflet a înfipt rădăcini vânjoase. Nicăeri ca aici natura nu este mai bogată, mai îmbrăţişată în toate anotimpurile ei.

Aici avem şi peisagiul de toamnă aşa cum licăre pe şesul nostru,

Sură'i seara cea de toamnă, depe lacuri apa sur
Infanda mişcarea'i creaţă între stuf la iezătură.
Iar pădurea lin suspină şi prin frunzele uscate
Rânduri, rânduri trece-un freamăt ce le scutură pe toate;
Pe când codrul, dragul codru, troenindu-şi frunza toată
Işi deschide-a lui adâncuri faţa lunei să le bată.
Tristă'i firea; iară vântul sperios o creangă farmă,
Singuratece izvoare fac cu valurile larmă.
Pe poteca dinspre codrii cine oare se coboară?
Un voinic cu ochi de vultur lunga vale o măsoară.

aici coliba străveche, asemenea bordeiului ţărănesc, pe care o citez — deşi nu intră în cadrul problemei mele — ca să stric lenea distrugătorilor de la... Capşa ai literaturei noastre,

Atunci intră 'n colibă şi pe capătu-unei laiţi
Lumina cu mucul roşu într'un hârb un roş opaiţ,
Se coceau pe vatra sură două turte în cenuşe,
Un papuc e sub o grindă iară altul după uşe;
Hârâită noduroasă stă în colţ râşniţa veche
In cotlon torcea motanul pieptănându-şi o ureche.
Sub icoana afumat'a unui sfânt cu comanac
Arde'n candelă-o lumină cât un sâmbure de mac

aici şi nunta cu nuanţa basmelor româneşti, întocmită în poiana de codru, şi străbătută la sfârşit de cascada argintie a râsului sglobiu de poveste—aici şi vara, natura văratecă în miez de pădure bătrână:

Acolo lângă izvoare iarba pare de omăt,
Flori albastre tremur ude în văsduhul tămâiei;
Pare că şi trunchii veşnici poartă sufletul sub coajă
Ce suspină printre ramuri cu a glasului lor vrajă.
Iar prin mândrul întuneric al pădurii de argint
Vezi izvoare sdrumicate peste pietre licurind.
Ele trec cu harnici unde şi suspină'n flori molatic,
Când coboară 'n ropot dulce din tăpşanul prăvălatic,
Ele sar în bulgări fluizi peste fundul din răstoace
In cuibar rotind de ape peste care luna zace
Mii de fluturi mici albaştri, mii de roiuri de albine
Curg în râuri sclipitoare peste flori de miere pline.
Umplu aerul văratec de mireazmă şi răcoare
A popoarelor de muşte sărbători murmuitoare.
Lângă lacul care'n tremur somnoros şi lin se bate
Vezi o masă mare 'ntinsă cu făclii prea luminate.
Căci din patru părţi a lumei împăraţi şi 'mpărătese
Au venit ca să serbeze nunta gingaşei mirese:
Feţi—frumoşi cu păr de aur, zmei cu solzii de oţele
Cititorii cei de zodii şi şăgalnicul Pepele.
Iată craiul, socru mare, rezemat în jeţ cu spată,
El pe capu'i poartă mitră şi'i cu barba pieptănată,
Ţapăn, drept cu sceptru 'n mână şade'n perine de puf,
Şi cu crengi il apăr pajii de muscuţe şi zăduf.
Acum iată că din codru şi Călin mirele iese
Care ţine'n a lui mână, mâna gingaşei mirese;
Ii foşnea uscat pe frunze poala lungă-a unei rochii
Faţa'i roşie ca mărul, de noroc i-s umezi ochii.
La pământ mai că ajunge al ei păr de aur moale,
Care'i cade peste braţe, peste umerile goale.
Astfel vine mlădioasă, trupul ei frumos il poartă,
Flori albastre are'n păru'i şi o stea în frunte poartă.
Socrul roagă'n capul mesei să poftească să se pună
Nunul mare, mândrul soare şi pe nuna, mândra lună, *)
Şi s'aşează toţi la masă, cum'li's anii, cum li'i rangul;
Lin vioarele răsună iară cobza ţine hangul, —
Dar ce sgomot se aude? Bâzâit ca de albine?
Toţi se uită cu mirare şi nu ştiu de unde vine,
Până văd păienjenişul între tufe ca un pod,
Peste care trece'n sgomot o mulţime de norod:
Trec furnici ducând în gură de făină marii saci
Ca să coacă pentru nuntă şi făină şi colaci,
Şi albinele-aduc miere, aduc colb mărunt de aur,
Ca cercei din el să facă cariul, care'i meşter faur.
Iată vine nunta 'ntreagă, vornicel e-un greierel,
Ii sar puricii 'nainte cu potcoave de oţel.
In veştmânt de catifele un bondar rotund în pântec
Somnoros pe nas ca popii glăsuieşte 'ncet un cântec,
O cojiţă de alună trag locuste, podu-l scutur,
Cu mustaţa răsucită şade'n ea un mire flutur;
Fluturi mulţi de multe neamuri vin în urma lui un lanţ
Toţi cu inime uşoare, toţi şăgalnici şi berbanţi;
Vin ţânţarii, lăutarii, gândăceii, cărăbuşii,
Iar mireasa Viorica îi aşteaptă 'ndărătul uşii.
Şi pe masa 'mpărătească sare-un greer, crainic sprinten,
Ridicat în două labe s'a 'nchinat bătând din pinten,
El tuşeşte, îşi încheie haina plină de fireturi:
„Să iertaţi, boeri, ca nunta s'o pornim şi noi alături".

Peste trei ani — — în 1879 — Eminescu va începe să publice din poeziile sale scrise deadreptul în forma populară. Acestea împreună cu Sara pe deal, Călin şi Mai am un singur dor, sânt dintre cele mai româneşti opere ale sale şi — împreună cu Luceafărul, Scrisori, Glossa şi încă vre-o 2 sonete şi elegii — vor forma stâncă dură ce va rezista mai mult dintelui vremii. Ecouri cu asemenea nuanţe străbat toată poezia eminesciană desigur, cum iarăşi numai trebue să punem la îndoială că şi Sara pe deal, şi Călin şi poeziile în formă populară satisfac mai întâi cerinţele adevăratei arte.

Influenţa izvorului clocotind de viaţă al producţiei populare şi a pământului acesta pe care Eminescu l'a cutreierat ca nici unul până la el, sorbindu-i par'că vlaga şi limpezimea de frumuseţe din adâncuri nebănuite — a adus literaturei noastre panere bogate de roade.

Mai amintesc că între manuscrisele poetului s'a păstrat o variantă a lui Călin — intitulată „Călin Nebunul"— mult mai lungă ca cea publicată şi desigur cu peisagii minunate şi ea. Totuşi voind să vin ca o reacţie, respect pe poet şi nu mă ocup decât de ceeace a crezut el demn să dea tiparului. Tot în privinţa acelor fermecătoare tablouri —care ar interesa subiectul meu—pomenesc schema de dramă istorică în trei acte „Bogdan Dragoş" — din pasagiile căreia Eminescu a uzitat în alte creaţii ale sale**). Despre aceasta s'a vorbit cândva, dacă nu mă înşel, în „Sămănătorul".

Speculându-se însă de atâtea ori cu postumele celui mai drag poet al nostru şi scormonindu-se fără un pic de delicateţe în materialele şi intimităţile care cel mult trebuiau cunoscute şi cristalizate de către cercetătorii specialişti în sinteze largi şi nu mizere — socot orice cuvânt mai mult în privinţa aceasta, o dureroasă lipsă de pietate şi o dovaddă nu tocmai lăudabilă de spirit critic.

T. ULMU

*) Ca la „nunta" ciobanului din „Mioriţa"..
**) De pildă „Peste vârfuri"...

LITERATURA STRAINA

LOUISON

Comedie în două acte de A. de MUSSET

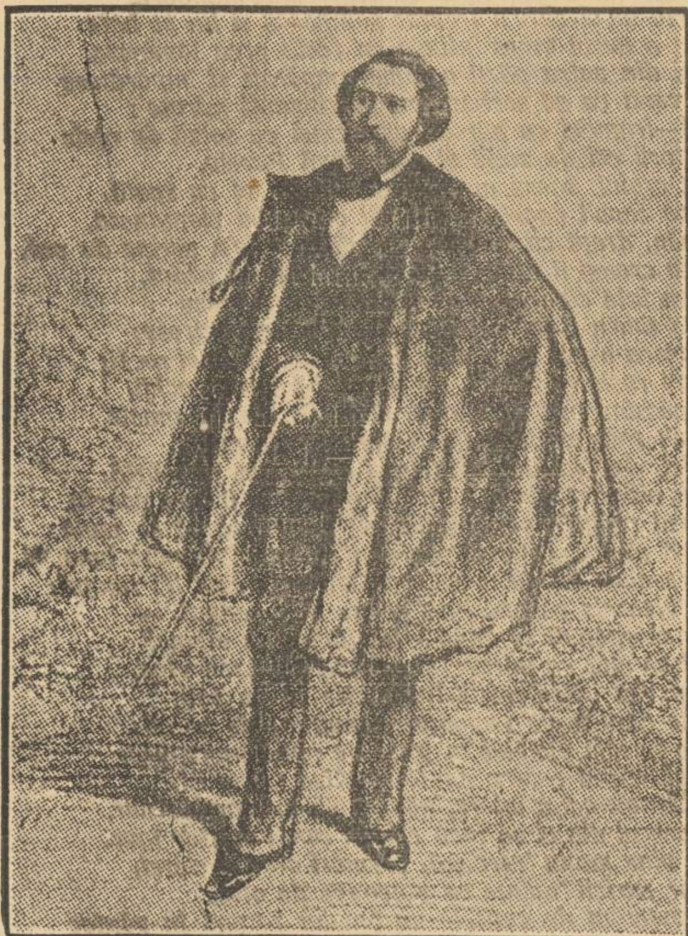
— Traducere de D. NANU. —

PERSONAGII

Ducele.
Berthand, flăcău dela ţară.
Mareşala.
Ducesa.
Lizeta.
Valeţi, o femee.
Costume din timpul lui Ludovic al XVI-lea.

ACTUL I. — SCENA I

LOUISON *(singură)*.
Ce noroc căzu pe mine! Nici nu cer mai mult, fireşte:
Soarta-ţi dă când vrea, .. singur n'ai gândit : te ameţeşte!
Zău, aşi vrea să văd în locu-mi, pe oricare om cinstit,
Să-mi dea colea o povaţă: ce să fac mai nimerit ?
Douăzeci de ani sunt astăzi, ce mai trai la noi în sat!
Grijea mea ? Să râd într'una şi să văd de zarzavat.
Carte-am învăţat la dascăl. Ce-o fi fost în capul lui,
Ştiu că le 'nvăţai pe toate,—ba mai multe pot să spui!
Trăiam fără nici o grije; cu un dram de şiretlic,
Invârteam flăcăi pe deget şi nu mă costau nimic!

Alfred de Musset

Tata, gospodar de ţară, eu, ca gospodină 'n casă.
De colo-colo, cu lucrul, sprintenă, mereu voioasă.
Ca să 'mpac pe toată lumea, uite, n'aşi fi pregetat,
Să duc gâştele la iarbă ori viţeii la suhat.
Intr'o zi, c'o diligenţă m'au gătit de cale lungă,
C'o legăturică 'n braţe şi cu zece scuzi în pungă.
Mi-au spus ei: tu faci avere, viitorul ţi-i deschis.
M'au impachetat cu poşta şi... mă pomenii 'n Paris!
Cum ajung aci, mă 'mbracă 'n rochii scumpe, boereşte,
Şi mă umflu cu volane, şi cu pudră mă orbeşte.
Spuse unul: vei fi fată la copii în casă; bine,
Dar copii boerul n'are ! Atunci fată... pentru cine ?
— „Or să vie ei, pe urmă!" — Mi se dă odaia mea,
Şi un nume nou, Lizeta, — Louison, nu le venea!
Primesc. Sunt acum mai mare peste lacăte şi chei,
Peste fetele din casă şi vre-o opt nouă lachei!
Pân'aicea, toate bune, am trăit tihnit ca paşa,
Mareşala mă iubeşte căci altmintrelea, mi-e naşa.
Nora ei, Ducesa noastră, e o nevinovăţie,
Ducele, lipsea de-acasă, veşnic în călătorie!
Unde? Nu ştiu bine,—poate la petreceri, la război;—
In sfârşit zilele-aceste, când nu ne gândeam nici noi,
Scrise că se 'ntoarce. Uite, zău să mor de râs îmi vine,
Cum veni, la repezeală se şi 'ndrăgosti de mine!
(pufneşte de râs)
Nu, vă 'ntreb pe dumneavoastră... nu e-aceasta nebunie ?
Şi-are cea mai înţeleaptă, dulce, gingaşe soţie !
Il iubeşte,—Doamne, Doamne! iar ştrengarul de bărbat
Nu e mulţumit cu-atâta... mai dă raita şi prin sat !
Ce de bileţele-mi scrie! Ce nu-mi dă nebunul? Toate!
Funde, panglici, mănuşi negre,—ştiţi, cu degete tăiate.
Dar eri, s'a 'ntrecut cu gluma: mai aprins ca un amant,
Cu de-asila 'mi puse 'n deget un inel cu briliant!
Auzi, mie briliante! Fata unui om sărac!
La zaraf să-l vând mai merge... Altceva, ce pot să fac?
Să-l port eu? Dar ce-s? Ducesă? — Nu mi-l dete el să-l port !
Să mă *cumpere* vrea dânsul; şi să-l las aşa ? Nici mort !
Ce să fac ? Hm... să mă supăr? Nu e tocmai-aşa uşor,
Să-i înfrunţi pe zbirii ăştia când iau strechia în amor.
Puşcăria te mănâncă pentr-un *nu* sau pentru-un *da*,
Căci la Trianon când intri, s'a sfârşit voinţa ta !
Oare n'ar fi bine, Doamnei totul să-i mărturisesc,
Nu, nu, — c'un cuvânt se poate, sufletul să-i otrăvesc,
Şi aşi tulbura o casă liniştită, pe vecie !
Pentru ce-aşi goni dintr'însa dragostea?—Ce nebunie!
N'ar fi oare mai cu minte să lucrez pe-ascuns, cu drag?
Ea nu-l bănue pe Duce,—pentru ce l'aşi da 'n vileag?
E mai bine-aşa... Ah, Doamne, ce 'ngrijată-s ! Diamantul
E aşa drăguţ şi încă mai drăguţ e şi amantul.
(pauză)
Chiar acum, în plic, inelul cu adresa lui, i-l pui,
(îndoind scrisoarea)
De m'o mai iubi şi-acuma, să-şi mai pue pofta 'n cui!

SCENA II

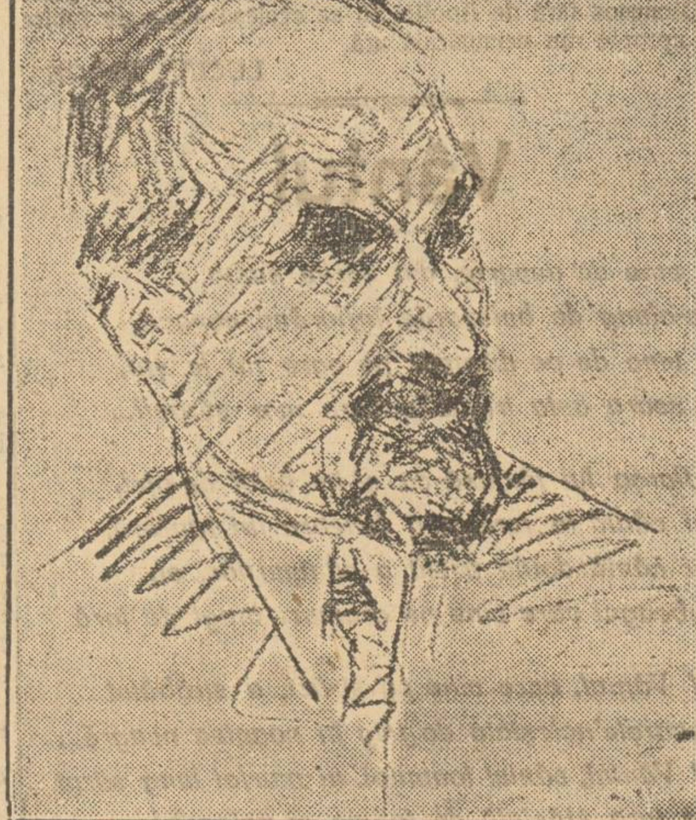
DUCELE *(aparte)*
Nu e nimenea aicea? Cina-i gata mi se pare.
A! Lizeta... Scrie. Bine. Nu cumva îmi scrie oare ?
Ah! femeea are pururi un curaj în scris să pună,
Vorbele pe cari anume nu 'ndrăznesc să ţi le spună.
Hm... te 'mpotriveşti drăguţo ? Te voi face mieluşea,
Şi prinsoarea ce-am făcut-o, o câştig—vei fi a mea !
(tare)
Cina-i gata frumuşico? Bună seara dulce fată,
Dar ce faci tu ?
LIZETA Monseniore....
DUCELE Par'c'ai fi cam tulburată...
Ce-i neliniştea aceasta ? Ce să fie ? Visai oare ?
Nu te teme.
LIZETA Monseniore, isprăvisem o scrisoare..
DUCELE Cine-i fericitul cela? Cui scriai? Unui iubit?
LIZETA Dumitale chiar, primeşte-o...
(Ea îi dă scrisoarea şi vrea să iasă)
DUCELE Şi te duci aşa grăbit?
Nu mai stai colea ?—Ce 'nseamnă asta ? Ce văd ? un inel ?
Dar, Lizeto, cum se poate ? Darul meu ? Mi-l dai astfel ?
(Citeşte:)
„Monseniore, îmi spuneţi că mă iubiţi."
Da, desigur, eu am spus-o, şi-i adevărat, fireşte.
Crezi tu oare că acela ce ţi-a spus, te amăgeşte ?
(Citeşte)
„Imi spuneţi că mă iubiţi dar asta-i foarte greu de crezut.
Căci pentru a iubi o fiinţă trebue mai întâi s'o cunoşti
Şi deşi sunt o biată servitoare".
Servitoare ? I-auzi colo ! Dar tu, nu eşti servitoare !
Cine-o spune? Vorba asta nu pricepi tu, că mă doare?
(Citeşte)
„Şi deşi nu sunt decât o biată servitoare, desigur că nu mă cunoaşteţi aproape de loc dacă vă 'nchipuiţi că sunt interesată. şi dacă v'aţi gândit că-mi puteţi plăti o iubire pe care n'aşi oferi-o de la mine, singură".
Cum? Să te plătesc? Cum vine asta? Nu'nţeleg un pic !
Pentru un inel acolo, pentr'un lucru de nimic?
Prost mă crezi, dacă ţi'nchipui c'aş umbla să te plătesc,
Dându-ţi jucării, cu care doar copiii se momesc!
Dac'acesta mi-ar fi gândul, dac'aşi îndrăsni vreodată,
Să cred dragostea Lizetei c'ar putea fi cumpărată,—
Ca să pot plăti cât face, îngerul cu ochi de drac,
Bani să am, moşii nu glumă, şi aş rămânea sărac!
Dar mai poate fi 'ndoială că nu-i vorba de-o jicnire?
Te'ntrebi încă dacă tu eşti mai presus de preţuire ?
Nu, o piatră preţioasă nu te face mai frumoasă !
Dar sporeşte *ea*, alături de privirea-ţi luminoasă.
(îi pune inelul în deget)
Cum? Dacă-ţi strecor inelul, când ţi-e mâna-atât de fină,
De 'nconjor c'un râu de perle, gâtul ăsta de regină,
Sau în sân, de-ţi las s'apue, ici, o stea de briliante,
Dacă strâng piciorul ăsta ca 'n reţeaua unei plante,
In argint, şi frumuseţea cu imlădieri de floare
De-o aşez în glastra artei isbucnind biruitoare,
Crimă, draga mea să fie ? Poate fi aceasta, *plată?*
Uită, uită vorba asta, n'o mai spune niciodată!
Rupe-acuma şi biletul, nici te mai gândi la el.
Un *vechil* plăteşti, o *slugă*, o *grizetă*, c'un inel!
Dar în lumea asta încă pân'acum, n'am auzit,
O comoară fără seamăn, cu ceva s'o fi plătit !
Chiar de n'ai fi prea frumoasă, al tău suflet preţ nu are...
LIZETA Insă totuşi monseniore...
DUCELE Pentru ce-ai fi crudă oare?
(se deschide uşa din fund)
Două vorbe, — vine masa; după masă nu uita,
Cu ducesa merg la balul operii. Vei aştepta...
Eu mă voi întoarce singur, fără ca să fiu văzut
Căci din îmbulzeala sălii, voi eşi într'un minut.
Vei fi singură. Lacheii nu te văd; sunt duşi, ştii bine.
Lasă-mă numai o clipă să vorbesc tihnit cu tine,
Ca prieten, — nu fireşte ca îndrăgostit! Nimica
Nu îţi cer mai mult...
LIZETA Dar totuşi...
DUCELE Inţeleg eu bine frica
Aşi voi şi eu, din suflet, să te văd, mai bucuros
In vre un culcuş, aiurea... liniştit, prietenos,
Unde nu pătrund cu ochii bârfitorii fericirii,
Tu mi-ai da 'napoi pierduta libertate a iubirii!
Căci fireşte nu e 'n gustul şi nici chiar a mea purtare
Ca să dau plăcerii mele acest aer de trădare
Dar din casa asta unde la tot pasul eşti zărită,
N'ai putea eşi o clipă făr'a fi şi bănuită...
Ins'aci, la noi, în taină, înşelăm orice privire,
Pe când la un pas de aicea, — ar fi o nenorocire!
Aşa-i legea lumii: trebuie să te pleci şi să-i fii sclav,
De-ţi baţi joc de ea, te iartă—dar e aspră de eşti brav.
Fie cruntă, generoasă, socoteală, nu prea ţine.
Bate-ţi joc; — de ai o clipă indulgenţă, — vai de tine!
Toate 'n lume ţi se iartă, numai stângăcia *nu*...
(Depărtându-se în vârful picioarelor, şi trimiţându-i sărutări)
Bună seara!

Sc. III *Lizeta* singură

Oh Lizeto, tare slabă mai eşti tu !
El îşi bate joc de tine şi te înşeală, minte, minte,
Şi tu nu-i răspunzi nimica... ba l'asculţi mereu 'nainte!
„Vom fi singuri" spune dânsul. Bună inimă şi asta!
In vecini să pleci de capu-ţi, să-ţi laşi singură nevasta,
Să te 'ntorci pe urmă'acasă şi să intri tupilat,
Când vei crede că prin zarva balului, ai fost uitat.
Oh! Când nu-mi zicea Lizeta, ci *Louison*, curat pe nume,
Când purtam bariş în creştet şi nu prea ştiam de glume,
Să fi întâlnit domni d'eştia, neguştori de vorbe late
Mi-aşi fi descălţat saboţii şi i-aşi fi pocnit în spate!
Dar acum, în haina asta, n'am ştiut ce să răspund.
Dacă vine? Să-l las singur, fiert de ciudă, — să m'ascund,
Singurică 'n odăiţă trăgând ivărul frumos?
Hei, va multă chibzuială. Domnul nu-i aşa duios !
Căci sub aerul lui vesel şi pornit pe sbenghiuri numa,
Dracu ştie ce s'ascunde! Inţelege ori nu gluma?
Oare nu ar fi mai bine să-l aştept eu dârză-aice,
Să-i spun verde adevărul şi să văd apoi ce zice?
S'ar putea... ia vezi Lizeto, ai fi o nenorocită,
Nu cumva de-un boer mare vreai să cazi îndrăgostită?
Nu cumva... Dar cine vine?

Sc. IV *Berthand, Lizeta*

BERTHAND Eu.
LIZETA Ia spune, cum te cheamă ?
BERTHAND Berthand.
LIZETA Berthand ? Şi ce cauţi ?
BERTHAND *(încurcat)* Eu,—nimic, de bună seamă.
LIZETA Prostule! Aci nu intri până ce nu eşti chemat.
BERTHAND Louison! *(bătându-se peste gură)*
Oh! domnişoară.. mânddră eşti, de deochiat!
LIZETA Ce spui moş pe groşi acolo? *(ap.)* Il cunoscu pe acest băiat.
BERTHAND Ce frumoase tirbuşoane îţi atârnă la ureche.
(ironic)
Şi ce rochie! Stup de-albine, minunat, ca 'n vremea veche !
LIZETA Şi zi... cum te cheamă ?
BERTHAND Berthand. Bre! ce conciu şi ce paftale.
Ce papuci cu tocuri 'nalte.. te au costat multe parale?
Spune-mi zău, în haina asta, nu stă omu 'nţepenit ?
LIZETA Dela creştet la călcâe ţi-i de-ajuns cât mai privit ?
Ia întoarce-te o leacă, Luca!...
BERTHAND *(vesel)* Mai mă ţii tu minte?
LIZETA Eu să uit? Ia zi, — de unde vii acuma?
BERTHAND Doamne sfinte !
Mai ştiu eu ?
LIZETA *(distrată)*. Bun.
BERTHAND Pân'aicea am cotit pe-atâtea uliţi,
Sunt năuc, — pe la genunche mă săgeată nişte suliţi..
LIZETA Şezi.
BERTHAND Se poate? Cuviinţa nu mă lasă, — şi-apoi vezi..
Eu când sunt în haine nouă niciodată jos nu şez.
LIZETA Foarte bine! Cine şade îşi sgârceşte broderia!
(cu ochii prin oglinzi)
Va să zică nu-ţi mai place c'altă dată păstoria ?
De la ţară vii de-a dreptul? Ce mai fac ai noştri ? Bine?
BERTHAND Nu mai ştiu nici eu, — pe toate le-am lăsat! Făcui ca tine.
Am lăsat cireada 'n baltă! Ion vede-acum de ea.
Iar Suzana e cu mulsul şi cu casa, — p'acolea...
Toate s'au schimbat. He! nu e ca pe vremea dumitale!
Nana a rămas cu fânul... strânge o ţiră de parale.
Petre s'a făcut ţârcovnic. Toma la oştire. Cati
La oraş e doică. Nae...
LIZETA Nu mi-ai spus de soarta Tati
BERTHAND He, tătucului matale nu-i lipseşte nici un pai.
Ala ştiu mănâncă, doarme, şi se satură încai.
Cine stă la el, nu duce grije de nimica, zău !
LIZETA Dar prin ce 'ntâmplare, spune-mi, o sbughişi din satul tău ?
BERTHAND Apăi, vezi decum aflat-am că pe-aicea te-ai mutat.
Şi că ţi-ai găsit norocul,—cum nu-i pe la noi prin sat—
Ce mi-am zis ? Parisul n'o fi cocoţat în lună, vere
Şi-mi şoptea o păsărică: tu acolo faci avere!
Şi-apoi, mi se tot urîse cu nuiaua după vaci;
Şi pe urmă... mi-erai dragă, ca să-ţi spun pe şleau..
LIZETA Ei taci !
Ţie Luca ?
BERTHAND Mie, Luca! Nu cumva eşti supărată?
Câine, dac'aşi fi şi încă...
LIZETA Nu, nu,—sunt înduioşată.

D. Nanu

Şi Berthand te cheamă-acum ? Cin'te-a botezat aşa?
BERTHAND La Paris se cere-un nume de familie,—păi da!
Când te duci în lume, trebui...
LIZETA Hei; şi-ţi merge bine ţie?
BERTHAND Douăzeci şi şase livre pe o lună, am simbrie.
Muncă nu prea. Când ai minte, slujba lesne-o faci uşoară.
LIZETA Mai e vorbă! Şi zi, drumul ţi-e deschis ?
BERTHAND Da domnişoară,
Eu sunt conţopist acuma.
LIZETA Unde? La un advocat?
BERTHAND Nu.
LIZETA La un procuror?
BERTHAND Nici asta. La un farmacist bogat.
LIZETA Drace! Ce prilej pe tine să-ţi arăţi destoinicia.
E! De ce-ai venit, ia spune-mi? Nu umbla cu viclenia!
BERTHAND *(ap')* Diavoliţa! *(tare)* Am venit eu cu un gând aci, fireşte
Nu prea bat eu câmpii, însă ce văzui mă zăpăceşte.
Nu mă aşteptam fetiţo să te văz înzorzonată.
Rochiile tale scurte îmi plăceau mai mult, odată...
Erai mai sprinţară par'că, mai de-a noastră, mai cu foc,
Sub atâtea zangavişuri, eu nu te mai văd de loc!
Totuşi, treacă de la mine, funte şi pantofi, panglici,
Şi te-aşi lua şi-aşa nevastă, dacă n'ai nimic să zici...
LIZETA Tu?
BERTHAND Ştiu! tatăl meu nu este, mare gospodar c'al tău!
Dar săracul cu bogata, s'au mai luat şi n'a fost rău!
LIZETA Va să zică, Luca ţine de nevastă să mă ia ?
BERTHAND *(cu ifos)* Dacă vreai tu, cununiei îi dau aprobarea mea!
Insfârşit, fiindcă vorba între noi, tot a scăpat,
Şi din câte văd, Lizeta încă nu s'a supărat,
Uite 'ncoace.. eşti frumoasă, o ştim toţi, copii chiar,
Dar nici eu nu sunt atâta de urît, pe cât îţi par!
Dacă Margot, bogătaşa, nu ar fi păţit cam multe,
Poate i-aşi fi dat târcoale şi ar fi vrut să m'asculte.
Eu, în mahalaua unde stau acum, n'am auzit
Vre-un vecin, măcar, să-mi spue c'aşi fi om nesuferit,
Ştiu să iscălesc în acte, citesc limpede, uşor,
Iţi spuneam mai adineaori c'am venitul mărişor,
Dar am şi-un secret pe care ţi-l pot spune numai ţie.
Pentru anul nou, jupânul îmi sporeşte din simbrie.
Şi asta e ceva... Acuma mai e alta şi mai lată!
Tuşa Labalue, bătrâna, e aproape răposată.
Intre noi rămâne vorba, dânsa are în sertare
In cercei, inele, broşe, peste-o sută scuzi valoare!
Ce venituri şi câştiguri a strâns ea, cât a trăit,
Ce tacâmuri, ce de rufe! — Este ne mai pomenit!
Când îşi scrise testamentul, trei sferturi de ceas a stat
Şi giuvaericale, haine, toate mie mi-a lăsat!
Soarta 'ncepe să-mi zâmbească. He, acuma altă ştire,
La 'ncătărămat pe Toma, militarii, la oştire.
Era vremea tocmai bună ca să-i suflu pe Ioana
Dar e rău nevoe mare şi mi-ar fi plătit hârjoana,
Şi-apoi mi-e văr bun; nu face. Dumnezeu să-l aibă 'n grijă !
Că e tare rău la oaste; ba de glonţ mori, ba de schijă.
Eu ? scăpaiu! Cu mine uite... căsnicia-i liniştită.
Am putea fi împreună o pereche potrivită.
Poate ai ceva 'mpotrivă-mi că nu-ţi place spiţăria?
Ce-are a face ? Cine-o vinde, par'că gustă doctoria ?
Ori că vorba mea de ţară ţi se pare din topor?
Pe când tu mai iscusită ştii s'o salţi, s'o cânţi uşor ?
Hei, vezi draga mea, că totul *e cum eşti, nu cum te-asameni*.
Lustrul văd că-l ai, dar lustrul nu e-al tău, *e de la oameni*..
Dă-le ce le-ai luat şi ia vezi, — cam ce-ţi mai rămâne ţie?
Eu o haină am, dar uite, *e-a mea, nu-i pe datorie*.
Am citit şi eu în Domnul de Voltaire, — aşa îl chiamă ? —
Că toţi oamenii din lume, cam pe-aci suntem de-o seamă !
Vorba asta-am frământat-o s'o pătrund, şi am aflat
Că într'un fel, — dar numai unul — lucru-i prea adevărat
Nu dispreţui pe oameni în viaţă, — cine ştie
Cu'n li-se întoarce roata: toţi jucăm la loterie!
Aşa zis'a omu-acela,—şi-i om mare, nu e fleac.
El a pus o râvnă 'n mine, râvna omului sărac !
LIZETA Te-ascult, Luca, şi îmi place cum vorbeşti, ţi-o face placul.
Insă, n'o să-ţi schimbi tu gândul ?
BERTHAND Dacă mint, să mă ia dracul !
LIZETA Bine; să rămâi aice! Nu te depărta! Te las.
Nu scăpa din ochi pe duce, urmăreşte-l pas cu pas.
BERTHAND Da.
LIZETA Şi cum l'oi vedea singur, tae-i drumul!
BERTHAND Bine, bine!
LIZETA Spune-i tot, cum ţii anume ca să te 'nsoţeşti cu mine.
BERTHAND Bine.
LIZETA Şi mai spune-i iară că-l rog—cerul şi pământul!
Un hatâr, numai atâta, să ne dea consimţimântul !
BERTHAND Te 'nvoeşti şi tu acuma?
LIZETA *(cu diplomaţie)* Mai e vorbă? Haide, du-te!
Ce stai ?
BERTHAND *(întinzând mâna)* Bate ici!
LIZETA Ducesa vine! Omule, mai iute,
Eşi odată! *(zâmbind)* Eşi afară!
BERTHAND *(cu o naivă exaltare fericită)* Te'nvoeşti? Ce mai mireasă!
LIZETA Du-te, şi la altă lume, vezi... nu trăncăni prin casă !

Sc. V. *Mareşala, Ducesa, Ducele, Lizeta, (în fund)*

DUCELE Nu vii dar în ast ăseară la bal, draga mea ?
DUCESA Nu viu,
Mai ales acum.
DUCELE De ce nu?
DUCESA Ce să fac ? Aşi vrea să ştiu.
DUCELE Vine-acolo toată lumea care vine şi la Rege.
DUCESA In onoarea cui ?
DUCELE A noastră.
DUCESA Nu a mea, se înţelege.
MAREŞALA Fiul meu, de cearta voastră, zău, să mor de râs, îmi vine
(către Lizeta care vrea să iasă)
Stai Lizeto, două vorbe numai să vorbesc cu tine.
DUCELE Doamnă, nimeni nu v'opreşte. Puteţi râde cât veţi vrea
Insă nu puteţi cu asta să-mi schimbaţi părerea mea
Nu, nu pot pricepe-o clipă, ori pe ce temei te-i pune,—
Incăpăţânarea asta să te exilezi de lume,

(Citiţi continuarea în pag. a V-a)

Toana să trăeşti în fundul unei case vechi, departe,
Şi să ponegreşti plăcerea ca pe un păcat de moarte!
Să rămâi o zi întreagă aplecata p'un gherghef,
Când te rog,—când tot Parisul e mascat şi face chef!
DUCESA Dar eu nu-ţi stau înpotrivă, fă ce vreai, eu nu spun glume
Domnule, sunt suferindă şi nu pot eşi în lume.
DUCELE Suferindă! Asta-i scuza ce-o aud de obicei.
DUCESA Fiule, dar ea nu minte.
DUCELE Lasă mamă, ştiu eu ce-i
Suferindă! Vorbă mare în limbagiul femeesc,
Dar mai eri, erai? Dar mâine? Cum la punt se nimeresc,
Tocma 'n astă seară! Fie! Dar de ce? S'avem iertare
Cum? Aşa un rău ce vine şi-apoi pleacă la plimbare?
Ce frumoasă născocire! Ameţeli... Mai mare mila!
DUCESA *(oftând)*. Dacă ceri cu dinadinsul, mă supun...
DUCELE A! nu cu sila!...
Eu să cer, capitulare? Doamne sfinte, dar atunci
Cine n'ar putea să spue că te pun curat la munci!
MAREŞALA N'o mai supăra degeaba. Ca s'o înveselim puţin,
Vom juca pichet la gura sobei, tot e focul lin
DUCESA Ne dai voe?
DUCELE Da. *(aparte)*.
Imi vine să turbez acum, nu altă.
Ce păcat! Ce plictiseală! Planurile-mi cad în baltă
Şi Lizeta—oh sunt sigur— are sufletu-amărât,
Trebue s'o văd 'nainte de-a eşi, numai decât.
Par'că 'ncreerii femeii, dracu-şi cuibăreşte locul.
(Iese) Atunci, o să merg şi singur. Doamnelor începeţi jocul.
Hei, Jasmin, Lafleur ,aduceţi cărţi şi sfeşnice! lumină!
Vă doresc din suflet, doamnă, să n'aveţi un pic de ghină
Să petreceţi liniştite cele mai plăcute ore,
S'aveţi picuri şi repicuri şi în şir quinte majore!
Ce uşor mai trece vremea cu un joc aşa frumos!
MAREŞALA Un pichet, nu strică dragă... Chiar şi Regelui îi place.
DUCELE Dacă ar domni cum ştiu eu, regele mai bine-ar face!
DUCESA La regina iar se joacă dese ori şi bucuros...
De-altfel nu e de rigoare, nimenea nu ţi-l impune.
DUCELE *(insinuant)* Jucaţi, cine stă 'npotrivă? Dar mă 'ntreb, la ce sunt bune,
Să ai nume, bani şi spirit, un obraz ce-ţi înfloreşte,
Să pierzi timp la joc, când vârsta ca un fruct te pârgueşte.
Zău, răbdarea are şi ea o măsură cuvenită.
Pentru ce la urma urmei eşti mă rog, căsătorită?
Pentru ce să fii frumoasă, tânără şi răpitoare?
Astea-s daruri! Se profită cum ai profita de-o floare!
Ce ai tu în schimb, de-o sută mii de scuzi pe an venit?
O trăsură aurită ca oricare parvenit,
Patru cai de rasă, care mor in grajd de-atât urât, —
Pentru ca să faci şi astăzi ce-ai făcut şi eri? Atât?
La ce bun să ai un mijloc svelt şi tras ca prin inel
Aerul, privirea asta cum nu mai găseşti la fel?
Sunt bărbatul tău, şi 'nclipa neuitată când te-am luat,
Câte visuri fericite în mănuchi ţi-am adunat!
Ca şi răposatul rege — nu-ţi fie cu supărare —
Aşi fi vrut să-mi port iubita în triumfuri, la sărbare.
Acel murmur de-admirare ce amanta lui trezea
Crede-mă, că până 'nsuflet şi pe el îl gâdila.
Dar eu? Duce, legitimul tău bărbat, să n'am drept eu
Ca să mă fălesc cu tine 'n ochii lor? Ce Dumnezeu!
Cum? Când mi-ai făcut suprema cinste aleas'a însoţirii,
Pentru ce să nu-mi îngădui şi orgoliul fericirii?
Erai nobilă, frumoasă, şi te-am luat tocmai de-aceea;
Dar la ce ar fi frumoasă şi-ar fi nobilă femeea,
De nu-şi poartă 'n mers mândria ăstor falnice podoabe.
Ce din ea, regină face, iar din semenele-i roabe?
Când n'ar şti cu elegantă să se urce 'n equipaj,
Dintre perini moi să vadă lumea ca printr'un miraj!
Te-ai oprit? Portaru-ţi strigă numele de viţă veche,
Şi în Trianon, tu intri cu bereta pe-o ureche!
Nu, credeam să fi din altă stofă, draga mea făcută.
C'ai putea-fără 'njosire să te 'mbii a fi plăcută.
Mă uimeşti cu 'nţelepciunea şi aşi fi căzut din nori.
Să-mi fi spus, că dându-ţi mâna, paşii o să-ţi-i măsori!
Mă duc să mă'mbrac, adio... Bună seara dragă mamă.

SCENA VI

Mareşala, Ducesa, Lizeta

MAREŞALA Ah, Lucilio... tu suferi!
DUCESA Inima mi se sfărâmă.
MAREŞALA Ce ai? Spune-mi...
DUCESA Sufăr doamnă... aşi dori să nu mai fiu!
MAREŞALA El e cauza.
DUCESA Ce bine de i-aşi fi supusă, ştiu!
(aiurită) Da, ar trebui,... mă iartă... mintea 'n gol mi se 'nvârteşte...
MAREŞALA Lasă-ne Lizeto...
LIZETA *(eşind, aparte)* Doamne, cât de mult îl mai iubeşte!

Scena VII. Mareşala, Ducesa

MAREŞALA Iei în serios ce spune el în glumă? Şi-ţi faci oare
Un necaz, din ce-i la dânsul enervare trecătoare?
DUCESA E în dreptul lui, şi eu sunt vinovata; drept să-ţi spun,
Simt că trebuie, văd bine... dar nu pot să mă supun!
Tot ce spune el e 'ntocmai, eu greşesc cu el mereu,
Il rănesc, îl supăr,—însă pentru ce?—nu ştiu nici eu!
MAREŞALA Va să zică simţi că trebui să mai faci şi cheful lui,
Insă nu ştii ce capriciu ai, că nu i te supui?
DUCESA Nu; căci inima-mi vorbeşte, însă judecă 'ntr'un hal!
N'aşi putea să spun ce spaimă, nici ce sentiment fatal
Isvorîte din tristeţe, ori din mintea asta 'n ceaţă,
Mă cuprinde câte-odată înainte-i, şi mă 'nghiaţă!
Aşi voi să-i intru 'n voe, să mă plimb cu el pe-afară,
Să mai pui pe mine-o haină mai frumoasă, bunăoară,
Insfârşit să 'ncerc — fiindcă el o vrea — să fiu frumoasă.
Atunci se strecoară 'n mine ca o frică duşmănoasă,
Simt la braţul lui, cum mâna-mi tremură, m'apucă teama,
Intre noi s'aşează-o umbră, însă cine? Nu-mi dau seama.
MAREŞALA Cum te poţi gândi la asta? Ce idee născocită!
Dar la vârsta ta, se poate să te bănui părăsită?
Ai să-i faci vre-o 'nvinuire? Ai cuvânt să te îndoi?
Ce să fie-atunci?
DUCESA Eu nu ştiu...
MAREŞALA Este cineva 'ntre voi?
O femee e, nici vorbă; ai văzut-o tu vre-odată?
Ci vorbeşte!
DUCESA N'am văzut-o, însă sunt încredinţată.
MAREŞALA Va să zică, patru vorbe sunt de-ajuns şi te-ai pierdut!
Insă unde este buba, tot nu-ţi este cunoscut!
Ah, s'ar zice, cine ştie ce secret ne 'nchipuit
Ascunzi tu, sub chipul ăsta nepătruns şi 'ncremenit!..
Şi de unde vin acestea? Din nimic, — un bal mascat.
A! nenorociri de astea, câte-avui!.. şi le-am uitat...
Nu te plânge! Ce n'aşi da eu să se 'ntoarcă innapoi!
Când vei şti şi tu odată ale vieţii mari nevoi,
— Lacrimile-acestea calde, aşa repezi isvorite
O să le doreşti: — zadarnic, or să fie zăvorite!
DUCESA Lesne de surâs e doamnă, dar când simţi arsura lor,
Poţi să spui că ţi se pare, poţi să spui că nu te dor?
Suferi mai puţin, când suferi fără multă judecată?
MAREŞALA O durere 'mpărtăşită, jumătate-i vindecată.
Spune-mi tot ce ştii, n'ascunde; spune-mi tot misterul lui.
DUCESA Nici o taină n'am în suflet, nici s'o tac, şi nici s'o spui...
MAREŞALA Ei, şi dac'ar fi la mijloc chiar vre-o taină.nu cumva
Să-ţi ascunzi, *de mine tocmai*, inima? — dar s'ar putea?
Ce te face ca să şovăi şi să pierzi curaju 'n toate?
Ne încrederea să fie? Vârsta mea? Sau rangu-mi poate?
Oare de prietenia mea acum te depărtezi?
Te temi tu de „mareşala" sau de mine numai? Vezi?
Haide, haide...
DUCESA Oh! ştiu bine cât de bună eşti cu mine,
Insă nu 'ndrăznesc...
MAREŞALA Atuncea, îţi voi porunci. Fă bine
Şi ascultă-mă. Lucilo, mama ta când a murit
Mi te-a dat în seamă. Trebui să i te supui smerit.
DUCESA Oh, mă voi supune doamnă, şi din tot sufletul meu.
Dar vă spun, nu ştiu nimica. De altminteri e şi greu,
Ca să ştiu ceva, — afară doar de chinul meu amar,
Şi de dragostea mi profundă ce i-o port...
(intră Lizeta)
MAREŞALA ...atuncea.... *(Lizetei)* iar?

SCENA VIII

Lizeta, Mareşala, Ducesa

LIZETA *(Mareşalei)* Vrea să vă vorbeasc'o fată de la magazin. E-afară
MAREŞALA. Nu, nu pot acuma, mâine să mai treacă.
(Lizeta ese) Aşa dară
Supărato, de ce-i vorba? De vre-o rochie de bal?
Dar incearc'o! Pentru asta să ajungi in aşa hal?
Adineauri ai cerut-o s'o îmbraci, aşa îmi pare.
Foarte bine! Când schimbi rochea şi în suflet e-o schimbare.
— Oh! cum ai pălit de-odată! Ci răspunde-mi, ce ai tu?
DUCESA Da... văzui femeea-aceea şi prin suflet îmi trecu...
MAREŞALA. Dar, drăguţa mea, femeea ce-ai văzut-o e Lizeta!
Haide să intrăm la tine... Vin şi schimbă-ţi toaleta.
Mai întâi să fim plăcute, iar de rest, vom mai vedea...
Fii cu inimă, ei haide...
DUCESA. Mă las toată'n voia ta.
Bunătatea ta de înger, voia mea supus o 'nclină,
Mi-am adus acum aminte, că pe lume-am fost străină,
Şi de-aceia îţi voi spune tot ce am pe suflet, tot...
Griji, necazuri, sbucium, temeri, fiindcă uite, nu mai pot...
Şi mă vei pricepe doamnă: toată desnădejdea-mi mută
Este lipsa mamei mele, — fi tu, pentru cea pierdută!

CORTINA

(Actul al doilea în nr. viitor)

Amintiri duioase

Mă 'ntrebaţi de ce mi-e inima aşa de duioasă, de ce tresar când văd o mişcare pornită din sinceritate, de ce mi-e teamă de lume, de fast şi părăzi, de ce îmi plac copii,, iarba, norii şi stelele?

De ce?

Cu sfială se întoarce privirea mea spre trecutul depărtat.

Acolo, în lumina dulce a celei dintâi copilării se găseşte isvorul sufletului meu de astăzi.

Limpede ca roua dimineţii, oglindă a cerului senin, oglindă spre care se apleacă şi se privesc ghioceii albi şi gingaşe viorele, era isvorul vieţii mele.

O! Clopoţei de argint, cum v'aţi dus cu sunetul vostru în neant!

O! fâlfâit de aripi, ale zilelor ca nişte heruvimi!

Unde eşti tu, cu mâna ta mică şi albă ca un crin, ce-mi mângâia fruntea cu atâta blândeţe şi ochii tăi albaştri, in al căror cer îmi afundam de atâtea ori privirea şi cuvântul tău, care m'a învăţat şi pe mine vraja cuvintelor şi minunile cari nasc din împletirea lor!

Cea dintâi minune a acestora...

O! abia mi-aduc aminte.

Sunaţi, sunaţi, clopoţei de argint, sunaţi pe drumul depărtat!

Par'că lucrează în dreptul ferestrei. M'apropii de ea şi mă reazim de genunchii ei. Ea ştie ce vreau. Se uită în ochii mei şi începe:

In fund, pe cer albastru, în zarea depărtată,
La răsărit, sub soare, un negru punct s'arată:
E cocostârcul tainic, în lume călător.
Al primăverei dulce iubit prevestitor.
El vine, se înaltă, în cercuri line sboară
Şi repede ca gândul la cuibu-i se coboară.

Mi-se deschideau ochii, vedeam întocmai ca primul om splendorile lumei, vedeam pe cel dintâi sol al primăverii venind din răsărit.

E un punct, apare, creşte, în cercuri line sboară. E el, el, vestitorul primăverii şi al fericirii!

Câte nu-mi aducea mie venirea primăverei! Zăpada se topeşte pe străşini şi pe dealuri; iar pe dinaintea porţii apa liniştită a şanţului creşte şi vine repede, repede ca un pârâu, vine cântând.

Cinteza începe, din zorii zilei, să cânte, în cireşul din curte. Ce speranţe deşteaptă cântecul ei.

Mugurii mijesc pe ramuri. In grădiniţa cu liliecii desbrăcaţi, melcii încep să plece, încet, cu casele în spinare.

Printre frunzele veştede, de anul trecut, zeci de ghiocei au ţâşnit par'că într'o singură noapte din pământul umed, iar clopoţeii lor albi stau atârnaţi ca boabele de spumă în vârful tulpiniţelor fragede.

Pârae se adună în toate părţile. Dealurile mai sunt doară ici-colo, în umbră, pătate de albul zăpezii. Şi adierea ce bate şi vine cu pâraele, îmi aprinde obrajii şi mă'nfioară.

Iată şi cea dintâi rândunică cum străbate aerul limpede. Cum bate inima mea şi cât sunt de fericit!

Dar în grădină?... Iarba a încolţit, salcia are frunze fine de mătase şi muguri ca nişte pisicuţe. Ce mai smicele, ce coaje plăpândă sub care circulă mâzga şi ce bună e pentru tilinci!

Unde eşti tu, suflet credincios al curţii, care mă duceai de mână spre fundul grădinei, la salcia scorburoasă — lăcaş de zână — priveai la mlădiţele fragede, ce se înălţau deasupra, alegeai din ochi pe cea mai netedă şi dreaptă, scoteai briceagul legat cu lanţ de chimir, o tăiai, o crestai, o băteai cu prăselele, trăgeai apoi lemnul alb şi umed din coaja ca o ţeavă şi-mi întindeai tilinca!

— Ţine-o aşa şi cântă!

O! minune; ce sunet dulce; ce glas al primăverei, ce refren de cântec ceresc!
Cum răsuna grădina; cum răspundeau ramurile, zidul şi colina!
Sunaţi, sunaţi, clopoţei de argint, sunaţi pe drumul depărtat!

Fereastra e deschisă şi în casă a năvălit aerul, încărcat de mireazma pământului umed, trezit la viaţă. Creanga de măr din faţa ferestrii stă cu mugurii plesniţi, cari îşi desfac aripioarele strânse.

Deodată se aude un fâlfâit, un zgomot şi grădina răsună de cântec.

Aerul se umple de farmec.

Tresar şi ascult...

— Mamă, auzi?

— E cucul, dragul mamii, a sosit şi el!

— Cucu?

— Da, i-auzi, cum îşi spune singur numele!

— Ce frumos e şi cum răsună grădina!

Cobor scara, străbat în grădină şi tiptil-tiptil, călcând încet pe frunzele umede, silindu-mă să nu fac sgomot, mă îndrept spre locul de unde vine cântecul.

O mişcare, un fâlfâit se aude, şi totul reintră în tăcere.

Dar nu trece mult şi din vârful dealului se aude din nou acelaş cântec, mai depărtat şi mai dulce.

O iau pe poteca ce duce printre mesteacănii tineri, spre vârful dealului. Cântecul se aude din ce în ce mai sonor.

Iată-l cum cântă în vârful unui paltin, înalt, cum întinde gâtul şi desface aripile de câte ori dă drumul sunetului din gâtlej.

El cântă... şi ascultă, cântă... şi ascultă. Dar abia isprăveşte de spus... şi altul îi răspunde, abia isprăveşte... şi altul îi ia cuvântul!

O, dar acest altul răspunde aşa de blând şi aşa de duios, par'că n'ar fi el, glasul lui par'că vine din sânul văii, par'că e însuşi sufletul văii, care răspunde şi îi ia cuvântul.

M'apropii, dar deodată tace, îşi întinde aripele şi pleacă departe, spre o cătină înflorită din capătul dealului.

Sunaţi, sunaţi clopoţei de argint, sunaţi pe drumul depărtat!.

In spatele dealului se lasă valea. Cât e de tăcută!

Mii de viorele smălţează covorul de frunze veştede, ce acopere coasta.

M'aplec şi culeg.

Mi-s'a părut, sau am auzit ceva? Mă îndrept şi privesc în toate părţile. Nimic nu clinteşte în albia văei. O pădure tânără şi deasă, de pe coasta din faţă, a ieşit parcă din pământ şi stă încremenită.

Iarăşi... Aud... Pare un stol de voci rătăcite.

— Cine-i acolo? strig.

— Cine-i acolo? mi-se răspunde.

— Ascultă!

— Ascultă! mi-se răspunde.

— Cine eşti tu?

— Cine eşti tu?

Glasul lui e mai limpede decât al meu şi mai sonor. Pare a fi vocea unui copil năzdrăvan, care stă ascuns în pădure. Dar, ce are el cu mine de-mi întoarce cuvintele?

O! nu, el nu vrea să mă necăjească. El pare pus acolo de Dumnezeu însuşi ca să repete, fără să-şi dea socoteală, vocea mea!

GEORGE ULIERU

Dansatoarea şi curcanul

Uşoară, dansatoarea îşi fâlfâia vălurile, învârtindu-se graţios pe vârful picioruşelor, gata-gata să-şi ia sborul: atâta de uşoară...

Inţeleptul curcan o privea.

— Eu sunt pasăre şi nu pot să zbor ca dânsa!

Apoi, remarcând că făcuse o reflecţie de ordin oarecum invidios, el se corecta:

— Deşi, nici ea nu sboară şi chiar dac'ar sbura, n'ar fi mare lucru. Şi eu aş fi putut s'o fac, dar am renunţat. Dovadă, penele mele, amintirea aripilor mele... Inutil, inutil, inutil...

„Meditaţiunea înfrumuseţată cu puţin scepticism e cel mai mare dar pe care l-a lăsat Dumnezeu, fâpturilor sale.

„Eu sunt un filosof, un contemplativ.

„Toate câte a făcut cel de sus, nu sunt decât un pretext pentru această supremă voluptate: meditaţiunea. In ea se rezumă totul.

„Eu n'am penele vanitosului păun... Nu trec în lumina soarelui, ca el, mândru de banii mari de aur, pe cari îi poartă orgolios în verdele mantiei sale... Dac'aş fi ţinut atâta, aveam şi eu mantie multicoloră, cu zadarnice străluciri. N'am insistat, — dar aş fi avut şi eu ce are păunul.

„Vulturul trece'n slavă, se urcă la 'nălţimi ameţitoare, ne sfidează de-acolo cu mărirea lui... Ei şi? Ce însemnătate au cele câteva mii de metri pe cari le domină? Ce este subt el? Abis... Neant... Şi eu, când mă ridic la o jumătate metru de pământ, am o clipă, sensaţia vidului, a suspendării în spaţiu. Nu e mare lucru. Dovadă că mă cobor repede la pământ. Am gustat această sensaţie, am epuizat-o, mi-ajunge... O pasiune prelungită strică armonia gândirei... Totul este să încerci, fără să-ţi pierzi mintea, să ştii ce-ar fi: economie, economie, economie!

„Nebuna privighetoare, umple văzduhul de cântecul ei... In nopţile de vară, e mai mai mult cântec de privighetoare, de cât lumină de lună subt cer.

„Recunosc, cântă destul de agreabil... Dar n'o vede nimeni... Nu vi se pare o nebunie curată să aiurezi fără să te ştie nimeni?! Mă 'ntreb de multe ori, dacă într'adevăr există privighetoarea? Căci nu s'arată niciodată... E drept că dacă mă perfecţionam şi eu, care sunt de o mie de ori mai mare decât o privighetoare, aş fi putut să cânt... n'am făcut-o. Rămân la convingerea mea că nu există privighetori... Probabil, cântă frunzele şi luna...

„Această dansatoare imită când o salcie plângătoare, când un salt de ciocârlie. Acum aduce cu un cocoş. De ce nevoia asta de-a se transforma mereu, de a fi când flacăre de aur, când văl de stele?

„Eu sunt curcan şi rămân curcan: n'aş schimba pe nimic posibilitatea de-a gândi asupra tuturor lucrurilor pământeşti.

„Vrea să mă umilească, fără îndoială, când îşi petrece colanele de mărgăritare pe umeri şi pe sân...

„Vrea să-şi bată joc de umilul mărgean ce-mi împodobeşte gâtul... Ca şi cum, dacă ţineam atâta, n'aş fi putut să-l prefac în pietre preţioase. Ia să mă supăr niţel — şi o să vadă ea ce colane de rubin îmi luminează pe guşă!...

„Dar eu nu mă supăr...

„Ştiu că toate sânt zădărnicii....

„Singurul bine e inţelepciunea: să vezi neantul oricărei sforţări şi să eviţi tot ce te-ar scoate din beatitudinea visării tale. Să nu te laşi pradă pornirilor. Să-ţi domini instinctele.

„Iată, dansatoarea şi-a scrântit piciorul, a căzut, probabil, o să moară. Eu n'am să mor niciodată de prea multă euritmie...

„Ia să mă umflu odată 'n pene, să vadă măcar acum cu cine a avut aface. Aşa!... Să mă învârtesc de trei ori. Ajunge; am un afurisit de astm şi ar trebui să gâfâi, să şuer,...

„De altfel, această nevoie de-a şuera, e singurul lucru care mă împiedică să cânt ca privighetoarea. Dacă aş sbura niţel? Nu!... Ar fi să imit vanitatea vulturului, care pluteşte pe abise primejdioase.

„Dar dacă m'aş face roată? Nu! Sper c'au văzut toţi cine sunt şi ce pot. Oamenii îţi fac totdeauna proces de intenţii: „dacă m'aş mai umfla odată 'n pene, s'ar crede că sunt îngânfat şi n'aş vrea s'ajung în doaga păunului...!"

VICTOR EFTIMIU

Infinit...

Din marea noapte, golul te-a profilat bizar:
Tu te-ai ascuns în ţeastă ereditară sete, —
Vârtejul curb turnase miragii să mă'mbete,
Şi'n arcuri de'ntuneric ţi-a'ntins reflexul clar.

Aţâţător, sălbatec miros de poamă coaptă,
— Metalic me'c de raze, ţâşnind din mutic strung —
Pe nicovala bolţii eşti dangătul prelung,
Hohotitorul tunet, unduitoarea şoaptă...

In hău, vibrând, se sparse ecoul tău sonor
Şi, dârză veşnicia surâse nviorată; —
Femeia, în privire, mi te-a adus, odată,
Şi ca un şarpe verde te-ai furişat, — fior!...

Geometria vieţii, primejdiosul joc
De spaţii arcuite care converg în ţeastă —
Acum, în cercuri albe, desăvârşesc această
Lichidă jucărie de aur şi de foc...

GEORGE SILVIU

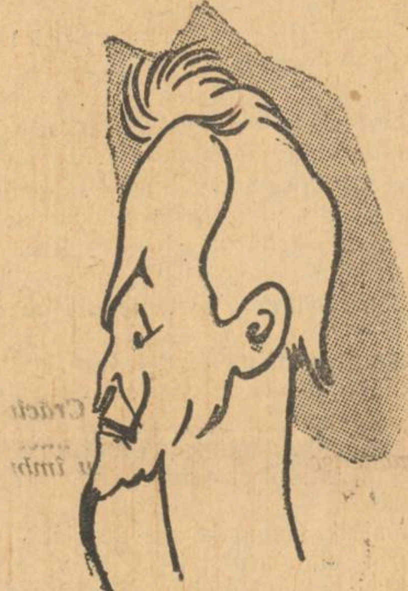
Cronica Teatrală

de ALEX. CĂLIN

TEATRUL NAŢIONAL: *„Don Quichotte", comedie tragică în 4 acte (12 tablouri) de d. M. Sorbul, după Cervantes.*
TEATRUL POPULAR: *Micul Eyolf, piesă în trei acte de H. Ibsen.*
TEATRUL REGINA MARIA: *„Concert Simfonic"*, comedie într'un act de d. Paul Prodan.
TEATRUL MIC: *„Aşa-i Simona!" comedie in 3 acte de Mirande şi Mady.*

Din grandioasa operă a lui Cervantes, d. Mihail Sorbul a luat fragmente izolate, din a doua parte a romanului, şi le-a transpus în teatru. Legătura dintre diferitele scene este atâta de fragilă încât piesa putea fi terminată după al noulea tablou, fără să se fi simţit lipsa ultimelor trei.

Este o sarbădă înşirare de fapte, cu preocuparea permanentă de a rămâne fidel textului. Cum nu s'a putut însă păstra versiunii scenice, pitorescul, fantezia şi descripţia detaliilor din roman, — a fost fatal ca toată poezia specifică operei şi tot adâncul personajului să fie pierdute.

Ar. Demetriad
(Don Quichotte)

Lipsea avântul generos, aspiraţia nobilă, lipsea atmosfera aceea înălţătoare, în care ridicolul este copleşit de grandoarea ce-o împrăştie idealismul cel mai curat, sacrificiul de sine până la extrema limită, credinţa profundă, supraomenească.

Personajul acesta — frate bun, în literatură, cu Hamlet — pe care nemăsuratul său dor de bine şi de dreptate îl ridică la înălţimi la cari zădărnicia străduinţelor sale devin tragice, apare, în versiunea d-lui Sorbul, drept un biet caraghios, un senil inofensiv, pe socoteala căruia se desfată lumea.

Hotărît, nu. Pe scena Teatrului Naţional n'a apărut Don Quichotte. N'am putut regăsi pe grandiosul nebun al lui Cervantes ci doar un ţâcnit belicos. Tâcneala plata, nepericuloasă, departe de nebunia aceea care poate fi izvorul, punctul de pornire al tuturor ideilor şi faptelor generoase, al tuturor operelor mari ce perfecţionează omenirea.

D. *Aristide Demetriad* s'a străduit să insufle acestui soiu de „Don Quichotte" cât mai mult din ceeace constitue caracteristica eroului lui Cervantes. Pentru foarte puţinul cât a putut reuşi să facă în această direcţie — mai cu seamă în scena morţii—d. Sorbul trebuie să-i fie adânc recunoscător.

Tantzi Bogdan
(Ducesa)

Dintre ceilalţi interpreţi, sunt de pomenit, de asemeni cu elogii, d. *N. Soreanu*, d-rele *Tantzi Bogdan* şi *Toto Ionescu.*

Dacă se cuvin laude interpreţilor că şi-au dat concursul lor nelimitat — pentru a face cât mai mult din rolurile lor ingrate — facem însă o vină directorului de scenă de a fi făcut *mai mult* decât se cuvenea. Montarea — impunătoare ca concepţie şi neînchipuit de reuşită ca execuţie — pe care d. *Soare* a realizat-o, este disproporţionată faţă de piesă. Decorurile şi costumele — indicatoare pentru epocă şi loc, creatoare de atmosferă, preţioase în detalii şi impresionante în ansamblu — s'au fixat pe primul plan. Şi doar n'a fost vorba să ni se înfăţişeze o realizare desăvârşită de artă decorativă pentru care d. Sorbul a scris numai scenariul!

* * *

Marile greutăţi materiale de care se izbeşte, au silit *Teatrul Popular* să se mărginească, anul acesta, la trei reprezentaţii pe săptămână.

Sub influenţa d-lui profesor Iorga, noua stagiune s'a inaugurat cu o lucrare de înaltă morală socială: „Micul Eyolf", de Henri Ibsen.

Ca şi întreaga operă a marelui norvegian, piesa aceasta înfăţişează un esafodaj realist pe un substrat simbolic.

Doi soţi, uniţi numai prin pasiunea cărnii, nu-şi pot contopi viaţa. Deosebirea de năzuinţi, lipsa unor preocupări comune, sapă, din ce în ce tot mai adâncă, prăpastia dintre ei. Femeia este o pasionată şi o exclusivistă; îşi iubeşte bărbatul şi vrea ca acesta să-i aparţie numai ei. E geloasă de cartea la care scrie el; vede cu ochi răi dragostea lui pentru sora sa. Mai mult chiar: până şi iubirea pe care o poartă copilului lor, displace femeii pătimaşe.

Şi totuşi, copilul acesta — schilod de pe urma unui accident survenit din neglijenţa părinţilor — este, la bărbat, unicul ataşament care a supravieţuit instinctelor, acuma potolite, pentru femeie. Iar atunci când micul Eyolf se înneacă, soţii se trezesc izolaţi complect unul de celălalt,

N. Soreanu
(Sancho Panca)

cu simţăminte şi dorinţi deosebite, străini în aspiraţii, înduşmăniţi şi îndârjiţi chiar, între dânşii.

In faţa pustiului lăsat în suflete de moartea iubirii şi de dispariţia copilului, femeia se hotărăşte să se consacre creşterii copiilor din satul de pescari săraci. Numai măreaţa aspiraţie de a se consacra binelui celor mulţi şi oropsiţi, poate umple vieţile naufragiate, poate mângâia pe desamăgiţi, poate aduce uitare şi sprijin.

Pe tărâmul acesta al sacrificiului pasiunilor pentru dragostea de oameni, cei doi soţi regăsesc puncte de contact şi, reconciliaţi, ei încep în comun o operă magnifică, nobilă, în amintirea micuţului dispărut, pe care l-au sacrificat, în viaţă fiind, egoismului şi patimilor lor.

Sub priceputa regie a d-lui Victor Ion Popa, d-nele Getta Popa, Mioara Popescu, Dida Solomon şi d-nii Brădescu şi Talvan au înfăţişat impresionant, sugestiv, obscdant uneori, pe eroii sumbrei drame ibseniene.

* * *

Colegul nostru, d. *Paul Prodan,* a prezentat, la Teatrul „Regina Maria", comedia într'un act *„Concert Simfonic".*

Vechea temă a soţului — banal ca orice soţ — înşelat de femeia capricioasă cu amantul gelos şi pretenţios, a dat d-lui Prodan prilejul de a ţese o intrigă originală, plină de acţiune, cu dialog vioiu şi spiritual, cu situaţii neprevăzute şi extrem de amuzante.

Personagiile — trei, cu totul, — sunt bine prinse şi sugestiv redate, ceeace denotă un preţios spirit de observaţie

Cu concursul d-lui *Maximilian* şi al d-rei *Marietta Rareş*, „Concert Simfonic" a obţinut un foarte frumos succes.

* * *

TEATRUL „MIC" îşi desfăşoară activitatea pe acelaş tărâm al pieselor uşoare şi, mai mult sau mai puţin — de obiceiu însă mai mult — decoltate.

Ultimul spectacol a fost cu „Aşa-i Simona!", comedie în trei acte de Yves Mirande şi A. Mady. O piesă confecţionată după clasica reţetă a amestecului, bine dozat, de ridicol şi sentimentalism, pentru a înveseli şi a înduioşa în acelaş timp.

Intrucât admitem genul — pentru care mărturisim că nu avem nici un fel de înclinaţiune — credem că „Aşa-i Simona" se poate considera un spectacol agreabil.

Cu atât mai mult cu cât rolul titular a dat prilejul să se releve, în chip cu totul deosebit, d-ra Marilena Bodescu. Această tânără artistă — care a jucat până acum în operetă şi în reviste — a vădit reale însuşiri pentru comedie. Are frumoasă ţinută, dicţiunea clară şi naturală, ştie să nuanţeze şi să sublinieze intenţii. Este o frumoasă promisiune.

Cu obişnuita-i vervă a jucat d. Iancovescu secondat de d. Ionel Ţăranu şi d-ra Zoica Manoliu.

Trebue oare să renunţăm definitiv la speranţa de a vedea minunatele elemente dela Teatrul Mic puse în serviciul unor opere demne de talentul lor?

ALEX. CALIN

Elegia cea mai smerită

de Camil Baltazar

Glasul tău cu plâns de mesteceni mă recheamă,
intoarce-m'aşi dar numai ştiu drumul înapoi, mamă.
somnul tău prisos dă stelarelor potire,
nu mai am paşi spre dumnezeiasca împăciuire.

şi cum să-mi intorc iar sufletul spre liniştita icoană,
când s'a sângerat cu-atât noroi vechea rană.
cum să mă pot iar spre tine duce,
când nu îmi mai stai pe suflet iluminată cruce.

Intoarce-m'aşi totuşi atât de îngereşte,
să simt cum în preajma mea preajma ta creşte,
cum uşoară în mine toată te destinzi,
cum uşoare şi-abia pâlpâinde candeli aprinzi.

intoarce-m'aş mamă, intoarce-m'aş, dar
înghiţitu-l'a nămolul copilărescul nenufar.
zădarnic soarele tău cercuri cereşti trimete,
tot mai departe sunt sufletele noastre, tot mai incete.

Eu lin spre somnul cu sicriu albastru mă voiu duce,
purtându-te în mine neagră cruce,
tu vei avea cerul cu mesteceni mereu albi şi inalt;
şi-aşa stinge ne-om singuri, despărţiţi unul de celălalt...

Moartea lui de Max

In clipa când încheiem paginele, ne vine, dela Paris, năpraznica veste a morţii marelui de Max. Comedia Franceză e în doliu şi dela moartea lui Mounet Sully cutele vălurilor cernite n'au asvârlit mai multă jale în sufletul celor ce se închină artei adevărate.

De Max era român şi toată suflarea românească plânge pe sicriul aceluia, care biruind toate piedicile, a

De Max

ştiut cu verbul lui superb, să dea viaţă eroilor tragediei clasice franceze, cucerind o strălucire de care erau mândrii în primul rând compatrioţii lui.

Fiul doctorului Max dela Iaşi şi al unei mame ce descindea dintr'o veche familie de boeri moldoveni, marele tragedian se fălea atât de mult cu origina sa, în cât cu toate insistenţele oficialităţii franceze, care nu îngăduia unui străin suirea pe prima scenă a lumii, el a respins amabila invitaţie de a deveni francez. Probabil că în omagiu ce i s'a adus, făcându-l societar al Comediei, a influenţat mult şi gestul de a nu se lepăda de o cetăţenie de care era mândru.

Pe sicriul, în jurul căruia se adună azi intelectualitatea franceză, plânge Tragedia, care perde în De Max pe cel mai ilustru dintre preoţii cultului ei.

HAINE DE DAMA
cele mai noui modele începând
DELA 1500 LEI
GASIŢI LA MAGAZINUL
MONDANITE
Lipscani 22
RAION SPECIAL DE DIFERITE ŞTOFE, VELOURS DE LAINE, PLUŞURI, BIBERETURI, GABARDINE ŞI CĂPTUŞELI
MAI EFTIN CA ORI-UNDE!

Cărţile şi estetica lor

In „Adevărul literar şi artistic" am remarcat totdeauna apariţia cărţilor tipărite cu gust şi pricepere. Este foarte firesc, că azi, în epoca perfecţiunilor tehnice, cartea să nu rămână în vechea ei haină şi gândirea să fie reprezentată demn în paginile unei cărţi. Nu ne-am făcut mari iluzii cu privire la progresul editurii române, care abia şi-a lăpădat hainele de copil, deşi surprinderea ne-a fost mare şi plăcută, că o casă de editură: „Cultura Naţională" a putut infrunta atâtea neajunsuri şi a scos o serie de cărţi, cari pot sta în biblioteca oricărui om civilizat. Sunt multe de îndreptat încă la noi, şi editorii noştri sunt încă foarte negustori, puţin influenţaţi de tradiţia cărţei engleze, franceze ori germane, care este o emblemă a civităţii unui negustori de cărţi. Ne lipsesc încă edituri cum erau şi sunt în străinătate: Iohn Lane, Rieder, Larousse, Stock, Insel, Bard Manquardt, Unwin, Murray... n'aveam încă bibliofili mulţi, care să jertfească pentru o carte frumos scrisă şi tipărită, cel puţin preţul unui buchet de trandafiri, ce se trimete cu bileţel încadrat în aur, palidei Rosine din cutare Bulevard... avem o familie de bibliofili: Grafica, unde entusiasmul lui Jean Steriadi şi al lui Fischer-Galaţi a putut introduce ideile noui ale iubirei cărţei, o pasiune, care pretinde cultură şi stare socială bine definită.

In vremea din urmă, Cartea Românească a făcut mare progres şi am putut înregistra apariţia unor cărţi, tipărite în condiţiuni occidentale. Operele d-lor Murnu, Pârvan, Iorga. Virgil Cioflec — au apărut îmbrăcate într'o haină, cu care poate porni în vitrinele librăriilor parisiene, fără să ne compromită. Ziarele noastre se tipăresc frumos, chiar luxos. „Adevărul literar şi artistic" este poate unicul ziar literar din Europa, cu extensiunea pe care-o are. Redactarea lui nu poate fi remarcată de noi decât cu satisfacţie, iar ce priveşte partea tehnică, ne-am silit, să dăm o publicaţie tipărită în condiţiuni civilizate. Biblioteca „Dimineaţa" este asemenea o publicaţie, care poate intra în şirul tipăriturilor făcute cu gust. Şi dacă vom privi revistele noastre literare: „Ramuri", „Gândirea" etc. nu vom putea nega, că estetica cărţilor provocată de progresul cultural al Europei, ne-a obligat şi pe noi ca să imităm cartea occidentală. Fireşte, au rămas şi azi, pentru cinstea operei lui Alecsandri, Creangă, Vlahuţă, câteva „edituri", cari scot Cartea Românească fără multă „prejudecată editorială", şi tipăresc volume, că parcă ar fi aruncate în piaţă pentru analfabeţi.

Estetica cărţilor este triumfătoare şi la noi, şi subliniăm aceasta, frunzărind în admirabila lucrare despre Luchian.

Succesul Elvirei

Mai este în amintirea tuturor marele succes obţinut, la Paris, de Elvira Popescu în comedia lui Verneuil „Ma cousine de Varsovia".

Intreaga critică dramatică pariziană era unanimă în elogiile aduse marei comediane, compatriota noastră, care alături de De Max şi Ventura venea să cucerească o glorie ce se revărsa asupra noastră a tuturora.

Elvira

Acum de curând Elvira a jucat într'o nouă comedie, după un triumfal turneu în străinătate. Noua comedie, scrisă tot de Louis Verneuil se numeşte „Pile ou face" în care Elvira joacă pe o studentă română ce-şi face studiile la Paris. Ziarele pariziene ne aduc ştirea unui nou triumf şi criticii dramatici se întrec în laude. Elvira, scriu

Louis Verneuil

aceşti competenţi în materie, în frunte cu marele regisor Antoine, posedă toată gama sentimentelor şi verva ca şi mişcarea în care joacă sunt elementele succesului ei. Nu poţi rezista veseliei şi zâmbetului Elvirei. Când textul îi îngădue să aducă puţină emoţie, comediana afirmă o intensitate şi o simplicitate de mijloace care o clasează printre cele mai mari artiste din câte au jucat pe scenă.

CARŢI ŞI REVISTE

I. V. PĂTRĂŞCAN: *Poezii.* — Tiparul institutului de arte grafice „Dacia Traiană" .Sibiu, 1924.

De la prima bucată a volumului poetul năzueşte către „Excelsior". Cari-i sunt elementele? Mai întâiu un vocabular, „ales cu îngrijire"; expresiuni poetice şi diminutive adorabile: *sfânta iubire* (nici nu se putea altfel), *Visare* (de vreo 20 sau 30 de ori), *zări de fericire, sfântă armonie, pădure dragă, dulce poezie, vraja dorului, zarea vione, fapte-apuse, zări azure* (bietul Bolintineanu!) *armonia visurilor tale, vers de poezie, singurel cu dorul, băeţel, splendoare, luceafăr, nopţi cu lună, divină armonie, gingăşie, dulce armonie, fermecătoare, suspine,* etc. etc. etc.

Impletiţi cu oarecare dibăcie expresiunile de mai sus şi vă veţi pomeni îngânând:

„Eu nu vreau să sufăr şi nici vreau să plâng".

sau:

„As vrea să scriu din nou o poezie
„Ca lumea de eternă şi adâncă".

sau:

„Ce mult aş da să ştiu cânta
„Şi eu o poezie,
„Ar trece vremea şi-aş avea
„Şi eu o bucurie". (bietul om!!!)

„Şi câte lucruri poate atunci
„N'aş tot gândi;
„Pe vale, codri şi prin lunci
„Aş hoinări.."

Gândiţi-vă după aceea că şi Eminescu a scris, pe vremuri versuri. Chibzuiţi cum a-ţi putea-o suci şi întoarce, şi continuaţi:

„Şi drăgălaş, să-mi spui poveşti
„Şi basme ca 'n seraiuri;
„Când iarna cântă la fereşti
„In ne'nţelese graiuri..."

Luaţi-o apoi înapoi la bătrânul Heliade, recitiţi de câteva ori pastel-idila „Sburătorul" şi nu vă sfiiţi a adăoga:

„Mă doare, mamă, capul
„Şi pieptu 'ntreg mă doare
„Mi-e greu par'că tot trupul
„N'am gând de sărbătoare"...

După care puteţi continua în voie:

„De ani de dor te-aştept să vii
„Iubirea mea curată,
„Să-mi spui o vorbă, două, mii
„O lume minunată"...

Dacă vi s'a urât cu asemenea baclavale zaharisite, culcaţi-vă liniştit şi *dormind,* nu vă pierdeţi în tot cazul răbdarea:

„S'adorm sub ochiul tău tăcut
„Şi plin de 'nseninare;
„La glasul tău duios s'ascult
„S'ascult cu 'nfiorare"...

Şi astfel:

„In suflet c'o dulce-armonie"..

Visaţi:

„Spre alte zări de fericire"..

După care trezindu-vă, spălaţi-vă faţa cu apa curată, faceţi creştineşte o cruce şi puneţi punct. Şi—oameni cuminţi—nu uitaţi să vă spuneţi rugăciunea de aleluia:

„Un singur lucru te-aş ruga, Părinte,
„Să-mi dai curaj şi aripi ca 'nainte
„Să sbor spre culmile Măririi Tale
„Spre veşnica veşniciei Morale"...

şi nici să amintiţi Regelui că:

„Poetul, cântăreţul, în ode Te slăveşte,
„In EPOPEI *măreţe, măreţ te pomeneşte"*

* * *

Pe deplin încântaţi că aţi umplut 27 de pagini, puneţi-i o copertă „mauve", titlul *„Poezii"* cu roşu, semnaţi-o *I. V. Pătrăşcanu* şi daţi-i drumul pe atât de primitoarea piaţă literară. Patria vă va fi recunoscătoare. Şi în felul acesta... să ne fie de bine!

* * *

PIERRE VLASTO: *A l'ombre du Figuer,* culegere de povestiri traduse din limba neo-greacă de Eugene Clement, cu o prefaţă de Louis Roussel. Paris, 1924.

Dintre operele literare ale Greciei contimporane nu avem în româneşte decât volumaşul de povestiri „Puterea mării" ale lui Alexandru Karkavitza. O nouă lucrare accesibilă gusturilor şi înţelegerii noastre este acea a lui Pierre Vlasto: *„La umbra smochinului".* Autorul este de origine bizantină. Familia lui este menţionată de istoricii Bizanţiului (sec. X). Scrie în limbă greacă vie, pe care o numeşte greaca vulgară şi pentru al cărei triumf definitiv, luptă împreună cu Pallis şi Eftaliotis. Işi scrie operele în vacanţă, în restul anului se consacră meseriei de comerciant.

Ceeace dă operii sale calităţi mari este: o limpezime nouă, o logică senină. Arta lui e precisă şi sinceră; povestirile îi sunt adevărate mici capo-d'opere. Le-am putea numi la olaltă „la Lègende des Siècles" a Greciei. Aşezate în ordine cronologică: epoca mitică, războiul peleponeziac, evul-mediu francez în Grecia, Byzanţ, renaşterea greacă—fiecare din ele contureazà subiectul definitiv şi-l aşează în cadrul care defineşte prin sine caracterele epocii, pe care o evoacă magistral.

Ideile lui Pierre Vlasto se aştern, se desfăşoară încet; el ne arată cruzimea zeilor nedrepţi, femeea incapabilă de a se ridica la nivelul omului, dragostea care planează deasupra tuturor lucrurilor. *Pandora, Statueta din Atena, Pricoliciul, Sklerêna, Argyro,* sunt povestiri ce încântă printr'o poezie aleasă.

E nu numai o plăcere a le citi, dar o trebuinţă. *Este* — după cum anunţă Louis Roussel în prefaţă — *punerea în lumină a legăturii de rudenie dintre spiritul grec şi cel francez. Se adaogă astfel bogăţiei imense pe care o citim în limba franceză, câteva odoare cizelate cu prestigiu, legate între ele cu putere.*

* * *

WACYF PUTROS GHALI: *Les perles éparpillées.* (Perle risipite) poveşti şi legende arabe, cu ilustraţii de Adam Styka. Paris, Ed. Chulliat, 1924.

Autorul scrierii de faţă este scritorul egiptean care se afla, acum vre-o doi ani, condamnat la moarte de către curtea marţială engleză din cauza faptului că începuse oarecari mişcări de revendicare a independenţii Egiptului. Astăzi este ministru al afacerilor străine.

In comparaţie cu Rabindranath Tagore, amândoi încarnează sufletul poetic al celor două ţinuturi orientale, cele mai fabuloase prin origine, cele mai însemnate prin influenţa exercitată asupra culturii europene: India şi Egiptul. Ambele ţări au încercat eliberarea lor de sub jugul englez,—scoaterea la iveală a tradiţiilor şi geniului lor specific. Mai aproape de cultura europeană este acest Vacyf Paşa, care a făcut studiile la Paris, cunoscând à fond limba şi civilizaţia franceză.

Autorul nu este la primul său volum. Inainte de a publica aceste povestiri şi legende, el a publicat o încercare de studiu asupra poeziei arabe. intitulată: *„In grădina florilor",* şi o cercetare destoinică despre *„Tradiţia cavalerească a Arabilor.* In noua lui lucrare el adună legende de pe manuscrisele copte sau arabe, le dă o formă definitivă, imprimându-i de multe ori o ironie uşoară şi graţioasă, dar totdeauna în stare să poarte o filozofie mistică, consolatoare şi moralizatoare.

Teodora din Alexandria este o legendă creştină, pe deantregul streină de Islam; în *Palatul dezamăgitelor,* în care Wacyf pledează cauza feministă, sunt tablouri şi scene întregi demne de feeria somptuoasă a poveştilor din „O mie şi una de nopţi",

* * *

Dr. LOUIS ESTÈVE: *Quelques aberrations de l'amour romantique.* Ed. Maloine, Paris, 1924.

Autor al mai multor lucrări asupra unor chestiuni de morală actuală, precum şi a romanului de pătrunzătoare analiză. *Education amoureuse,* dr. Louis Estève studiază în volumul din urmă caracterele pasiunii erotice, astfel cum apar ele ideilor contemporane.

In câteva note preliminare el numeşte cu termenul general de „imperialism", pofta de cucerire intim legată de avântul vital. Orice fiinţă, scrie dr. Louis Estève, tinde la o expansiune externă printr'un fel de necesitate primordială, printr'o „volonté de puissance", care o duce la credinţa că orice putinţă cucerită poate constitui garanţia unui viitor mai prosper. Este interesantă definiţia pe care autorul o face romantismului, aşa cum s'a manifestat el de-a lungul veacurilor: *„o răsvrătire de puteri pasionale primordiale, de aspiraţiuni noui ale afectivităţii pure, — contra disciplinelor sociale, până la un punct raţionale".*

Stendhal anunţase pe la 1825, odată cu mişcarea romantică, o teorie care susţinea că orice romantism e un clasicism care debutează, că întreaga şcoală clasică nu este altceva decât un romantism îmbătrânit. Dar Louis Estève priveşte chestiunea altfel, numai din punct de vedere fiziologic şi social. Concluzia către care se îndreaptă studiul lui ar fi aceasta: *născut din conflictul puterilor dintre individ şi societate, romantismul, odată ridicat drept stindard al revoltei, va merge mult mai departe pe drumul emancipării.*

Fără a veni cu exemple caracteristice, Louis Estève discută teoreticeşte. Deşi unele părţi sunt vulnerabile, altele prea în negru îmbrobodite, cartea poate constitui totuşi un bun studiu de... medicină socială. Pentru că, mai înainte de a fi teoretician al moralei sociale, dr. Louis Estève este... medic.

* * *

LES MARGES (15 Octobre) René Martineau publică unele din poemele inedite ale lui *Tristan Corbière.* Sunt, ca şi cele ale lui Paul Verlaine, pe care le-a publicat de curând La „Revue de France" — poeme scrise pe vremea când Corbière era încă în liceu la Nantes şi pe care niciodată n'a avut intenţia să le publice în volum. Poemele acestea cântă celebrităţi locale şi evenimente de mică importanţă. Nu ştiu dacă vreun interes literar l'a făcut pe Martineau să le dea în vileag, dar ceeace e de observat e că anunţau de pe atunci poetul din *Raccrocs,* desigur fără acele sonorităţi bizare care l'au clasat printre cei dintâi precursori ai simbolismului, alături de Isidore Ducasse şi Jules Laforgue. Suntem tot departe prin realizare de *Gente Dame, Après la pluie* sau *Pièce à Carreaux,* dar aproape prin manieră. Un exemplu din cele inedite:

Sachez que dans la peau d'un fils quoique souffrant
Loge un gredin de coeur cloué solidement.
Je n'ai pas peur de l'eau, je n'ai pas peur des cieux à
...Ah! si! pourtant j'ai peur de deux grands coquins d'yeux!

care nu sunt prea distanţate de cele pe care le cunoaştem de mult, încă de pe la 1873:

Va te coucher, mon coeur! et ne bats plus de l'aile.

sau:

...Tu pleures
Mon coeur!... Chante ancor, va-ne compte pas.

In rest: continuarea romanului spaniol... Les derniers plaisir:" al lui Fernand Fleuret şi criticele lui Pierre Leguay şi Eugène Montfort.

* * *

CANDIDE (16 Octobre) publică în frunte o nuvelă a lui Pierre Dominique: Les condamnés à mort", cu acţiune ce se petrece în 1918 în defileurile Serbiei.

Din interesanta cronică, „Les quatre Jeudis" pe care o semnează în fiecare număr, Pierre Veber, scoatem aceste caracterizări şi amintiri despre Anatole France: *Trece drept cel mai perfect scriitor al veacului nostru. A fost deodată romancier şi jurnalist. A reflectat obiceiurile unei epoce întregi şi quadrilogia „L'Orme de Mail" este o operă egală romanelor lui Voltaire.*

La o întrebare pusă de „Candide" literaţilor Franţei, Paul Géraldi, autorul lui „Toi et Moi" şi „Aimer" răspunde următoarele:

„Un copil trebue să aleagă aceeaş profesiune ca şi acea a tatălui său".

„— Dacă fiul meu vrea să fie actor, pictor, muzicant sau autor dramatic, — sau scriitor de orice fel ar fi, am să-i fac o opoziţie ireductibilă: îl voiu ameninţa cu retragerea mijloacelor de traiu. Dacă stărue, îi voiu tăia mijloacele într'o oarecare măsură, iar dacă se încăpăţânează mai departe, voiu fi prea mulţumit şi-l voiu ajuta din toate puterile mele".

Sacha Guitry semnează un articol despre *Molière;* romane şi nuvele inedite de *Frédéric Boutet:* „L'Ile de Noce au Les Sept Nuits de Valentine" şi *Myriam Harry:* „L'Impérissable Tendresse".

* * *

LES NOUVELLES LITTÉRAIRES (18 Octobre) închinat în mare parte lui *Anatole France,* cu colaborări ilustre şi multe amintiri ce vor servi la viitoarea biografie a scriitorului.

Rămânem la articolul lui *Edmond Jaloux,* cald şi inteligător, din care cităm un pasaj caracteristic:

„A fost comparată adeseori ironia lui France cu acea a lui Renan; este totuşi între ei o mare diferenţă. Credinţa lui Renan, s'a transpus numai, căci ea există; el vorbeşte cu credinţă de principalele fenomene istorice şi dacă este ironic, este din cauză că viaţa l'a învăţat cu oarecare relativitate şi neîncredere în oameni. La Anatole France scepticismul era mai fonciar şi venea de cele mai multe ori din lenevia spiritului lui; (poţi fi un lucrător destoinic, dar leneş; France vorbia adeseori de lenevia lui). Surâsul faţă de un lucru, oricare ar fi el, e cel mai sigur mijloc de a se proteja şi cere infinit mai puţină sforţare decât acea disperată sforţare pentru a-l pricepe, fenomen care se întâmpla destul de des lui Renan. Dacă Renan a iubit adevărul mai mult decât orice, France a preferat desigur siguranţa. Ca orice bun francez el avea oroare de amăgire, şi totul nu-i părea decât o amăgire. De aci, atitudinea lui generală; de aci, deasemenea, acea secetă către care înclina din ce în ce şi care face totuşi ca *Le livre de mon Ami* sau *le Crime de Sylvestre Bonnard* să fie cele mai frumoase cărţi pe lângă *l'Ile des Pingoins* sau *La Révolte des Anges.* El n'a scăpat de acest scepticism decât atunci când a vorbit despre copilăria sa, şi, în *Le Lys Rouge* despre dragoste. Inspiraţia aceasta îndoită i-a dat desigur accentele cele mai frumoase. A fost opusă acestui scepticism aprinderea revoluţionară din anii săi din urmă; dar căldura aceasta nu e contradictorie cu caracterul său. Ea naşte din critica nemiloasă adusă societăţii burgheze, ale cărui cărţi totuşi îi reflectă toate sentimentele"...

Dintre versurile strecurate în „Le Lys Rouge" Edmond Jaloux relevă unele cari pot figura în orice antologie:

— Ne pleure pas, toi que j'aimais:
Ce qui n'est plus ne fut jamais.
— Laisse couler ma douleur sombre:
Une ombre peut pleurer une ombre.

Celelalte articole de Antoine Bourdelle, Maurice Martin du Gard, Charles Maurras, Pierre Mille, Henri Massis, Comtessa de Noailles, Jean Jaques-Brousson, Paul Souday, Maxime, Revon, Juels Bertaut, Fernand Demeure, Leon Treich, Georges Bergner, Paul-Louis Couchoud, Clement Janin şi dòcteur Maurice de Fleury, de la Academia de medicină. „Ecourile" cari numără nu mai puţin de zece titluri, privesc de aproape personalitatea lui Anatole France.

* * *

VIAŢA ROMÂNEASCĂ (Septembrie) începe publicare romanului „Voica" de d-na *Henriette Yvonne Stahl,* unul din romanele prezentate la concursul „Dimineaţa". Acelaş virtuos al formei d. *Mihail Codreanu* în „Apologie":

Prostie, drogă binefăcătoare,
Generatoare-a lumii, te salut:
Tu faci iluzia să crească'n lut,
Iar lutului dai fierberi creatoare.

Inteligenţa ta strălucitoare
Tronează'n nepătrunsul absolut...
Şi din cenuşa clipei ce-a trecut,
Renaşti în spuma clipei viitoare...

Despre un apărător moldovean al ortodoxiei la curtea ţarului Alexandru I, scrie d. *Manuel Menicovici:* Este vorba de un oarecare Alexandru Sturdza, fiul lui Scarlat Sturdza, venit în Rusia prin anul 1792, probabil odată cu armatele ruseşti ce părăseau Moldova în urma păcii de la Iaşi (Ianuar, 1792):

„Rolul pe care a avut să-l joace în istoria politică şi religioasă a timpului său Alexandru Sturdza, n'a fost din cele mai însemnate; i-a lipsit timidului consilier al ţarului Alexandru I însuşirea aceia misterioasă care statorniceşte celebrităţile şi nu lasă să piară amintirea frământărilor lor. Totuşi numele lui a fost legat de evenimente politice şi religioase ale vremii sale, viaţa sa fiind împrăştiată între cele două mari preocupări ale unui suflet mare, căci „la religion et le gouvernement politique sont les deux points sur lesquels roulent les choses humaines", cum spune Bossuet. Şi dacă nu ne-ar aminti de el decât opera lui J. de Maistre „Du Pape", pe care acesta a scris-o ca răspuns atacurilor cuprinse în „Considérations sur la doctrine et l'esprit de l'Eglise ortodoxe", pornit de la principiul său că cea mai bună „respingere a unei cărţi proaste era o carte bună asupra aceluiaş subiect", — şi pentru a da astfel spectacolul „des deux athlètes laiques, l'un ministre el l'autre chhambellan, l'un Moldave et l'autre Allobroge, luttant à la face de l'Europe, en français (de Maistre, Oeuvres, XIV, p. 58-59), — socotesc că numele lui încă n'ar merita să rămână pierdut în pulberea uitării".

Din poema simbolică „Un drum" de d. G. Bărgăuanu remarcăm finalul:

Din cât a mers drumeţul an cu an
Spre zarea fără margini, străvezie,
Să-şi împlinească visul năzdrăvan,
Pe urma lui, atâta basmul ştie:
In preajma unei zile mari de toamnă
Când palidă-i lumina, par'că moare,
Şi nouri grei pe cer s'au năpustit,
Pribeagul drum îndrăgostit de soare
Pe uliţele unui târg s'a rătăcit,
Şi-aşteaptă veşnic altă zi senină,
Să plece singur iarăşi, — spre lumină..

Versuri şi cronici semnează apoi d-nii Leon Feraru, Const. I. Vişoianu, M. Sevastos, G. Ibrăileanu şi Mihail Sadoveanu. Continuă studiul d-lui I. Minea: *„Personalitatea literară a lui Dimitrie Cantemir"* şi romanul *„Oblomov"* al lui I. Gonciarov. D. *Mihai D. Ralea* consacră şase pagini lui Paul Valery — poet şi filozof:

„Paul Valery se menţine astfel în cea mai autentică tradiţie franceză: intelectualism şi clasicism. Forma filozofică a acestor două aspecte e raţionalismul a cărei metodă supremă e matematica, prin ştiinţa excelentă franceză. Solitar, îndepărtat de lume, aristocrat prin temperament, el s'a complăcut să privească ambianţa numai sub aspectul său geometric, fără să se scoboare până la realitatea ei vie, care îi apărea, cu siguranţă, trivială. De aceea modelele sale sunt Racine şi mai ales Edgar Poë din poemul matematic care se chiamă Eureka"...

Recenziile. bogate; dintre revistele româneşti numai „Convorbiri literare" se bucură de atenţia bătrânei reviste de la Iaşi. Să fie aceasta un bine?

* * *

VIAŢA NOUĂ (Anul XX. N-rele 6-7). Intr'un articol „Un om şi oameni" al d-lui *Ovid Densuşinua* citim:

„Suntem în vremea când începe să se înţeleagă că sufletele care simt — şi ele se înmulţesc — nu mai pot fi duse de momeli, nu mai pot îngădui minciuni care vorbiau altă dată. Dar sântem şi în vremea când impasibilitatea ori răutatea unora au crescut. Impotriva acestora lupta nu o poate duce încrederea în convenţiuni, cu toate păcatele care le escortează. Trebue mobilizarea câtorva energii şi deasupra lor, o energie clar văzătoare în fiecare clipă şi necedând calculelor de vanitate, ispitelor ce duc la compromisuri. Prin mintea unora trec gânduri de dictatură, ca singura care ar putea salva ţările ce se sbat mereu în căutarea ordinei, liniştei. Cuvânt antipatic, demodat—dictatura. In spirit modern, nu ne putem gândi de cât la o autoritate luminată, necunoscută pentru lărgimi de vederi şi cu pătrunderea adâncă a sufletului tuturor. Deci nici mussolinism, nici altceva la fel, poze care-şi trădează artificialul sub ochii pricepătorilor, improvizaţii elementare cum şi unora de la noi, în papagalismul lor li s'a părut că pot impresiona"...

D-na Mia Frollo publică al III-lea capitol din studiul *„Teatrul francez contemporan".* Este în lucrarea d-nei Frollo, pe lângă o sigură argumentaţie şi orientare, un gust rafinat cu graţie şi stilizare nuanţată frumos. In capitolul de faţă e discutat teatrul lui Edouard Schneider, Brieux, Georges Duhamel, Charles Méré, Kistemaeckers, Pierre Hamp, Bataille, Claudel, Denis Amiel etc...

Versuri semnează d-nii *Ervin* şi *C. Gruia.* Din poesia „Munca" a poetului din urmă relevăm o strofă, conturată precis şi cu sonorităţi armonizate în tonalitate minoră:

Sunt glasul ce răsună 'n zări senine
De cum bat zorii în porţi la răsărit
Şi nimbul meu de scăpărări divine
E din durerea ce m'a zămislit.

Un plăcut crâmpeiu de proză poetică de o duioşie tainică întâlnim în „In ceaţa închipuirilor", semnată Cery. Bănuim condeiul cu într'aripări senine al d-nei Mia Frollo. Cronicile bogate sunt gospodărite de d. Ovid Densuşianu.

* * *

SOCIETATEA DE MÂINE (12 Octombrie) vine cu o serie de articole despre personalitatea lui *Gheorghe Bariţiu,* cu prilejul ridicării unui bust la Sibiu. Răsar articolele d-lor Vasile Goldiş şi Al. Ciura. Din rubrica discuţiilor literare desprindem contribuţiunea d-lui *Al. Lupeanu* despre „Un început de teatru ambulant în Transilvania. la 1755". Despre felul cum a luat fiinţă teatrul acela cităm din scrisoarea părintelui Athanasie Rednic către Ilustrissimul şi Reverendissimul domn „Praesul" Petru Pavel Aaron de Bistra:

S'au apucat' mare, în sărbătorile Crăciunului din 1755, o ceată de şcolari mai mari şi mai mici din şcoala latinească şi românească a Blajului şi au îmbrăcat haine după obiceiul „comedianţilor" („in vestibus, veluti ad comedias inlucentur, induti sunt"). *Unul era rege, căruia alţi patru îi purtau deasupra capului un baldachin* (tabernaculum in quator columnis"). *Doi aveau „inluţă" ca episcopii latini. Alt doi făceau pe îngerii, cu icoane cusute pe piept. Regele purta schiptru cu podoape de sticlă strălucitoare; alţii aveau aceleaşi podoabe pe frunte. Un „timp anator" făcea cortegiul lărmuitor peste măsură. Alt şcolar avea o goarnă şi iarăş, altul purta un steag* („vexillum". *Să se adauge la trupă un „aethispean", plus doi ţigani, cari formau orhestra şi ne putem uşor închipui cât de exotică era această* „comoedia ambulatoria".

Cu garderobă împrumutată de pe unde s'a putut, cu producţia ce consta din patru sau cinci cântece româneşti, tinerii au plecat din Blaj în spre Sebeşul Săsesc, ducând pretutindeni cu ei larmă multă, dar stârnind peste tot curiozitate şi admiraţie. In zilele până la Boboteaza acelui an au colindat Alba Iulia, Vinţul de jos şi mai în urmă au ajuns la Cut. S'au întors de Bobotează cu 80 de floreni în pungă, cu „moralul foarte înălţat, cum se zice,.. dar cu hainele cele scumpe numai ferfeniţă".

Păcat că scrisoarea părintelui Athanasie Rednic n'a transmis şi textul celor cinci sau şase cântece! Am fi putut cunoaşte pe deantregul această, cea dintâi, închegare de teatru românesc, chiar sub forma, singură posibilă atunci, a comediei „ambulatoria"!...

* * *

REVISTA MOLDOVEI (Iulie. August-Sept.) aduce articole, proză şi versuri de d-nii *C. Iordăchescu* (Moş Pantazi), *I. V. Luca* (Iacobenii din Bucovina), *Tiberiu Crudu* (Imperialismul român în trecutul nostru). *C. Busneanu* (Să sprijinim cultura!), *Paul I. Papadopol* (Dimitrie Cantemir şi începuturile fabulei româneşti), versuri de *George Voevidca, V. Iurist* şi *D. Baciu,* din care reţinem strofa ce urmează, ca o mustrare celor ce se hotărăsc să scrie versuri:

Au amorţit şi urmele durerii
In leneşele întunericului ghiare
Şi lumea poftelor de fiare
E un tablou
Pictat cu smoala neagră a tăcerii.

Pentru o imagine frumoasă dela urmă, poetul „face" o „poezie" întreagă, cu care vrea să înspăimânte lumea. Ia ascultaţi mai departe:

Deodată s'a pornit un svon
Urnind tăcerea c'un ecou:
— Pocnise o icoană, sau tablou —
In craniul nopţii, o mână nevăzută
Parc'a bătut un lung piron.

De ce s'or fi învăţat poeţii noştri să nu mai fie sinceri?

GEORGE BAICULESCU

PURCO
BAYER

ÎNSEMNĂRI

Noul roman al d-lui Ioan Slavici

Marele nostru prozator Ioan Slavici, — ultimul încă în viaţă din scriitorii marii generaţii, care a fixat limba românească şi a dat literaturii româneşti neperitoarele pagini, ce alcătuesc comoara culturală din sec. al XIX-lea, — dărueşte celor de azi încă o operă de o mare valoare istorică şi morală.

„Adevărul Literar" e fericit s'o pună la îndemâna publicului cu începere dela numărul de faţă.

DIN PĂCAT ÎN PĂCAT e romanul în care maestrul prezintă, în culori sugestive, epoca divanului ad-hoc şi în deosebi intrigile diplomatice de pe vremea aceea.

Figurile lui Vogoride, Costache Catargiu, Ghica, apar în cursul acţiunei.

E primul roman în care se descriu acele vremuri.

DIN PĂCAT ÎN PĂCAT coprinde un conflict familiar ivit în jurul dragostei unui om ce-şi părăseşte soţia, spre a se căsători cu o prietenă a acesteia. Romanul e cu atât mai interesant cu cât înfăţişează şi starea morală a vremurilor dela 1856.

Cititorii vor găsi în noua operă a maestrului Slavici, amănunte preţioase cu privire la istoria principatelor române, romanul constituind, astfel, o pagină din istoria României moderne.

Balzac şi muzica

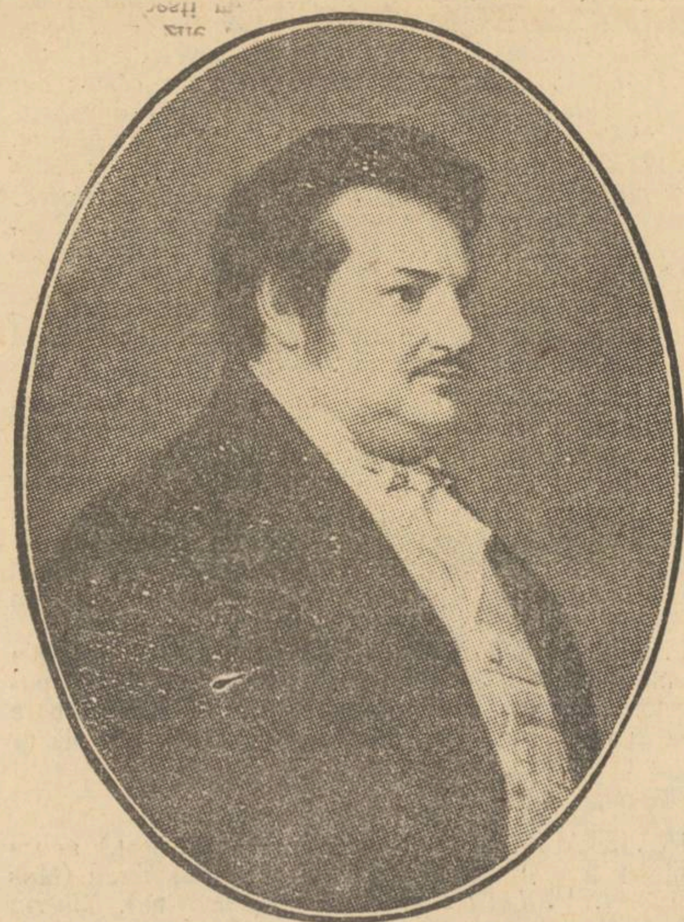
Puţin după apariţia studiului: „Balzac şi opera sa" a lui André Bellsort, Camille Bellaigue, publică în „Revue des Deux Mondes" câte-va pagini de contribuţii la complectarea studiului asupra lui Balzac, arătând dragostea acestuia pentru muzică şi locul pe care îl ocupă muzica în opera lui.

Ca şi Musset şi George Sand, autorul *Comediei umane* a avut înţelegerea şi sentimentul muzicei.

Incă dela 20 de ani, de când a părăsit familia pentru a-şi asculta vocaţia literară, şi s'a stabilit în mansarda-i sărăcăcioasă din Paris, scria descriindu-şi, cu împăcare sărăcia: „Nu-mi lipseşte decât muzica".

Curând avu însă şi un pian, şi atunci scria din nou sorei sale Laura: „Muzica n'are oare darul fericit, de a calma sufletul, de a arunca asupra-i o pace binefăcătoare şi de a risipi grijile vieţei?

Mai târziu şi-a luat un loc la Operă şi se ducea la fie-care două zile mărturisind că: Ascultând muzica înseamnă să iubeşti mai bine, ceeace iubeşti.

Balzac

In această perioadă (1840) publică el cele două romane: *Massimilla Doni* şi *Gambara,* unde vorbeşte atât de insistent şi de bine despre muzică. De altfel şi *le Cousin Pous* fusese numit întâi *le Vieux musicien,* romanul celor doi prieteni Pous şi Schmucke, pe care-i înfrăţeşte muzica.

Vorbind de cele două romane muzicale ale sale, Balzac însuşi spune:

„Massimilla Doni, şi Gambare sunt, apariţia muzicei sub dubla formă de *execuţie* şi de *compoziţie,* supuse aceleaşi încercări, ca gândirea lui *Louis Lambert,* adică opera şi execuţia, ucise prin prea marea abondenţă a principiului creator".

A făcut întinse studii asupra muzicei, pentru a putea termina Massimilla Doni, „care va fi, spunea el, neînţeleasă, dar care îmi dă cea mai mare mângâiere sufletească, prin paginele ei mitice".

Gambara de asemeni, e povestea nebuloasă, mistică a acelui muzicant italian, a acelui maniac, aproape nebun compozitor de opere imaginare; aci voeşte Balzac să-şi ilustreze spusele: „opera şi execuţia ucise prin prea multa abondenţă a principiului creator".

Printr'o ciudată contradicţie, acest mare romancier al energiei şi al voinţei, pare că a căutat în muzică un ideal contrar geniului său.

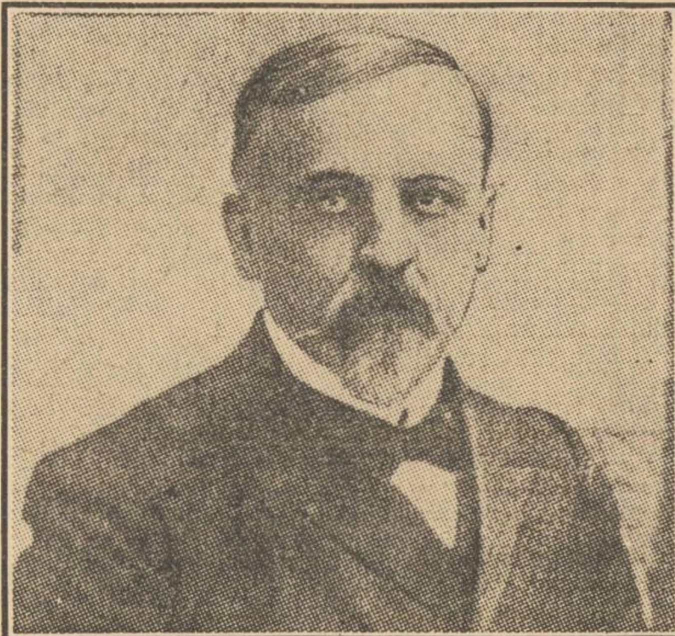
Abordează cele mai complicate probleme ale muzicei, le adânceşte şi le notează cu aprecieri dintre cele mai îndrăzneţe, arătând şi o erudiţie puţin comună acelor vremuri.

Rămâne totuşi un admirator cam excesiv al muzicei italiene şi ajunge să afirme, că o arie a lui Cimarosa din „Matrimonio segreto" e cea mai de frunte capo-d'operă care există; are o admiraţie fără margini pentru Rossini, şi afirmă că: Germania, în timpul lui Lulli, cu excepţia lui Bach, nu cunoaşte muzica. Afirmaţia e cu atât mai mult, deplasată cu cât timpul lui Lulli, a precedat cu vre-o 50 de ani pe cel al lui Bach.

Intre cuvintele sale Balzac a zis însă despre o melodie: „Acest cântec intră în suflet, ca un alt suflet." Este poate cea mai profundă vorbă a lui Balzac muzician.

Sienkievici

Corpul ilustrului autor al lui „Quo Vadis?" a fost transportat în Polonia. Sienkievici a murit la 15 Noemvrie 1916 la Vevey în Elveţia şi a fost înmormântat acolo în cimitirul capelei catolice, din pricină că începuse războiul mondial şi graniţele până în ţara sa natală erau închise.

Sienkievici

Cu acest prilej instituţia naţională Ossolinski din Lvow a publicat o culegere de *Opere uitate şi inedite* ale marelui scriitor. Această culegere cuprinde trei părţi: în prima sunt nuvele; în a doua o comedie; în a treia articole literare şi critici de artă, impresii din călătorie, poezii, aforisme şi însfârşit apeluri pe care în crizele prin care trecea Polonia, Sienkievici le adresase compatrioţilor săi şi puterilor streine. Din punct de vedere literar, partea cea mai preţioasă din această culegere e constituită de operile poetice care pentru prima oară au fost puse la îndemâna publicului. Sienkievici scria foarte rar în versuri, cu toată că genul îi era familiar din frageda copilărie. Tradusese pe Horaţiu.

Printre operile inedite, si citează prefaţa pe care autorul lui „Quo Vadis?" o prepara istoriei literaturei poloneze, care din iniţiativa lui Paderewski trebuia să apară, în limba engleză, la New-Yorck. Proectul n'a fost realizat, dar prefaţa îngădue să ne dăm seama de ideile lui Sienkievici asupra literaturei în general şi în special asupra literaturei poloneze.

Romanticii, primii vânturători ai ideilor democratice

Potrivit promisiunii de a da cititorilor noştri câte un act sau două din teatrul clasic, publicăm astăzi *Louison* de Alfred de Musset, rol care e piatra de încercare *a ingenuelor* ce râvnesc admiterea pe scena Comediei Franceze. *„Louison"* e impregnată de primul vânt neliniştitor al ideilor democratice. Cei dintâi cari au strecurat în literatură dragostea pentru clasele rurale, *nu au fost clasicii propriu zişi, ci romanticii.*

Suflul umanitar de la ei a pornit şi teatrul, după roman, a fost tribuna discretă care a aprins încet, încet *„ideea subversivă"* în aerul stătut al veacului. Timidă la început ideea avea totuşi preciziuni *şi de satiră şi de lirism.* LOUISON e povestea fetei de la ţară care vine cu toată tinereţea ei robustă, cu parfumul de crânguri înflorite, în casa unui tânăr şi trândav nobil. Obişnuinţa lui de a uza de tot ce-i oferă viaţa prin situaţia oare cum legală a stratului său social, i-a întunecat o clipă şi instinctele lui generoase în parte.

Dar simţirea adânc cinstită a omului „ales" de la ţară (Louison e fata unui gospodar fruntaş) trezeşte din ameţeală tot ce a mai rămas curat în simţirea nobililor ei stăpâni.

Ducele e un fanfaron adorabil care după ce se isbeşte de un eşec, în tentativa de a înfrânge rezistenţa virtuţei vioaei *Louison,* întocmai ca vulpea la struguri, îşi caută refugiu în declamaţii morale şi maxime à la Rochefoucauld. Nostim este că reuşeşte să se amăgească el însuşi, până aproape de sinceritate, uitând bine înţeles cât de fragilă este pocăinţa lui, şi că la cea dintâi ochiadă a lui Louison, praf s'ar alege şi de maximele lui şi de fericirea Ducesei! *Mareşala* e o soacră aproape dispărută azi din circulaţie! E din basme!

Ducesa e chiar o siluetă *ţesută numai din suflet!* O stăpână care să ceară scuze servitoarei când s'a întâmplat s'o certe cu asprime nedreaptă, (scena X act. II) numai prin sfaturile Sf. Pavel se întâlneşte, şi prin casele unde se trăeşte Evanghelia.

Până şi *Luca Berthand,* flăcăul de ţară, venit pe pricopseală la oraş, — sub simplitatea lui comică, ascunde bunul simţ al ruralului care nu se lasă amăgit cu una cu două de aparenţele complicate ale oraşului.

Văzând transformarea îmbrăcămintei şi a limbajului fetei din satul lui, e apucat de o rezervă, şi o teamă în care străbate dorinţa de a scoate cât mai repede pe aleasa inimei lui, dintr'o atmosferă primejdioasă sufletelor simple:

„Nu mă aşteptam fetiţo să te văz înzorzonată.
Rochiile tale scurte îmi plăceau mai mult odată.
Erai mai sprinţară par'că, mai de-a noastră, mai cu foc;
Sub atâtea zangavişuri, eu nu te mai văd de loc!

Atâtea lucruri *streine,* i-o *înstrăinau* şi plin de grijă o întrebă:

Poate vorba mea de ţară ţi se pare din topor,
Pe când tu, mai iscusită, ştii s'o salţi, s'o cânţi uşor?
Hei, vezi draga mea, că totul e cum eşti, nu cum te-asameni.
Lustrul văd că-l ai, dar lustrul nu-i al tău, e de la oameni.
Dă-le ce le-ai luat, şi ia vezi: cam ce-ţi mai rămâne ţie?
Eu? o haină am, dar uite: e-a mea, nu-i pe datorie!

Va să zică poporul real, nu cel de esenţă inferioară, *ci nobleţea roturieră (rezaşii)* în bunul său simţ, pune preţ pe *valoarea personalităţii, înăscută, iar nu pe lustrul de împrumut.* Ideile lui Voltaire, nu puteau să-i fie decât simpatice, întrucât se armonizau cu felul lui de a vedea, şi-i da mai multă încredere în bunurile sufleteşti:

Am citit şi eu în Domnul de Voltaire, — aşa îl chiamă? —
Că toţi oamenii din lume suntem cam pe-aci, de-o seamă!
Vorba asta-am frământat-o s'o pătrund şi am aflat
Că 'ntr'un fel — dar numai unul — *lucru-l prea adevărat.*
Nu dispreţui pe oameni în viaţă, — cine ştie
Cum li se întoarce roata: toţi jucăm la loterie!
Aşa zis-a omu-acela, — şi-i om mare, nu e fleac:
El a pus o râvnă 'n mine: râvna omului sărac.

Când e vorba de accente de revoltă mai precise în potriva *surzilor sau orbilor de sus,* versul lui Musset capătă un relief vibrant chiar în această simplă schiţă de comedie, şi arată cât de mult simţirea poetului se pătrunsese de simţirea şi aspiraţia veacului său — cum recomandă Goethe, adevăratului poet.

Louison bănuită pe nedrept că face ochi dulci stăpânului şi tulbură astfel liniştea căsnicii, este *silită* să părăsească serviciul:

Fie, dar voi ţine minte, cel puţin n'am fost vicleană.
Ştiu dreptatea care cade de la cei mari, ca pomană!
Ce le pasă de-o durere? E de-ajuns dacă au parte
A lor victimă să plângă într'un colţ, cât mai departe,
E de-ajuns că vanitatea lor blazată, — în picioare
Să o calce, — făr' s'audă nici chiar ţipătu-i când moare!

Dar cititorii vor aprecia singuri, din prilejul care li-l oferim, calităţile cu totul speciale teatrului lui Musset: sinceritate şi graţie, perfecţiune şi putere: „perfecţiunea, adică frumuseţea compoziţiunii şi a formii; puterea, adică elanul liric şi forţa dramatică: *Apollon,* — sau armonia, nuanţa, fineţea, tradiţiunea, cultul regulelor şi al modelelor. *Dyonisios,* — sau mişcarea, beţia, entusiasmul, inspiraţia şi originalitatea personală". *(Gugliemo Ferrero).*

Intr'o măsură sau alta, aceste *„două virtuţi supreme ale literaturii"* le vedem risipite până şi în cea mai mică lucrare a lui Musset. In ce lumină depărtată şi poetică poate el iriza până şi o scenă banală de bal, ca aceia pe care *Ducesa,* muncită de neliniştea geloziei, o istoriseşte *Mareşalei* în scena XIII actul II!... E o vrajă în care coboară vii, pentru un moment, din cadrele lor, marchizii şi marchizele secolului lui Ludovic al XVI-lea, care vor fi fost având defectele lor, dar au imprimat totuşi sufletului şi limbei franceze o graţie care a rămas *specific* franceză. Versul lui Musset, vine încărcat, ca un afluent, să se verse în vadul vremii lui, plin de tot nisipul şi de tot aurul provinciilor trecutului, acumulat în sufletul lui. De aceia inspiraţia lui, transpusă în orice limbă, cu ceva îndemânare, dă versului în pasagiile străbătute de avânt, o sonoritate de veche medalie de *bon aloi.*

Asupra traducerii datorită poetului Nanu e de prisos să insistăm.

Literatura iredentei ungureşti

Iredenta maghiară are resurse infinite, de-a inspira prietenii Ungariei „milenare", milă faţă cu o cauză pierdută dela început.

Teoria lui Eugen Rakosi, care vedea „30 de milioane de Unguri" în fosta ţară a feudalismului, până ce de fapt, în aceasta nu existau decât cel mult 6—7 milioane de Unguri, iar o impunătoare majoritate o făceau naţionalităţile... teoria de expropriare a tuturor individualităţilor, cari trăiau în trecuta stăpânire — are şi azi partizani. „Adevărul literar şi artistic" nu este organ politic, prin urmare nu se ocupă de uneltirile propagandei iredentei ungureşti, pe cari-o dispreţuim, chiar pentru că ne pare anahronică.

Din întâmplare ne ajunge în mână un roman iredentist maghiar, tipărit de revista „Napkelet" din Budapesta. Revista aceasta este condusă de-o femee din elită: Cecile Tormay, considerată ca una dintre cele mai de seamă scriitoare ale Ungariei.

Romanul menţionat este intitulat: „Zori după noapte". Autorul este un anumit Petru Vida, al cărui nume trădează o altă origină decât maghiară. „Romanul" este un lung expozeu patriotic al unui ungur refugiat cu numele Rèthi Pàl şi are pasagii de „frumuseţa clasică a prostiei". Iată de pildă cum vorbeşte „eroul" romanului:

„Femeea văzu că fiul ei nu doarme, şi glasul îi era plin de spaimă:
— Au sosit!
— Cine?
— Valahii!
..S'a gândit că aci este sfârşitul. Dece sfârşitul hâdos?
— Pe doamna Hoch au bătut-o...
— De ce?
— Pentru că a spus în loc de „rumân" „valah".

Este numai un crâmpeiu din romanul de peste 600 de pagini, în care nu se vorbeşte de români decât, ca despre „hoţi, ciobani, murdari, sălbateci", etc. etc.

Eroul romanului Rèthi Pàl este un semizeu, şi fireşte, noi, românii suntem „păroşi la limbă", „nepoţi de urşi", „puturoşi" etc. România este un azil al conrupţiei, Ardealul „teritoriu ocupat". Administraţia română penală, funcţionarii cruzi şi nemiloşi hrăpăreţi. Şi astfel de „opere" agită sufletul naţiei lui Attila, şi cu astfel de „literatură" se documentează că desarmarea sufletească, pe care o preconiza la Geneva mielul blând al Ungariei, Contele Apponyi, de fapt înaintează.

Şi revista care publică acest giuvaer al prozei moderne, apare în secolul XX-lea, la Budapesta, centrul păcei, al culturei şi al umanitarismului!...

Romanul d-lui Vida ar trebui tradus în franţuzeşte şi trimes d-lui Henri Bergson, să cunoască spiritul conciliant al unor vecini, cari se răsbună pe biata şi neputincioasa hârtie, dacă nu se mai pot răsbuna altfel...

Origina pseudonimului lui France

In 1895 Ludovic Naudeau întreprinse o anchetă asupra originei principalelor pseudonime literare. Au intervenit alte lucrări în activitatea ziaristică a scriitorului, aşa în cât rezultatele anchetei rămaseră necunoscute. Printre răspunsurile primite e şi acesta din partea lui Anatole France.

Intrebarea pe care mi-o pui nu este indiscretă. Răspund bucuros. Află, deci, că nu mi-am ales un pseudonim.

Anatole France
(După ultima fotografie)

Numele de France, pe care îl port în viaţă, ca şi în literatură, nu este propriu zis un pseudonim. E o poreclă mai veche de cât mine. Născut dintr'o numeroasă familie de vieri, cari mai populează încă două, trei sate, de lângă Saumur, tata se numea François Noël Thibault. In satul natal, lumea îl striga cu diminutivul primului pronume, France.

E numele ce l'a purtat timp de optzeci şi cinci de ani de viaţă laborioasă, modestă şi plină de cinste. Obiceiul, mai puternic de cât legea îmi impune, la rândul meu, acest nume de France, pe care îl port cum l'a purtat şi tatăl meu.

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor:

In ţară:
Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „

In străinătate:
Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

Librăria „CASA POPORULUI"
STR. SFT. IONICĂ No.5

Este permanent asortată cu cele mai importante opere literare române şi streine. Posedă scrierile tuturor marilor scriitori: Andrew, **Anatole France,** Björnson, Barbusse, Cocteau, Gorky, Hamsun, Ibanez, M. James, Kipling, Kellermann, Kuprin, Jack London Lermontov, Mirbeau, Maeterlinck, R. Rolland, Sinclair, Zola, Zangwill, etc.

Librăria „Casa Poporului" este complect asortată cu întreaga **literatură socialistă** a timpului. Operile complecte ale lui **K. Marx, F. Engels, K. Kautsky, J. Jaurès,** precum şi scrierile marilor gânditori socialişti: **Adler, Bebel, Bernstein, Cunow, Eisner, Gherea, Liebknecht, Lafargue, Lassale, Lenin, Macdonald, Kropotkine, Reclus, Rappaport, Sorel, Vandervelde, Bauer, Guesde, Comper-Morel, Sombart, Trotzky, etc., etc., se vând cu preţuri foarte convenabile. La cumpărături mai mari se acordă rabat.**

ANUL V. — No. 205

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 9 Noembrie 1924

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888–1897
CONST. MILLE 1897–1920

FONDAT în 1893

Moartea lui de Max

de VICTOR EFTIMIU

De Max a murit.

L-am pierdut şi noi—căci oricât şi-ar fi exprimat elanurile artistice în limba lui Corneille şi Banville, el a rămas tot român, prin naşterea, temperamentul şi varietatea calităților sale.

Spiritul francez e unitar. Un om este numai aşa cum e, — dintr'o bucată, într'o specialitate. Un actor joacă dramă romantică, tragedie sau comedie bufă. De Max le-a jucat pe toate, cu o egală desăvârşire, căci venia din România — şi în România ca în orice țară la inceputurile ei culturale, un om are atât îndatorirea cât şi forța de-a face mai multe lucruri dintr'odată. Fiind puțini, cei ce muncesc trebue să producă şi pentru alții. Complexitatea este una din însuşirile fundamentale ale spiritului românesc. Şi de Max a fost un artist multiplu.

El unea exuberanța Orientului generos cu măsura şi ştiința Occidentului. Bogatele resurse, clocotitoare erau disciplinate şi îndrumate pe calea cea bună de artistul care îşi asimilase cultura seculară a Franței.

L'am pierdut şi noi, l'a pierdut şi Franța, l'a pierdut poezia dramatică a întregei lumi, căci atâta împreunare de daruri supraomeneşti nu se pot întâlni de cât odată într'un secol, decât într'un fericit amestec de rase şi de culturi.

Şi de Max a fost realizarea cea mai strălucită a acestei inter-fecundări

* * *

Un mare gol s'a făcut în arta dramatică a lumei: Eduard de Max s'a dus...

A murit cel mai mare tragedian al vremii.

Dela Mounet-Sully, nici un actor n'a avut atâta nobleță, atâta eleganță a gesturilor, atâta calitate a vocii, atâta gravă preocupare a liniei pure şi-a conturului armonios.

Zaconi, Lucien Guitry, Basserman, Wegener, Moissi, Cacialof sunt admirabili comedianii realişti, sguduitori în interpretarea patimilor omeneşti, uimitori de adevăr în fiecare amănunt.

De Max era liniştea şi majestatea, era o ascensiune îndurerată spre seninătățile olimpiane. Toată tragedia moare odată cu ei: nu văd, în Parisul tradiției şi-al clasicismului, pe cel care-l va înlocui.

* * *

De Max muria de mult... Unul câte unul îl lăsau prietenii. Scriitori şi actori ridicați de el îl ocoleau, căci nu mai aveau nevoie. Cei dragi plecaseră de mult din lumea viilor.

Vorbeam numai de morți, în lunile din urmă. Ii plăcea să-i evoce, de la Heredia, până la Emile Verhaeren, pe care-l întâlnisem la el în timpul războiului, câteva zile înainte de-a se duce, până la bietul Thalasso, pot dramatic sărac, rămas necunoscut şi care, fiindcă de Max îi jucase acum treizeci de ani o piesă — l'a lăsat „legatar universal": câteva sărmane cărți de pe cheiurile Seinei, câteva manuscrise îngălbenite,—un avânt înfrânt, un surâs.

Ii plăcea să vorbească de morții în mijlocul cărora se află acum, actorii din marea generație, poeții ultimelor decenii, simboliştii pe cari i-a recitat de mii de ori, pe cari i-a sfătuit, i-a încurajat şi i-a impus cum niciodată actor n'a slujit pe scriitor.

Acest om, care a murit român în casa lui Molière — primul străin primit acolo cum a fost el primit — de Max este, deci legendarul Ronsard, cel mai important ambasador al sufletului românesc în inima lumii, al geniului acestei rase amestecate şi fermecătoare, sol ager şi binecuvântat, biruind în Parisul clocotitor şi cristalizator.

Nici un om de pe plaiurile Moldovei n'a interesat universul în măsura lui de Max.

Să nu uităm niciodată!

Un bust, repede, la Teatrul Național, între Vasile Alecsandri şi G. I. Notara...

* * *

Pe urma lui de Max — care era un povestitor fără pereche, un poet în viața de toate zilele, un camarad bun, un umorist înduioşat — a rămas o carte, publicată acum patru ani la Paris „Chez de Max".

Imagini fugitive, dar puternic luminate, evoacă mişcarea literară şi teatrală a Franței, din ultimul pătrar de secol.

Fără să vorbească mult de sine însuşi, de Max povesteşte amintiri despre camarazii săi de teatru şi despre atâția scriitori cu care a fost prieten şi cari s'au dus unul câte unul: Verlaine, Oscar Wilde, Rodenbach, Samain, Catulle, Mendès, Jean Lorain, Verhaeren, Laurent Thaillade şi atâția alții, la gloria cărora a contribuit şi el în largă măsură, după cum a contribuit la gloria tuturor poeților de azi ai Franței.

Incepând cu Baudelaire — aproape inedit pe atunci, — de Max a spus de sute, de mii de ori, versuri din literatura nouă, mai ales din poeții înaintați cu entuziasm, cu frenezie, încurajând, popularizând. Mormanele de cărți cari îi umplea biblioteca, dedicațiile recunoscătoare ale atâtor scriitori astăzi consacrați, spun ceeace de Max, din modestie, n'a vrut să spună în cartea sa de amintiri.

De Max, pe care Henri Bataille l-a numit „vocea poeților" n'a fost numai actorul prodigios, a cărui varietate de roluri e infinită, dela tragicul antic până la comicul cel mai burlesc, dar şi propagatorul cel mai strălucit al literaturei moderne franceze, omul care a contribuit mai mult ca oricine la izbânda marei pleiade simboliste

Iată-ne în 1915.

Societarii Teatrului Francez au înțeles, în sfârşit, sau poate, în sfârşit, au mărturisit ceeace ştiau de mult: de Max trebue chemat în casa lui Molière, să ducă mai departe glorioasa tradiție, reprezentată atâtea zeci de ani cu atâta strălucire de divinul Mounet-Sully.

Bătrânul leu îşi trăia cei din urmă ani de teatru; trei sferturi de veac apăsa umerii uriaşului, gloria scenei franceze, celui ce-a dat o noblețe regală personagiilor interpretate şi-a ridicat actoriceasca meserie la înălțimea unui oficiu sacerdotal.

Mounet-Sully este vechea şcoală franceză, cea artistică, cea strălucită, muzicalitatea verbului, armonia atitudinilor, exaltarea sentimentelor. El înseamnă impetuozitatea gesturilor antice, tempesta romantismului.

Şi nimeni nu creştea în umbra lui, nu se risca nimeni. Cei ce iubeau casa lui Mollière, nu vedeau cine va fi alesul care va primi bogata moştenire şi o va duce mai departe...

* * *

In vremea aceasta, pe alte scene, cu toate darurile lui Mounet şi cu ceva nou, straniu, cu o varietate infinită de nuanțe şi cu o egală distincție în personagiile interpretate, se ridică de Max.

Aceiaşi umeri largi ai lui Mounet-Sully şi o mască personală, marcată, torturată, dureroasă şi umoristică — superbă simbolizare a tragicomediei umane—o voce profundă, cu inflexiuni bizare, o eleganță nedesmințită — şi'n viața de toate zilele, o dezinteresare şi o generozitate necunoscută la Paris — iată cine era de Max.

El a venit răsturnând tradițiile, să ducă mai departe

tradiția veche. A uimit, a entuziasmat, a indignat, a violat gustul general; a stricat digestia Sarceylor burghezi, cu păreri tacticoase şi catalogate cu bilet de tramcar; a arborat speranțe pentru toți cei ce visau o artă nouă. A interpretat pe marii simbolişti şi a făcut publicul să-l aclame. Poeții tineri au găsit în el, totdeauna, un apărător entusiast. Actorii noui i-au împrumutat atitudinile; elevii de Conservator îi imită accentul românesc... Şi toată tinerețea Franței a văzut în el pe maestrul minunat, cu suflet bun şi avântat, în care va găsi ori când un sprijin şi o făclie.

* * *

Jocul lui de Max, ca tot ce e nou, ca muzica lui Wagner, ca sculptura lui Rodin nu cucerea dela început. Cel ce l-a văzut odată sau de două ori, rămânea nehotărât, n'avea nici o părere; cei mai mulți sunt decepționați. Căci de Max nu semăna cu nimeni: el se ridica peste înțelegerea imediată, peste judecata generală; el nu spunea nimic celui ce n'are un strop de visare în suflet.

Dar, după ce l'ai văzut de câteva ori, nu mai poți vedea alți actori. Personalitatea lui de Max copleşeşte. Un suflet tragic, neliniştitor; un val de poezie în cel mai uscat personaj comic; o simțire intelectualizată; o interpretare pe cât de cerebrală, pe atât de sufletească; o fantezie unică în compunerea personagiilor făceau din de Max cel mai mare, cel mai complect dintre actorii veacului.

* * *

In atmosfera caldă şi precisă a scenei pariziene, în jocul hotărât al actorilor de o puternică forță imediată, dar pe care o uiți, îndată ce s'a risipit, între culisele de carton, în lumina artificială a rampei — de Max a adus ceva nehotărât, ceva tulburător, care te urmăreşte dincolo de rampă, afară din teatru, în lumina lunei, acasă, a doua zi, în parcurile adevărate, pretutindeni...

Ceva necunoscut, ceva depărtat, misterios... De unde venia interpretarea care a înviorat, şi-a dat lumină nouă, obositelor tragedii clasice? Căci piesele clasice nu mai sunt spectacole istorico-didactice, când joacă de Max, ci opere inedite, scrise parcă de un contimporan înfrigurat, chinuit de pasiuni şi coronat de geniu.

Ce înseamnă taina aceasta primitivă, fluidul necunoscut, forța aceia stranie impetuoasă, care s'a risipit, s'a aşternut, a învăluit teatrul occidental?

Francezii n'o bănuesc nici astăzi, românii şi mai puțin şi ei însuşi n'o cunoaşte. Eu am ghicit-o de mult, mi-am dat seama de adevărul ei: era tristețea doinelor româneşti, amintirea poveştilor de altădată, nostalgia colinelor Moldovei, ecouri dintr'o lume depărtată, rămasă în urmă, ceva din suferința seculară a neamului acestuia, înzestrat cu cele mai prețioase daruri, bătut de toate necazurile, în toate veacurile. Era dorul şi jalea cântecelor haiduceşti, ecoul suferințelor de demult, de pretutindeni, chemarea viselor neîmplinite...

* * *

Sunt vreo cincisprezece ani de-atunci. Sărbătoream pe Eminescu, în sala Voltaire din carticrul latin. De Max era să spună versuri şi el. Copilul răsfățat al Parisului, prințul tragedienilor, venise printre noi, — nu vorbise româneşte de mult şi era foarte mişcat.

Cel ce înfruntase mii şi mii, milioane de spectatori străini, din toate colțurile pământului, trimițând, superb, versul lui Racine, cu fruntea sus, cu atitudini imperiale, ca un orgoliu aproape jicnitor pentru cei din sală, — era turburat, era abătut, era învins, era înfrânt, în fața celor 2-300 de oameni tineri, într'o seară, când trebuia să spună versurile de Eminescu.

In pieptul său clocotea un suspin, în ochii săi începea o lacrimă.

Somnoroase păsărele
Pe la cuiburi se adună,
Se ascund în rămurele,
Noapte bună!...

De câte ori n'auzisem armonioasele versuri ale copilăriei. Dar acum, erau cu totul nouă, isvorau parcă întâia oară... O tristețe largă ne copleşise pe toți şi-un dor de țară şi-o bucurie tăcută şi-o adâncă înfiorare.

Părea că o doină îşi sfârşeşte cele din urmă note, într'o vale depărtată; un vuiet lung de bucium, printre stânci; un gemăt lung, lung, depărtat, din inima pământului, din sufletul veacurilor.

Şi-am înțeles atunci, mai mult decât oricând, că'n glasul fiecărui cântăreț vorbeşte pământul țării sale, ori cât ar fi de departe acest pământ şi oricâte simțiri rănite l'ar despărți de dânsul...

DE MAX

de A. RAUL TEODORESCU

Cu de Max se duce cel mai mare dintre „desrădăcinații" noştri. Născut la Iaşi, în 1869, moare la Paris de 55 de ani, vârstă la care geniul lui putea culege încă noui isbânzi în Metropola lumii pe care a cucerit-o şi al cărei artist răsfățat era. *) Venit abia la 16 ani în Franța de Max a isbutit să înfrângă greutățile unei limbi cu care nu se născuse şi intrând în clasa profesorului Worms sfârşi conservatorul la 1891 cu ambele premii întâi: pentru tragedie ca şi pentru comedie. Ii se deschiseră porțile celui de al doilea teatru francez, Odeonul unde creă pe Nerone din *Britanicus* şi parcurse rând pe rând marele repertoriu tragic, timp de doi ani. Trecu la Renaisance, la Théâtre-Antoine, la Nouveau-Théâtre, la Porte-Saint-Martin şi la Théâtre Sarah-Bernhardt şi creă rând pe rând *Izeyl, Gismonda, La princesse lointaine, Don Carlos, Perşii, Don Juan en Flandre, Le repas du lion, Joseph d'Arimathie, Le roi de Rome, Salomé, Quo Vadis, Werther,* etc. Jucă între timp în arenele de la Béziers şi fu primit în cele din urmă la Comedia Franceză, făcând să cadă înaintea talentului său prejudecata tradițională care punea înaintea meritelor artistice chestia naționalității. Căci de Max a fost şi a rămas până la moarte român şi a avut mândria să-şi păstreze chiar accentul românesc care-l singulariza în chip deosebit față de publicul francez şi să se impună pe prima scenă a lumii, ca cel mai de seamă tragedian de azi adăogând un nume românesc pe lista de onoare unde figurase marele Mounet-Sully, divina Sarah, Rachel, Déjazet, Talma şi toți marii corifei ai tragediei franceze. Ce glorie mai mare pentru un artist şi ce mândrie mai legitimă pentru neamul său. El a fost cel mai nobil pioner al geniului românesc pe care l-a afirmat în Parisul, care dă adevărata consacrare a valorilor. Un muzician de geniu, Enescu spre pildă, vorbeşte în limba universală a muzicii, care va fi cu înlesnire înțeleasă oricând şi oriunde, asemeni şi un pictor sau sculptor. Talentul lor se va impune fără greutate. Nu e tot una cu artistul care se exprimă prin cuvântul vorbit ori cel scris ca Românii de Max ori Istrati, ori ca grecul Jean Moréas. Aceştia au trebuit să-şi apropie mijloacele de expresie din țara unde au vrut să-şi pună în valoare talentul, să-şi apropie limba scrisă sau vorbită ca pe limba lor proprie, ca apoi talentul lor să se poată releva celor cărora se adresează, în toată desăvârşirea lui. Adese ori aceasta necesită sforțări neînchipuite. Orice alterare a limbii scrise sau rostite, împiedică emoția estetică să se producă. De Max a învins zăgazurile ce s'au supus neputincioase geniului său şi şi-a deschis nesupărat drumul spre marile succese ale scenelor parisiene, el, un simplu *„metec"*. Şi după el piedica aceasta a unei limbi ce trebue învinsă, nu mai pare atât de nestrămutată. Prin sforțarea sa tenace a dovedit că voința ajutată de talent, nu se poate să nu învingă. Tot pe drumul deschis de el au pătruns pe scenele oficiale şi neoficiale Ventura şi Nizan (d-ra Şăineanu) la Comedia franceză, Yonnel şi Romanne (d-ra Puşcariu) la Odeon şi acum, la Nouvel Ambigu; Mihalescu la Oeuvre, Alice Cocea la Bouffes Parisiens, Jenică Atanasiu la Atelier, D-ra Valsamachi, etc.

Las la o parte pe Elvira Popescu care n'a jucat încă de cât roluri de străine, îngăduindu-se accentul.

De Max a dat prima pildă că artiştii români pot să stea alături de cei francezi chiar în limba acestora şi încă în cea mai bună limbă fraceză. De aceia el este idolul tuturor artiştilor străini cari aspirau să-şi pună în valoare talentul în oraşul-lumină. Un laureat al conservatorului din Paris, grec de origină, îmi spunea odată că a ajuns să-şi tociască accentul elen după sforțări cari adesea l-ar fi făcut să renunțe, dacă n'ar fi avut înaintea lui pilda lui de Max, care deşi străin fiind, a ajuns pe treapta cea mai de sus a gloriei prin vocație şi voință numai.

* * *

Intr'adevăr, temut sau invidiat de artiştii, cari priviau cu ochi pismătăreți pe acest străin răsfățat de succese, de Max se bucura de sufragiile marelui public, judecătorul cel mai nepărtinitor. Mi-aduc aminte că l-am văzut mai anii trecuți jucând pe Esopa în piesa lui Théodore de Banville dimpreună cu Ventura, care avea rolul Rodopei. După fiecare cădere de cortină aplauzele şi strigătele: De Max! Ventura! durau tot timpul antractului fără încetare. Era un adevărat delir în sală la isbucnirea aceasta sinceră şi spontană, care ca român te mişca până la lacrimi, văzând că acest succes îl repurtează compatrioții tăi chiar în casa lui Molière, pe scena dintâi a lumii.

La aceleaşi aclamații am asistat de câte ori l-am văzut pe de Max jucând fie în *Prince d'Aurec*, fie în *Le Repas du Lion*, fie în *Britannicus*, ori în *Herodienne*, fie că recita cu timbrul său grav şi nuanțat ca nimeni altul poeme de Baudelaire, de Verlaine ori de Rodenbach. Apariția lui pe scenă stârnia o adevărată frenezie în sală şi ropotele de aplauze nu mai conteniau. Aveai impresia unui cult ciudat, unei adorațiuni sgomotoase, dar calde şi din

inimă pornite, caci de Max ştia să cucerească prin tot, prin mască, prin gest, prin timbrul său grav şi profund, prin rezonanțele infinite ale vocei sale.

Arta sa era însă cam manierată şi pedant de rafinată, dar totul îl prindea şi-i dădea un „cachet" de noblețe, de rasă, care mergea bine cu particula sa nobiliară pe care o aninase înaintea numelui tatălui său, doctorul Max din Iaşi. Işi îngăduia fantezie cam multă şi prea multe artificii pentru marile roluri clasice pe cari le juca şi contrafăcea voit interpretarea firească ce ar fi trebuit să dea personajului, căutând să fie interesant prin manieră. De aceea nici critica nu l-a crutat totdeauna, şi nu odată şi-a citit în cronicile teatrale epitetul crud de „cabotin". Cabotin? Da, dar cabotin de geniu. In snobismul jocului său plin de artificii şi de schime, vedeai artistul de rasă, artistul mare răsfățat de talent şi de glorie şi căruia totul îi era îngăduit, chiar să şarjeze marile personagii ale teatrului clasic pe care le interpreta şi le modela după capriciul geniului său.

Era un actor foarte mare şi unui actor de geniu ca el i se îngăduia mult. Ştia să fie mare şi'n masca ades căutată, şi'n accentul voit falş cât şi'n toate artificiile inepuizabile ale fanteziei sale.

Era în iarna anului 1919 când fiind în comitetul studenților români din Paris ne-am dus la el rugându-l să ne dea concursul pentru a sărbători Crăciunul în cercul coloniei româneşti în Salle Voltaire la răscrucea Odeonului. De Max ne-a primit cu dragoste şi la serbare ne-a recitat *Clopotele* de Edgar Poë în traducerea lui Baudelaire într'un chip neuitat. Tot aşa ori de câte ori studenții organizau vreo petrecere, de Max primea din toată inima să dea strălucire serbării dându-şi fără şovăire concursul, neuitând în beția succeselor sale că era român şi că putea în chipul acesta să împărtăşiască şi neamului său o rază din gloria care-l înconjura.

De aceia depunem o lacrimă pioasă pe cenuşa neînsuflețită a marelui tragedian care moare departe de noi având două patrii deopotrivă de iubite: una a gloriei şi a artei, alta a inimei lui rămase româneşti.

*) Sylvain cu aproape 20 de ani mai în vârstă joacă încă cu succes pe scena Comediei franceze.

—o*o—

Teoriile sentimentale ale D-nei de Staël

de CONST. ŞĂINEANU, profesor

Intr'un articol trecut al acestui ziar, am căutat să desprind, din chiar romanele d-nei George Sand, teoriile acestei scriitoare asupra iubirii, căsătoriei şi asupra drepturilor femeei la o independenţă deplină.

Ar fi, cred, interesant acum să cercetăm în această privinţă şi teoriile unei alte scriitoare, care a precedat-o, şi care i-a fost cu mult superioară sub raportul culturei şi al spiritului.

E vorba de d-na de Staël, născută în 1766, fiică de ministru, măritată cu un ministru plenipotenţiar suedez şi care, prin scrierile ei de seamă şi prin Salonul ei faimos, vizitat de toţi oamenii mari ai timpului, a jucat un rol considerabil în curentul ideilor dela începutul secolului al XIX-lea.

Inzestrată cu o cultură extrem de vastă, cu un spirit scânteietor şi cu vederi largi, umanitare, această scriitoare — poate cea mai impunătoare figură feminină din toată literatura franceză — are intr'adevăr merite incontestabile. Desigur că nu e locul aci să intru în amănunte, ajunge dacă amintesc că literatura franceză datoreşte acestei femei primenirea literaturei clasice prin înlocuirea izvorului de inspiraţie, aşezarea criticei pe baze solide şi desvoltarea ce a dat romanului prin introducerea analizei psihologice în zugrăvirea pasiunilor şi a caracterelor. Insfârşit ea este prima scriitoare care a stabilit principiul revendicărilor numite astăzi *feministe*.

Nu se putea, desigur, ca o personalitate aşa de însemnată, — ea „regina" netăgăduită a Parisului — în „Salonul căreia se numiau şi se destituiau miniştri, se clădiau şi se prăbuşiau situaţii, se conduceau firele politicei şi ale literaturei, — să se mulţumească cu starea de inferioritate a sexului ei sub raportul legilor sociale, şi să nu vie în conflict cu opinia publică.

* * *

Dar să aruncăm mai întâi o privire discretă asupra copilăriei şi primei tinereţi a scriitoarei.

Cunoştinţa naturei ei intime din acele vremuri ne va da poate cheia estetică a preocupărilor ei de mai târziu, în special în direcţia ce ne interesează aci.

Dela vârsta cea mai fragedă, micuţa Necker a fost, în termeni mai comuni, un drac şi jumătate. Inima îi bătea cu putere de câte ori se vedea în faţa unui bărbat, şi mai ales a unui om celebru, în Salonul oficial al mamei sale. Toate gândurile ei evoluau numai în direcţia iubirii. Intr'o zi aflându-se singură cu bătrâna mareşală de Mouchy, în etate de peste 80 de ani, o întrebă pe neaşteptate: „Madame, que pensez-vous de l'amour?" Erupţiunile acestea brusce uimiau fireşte pe toţi aceia cari o cunoşteau. „Elle deviendra peut-être folle", zicea despre dânsa un prieten al casei.

Mai târziu, visul ei de fată va corespunde perfect acestei stări anormale. Vrea să fie iubită „nebuneşte", nu însă de ori şi cine, ci de un bărbat impunător ca inteligenţă şi cultură. Deşi frumuşică şi cu un corp sculptural, pe ea n'o mişca frumuseţea fizică, ca pe celelalte fete, ci numai superioritatea intelectuală. Ceva mai mult, D-şoara Necker nu ţine nici la vârstă, vârsta celui iubit îi este indiferentă. Principalul e, cum am zis, să fie cult şi să vorbească frumos. Restul nu importă.

Totuş ea se căsătoreşte la 18 ani, după îndemnul părinţilor, cu baronul de Staël, bărbat în vârstă de 37 de ani, şi ministru al Suediei la Paris. Nu era desigur idealul ce-şi formase ca fată, şi nici naturile lor nu se potriveau: el rece şi tăcut, ea pasionată şi expansivă. Acest om nu putea prin urmare să-i procure fericirea la care aspirase. „Soarta unei femei, scrie ea într'un roman *Delphine*, s'a sfârşit dacă ea nu s'a măritat cu bărbatul iubit de dânsa".

Femee cultă, ea se resemnează însă, mulţumindu-se deocamdată să troneze în Salonul ambasadei pe care soţul i-l pusese la dispoziţie, şi unde se văzu numai decât înconjurată de oamenii mari ai timpului. Din nenorocire, Revoluţia cea mare izbucneşte şi d-na de Staël, deşi partizană a principiilor acestei revoluţii, este silită să apuce calea pribegiei. Departe de soţul ei, de care se desparte, firea ei sentimentală se redeşteaptă, şi o dată cu ea, independenţa şi visurile ei de fată. Din acest moment o viaţă nouă începe pentru dânsa.

* * *

Ca şi d-na Sand mai târziu, d-na de Staël se aruncă orbeşte în vârtejul ameţitor al iubirii. „Toate sentimentele în această femee, zice un critic, se prefăceau în pasiuni, şi toate pasiunile în vijelie". A iubi intr'una şi a fi iubită „nebuneşte", era toată ambiţia ei. De aci şi tirania ei în amor. Bărbaţi impunători pe cari i-a iubit rând pe rând, nu mai corespundeau cu timpul inimei ei pasionate.

După multe aventuri amoroase trecătoare, i se pare însfârşit că a găsit pe acel bărbat superior care întrupa idealul ei ca fată. Era Benjamin Constant, un tânăr de o inteligenţă rară, dar blazat şi pe deasupra un don Juan incorigibil. El avea 27 de ani, ea 28. Ea fu subjugată de spiritul şi ideile lui îndrazneţe, iar el admiră în ea pe fiinţa superioară „pe care n'o întâlneşti decât odată într'un secol".

La intelectuali, din păcate, dragostea nu e la fel cu a celorlalţi muritori: ea e mai mult rezultatul unei admiraţiuni reciproce. Cu timpul însă această admiraţiune se răceşte sau devine un motiv de rivalitate jignitoare. Şi apoi, d-na de Staël e capricioasă, tiranică în amor. Ea nu se mulţumeşte să fie iubită de un bărbat „impunător", ea vrea ca acest bărbat să primească în genuchi şi cu privirea rugătoare dreptul de a dispune de inima ei. „Ce a simţit acea femee, scrie ea, care n'a văzut în iubitul ales de dânsa un protector sublim, un conducător puternic şi blând, a cărui privire e poruncitoare, dar care suportă în genuchi dreptul de a dispune de soarta noastră". Un asemenea rol nu putea, fireşte, să convie lui Benjamin Constant, ori cât era de afemeiat. De aci scene furtunoase cu ameninţări continue de ruptură, urmate de împăcări imediate. Se sfâşiau cu vorbele şi iar se împăcau, pentru a reîncepe după câteva zile aceeaş viaţă sbuciumată. Această legătură amoroasă, cu variaţiunile ei atmosferice, şi care a durat mulţi ani, ca şi celelalte amoruri ale ei, aduse d-nei de Staël prea puţine bucurii în raport cu suferinţele ce a îndurat de pe urma lor. Opinia publică, indignată de felul cum înţelegea d-na de Staël să-şi trăiască viaţa, fu aspră cu ea şi o făcu mult sa sufere.

* * *

Aceste suferinţi felurite d-na de Staël îşi propuse să le transpună în romane. Ele aveau să servească ca o justificare a ei în faţa opiniei publice şi în acelaş timp ca o vehementă protestare împotriva acestei opinii, „atât de favorabilă bărbaţilor şi atât de nedreaptă faţă de femei". Dealtminteri e în obiceiul intelectualilor, după ce au iubit, să-şi descarce inima într'un roman, punând publicul în curent cu nenorocirile lor sentimentale, bine înţeles objectivate.

Aşa au procedat şi Benjamin Constant şi d-na de Staël, unul în faimosul roman *Adolphe*, cealaltă în romanele nu mai puţin celebre: *Delphine* şi *Corinne*.

Să analizăm puţin aceste două romane ale scriitoarei.

In *Delphine*, roman sub formă de scrisori, o tânără văduvă, bogată şi cultă, vrea să ducă o viaţă independentă, curată, dar în conformitate cu cerinţele inimei sale. Ea e convinsă că e destul să fii bună şi să nu faci rău nimănuia, restul nu importă. Prin faptele ei însă se loveşte de micimile şi răutăţile lumei, vine în conflict cu opinia publică pe care o înfrunta cu naivitate. Aşa, de bună credinţă, ea se îndrăgosteşte de un tânăr blazat şi lipsit de energie, care se însoară cu alta şi regretă apoi pasul făcut: îi scrie scrisori pasionate, îi acordă noaptea întâlniri „nevinovate"; iea asupra-şi greşeala unei prietene; fuge dintr'un bal şi rătăceşte noaptea pe străzile Parisului; se retrage într'o mănăstire, se compromite acolo, se călugăreşte şi apoi fuge din mănăstire călcându-şi jurământul. Şi pentru cine face ea aceste sacrificii compromiţătoare? Pentru un tânăr egoist şi nestatornic, incapabil de a înţelege iubirea sinceră a femeei ce se sacrifică şi nedestoinic de a-i procura fericirea ce merită. E peste măsură de respectuos de convenienţele sociale pe cari Delphine le înfruntă pentru dânsul. El dă crezământ tuturor calomniilor răspândite pe seama ei, renunţă de a o mai lua în căsătorie, deşi îi murise soţia, şi-i propune să fugă cu dânsul într'o ţară străină. Aci el o părăseşte, se înrolează într'un regiment, este prins de inamic şi executat. Ea luptă zadarnic să-l scape, şi apoi se sinucide otrăvindu-se. In a doua ediţie a romanului ea moare cu încetul istovită de atâtea suferinţi.

In romanul *Corinne*, apărut 5 ani mai târziu (1807), subiectul e aproape acelaş. Eroina este o femee superioară, înzestrată cu toate calităţile, şi fizice şi intelectuale, un fel de d-nă de Staël idealizată şi mai tânără. Dar ca şi Delfina ea este victimă a convenienţelor sociale de cari nu vrea să ţie seama. De pe malurile ceţoase ale Tamisei ea vine în Italia să caute o viaţă independentă şi satisfacţiile artistice ce este în drept să aştepte dela talentele ei. Poetă strălucită, actriţă sublimă, preoteasă a artelor frumoase, ea stârneşte pretutindeni în drumul ei admiraţia generală. E în culmea gloriei şi în ajun de a fi încoronată în Capitol. Dar gloria singură nu ajunge să satisfacă ambiţia Corrinei: *La gloire sans l'amour n'est qu'un deuil éclatant*. Ea vrea să iubească şi să fie iubită. Şi de cine credeţi că se îndragosteşte? de un bărbat impunător sau serios? O, nu! ci de un englez flegmatic şi blazat, venit să-şi plimbe spleenul şi indiferenţa pe malurile Tibrului. Pe neaşteptate el devine sentimental. Dar puţin după aceea, rechemat în ţara lui, el uită pe Corinne şi se însoară. Ea îl urmăreşte pretutindeni, dar convinsă că sforţările îi sunt zadarnice, nu mai găseşte scăpare decât în moarte.

Acesta e sfârşitul tragic al ambelor noastre eroine cari, vrând să ducă o viaţă independentă în conformitate cu aspiraţiunile inimei lor, sunt victima convenienţelor sociale de cari n'au vrut să ţină seamă. Delphine şi Corinne sunt portretul leit al d-nei de Staël, unul din tinereţea, celalt din epoca de maturitate a spiritului ei, iar suferinţele lor oglinda vie a vieţei ei sbuciumate şi ultra sentimentale, sguduită de mii de emoţii, sdrobită de mii de împrejurări. Şi concluzia fatală ce se desprinde din viaţa amândurora este că „Societatea e nedreaptă cu femeea".

Ambele romane au fost atacate cu ultima violenţă în vremea apariţiunii lor, deşi succesul lor a fost considerabil. „Nimic mai imoral şi mai periculos decât principiile răspândite în aceste romane" scria criticul Feletz în *les Débats*. „D-na de Staël vorbeşte de amor ca o bacantă" spunea altul în *Mercure*. Alţi critici, dimpotrivă, le apărară cu cea mai mare energie, afirmând înalta lor moralitate. Singur Sainte-Beuve, marele critic, păstrează nota de mijloc. Citirea acestor romane e turburătoare, susţine el, deşi ea n'ar trebui recomandată fetelor inocente, este totuş salutară naturilor sănătoase şi sufletelor dezamăgite.

* *

Dar să vedem cari sunt principiile cari se desprind din aceste romane ale d-nei de Staël şi implicit din propria ei viaţă.

Căsătoria după dânsa, e punctul de plecare al nenorocirii pentru femee, ea fiind rar întemeiată pe amor reciproc ci mai totdeauna pe considerente egoiste şi pe convenienţe sociale. De aci, necesitatea de a se pune capăt acestei legături nepotrivite prin divorţ, a cărui apologie o face în *Delphine*.

Independentă, femeea n'are dreptul să-şi trăiască viaţa aşa cum îi dictează conştiinţa şi inima. Societatea, care e aşa de îngăduitoare sau de indiferentă cu viaţa libertină a bărbaţilor, este nemiloasă cu cele mai mici abateri inofensive ale femeilor.

Emanciparea de sub jugul convenienţelor sociale este nu numai un prilej de suferinţi morale şi de decepţii pentru ele, dar şi un motiv de declasare: respectuos de opinia publică, Léonce nu o ia în căsătorie pe Delphine, de şi aceasta o sfidase tocmai pentru dânsul. Tot aşa lordul Nelvil o părăseşte pe Corinne pentru a se căsători cu alta, deşi nenorocita se compromisese tocmai din cauza lui.

In sfârşit, pe când bărbaţii sfidează nepedepsiţi opinia publică, jertfind pentru distracţiunea lor amoroasă atâtea femei nevinovate, pe cari le aruncă fără milă dispreţului public, ei sunt, fireşte, cei dintâi cari se arată sclavi ai acelei opinii pe care au sfidat-o înainte.

Această stare de inferioritate morală a femeei, chiar a celei superioare, faţă de bărbat, este prin urmare datorită societăţii însăş, care prin legile şi convenienţele ei stabileşte o flagrantă demarcaţie între ambele sexe.

Cum se pare, principiile acestea nu sunt de loc excentrice. Ele sunt aproape acceptabile. I s'ar putea cel mult reproşa d-nei de Staël că nici societatea nu e în fond vinovată dacă unele femei, înzestrate cu un temperament aprins, îşi caută fericirea pe un teren primejdios potrivnic demnităţii lor proprii; sau dacă nişte femei superioare, ca Delphine şi Corinne se îndrăgostesc de nişte bărbaţi blazaţi, egoişti, fără pic de demnitate în sufletul lor, şi distrug pentru asemenea nevrednici comoara lor de iubire. Dar se va zice, cum afirmă d-na Maeterlink, „când o femee iubeşte cu adevărat, nimic nu o poate opri, nici legile, nici virtutea, nici frica". Se poate, dar atunci iarăşi nu e vina societăţii dacă femeea nu e în stare să reziste pornirilor inimei e înflăcărate şi se expune de bună voe atacurilor ei. „D-na de Staël, zice cu severitate marele Goethe, n'are nici cea mai mică idee de datorie".

Abstracţie făcând de aceste mici reproşuri, principiile d-nei de Staël în direcţia revendicărilor ei feministe, sunt aproape legitime, au un sâmbure de adevăr care poate fi discutat. In tot cazul ele nu sunt cu totul reprobabile şi nu trebuesc nici de departe confundate sau asemuite cu teoriile naive de mai târziu, în aceeaş direcţiune, ale d-nei George Sand.

Dela simpla revendicare pentru femeea superioară de a se bucura neturburată de libertatea ei personală, în aceeaş măsură cu bărbaţii, şi până la proclamarea necondiţionată a drepturilor amorului şi sfărâmarea tuturor obligaţiunilor ce leagă femeea de societate şi familie, distanţa e intr'adevăr fo...rte mare.

Un abis desp...e ambele scriitoare în această privinţă.

CONST. ŞAINEANU

PĂRERI ŞI DISCUŢII

Traducerile d-lui Bezdechi

De câtiva ani încoace, vitrinele librăriilor sunt necontenit inundate de cărţile autorilor greci, traduşi în româneşte de d. Bezdechi. Natural că o traucere bună dintr un autor ca Platon ori ca Aristoteles, necesită timp îndelungat. Nu se poate face în două trei luni. Nu e deci de aşteptat ca traducerile d-lui Bezdechi să fie bune.

Cu toate însă că publicul trebuia să fie prevenit şi să nu se aştepte la mare lucru, traducerile acestea au stârnit întotdeauna indignarea lui, şi furia s'a concretizat prin mai multe articole injurioase scrise de diferiţi cititori.

Insă deşi acei cititori au afirmat mai totdeauna că d. Bezdechi — *profesor universitar de limba greacă* — nu traduce după originalul grecesc, ci *după traduceri* în alte limbi, totuşi d-sa nu şi-a înfrânat fecunda productivitate, şi anul acesta ne-am pomenit cu încă vreo câteva traduceri.

E de prisos deci să mai analizăm şi aceste traduceri şi să le înşirăm numeroasele lipsuri, căci d. Bezdechi tot va continua să traducă, făcându-se niznai. Dacă însă totuşi întreprind această neplăcută lucrare, o fac în speranţa că se vor convinge în sfârşit editorii de răul pe care-l fac publicând produsele acestea industriale.

* * *

Autorul masacrat anul acesta e Lucian din Samosata. A apărut un voluinaş în editura „Casei Şcoalelor".

Nu-mi mai pierd vremea să dovedesc că ambele volume sunt scrise într'o limbă imposibilă: mai cu seamă în ceea ce priveşte pe cel de-al doi'lea, desfid pe oricine să găsească o singură pagină pe care să nu se răsfeţe cel puţin *zece greşeli* boacăne de limbă. Deasemenea e de prisos să arăt cum traducătorul colaborează cu autorul, transformându-i textul în aşa fel încât de multe ori îl face de necunoscut. Aceasta e cu atât mai inutil, cu cât voi dovedi aici că d. Bezdechi n'a tradus după original, şi cel puţin în unele locuri *nici nu l-a consultat*.

Dovada cea mai sigură ne-o vor da versurile intercalate în text: citate din Homer, versuri originale ale lui Lucian, oracole, etc. Intr'adevăr, la traducerea versurilor se acordă mai multă libertate, deci traducerea după care s'a luat d. Bezdechi e mai depărtată de text; vom vedea cum d. Bezdechi o preferă textului, pe care-l neglijează.

In „Parazitul", textul grecesc al unor versuri sună:

„Peleu, primindu-mă, m'a crescut cu îngrijire şi mi-a poruncit să fiu servitorul tău".

d. Bezdechi traduce:

„Peleu un adăpost lângă sine mi-a dat
M'a hrănit, *şi m'a numit sluga* lui Ahile".

Veţi zice: perfect; traducătorul a făcut nişte versuri libere, *cam cu acelaş înţeles* ca cele din original. Avea dreptul s'o facă

Aşa e: decât, iată cu traduce aceleaşi versuri Talbot (trad. lui Lucian, ed. Hachette).

„Pélée auprès de lui me donnant un asile,
Me nourrit *et me nomma le serviteur* d'Achille.

Talbot a fost silit să schimbe pe *tău* din textul grecesc în Achilleus, pentru rimă. Dar d. Bezdechi de ce o face?

Ceva mai sus, originalul, citat tot din Homer zice:

„Să nu pui oasele mele la o parte de ale tale, o Achilleus,
Ci la un loc, cum la un loc am crescut în casa voastră"

Talbot:

In acelaş mormânt să se 'ntrunească 1) moartea,

d. Bezdechi:

Căci acelaş palat ne-a hrănit pe-amândoi.

Dans le même tombeau que la mort nous rassemble
Puisqu'un même palais nous a nourris ensemble.

Băgaţi de seamă cunoştinţele de limbă franceză ale traducătorului român' Talbot traducând versurile în stil clasic francez a întrebuinţat verbul *nourrir* cu înţelesul de „a creşte", d. Bezdechi îi zice deadreptul „a hrăni".

In *„Alexandru, sau Profetul mincinos"*, textul prezintă versurile:

Iată-l pe cel din neamul lui Perseus, iubit de Phebus,
Divinul Alexandru, ieşit din sângele lui Podaleirios

d. Bezdechi:

Coborâtor al lui Perseu, născut din Podalir,
Iubit de Phebus, ce-i transmite-al inspiraţiei fir
Alexandru numără şi oarecare zeitate,
Printre-ai săi străbuni iluştri de altă dată

Talbot:

Descendant de Persée, issu de Podalire
Cher à Phébus dont le pouvoir inspire,
Alexandre compte des dieux
Parmi ses ilustres aieux

Talbot, dacă sporeşte textul, cel puţin face versuri frumoase!

Textul: *Drumul la el e prăpăstios*
D. Bezdechi: *Drumul e alunecos şi greu de urmat.*
Talbot: *Le chemin est glissant et pénible à tenir*

In sfârşit:

Textul:

Intâi ai fost Pelide, apoi Menandru
Apoi aşa cum trăieşti acuma, pe urmă vei fi o rază de soare
După ce vei trăi optzeci de ani peste-o sută.

D. Bezdechi:

Intâi al lui Ahile; apoi al lui Menandru;
Te desfătezi acuma de fericiri cereşti (?!)
Şi după ce-o sută optzeci de veri petreci,
Fiinţa ta devine o rază de lumină.

Versul subliniat ne va face dovada peremptorie a două lucruri:

1) d. Bezdechi n'a consultat originalul;
2) d-sa n'a înţeles traducerea franceză.

In adevăr Talbot zice:

D'abord fils de Pelée et puis Ménandre,
Tu jouis à présent des célestes clartés.
A devenir rayon ton âme peut s'attendre
Quand tes yeux auront vu cent quatre vingts étés.

Inţelegeţi acuma de unde a luat d. Bezdechi *„strălucirile cereşti"*? Talbot n'a vrut să spuie pur şi simplu *„trăieşti"*, ci a făcut o perifrază poetică: „te bucuri de lumina cerului". D. Bezdechi, fără să se intereseze de ce spune originalul, sau poate neînţelegându-l, a tradus literal perifraza franceză, de care nu-i nici pomeneală în *Lucian*. Dar traducătorul nostru nici măcar literal n'a înţeles cum se cade pe Talbot, sau poate n'a avut timp să-l înţeleagă în graba d-sale de a da traducerea la tipar. In adevăr, în franţuzeşte *„tu jouis des clartés célestes"* înseamnă *„te bucuri de strălucirea cerului"*, nu *„de străluciri cereşti*.

Un ultim exemplu:

Nu-ţi îndrepta armata spre-Armani, căci nu-i bine.
Nu cumva vre-un bărbat cu haină femeiască,
Trimeţându-ţi din arcul moartea tristă să îţi curme viaţa şi lumina.

Talbot:

Garde-toi d'attaquer les guerriers d'arménie.
Crains qu'un soldat, vêtu des habits féminins,
Décochant contre toi sa flèche aux coups certains,
Ne t'enlève à la fois *la lumière et la vie*

Bezdechi:

Să te fereşti de atacul cu (?) luptători armeni
Şi mai ales cu unul (?) în haină femeiască,
Ce va 'ndrepta spre tine săgeata-i fără greş
Ca nu cumva de-odată *să-ţi ia lumina vieţei.*

Cum vedeţi, în ultimul vers d. Bezdechi a făcut un singur obiect pentru verbul *ia;* totuşi a păstrat pe *à la fois*, tradus *de o dată*, deşi nu se mai raporta de cât la un singur lucru.

* * *

Iată deci pentru ce cultura elenă continuă să aibă aşa de puţini admiratori. Iată de ce sânt tot mai rari aceia care se încumetă să citească un autor grec, fie şi în traducere. Când cineva citeşte pe Lucian tradus de un profesor universitar specialist, şi dă în această carte peste un text imposibil, împotriva oricărei logici, şi peste un stil de ucenic de bărbier care compune misive amoroase, cum vreţi ca omul acela să creadă că nu textul e de vină, ci traducerea universitarului? Cum vreţi ca omul să mai puie vreodată mâna, în toată viaţa lui pe un autor antic?

Şi iată cum tocmai aceia care ar trebui să răspândească cultura antică în masele culte ale ţării, tocmai ei se fac asasini acestei culturi, îngropând pentru zeci de ani în uitare, căci nu e de crezut să se mai găsească cineva care să traducă autorii gata-traduşi de d. Bezdechi, atâta timp cât capodoperele d-sale circulă, în ediţii ieftine, în toată ţara.

Autorităţile ar trebui să intervie şi să interzică desfacerea acestor pretinse traduceri, care omoară în acelaş timp autorii clasici şi gustul publicului de a citi.

IACHINT HATIDACHI

1) De sigur o greşală de tipar.

Floare rară

Mă ştiu de când eram răsad de-o şchioapă
şi mă uitam în sus, să par mai mare;
mă'nviora o lacrimă de apă
şi murmuram în vis: — Am să fiu floare.

— Am să mă scald în spumă de mătase,
să ard priviri dorite după mine
şi înaintea mea să se încline
iubiri albastre'n nopţile frumoase.

— Am să înnalţ parfum de năzuinţi,
potirul am să-mi umplu cu senin
şi n'am să dau parfumul pe arginţi
nici n'am s'amestec mierea cu venin.

Copil cuminte-am supt pământul ud
şi sucul cald sporea viaţa'n mine
până'ntr'o zi un neastâmpăr crud
crestă în cruce sfârcurile pline.

Am înflorit — o floare albă, rară,
într'o grădină 'n cea mai strânsă pază;
m'am mândrit cu graţie, o vară,
şi'n albe nopţi, am stat la lună, trează.

Mă'nfiora o adiere lină
şi tolăniam o gură ca o cupă;
râvniam iubire aspră, dar deplină
şi aşteptam o mână să mă rupă.

Dar n'a venit străinul îndrăzneţ
să-mi dea iubirea şi să-mi ia viaţa
şi seara să m'aşeze'n vas de preţ,
să mă găsească, rece, dimineaţa.

Azi nimeni nu mai stă să mă păzească,
când răsucesc petale ofilite
şi storc, amar, din lujerii de iască,
parfumul tinereţii netrăite...

Petre Strihan

Din Păcat în Păcat

— ROMAN —

de IOAN SLAVICI

II

Câte nu mai știa Duduia

Toamna d-l Costache Guleș a plecat la Geneva, ca să-și ducă fata și băieții în pensioane.

După plecarea lor casa era oare-cum întunecată și pustie, iar după întoarcerea boierului viața nu mai era tot cea de mai nainte. Coconul Costache lipsia mult de acasă, iar când se afla acasă, era dus cu gândul. Ți-ar fi venit să crezi, că mai nainte era sub stăpânirea copiilor săi, iar acum, scăpând de sub stăpânirea acesta, își făcea de cap.

După masă Coconul Costache, Cocoana Clotilda, Duduia Smaranda și Palea treceau de obiceiu din sufragerie în odaia de alături, ca să-și ia cafelele.

„Vorba e, dac'o fi adevărat, — grăi Duduia rostind vorbele cam pe nas, — ca Costache Catargiu să se retragă și 'n locul lui să vie Vasilache Ghica".

„De-ar da bunul Dumnezeu! — suspină Cocoana Clotilda, care s'ar fi bucurat, dacă soțul ei ar fi scăpat de stăruințele ispititoare ale lui Catargiu. — Nu se temea și de Ghica, fiindcă despre acesta soțul ei vorbia totdeauna rău.

„Lucru de mirat n'ar fi, scumpa mea Clotildă, — întâmpină Coconul Costache scoțând din ciubuc rotogoale de fum. Prea e pe față Catargiu, prea de tot bădărănește se dă de gol, prea fără decruțare îi jignește pe oameni. Ori-și-cum ai suci lucrurile și le-ai învârti, nu mai încape 'ndoială, că mulțimea cea mare până chiar și'n rândurile boierilor e pentru unire. De aici nu urmează, ce-i drept, că n'ai să fii de altă părere; nu ți-e însă de nici un folos s'o spui aceasta'n gura mare și cu un fel de 'ndârjire. Ghica e om mai cu măsură, mai cumpenit și nu se dă fără de nevoie de gol, ci tace și face. De el tot mai poți să te apropii fără-ca să te faci urgisit în ochii celor mulți".

Palea se mișcă neastâmpărat în scaun. In gândul lui omul trebuia să aibă inima deschisă, iară Ghica era fățarnic. Nu-i dedea însă mâna s'o spună aceasta și după ce Coconul Costache-l socotise om cu măsură și cumpenit.

Ochii Coconului Costache se opriră asupra lui.

„Ești, scumpe amice, pare-mi-se, de altă părere, — îi zise. — Dă-mi voie să te dumiresc. Lăsăm la o parte gândul, că mulțimea, alcătuită mai ales din oameni mai mult ori mai puțin mărginiți și lipsiți de pricepere, foarte adese-ori judecă greșit. Admiți însă fără 'ndoială, că nu de noi, nu numai de noi atârnă, dacă au ori nu să fie unite cele doaue țeri. In zadar am stărui dacă partea covâr;itoare a puterilor garante nu ne sprigineşte. Lucru cuminte e deci s'o voim, dacă e cu putință s'o și facem, ear dacă nu e cu putință, s'o dorim, ce-i drept, dar să nu ne risipim puterile stăruind în zadar. Deocamdată dar, câtă vreme nu știm, dacă e ori nu e cu putință, oameni cu măsură și cumpeniți nu-și dau gândul pe față, ci-și potrivesc purtările și vorbele astfel, ca la timpul cuvenit să se poată rosti pentru ceeace e cu putință.

„Dar Costache Negri, Mihail Kogâlniceanu, Anastasie Panu, Vasilie Alexandri și mulți alți oameni de frunte stăruie pe față și fără de 'cungiur pentru unire" — grăi Palea.

„Eu nu zic că fac rĕu" — rĕspunse Coconul Costache; — „ei lucrează înse în vederea viitorului, ca să-i prelucreze pe oameni. Unirea înse nu vor putea nici ei s'o facă decât atunci, când va fi cu putință. Deocamdată sunt numai niște propagatori puși în fața celor ce fac politică practică".

„Nu zic nici da, nici nu, — grăi Palea, — ci mĕ mărginesc a mărturisi, că nu mă simt destoinic a face politică practică. Iar cât pentru Vasilie Ghica, mi-e destul ceeace ați zis D-voastră pentru ca să-l socotesc om cu măsură și cumpenit.

Duduia Smaranda zâmbia cu obisnuita ei răutate. Il auzise adesea pe Coconul Costache vorbind despre destrăbălările lui Ghica și ținea să-i vorbească lui Palea pe plac.

„Și mai e, — adăugă dar trăgănând vorbele, — și om foarte cum se cade".

„Ba e un rău și-un stricat, — strigă Cocoana Clotilda, — un om, de care n'ai să te apropii, dacă ții să nu te murdărești".

Domnul Guleș sorbi odată din cafea și se întoarse spre Duduia scoțând iar câteva rotogoale de fum.

„Gura lumi, simpatică Duduie, — întâmpină el, — e o moară, care macină și bob curat, dar și multă pleavă seacă. Cine ar îndrăzni să dee jurământ, care dintre cele ce se spun sunt și care nu sunt adevărate!?"

Palea dete din cap. El îi socotia cum se cade pe oameni câtă vreme nu i se dedeau dovezi neîndoioase, că sunt într'un fel ori într'altul nemernici.

„Orișicum ar fi înse, — urmă Guleș, — una e viața casnică și alta cea publică: cel mai desfrânat om poate să-i fie țării sale de mare folos prin științ asa și prin destoiniciile sale".

Cu totul altele erau vederile lumii, în care crescuse Palea. El iar se mișcă deci cuprins de neastâmpăr ,în scaunul lui.

„Iar nu ești, precum se vede, de aceeași părere" — urmă Guleș.

„Ași fi, responsabil, Domnule, fățarnic, dac'ași zice că da, — răspunse Palea cu oarecare sfială. După puțina mea pricepere cei mai mulți dintre oameni sunt făcuți așa, că se uită totdeauna în sus și-și potrivesc faptele cu ale celor din frunte. Acesta e rostul zicătorii „Dela cap se strică peștele". Orișicât de mari ar fi deci foloasele aduse de un om stricat prin știința sa și prin destoiniciile sale, neasemănat mai mare e răul, pe care-l face dând pildă de rea viețuire. Dacă oamenii stricați ajung în frunte, încetul cu încetul se strică toată lumea, căci ceeace nu e rușine pentru cei din frunte nu poate să fie nici pentru cei din coadă. De aceea omul ridicat odată sus n'are să piardă nici o clipă din vedere, că ochii tuturora sunt îndreptați asupra lui, că el e pildă de viețuire și pentru dânsul și cel mai mic păcat e mare".

In urechea d-lui Guleș vorbele aceste răsunau a mustrare făcută lui însu-și.

„Așa ar fi să fie în teorie, — întâmpină dar — în practica vieții se aplică însă zicătoarea „Qued licet Iovi, non licet bovi". Trăim în lumea aceasta ca să ne bucurăm de viață gustând plăcerile de tot felul ale ei, și e'n firea lucrurilor, că cu cât mai sus e ajuns omul, cu atât mai mare răsplată i se cuvine, cu atât mai deplină îi este libertatea de a-și face parte din plăcerile vieții. Nebuni ar trebui să fie cei mulți și nevoiași pentru ca să râvnească la libertatea ce numai celor de sus li se cuvine".

Tot așa fusese și Cocoana Clotilda deprinsă a vedea lucrurile. Ea, femeea umilită, era roaba familiei sale și-și petrecea viața jertfindu-se pentru soț și pentru copii; soțul ei însă, om înzestrat cu mari destoinicii, era ridicat de tot sus în gândul ei și lui toate i se cuveneau, toate i se iertau. Acum însă ochii ei deodată se opriră cu un fel de uimire asupra lui Palea, căruia îi dedea dreptate, căci simția că încă mai sus și l-ar pune în gând pe Costache al ei, dacă el s'ar potrivi cu cele zise de Palea. Acesta însă era mâhnit, că nu poate să 'mpărtășească vederile ocrotitorului său, pe care se deprinsese a-l socoti om, care are totdeauna dreptate.

„Mă iertați, — grăi dânsul strâmtorat, — dar dacă nebuni ziceți, nebuni sunt, și fiecare dintre dânșii se crede mai vrednic, dacă face și el ceeace fac cei ajunși în frunte. Eu nu pot să mă depărtez de gândul, că în adevăr sus e numai omul, care e stăpân pe sine însuși, și cu cât mai sus te ridici, cu atât mai vârtos ai să-ți înfrânezi poftele și să-ți răpui slăbiciunile. Dacă e vorba, cea mai curată și mai dulce dintre mulțumirile vieții e să trăiești din dragostea către alții și să te știi tu însu-ți pe tine om plin de vrednicii, care nu are să se rușineze de nici una dintre faptele sale și le face plăcută viața celor ce vin în atingere cu el. Dacă fiecare dintre noi și-ar pune frâu și s'ar mulțumi cu ceeace îi este neapărat de trebuință, ar fi de tot puțină mizeria 'n lume".

Cocoana Clotilda ar fi fost în stare să sară la el și să-l îmbrățișeze: așa gândia și dânsa fără ca să fie în stare a o spune.

„Nu-i așa, Costache!?" — strigă deci cuprinsă de avânt.

Coconul Costache-și mușcă buzele. Ar fi trebuit să-și schimbe întregul rost al vieții pentru ca să se poată potrivi cu gândul dat pe față de Palea. El îi aruncă deci soției sale o căutătură mustrătoare.

„Frumos vis! — grăi apoi. Vorba e numai că noi oamenii imităm pe cei ce ne sunt mai mult ori mai puțin simpatici și cu care putem să ne potrivim. Faptele celor străini ori poate chiar urgisiți nu ne ademenesc de loc. Dar— se vede că prea scumpul nostru prieten s'a pregătit pentru preoție. Numai așa poate să vorbească creștinul adevărat, pentru care toți oamenii sunt deopotrivă legați prin frățească iubire".

Palea se învioră.

„Nu sunt, — răspunse el într'un ton mai ridicat, — aceste lucruri, cum se zice, popești, ci adevăruri nestrămutate, asupra cărora oamenii înțelepți ai tuturor popoarelor au stăruit mult mai înainte de 'ntemeierea bisericii creștinești. Tocmai ceeace ați binevoit a spune e dovada că așa e, cum zisei. Ajunși în frunte, oamenii stricați li se fac celor cum se cade încă mai urgisiți, și astfel se pornește o luptă între cei buni și cei răi, iar lupta aceasta nu poate să ducă decât la prăbușirea societății, dacă prin ea ajung deasupra cei răi, cari de obiceiu se solidarizează mai îndeplin decât cei buni".

Coconul Costoche era plictisit. El nu era, ce-i drept, dintre boierii ruginiți, care nu stau de vorbă cu orișicine. Se socotia european adevărat, ba chiar liberal împăcat cu gândul că i se cuvine orișicui să aibă părerile sale, ba și să le dea pe față — în o formă potrivită. Toate au însă o margine. Erau de față soția sa și Duduia Smaranda, și el se simția atins în demnitatea lui prin hotărârea, cu care vorbia tânărul ocrotit de dânsul.

„E în tot cazul, chestiune de bun simț — grăi dar, — să nu ne avântăm cu pripire și să cumpănim vorbele când ne dăm părerea asupra oamenilor ridicați în fruntea țării, căci nu putem să știm, dacă nu cumva mâne ori pomâne vom fi nevoiți să ne plecăm în fața lor".

„Lucrul acesta, — răspunse Palea — e foarte adevărat când vorba e de oameni, care țin să iee parte la viața politică".

„Eu însă, — adăugă 'n gândul lui, — eu nu! Mă lipsesc, dacă numai cu prețul acesta se poate".

Tonul, în care patronul său rostise vorbele, îi era destul, ca să 'nțeleagă, că nu mai are să stăruie în părerile sale. Ii era par'că deodată se învrăjbiseră el și Coconul Costache și-și făcea mustrări pentru că nu poate să fie de aceeași părere cu ocrotitorul său.

Cu atât mai mulțumit era, că Cocoana Clotilda împărtășia vederile ce dedea pe față. In fundul inimii lui era desamăgit. Nu 'ndrăznia să spună, că nu are Coconul Costache dreptate, și-l închipuise însă și ar fi dorit să-l și știe om mai avântat, și era cuprins de durere, dându-și seamă, că e cu totul altfel.

Duduia Smaranda o simția aceasta și orișicare i-ar fi fost părerile, ținea să-i dea dreptate lui Palea și să-l depărteze de Coconul Costache.

„Ai auzit!?" — îi zise dar după ce rămaseră numai ei amândoi.

Palea era neplăcut atins de tonul, în care fuseseră rostite vorbele acestea.

„Nu sunt în adevăr vederile lui, — răspunse el, — ci vorbe, pe care omul cu tact politic trebuie să le grăiască dându-și părerea asupra vre-unuia dintre mai marii zilei".

Dar mai 'nainte vorbia despre același om cu totul altfel" — întâmpină ea.

„Atunci Ghica nu era ceeace e azi, — stărui Palea. — A fost foarte înțeleaptă vorba, că mâne ori pomâne desfășurarea lucrurilor poate să iee o întorsătură, ca să fie nevoit a se pleca în fața lui Ghica. I-ar fi greu să i se uite în ochi, dacă azi l-ar grăi de rău".

Duduia Smaranda iar zâmbi cu răutate.

„D-ta însă, după cum te-auzii vorbind, nu ai face tot așa", — îi zise.

„Ceeace nu dovedește, că el face rău, — întâmpină dânsul, — ci că mie-mi lipsesc cuvenitele destoinicii spre a lua parte la viata politică a acestei țări și că n'aș fi om cu minte dacă m'aș avânta aici în luptele politice. Așí rămânea, Duduie, de batjocură".

„Ești copil și tot copil ai, pare-mi-se, să și rămâi toată viața — izbucni ea. Pe acolo prin Bucovina d-voastre, sub stăpânirea Nemților, oamenii nu îmbătrânesc, se vede, niciodată. Ar trebui să-ți cauți o guvernantă, care cunoaște țara și oamenii, ca să te ție de scurt și să-ți fie 'n toate împrejurările povață. Omul, care tace și face, — urmă ea după o mică pauză — este Coconul Costache el insuși. Tot el e și omul, care trăiește pentru ca să se bucure de viață, făcându-și parte largă din plăcerile ei".

Palea rămase zăpăcit și se uita cu ochi mari la ea. Nu era 'n stare să-și dea seamă despre scopul, în vederea căruia i le spunea aceste.

„Dac'ar fi să fie adevărat ceeace spui, — zise, — eu nu mă încumăt să zic, că n'are dreptate și că nu așa se cuvine să facă. Iar dacă d-voastră sunteți de părerea, că rău face, nu pot să mă dumiresc, de ce anume mi-o spui mie când vorba e de un om, la masa căruia mă satur în fiecare zi dimpreună cu alții.

Duduia Smaranda râse cu hohote.

„Eu nu la a lui masă mă satur! — strigă dânsa. Pe mine Cocoana Clotilda mă ospătează — de altminteri tot ca pe dânsul dimpreună cu ceilalți. N'ai ajuns, se vede, să afli că tot ceeace vezi aici și toate bunătățile, de care ți se face parte, sunt zestrea Cocoanei Clotilda. El!? — Ce și cine-i!? — Băietul unui om de casă al răposatului boier, care l-a trimis în străinătate, l-a procopsit și — mai de voie, mai de nevoie — și l-a luat ginere — dându-i averea fiicei sale, ca să intre 'n rândul boierilor.

Palea-și stăpâni firea.

Nu era 'n gândul lui cu putință, ca ea să le spună aceste dacă nu le știa ca fiind adevărate. Era, la urma urmelor, lucru firesc, ca un tânăr înzestrat cu destoiniciile de tot felul ale lui Guleș să fie 'mbrățișat de un boier generos și să i se facă plăcut unei femei cum va fi fost Cocoana Clotilda ca fată. Tocmai de aceea însă i se părea de tot urît felul, în care Duduia Smaranda le spunea acestea.

„Acesta e Coconul Costache, — urmă ea, — omul, care de dimineață, când își deschide ochii, până noaptea târziu, când îl răpune somnul, n'are alt gând decât să chivernisească averea soției sale cu dibăcia cuvenită, ca, încetul cu încetul, să agonisească și pentru sine o și mai frumoasă avere".

Palea avea un fel de slăbiciune pentru Duduia Smaranda, care intra totdeauna în vederile lui. Acum era însă supărat de spuseele ei.

„Nu pot, — răspunse el, — și nici nu se cuvine să cercetez, dacă sunt ori nu adevărate cele ce-mi spuseși. Dacă sunt însă adevărate, nu ocară, ci laudă i se cuvine. Zestrea i se dă femeii pentru ca, din veniturile ei, dânsa să trătrăiască dimpreună cu familia sa potrivit cu rangul și cu starea sa. Soțul are deci dreptul de a cheltui toate veniturile zestrei și e vrednic de toată lauda, dacă pune câte ceva la o parte pentru copii ori pentru bătrânețe. Netrebnic e numai cel ce nu se mulțumește numai cu veniturile. Bucată de pâne, de care n'am neapărată nevoie, are să fie păstrată pentru gura celor flămânzi".

Duduia ar fi ținut să nu-l supere, dar firea îi dedea brânci.

„Aș! — Mofturi! — strigă... Numai oamenii ca d-ta sunt în stare să creadă, că, răbdând ei de foame, satură pe cei flămânzi și sgriburind ei de frig, le dă celor goi putința de a se încălzi. Orb ar trebui însă să fii pentru ca să nu vezi, că el tace și face, vânează plăceri și aleargă după fuste în vreme ce Cocoana Clotilda își înăbușe suspinurile și se canonește 'n fel de fel de chipuri, răbdând multe de toate de dragul lui".

Grăindu-le acestea, ea se întoarse să plece.

„De! — mai adăugă, — noi femeile aflăm și înțelegem multe lucruri, care bărbaților nici prin minte nu le trec".

In nr. viitor: **Isprăvile lui Timoteiu Ciuntuleac**

Trimful primăverei

Cădelnițau caisii arome și petale;
Ghirlănzi dădeau năvală pe garduri... visători
Și vechi de ani, castanii ne întindeau în cale
Enorme policandre de ramuri și de flori...

Grădinile, din umbră, ne întindeau ispite
Și ne chemau discrete cu taine de alcov
Iar liliacul alb
Și liliacul mov
Ne ofereau ca daruri buchetele 'nflorite

O! savuram eterna primăvară
Și o simțeam cum năvălește 'n mine,
Cu flori, cu fluturi, cu albine
Ce le 'nfrățeau deavalma vântul,
Cu Soarele, cu blondul nimb de raze
Cu toat-apoteoza ce 'nvăluia pământul
Și aprindea în ochii tăi văpăii divine:
Smaralde, ametiste și topaze!

Cădea betealǎ scumpă a razelor risipă
Și să sărbătorească această sfântă clipă,
O tainic-avalanșe de forțe creatoare
Spărgea din muguri fragezi esențe-aromitoare;
O! Primăvară minunată,
Iți aprindea bujori pe-obrajii tăi de fată;
Cu degete subtile de zefiri
Iți mângâia făptura cizelată
Și rotunjimea șoldului precis;
Și oglindea 'n privirea ta catifelată
Adâncuri largi de nostalgii și vis...

Iar noi treceam sub pomii înfloriți
In atmosfera caldă, fecundă și divină
Ca de un vin puternic amețiți,
Și însetați de-arome, de aer, de lumină
Ca cei dintâi îndrăgostiți,
Simțeam în noi cum naște viața primitivă,
Edenuri părăsite reînviau cu flori,
Cu plante tropicale, cu arbori momitori,
Cu seva animală, bogată și nativă...
Și pe întreg pământul numai noi
Ne bucuram de viață, de soare, de esențe:
Ca primii oameni eram goi;
Nu cunoșteam vestminte și nici conveniențe
Treceam și tu și eu
Cu forma ce ne-a dat-o Dumnezeu!

Și am trăit, atuncia, întâia primăvară.
Privind întâii muguri cum fragezi se deschid
Ne-a mângâiat pe frunte cu aripa-i ușoară
Intâia adiere. Am respirat avid
Intâiele arome din albele potire
Și pentru 'ntâia oară în ochi ni s'au deschis
Intâile priveliști cu magica 'nflorire
Din prima zi de Paradis...
Și am simțit, atuncia, că tu erai stăpâna
Ce-mi aprindea întâiul nestăvilit fior
Și pentru 'ntâia oară ți-am luat în mână, mâna,
Și ți-am sorbit întâiul surâs ispititor.

O! Am simțit atuncia, alăturea de tine,
Fluidul vieței tainic, puternic și fierbinte
Și 'n nimbul viu de raze, de fluturi și albine
Unde plutea misterul creațiunii sfinte
Ne-a contopit ființa întâia sărutare,
Cu 'ntâiul dor, cu 'ntâiul avânt, cu 'ntâiul vis...

Cădea deasupra noastră petale de cais
Ca o cerească binecuvântare!

MIRCEA RADULESCU

———∞=0✻0=∞———

Madonna Mia

Mă reculege în apropierele lacu
Dă-mi limpezimi de sări unice
Când fiecare stea e o maree
Urcând spre înălțatele colnice.

Și sufletu-mi ființa să-și prefire
Prin site de ne mai văzut de albe inuri
Și tot să cresc într'o copilărească irosire.
Și tot să cresc în unduioase largi seninuri.

Camil Baltazar

———∞=0✻0=∞———

Poeme în proză

Eternitatea durerei

M'am deșteptat zdrobit.

Visasem o întâmplare stupidă și groaznică.

In viață ar fi fost mai mult stupidă, în vis a fost numai groaznică.

Câteva clipe după ce m'am trezit, încă sub impresia îngrozitoarelor evenimente, simțeam nevoia de a vorbi cu cineva, de a mă convinge dacă nu cumva fusese *realitate*,

Și, tot timpul cât a ținut tortura acestui vis, n'am avut nici un moment de îndoială, nu mi-a fulgerat prin minte întrebarea salvatoare:

— Dar dacă visez?

Nu: am sorbit până la urmă paharul cu venin.

Din potrivă, de câte ori s'a întâmplat să visez lucruri frumoase, că îmi realizam idealul, că eram fericit, de atâtea ori mi-a venit în minte—în timpul somnului—întrebarea:

— Dar dacă visez?

Și visul frumos înceta imediat sau continua cateva clipe sub controlul conștiinței: știam că visez și că fericirea mea era numai o minciună. Pururea am crezut in durere, nici când în fericire.

Orașul în care nu cunosc pe nimeni

In orașul în care nu cunosc pe nimeni, sufletul meu aleargă în voe și visele mele toate sboară, în libertate, nestingherite de nimic, între pământ și cer.

Respirația e o beție, priveliștea cascada de lucruri nouă.

Nu mă oprește nimeni, ca aiurea, cu credința că nimicurile sale personale ar putea să mă intereseze și pe mine, ar fi în stare să înlocuiască, din inima mea, măcar pentru o clipă, atâtea dureri și doruri, atâtea manii înăbușite.

Când trec ușor, necunoscut, în orașul în care nu cunosc pe nimeni, din nici un grup nu se aude o șoaptă de prieten, bârfitoare sau o scrâșnire de dinți strivind invective în masele invidioase.

Ce frumoase sunt femeile, în orașul în care nu cunosc pe nimeni și toate mă privesc cu interes, unele chiar cu drag fiindcă pe nici una n'am mințit-o pentru alta.

Vântul îmi răcorește fruntea și îmi mângâie obrajii, în orașul în care nu cunosc pe nimeni, pentru că vântul știe ce e pribeagul și se simte frate cu călătorul.

Ce fericit aș fi fost, în orașul în care nu cunosc pe nimeni, dacă totusi o întrebare nu mi-ar fi turburat pacea într'o seară tristă :

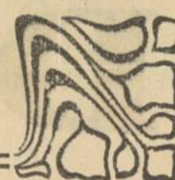
— Dar dacă, în orașul în care nu cunosc pe nimeni, este totusi cineva care mă cunoaște?

CONST. RAULEȚ

———∞=0✻0=∞———

LITERATURA STRAINA

LOUISON

Comedie în două acte de A. de MUSSET

— Traducere de D. NANU *) —

ACTUL II

Scena I. Berthand singur

Bre, dar greu se 'mbracă domnii... Lenevoşi de când se nasc!
Lâng'aşa trândavi, m'apucă şi pe mine chef să casc
Louison mi-a zis: aşteaptă pe stăpân'tău până vine,
Şi cum l'oi vedea, vorbeşte-i... te pricepi tu cum, prea bine.
Şezui eu de adineauri pitulat în pod, — dar of,
Mai de grab' pun eu peruca, decât dânsul un pantof.
Să te uiţi, — e o frumuseţe când porneşte să se 'mbrace;
Cu ciorapii pe călcâe şi cu vesta strâmbă 'ncoace,
Cu un croitor în faţă, iar în spate c'un bărbier
Care-l piaptănă. Prin păru-i îi petrece-apoi un fier..
Stă c'un pămătuf în mână şi priveşte sus în grindă,
Până când se hotărăşte să se uite în oglindă.
Dă cu roş, cu alb pe faţă şi cu ambră şi cu mosc,
Printre norii groşi de pudră abia dacă-l mai cunosc!
Ptiu! Să-mi dărui viaţa asta şi cu rangul ei de Duce,
Mai de grab aşi fi muere, or să joc balet, m'aşi duce!
Ce-ar mai zice bietul tata, — el ce-mi repezea un ghiont
Ori de câte ori, de turmă, rămâneam în urmă, tont,
Dacă m'ar vedea pe faţă zugrăvit aşa, ca dracul,
Hahaha! ar zice: uite-l, rău s'a mai pocit săracul!
Eh, nu eu voi fi năucul să-mi joc singur astă festă,
Să pierd ceasuri la oglindă până să mă 'nchei la vestă.
Eu, damblaua mea, se ştie: să mă simt vioi bărbat.
(Contemplându-se) Mi se pare că pe astăzi sunt chiar fercheş îmbrăcat!
Ia să văd... îmi pregătisem un discurs... era minune.
Nu se cade în vorbire, să pari cum că mesteci prune!
Stai, cum să-l încep? Să-i zicem cam aşa. *(tuşeşte)* hm! „Inălţime"
Da, e bine zis. Discursul căptuşit cu ibrişim e!
„După cum o ştiţi, Lizica"... Nu, — e ţărănesc; Lizeta
Este numele-i de gală şi... noi ţinem eticheta!
Deci „Lizeta şi cu mine într'un gând ne-am hotărât"..
Nu e bine... s'o iau altfel „ne gândirăm"... — e urât!
Ia s'o 'ncep iar de la capăt. „Inălţime"... prea e prea.
(Scărpinându-se) Dracu! Parcă adineuri mult mai repede mergea.
Şi când te gândeşti, o vorbă bine pusă, mult aduce...
„Da, da; n'ai văzut la teatru? Ştie cum să te apuce...
Dacă mi-aş aduce-aminte vr'un cuvânt aşa, de preţ,
Spus acolo 'n comedie de un şmecher îndrăzneţ?
— „Da, prea luminate, dacă tot jăratecul gheenii"
Uite c'am brodit-o... raiul cel superb în curăţenii"
— Nu, nu! Un spiţer se poate ca s'o ia pe limba lui,
Şi mai mare 'ncurcătura: tocmai ce nu vreai să spui!
Stai.. „Prea luminate, dacă regi şi principi au iubit"...
(Desnădăjduit) Nu, — nu mai găsesc nimica.. mi se pare c'am răcit.
(s'aude un clopoţel)
I-auzi! sună pe Luiza...

Scena II. Berthand, Lizeta (ţinând o roche pe braţe)

LIZETA Tu eşti Luca? Ce faci oare?
BERTHAND Nu mi-ai spus să stau la pândă?
LIZETA Ştiu, dar bine frăţioare,
Vezi să nu-ţi găseşti beleaua c'un lacheu ce vine acuş.
Să nu-ţi facă vânt afară, chip că stai s'asculţi la uşi.
BERTHAND Dar ce-s alea?
LIZETA Nişte boarfe.
BERTHAND Ba podoabe zi mai bine.
Voi aveţi, se vede treaba, pe aicea, magazine?
LIZETA Nu ştiu cine vine 'ncoace... Ia păzea că vine domnul!
BERTHAND O să-i spun..
LIZETA Vorbeşte-i; numai... vezi să nu-l apuce somnul.
BERTHAND Mi-am şi preparat discursul... sus îs pod.
LIZETA Dar ţine minte,
Un discurs bun, n'are lipsă de răsipă de cuvinte.
BERTHAND Al meu e o frumuseţe, nici n'aşi fi crezut să pot,
Să-l fac astfel... Dar ce-l dretul uite... l'am uitat de tot.
LIZETA Eu te las. M'aştepţi aicea, o minută.
BERTHAND Şi-o zi, chiar!

Scena III. Ducele, Lizeta, Berthand

DUCELE *(îmbrăcat, către Lizeta)*
Ei, ce zici? Imi şade bine? Nu fugi de mine iar!...
Sunt eu, ori nu sunt pe placu-ţi?
LIZETA Hei,... adică vă 'ndoiţi?
DUCELE Cine-i ăsta?
BERTHAND *(salutând mereu)*. Eu cocoane? Eu Berthand sunt, să trăiţi!
Am venit.
DUCELE Bun. Du-te, du-te.
BENTHAND Dar măria ta, aş vrea...
DUCELE Bine, du-te...
BERTHAND *(cu părere de rău)* Luminate! *(Se retrage, salutând).*

Scena IV. Ducele, Lizeta

DUCELE Ia mai vin şi 'n faţa mea...
LIZETA Dar,.. stăpâna mea m'aşteaptă...
DUCELE Ei şi? Las'o să aştepte,
Că destule fete are, şi-azi e 'n toane. Oare drept e
Noi să pierdem o 'ntâlnire pentru'un moft?
LIZETA După cât ştiu,
Singur *„voi"* v'aţi dat cuvântul, monseniore...
DUCELE Şi mi-l ţiu.
LIZETA Da; dar eu? Mă rog, îmi pare cum că trebui...
DUCELE Nu ţiu seama!
Ia ascultă-mă... Ducesa este colo lângă mama,
Şi sporovoesc, de sigur, tot pe socoteala mea.
Tu mai trage cu urechea. Eu, tiptil m'oi strecura
O să ies de-aci cu faţa îmbufnată şi ursuză.
Dar îndată ce caleaşca huruind o să s'auză,
Tu să ştii că amândouă câtva timp s'or sfătui,
Iară după ce vor plânge şi mă vor afurisi
Ai să vezi încet ducesa cum îşi schimbă fantezia,
— Căci capriciile sale i le naşte gelozia —
Dânsa spune că nu-i place balul operii. Deşi
Nici nu va intra în sală, totuşi mă va urmări.
LIZETA *(rugătoare)* Un cuvânt!
DUCELE Mi-aşi pune capul că mi-i presimţirea dreaptă,
Şi că chiar spre ţelul ăsta de pe-acuma se îndreaptă!
Va da ordin telegarii să-i înhame la caleaşcă,
Va alege pe sprinceană alb, un domino şi-o mască,
Iar apoi, cu ochii 'n lacrimi şi în gluga de atlaz
Va porni, sperând să afle hrană pentru-al său necaz!
Şi va ocoli departe de necaz, cu zece leghe!
Pe când eu, eu lângă tine mă întorc să stau de veghe.
Aşa dar, tu vezi prea bine, mult frumoasă păpuşică,
Intre noi, dacă sunt piedici, tot aşa se şi ridică.
Eu o să mă duc prin sală, cu doi trei să stau de vorbă,
O să pierd la joc un galben, doi, trei; în aceeaş ciorbă,
O să trăncănesc o seară, fără ca să spun nimic,
— Pentru rest, sunt al Lizetei, prea supus, plecat amic.
In curând la revedere. *(Sună înăuntru).*

Scena V. Berthand, singur

Ah! ce scârbă, oh, netotul!
Am fost orb! Sunt azi aproape sigur, sigur, — ah, ştiu totul!
Da, da, ducele vorbeşte pe şleau, — e a lui, a lui.
Cui putea prin gând să-i treacă aşa înjosire? Cui?
Nu, nu, n'am visat! Sunt sigur, doar i-am auzit colea
Poftim de te mai însoară cu-aşa blândă mieluşea!
Hai, mai bateţi iarăş capul, cum să-i cauţi mai dibaci
Vorbe-alese, dulci, brumate, ca şi strugurii pe-araci.
Şi la urmă? — Să bagi seama, nătăfleaţă, că mireasa
Tot după ibovnici umblă — ba-i adună şi cu plasa!
A! crezi tu că sunt bărbatul să mi-l porţi îmbrobodit,
Gata să-ţi înghită hapul numai fiindcă-i poleit?
Nu, nu, — nu mă prinzi drăguţă aşa lesne 'n laţu-acesta:
O să mi te spun stăpân-ţi şi-ţi joc eu 'nainte festa!
O să-i spun eu — stai! adică oare ce-aşi *putea* să-i spun?
„Dacă vre-odată Doamnă".. începutul nu, nu-i bun.
Mai scurt: „Doamnă!"... uite, uite, sângele mi-l simt mai rece!
Mult mă tem, prin starea asta, sănătos că nu voi trece..
Ia să văd deocamdată mai întâi pe Mareşala.
Iat-o.. se întoarce 'ncoace.. vrea ca să străbată sala.
Am să-i spun... Berthand, fii tare!

Scena VI. Mareşala, Berthand

BERTHAND Mă închin cu plecăciune!...
MAREŞALA Ce voeşti?
BERTHAND Iertaţi, am cinstea...
MAREŞALA O ai, — dar mai iute, spune
BERTHAND Mă numesc...
MAREŞALA Imi pare bine.
BERTHAND Berthand...
MAREŞALA *(distrată)* Bine, — acum pleacă.
BERTHAND Coconiţa mea, venisem..
MAREŞALA Bine, du-te.
BERTHAND Doar... o leacă...
MAREŞALA Vino mâine...
BERTHAND *(aparte)* Doamne iartă! văd eu drept, ori nu se pare,
Toată lumea 'n casa asta e cam.. de-o ureche tare..
(tare) Dacă s'ar putea coniţă...
MAREŞALA *(sever)* Da... mai du-te azi!
BERTHAND *(Supus).* Mă duc...
(aparte) Să mi te cruceşti, nu alta! Inlemneşti în loc, năuc!
(împăcat Da, îmi vine mie ceasul! Mă întorc numai decât.
Tot în pod îmi fac discursul... abia-mi trece de urît.

Scena VII Mareşala (singură)

MAREŞALA Nu încape îndoială, că ducesa e geloasă.
Ah, şi fiul meu nu ştie cât de bună-i şi duioasă!
Toată buba e Lizeta, şi ea trebui lecuită.
Lucilia se 'ndoeşte.. încă nu e lămurită.
Ea nu-şi înfrânează încă nici durerile, nici teama.
Insă lacrima 'ntre gene, îi desvălueşte drama.
Ea nu bănue, nu crede-aşa de crud pe cineva
Să respingă o iubire care i s'ar închina!
Prea iubeşte mult, la rându-i, să nu ceară-a fi iubită;
Insă uşa îndoelii, deşi este zăvorită,
Tot durerea e mai tare, iară lupta, în zadar!
Şi o simt când îmi vorbeşte, când o strâng de mână rar.
De.. ştiu eu, cum e bărbatul prins la vremea sburdăciunii,
Unde poate s'o împingă clipa tristă-a slăbiciunii?
Un pas, doar,—şi întâmplarea, unde nu te poate duce?
Trebuie să fim de veghe, căci ei sunt la o răscruce..

Scena VIII. Mareşala, Lizeta

MAREŞALA Incotro alergi Lizeto? Ei, ce grabă te zoreşte?
LIZETA Vreau un domino să caut, fiindcă doamna se găteşte.
A şi isprăvit frizura.
MAREŞALA Atunci, va ieşi mascată?
Pentru ce? La bal se duce?
LIZETA Aşa cred...
MAREŞALA Ei, ce ciudată
Intâmplare! Domnul Duce?
LIZETA A plecat mai dinainte.
MAREŞALA Singur?
LIZETA Da...
MAREŞALA Şi cu ducesa a schimbat ceva cuvinte?
Şi-au dat întâlnire?
LIZETA Nu ştiu, — dar la îmbrăcat, ce muncă
Abia îşi alege-o roche, şi în lături o aruncă.
Lung' la zece se tot uită până una să-şi aleagă,
Şi ne-a înfruntat pe toate fetele; eu, că-i sunt dragă.
N'am scăpat!
MAREŞALA Caut'o fată care să te 'nlocuiască.
LIZETA *(deschizând uşa, chiamă în afară).*
Marton, vino 'ncoa!
MAREŞALA Acuma spune-le să ocolească
Sala mare.
(O femeie dintr'un grup apare; Lizeta îi vorbeşte încet. Femeia iese prin fund).
Gata?
LIZETA Gata, doamna mea.
MAREŞALA Ascultă bine
Louison, în casa asta tu adus-ai fost de mine.
Taică-tău, e pe moşia noastră, de mult, arendaş.
Legături avem cu dânsul ca dela un fin la naş.
Şi eu ţi-am purtat de grijă chiar din anii tinerei.
Te-am primit aci copilă printre copilaşii mei.
Mă iubeşti tu?
LIZETA Doamne! încă şi mai mult, decât pot spune!
MAREŞALA Ai tu inima deschisă?
LIZETA Da... şi fără 'nşelăciune.
MAREŞALA Dacă însă de nevoie, ori.. pentru a fi supusă,
Vorba cea adevărată nu ai vrea să fie spusă.
Sau de teama de primejdii, — sau de vr'o poruncă grea,
N'ai scăpa, cu vre-o minciună?
LIZETA Oh! nu doamnă,—aş tăcea!
MAREŞALA Dară dacă trebui totuşi?
LIZETA Oare cui îi trebuieşte?
MAREŞALA Cine ţi-a dat briliantul care 'n deget străluceşte?
LIZETA Ah! cât de nenorocită-s!
MAREŞALA E!? ce? Taci? Gândeşte bine
Că în locul tău tăcerea glăsueşte pentru tine,
Şi că sunt înştiinţată de cu vreme, şi că ţiu...
LIZETA E-al meu briliantu-acesta!
MAREŞALA Si de unde-l ai?
LIZETA *(încurcată)* Nu ştiu..
MAREŞALA Louison, ia seama!
LIZETA Doamne, vezi, se poate întâmpla,
Să fiu — (spune încă odată — nevoită a tăcea.
Dar, dacă mi-e mută gura, — şi se cade s'o păstrez—
Asta 'nseamnă că respectul ce vi-l port, vi-l depărtez?
MAREŞALA Eu când poruncesc, Lizeta, dacă vrea, poate să tacă.
Insă *Louison* vorbeşte dacă-i cer, şi vrea să-mi placă!
LIZETA Aci mă numesc Lizeta.
MAREŞALA Şi... să fie adevărat
Că şi inima se schimbă când ai numele schimbat?
LIZETA Oh, îndură-te, iertare, sunt aşa de ruşinată,
Inima-mi cum ţi-aşi deschide-o!
MAREŞALA Şi ea... *nu vrea?* spune fată!
LIZETA A mai şovăi când astfel îmi vorbiţi,—oh, Doamnă-ar fi
Suferinţa prea grozavă... de aceea voi vorbi!
Da, — al lui este inelul.
(Ea îngenunche)
MAREŞALA Ştiam! Te-aridică, hai!
Tot mai bine că ai spus-o... Era rău dacă tăceai
Insă.. ce pretinzi?
LIZETA Nimică
MAREŞALA Dar atuncea pentru ce
Când ţi-ai dat pe faţă taina — şi-acum taină nu mai e —
Ai pe lângă imprudenţă şi un aer... vitejesc?
LIZETA Eu vorbesc cum pot, — dar, sigur, fac întocmai cum gândesc.
MAREŞALA Crezi că Ducele se poate să-ţi rămâie... ca iubit?
Şi că poţi păstra în voe, un păcat, nepedepsit?
Te crezi tu destul de fină ca să-i fii îndrăgostită?
Sau.. cu întrebarea asta simţi mândria ta rănită?
LIZETA Am îngenunchiat în faţă-i pocăită-adinioare,
Şi mândria mea întreagă ţi-este încă la picioare!
O! ea rabdă fără murmur dacă vreai s'o umileşti,
Insă n'ar răbda jicnirea fără drept s'o ponegreşti...
Nimeni, nimeni nu mă poate să m'acuze de trădare.
MAREŞALA *(ironică)* Pentru c'ar izbi cu asta a lui Louison onoare!
LIZETA Cinstea mea, — o doamnă? Fie; de ce nu? cui oare strică
Dacă firul cel de iarbă fruntea 'n soare şi-o ridică?
Să nu am, la urma urmei, tot aceeaşi cinste eu?
Larg e locul pentru toate câte face Dumnezeu!
MAREŞALA Vorbeşti cam de sus Lizeto.. par'că graiul ţi-ai schimbat...
LIZETA E, pe legea mea, acela ce-l vorbim la noi în sat.
Graiul ăsta l'avea tata: i-am putut cunoaşte preţul
Ori de câte ori în cale am dat pieptul cu dispreţul.
Se 'nţelege, dacă cinstea şi-o nobleţe 'n sânge are,
Şi mai are şi-avuţia — mai frumoasă întâmplare!
Dară dacă cinstea este şi la oamenii de jos
Să le-o respectăm, — le ţine drept comoară, şi-i frumos!...
MAREŞALA Insă dac'aici în casă, totuşi s'a svonit ceva,
Nu'nţelegi că se prea poate...
LIZETA Ca să ies din casă? Da!
O ştiam eu foarte bine. Şi-ăsta chiar a fost şi pasul
Care m'a făcut să şovăi... Ştiam c'o să vie ceasul
Tuturor să zic adio, începând cu dumneata,
Şi l'atâtea binefaceri, ce-ai voit a-mi arăta;
Că prezentul, viitorul dintr'odată le voi pierde,
Şi atunci simţii minciuna începând să mă desmierde..
Dar repet, încă odată: chiar de-aş fi învinuită
Eu resping nedreptăţirea de a fi dispreţuită.
Cine m'avăzut vre-odată, sau trădând, sau înşelând?
Să mi se arate crima şi-o voi ispăşi curând.
MAREŞALA Dar nu ai mărturisit-o?
LIZETA Tot ce-am spus, nu mă priveşte
Ce sunt eu de vină dacă spune el că mă iubeşte?
Toate-aceste triste daruri ce-s primite cu regret,
Vorbele-i nepotrivite, şi capriciul lui...
MAREŞALA *(calmă)* Incet
Nu le cer, şi n'am ce face cu aceste confidente.
Sunt şi mai puţin dispusă ca s'ascult impertinenţe.
Dar stăpâna ta, e-acolo... Nici o vorbă să nu-ţi treacă.
Ţi-a spus fiu-meu că-i eşti dragă? Inţelegi: din casă pleacă!
Tocmai pentru că virtutea ţi-o închipui ponegrită
Nu e chip mai bun ca ăsta, ca s'o vezi împăciuită
Doar tu ai atâta spirit! Poţi găsi un bun temei
Un pretext, orice inventă. — însă ieşi din casa ei.
LIZETA Dar eu nu-l iubesc, o, doamnă!
MAREŞALA Luison! Tu prefăcută?
LIZETA Dar vă jur! L'ascult ce spune, însă gura mea e mută.
MAREŞALA Eu aşi pierde chiar răbdarea, la minciuni să mai ascult.
LIZETA Oh! şi eu răbdarea aşi pierde dac'aşi suferi mai mult..
Va să zică izgonită? Este cu putinţă oare
La mărturisirea-mi caldă, voi să staţi nepăsătoare!
Să n'am parte de-o privire ce m'ar urmări cu drag,
Nici păreri de rău când paşi-mi mi s'or depărta de prag?
Dară tatăl meu, stăpâno?—Cum? Adică fiica lui,
Louison, cinstita fată, — care nu-i a orişicui —
Louison, care chemată însăşi din a ta voinţă,
A venit aci supusă şi slujit-a cu credinţă,
Va fi singură văzută intrând desnădăjduită
Sub acoperişul casei bătrâneşti, ca necinstită?
Dară ce-am făcut? Copilul tău, cel mândru şi iubit
Intr'o zi mă târgueşte, mă şi cumpără grăbit,
Crezând că-arginţi şi o vorbă dulce 'n treacăt, sunt de-ajuns
Ca şi sufletu-mi să fie de iubirea lui pătruns!
Le ascultă, — glasu-i place tot lui, — căci tot el răspunde,
Şi... apoi când eu la rându-mi dau durerilor profunde
Glas şi sfărâm stăvilarul la atâtea umilinţi,
Nu am drept la ascultare! In obraz mi-asvârlă: „minţi!"
Fie, dar voi ţine minte, cel puţin n'am fost vicleană.
Ştiu dreptatea care cade dela cei mari, ca o mană!
Ce le pasă de-o durere? E de-ajuns, dacă au parte,
Victima 'n ascuns să plângă într'un colţ cât mai departe,
E de-ajuns că vanitatea lor blazată, în picioare,
Să o calce, făr' s'audă nici chiar ţipătu-i când moare!
MAREŞALA Nu, nu te mâhni fetito, în zadar, aşa uşor...
O să mai vorbim de asta mâine... Astăzi, somn uşor!

Scena IX. Lizeta (singură, schimbată)

LIZETA „O să mai vorbim şi mâine!" Şi nici cea mai mică ură
Nu se ascundea în vorba-i liniştită, cu măsură!...
Chiar mă plânge, deşi, totuşi, mai mă osândeşte poate,
Ce-aşi putea să fac acuma? Ce mi-a mai rămas din toate?
„Vorbim mâine".. Niciodată... asta nu e cu putinţă.
Sub povara bănuielii, e prea mare suferinţă.
Mâine, chiar de-ar vrea de milă să m'oprească, eu n'aşi voi...
Eu sunt de prisos aicea. Plec. Dar cum să pot ieşi?

Scena X. Lizeta, Ducesa (îmbrăcată în domino alb, cu o mască în mână)

DUCESA Mama nu e pe acolo? Ce faci tu aici, Lizeta?
LIZETA Aşteptam o clipă până să vă faceţi toaleta
Şi să bateţi clopoţelul, ca să intru'n casă.
DUCESA Bine,
Mititica mea; fireşte că nevoie am de tine.
Am fost chiar mai suferindă, mai neliniştită azi.
Şi nedreaptă chiar cu tine... te-am certat.. dar la necaz...
Ştii, o vorbă zisă 'n treacăt, nu cumva să te 'ngrijească.
Ar fi mâniat, doar cine n'ar voi să mă cunoască.
Tu mă ştii; dă-mi mâna 'ncoace, uită clipa de capriciu
LIZETA *(sărutându-i mâna)* Ah, stăpână!
DUCESA *(tăinuitoare)* Ia ascultă, poţi să-mi faci un mic serviciu?
Uite 'n astă seară merge şi bărbatul meu la bal,
Aş voi să ştiu ce face? Dar sunt, Doamne, într'un hal
Tristă şi posomorîtă c'aş voi să nu mă vadă
Nimenea, — dar să m'amestec intr'astfel de mascaradă!
Şi-acum, că mă cheamă lumea şi să plec la bal, e ceasul,
Simt curajul mort. Din casă n'aş putea urni nici pasul
Dacă tu te-ai duce 'n locu-mi?
LIZETA Doamnă, eu?
DUCESA Şi ce-i o glumă..
(Se desbracă şi-i dă domino şi masca).
Ia deci dominou-acesta ce mă 'nneacă, mă sugrumă...
Vezi de trage cu urechea cât poţi — dar ascultă bine,
Dacă-l vezi pe Duce singur, tu de capul lui te ţine.
Curios fă-l chiar; aţâţă-l... dar, vezi, nu te da de gol
Dac'o fi cu vre-o zeiţă care s'a desprins din stol.
Dela Operă, — pândeşte-l, vin şi spune-mi ce vorbea,
LIZETA Balul ăsta, să vă facă, aşa mult, inimă rea?
DUCESA Nu, nu însă du-te totuşi şi întoarce-te de grabă.

Scena XI. Lizeta (singură)

Fii ţărancă sau ducesă, — eşti femeie? Fire slabă!
Oare-i place soartei mele ca să-şi bată joc de mine?
Să mă duc? Să stau? — Cum oare să o nimeresc mai bine?
De ce nu? — Poate mai bine nu l-aşi fi ascuns nimica
Dar.. cum să sfărâmi un suflet? Nu ţi-e milă?... Mititica!
Ea biet, nu mă osândeşte... Numai mândra mareşală
Mă acuză... Să-i arăt eu, că asun[illegible] mea se'nseală..
Nici o vorbă, dar, ducesei...

Sfârşitul în numărul viitor

---

*) Vezi numărul trecut

Note

Ediţia ilustrată a operilor complecte ale lui Anatole France, în douăzeci şi cinci de volume, va începe să apară anul viitor, în Fevruarie şi va coprinde multe pagini inedite. In unul din volume va exista un „Rabelais" pus la punct de autor câteva luni înaintea morţii, şi va fi în acelaş timp un studiu asupra Renaşterei, relativ la trecerea dela filosofia şcolastică la filosofia modernă.

Vestita „Legende de Sainte Radegonde" nu va figura în această ediţie, după cum se anunţase, de oarece Anatole France a cerut ca tipărirea operilor sale să înceapă dela studiul asupra lui Alfred de Vigny.

Note de Călătorie

de MIRCEA GHEORGHIU

MAREA

Din tren, acum nici o jumătate de oră, marea se vedea ca un uriaş bloc oblic, de un vânăt cenuşiu, stăpânindu-şi prăvălirea cu o linişte gravă.

Acum, privită în faţă de pe cheiu, aşterne zării o alergare măruntă, orizontală şi infinită, înflorită de creste fugitive de spumă.

O bizară sărutare bântuie cheiul pustiu alungând pulberea. Vase mari, ancorate în port, promit senzaţii străine, din ţările cu soare cald, cer mult şi mare albastră. Pe pântecele lor, rănile ruginei stau ca nişte mărturii ale vechilor drumuri marine.

Pierzându-ţi privirea pe mare, până în zări şi apoi ridicând-o pe arcul senin al inserării, ai zice, că din tonul brun al mării, cu adăogiri lente de cenuşiu, un penel uriaş a zugrăvit tot decorul acesta marin, de un calm imens şi simplu. In zare, doar, îl pătează pânzele alb întinse ale câtorva corăbii.

Nesimţit, văzduhul se pătrunde de seară...

Imperceptibila mişcare a apei dă vasului pe care ne aflăm o legănare uşoară ca un preludiu al largului...

Un vânt aspru flutură voalurile călătorilor de pe bord şi un stol de păsări mari şi albe se alungă ţipând.

Ancora vasului se ridică...

* * *

Nişte emigranţi evrei cântă pe covertă un soi de cântec al depărtării; nostalgice ritmuri de melopee orientală...

Te duce gândul la frânturi eroice de suflet colectiv, fără loc natal sfinţit de tradiţii, prea târzii pentru o vreme în care cucerirea libertăţii nu mai cere tragicul eroism al sacrificiului, prea timpurii pentru zile în care dorul de hăladuire nestăvilită, ar făuri întreg idealul unei vieţi...

Rămăşiţe de lume, împinse de soartă să-şi irosească spre înstrăinate meleaguri, un strop de viaţă, creat întru ciudata neadaptare nici unui mediu şi întru necontenita nostalgie a zării.

Emigranţii cântă o rugă mistică.

Ca nişte rezonanţe grave de orgă ecourile corului se topesc în larg, iar pe urma lor, un suflu de dor şi de neîncredere străbate pustietatea de ape...

* * *

Târziu, nu's semne de ţărmuri pe întinderi de zări, nici urmă de vase prin apropiere.

Intre cer şi mare, printr'o linişte imensă de un albăstrui şters... Şi apoi...

Văzduh sur... văzduh vânăt... văzduh brun...

Un vânt aduce nu ştiu ce miresme vagi din ţărmurile părăsite...

Marea se pierde în chemările nelămurite ale zării...

Clipele se scurg ca o cărăruie nesfârşită, între trecutul, din care nu-mi mai amintesc nimic, şi nelămuritele chemări dela orizont...

LARGUL...

Imi apar când o vietate infimă în liniştea aceasta, simplă, neştiut de nimeni, neştiutor de nimic şi atunci fiecare... algă, fiece meduză, iau în ochii mei o importanţă rară.

Instrăinat...

Cred un suflet în fiece aripă fugară de nor, în fiece strop de spumă.

Singur, învăţ ce înseamnează credinţa unui mistic...

Alteori, topit în imensitatea aceasta elementară, sufletul meu e sufletul universului, am covârşitoare senzaţii în bloc, senzaţii simple şi uriaşe de cer şi mare... Singuratecele viziuni ale unui panteist...

La proră; curentul mării îmi şueră tăios pe la urechi, împroşcându-mă cu stropi săraţi şi aducând din larguri nostalgii de ţărmuri străine şi nedefinite.

Nici un vas nu şi arată luminile de faruri prin neguri, doar silueta unei bărci cu pânză şi-a destinat profilul alb o clipă, înghiţită de noapte, ca sborul unei nădejdi de îngrijorarea tainică a unui suflet.

Marea adună întunerecul din ocolul liniştit al zărilor şi cum pe noaptea cerului abia răsar sfioase scânteieri depărtate, frământarea brună a colosului de ape, îţi strecoară în suflet, stăpânitor, sentimentul vast şi statornic al nemărginirii, al acelei nemărginiri, dincolo de intuiţia căreia nimic alt nu se mai poate concepe, nici divinitatea însăşi...

Iar cugetul, ori ceva mai adânc decât cugetul ignoranţa poate, coboară nestăpânită, până la miturile naive şi atotstăpânitoare ale fanteziilor primitive, creatoare de divinităţi...

Cobori fără de ştire prin tine, în vremi ancestrale, când omul deschidea pentru întâia dată ochii în faţa naturii, iar creerul lui, virgin faur, plăsmuia din primele înfiripări de suflet, din frică şi speranţă, din ură şi iubire, în afară totuş de cugetul lui, o lume naivă de simboluri şi contraste de zei şi forţe supranaturale şi o credinţă oarbă în fatalitate, pentru a le perpetuà prin veacuri ca temelii ale sufletului şi ca o dovadă că ignoranţa animalului iraţional şi mistic, care a fost omul primitiv, va dăinui multă vreme încă în om...

Nu simţi în masa aceasta de apă vâscoasă şi brună, decât simbolizarea supremului contrast: O istovitoare forţă finală, stăpânită cu o primitivitate de element primar. E marea — element al naturii, marea — fatalitate, aşa cum se află concepută în marinele lui Backuysen.

Departe, ochii obosiţi şi roşii ai unui vas de mare.

Un vânt umed de noapte isbeşte puternic, umflând pânza aspru întinsă a covertei; în nemărginit sbucium grav şi chinuit de talazuri. Cu farurile prorei aprinse, străbatem marea în noapte.

Răsărit de Soare pe Bosfor

Lumina zorilor e tot atât de nedecisă ca şi mireasma vagă de plante exotice, pe care mai mult o ghiceşti decât o simţi. Parcă vântul acesta cu insinuări călduţe şi leneşe de sfârşit de noapte, le aduce în vălurile întrepătrunse de unde umbrite şi seci de mireasmă.

Aşa sunt zorile aci, pe coastele Orientului: Undueri le lumină ca nişte fluturări de borangicuri parfumate, întreţăiate de ultimele falduri ale zaimfului obositor de fin, cu care noaptea mai amăgeşte o ultimă clipă privirile.

In apele verzui ale zării o insulă de stâncă se desvălue aspră şi stearpă. Ridicându-se după coasta din potrivă lumina îi poleeşte creasta dantelată şi lucie — şi un văl străveziu pare că se ridică dinspre soare-răsare...

Pe umerii goi ai insulei, lumina îşi despleteşte şuviţele aurii — şi înălţându-se mlădioasă în ritmul dimineţii, şi flutură neprihănirea ca pe o năframă albă.

Lumina aruncă văluri de borangic auriu în văzduh; ondulând diafan, văluri de borangic cad peste ape, peste ţărmuri, învăluindu-le în reţele de aur străveziu. Ridicându-ţi privirea în sus, orbitor, văluri de borangic împăienjenesc seninul, îţi iau ochii, flutură în azur, — şi cad, cad fine, ameţitor de fine, transfigurând natura...

In strania feerie a dimineţii lumina cântă imn de aur.

Şi ce vrăjită oglindă: N'am văzut niciodată smaragd mai limpede ca al Bosforului, nici oglindă mai potrivită pentru mirajul aurorei! Prins în cadra ruginie a coastelor de stâncă, verdele de cristal al valurilor a încremenit, reflectând voluptatea de aur a luminii.

* * *

Sub ploaia de raze care îşi varsă belşugul pe ape şi pe ţărmuri, aprinzând o faţă a curcubeului în fiecare val, schimbând o pată de culoare pe locul unde cade, făcând să tremure ciudat şi diafan conturele, — un sat turcesc îşi încalecă pe ţărmul însorit, mozaicul caselor înegrite, al minaretelor albe, al chiparoşilor bronzaţi.

Toate nuanţele bronzului: roşcat, verzui, brun, pătează frunzarele lor solemne şi triste.

Minaretele se înalţă prelungi, ca nişte braţe visătoare.

Casele vechi de lemn pornesc din poala ţărmului udat de valuri îngândurate, în care poposesc, de veacuri parcă, luntre uitate, vechi şi ele — şi se risipesc în susul ţărmului de pământ roşcat; sunt case vechi de lemn cu porţi arcate şi balcoane înegrite, ieşite simetric din zid, şi susţinute de arcuri strânbe.

In cadru ferestrelor mici apar din umbră chipuri palide de femei, cu ochii adânci şi negri, încercuiţi de visătoare cearcăne viorii.

Bănueşti suflete mistuite de visări sterpe şi de dorinţi ascunse, de închipuiri bolnave şi sihastre; bănueşti întâmplări ciudate de basme orientale. O lume bătrână şi sentimentală, tristă în târzia ei supravieţuire.

Sunt case vechi de lemn, care dau un aspect singular satului acesta turcesc, aşa de pitoresc svârlit pe coaste de pământ ars de soare şi înverzit de ape; şi e melancolia fără de margini a unei lumi îmbătrânită în vis şi ignoranţă, în basme şi superstiţii...

Rar duo: Bucuria delirantă a luminii de dimineaţă, care se revarsă transfigurând natura, şi tristeţea umedă şi mocnită a satului acesta sărac, bătrân şi visător. Căzând pe el, lumina îl schimbă într'un bizar mozaic; nepotrivirea tonurilor lui de pastel cu aurul razelor e încântătoare pentru privire, căci rareori întâlneşte ochiul atât de armonioase contraste de culori; şi e plină de o necruţătoare melancolie pentru simţire, căci are ceva tragic îngândurarea maladivă, ce creşte din adâncul sufletesc al insului, în faţa priveliştii acesteia:

Simbol al necunoscutului ciudat şi mizer al sufletului omenesc, realizat aevea în colţuri de lume, ca acesta...

* * *

Constantinopolul

Constantinopolul! Atâtea auzisem despre el, atât îl contemplasem imaginea în paginile şi în gravurile cărţilor şi atât îl visasem, încât îl socoteam o realitate pe jumătate imaginară; ceva din domeniul fantasticului mai mult, decât al realului; îl pierdeam printre plăsmuirile închipuirii aprinse a vreunui artist.

De Amicis, Gauthier, Loti, Farrère... contribuiseră cu belşugul imaginaţiei lor la aceasta.

Farmecul deosebit al Bosforului în preajma Constantinopolului, este acela al întrupării unei viziuni de vis.

Peisagiul de păcură al valurilor Mării Negre, cu ocolul infinit şi turburător al zărilor se închide brusc. Ţărmii nevăzuţi, nesimţiţi până aci, — se ivesc în larg, se văd, se apropie unul de altul; orizontul se închide.

Intri pe poarta strâmtă a Bosforului, şi înaintezi pe canalul liniştit, prins între malurile strâmtorii. Laşi în urmă câteva mici insule stâncoase; câteva sate turceşti sărace şi răsleţite; treci apoi pe lângă uriaşele ziduri şi turnuri în ruină ale vechilor cetăţi ale lui Mohamed II, Rumeli Hissar, pe ţărmul european şi Anatoli Hissar, pe ţărmul asiatic, cu bătrâna şi ciudata lor poezie legendară; deodată, zarea se lărgeşte şi sub cerul de safir, imens al sudului, înconjurând smaragdul valurilor verzi ale Bosforului, se desfăşură mozaicurile multicolore ale noilor ţărmuri.

In stânga, pe ţărmul asiatic, panorama oraşului Scutari, cu armonia ei singulară şi gravă; în dreapta Pera, Galata, mahalalele în parte europeneşti ale Constatinopolului; iar în faţă imens, oriental, şi lânced, Vechiul Stambul. In cele trei mahalale ale bătrânului oraş al lui Constantin, Europa şi Asia îşi dau o mică întâlnire...

E un dezacord de culori spontan, de un artistic neglijent şi natural, care încântă ochiul şi îl vrăjeşte. Ai crede că dintr'o paletă policromă, zeci de peneluri exotice ale unui pictor capricios, au stropit cu toate culorile curcubeului, ţărmurile şi apele Bosforului Constantinopolitan.

Totul pare făcut pentru ochi. Trăeşti toate senzaţiile prin ajutorul aproape exclusiv al acestui simţ. O adevărată simfonie a vederii: Pete de culori aprinse şi pete de culori potolite, alăturate în contraste neaşteptate şi svârlite la întâmplare, o neregularitate vioaie de crâmpeie de mozaic, — aşa apare vederii panorama Constantinopolului.

Desişuri de chiparoşi bronzaţi, o pădure de minarete prelungi şi cenuşii, cupole uriaşe şi greoaie de moschei, acoperişuri cărămizii de case, faţade de marmoră argintie, faţade brune de lemn înegrit: Tonuri verzi, cenuşii, brune, albe şi roşii, în varii şi nenumărate alăturări, tremurând şi transfigurându-se în lumina de aur a unui soare unic, sub un cer de azur imens şi leneş, — descalecă pe o cuprindere vastă, ţărmii înclinaţi, care prind într'un ocol uriaş, smaragdul sclipitor al valurilor.

Limba subţire de pământ a Vechiului Serai, cu desişul ei sumbru de chiparoşi, din taina căruia se ridică uriaşe ziduri de palate, se înfige ca un stilet în apele verzi. Moscheia majestuoasă a sfintei Sofii îşi înalţă deasupra clădirilor din preajmă, enormele-i cupole bizantine şi minaretele subţiratece.

Intre Pera europenească, Galata cu bătrânu-i turn uriaş, de o parte — şi Vechiul Stambul revărsat pitoresc pe coasta din potrivă.

Cornul de Aur îşi îndoaie leneş apele smaraldine şi stătătoare, tăiat de uriaşele poduri, vechi şi noui şi poleit de lumină.

O pădure de catarge se clatină în preajma malurilor. Vapoare, caicuri, luntri fără număr, împânzesc pe o suprafaţă întinsă apele sau le brăzdează în larg, în rumoarea tuturor limbilor pământului, în strigătele marinarilor şi ale barcagiilor levantini, într'un vacarm asurzitor.

* * *

Ţărmii Bosforului: Minunat artificiul!... Simţurile îţi dau mai mult decât închipuirea. Mâna omului a adăogat frumuseţii risipitoare de culori a naturii, o frumuseţe aidoma cu a ei. S'ar părea că nu e numai o întâmplare că arta mozaicului a înflorit în această preajmă de mozaic natural.

Constantinopolul este opera unui suflet omenesc artist, după cum Bosforul este prin excelenţă opera unui zeu-artist.

* * *

Câte mări, atâtea suflete de rase. Marea severă şi lamentabilă a Nordului, înspumată şi brună sub ceruri ameninţătoare, a creat sufletul sobru şi nostalgic din opera Ibsen sau a unui Hamsun.

Marea calmă a Sudului, cu valuri urzite parcă din petale de stânjinei, pierzându-se în ocolul limpede al orizontului, sub cupola de safir străveziu a unui cer simplu şi infinit, a născut sufletul de zeu senin al Mediteraneanului: Sufletul operei unui Platon sau a unui Fidias...

Aci însă, e marea cu tonuri de smaragd, marea-miniatură cu valuri molatece şi blonde, prinsă ca un trup cald şi leneş de femee în strânsoarea aspră a ţărmurilor; e marea-operă de artă a Bosforului, în care soarele de aur îşi scaldă voluptatea luminii şi care a născut sufletul pitoresc şi lânced al locuitorilor acestui colţ de lume... Sufletul operei unui Loti.

Aci, visul coboară aevea şi se trăeşte; realitatea devine fantastică şi se visează. Trecerea dela real la închipuire se face nesimţit, nebănuit, prin magia naturii şi a unui trecut de legende, de peste două zeci, de veacuri.

Un gând de actualitate te-ar supăra ca o apropiere fizică displăcută. Eşti izolat într'o lume de basm, pe care nu simţi nevoia să o cugeţi. Crezi că trăeşti aevea un crâmpei de feerie, iar mintea lunecă uşor spre supranatural...

Amurg pe Bosfor

In faţă cer mult şi senin; mai mult şi mai senin decât oricând.

Din coaste înaintează promontoriile severe ale porţii Bosforului. Cel asiatic sterp, ruginit, adăposteşte oboseala câtorva bărci cu pânza mângâiată de vânt. In potrivă, promotoriul european desfăşură panorama bronzată a chiparoşilor, umbrind clădiri înalte, albe şi severe, ce îşi reflectă paradoxal în ape imaginea marmoreană, — şi vechi locuinţe de lemn, răzimate pe piloţi putrezi, în liniştea stătută a valurilor ţărmurene... Luntre sparte şi răsturnate ţin punte până la mal...

Icoane noui, ce-ţi poartă gândul spre fastul rece şi solemnitatea rigidelor construcţii apusene, alături de imagini vechi, trezind în suflet umedele tristeţi ale locuinţelor lacustre... Amurgul pune reflexe de bronz şi purpură în chiparoşi.

E un amurg de aur vechi, soarele a murit undeva, la apus — şi visul lui târziu mângâe încă umbrele serii... Iar undele Bosforului îngână un ritm de melopee întinselor singurătăţi...

O, melodia Bosforului în seară!... Ca un acompaniament în surdină, sgomotul nelămurit al cetăţii legendelor, se ridică din zidurile îmbătrânite sub ruina veacurilor; un sgomot purtat de vânturi ca un suflu de taină prin frunzişurile chiparoşilor din cimitire... Vuetul cetăţii: Ai zice glasul înfiorat al morţilor mugind în freamătul chiparoşilor misterioşi şi sumbri; glasul miturilor antice şi legendelor evului-mediu; ecoul scuturilor romane sub uriaşe bolte cu arcade; cadenţa severă a armurilor cavalereşti zăngănind la porţi de cetate; tresărind din vreme la paşii neprevăzuţi şi iscoditori ai gândului de acum... Din vârful unui minaret chemările târzii ale muezzinului sfâşie seara...

Vuetul cetăţii... legenda secolelor!... Un tramvai electric brăzdează ţărmul cu o iuţeală calculată, aducând ceva din atmosfera de oraş european, iar pe luciul îndepărtat al apelor, alunecă leneş o barcă legănată în ritmul trist şi nesigur al unui cântec de barcagiu... Ce suflet se tângue în inserarea orientului?...

* * *

Un cântec pe mare

Din sala de muzică a vaporului vin pe punte frânturi de melodii uşoare cântate la pian şi râsete sglobii; iar pe fereastra cu perdelele de pluş roşu date în lături, cad pe puntea cătrănită pete vii de lumină electrică.

Puntea e pustie. Câţi-va călători singuratici scrutează zările turburi; câteva perechi răsleţite de sgomot privesc, de pe băncile largi, noaptea şi marea.

Curentul mării îmi mângâe faţa răcoros

Un glas melodios de femee cântă o canţonetă modernă, internaţională; înşiruire de cuvinte şi note agreabile şi banale, fără culoare şi pretenţie, putând fi de oriunde şi ale oricui; melodie compusă şi cântată fără suflet, care nu cere simţire pentru a fi înţeleasă, — plăcută unor simţuri cu rezonanţă limitată şi specifică.

Notele înfloresc uşor, mângâe timpanul ca apropierea frivolă a unor degete de clapele unui clavir, pe care nu s'au încercat vreo-dată mâni mai dibace şi note mai din adânc pornite; se împletesc cu un surâs, cu o visare uşoară, cu o dorinţă leneşe — şi apoi se pierd fără să fi sfârşit deplin, în salva de aplauze care le urmează... Şi iarăşi râsete sglobii, cuvinte convenţionale şi pline de politeţe; şi aceleaşi pete de lumină electrică, care pătrunzând prin ferestrele sălii de muzică, tremură în legănarea vasului pe podeaua cătrănită a punţii.

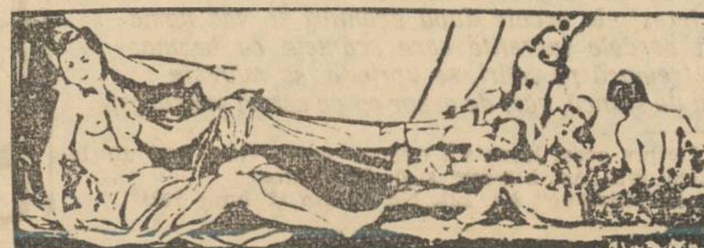
Ghiceşti în interiorul sălii, rochii albe, rochii deschise ca nişte corole de floare, lăsând să iasă din ele, desvăluite, grumaze şi braţe frumoase ca marmora. Ghiceşti ochi limpezi şi senini de păpuşi omeneşti, neadânciţi de doruri sau vise fără rost — şi feţe calme, cu politeţea înscrisă în fiece trăsătură, — fără ciudăţenia pe care o lasă gândurile des repetate în cutele frunţii; ghiceşti parfumuri tari, mici intrigi urzite între patru ochi... O întreagă atmosferă pământeană, orăşenească, convenţională, pe care vasul acesta o poartă, ridicol de mică şi de înstrăinată, printr'o linişte savantă de templu, pe legănarea nesfârşită şi turbure a valurilor înspumate, care cântă şi ele.

Marea svârle cu putere valuri de spumă cu luciuri de oţel, în noapte, sub lumina farurilor, în pereţii vasului, care spintecă cu o iuţeală calculată şi sigură păcura valurilor. Şi valurile cântă un cântec surd şi ameninţător, grav şi neînţeles, — ca un acompaniament brutal şi straniu notelor acelea sglobii, care se topesc în noapte.

E ceva paradoxal şi ridicol în acest duo al omului şi al naturii — care turbură. E veselia uşoară şi inconştientă a insului slab şi efemer, care printr'un ingenios capriciu al firii a pus stăpânire pe un duşman de neîmblânzit — şi „juisează" atotstăpânitor, — el — trecător de o clipă, — şi este nesimţirea tragică a unei forţe unice şi vecinice, căreia omul în mărginirea lui i-a atribuit din vremuri, propriile-i instincte de caritate sau de răsbunare.

Valurile cântă; şi în sala de muzică a vasului se cântă încă. Sufletele acelea, care ascultă o clipă, se bucură şi bat din palme, le simţi atât de asemenea şi bucuria lor atât de aidoma, încât chipurile lor iau aceiaşi mască a mulţumirii omului, — a *omului*, atât cât acest cuvânt poate însemnă asemănare, uniformitate: — Neştiinţă comună închipuire şi încredere în sine, tot atât de firave şi de comune...

Aşa gândeşti în fata mării, noaptea, când simţi oamenii departe de tine.

Prasnic

E praznicul sfintei Marii
Şi clopotul a dat de veste
Norodului să vină, şi-au venit
Vre-o trei copii,
Vre-o cinci moşnegi
Şi trei neveste.

Bătrânul dascăl prohodeşte,
Cetind din vechile psaltiri,
Făcându-şi cruce la cetiri
Pe nas zicând un „Doamne miluește"

Şi cum m'am pitulat în strana veche,
Ce scârţie aşa de tare,
Ca zumzet de bondar, pe la ureche,
Imi sună vechile cetiri în care,
Incepe sufletu-mi s'avânte...
Şi din altar preotul se porni să cânte
Pe note tremurate şi noza e:
„Nu vă grijiţi de ziua cea de mâne,
Că ziua cea de mâne grijeşte de-ale sale"

.....La crâşma lui Ambrozie, la pod,
De ce-o fi, Doamne, tot mai mult norod!

Ion Al. Oveja

Ascultând cobzarul...

E slab de tot şi jerpelit, sărmanul
Cobzar — cu vocea falşă, răguşită —
Ce ison falş e 'n cobza lui dogită!
Doar ca să-l faci să tacă'i svârli banul.

Eu mă gândesc la Barbu Lăutarul,
La meşterul cel fără de pereche,
La dragii lui „boeri de lumea veche"
Ce bucuroşi ciocneau cu el paharul.

La vremea lui apusă gându-mi sboară
Şi parcă văd:
E noapte-înfăşurați
In negre mantii doi întârziaţi
In umbra unei cule se strecoară.

De-odată-un zumzet dulce, cald, de strună
Răsună'n noapte şi un glas ce cântă
In minunate stihuri se avântă
Tămâia unei dragoste nebune.

Ca o icoană albă prinsă'n ramul
Ferestrei, jupânița adorată,
Cu pletele pe umeri se arată,
Şi mâna ei deschide'n lături geamul.

Şi în bătaia dulce-a lunei pline —
De sus o floare pică, otiită —
Iar jos o voce'ngână, abia şoptită;
„Oftează, Barbule, şi pentru mine".

Ana Codreanu

Natura în poezia lui Eminescu

Nuanţa metafizică şi câteva elemente ale naturii, cântate în mod deosebit de EMINESCU

Cu acelaşi caracteristică de lumină serafică întretesută cu fulgere de grandios, Eminescu ne-a dăruit icoane de maestru dintr'o lume, dintr'o natură transcendentă, metafizică. Astfel avem în Mortua est, Scrisoarea I, Luceafărul, Nu mă 'nţelegi, etc.

Din „Mortua est":

Te văd ca o umbră de-argint strălucită
Cu-aripi ridicate la ceruri pornită,
Suind palid suflet a norilor schele
Prin ploia de raze, ninsoare de stele.

O rază te'naltă, un cântec te duce
Cu braţele alb pe piept puse cruce,
Când torsul s'aude l'al vrăjilor caer.
Argint e pe ape, şi aur în aer.

Şi mai departe:

Dar poate acolo să fie castele
Cu arcuri de aur zidite din stele,
Cu râuri de foc şi cu poduri de-argint
Cu ţărmurile de zmirnă, cu flori cari mint.

Din „Luceafărul" nota de măreţie a unei lumi profund impresionante:

Porni luceafărul. Creşteau
In cer a lui aripe,
Şi căi de mii de ani treceau
In tot atâtea clipe.

Un cer de stele dedesubt
Deasupră'i cer de stele,
Părea un fulger ne 'ntrerupt,
Rătăcitor prin ele.

Şi din a chaosului văi
Jur împrejur de sine,
Vedea ca'n ziua cea d'intâi
Cum izvorau lumine,

Cum izvorând îl înconjor
Ca nişte mări de-a 'notul..
El sboară gând purtat de dor
Pân'piere totul, totul:

Numai citez din „Scrisoarea I" — unde nuanţa aceasta e mult mai reliefată. Şi acum, din o asemene lume tainică unde natura înfioară prin grandiozitatea câtorva elemente ale ei, poetul se coboară pe pământ şi ne arată că şi *aici* este frumos, poate fi frumos:

In locul lui menit din cerîu
Hyperion se 'ntoarsă,
Şi ca şi în ziua cea de eri
Lumina şi-o revarsă.

Căci este sară 'n asfinţit
Şi noaptea o să 'nceapă.
Răsare luna liniştit
Şi tremurând din apă.

Şi umple cu-ale ei scântei
Cărările din crânguri...
Sub şirul lung de mândri tei
Şedeau doi tineri singuri.

Am făcut această trecere intenţionat: prin tabloul din urmă cred că se poate înţelege şi gusta toată frumuseţea naturii — sub forma aceasta real-concretă — care abundă în „Luceafărul".

Ca orice romantic, Eminescu a cântat lacul, codrul, izvorul, stelele, rătăcirile nocturne în mod deosebit, dar cele trei elemente care au întipărit parcă în pasta lor efigia personalităţii poetului, sunt — în afară de simbolica „floare albastră" —: teiul, plopul şi luna.

Oare nu-i banal şi inutil a mai pomeni câte... tinereţi n'au visat sub „teii troeniţi de flori", nu şi-au purtat dorul „pe lângă plopii fără soţ" şi nu s'au pierdut pe cărări ninse de „farmecul de lună"?!?!

Rar poet în literatura universală care să fi îndrăgit până la atâta patimă lumina viorie a astrului clar, care'i ardea la grile în nopţile de veghe. 1) Răposatul Ion Scurtu, în prefaţa unei ediţii a poeziilor lui Eminescu, ne spune între altele că a găsit printre manuscrisele lui o filă, pe care poetul scrisese — într'un moment de mărturisire intimă — titlul viitorului său volum de versuri: „Lumină de lună".

Nimic mai adevărat. Toată poezia lui Eminescu, e un cântec nostalgic al lunii! Am avut curiozitatea pedantă ca să număr bucăţile — ţinând socoteală numai de acele din epoca de tranziţie şi maturitate — în care luna nu lipseşte şi am ajuns la rezultate interesante. Mi-am adus aminte însă de un vers al poetului şi... şi trec mai departe, culegând rândurile potrivite aci ale d-lui Ion Slavici.2)

„Pe noi ne 'nveseleşte lumina zilei; pe Eminescu îl încântau mai mult umbrele — mai ales când luna-şi revărsa razele asupra pământului. Mă purta pe la Copou şi mai la deal până la grădina lui Pester, pe la Socola, printre vii, prin valea Bahluiului. Când ne întorceam, de ob'cei târziu după miezul nopţii, eu eram frânt de oboseală şi cădeam răpus de somn, iară el se aşeza la masă şi începea să scrie ori să-şi revadă şi să-şi corecteze cele scrise".

Şi acum — scoaterea în evidenţă a unui alt procedeu al lui Eminescu când descrie — se impune. Atunci când tabloul s'a închegat definitiv, o linişte desăvârşită se împrăştie din versurile lui; icoana pictată cu cel mai fin aur al imaginaţiei sale geniale, se singularizeză, e ruptă d'n lumea înconjurătoare şi se profilează sobru pe fondul pe care poetul îl clădeşte după a sa bună plăcere. Liniştea aceasta te face parcă mai atent, iar singularizarea te sileşte oarecum să priveşti numai ce-ţi arată plăzmuitorul — aşa cum şi când vrea el.

Incă o mărturie a puterii de creaţie a lui Eminescu, el care stoarce întâi obiectul de orice strop de viabilitate care nu'i convine lui, obiect căruia îi insuflă viaţă în urmă: şi desigur tot încă o dovadă că imaginaţia şi lumea lui internă lucrau într'o cu totul neobişnuită superioritate.

Citez din „Scrisoarea I".

Stă castelul singuratic oglindindu-se în lacuri,
Iar în fundul apei clare doarme umbra lui de veacuri,
Se înaltă în tăcere dintre rariştea de brazi
Dând atâta întuneric rotitorului talaz;
Prin ferestrele arcate după geamuri se văd numa
Lungi perdele încreţite care scânteie ca bruma.
Luna tremură pe codri, se aprinde, se măreşte
Muchi de stâncă, vârf de arbor ea pe ceruri zugrăveşte.

1) Despre acest lucru s'a ocupat acum vre-o trei ani într'un articol din „Ad. Literar" şi d. Dr. Ygrec

2) „La balamuc" Ad. Lit. No. 29 din 12 Iunie 1921

Şi iată din bucata „De câte ori iubito"... în care singurătatea şi liniştea locurilor şi a vremii în iarnă — aşa de rar cântată de Eminescu — sunt minunat plasticizate şi dau putinţa mult mai uşor, ca să fie prinse'

De câte ori iubito de noi mi-aduc aminte,
Oceanul cel de ghiaţă, năzare înainte,
Pe bolta alburie o stea nu se arată,
Departe doară luna cea galbenă o pată;
Iar peste mii de sloiuri de valuri repezite
O pasăre pluteşte cu aripi ostenite;
Pe când a ei pereche 'nainte tot s'a dus
Cu'n pâlc întreg de păsări, pierzându-se'n apus...

Aici desigur termenul „năzare" nu pare fericit ales, mai ales în zilele noastre a început să capete şi o interpretare cu nuanţă peiorativă. Dar lăsând chestiunea aceasta la o parte — mijlocul de care am vorbit că se foloseşte poetul îl putem găsi în atâtea din bucăţile lui.

Eminescu

Astfel în Călin, Scrisoarea I şi III, Singurătate, şi Mai am un singur dor. Şi fiindcă am ajuns la aceasta din urmă, trebue să adaog: numai prin acel panteism dublat de un discret transformism — despre care am insistat la început — şi procedeul de mai sus, ne putem da seama de toată bogăţia de simţire care e înlănţuită în această capo d'opere, una din cele mai emoţionante elegii din literatura cultă.

Aici natura devine complect statică — cu toate acele câteva elemente ale ei care ar arăta din contră o mişcare, fiindcă de fapt acea mişcare nu clocote în viaţă, ci împrăştie o linişte asemenea aceleia dintr'un cimitir, într'o înserare pustie de toamnă jilavă. De ce? Şi starea sufletească a poetului ajunsese la neputinţa oricărei mişcări a oricărei reacţii. Şi adăogând şi seninătatea ei şi participarea atât de bogată a atâtor elemente ale naturii — imediat comparaţia cu „Mioriţa" se impune. Cercetarea aceasta ar da rezultate interesante, nu în împrejurarea de faţă însă, poate fi făcută.

Dar nicăeri ca în „Mai am un singur dor" fondul nu e în mai strânsă armonie cu forma. Ca aici şi ca în „Sara pe deal" — în care ritmul grav, tărăgănat ca de bucium jalnic, cade în perfectă corespondenţă cu acel amurg obosit, în care oamenii vin spre sat înfrânţi de munca în care fluere sună trist la stână, şi cumpăna fântânii scânceşte ca un copil bolnav.

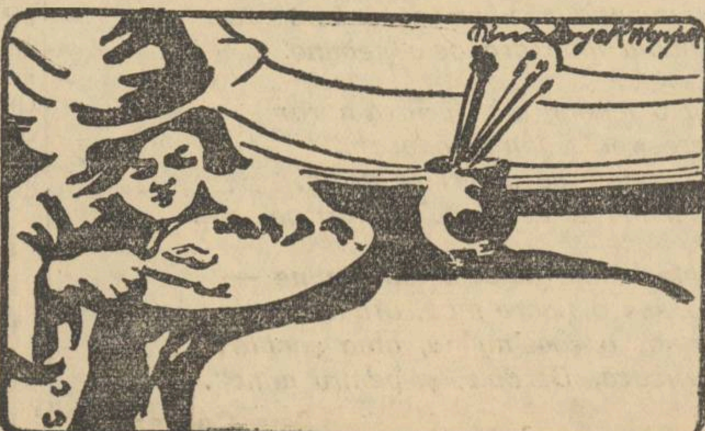
Acordul acesta dintre formă şi fond dă naştere acelei armonii pline de muzicalitate, care face vraja şi cheia de înţelegere a unei mari părţi din poezia lui Eminescu.

Esenţa aceasta muzicală — dintr'un punct de vedere mult mai adânc — a studiat-o d. Ibraileanu 3) de curând, şi l'a dus la rezultate de care trebue să se ţie seamă cu multă luare aminte — şi care, împletite cu acele cristalizate din cercetarea mult mai aprofundată a „naturii" — ar forma adevărat punere în lumină a poeziei lui Eminescu.

Incă odată însă constatăm binefăcătoarea influenţă a poeziei populare—care face ca „Mai am un singur dor", să fie o creaţie specific românească — în dârele ei fundamentale şi fără ca, prin aceasta, personalitatea poetului să fie cât de cât ştirbită.

T. ULMU

3) Note şi Impresii — Iaşi 1920.

Revistele româneşti şi Panait Istrati

O repede privire în critica anului din urmă va orienta cititorii spre adevărata înţelegere a operii d-lui Panait Istrati. Este, desigur, cunoscut că la apariţia unui nou scriitor, pleava criticei de suburbie literară latră, de indignare şi neputinţă în subsolul plin de gunoae şi ciolane al vreunui ziar, cu „atitudine". Năvala talentului însă e mai puternică decât cerbicia cazabanului. Iată de ce, după unanima recunoaştere a criticei franceze, în condeele autorizate ale revistelor noastre de seamă, se pune peceţia argumentării cinstite şi calme.

„Adevărul literar" îşi face o mândrie din faptul că a dat cel dintâi semnalul recunoaşterii acestui mare talent român, şi de a-i fi înlesnit contactul cu publicul mare.

Eugen Lovinescu:

Unii compatrioţi au văzut în d. Istrati un povestitor de haiduci, crescut în umbra venerabilă a lui N. D. Popescu; Romain Rolland văzuse în el un urmaş autentic al lui Gorki. Asemănări exterioare: nici haiducul naţional, nici vagabondul rus nu constitue elementul esenţial al literaturii d-lui Istrati. Firul legăturii spirituale se urcă, mai de grabă, spre povestitorii orientali ai celor **o mie şi una de nopţi**: literatură de miraculos şi de invenţie, de aventuri fără preocupări psichologice şi etice, literatură ce se îndreaptă spre curiozitatea mereu deşteaptă şi mereu nesatisfăcută, fără intenţii artistice, literatură mobilă, nepăsătoare, pătrunsă de o artaraxie universală, fatalistă deci, clasică oarecum prin mulţumirea de sine, proaspătă totuşi prin naivitatea cu care sunt privite întâmplările vieţii... In cadrele acestei feerii orientale îndepărtate, d. Istrati a reuşit să integreze un orientalism apropiat; mahalaua pestriţă a Brăilei se disolvă în culoare locală de un pitoresc neaşteptat şi cu aventuri inepuizabile, al căror sens moral nu trebuie căutat. Prin mişcarea fără scop, prin invenţia fără ştiinţa gradaţiei şi a compoziţiei, literatura d-lui Istrati, saturată de pitoresc şi miraculos, trezeşte curiozitatea şi chiar emoţia în faţa neprevăzutului întâmplărilor, şi mai ales, în faţa contemplativităţii resemnate şi deci filozofice a eroilor săi de „dincolo de bine şi de rău". Rămas în această formulă, el a interesat literatura franceză prin limbă, şi cea română prin decorul unei vieţi trecute printr'un suflet oriental, naiv, pueril chiar, dar multiplu, candid în viţiu şi umanitar în nepăsare...

(Rampa, 4 Octombrie)

Ion Darie:

Chira Chiralina e, fără îndoială, o carte plină de substanţă, de umanitate şi de pitoresc, unde legenda se împleteşte cu cea mai cruntă deflorare a sufletelor de către realitate. Panait Istrati are duh de povestitor şi, înainte de a fi scriitor, e om. Nepreţuită calitate, astăzi când scriitorul dela masă şi din fortăreaţa cărţilor, zămisleşte terorizat de doctrine estetice, tiranizat de intelectualismul care secătueşte savoarea vieţii celei adevărate şi plină de frenezie. Când atâtea şcoli bântue, înregimentând scriitori şi codificând creaţia, apariţia unui om ca Panait Istrati ar fi asemuită cu aceea a unui drumeţ intrat de afară, din viscol şi aer liber, într'o cameră cu fum şi cu atmosfera lâncedă. Din haine, din grai, din îmbujorarea feţii şi din fulgii topiţi pe haină, respiră sănătatea şi deslănţuirea aprigă a elementelor naturale. In încăperea cu pereţii afumaţi aduce o înviorare.

Povestirile sale cuceresc mai cu seamă, prin umanitatea iertătoare şi plină de milă. Dacă cititorul a luat cartea în mână, atras de bandajul cuverturei care făgădueşte un orient de basm şi de film cinematografic, el duce lectura până la sfârşit şi participă la peripeţiile eroilor, cu inima muiată de sensibilitatea autorului. Povestirea curge fără insistente descripţii ale decorului, preocupată mai cu seamă de om. Pe acesta, Panait Istrati îl cunoaşte nu prin iniţierea falşă şi deformantă a cărţilor, ci fiindcă a dormit alături de el pe lespezile porturilor, a împărţit jumătatea de pâine în cârciumi, şi i-a fost martor şi părtaş desnădejdilor şi urilor, şovăelilor şi contradicţiilor...

(Gândirea, 1 Noembrie)

G. Topârceanu:

Am mărturisit dela început că nu cunoaştem încă opera literară a lui Panait Istrati. Cuvântul lui Rolland şi mai cu seamă accesul larg şi spontan pe care l-a obţinut în Occident, sunt însă chezăşii mai presus de îndoială că ne aflăm în faţa unui mare talent de povestitor şi a unui puternic creator de viaţă.

Ar fi inutil — şi mai rău decât inutil — să stăruim în anumite rezerve ori să negăm realitatea, cum fac unii confraţi bucureşteni. Cu voia ori fără voia noastră, acestui vântură-lume i-a fost dat să spargă cel dintâiu zidul de indiferenţă care desparte literatura română de spaţiul larg al literaturii universale. Am avut totuşi, până acum, cel puţin un poet şi doi sau trei prozatori în stare să înfrunte comparaţia cu marii creatori traduşi în toate limbile civilizate. Prin spărtura făcută de Istrati ei vor pătrunde, poate, în marea incintă, trăgând în urma lor şi pe alţii mai mărunţi cari vor avea norocul să poată prezenta străinilor altceva decât ceeace străinii aveau la ei acasă.

Iată pentru ce, în loc să-l îndepărtăm definitiv dela noi, prin zeflemelele de vulpe care nu ajunge la struguri, sau (breaslă păcătoasă ce suntem) prin graba cu care-i aruncăm piatra din mâna altora — ar fi mai bine să-i trimitem lui Istrati salutul nostru unanim de dragoste şi încurajare şi să-l revendicăm, cât mai e vreme, literaturii franceze care l-a încetăţenit cu atâta grabă...

(Lumea, bazar săptămânal, 2 Noembrie)

Flamura:

Deschizi această carte (Chira Chiralina) cu oarecare neîncredere — deşi prefaţa entuziastă a lui Romain Rolland ar trebui să-ţi înlăture orice îndoială — cu acel sentiment de bănuială pe care noi, Românii, îl avem pentru ai noştri şi destul de întemeiat, de sigur, fiindcă ne ştim nişte imitatori sârguincioşi ai străinătăţii, încât facem impresia unei cuşti de papagali aşezată la porţile Orientului; dar, uşor, povestirea te prinde în păienjenişul ei de aur, vezi deschizându-se în faţa ta, sărace cârciumi necunoscute, în care auzi oameni vorbind despre viaţa lor şi a celorlalţi, cugetând mai ales — şi cu multă înţelepciune încă — lucru preţios pentru literatura noastră, căci nu l-am prea avut până acum.

Şi iată că povestirea te atrage încet, din farmecul e îţi răsare lepădătura socială, cu faţa sbârcită şi ochii înţelepţi şi trişti, lucrând ceva cu sârguinţă, privind visător obiectul pe care vrea să-l refacă din bucăţi de hârtie svârlite prin grajduri şi maidane, strânge cu răbdarea pe care a învăţat-o suferind, toate rămăşiţele acestea neînsemnate şi îl vezi înfiripând din ele o floare mai albă decât zăpada.

Asta-i povestea vieţii lui. El ţi-o întinde înfigând în sufletul tău privirile-i adânci: „primeşte-o, frate, şi-a să-mi dai pe ea o lacrimă".

Viaţa Românească:

Primul său volum „Kyra Kyralina" dovedeşte în adevăr afinităţi cu marele scriitor rus. Acelaş suflu uman fratern, care trece peste decăderea omenească. Aceeaş simpatie pentru desmoşteniţii soartei ca şi pentru viţiile oamenilor, care sunt mai puţin ale lor ca ale societăţii. Diferenţa e însă în sentimentul naturii aşa de sublim la Gorki, rudimentar la Istrati. Şi pe urmă perfecţia artei celui dintâiu, superioară stângăciilor celui de-al doilea. Nu e mai puţin adevărat însă că compatriotul nostru, Panait Istrati, e un mare talent. Şi lumea sa, cu tot exotismul său, e lumea noastră românească.

Junimea literară:

In literatura franceză a apărut un nou scriitor de origine română. Presa îl anunţase cu mult înainte de apariţia volumului; revista „Nouvelles littéraires" îi publicase biografia; Romain Rolland se felicita că a descoperit un talent nou, care, dacă n'ar fi recunoscut de Franţa, ar fi fost impus Franţei. Viaţa sbuciumată a autorului crease în jurul lui o atmosferă de exotism simpatic. Inainte de toate era însă numele lui Romain Rolland, care-i dădea un mare avans de credit în lumea literară. Pentru Romain Rolland, Panait Istrati este un nou Gorki balcanic, superior celui rusesc prin proporţiune, prin adâncime, prin claritate latină.

Volumul, primul dintr'o serie anunţată, conţine trei povestiri: Stavro, Kyra Kyralina şi Dragomir.

Prin ce calităţi s'a impus Panait Istrati lui Romain Rolland? Este un netăgăduit talent de povestitor, dar acestea nu lipsesc literaturii franceze chiar pentru lumea exotică. Opera lui Panait Istrati însă respiră dragoste adâncă pentru fiinţa umană bună, oriunde s'ar găsi ea, pentru scânteea de bunătate sufletească pe care o descopere ca pe un bulgăre de aur în massa desgustătoare a bipezilor umani indiferenţi sau răi. Un singur suflet bun ajunge eroului — autorului — pentru a-l face să uite toată ticăloşia milioanelor. Setea după aceste suflete, suferinţa celui ce le caută, bucuria şi fericirea supraomenească ale aceluia ce le găseşte, sunt valorile apreciate de Romain Rolland la acest povestitor brăilean.

Gândul nostru:

Necunoscutul de până ieri, care a pornit cu o naivitate copilărească în largul lumei, s'a luat de piept cu viaţa, gata-gata să fie învins. Hamalul rupt de foame, vopsitorul sdrenţuit care într'o clipă de disperare şi-a tăiat beregata cu ascuţişul unui briciu, e astăzi idolul întregului Paris şi ca urmare a globului. La masa cu Rolland, scrie dedicaţii lui Regnier, se bate peste burtă cu directorul dela Figaro. In locul înjurăturilor de odinioară i se aştern petale de roze, criticii îl tămâiază. Dar noul idol nu se va sfărâma, căci are temelia solidă de tot. Nu va fi dat uitării, chiar atunci când cine ştie ce şampion sau femeie monstru îi va lua locul. Panait Istrati rămâne, e doar din plămada unui popor ce rezistă. Poate că îşi va mai tăia odată gâtul cuprins de disperare, însă idolul la baza căruia e talentul şi-a înfipt prea adânc rădăcinile pentru a mai putea fi răsturnat de capriciul unora sau mânjit de balele invidiei altora.

S'a pus în vânzare
Almanachul ziarelor
Adevărul şi Dimineaţa
pe anul 1925
cu un bogat material literar şi calendaristic, şi un numar mare de clişee în legătură cu toate evenimentele din cursul anului.
Cereţi-l la toate librăriile şi la chioşcurile de ziare
PREŢUL LEI 30 EXEMPLARUL

CITIŢI
Cuvântul Liber
viguroasă revistă politică şi culturală scrisă de cei mai apreciaţi publicişti :: independenţi ::
Exemplarul 5 Lei

PURGO
BAYER

CĂRŢI ŞI REVISTE

G. GALACTION. — *Viaţa lui Eminescu.* Biblioteca „Dimineaţa", No. 12. Editura „Adevărul", Bucureşti 1924.

Soarta monografiilor noastre literare a fost una dintre cele mai năpăstuite. Rari, foarte rari, sunt cercetările care să fi stabilit înţelegeri definitive. Dacă pentru literatura veche nu ne lipsesc oarecari studii ce sunt menite să pună în lumină principiul formaţiunii noastre ca literatură (şi cu toate acestea, cel mai plastic, mai original şi mai sănătos dintre cronicari: Ioan Neculce, încă aşteaptă omul care să-l înţeleagă şi să-l fixeze între cei de o „familie" cu dânsul) — pentru literatura modernă, pentru acea parte din literatură care avea să pregătească drumul lui Eminescu şi Creangă şi a celor mai noui, Caragiale, Coşbuc, Iosif sau Hogaş, studiile amintitoare de vremuri sbuciumate, dar cu mai multă însufleţire decât sunt cele de astăzi, se pot număra uşor. Şi dintre toate rămân în picioare doar cele ale d-lui Eug. Lovinescu asupra scriitorilor şi poeţilor: Asachi, Gr. Alexandrescu şi Const. Negruzzi, împreună cu studiul d-lui G. Oprescu despre Ion Heliade Rădulescu, acesta din urmă privit numai prin laturea influenţelor streine în opera sa. Constatările sunt desigur dureroase. Şi sunt cu atât mai dureroase, cu cât nepăsarea generală creşte. Faţă de stimulentul seminariilor universitare cercetătorului i se pune mai înainte problema vieţii, care este mai puternică şi pentru care, în timpurile de azi, se fărâmiţează chiar personalităţi de seamă.

Gala Galaction

Cu o dragoste, puţin obişnuită, de subiectul ce are să-l trateze, d. Gala Galaction ne-a dat, sunt acum zece ani de zile, o monografie, mai propriu zis, o biografie completă asupra singurului nostru mare poet, Mihail Eminescu. Faţă de evenimentele noi, în legătură cu personalitatea poetului, cum sunt inccercarea de dărâmare a casei dela Ipoteşti şi acţiunea „României-June" de a ridica poetului un monument la Cluj şi o placă comemorativă la Viena, d. Gala Galaction s'a gândit să împrospăteze în mintea cititorilor viaţa lui Eminescu, prin republicarea volumaşului din 1914. Sarcina şi-a luat-o asupră-şi Biblioteca „Dimineaţa", care a editat în cursul anului opere originale de d-nii M. Sadoveanu, I. Agârbiceanu, G. Brăescu, H. Sanielevici şi A. de Herz, neîntrecutul maestru al umorului nostru de situaţie şi atitudine, întâlnit dela „Păiajenul" până la „Mărgeluş" şi până la comedioarele-miniaturi din „Şeful Gării".

In viaţa poetului Mihail Eminescu deosebim mai multe epoci. Desigur astfel cum suntem obişnuiţi a deosebi la marile personalităţi literare. Cu toate că n'a ajuns să aibă nici 40 de ani întregi, soarta lui a fost destul de încurcată şi drumurile lui au fost destul de multe. Numai încercarea deplină a vieţii, numai sbuciumul necurmat a învăţat pe scriitor să cunoască tainiţele existenţei omeneşti şi să le descrie în toată amplitudinea şi cu toată profunziunea lor. Geniile au trăit viaţa din cele mai mărunte manifestări ale ei şi până la cele mai înalte. Dela Dante şi până la Joseph Conrad, ca să numim pe unul care ne-a fost răpit de curând, condiţiunea vieţii lor a fost dintre cele mai mult încercată. Pentrucă numai astfel scriitorul a putut să aibă viziunea lumii întregi, numai în felul acesta pecetia geniului i-a arătat fundamentele lumii interioare.

Viaţa poetului Mihail Eminescu, d. G. Galaction o împarte, cu prea puţină inexactitate, după anii vieţii şi după împrejurările externe care au jucat rol hotăritor în toată existenţa lui, în modul următor:

Eminescu	mic copil:	1850—1858
„	şcolar :	1858—1863
„	hoinar :	1863—1869
„	student :	1869—1874
„	funcţionar:	1874—1876
„	ziarist :	1876—1883
„	bolnav :	1883—1889

Şapte capitole în cari abundă informaţiuni destul de bine controlate, dar în cari se oglindeşte şi opera întreagă a poetului. D-l Gala Galaction, înţelegător de suflete şi vremuri a ştiut să redea viaţa lui Eminescu după o concepţie cât mai apropiată realităţii.

„Când ţi-ai permis să torni în inimi vinul vrăjit al închipuirii tale şi să le dai spasmul frumosului, când ai cutezat să goneşti, cu sbuciumul şi cu fantomele nopţilor tale singuratice, somnul atâtor şi atâtor semeni ai tăi, toate protestările tale sunt zadarnice!" Şi adaogă: d. Galaction: — „Ştiinţa e în toate drepturile ei să te adune — din scrisori, din mărturii, din carnetul în care ţi-ai notat cheltuelile! — şi să te răstignească pe masa ei de studii.

Oboseala, slăbiciunea, toate relele ce sunt
Intr'un mod fatal legate de o mână de pământ,
Toate micile mizerii a unui suflet chinuit
Mult mai mult îi vor atrage decât tot ce ai gândit.

„Adevărat, însă nu prin legea răutăţei curioase, ci prin legea simpatiei largi şi înduioşate. Vom cunoaşte pe Eminescu din ce în ce mai bine. Viaţa lui ne aparţine, ca şi opera lui. Vom ajunge să cunoaştem şi acele împrejurări şi lucruri mici, de cari Eminescu singur nu-şi mai amintea"...

Rămânem la aceste simple caracterizări. Din lipsă de loc nu putem insista atât cât ar trebui asupra volumaşului d-lui Gala Galaction. Il recomandăm, în schimb, cititorilor noştri, cari vor găsi în el, descris cu o limpezime de stil destul de cunoscută, sufletul poetului nostru mare şi din care vor recunoaşte frumuseţea sufletului aceluia care îi este comentator.

* * *

CHARLES RAPPOPORT. — *Din istoria Socialismului.* Utopiştii — Premergătorii. Editura Librăriei „Casa Poporului", Bucureşti.

„Volumul de faţă este extras din lucrarea lui Charles Rappoport *„Un peu d'histoire"* care formează primul tom al *Enciclopediei Socialiste*, apărută acum câţiva ani la Paris. In această lucrare autorul şi-a propus să studieze originea, doctrinele şi metodele socialiste, scop pe care l'a atins într'un mod magistral.

„Pentru a înlesni propaganda şi a face accesibilă lucrarea tuturor muncitorilor, Cercul de editură socialistă a hotărît să scoată această traducere în patru volume deosebite, care vor apărea pe rând: *Socialismul mistic şi Socialismul revoluţionar,* şi *Socialismul ştiinţific,* cu o expunere a şcoalei marxiste şi a Socialismului idealist sau integralist.

„Toate aceste volume, care apar izolat, formează împreună o singură lucrare şi deci se înţelege dela sine, că pentru cunoaşterea socialismului şi a istoriei socialiste, trebuesc citite în întregime, în ordinea apariţiunii lor..."

In cea dintâi parte a scrierii Charles Rappoport defineşte socialismul, în primul rând, ca un produs al istoriei, care poate fi considerat din mai multe puncte de vedere:

1. Ca *fapt social,* organizarea producţiei şi a consumaţiunei în trecut;

2. Ca *doctrină* sau teorie socială, enunţând principiile necesare şi inevitabile ale organizaţiunei sociale;

3. Ca *filosofie a istoriei,* determinând forţele mişcătoare ale Umanităţei, forţe cari au de scop o nouă organizare a societăţii;

4. Ca *mişcare economică,* politică şi socială a proletariatului modern, organizat în partid de clasă în faţa şi împotriva altor clase;

5. Ca o *politică,* căutând a reforma şi transforma gradat, sub inspiraţiunea unui ideal, regimul politic şi social;

6. Ca *mişcare istorică integrală,* combinând şi coordonând toate aceste aspecte diferite ale socialismului într'un singur sistem de idei şi de căi de urmat, propunându-şi un *ţel final,* clar şi definit, şi formulând o serie de mijloace concrete puse în valoare prin *forţele sociale* determinate.

După aceste toate consideraţiuni principale, autorul precizează ideologia utopiştilor şi personalitatea lor: Platon, Messianismul social, Thomas Morus şi Campanella. Dela acest din urmă utopist, care reprezintă mişcarea ideilor comuniste în veacul al XVI-lea, Charles Rappoport studiază şcoala naturii şi comunismul raţional al lui Morelly şi Mably, după care intrăm în capitolul „Premergătorii", în care sunt cercetate ideile socialismului contimporan, astfel cum au fost impuse, ca teorie, de un Saint-Simon, P. Enfantiu, Armand Bazard, Robert Omen, Charles Fourier, Victor Considérant, P. I. Proudhon şi Louis Blanc.

Cu un deosebit simţ de pătrundere a oamenilor şi faptelor, cartea lui Charles Rappoport isbuteşte să împreune într'un tot armonic grămada de idei, cu cele mai limpezi şi mai simple elemente de formă. Intr'o expunere vioaie sunt trecuţi în revistă principalii gânditori ai veacurilor trecute, cărora autorul le-a analizat viaţa şi opera, — ideile, şi partea lor de realizare practică.

Netăgăduit, bună traducerea d-lui Aurel Savela.

* * *

U. HUBER NOODT. — *L'Occidentalisme d'Ivan Tourguénev,* Ed. Champion, Paris, 1924.

In compunerea lucrării de faţă autorul n'a lăsat în întuneric nici una din interpretări, în ceeace priveşte occidentalismul scriitorului rus Ivan Turghenieff. Ceeace putem reproşa dela început lui Huber Noodt este că n'a insistat mai mult asupra legăturilor dintre cele două raporturi de desfăşurare ale civilizaţiunilor care au înrâurit asupra spiritului scriitorului rus. Astfel stabilind discuţia pe terenul strict literar, ar fi trebuit, cred, să vorbească mai mult de influenţa suferită de un Stankevici sau Ogarev — de pildă,— Cicerin putea fi lăsat la o parte, sau amintit în cazul numai când autorul ar fi stabilit raporturi cu filosofia dreptului rus.

Totuşit rebue să recunoaştem lucrării lui U. Huber Noodt un plan luminos şi o precizare sigură în argumentarea problemelor discutate. Occidentalismul în Rusia a fost şi o necesitate primordială de civilizaţie, cât şi o necesitate a modelor şi gusturilor. Insistând asupra occidentalismului lui Turghenieff, autorul arată partea rusească din opera nuvelistului şi partea occidentală.

Aci este o părere care ni se pare cam îndrăsneaţă. Plecând dela afirmarea occidentalismului francez, termină cu mai puţină argumentaţie, în constatarea că Turghenieff „s'a cufundat *dans la mer allemande*", care trebuia să-l purifice". Mai potrivit ar fi fost insistenţa pe lângă Dickens, Manzoni şi Alphonse Daudet.

Interesante sunt paginile care fac legătura dintre problemele culturei ruseşti cu aceea a lui Saint-Simon sau Fourier pe de o parte, şi Schelling, Fichte sau Hegel, pe de alta. Pentrucă lucrarea lui Huber Noodt nu s'a oprit numai la Turghenieff, ci aminteşte influenţa apuseană în toată cultura şi literatura rusă.

* * *

MERCURE DE FRANCE (15 Octombrie) Marcel Coulon încearcă un studiu asupra poetului *Philéas Lebesgue.* Ceeace acesta aduce nou în literatură este tot ce poate fi mai comun în Franţa: *ţăranul.* Dar poetul nu se mărgineşte a-l cânta dulceag şi cu sonorităţi răguşite. Incă dela absolvirea studiilor sale, Lebesgue practică meseria părintească agricultura, în ferma lui dela Neuvile-Vault; de aceea, însuşi câştigându-şi pâinea „à la sueur de son front", el e cel dintâi chemat să înţeleagă viaţa aceasta care — s'a dovedit — nu este atât de simplă, pe cât o credem noi. Ţăranul lui e un ţăran adevărat, un profesionist şi nu descris, pur şi simplu, ca un amator de agricultură.

Incă de pe vremea când avea 19 ani, versurile lui (din „Himne à la Charrue") se îndreaptă către această armată de muncitori robuşti:

Arme virile et nue, à toi mes plus beaux vers!
Loin des fracas sanglant des tumultes divers,
Tu rayonnes au soleil vaste,
Polie au frottement des sillons entr'ouverts!

In versuri ca acestea stă crezul poetic al lui Philéas Lebesgue. Dacă am continua cu lectura poeziei am putea mărturisi finalului atmosfera viguroasă şi senină din „Boul" lui Carducci. Este aceeaş pătrundere a bucuriei interioare:

Oh! devant le soleil quel long rêve me berce,
Lorsque je te conduis au pas de chevaux lourds,
Par le champ solennel qui se ride et se gerce...

Dar Philéas Lebesgue nu este numai scriitorul patriarhal şi senin. Poet, el nu s'a mulţumit numai cu atât. Din numeroasele feţe ale talentului său, numărăm pe rând: dramaturg, romancier, filosof, critic. Dintre lucrările lui în versuri răsar încununate de senzibilităţi uşoare: Decidement (1891), Les Folles Verveines (1903), Le Buison Ardent (1910) sau placheta de poeme în proză: Le char de Djaggernath (1919), în care cântă durerea războiului. La Tragedie du Grand Ferré, Geste de Pallas, sunt două drame în versuri, cu subiecte din evul mediu sau cu acţiune ce se petrece pe ţărmurile Salaminei (Geste de Pallas). *Seul....* este o dramă în proză. Trăind în mijlocul ţăranilor şi obiceiurilor lor, el le-a cunoscut sufletul în cele mai intime manifestări. Astfel drama din urmă se bazează pe o legendă; acţiunea merge spre 1871 şi se petrece într'un sat din Lorena. Tot cu subiecte din evul mediu sunt romanele *Le sang de l'Autre* sau *Le Roman de Ganelon* pe când altele (L'Ame du Destin, Charbons du Foyer, sau La Nuit Rouge), sunt romane moderne şi cu pronunţat caracter autobiografic.

Dela lucrările de imaginaţie Philéas Lebesgue trece cu acelaş răsunător succes la lucrările de judecată pură: critica şi filozofia. Critica este dintre cele mai rare: cunoscând mai multe limbi şi dialecte, critica lui s'a fondat pe o judecată comparativă: *La Grèce littéraire d'aujourd-hui* sau *Les Chants feminins serbes.* In filozofia propriu zisă numărăm lucrări de estetică, pe lângă cele de etnologie şi filologie. Impreunând aceste nuanţe ale filosofiei sale la un loc, Philéas Lebesgue discută problema formării geniului francez în *„Aux Fenêtres de France"*, pe baza principiului etnologic al formării rase lor.

Locul pe care şi l'a câştigat Lebesgue în literatura franceză este astăzi recunoscut.

* * *

REVUE BLEUE (18 Octombrie) Publică o pagină a lui Dostoiewski. Este un articol, datat August 1861, trimis revistei Vrimia, în legătură cu polemica din presă asupra cazului Bielinski. Inceputul articolului este consacrat acestei polemici, care astăzi numai prezintă interes. Ceeace pare însă a fi interesant, pentru literatură, este finalul articolului care se transformă într'o povestire plină de observaţiuni asupra vieţii, cum se găseau multe în *Jurnalul unui scriitor.*

Continuând cu privirile sale generale asupra romanului francez contimporan, Firmin Roz constată din partea acestuia două noui cuceriri: copilul şi adolescenţa. Afară de oarecari excepţiuni foarte rare, romanele acestea nu vor putea interesa decât atunci când personagiile lor au atins — dacă s'ar putea spune astfel — majoratul sentimental. In felul acesta Firmin Roz remarcă romanele d-nei Delarue Madrus şi *Precoce Avril* al d-nei Yvonne Schultz. Aceste două pentru psichologia copilăriei. De preferat, între cele ce descriu psichologia adolescenţei, este romanul lui Jacques de Lacretelle: *Silbermann,* care se ridică spre o viziune mai largă a lucrurilor, mai variată şi mai obiectivă.

Termenul natural al acestei perioade din viaţă este căsătoria. Faptul că bărbaţii se căsătoresc astăzi tineri, prea tineri încă şi fără vreo umbră de ezitare, face pe Firmin Roz să creadă că marele maestru al inimilor şi al destinului rămâne tot dragostea. O astfel de temă este în romanul *Mariage d'un Adolescent,* în care d-na Jeane Marais povesteşte cu destule calităţi literare toată psichologia acestui fapt atât de important. In *Le Perroquet vert* al compatrioatei noastre d-na princesă Bibesco, ni se prezintă sub forma seducătoare a unei povestiri romantice, turburătoarea problemă a eredităţii, pusă şi urmărită dealungul istoriei unei familii.

Observăm că toate temele expuse mai sus merg spre consacrarea definitivă a unui gen nou: acela al romanului de familie. Şi lucru nebănuit: numai femeei — mamelor — le este dată cultivarea romanului ce are drept cadru viaţa intimă a familiei — cu problemele ei numeroase.

Firmin Roz continuă să atribue romanului francez contimporan o mare bogăţie şi o mare varietate. Intr'adevăr, unul din aspectele multiple ale romanului de azi este preocuparea istorică, care vine de cele mai multe ori cu strictă respectare a adevărului istoric. Acolo unde anecdota pare a se întrerupe sau a se încurca în detalii ce trebuesc lăsate în afară, intervine talentul autorului care netezeşte toate asperităţile, fie prin calitatea procedeelor de construcţie, fie prin aceea a stilului. Printre romanele de acest soiu se citează: *La Muraille de fer* al lui Omer Chevalier, *L'Epopée de la Vieille Ecosse* al lui Léon Charpentier, sau *Anaitis, fille de Carthage* şi *La dernière Tzarine* de fraţii Charles şi Henri Omessa. Un roman mito-antic de Bernard Nabone în *Héradryas l'Amazone,* care ne duce în vremurile lui Alexandru şi Thalestris, la Thémiscyra, capitala Amazoanelor. Bazat pe o fantezie bogată autorul povesteşte aventurile tânărului Héradryas, singurul bărbat ascuns sub voal femenin în acest ţinut al femeilor.

* * *

FLAMURA (Noembrie 1924). Intr'un articol de fond, semnat *T. Ulmu,* şi intitulat „Natura în poezia lui Eminescu (Introducere) citim rândurile următoare în legătură cu diferitele curente noi din literatura noastră actuală:

„Nu neurastenii dadaisto — miorlăitoare de suflet putred — nu maşina oraşelor noastre moderne — când noi nu le avem aproape nici astăzi — cum nici închistarea îngustă fără strop de intelectualizare într'o anumită formulă care să se mărginească numai la reeditări şi banalităţi — când *viaţa noastră de aici* şi *de astăzi* e alta — prinde *să fie* alta".

„Şi de aceia cântăreţii care simt cât de cât un freamătul nou al unei realităţi proaspete ce tinde a deveni tot mai concretă — vor duce mai întâi lupta în contra atâtora erijaţi în novatori — afirmând astfel încăodată una din cele mai elementare legi; când o viaţă şi o senzibilitate nouă vor fi create — individualităţi reprezentative vor capta — redându-le mult mai bogat — rezonanţele pe care acea viaţă şi sensibilitate, le împrăştie"....

O bună bucată în proză publică d. Al. Lascarov-Moldovanu: „Forma aduce fondul"... Versuri: o traducere a unei balade populare sârbeşti de d. *N. Batzaria* („Şecula prefăcut în şarpe") si patru bucăţi originale: *„Raţe sălbatice"* de d. T. N. Paulian, *„Scrisoare"* de d. N. I. Herescu, din care scoatem prima strofă, în care înţelegerea naturii, nu a unui romantic svăpăiat, ci a unui Jammes liniştit şi cuminte, se accentuiază:

S'a sdrenţuit vestmântul toamnei şi vântul flutură în zări...
Cu frunza nucilor din vie în suflet doruri se usuc...
Prietene, să vii la mine, în răzăşia din Buzduc,
Să-ţi simţi trăind făptura 'n vrejuri şi'n galbenii de pe cărări.

pentru a se preciza şi culmină în versurile următoare:

Sau,

Când e roiu imens de-albine lumina soarelui, încet
Ne-om strecura în câmp... Vedea-vei (şi'n lume te-ı simţi stingher)
Cum coarnele de bou par braţe nălţate trudnic către cer,
Iar mâna omului ce-aruncă seminţi, e larg gest de profet.

Poetul Radu Gyr îşi publică prefaţa volumului „Linişti de schituri", apărut numai de vreo câteva zile; d. T. Ulmu continuă publicarea ciclului de poeme „Iernile mele" (în no. acesta, „Pustiu"). E o poezie desgolită de orice imagini, cu rezonanţă sufletească redusă; avântul sufletesc iarăşi e sugrumat de o descripţie căreia nu-i stă departe raţionalizarea.

Noaptea va curge domoală, şi-arar
Iarna sfios va ofta pe la clampă,
Muri-va apoi şi mucul din lampă —
Doar versul în tine va arde mai clar...

Prea sună a Eminescu clampă, lampă! Nu sunt însă de părere că rima aparţine numai unui poet.

Interesante paginile d-lui *N. Plopşor:* un fragment de *ţigănească* cu traducerea în româneşte.

Recenziile şi cronicile ca totdeauna, bogate, sunt susţinute competent de d-nii Radu Bardeş, N. D. Herescu, M. Drumeş, T. N. Paulian şi T. Ulmu.

* * *

REVISTA IDEILOR (An. I, No. 1 — Noembrie 1924). Apare sub direcţiunea d-lui A. Luca. Pentru cei cari au cunoscut „Orizontul", numele d-lui A. Luca nu le este necunoscut. De ani de zile d-sa a continuat să popularizeze ştiinţa prin publicaţiuni — broşuri şi reviste — care, netăgăduit, că pătrunzând în marea massă a cititorilor, le-a îmbogăţit mintea cu cele mai variate cunoştinţi din domeniul ştiinţei, pozitive sau abstracte. Retrăgându-se de la conducerea revistei „Orizontul" d. A. Luca încearcă de data aceasta popularizarea, prin traduceri şi comentarii, a tuturor problemelor filosofice. Din materialul atât de bogat al revistei scoatem câteva din ideile lui Anatole France:

'Amintiţi-vă de frumoasele cuvinte ale lui Rénan: aş vrea să le pot cita întocmai: „Ceeace face ca oamenii să formeze un popor e amintirea marilor lucruri săvârşite la olaltă şi voinţa de a săvârşi altele".

Ştiinţa nu a pus niciodată piedici religiei; se poate demonstra absurditatea unei practice pioase, fără a diminua numărul persoanelor cari se dedau el. Adevărurile ştiinţifice nu sunt pe placul celor de jos. Popoarele trăiesc din mitologie. Ele extrag din poveşti toate noţiunile de cari au nevoe pentru a trăi. Nu le trebue mult, şi câteva simple minciuni sunt deajuns pentru amăgirea milioanelor de fiinţe.

Nu înţeleg să se facă într'o ţară distincţiune de rasă. Nu rasa face patria. Nu există popor în Europa care să nu fie format din nenumărate rase contopite şi amestecate. Galia era populată, când Cezar a pătruns, din celţi, din gali, din iberi, deosebiţi unii de alţii prin origine şi religie. Triburile cari înfigeau dolmene nu erau de acelaş sânge cu naţiunile cari onorau armurile şi druidele. In acest amestec omenesc invaziile aduseră germani, romani, sarasini şi totul la un loc dădu un popor, un popor eroic şi încântător: Franţa care şi altădată învăţa Europa şi lumea întreagă ce este justiţia, libertatea, filosofia.

'Am aprofundat filozofia dreptului şi am văzut că întreaga justiţie socială se reazimă pe două axiome: furtul e condamnabil, produsul furtului e sfânt.

Din restul numărului: „Forţa Ideilor" după Gustave Le Bon, „Problema Nemuririi" după H. Bergson, „Sufletul modern" de F. W. Foerster, „Kant" de d. C. Rădulescu-Motru, „Problema bătrâneţii şi a morţii naturale de d. prof. dr. G. Marinescu, „Comunismul" de Guglielmo Ferrero şi „Ideia de Patrie şi internaţională" după Jean Jaurès.

* * *

LUMEA (An. I, No. 1—2 Noembrie) .Bazar săptămânal, apare la Iaşi. Program n'are.

„Programul nostru, cititorii îl vor putea cunoaşte şi aprecia urmărind paginile revistei. Nu vrem să făgăduim, ceeace vom realiza".

La început o bucată în proză: „Gânduri de toamnă, La Eternitatea" de d. Mihail Sadoveanu, în care vorbeşte despre poeticul ţintirim din dealul Tătăraşilor" ce adăposteşte pe Cogălniceanu şi Creangă, Lambrior, Beldiceanu, Gane, Anghel şi Delavrancea.

Despre lucrătoarea-poetă, Simona Basarab, relevată în toamna aceasta de „Adevărul literar" scrie d-na Otilia Cazimir:

„Cu îndrăzneala omului stăpân pe sine, autoarea încalcă prerogativele criticei viitoare. Şi poate că are dreptul s'o facă. Adevărul iese la suprafaţă şi se înfige în suflete chiar când e prizărit într'un colţ de pagină, în şase strofe umile. Şi, mai ales în ce priveşte viaţa obscură şi necunoscută a femeei proletare, adevărul nu poate fi în nici un caz inutil".

„Şi în ciuda esteţilor incorigibili, cari vor strâmba din nas, Simona Basarab aduce în literatura noastră feminină o notă nouă, originală şi preţioasă, de absolută sinceritate".

Ţinem să amintim cititorilor noştri numai două strofe din poezia Simonei Basarab; sunt din bucata „In întuneric". E o poezie simbolică. „Nu e vorba în ea numai de întunericul umed al dimineţilor ploioase de toamnă, pe care-l străbat muncitorii somnoroşi în drum spre uzinele negre — ci şi de cellalt, de întunericul minţii şi al sufletului, în care se sbate poporul ostenit şi'n care se va sbate încă până când va răsări şi pentru el soarele":

Plouă în drumul fabricei şi-i noaptea tare grea,
Plouă nenorocu'n calea omului pribeag,
Aşa mi-am dus norocu'n toată lumea mea,
Făr' să râvnesc vreodată s'ajung pe vre-un meleag.

Tu, lucrător, boem şi vagabond mai bine,
Invârtitor de roată zoite de unsoare,
De ce nu-mi ieşi în cale să mă târăsc de tine,
Pân'or ţâşni, sălbatec, luminile din soare?...

Publică versuri şi articole: Gh. Topârceanu, Otilia Cazimir, Alfred Hefter. D-l M. Sevastos publică un articol interesant despre sporturi. In rest: însemnări variate. Ni se promite o rubrică a cărţilor şi revistelor.

* * *

SAPTAMANA *literară-artistică şi culturală* (26 Octombrie) cu versuri şi proză de d-nii C. V. Soare, Petru I. Gâdei, H. Angelescu, I. Al. Bran-Lemeny, A. Cochiţu şi Şt. V. Ionescu. Remarcăm poezia „Fântâna" (dintr'un ciclu de miniaturi a d-lui Zaharia Stancu:

Tu nu te apleca deasupra mea
Ca peste-o gură largă de fântână
Să n'auzi cum în fundul sclipitor
Isvoarele chemându-te se'ngână,
Căci s'ar putea să vrei să guşti racoarea
Fântânii fără cumpeni şi găleată,
Şi te-ar svârli adâncului din care
Nu te-ar mai scoate nimeni niciodată.

GEORGE SAICULESCU

ÎNSEMNĂRI

O nouă piesă de Bernstein

Henry Bernstein, stăpânitorul de eri al teatrului francez, pare a fi lăsat lui Charles Mère gloria — dovedită efemeră — de maestru al technicei teatrale

Tendintele noui ale teatrului, au gonit din stima spectatorilor şi a criticei teatrul de lovituri, şi de savantă factură.

Bernstein pare că accentuează o dorintă de evoluare şi o renunţare la acea manieră care i-a creat gloria cu „Hoţul" şi „Samson". Un nou aspect al conflictelor pare că-l preocupă acum, le-am numi conflictele negative.

In ultimele lui piese — *„Judith"* de anul trecut şi *„La galerie des Glaces"* de astăzi, nu ciocnirea şi lupta între voinţe şi sentimente potrivnice il preocupă, ci o acţiune exterioară, limitată, care lasă drama în afară, de intriga piesei. Conflictul propriu zis, rămâne închis în sufletul ori în sufletele personagiilor.

Sunt suflete noui, cel puţin pentru teatrul lui Bernstein; sunt sufletele şovăelnice, incapabile de acţiune şi de hotărâre.

Henry Bernstein

Eri Henry Bernstein ne dase Judith, poema nehotărârei şi neputinţei de a acţiona, azi în „La galerie des Glaces" ne dă ceva mai mult, poema neputinţei de a crede. Sunt toate fazele şi chinurile neîncrederei şi îndoelei.

Teama de a nu fi crezut; lipsa de încredere în cea mai dureroasă formă; teama de a crede. Personagiile suferă, că nu se cunosc îndeajuns, că nu se pot încrede reciproc şi nu se pot destăinui.

Agnès e măritată cu Lionel un uşuratec, pe care l-a iubit mult. El însă o părăseşte şi pentru a o distra, o încredinţează pazei unui amic comun, Charles. Noii prieteni se iubesc; însă suflete închise nu şi-o spun.

Agnés se hotărăşte să părăsească mutismul şi întreabă dacă într'adevăr e iubită, aşa cum iubeşte şi ea. Charles însă nu crede nici în el şi nici în sinceritatea altora, şi vede în destăinuirei ei, o gelozie, o răzbunare împotriva celuilalt.

In actul următor Agnès e în divorţ cu Lionel şi devine logodnica lui Charles. Noii logodnici sunt însă departe unul de altul fiindcă Charles continuă să nu creadă, să se îndoiască de sinceritatea logodnicei lui, şi de el însuşi că ar fi capabil să inspire dragoste. Ca să se convingă cercetează pe o veche prietenă a lui, care de asemeni îl iubise şi de care el deasemeni se îndoise.

E vindecat pentru o clipă, în urma acestei încercări, dar simpla apariţie în faţă-i, a lui Lionel îl face să se îndoiască din nou. Agnès pricepe sufletul logodnicului ei şi se hotărăşte să-l vindece de nehotărâre încetul cu încetul, cu multă stăruinţă.

După o călătorie, îi revedem, însuraţi; Charles, în aparenţă revindecat. Dar, un simplu fapt.— Agnès manifestă oarecare nedumerire, auzind că Lionel se reînsoară — e suficient ca Charles să se îndoiască din nou de adevăratul sentiment al soţiei lui, pentru el.

Dar, un nou fapt: Lionel moare într'un accident de automobil. Dacă Agnès ar fi fost din nou emoţionată, Charles ar fi cunoscut din nou chinurile îndoielii, dar Agnès e calmă şi aceasta îl deconcentrează pe Charles: „Acum, când sunt iubită cu pasiune, îmi dau seama cât de puţin şi trecător lucru e dragostea. Un altul ar fi fost reconfortat şi liniştit; calmul soţiei lui, în faţa morţei aceluia pe care'l iubise e pentru el un nou prilej de chin.

Un prieten al lui Charles un medic psichiatru, îl asigură că numai tandreţa răbdătoare şi îndelungată a iubitei lui soţi' îi va reda liniştea şi îi va goni neîncrederea.

Totuşi Charles va mai cădea în neîncrederea lui şi va ma suferi.

Aceasta-i galeria oglinzilor, în care se reflectă toate aspectele intimuri-lor noastre, ne vedem schimbaţi în proprii noştrii ochi şi în cei ai altora.

Piesa a obţinut la Paris, un mare succes, cel mai mare şi de mai bună calitate, pe care l'a cunoscut Bernstein.

Vizita publiciştilor cehoslovaci şi relaţiunile culturale între noi şi Cehoslovacia

Zilele trecute ne-au vizitat Ţara, mai mulţi publicişti Cehoslovaci, dintre cei mai de seamă. Am avut prilejul ca să cunoaştem personal pe d-l Profesor Hoch, pe d-l şi d-na Klima, pe eminentul publicist slovac Charles Husek, directorul marelui ziar democrat din Bratislava „Slovensky Dennik", a cărei soţie este apreciata literată d-na dr. Jindra Husek Flajshansnowa profesoară de limba română la Universitatea din Bratislava, una dintre cele mai entusiaste prietene ale ţărei Româneşti.

D-na dr. Husek-Flajshansnowa, a publicat nenumărate studii asupra mişcărei culturale din România şi actualmente pregăteşte o Antologie în limba cehă, din scriitorii români. Antalogia aceasta este în lucru şi va apărea în editura unui mare institut de arte grafice din Praga. Din cohorta musafirilor ceki au făcut parte şi d-nii: Karel Novy, redactor la „Nàrodni Osvobozeni" din Praga, un foarte apreciat foiletonist şi dramaturg şi prim-redactorul ziarului clerical „Năsinec" din Olomonc: d-l Ladislav Zamykal, un propagandist al ideei regionaliste în cultura Cehoslovaciei.

Publiciştii cehi au fost vădit impresionaţi de cele văzute şi auzite în România. După ce au putut ceti sistematic ştiri „revoltătoare" despre România, însfârşit, s'au convins personal, că ştirile erau eronate şi exagerate. Publiciştii cehi au putut vedea, în turneul lor, efortul de civilizaţie al unui popor, tendinţele de progres ale unei burghezii, care fără să-şi desăvârşească formarea clasei sociale, a contribuit cu mari jertfe la intensificarea culturei române.

Ar fi inoportun ca impresiile acestor obiectivi, să le redăm noi, deoarece, fireşte, acestea vor apărea scrise de dânşii. Ni s'au dat însă asigurări, că se va încerca o acţiune serioasă de apropiere culturală între România şi Cehoslovacia, cari se cunosc încă foarte puţin.

Marele nostru prieten dr. Urban Jarnick este mort şi abatele Zavoral, care a muncit atât de mult pentru apropierea culturală între noi şi cehi, este azi foarte retras şi abia dă semne de viaţă. Ziarul „Prager Presse" a încercat să intensifice interesul pentru cultura şi literatura română, publicând în traducere germană lucrări traduse din operele lui N. Iorga, I. Slavici, Rebreanu, O. Goga, Lucian Blaga, A. de Herz, Adrian Maniu, Emil Isac, I. Agârbiceanu, Nichifor Crainic, T. Arghezi, etc., dar totuşi, o acţiune sistemizată pentru a asigura apropierea culturală între România şi Cehoslovacia, era necesară, şi deaceea pare îmbucurătoare vestea, că schimbul cultural între noi şi poporul ceh, se va face mai cu mare şanse de succes în urma vizitei gazetarilor cehoslovaci, cari s'au despărţit de ţara noastră cu dorinţa vie, de-a face tot posibilul ca „latinii din Balcani" cum ne numea odinioară Palacky, să fie cunoscuţi şi prin combatanţii culturali, nu numai prin actele diplomatice ale guvernelor.

Sperăm că la rândul ei, şi presa română, ne dă mai mare însemnătate mişcărei culturale din Cehoslovacia. Un teatru din Bucureşti — după cum ni se afirmă — va juca piesa admirabilului scriitor ceh Karel Capek: „R. U. R." (asupra căreia „Adevărul literar şi artistic" a publicat o elogioasă recenzie şi care s'a jucat în aproape toate teatrele mari din Apus). Capek are şi alte piese: „Viaţa Insectelor" şi „Makropulos" şi este un autor aplaudat în Metropolele Europei şi Americei. Poetul Brezine, va cuceri de sigur şi admiraţia noastră a românilor, cum nu ne îndoim că marii noştri poeţi şi artişti, vor fi apreciaţi după justa lor valoare în Cehoslovacia.

Este nu numai o chestiune de prestigiu, ci şi a unei adânci utilităţi politice, ca raporturile intelectuale între noi şi Cehoslovacia să devină tot mai tari, având interese similare cu ale noului Stat european, şi reprezentanţii presei cehoslovace, vor înţelege greaua lor misiune, de-a contribui şi dânşii cu munca lor la munca de apropiere culturală între România şi Cehoslovacia.

Vom ţine în curent pe cititorii „Adevărului literar şi artistic" cu rezultatul acţiunii reprezentanţilor presei cehoslovace şi vom înregistra cu deosebită satisfacţiune ştirile ce ne vor sosi, fiind convinşi că şi noi am contribuit la soluţionarea problemei propagandei artistice şi culturale, îndemnând scriitorii noştrii să se ocupe cât de des, de mişcarea culturală a statelor vecine.

Viitorul romanului

In *Revue de France* d-l René Boylesve îşi exprimă temerea asupra soartei romanului de mâine.

Autorul apreciatei *Jeune fille bien élevée*, nu-şi face nici un fel de iluzie asupra soartei viitoare a majorităţei producţiei condimporane, din acest gen, dar ceea ce'l supără este că „s'a pus, zice el eticheta „roman", pe toate elucubraţiile de toate felurile şi de toate calităţile. Marfa însă n'a plăcut şi atunci comercianţii ingenioşi, au inventat instituţia juriilor, cu care recomandă şi fac reclamă publicaţiei".

Edmond şi Jules de Goncourt

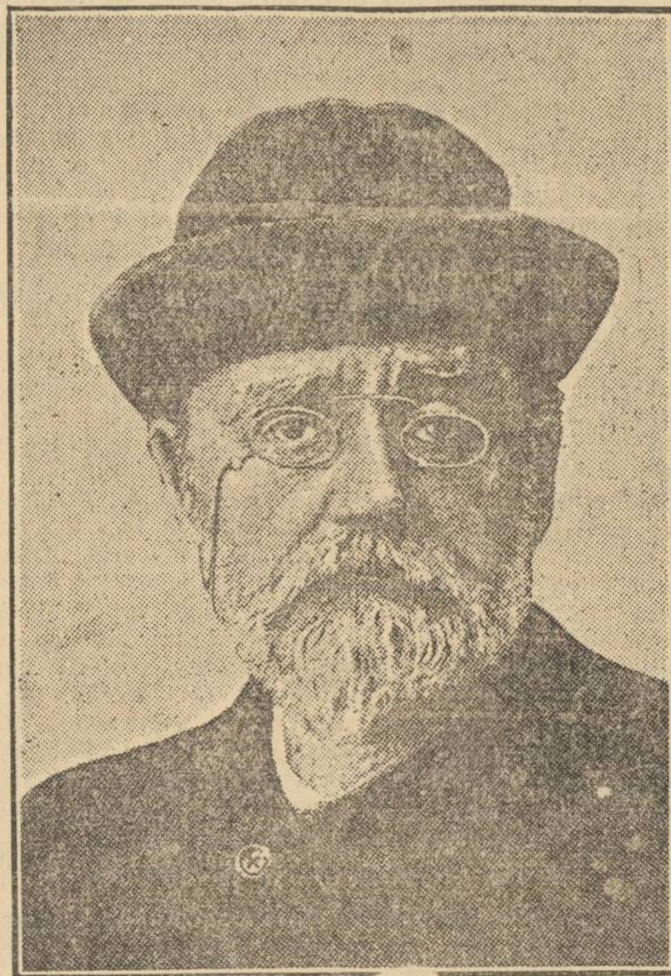
Chestiunea publicităţei e strâns legată de moravurile contimporane. Se lansează o carte cu aceleaşi sisteme ca un articol de tualetă, ori o marfă oarecare, şi atunci, din însuşi acest fapt urmează discreditul literar al operei.

Cât despre extensiunea dată cuvântului „roman" pentru denumirea operilor care n'au nimic comun cu acest gen literar, este însuşi acest fapt un indiciu al supleţei acestui gen, a aptitudinilor lui de a se transforma, şi de a evolua după circumstanţe şi subiecte.

Nu pentru prima oară se semnalează extensiunea extraordinară a unui termen care înseamnă la origină, o povestire născută din imaginaţie şi care ajunge azi la transpunerea literară, riguroasă şi strâmtă a realităţei.

Acum o jumătate de secol, Emile Zola în *Roman expérimental* spunea: „Romanul nostru cavaleresc, de aventuri, romanul romantic a devenit a adevărată critică a moravurilor, a pasiunilor, actelor eroilor puşi în scenă. Imaginaţiunea nu mai joacă un rol determinant: ea a devenit deducţie şi intuiţie".

Este evident că într'o epocă în care fraţii Goncourt pretindeau să facă din roman o pagină de istorie contimporană, imaginaţia trebuia să fie înlăturată. Totuşi naturalismul a trecut, fantezia a revenit şi romanul a continuat să prospere.

Emile Zola

Azi din nou a început să se experimenteze, în genurile cele mai diferite, cu această agravare că au început să culive genul, femeile, în adevărate pagini de autobiografie.

Cine ştie dacă exigenţele cititorilor de mâine nu vor transforma la rândul lor, acest gen atât de variat şi nu vor costrânge pe romancieri să uzeze de o formă cu totul nouă, nebănuită azi?

Insuşi această supleţe a romanului îi dă forţă şi îi asigură continuitatea.

Debuturile literare ale lui Anatole France

La vânzarea bibliotecei lui Jules Claretie în 1918, s'a vândut pe un preţ senzaţional o operă de tinereţe a lui Anatole France: o broşură imprimată în 1859 intitulată: *La Légende de Sainte Radegoude, reine de France*, semnată Anatole François Thibault.

Broşura purta şi un autograf, dar nu acesta forma raritatea; cartea fusese tradusă numai în zece exemplare.

Broşura fusese scrisă în împrejurări, într'adevăr menite să dea importanţa lucrărei.

Copil, Anatole France fusese dat la Collège Stanislas, unde directorul şcoalei abatele Lalme fondase ac lo o „Academie de Emulaţie", pentru formarea gustului literar al elevilor. Cei mai buni elevi, puteau prezenta judecăţii camarazilor lor, „academicieni", compoziţiile lor, şi academicienii, după ce le examinau şi criticau, decideau care puteau rămâne în arhivele instituţiei. Se mai păstrează şi se arată şi azi elevilor dela Colegiul Stanislas patru compoziţiuni datorate acelui care a fost mai târziu Anatole France, şi o versiune latină a aceluiaş.

Prima dintre aceste lucrări este o „meditaţie asupra ruinilor Palmygre", cu o prospopec, asupra altor oraşe ruinate: Babylon, Persepolis, Tyr şi Sidon. A doua datată 30 Iunie 1859 este „legenda lui Gutemberg". Fiul librarului parisian, atunci elev în clasa a patra, povesteşte un vis în care inventatorul imprimeriei, auzise două voci, care-i preziceau alternativ, tot ceeace invenţia lui va produce bine şi rău în viitor.

La 25 Octombrie acelaş an, academicieni reţin o nouă lucrare a colegului lor, care acum iscăleşte Anatole France Thibault; o poveste dramatică petrecută în sec. XVI-lea lângă Notre-Dame.

In fine în 1860, France compune un elogiu papei Leon X, protector al literilor şi artelor.

Cu câte-va luni înainte prezentase însă o lucrare mai importantă, acea viaţă a sfintei Radegoude. Cum academicienii lăudaseră excesiv lucrarea, tatăl autorului — librarul père France — de bucurie şi orgoliu s'a hotărât să imprime lucrarea, în câte-va exemplare, pentru familie şi părinţi.

A imprimat-o la stylograf, o invenţie recentă, cu planşe gravate, care imitau gravurile în auqa-forte. Astfel s'a tipărit broşura găsită la Jules Claretie şi care a fost şi prima operă tipărită a lui Anatole France.

Dacă micul France, nu se aştepta să i se imprime acea legendă, apoi a scris drept prefaţă o dedicaţie, care merită să fie citată fiind prima pagină pe care a scris-o viitorul autor al „Thaïs-ei", pentru a fi publicată.

Dedicaţia e făcută tatălui şi mamei lui.

Scumpi părinţi,

Primele cuvinte pe care le rosteşte un copil pe lume sunt: „mamă, tată"! De îl doare ceva strigă: „mamă!" dacă vre ceva, are nevoe de ajutor, strigă: „mamă".

Apoi când mama îl invaţă să-şi exprime câte-va idei, spune: „mamă, te iubesc; tată te iubesc". Aceste cuvinte, imn de recunoştinţă pe care nu le dictează nici teama, nici linguşirea, sunt expresia unei iubiri foarte naturale. Aşa fac toţi copiii, aşa a făcut şi Anatole al vostru.

Acum când, datorită grijilor voastre, a învăţat să vorbească limba oamenilor mari, nu va fi mai ingrat decât copilul mic, care'şi exprimă dragostea către mama lui, cu atâta simplitate şi adevăr, şi vă va închina toate rândurile eşite din pana sa. Pe toate paginile care le va scrie, veţi putea citi: „Scumpilor mei părinţi".

De altfel, căror judecători mai îngăduitori şi mai binevoitori cu mine, aşi putea prezenta slabele mele încercări?

Fiul vostru devotat.

Anatole François Thibault.

20 Noembrie, 1859.

La fondarea Academiei de Emulaţie a Colegiului Stanislas, abatele Lalaune declarase: „Aşteptând ca vre-unul din ilustrele Institute să deschidă porţile lucrărilor unui literat, ori unui savant, Academia noastră, deschide elevului cartoanele arhivei; şi cine ştie?... — adauga el printr'un fel de intuiţie profetică — vom regăsi poate, prin arhivele acestui liceu, un nume pe care Academia franceză, îl va împodobi cu aureola sa".

După cum se ştie în 1896 Academia franceză, a împlinit această prezicere.

BIBLIOGRAFIE

(Editura „Ancora")

N. Davidescu. Conservator & C-ia (roman).

I. Agârbiceanu. Desamăgire (nuvele).

Ioan Petrovici. Figuri dispărute (studii).

(„Scrisul Românesc" Craiova).

Radu Gyr. Linişti de schituri (poeme).

A APĂRUT ŞI S'A PUS IN VANZARE

ALMANACHUL

ZIARELOR

„ADEVERUL" şi „DIMINEAŢA"

PE ANUL 1925

cu următorul interesant şi instructiv cuprins:

Hotărârea S. Sinod, o privire la modificarea calendarului; *Partea calendaristică*, cu zilele anului după noul calendar, cu sărbătorile religioase, ilegale şi naţionale, cu posturile şi dezlegările lor, cu fazele lunei şi poziţiunile planetelor, cu zodiac, eclipse, cu datele însemnate din Istoria omenirei şi a poporului român în deosebi, precum şi cu două tabele indicând sosirea şi plecarea trenurilor din Bucureşti.

Schimbarea Calendarului de *Index*.

Prime albe (poezie) de P. Scriban.

Ceasornicul (nuveletă) de Sacha Guidty.

Suveranii români în străinătate (cu numeroase ilustraţiuni reprezentând vizitele la Paris, Londra, Bruxelles, Berna şi Geneva);

Stigletele (nuvelă) de M. Sadoveanu.

Distrugerea bogăţiilor petrolifere (Amintiri din războiul de întregire) de ing. T. V. Ficşinescu;

O moschee în Bucureşti (cu ilustraţiuni);

Luna August în Istoria României (interesante date cronologice);

Soiu rău (nuvelă) de Lucia Mantu.

Povestea unor perle (o licitaţie senzaţională).

Are lumea început şi sfârşit? (articol de popularizare ştiinţifică) de I. Teodorescu.

Eleonora Duse (necrolog).

Omul de mâine (fragment dintr'o piesă inedită) de B. Luca

Un lucrător minier-Rege.

Primele bancnote (în România şi în alte ţări).

Dintr'o lume moartă (desgropările de la Pompei).

Fondurile culturale ale Academiei Române (o emuneraţiune a tuturor fondurilor de cari dispune Academia Română).

Idolul (poezie) de Mircea Rădulescu.

Crima din strada Nopţei (nuvelă) de N. Davidescu.

Demografia Capitalei (interesante date statistice).

Ceva despre balneologie de dr. Gr. Graur.

Mumuia (poezie) de Horia Furtună.

Comemorarea lui Avram Iancu.

Vizita amiralului Beaty şi a Patriarhului Damianos.

Cum trăieşte Jackie-Coozan, Regele Ecranului.

Gustave Eiffel — Anatole France (necrolog).

Este locuită planeta Marte? (emigrare şi ipoteze).

Succesele feminismului (o femee „ministru", alta „ambasador").

O duzină de sfaturi medicale ale d-rului Ugrec.

Patriarhală (poezie) deGeorge Baiculescu etc. etc.

Ilustraţiuni, sfaturi, proverbe, cugetări, anecdote, glume ilustrate, etc., etc.

Un elegant volum de aproape 200 pagini, Lei 3[illegible]

De vânzare la librării şi depozitari de ziare.

HAINE DE DAMA

cele mai noui modele începând

DELA 1500 LEI

GASIŢI LA MAGAZINUL

MONDANITE

Lipscani 22

RAION SPECIAL DE DIFERITE ŞTOFE, VELOURS DE LAINE, PLUŞURI, BIBERETURI, GABARDINE ŞI CĂPTUŞELI

MAI EFTIN CA ORI-UNDE!

ANUL V. — No. 206

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 16 Noembrie 1924

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888 1897
CONST. MILLE 1897 1920

FONDAT în 1893

Moartea lui Oedipus

— Fragment din „Thebaida" *) —

de VICTOR EFTIMIU

Regele Thebei, Oedipus, gonit din țara lui, s'adăpostește, bătrân și orb, pe stâncile lui Prometeu, din apropierea Athenei.

Proorocul Tiresias sosește și-l anunță că sfârșitul i s'a apropiat. Zeii, recunoscând nevinovăția lui Oedipus au hotărît să-l inalțe. Locul unde va odihni el, va fi sacru. Războaiele, cutremurele și ciuma vor ocoli țara binecuvântată.

Oedipus își dăruiește cenușa lui Teseu, regele ospitalier din Kolonos: pe trupul orbului, se va ridica și va înflori Athena așa precum, mai târziu, pe suferințele Nazarineanului, s'a ridicat și-a înflorit civilizația creștină.

OEDIPUS *(își ia bun rămas de la fiicele sale, Antigona și Himena).*

Așa ne-a fost ursita... Departe mult mi-ai stat
Dar te-am simțit într'una colea, neincetat!
Veți întâlni iubirea în viață pământească
Dar nimeni, ca Oedipus, n'o să vă mai iubească!
Nu plângeți... Nu mai plângeți... Am fost iertat de zei
V'am mai văzut odată — cum văd cu ochii mei —
De-acum, moșneagul poate pe lungul drum să plece.
Neplânsă după datini va fi cenușa-mi rece
A hotărît Appolon să mor necunoscut,
Strângeți-vă de mine... E ultimul sărut!
Copii, din clipa asta nu mai aveți părinte!
Nu veți mai duce grija acestor oseminte
Bătrâne, călătoare întârziate 'n drum!
Curând voi fi țărână și pulbere, și scrum:
Curând va fi a voastră frumoasa lume 'ntreagă,
Nu veți mai duce 'n spate ruina mea pribeagă
Și ura dimprejuru-mi și tot blestemul și
Nimicnicia toată și nu veți mai cerși
Să mă hrăniți pe mine!

ANTIGONA

Tu singur ești iubirea
Și grija noastră toată și toată fericirea...
De-acuma, fără tine ce rost avem? Ce rost?
Spre care prag, la cine să cerem adăpost?
Ce mână bună, caldă, ne-o mângâia pe frunte?
Unde-om găsi mătasa din pletele-ți cărunte
Și larga 'nțelepciune a capului bătrân?
Ce cap iubit, de-acuma, vom mai culca pe sân?
Nu vom mai sta cu tine în nopți cu stele multe
Să ne vorbești de-Appolon și zeii să te asculte!
'Când adormeai cuminte și blând ca un copil
Uitam de truda toată a lungului exil.

Victor Eftimiu

Te legănam în brațe și tu visai și 'n vise
Treceau corăbii albe cu lungi aripi deschise
Și ne duceau departe... Acum te duci și tu
Cu singura lumină ce viața-mi străbătu
Cu singura iubire, o tată! tată! tată!...

OEDIPUS

Divină Antigonă, fii bine cuvântată!
Și tu, micuțo!... Vino!

UN GLAS DIN HADES

Oedipus!...

OEDIPUS

Auziți?

Fiți gata. Ritul sacru de grabă-mi împliniți
Aduceți apă vie din limpedea fântână
Spălați-mă pe frunte, pe ochii stinși, pe mână
Dă-mi vălul tău să-mi fie vestmântul funerar
Și-un ban de-argint lui Caron, funebrul lopătar
Pioase, după datini, să-mi pregătiți libații
Cinstirea cea din urmă părintelui voi dați-i,
Căci umbra într'o clipă în Hades am s'o port
Plângeți-mă din viață cum ați cinsti un mort!

(Ingenunchiază).

ANTIGONA

Cu apă vie fruntea și fața ta udată
Cu apă vie fruntea va fi purificată!

HIMENA

Cu apă vie mâna, suavul hiacint
Și pentru Caron, iată monezile de-argint.

ANTIGONA

Să-ți fie cald lințoliul în lunga morții cale
Te-acoperim, părinte, cu valuri virginale!

HIMENA

Oedipus cel mai vrednic și mai nefericit
Durerea mare-a lumii în tine-ai potolit!

ANTIGONA

Din marea ta durere, în vremi ce vor să vie
Dă lumii sărbătoarea de foc și apă vie!

OEDIPUS

Stăpânului Athenei, măritului Theseu
Să-i spuneți că răsplată îi dau mormântul meu
Drept recunoștință că m'a primit cu bine
Cetatea lui ferită în veci va fi, prin mine!
Și acum, întoarceți ochii din ochii orbului
Și locul morții mele nu-l spuneți nimănui!

(Oedipus se duce spre fund, in tunetele care cresc și într'un trăsnet, se aruncă pământului căscat).

ANTIGONA

A scăpărat un fulger — pământul se deschise
Și fulgerul se 'nfipse cu dânsul în abise!

HIMENA

S'a dus! Nefericire! Vai nouă 'n veci de veci!

ANTIGONA

Tăcere!

HIMENA

Prea de vreme slăvite Rege pleci!

ANTIGONA

Nu turbura odihna acestei clipe rare.
Tăcere!... Trec străbunii 'n cortegii funerare...
Nu plânge. Taci! Ascultă fantomele călcând...
Și fulgerul le-aruncă făclii din când în când...
N'auzi, în fundul nopții, cum hăuie pământul?
Nu simți pe crengi de laur cum împietrește vântul?
Subt cerul vânăt umbre se duc și vin mereu
N'auzi tăcerea 'n unde ca un lințoliu greu
Cum lasă plasă deasă, ce-apasă? Dungă lungă
De sânge mult în umbră cu umbrele s'alungă!

HIMENA

Ce trebuie să facem? Mi-e frică

ANTIGONA

Taci

HIMENA

Mi-e frig
Să stăm aci? Mi-e frică! Aș vrea să plâng, să strig!

ANTIGONA

Nu. Să plecăm spre Theba. De-acuma iată țelul:
Să nu mai lupte frații, să 'mpiedicăm măcelul
De vom putea. Fii gata de drum. Dă-mi mâna ta
Nu te uita în urmă... Auzi? Nu te uita!...

(Ies amândouă).

VICTOR EFTIMIU

*) Din noua piesă a d-lui Victor Eftimiu, ce se reprezintă pentru prima oară la Teatrul Național în seara de 19 Noembrie. Desprindem acest fragment care închee un act.

Rapsodie antică

de Mircea Rădulescu

Sulamita! Sulamita!
Tu ce ești în veci iubita
Falnicului Solomon,
Sulamita! Sulamita! In noaptea-asta viu la tine,
Viu cu sufletul și visul dornic de plăceri divine,
Viu cu inima păgână ca un templu din Sidon.

Parfumează-ți cu mirezme sânul tare și fierbinte,
Și lipsită de vestminte,
Sub esențe de liban,
Lasă-ți pân' la șold să-ți cadă mândra părului năvală
Și m'așteaptă 'n noapte goală
Ca o marmoră sculptată de un rege-asirian!

Sulamita! Sulamita! In sear-asta viu la tine!
Arde 'n vase mirodenii, trage tainicul oblon,
Să mă'mbăt de frumusețea-ți și podoabele-ți virgine
Sulamita, viu la tine
Ca 'mpăratul Solomon...

Viu spre gura ta 'nflorită și spre părul tău de noapte,
Viu spre pântecul tău falnic ca un scut de-argint regal
Viu spre sânii ce-mi oferă forma rodiilor coapte,
Viu spre șoldul tău ce-ascunde albe mlădieri de val.
Viu frumoas-o 'ntre frumoase, să-ți fiu rob în astă seară
Viu ca să-ți aduc ofranda inimei și'ți voi cânta
Trupu-ți modelat în aer ca o amforă barbară
Și din care-aprins sorbi-voi toată frumusețea ta!

Sulamita! Sulamita! Viu spre marile-ți podoabe,
Viu cu daruri, sclavi și roabe,
Viu în armonii de harpe cu melodios ecou,
Viu spre sânii tăi războinici incrustați cu două boabe,
De rubin: trofee rare pentru un amant—erou!
Ca străvechiul rege David, lângă trupul alb de fată,
Vrea să simt cum frumusețea și făptura ta mă 'mbată
Și'mi aprinde-un sânge tânăr fermentat ca vinul nou!

MIRCEA RĂDULESCU

ANATOLE FRANCE pe patul de moarte

Isvorul poemei „Luceafărul" de Eminescu

de D. CARACOSTEA

Cu câțiva ani în urmă, ocupându-mă, în o revistă, de fazele prin care a trecut capodopera lui Eminescu, arătam că basmul versificat *Fata din grădina de aur*, publicat în 1902 în volumul *Literatura populară*, înfățișează prima formă din care a crescut poema de mai târziu. Dar cu privire la basm nu puteam atunci să stabilesc dacă Eminescu l-a împrumutat din un isvor tipărit sau dacă l-a alcătuit singur din reminiscențe de literatură poporană. Intrebarea are însă deosebită însemnătate pentru cel care vrea să adâncească geneza poeziei; de aceea vreau să o desleg aici.

Dela Eminescu însuși, aveam o însemnare prețioasă, făcută în toiul muncei pentru desăvârșirea *Luceafărului*. In manuscrisul Academiei No. 2275 bis p. 56, pe marginea uneia dintre variantele poemei, el a lăsat următoarea însemnare, pe care o dau în întregime. „In descrierea unui voiaj în țările române, germanul K. povestește legenda Luceafărului. Aceasta e povestea. Iar înțelesul alegoric ce i-am dat este că, dacă geniul nu cunoaște nici moarte și numele lui scapă de simpla uitare, pe de altă parte însă, pe pământ, nu e capabil a ferici pe cineva, nici capabil de a fi fericit. El n'are moarte dar n'are nici noroc". Și părându-i-se că nu e destul de lămurit, între această notă și între text intercalează o altă însemnare. „Mi s'a părut că soarta Luceafărului din poveste seamănă mult cu soarta geniului pe pe pământ și i-am dat acest înțeles alegoric".

Nu mai rămâne nici o îndoială: poetul însuși indică isvorul dela care a pornit. Intrebarea este: cine să fie acel călător german în țările române, la care Eminescu a găsit povestea? In lucrarea d-lui N. Iorga „Istoria Românilor prin călători" nu găsim vreo lămurire. De altă parte, I. Scurtu, în prefața ediției din 1903 a poeziilor lui Eminescu, spune misterioso că a descoperit isvorul *Luceafărului* în „o carte germană" despre care nu dă alte lămuriri.

Dar încă din 1883, anul apariției poemei, d-l dr. M. Gaster, în volumul „Literatura populară română", p. 549, afirmase că *Luceafărul* a fost inspirat din o carte a lui R. Kunisch, *Bukarest und Stambul*, apărută în 1866. Deși vorbărim mult de biliografie, felul primitiv cum e înțeleasă explică de ce o indicație de valoarea cesteia a rămas neobservată. S'au scris multe despre *Luceafărul* și nimeni n'a amintit măcar — isvorul.

Cercetând volumul lui Kunisch, constatăm că conține două basme, culese în Muntenia. Ambele au fost versificate de Eminescu: primul, *Das Mädchen im Goldenen Garten* este *Fata din grădina de Aur*, celalt *die Iungfrau ohne Körper* a devenit la poetul nostru *Miron și frumoasa fără corp*.1)

Cu toții recunoaștem însemnătatea fără pereche a *Luceafărului*: ceeace va rămânea pentru totdeauna în poezia noastră poporană *Miorița*, este azi, în literatura cultă, *Luceafărul*: cea mai aleasă plăsmuire din câte ne-a dăruit până acum poezia noastră cultă. De aceea, cred că nu e lipsit de interes să dau aici, pentru marele public, isvorul dela care a purces.

* * *

Un împărat puternic avea o fată atât de frumoasă că, de când era copilă, veneau să o vază oameni din apropiere și din depărtări. Și cine avea vreo durere era ușurat, cine era bolnav se însănătoșea, privind la fata cea frumoasă. Pe măsură ce creștea, se făcea tot mai drăgălașe, tot mai încântătoare și vestea ei se răspândea în toate țările. Impăratul gândi atunci în mândria lui: e prea sus, ca să fie soția unui om, nimeni nu e vrednic de ea; e prea frumoasă pentru ochii altor oameni, nimeni nu trebue s'o vază; am să-i dăresc un palat ș'o grădină, mai frumoase decât toate celelalte palate și grădini, să locuiască acolo.

In împărăția lui, se afla Valea Galbenă, despărțită prin munți înalți de toate celelalte țări, și nimeni, fără de împăratul, nu-i știa drumul. Acolo a dus tot felul de meșteri și a clădit un palat cu totul și cu totul de marmoră, acoperit cu argint. Și în jurul palatului a făcut o grădină mare cu pomi de aur și flori de pietre scumpe, roșii, verzi, albastre. Iar jur împrejurul grădinii a pus să se ridice un zid mai înalt ca un turn și numai de oțel. Trei ani au lucrat meșterii, apoi, când totul a fost gata, împăratul și-a dus acolo fata, și slujitoarele ei, să rămâie până la moarte. Și fata, văzând palatul cel minunat, grădina de aur și luminoasele flori de pietre scumpe, a cuprins gâtul tatălui și i-a mulțumit că i-a făcut dar o locuință atât de frumoasă, cum nu mai avea nimeni pe pământ. Iar împăratul a poruncit sluijtoarelor să împlinească orice voie a domniței, dar nici-odată să nu deschidă vreo fereastră, altminteri le omoară. Inainte să plece, a încuiat ușile cu șapte chei, ca nimeni să nu le deschidă și a pus, la gura văii, un balaur streaje, să nu lase pe nimeni să treacă.

S'a întâmplat însă că un fecior de împărat a auzit atât de mult de frumusețea minunată a domniței, că fără ea n'a mai vrut să trăească. Zadarnic tatăl lui a adus cele mai mândre fete ale împărăției, ca să-și aleagă din ele soție; feciorul a răspuns că nu vrea să ia pe nici una, fără numai pe fata de împărat; și dacă nu o dobândește, atunci mai bine să moară. Bătrânul împărat s'a întristat și a grăit către fecior: „iea din visteria mea aur și pietre scumpe cât vrei, ia-ți și toți slujitorii mei cu tine, să ți-o aduci". Feciorul de împărat s'a înveselit, a pus să încarce în care toate comorile și a înarmat slujitorii, să-l urmeze. Dar nu știa drumul la Valea Galbenă și în toată împărăția nu-l știa nimeni. Atunci s'a dus cu tot alaiul la Sfânta Miercuri și i-a grăit: „iubesc pe frumoasa fată de împărat și, dacă nu o capăt, atunci trebue să mor. Am pornit să o iau, dar nu cunosc drumul la Valea Galbenă". Și Sfânta Miercuri s'a înduioșat de iubirea lui și i-a răspuns: „trimite înapoi călării toți și toate comorile; încalecă aici pe calul ăsta care fuge ca vântul, ca fulgerul și ca gândul și știe drumul la Valea Galbenă. Dar mai întâiu va să treci prin Valea Amintirii; acolo să nu oprești și nici să descaleci, că apoi te vei căi". Atunci feciorul de împărat a prins inimă și a trimis înapoi pe toți călăreții și toate comorile. Apoi mulțumi Sfântei Miercuri și porni la drum. Străbătu el călare păduri și munți, trecu înnot lacuri mari și inima lui era stăpânită de mândra fată de împărat. Astfel ajunse în o vale frumoasă care atât de minunat semăna cu grădina părintească, încât i se părea că e din nou acasă. Atunci își aminti de împăratul cel bătrân, cât de trist era la plecare și cu câtă grije trebue să se gândească la el. Cu cât zăbovea în acea vale, cu atât feciorul de împărat devenea mai trist, apoi descălecă și se așeză sub un copac. Atunci auzi cum frunzele copacilor grăiau între ele și-și povesteau că împăratul cel bătrân s'a îmbolnăvit de inimă rea și e pe moarte. Feciorul se înspăimântă tare, încălecă și călări repede spre casă. Când însă ajunse la împărăția tatălui său, află că împăratul e sănătos și adastă, plin de nădejde, fericita înapoiere a fiului. Și iarăși începu tânărul să se gândească la frumoasa fată de împărat și durere grea îl apăsa că ascultase vorba frunzelor. Porni călare la Sfânta Vineri ca să-i ceară ajutor. Ea îl certă că zăbovise în Valea Amintirii, cu toate că fusese oprit; dar la urmă îi dărui o floare și-i zise: „dacă vezi în palat o fereastră deschisă, atunci aruncă floarea; dar până să ajungi acolo va să străbați Valea Desnădejdii, păzește-te să nu zăbovești acolo, altminteri ai să te căiești". Feciorul de împărat mulțumi,

(Continuare în pag. II-a)

1) **Bukarest und Stambul,** Skizzen aus Ungarn, Rumänien und der Türkei von Richard Kunisch, Berlin, Nicolaische Verlagsbuchandlung 1866 p. 180—203.

încălecă pe armăsar şi porni voios. Când zări acum Valea Amintirii, dete pinteni calului şi închise ochii până trecu departe. Apoi se bucură că a biruit primejdia şi tot ce mai avea de făcut i se păru uşor pe lângă încercarea aceasta. Călări, aşa, până seara şi ,când se întunecă, ajunse iarăşi în o vale. Acolo copacii erau atât de deşi, încât nu puteai zări nici soarele, nici luna, şi adesea crângile tăiau drumul calului. Şi când feciorul de împărat fu în vale, se întristă gândindu-se la toate piedicile pe care trebuia să le biruiască. Chiar dacă ar isbuti în lupta cu balaurul, cum ar putea să deschidă el uşile închise cu şeapte chei şi cum să se căţare pe zidul de oţel luciu, înalt ca turnul? Şi dacă nu va isbuti şi va fi nevoit să se depărteze de palatul minunat, fără să fi făcut vreo ispravă, nu va ajunge, în împărăţia tatălui său, batjocura tuturor? Se opri, cobori de pe cal şi se ajeză sub un copac. In ramurile copacului sta un corb, care grăi feciorului de împărat: „prin zidurile de oţel n'a trecut nimeni niciodată şi dacă te duci la palatul fermecat şi te înapoiezi fără frumoasa fată de împărat, atunci vei fi de râsul tuturor". Atunci feciorul de împărat se ruşină; încălecă şi călări repede înapoi acasă.

Dar când se înapoia la împărăţie, toate grijile îl părăsiră şi tare se căi că se lăsase prostit de corb. Călări acum la sfânta maică Dumineca, îi povesti tot ce se întâmplase şi o rugă să-i ajute. Sfânta Duminecă îl certă că se oprise în Valea Desnădejdii, în loc să o străbată repede, cum fusese povăţuit. Ii dărui o pasăre şi-i zise: „dacă vezi că fata cea frumoasă varsă o lacrimă, dă drumul pasărei acesteia să sboare". Feciorul de împărat se înveseli, încălecă şi porni a treia oară spre Valea Galbenă. Când zări Valea Amintirii, o străbătu repede şi ţinu ochii închişi, ca să nu poată vedea priveliştea cea dragă ce-i amintea de grădina părăsită a tatălui. Şi înainte să ajungă în Valea Desnădejdii, culese frunze şi-şi astupă cu ele urechile, ca să nu audă glasul corbului. Dete pinteni calului şi străbătu cu bine valea. Acum prinse inimă şi ce mai avea de făcut i se păru uşor pe lângă cele îndeplinite. Şi merse călare de dimineaţă până seara şi de seară până dimineaţă şi sosi la gura Văii Galbene, unde străjuia balaurul. Dihania avea pretutindeni, afară de coadă, o pavăză de solzi tare ca oţelul şi nici o armă nu o putea răzbate. Când văzu pe feciorul de împărat, se pregăti să-l înghită; dar acesta se feri repede cu calul, înfipse sabia până în mâner în coada balaurului şi-l pironi ţapăn de stâncă. Până ce balaurul să scape de aici, feciorul de împărat cără bolovani şi-i prăvăli de înnăbuşi dihania. Apoi călări voios în Valea Galbenă, unde văzu palatul cu acoperişul strălucitor de argint şi cu zidul de oţel.

Frumoasa fată de împărat trăise bucuros primul an în palatul ei, se desfătase la vederea stâlpilor de preţ, a copacilor de aur şi a florilor din felurite pietre scumpe. Dar, după un an, se întristă, şi rămase în odăile ei, şi nu vru să mai iasă afară în grădina cea strălucită. Şi când slujitoarele ei o întrebară ce-i lipseşte şi de ce e aşa de tristă, ea răspunse: „e un an de când sunt în palatul acesta, şi când am intrat aici era afară primăvară şi acum trebue să fie iarăş primăvară; eu însă nu mai pot să văd codrul verde şi câmpiile înflorite, pentrucă ţineţi toate ferestrele închise, şi de aceea am să mor". Atunci slujitoarele s'au speriat foarte, căci se temeau de mânia împăratului dacă nu i-ar asculta porunca şi se temeau şi mai mult de mânia lui dacă frumoasa fată ar muri. Şi o rugară mult să fie iarăş veselă. Fata de împărat însă nu le ascultă şi nu gustă mâncare, nici băutură şi se întristă atât de mult, încât frumuseţea i se duse. Atunci slujitoarele se înspăimântară şi descihseră fereastra odăii; pasările cântau, cerul era albastru şi poiana verde şi aerul proaspăt al primăverii pătrundea în valuri largi în odae. Fata de împărat se bucură, merse repede la fereastră şi, când simţi aerul înviorător de primăvară, se însănătoşi, deveni frumoasă ca înainte.

Pe când stătea la fereastră şi privia la Valea Galbenă, se întâmplă să treacă un smeu, puternic duh care trăeşte în peşterile munţilor şi poate să capete orice înfăţişare. Se prefăcu în vânt şi când adie pe faţa şi umerii frumoasei fete, se aprinse de dragoste şi jură că va fi a lui. Când veni noaptea, el se prefăcu în stea şi se repezi în odaia fecioarei. Acolo însă el se prefăcu în un frumos, luminos tânăr şi-i grăi: „Eşti cea mai mândră dintre femei şi nici un om nu e vrednic să-ţi desfacă cingătoarea hainei; eu însă sunt mai puternic decât toţi muritorii şi împărăţia mea nu are margini. Urmează-mă şi fii a mea, te voiu duce acolo unde e lumină veşnică, mai sus de nori, în vecinătatea soarelui". Atunci răspunse frumoasa fată de împărat: „mă dor ochii, când te privesc şi nu pot suferi strălucirea ta; dacă te-aş urma, aş orbi, şi vecinătatea soarelui m'ar arde". Atunci smeul cel puternic se întristă, se prefăcu iarăşi în stea şi se înapoie în cer. Acolo rămase el toată noaptea şi privi jos în cămăruţa frumoasei fete; razele lui însă erau palide şi lâncede, par'că ar fi fost întunecate de jale.

Şi când veni noaptea următoare, puternicul smeu se prefăcu în o ploaie şi căzu în odaia fetei de împărat. Acolo luă el însă înfăţişarea unui tânăr frumos ai cărui ochi erau albaştri ca marea cea adâncă şi al cărui păr lucea în lumina lunii ca solzii peştilor. Şi grăi către ea: „urmează-mă şi fii a mea, te duc acolo unde nu pătrunde rază a soarelui, adânc sub fundul mării, acolo îţi dăruesc castele de coralii roşii şi albe mărgăritare". Fecioara de împărat răspunse atunci: „Mi-e frig în apropierea ta şi, dacă te-aş urma în palatele tale de coralii şi mărgăritare albe, unde nu pătrunde nici o rază a soarelui, atunci ar trebui să mor de frig". Şi puternicul smeu se întristă şi zise: „ce trebue să fac eu ca tu să mă iubeşti? cere ce vrei, dar fii a mea". Atunci fata cea frumoasă gândi să-i încerce puterea iubirii şi dacă nici o jertfă nu i-ar fi prea mare ca s'o câştige şi-i grăi: „ca să te urmez şi să fiu a ta, trebue să te lepezi de toată puterea şi nemurirea ta, trebue să fii un om ca toţi ceilalţi ca să te pot îmbrăţişa fără să mă tem de tine". Atunci duhul cel puternic se uită la fata cea frumoasă şi nici o jertfă nu i se păru prea mare pentru iubirea lui, şi grăi: „fie după cum doreşti! mâine voiu sbura la Scaunul Domnului şi-i voiu aduce înapoi nemurirea şi puterea pe care mi le-a dăruit şi-l voiu ruga să mă preschimbe într'un om slab şi muritor, ca tu să fii a mea". Şi zicând cuvintele acestea, s'a prefăcut în curcubeu, s'a urcat sus în cer şi a rămas acolo toată noaptea, deasupra palatului fetei de împărat.

In dimineaţa aceea se ivi însă feciorul de împărat înaintea palatului şi călări împrejurul zidurilor, dar nu putu să intre pe nicăeri. Atunci văzu că o fereastră era deschisă, dar era atât de înaltă că nici o săgeată n'ar fi ajuns-o. Feciorul de împărat îşi aminti de floarea, pe care i-o dăduse Sfânta Vineri şi-i dete drumul să sboare. Floarea trecu prin fereastra deschisă şi sburând până acolo, unde şedea frumoasa fată de împărat, îi căzu în poală. Ea împletea din flori o cunună, iar florile erau de felurite pietre scumpe, albastre, verzi, roşii şi foile şi crângile erau de aur, toate luate din grădină. Când ea zări floarea, care căzuse în poala ei, scoase un strigăt de bucurie şi aruncă pe toate celelalte care-i părură urâte pe lângă aceasta singură. Şi nu era decât o floare obişnuită, cum văzuse nenumărate zilnic în vremea când cutreera slobodă. Şi sărută floarea, şi încântată sorbi mireasma ei, şi nu se putea sătura privind vinele gingaşe ale frunzelor. Apoi se duse repede la fereastra, pe unde venise floarea, nădăjduind că vântul îi va mai arunca altele. Când însă ajunse la fereastră, zări pe frumosul fecior de împărat stând în faţa ei; el îi zise că a venit prin Valea Amintirii şi prin Valea Desnădejdii şi că a ucis pe balaurul cel puternic, ca să ajungă până la ea şi să o ducă acasă soţie. Privirea floarei deşteptase însă în fata de împărat dorul de vechia ei vieaţă slobodă, aşa că ar fi părăsit bucuros palatul şi grădina de aur. Şi cu cât se gândi la primejdiile ce le înfruntase din iubire pentru ea, cu atât feciorul de împărat îi plăcu mai mult. Şi el stărui tot mai mult rugând-o să-l urmeze ca mireasă în împărăţia tatălui său, şi-i arăta ce mare e puterea aceluia, că are mai multe pietre scumpe decât aur are tatăl ei şi mai mult aur decât are argint împăratul tatăl ei. Atunci frumoasa fată de împărat n'a mai putut să lupte cu rugămintea lui şi iubirea ei pentru feciorul de împărat se aprinse puternic. Când însă gândi că nu va putea să iasă din palat, pentrucă toate uşile erau închise cu şapte chei, atunci începu să plângă. Iar feciorul de împărat văzu cum lacrimile fetei picurau, îşi aminti de pasărea dăruită de Sfânta Duminecă şi-i dete drumul să sboare. Şi pasărea se urcă sus, tot mai sus şi crescu mare, tot mai mare. Iar când ajunse în faţa fetei îi grăi: „urcă-te pe spinarea mea să te duc jos". Şi când ea pregetă, îi grăi din nou: „fii împăcată şi nu te teme de nimic, am apropiat pe unul de altul, peste prăpăstii şi mări şi peste zidurile cele mai înalte, mai mulţi tineri îndrăgostiţi decât flori are primăvara". Atunci frumoasa fată de împărat prinse inimă, se avântă pe spinarea pasării şi se lăsă jos la tânărul fecior de împărat care o sărută gingaş, o urcă pe cal şi sbură cu ea.

In vremea aceasta sosi însă împăratul la palatul din grădina de aur, să-şi vadă fata. Şi când văzu că ea fugise, fu cuprins de o straşnică mânie, porunci să fie omorîte slujitoarele şi alergă după fugari cu toţi călăreţii lui. Când însă feciorul de împărat zări pe cei ce-l urmăriau, întrebă pe frumoasa fată de împărat: „cât de repede să călăresc, ca să scap de slujitorii tatălui tău?" Şi ea grăi: „ca vântul!" Atunci călăreţii împăratului nu mai putură să-i urmărească; el însă avea un cal pe care i-l dăruise un vrăjitor şi se apropie tot mai mult de fugari. Şi iarăş întrebă feciorul de împărat pe frumoasa fată: „cât de repede să călăresc, ca să scăpăm de tatăl tău?" Şi ea răspunse: „călăreşte ca fulgerul!" Dar împăratul se apropia tot mai mult, încordă arcul şi ţinti către feciorul de împărat. Atunci acesta spuse calului: „sboară ca gândul!" şi până să sfârşească vorba, fură atât de departe, încât ceeace înaintea lor părea un nor întunecat, pe dată rămânea ca un nor în urma lor....

Pe când însă feciorul de împărat sbură cu frumoasa fată smeul cel puternic sbură la scaunul lui Dumnezeu: „Doamne, îţi aduc înapoi toată strălucirea şi puterea ce mi-ai dăruit. Iubesc o copilă a pământului, de aceea îngădue-mi, o Doamne, să fiu vremelnic şi slab ca ea!" Ziditorul însă răspunse: „Tu nu ştii ce ceri. Copii pământului sunt ca spuma mării, o adiere de vânt îi plăsmueşte, o adiere de vânt îi nimiceşte. Şi iubirea lor e ca o stea căzătoare, vine din cer, mersul ei este luminos, dar se stinge cum atinge pământul şi vieaţa ei ţine numai o clipă." Smeul însă se rugă a doua oară. Atunci Domnul zise: „priveşte jos!" Şi smeul văzu cum frumoasa fată de împărat, care-i ceruse jertfa puterii şi nemuririi, fugea în braţele unui fiu al pământului. Atunci o lacrimă căzu din ochii celui fără de moarte, întâia dela începutul veşniciei, şi lacrima, căzând în fundul mării, se făcu mărgăritar. Şi pluti deasupra celor ce fugiau, deşi calul lor îi ducea iute ca gândul. El însă nu vroi ca ei să moară unul în braţele celuilalt, pentrucă tot iubea pe fata de împărat. Luă deci o brăţară de preţ, cu pietre scumpe care scânteiau ca tot atâtea stele, şi o aruncă pe ramurie unui copac. Şi cât de repede călăreau ei, frumoasa fată tot văzu brăţara strălucind şi zise feciorului de împărat: „să ne oprim, să văd lucrul cel minunat!" El se opri, o cobori de pe cal şi se urcă în copac să ia brăţara. Şi când frumoasa fată rămase aşa singură, smeul cel puternic apucă o bucată de stâncă, mare cât un palat şi grea cât tot fierul ascuns în pământ, şi-i dete drumul asupra locului unde sta fata de împărat. Feciorul de împărat rămase însă neatins. Dar când văzu sfârşitul frumoasei fete, căzu pe stânca aceea care o zdrobise şi rămase întins trei zile şi trei nopţi. Apoi se sculă, urcă pe cal şi porni încet spre casă. Când însă ajunse în Valea Amintirii nu putu merge mai departe şi se aşeză sub un copac. Şi păsărelile în ramuri cântară cântece care preamăreau minunata frumuseţe a fetei de împărat. Iar el ascultă aceste cântece până muri.

* * *

Aceasta este, după însăşi mărturisirea poetului, isvorul de căpetenie al poemei *Luceafărul*. L-am dat aici pentrucă e bine să fie cunoscut până în cele mai îndepărtate unghere. Departe de a scădea, admiraţia pentru originalitatea poetului creşte.

Dar de ce Eminescu a stăruit ani de zile până ce ne-a dăruit capodopera pe care o admirăm, pe când celalt basm împrumutat dela Kunisch, *Miron şi frumoasa fără corp*, a rămas în manuscrise în forma primă a versificării; care au fost celelalte isvoare; în ce a stat procesul de desăvârşire şi legăturile lui cu personalitatea poetului; — iată o parte din un complex de cercetări de care mă întreb: ar putea ele oare să intereseze pe marele public?

D. CARACOSTEA

Povestirile lui conu Costaki Stupcan

Panaite Lăstun

de ION DONGOROZI

Cum spun oamenii, că-i mâncată tare şoseaua de ploaie, va trebui s'o pornesc spre gară înainte de 6 ceasuri. Acceleratul de Bucureşti — dacă n'are cumva întârziere — trece prin staţie la 8 şi 45, iar mâine Sâmbătă, înainte de prânz, trebue să mă aflu negreşit în Bucureşti.

Afară burniţează fără istov, şi se vânzolesc uşor pale, pale de ceaţă spălăcită şi destrămată, pe care nu le mai poate mistui căldura soarelui, vămuită şi răsvămuită de urzeala deasă a norilor. Conu Costaki se lasă pe vine cumpănindu-se, răsuceşte capul, închide ochii pe jumătate de dogoarea flăcării, şi cu lopăţica cea mare de nichel trage jăratecul morman spre gura sobei.

Căldura din sofragerie, te'mbie la odihnă şi visare leneşă, care să se prelungească aşa pe nesimţitele, până la toropire şi aţipire. Şi eu care peste 3 ceasuri cel mult, trebue s'o pornesc prin pânurile de ceaţă, prin burniţă şi frig, hurducăit la tot minutul, ca să apuc acceleratul pentru Bucureşti!

Conu Costaki desface la voia întâmplării albumul, întoarce o filă, alta, şi-apoi alta... o fotografie neprinsă pe semne, îi lunecă întâi pe genunchi, apoi pe covor.

Conu Costaki se frânge, o ridică cu două degete, o priveşte ce-o priveşte de departe, şi cântărind-o oarecum în mână, mi-o întinde. Fotografia a la minut înfăţişează în ape spălăcite un sergent din artilerie, cu piciorul stâng retezat de deasupra genunchiului, faţa rotundă, ochii mari, cătând melancolic, părul des perie şi tăiat cu o leacă de breton. Conu Costaki, ca şi când ar fi vrut să răspundă la o întrebare a mea, pusă'n gând:

„Ii Panaiti Lastun... eu-i sunt naş de botez, iar cumnatu Iordaki, naş de cununie... suflet amărât tare şi Panaite ista!" şi conu Costaki oftează şi se'negurează. Mumă-sa, Catinca, de când o ştiu eu, apoi tot la noi am apucat-o... da şi dânsa acolo o mână de ajutor pe la bucătărie. De priceput, nu se prea pricepea, iar pe deasupra, era şi nătângă şi leneşă, de n'avea păreche, vorba românului! Cum era urăţică foc şi uscată batog, nu s'a putut căpătui la casa ei. Intr'un an, nu-l mai ţin minte care, de Sfântu Constantin, nimerindu-mă să fiu la moşie, şi cum făcusem vizite cu duimu în anu cela, că nu mă urnisem din ţară, m'am trezit c'o droaie de mosafiri. Ca la ocazii de felu ista, mâncare şi băutură, joc de cărţi, oleacă de somn, şi iară mâncărică udată călugăreşte. Şi nu numai boerii mănâncă şi beau vârtos la zile mari, ci şi slugile, pe unde-apucă, deavalma.

Vizitiul unuia dintre vecini, trecut de băutură, s'a legat de Catinca noastră, iar femeia, a purces grea. Eu, cum nu dam cu anii, pela bucătărie, şi cum nu-mi ştiiam rostul slugelor, n'am putut prinde de veste, ca aproape 2 luni de zile — decând începuse a se cunoaşte bine — Catinca se ferise de-a mai ieşi în calea cuiva. Când i-a fost să-i fie sorocul, a născut pe Panaiti într'un grajdiu părăsit, moşită de-o ţigancă din celea liberate de tata pe vremea lui Cuza, şi care nu se'ndurase să se clintească dela curte, cu toate că ţiganii noştri, întemeiaseră cu rost gospodăresc şi Măluranii şi Dumbrăvenii de lac, dincolo peste apă. Nici vorbă că femeia n'a fost moşită ca lumea, că nu s'a putut urni din culcuşul de paie, preţ de trei săptămâni. Din zi în zi, rău şi tot mai rău, până ce, doborâtă, a'nchis ochii. Când am aflat şi eu de istoria asta, băietul avea aproape 4 luni şi încă nu fusese botezat. Ţiganca îl crescuse şi-l îngrijise, aşa cum se pricepuse, în legea ei. Fără a mai sta la cumpănă, l-am botezat, şi l-am dat numai decât în grija unei neveste din sat, o fină de-a mea. Panaite a crescut mare şi legat, se pricepea la de toate — era prea isteţ chiar pentru vârsta lui fragedă — iar năravuri, aşa cum au de obiceiu copiii, nu prea avea. Mărturisesc dragul meu, că prinsesem cu vremea oleacă de slăbiciune pentru nenorocitu ista, fără tată şi făr'de mamă, uneori chiar, mă gândeam serios, să-i croesc o soartă mai bună.

De Paşti, când ne-am trezit noi pe negânditele cu cumnatu Iordaki şi cu cumnata, Panaite să fi avut ca la 12, 13 ani. Cum ne hotărâsem să plecăm în vara ceia în Şviţera, şi cum băietul o plăcut mult lui Iordaki, m'am învoit — nu fără greutate — să i-l dau la Strunga, ca să-l deprindă cu treburile moşiei. Iordaki vroia să scoată dintrânsu, un vichelaş colea, perva.

Conu Costaki întinde dreptul, se sgârceşte la faţă, întinde şi stângul, şi se pungeşte iarăşi.

— Mă săgeată cârceii... vremea bat-o s'o bată!

— Cu siguranţă!

Se ridică din jâlţ, geme, şi prinde a şchiopăta uşor prin odaie, ca să-şi desmorţească mădularele, şi să-şi mai ostoaie durerile.

Şi cum iţi spuneam, Panaiti s'a trezit mai cu poftă, mai fără de poftă, tocmai la Strunga, în sus pe apa Râmnicului. Costaki, după cum îmi scria când şi când, era tare mulţumit de băiet, iar dânsu trăind bine şi având dela o vreme şi tovarăş de joacă, căci cumnatu înfiese pe Şerbănică, m'a dat cu totul uitării. Intre Şerban şi Panaite al nostru, s'a legat numai decât o prietenie, curat frăţie de cruce. Când pleca Şerban a lu' cumnatu la târg, la'nvăţătură, Panaiti bolea în toată regula câtăva vreme.

După ce s'a liberat dela Râmnic, unde-şi făcuse miliţia, cumnatu Iordaki l-a rânduit vechil pe moşia cea mare dela Strunga. Boerul s'arăta mulţămit, tare mulţămit de slugă, mai ales, că din partea lui Şerban, purces tocmai la Paris, pentru învăţătură, n'avea dela o vreme decât năcazuri şi amărăciuni. O singură dată l-a nemulţumit şi Panaite, dar l'a nemulţămit de era să-şi piardă cu totul sărita, cât era el de cumpănit şi calm cumnatu Iordaki. Panaite, îndrăgit de o unguroaică pe care o cunoscuse peste graniţă la un iarmaroc, a furat-o de-acasă, a adus-o pe furiş de lume, călărind numa'n puterea nopţii — trei poşte poate dela hotar — şi-acu vroia, nici mai mult nici mai puţin, de cât să-i cunune Iordaki. Văzând cumnatu că-i dragoste mare din partea lui Panaite, şi că orice împotrivire şi bosumfleală ar fi curat de prisos, s'a 'nduplecat într'un târziu.

Totuşi fapta nesăbuită a băietului, n'a putut-o uita cu una cu două, boeru din Strunga. Toate planurile ce le-avusese ca să-l pricopsească prin însurătoare, acu căzuseră în baltă. Unguroaica n'avea numa' pe vino'ncoa, ci era chiar frumuşică de tot — după cum mi-a mărturisit părintele Dudu —; se'mbrăca cu pricepere şi gust, şi era la toate celea argint viu.

Protipendada satului: primăriţa, cârşmăriţa, notăriţa, n'o puteau mistui şi pace. Oamenii deasemenea pentrucă'n anu când a furat-o Panaite, s'au abătut lăcustele şi-a fost o secetă grozavă de-a pârjolit şi grâul şi păpuşoaiele. Toată vina lumea a pus-o'n cârca papistaşei, pripăşită din senin în Strunga. Ţăranii vorbea între ei şi lăţeau svonul cum că-i păgână, că umblă cu farmece, şi'n bietele lor suflete, clocea şi coclea ura înfiripată pe nesimţite. La un an şi jumătate, s'a 'ntors şi Şerban la Strunga, căci războiu european, purces cu furie, lăsa să se'ntrevadă pentru orişicine, că şi noi vom svârli curând zarul cel mare.

Lui Şerban, strâmtorat în pustietatea dela Strunga, i-a plăcut din capu locului unguroaica, da' şi şerpoaicei i-a căzut cu tronc la inimă, boeru cel tânăr. Acuma de, poate că pe lângă dragoste, să fi fost la mijloc şi-un dram de ambiţie muerească. Cum bănueşti, dela o bucată de vreme, s'au încurcat în toată regula. Lucrurile au mers ele strună, până ce-a prins careva de veste, că numai decât, ca fulgeru, s'a lăţit svonu şi-o ajuns cum trebuia s'ajungă şi până la urechile lui Panaite. Din ziua ceia, bietu Panaite om întreg n'a mai fost şi totuşi ura şi veninul adunate'n bezna sufletului, n'au putut birui cu totul omenia sădită întrânsul. Când i-a prins în puterea nopţii lângă şura din fundul livezii, n'a descărcat plumbii nici în muiere, şi nici în stricatu cela de Şerban, ci-a'ntors ţeava spre piept şi-a slobozit amândouă cucoaşele.

* * *

Cuconu Costaki oftează întâi prelung, apoi săltat ca să se uşureze par'că de toată povara strânsă, se ridică iar de pe jâlţ, se opreşte în dreptul ferestrei, priveşte în curte, clatină din cap, şi s'aşează apoi la loc.

Când s'a tămăduit, ca lumea Panaite a trebuit să îmbrace haina ostăşască, că se'ncepuse războiu. A pornit-o uşurat — după cum mi-a mărturisit când s'a întors la demobilizare — căci şi Şerban pornise în Moldova ca medic militar, iar femeia, după sperietura trasă, dase dovezi de temeinică cuminţanie. Panaite a luptat ca tunar şi la Dragoslavele, şi la cheile Buzăului şi pe Râmnic, până ce la Caşin, o fărâmă de obuz i-a bortelit în trei locuri ţurloiu dela piciorul stâng. Spitalul în care a fost internat, era condus chiar de Şerban, şi ticălosu ista, care-şi bătea joc de răniţi, care înconjurat de coconet, tăia pe capete fără s'amoarte, ca să'ncerce tăria ţăranului, l-a îngrijit pe Panait, ca pe un frate bun şi drag. Graţie ostenelii şi îngrijirilor lui, a putut fi stăvilită la timp infecţia, iar piciorul retezat numa' dela genunchiu, nu din şold.

Unguroaica s'a purtat însă ticălos de tot. Cum au pus nemţii stăpânire pe sat, dânsa s'a înhăitat cu plutonieru care comanda etapa cu puteri de satrap. Aproape doi ani de zile, adică până la evacuare, a dus-o numa'n petreceri şi de năduful adunat cândva, s'a uşurat până'n drojdia drojdiilor. Nicăieri rechiziţiile n'au fost mai grozave ca'n Strunga, nicăerea ţăranii n'au fost mai chinuiţi cu fel de fel de corvezi, batjocorâţi şi bătuţi până la sânge, ca'n Strunga de pe Râmnic.

Rugămintele boerului ori ale preotului, mai rău o întărâtau, iar plângerile care-au ajuns cu duiumu până la Bucureşti, n'au avut nici un răsunet. Plutonieru era mâna dreaptă a căpitanului care comanda întreg judeţul, iar acela se bucura de mare trecere la Bucureşti.

Oamenii, la rândul lor, se giuraseră s'o belească de vie, şi să-i cătrănească carnea cu sare. Muerea ştia bine ce papară o aşteaptă, deaceia în ajunul evacuării a vândut ce-o mai putut vinde crâşmarului, iar noaptea târziu a şters-o cu ibovnicu peste graniţă. Cea din urmă nelegiuire pe care a făptuit-o şi asta s'a întâmplat chiar în noaptea fugii lor, a fost incendierea bisericii. Papistaşa care de-atâtea ori fusese umilită, ameninţată şi batjocorâtă de oameni pentru credinţa ei, a dat foc bisericii ridicată după războiu cu Bulgarii, parte pe cheltuiala oamenilor, parte pe spezele boerului. Panaite întors din războiu, aflând de fuga şi de purtarea neveste-sei, precum şi de împuşcarea lui Costaki, a căzut bolnav de inimă rea şi-a bolit greu în spital la Pătârlagele.

După ce s'a mai însdrăvănit, a strâns ce-a mai avut de strâns, a vândut ce-a mai putut vinde, şi-a pornit-o deadreptul la Bucureşti. De rămas la Strunga nu mai era chip, căci Şerban a arendat numai decât moşia şi s'a întors înapoi la Paris. Acu Panaite are un debit de tutun pe bulevardul Elisabetei. Mi-a scris şi luna trecută că-i sănătos şi câştigă binişor. Dacă n'ar fi fost beteşugu lui şi dacă nu-şi înfiripa un rost ca lumea 'n Bucureşti, apoi îl îmbiam eu să vină 'ncoa.

Tăcerea lăsată e curmată tocmai într'un târziu de glasul slujnicei care vine să ne vestească că docarul e tras la scară.

N'am avut parte să aud şi alte taine dintre cele cetluite în albumul familiei Stupcanu din Vârtojeni, căci treburile mi-au tot zăbovit întoarcerea, iar Conu Costaki Stupcanu, os din osul hatmanului Ieremia Stupcanu, a'nchis ochii mai an ţârţ.

ION DONGOROZI

Miniaturi de Toamnă

de Const. Asiminei

Plopii...

S'apleacă pe culme, s'apleacă
Doi plopi, toamna rece să treacă,
Şi stoluri de păsări şi gânduri
S'apleacă, s'apleacă, trec rânduri,

Cum zilele, nopţile, anii
S'au dus şi s'or duce, sărmanii.

S'apleacă pe culme, s'apleacă
Doi plopi şi amurgu-i îneacă.

S'apleacă şi ochii a drum..
Ce faci, unde eşti tu acum ...?

La un colţ de stradă...

Răzimat de-o buturugă
Stă un cerşetor şi'ntinde
Mânele 'ngăimând o rugă...

Toamna samănă pe dânsul
Frunze moarte, de'l cuprinde
Jalea şi'l îneacă plânsul..

Trecători grăbiţi el vede,
De la toţi cerşeşte-o pâne,
Căci pe toţi bogaţi îi crede...

Dar nici unul nu se 'ndură,
Toţi au inima păgână,
Vântul bate, cerne bură..

Numai toamna cea bogată
I-a pus două frunze 'n mână,
El, simţindu-le deodată,

Le-a şi dus grăbit la gură,
— N'am mâncat de-o săptămână.

Dragostea D-nei George Sand cu Alfred de Musset

de CONST. ŞAINEANU, profesor

S'au cunoscut pentru întâia oară la o masă colegială oferită de Buloz, directorul revistei *des Deux Mondes*, colaboratorilor săi. Intâmplarea îi aşezase unul lângă altul. Ea, femeie în toată puterea cuvântului, deja faimoasă prin romanele *Indiana* şi *Valentine* şi prin teoriile ei ultrasentimentale; el, un tânăr numai de 23 de ani, dar faimos prin primul său volum de versuri şi prin poemul *Namouna*, expresia sinceră a inimei lui sbuciumate.

El, blond, elegant, subţire, cu plete mătăsoase, cu favorite mijinde şi cu o înfăţişare de visător; ea, destul de frumoasă, sveltă, cu un păr negru buclat, cu nişte ochi negri plini de pasiune, cu un ten brun, fin şi sensual, şi cu o înfăţişare serioasă.

Iată-i unul lângă altul. Ea, deşi înzestrată cu o imaginaţie vie când scria — putea să umple zeci de pagini într'un ceas, cu scrisu-i mărunt — se arăta, în discuţii, slabă, timidă şi lipsită de spirit. „Nu mă pricep de loc în conversaţie, zicea ea însăş despre dânsa, şi evit toate discuţiile, fiindcă sunt totdeauna bătută, chiar de aş avea de o mie de ori dreptate". El, dinpotrivă, deşi rezervat cu bărbaţii, era vorbăreţ şi spiritual în societatea femeilor.

George Sand

Se plăcură numaidecât. Mai ales că el îi făcu complimente asupra romanelor ei, pe care nici nu le citise, şi asupra talentului ei de scriitoare, lucru ce nu putea decât s'o măgulească în vanitatea ei de femele.

Intr'o zi, el îi scrie: „Scumpul meu George, am ceva ridicul şi stupid să-ţi comunic: Ţi-o scriu prosteşte în loc să ţi-o fi spus când ne-am despărţit după plimbare... Sunt amorezat de D-ta, şi chiar din prima zi când am fost la D-ta". Şi George se lasă a fi convinsă. Nici trei luni depline nu trecuse dela întâia lor vedere. De altminteri, inimile lor erau libere.

Ea, de când îşi părăsise soţul, trăise câtva timp cu Jules Sandeau, cu care colaborase la un roman, şi căruia i-a furat jumătatea numelui, apoi cu Mérimée şi cu alţi câtiva mai puţin însemnaţi; dar fericirea prin amor — aşa cum îl înţelegea ea — nu o cunoştea încă. Işi închipui că o va găsi în visătorul poet, cu şase ani mai tânăr decât dânsa. El, la rându-i, suferise mult până atunci. Inşelat de o metresă, pe care o iubise cu tot entuziasmul celor 19 ani, cum vom vedea mai târziu, îşi simţise inima sdrobită pentru totdeauna. Criză după criză venise să-l turbure firea pe nesimţite. Avusese accese de furie şi de disperare cari îi crispau trupul şi nervii. Iar consecinţa acestor stări sufleteşti bolnăvicioase fu decăderea morală a poetului, care căută în orgie şi în beţie un leac durerii sale. „Dacă aş fi putut să uit pe metresa mea, zicea el, aş fi fost mântuit".

Atunci, printr'o minune a Providenţei, el întâlneşte în drumu-i pe George Sand. Aceste două fiinţe păreau făcute pentru a se înţelege. Aveau aproape aceeaşi concepţie despre amor, că e de esenţă divină şi că e principiul suveran care conduce pe oameni, unica lor preocupare: *il faut aimer sans cesse après avoir aimé*. „Eu unul, zicea el, nu puteam înţelege că mai există şi altceva în afară de iubire, şi făcusem jurământ să trăiesc şi să mor din amor". Şi aiurea: „A strânge o inimă şi o inteligenţă pe inteligenţa şi inima ta, este fericirea supremă". In ochii lui „amorul preţuieşte mai mult decât gloria" şi „pentru o sărutare e gata să-şi dea geniul".

Din nenorocire, şi în aceasta se deosibea de d-na Sand. După dânsul, amorul e de scurtă durată, din pricina femeii, care nu este statornică. „A iubi, pentru femeie este a minţi într'una, a înşela, a cocheta". De aci acea neîncredere în virtutea ei, de aci acele accese de bănuială, de gelozie, cari sfârşesc prin a obosi până şi pe femeia cea mai virtuoasă şi cea mai amorezată.

* * *

Se luară. Dar numai opt zile dură fericirea lor. „De unde vine acea pedeapsă îngrozitoare pentru aceia cari au abuzat de tinereţea lor şi cari îi fac nevolnici de a mai putea gusta dulceaţa unei vieţi armonioase şi fireşti? Corupţiunea s'a aruncat asupra lor ca o pradă pentru a face din ei nişte nebuni, cari se sbat între noroiul realităţii şi idealul visurilor lor".

E d-na Sand care vorbeşte astfel de nenorocitul ei amant. Şi, într'adevăr, din acest moment, viaţa între ei deveni imposibilă. Cele mai dulci clipe erau urmate regulat de învinuiri crude, cari se terminau întotdeauna prin accese furioase şi insulte. Obişnuia s'o chinuiască cu întrebări ridicule: „câţi amanţi a avut? pe cine? aceleaşi vorbe de dragoste le-a spus, de sigur, şi lor? de ce au părăsit-o? ca apoi s'o acopere de ocări. Dar o oră, două, după aceste scene jignitoare, se întorcea, se arunca la picioarele iubitei, i le scălda în sărutări nebune, rugând-o cu lacrimi fierbinţi să-l ierte şi făcându-i promisiuni solemne de îndreptare. Şi ea, dându-şi seama de boala lui incurabilă, îl ierta mereu, fiindu-i milă de tinereţea şi de talentul lui cel mare.

Dar în zadar, traiul laolaltă devenia cu neputinţă... Atunci ei plănuiesc o călătorie în Italia. Italia este ţara dragostei, a cerului albastru şi a peisajelor încântătoare. Veneţia îi atrăgea. Dar de-abia ajung acolo şi, culme a nenorocirii, d-na Sand se îmbolnăveşte. Pe Musset, această boală neaşteptată a iubitei îl contrariază. El o lasă singură în camera-i de hotel şi cutreeră muzeele sau se plimbă cu gondola. Să nu uităm că avea 23 de ani, că era poet şi că natura îl chema spre dânsa. Şi apoi frumoasele Veneţiene, cu trupul lor subţire şi cu ochii lor fascinatori, nu-l turburau mai puţin. Intr'o seară, pe neaşteptate, el îi spuse enervat iubitei, care se făcuse ceva mai bine: „George, m'am înşelat, îţi cer iertare, nu te mai iubesc". Şi din acea seară, trăiră separat, fiecare în camera lui.

Iată însă că poetul cade, la rândul lui, bolnav, şi încă foarte greu. D-na Sand îl îngrijeşte ca o mamă, fără a-l părăsi o clipă. Femeia are, într'adevăr, comori de devotament în sufletul ei. Un doctor este chemat, un Italian. Pagello era numele lui. Ceeace era firesc să se întâmple se întâmplă. O idilă începe, la patul bolnavului, între amândoi. Curând după aceea, poetul se însănătoşeşte şi constată cu amărăciune noua fază a lucrurilor.

Şi acum intră în vigoare una din teoriile d-nei Sand asupra drepturilor amorului. Când o femeie începe a iubi pe un alt bărbat, cel părăsit trebuie să se resemneze sau să se sinucidă, dându-le binecuvântarea. Aşa procedase, vă aduceţi aminte, Jacques, bărbatul înşelat de soţia lui. Tot aşa va face şi poetul: îi va uni pe amândoi îndrăgostiţii, va recomanda lui Pagello s'o facă fericită, şi apoi va dispare. E convins că iubirea a murit în inima lui. Din drum îi va scrie: „Te-ai încrezut în dragostea mea, dar tu nu eşti decât o mamă pentru mine, am comis un incest împreună". Dar abia ajuns la Paris şi rana i se deschide, începe să sângere. S'a crezut prea tare şi acum pasiunea lui e mai aprinsă ca oricând.

* * *

Să-mi permită cititorii să reproduc aci câteva fragmente din scrisorile schimbate între el şi ea, adevărate explozii de iubire pasionată alături de duşuri glaciale: **El:** „Adu-ţi aminte că, într'un colţ de lume, se află o fiinţă a cărei primă şi ultimă dragoste eşti tu". **Ea:** „Pagello ia masa cu mine în fiecare seară... Până una alta, petrec cu dânsul clipele cele mai dulci ale zilei vorbind de tine... Amintirea ta este o relicvie sfântă, numele tău este un cuvânt solemn pe care îl rostim noaptea în tăcerea lagunelor...". **El:** „Gândeşte-te că nu te am decât pe tine, am negat totul, mă îndoiesc de tot, afară de tine... Adio, frate, adio, îngerul meu, păsărica mea, micuţa mea adorată, adio tot ce iubesc sub tristul cer, tot ce am găsit pe sărmanul pământ". **Ea:** „Notează nişte obiecte pe care te rog să mi-le trimiţi: 12 perechi de mănuşi glacè, un sfert de paciuli dela Leblanc, str. sf. Ana". **El:** „O, copila mea, cea mai iubită, unica iubită dintre femei, ţi-o jur pe tatăl meu, dacă jertfa vieţii mele ţi-ar putea da un an de fericire, m'aş asvârli într'o prăpastie, cu o bucurie eternă în inimă". **Ea:** „Pagello e un înger de blândeţe, de bunătate, de devotament".

In sfârşit, isprăvindu-i-se banii, d-na Sand se întoarce la Paris, însoţită, bine înţeles, de d-rul Pagello. Poetul i se aruncă la picioare şi o imploră în delir: „Vorbeşte, spune un cuvânt şi viaţa mea îţi va aparţine". Dar acest cuvânt ea se fereşte să-l spue şi nenorocitul se decide să plece. „M'am încrezut prea mult în mine, vrând să te revăd, şi am primit ultima lovitură". Din Baden, unde se exilase, el îi scrie: „Oh! George, ce amor! Niciodată om n'a iubit cum te iubesc eu! Mor de amor, de un amor nesfârşit, fără nume, nebun, disperat. Te voi iubi, adora, diviniza până la moarte. Ei bine! Nu, n'am să mă vindec niciodată... Să mor iubindu-te mi-e mult mai plăcut decât să trăiesc".

Alfred de Musset

Induioşată de această spovedanie, sau plictisită de Pagello, d-na Sand aleargă la Baden şi se aruncă în braţele poetului. Ce folos! Scenele de gelozie reîncep ca şi mai înainte, urmate de accese, de insulte şi de împăcări vijelioase.

Aceeaş viaţă continuă la Paris, de faţă cu Pagello, care nu ştia ce să mai creadă ochilor. Plecarea acestuia nu schimbă nimic, nu putut să împiedice ceeace era fatal. Hotărît, traiul împreună nu era cu putinţă. Intr'o zi, ea îi declară că totul s'a sfârşit, că simte că nu mai este în stare să-l facă fericit: „Adio, îi scrie ea, adio... nu te mai iubesc, dar te ador încă... Rămâi, du-te, dar nu spune că eu nu sufăr. Căci asta m'ar face să sufăr şi mai mult. Unica mea dragoste, sângele meu, sufletul meu, pleacă de lângă mine, dar omoară-mă înainte de a pleca".

Şi atunci, ei se despart definitiv, în iarna anului 1835. Legătura lor intimă durase doi ani şi jumătate. Despărţirea aceasta avea să fie nenorocită pentru poet, căci de aci înainte decăderea lui morală va fi vertiginoasă.

* * *

Pe când se afla la Baden, Musset scrisese iubitei sale la Paris: „Dar n'am să mor înainte de a fi scris o carte, despre mine şi despre tine (despre tine mai ales); nu, frumoasa şi sfânta mea logodnică, tu n'ai să te culci în recea groapă fără ca pământul să ştie pe cine a purtat... Viitorimea va repeta numele noastre ca pe ale amanţilor nemuritori, cari nu mai au decât un nume, ca Romeo şi Julietta, ca Héloïse şi Abélard. Nu se va pomeni niciodată de unul fără a se pomeni de celălalt. Va fi un fel de căsătorie mai sfântă decât cea făcută de preoţi, căsătoria nepieritoare şi neprihănită a inteligenţei".

Această carte, pe care poetul a scris-o imediat după ruptura definitivă, este *La Confession d'un enfant du siècle*. Ea este povestirea dureroasă a unui tânăr, care, născut într'o epocă tristă — sfârşitul Epopeilor Imperiului — va purta pecetea generaţiei de atunci, blazată, palidă, nervoasă şi desperată. Octave, eroul romanului, este frate de cruce cu René, cu Obermann, cu Adolphe şi cu toţi marii blazaţi ai timpului.

Iată prin ce împrejurare el a fost coprins deodată de această boală a veacului. Intr'o noapte, la un supeu elegant, pe când şedea fericit lângă metresa lui, îi cade jos furculiţa. Se apleacă s'o ridice şi sub masă el zăreşte piciorul iubitei, încrucişat cu acela al vecinului, prietenul lui cel mai bun. Această dublă trădare, a iubitei şi a prietenului, a creat o barieră între lume şi dânsul. Nu mai crede în iubire, în prietenie, în nimic. Dezorientat, se aruncă în braţele desfrâului şi beţiei. Cu acest prilej, poetul face apologia acestor vicii în nişte pagini sublime stropite cu noroiu.

El alunecă cu încetul şi este iremediabil pierdut. Dar iată că soarta îi scoate în cale, la timp, pe salvatoarea, în persoana unei văduve tinere, frumoase, adorabile, portretul leit al d-nei Sand. El îi face o curte desperată, continuă, şi ea îi rezistă multă vreme. In cele din urmă, într'o seară, la ţară, pe iarbă, în faţa boltei înstelate, el o cuprinde de mijloc; „ea îşi întoarse încetişor capul, ochii i se umeziră de lacrimi, trupul i se mlădiă ca o trestie, buzele-i întredeschise căzură pe ale mele, şi Universul fu uitat!".

Fericirea, cum ştim, fu de scurtă durată. Bănueli ridicule, pe nimic întemeiate, încep să-i sfâşie inima. Scene furioase de gelozie izbucnesc, pe neaşteptate, după clipele cele mai dulci. Boala nenorocită, adormită un timp, se redeşteaptă, şi opera de distrugere a fericirii amândurora se desfăşoară vertiginos. Iată cum ne descrie firea sa ciudată poetul însuş: ...„Un sfert de oră după ce o insultam, mă aruncam la picioarele ei; de îndată ce nu mai învinuiam, ceream iertare; de îndată ce nu mai batjocoream, plângeam. Atunci un delir neînchipuit, o fierbinţeală de fericire, mă cuprindeau; păream beat de bucurie, aiuram... nu ştiam ce să spun, ce să fac, ce să invent ca să îndrept răul ce făcusem; luam pe Brigitta în braţele mele şi o făceam să repete de mii de ori că mă iubeşte, că mă iartă... Nopţi întregi nu încetam să-i vorbesc, să plâng şi să mă târăsc la picioarele ei, să mă îmbăt de un amor fără margini, nebun...".

Viaţa împreună însă nu putea continua astfel. Ei se hotărăsc atunci să plece în călătorie. Mai întâi la Paris. Aci, din nenorocire, fericirea lui Octave e turburată de intrarea în scenă a unui nou personagiu, un oarecare Smith, american, şi prieten din copilărie al Brigittei... Acest Smith seamănă ca două picături de apă cu doctorul Pagello. El ajunge, prin vina lui Octave, să cucerească inima femeii. Aflând de această trădare, Octave, în culmea disperării, vrea să înfigă un pumnal în inima necredincioasei; dar vederea unui mic crucifix între cei doi sâni ai iubitei, îi opreşte mâna.

Dar, o, minune a dragostei! Ziua următoare, la masă, în acelaş restaurant unde Musset şi D-na Sand se cunoscuse întâia oară, Octave uneşte pe cei doi amanţi, le schimbă inelele şi le dă binecuvântarea, în conformitate cu teoriile amoroase ale d-nei Sand.

Şi romanul acesta, admirabil prin stilul său superb şi prin analizele profunde ale stărilor sufleteşti, se termină cu sacrificiul poetului şi cu toate onorurile pentru femeie.

Să vedem acum cum a descris la rândul ei, d-na Sand, aceeaşi poveste nenorocită a dragostei ei cu Musset. Dar despre aceasta în numărul viitor.

CONST. ŞAINEANU

Victoria

Apusul svârle raze din cremeni nevăzute
— imaginare suliţi ce'n suflete pătrund —
Iar cerul e o roche ce-şi freamătă 'ntre cute
Isvorul de lumină ca apele pe prund.

Apusul svârle raze dar nu sunt luate 'n seamă...
Şi soarele rânjeşte din zare ca un slut.
Ci, jos, în cei ce nu pot să cugete-ori să geamă
Se-aşterne 'nverşunarea cleioasă ca un lut.

Pe câmpul de bătae sudălmile de focuri
Ca nişte diavoli sprinteni din orişice tufiş
Şi meterez ori coamă pulsează 'n strania jocuri
Iar nori de fum par slove pe-al cerului afiş.

Din sufletele celor ce sunt duşmani de-o clipă
Cuvântul „milă" piere ca de-un burete şters
Şi gândurile care într'înşii se 'nfiripă
Sunt par'că cisme grele ce 'mpiedică la mers.

A cui va fi isbânda? Aceeaş întrebare
Şi'nfige 'ntr'înşii arcul şi ascuţitul punct
Şi dacă-ar fi aproape isbânda, fiecare
Cu drag ar privi clipa în care-ar fi defunct.

De-ar isprăvi odată! O, aşteptarea-i crudă
Nu moartea ce-i Nirvana visată de-atâţi inşi.
Ssssst... Groaza înfioară ca o cămaşe udă
Pe cei ce află vestea de plumb, că sunt învinşi.

Ah, vin biruitorii cu steagurile sdrenţe
Cu sufletele sdrenţe ca steagurile lor.
Cântările de trâmbiţi de fapt sunt doar stridenţe
Ce 'n trâmbiţi se 'nfăşoară ca aţa pe-un mosor,

Iar peste 'nvinşii care ca pâlcuri de cuvinte
Fug, soarele asvârle iar suliţi lungi, de sus,
Dar nu imaginare precum erau 'nainte
Ci suliţi vii, ce 'ntr'înşii nădejdea au răpus.

IOAN CORĂNESCU

Natura în poezia lui Eminescu

Imaginile şi exotismul

Incheiere comparativ-istorică

Ar mai fi de vorbit despre imaginile concretizate prin materialul pe care Eminescu îl împrumută din natură, şi de nota exotică a acestei naturi.

Imaginile lui Eminescu — chiar cele mai abstracte — sânt plasticizate într'o limbă caldă, minunat de înflorită în termeni vii pitoreşti.

Din rătăcirile lui prin toate ţinuturile româneşti, din îndelungile'i şi răbduriile'i străbateri a hrisoavelor şi a bucoavnelor prăfuite — din foile cărora mintea lui creatoare făcea să isbucnească flacăra cuvântului arzând de viaţă ca o piatră de rubin — şi afundarea în undele limpezi ale sufletului popular din basm şi cântec, — Eminescu şi-a făurit minereul în care avea să-şi dăltuiască simţirea şi gândul — minereul expresiei în care, ca o culme a ironiei scriu distrugătorii literaturei noastre.

Citez ca imagini:

Atât de fragedă, te-asemeni
Cu floarea albă de cireş

(Din „Atât de fragedă")

S'adun flori în şezătoare
De păianjen tort să rumpă,
Şi anină'n haina nopţii
Boabe mari de piatră scumpă.

(Din „Crăiasa din poveşti").

Iată soarele apune
Vroind creştetele 'nalte ale ţării să 'ncunune
Ca u nimb de biruinţă; fulger lung încremenit
Mărgineşte munţii negri în întregul asfinţit,
Pân'ce izvorăsc din veacuri stele, una câte una
Şi din neguri dintre codri tremurând s'arată luna

(Din „Scrisoarea III")

Şi minunata comparaţie din Luceafărul — comparaţie care concretizează desăvârşit golul vieţii fetii de împărat care se sbătea între dragostea lui Hyperion şi vicleniile lui Cătălin, acesta din urmă, un fel de anticipator al secăturei de astăzi:

De acela zilele îmi sânt
Pustii ca nişte stepe:
Dar nopţile's de-un farmec sfânt
Ce nu'l mai pot pricepe.

Şi un ultim citat din „Scrisoarea IV":

Luna, luna iese 'ntreagă, se înalţă—aşa bălae
Şi din ţărm în ţărm durează o cărare de văpae
Ce pe-o repede 'nmiire de mici unde o aşterne,
Ea, copila cea de aur, visul negurei eterne.

Cât priveşte nota exotică a naturii, o găsim mai ales în Egipteanul. Desigur frumuseţea peisagiilor este întru câtva întunecată de forma—greoaie—la maturitatea căreia poetul nu ajunsese încă la acea epocă.

Cântată de Alecsandri vesel, câte odată destul de reuşit şi foarte adesea superficial — şi aceasta numai pentru o parte din „Legende" şi „Pasteluri" — natura lui Eminescu îi dă prilej de interiorizări adânci, devine incomparabil mult mai bogată, şi plină de suavă şi înaltă poezie — dar îmbibată de tristeţe ca şi sufletul lui.

De un romantism care se apropie ca atmosferă, mai ales, de acela al lui Novalis, Lenau şi Leopardi (acesta numai în câteva poeme) — dar păstrând caracterul ei aparte, care se vede clar în Călin şi Seara pe deal, şi excelând prin belşugul de frumuseţe poetică, diafană, cu care îi întrece — natura sub pana frământatului nostru poet capătă o coloratură specială şi'n faţa ei, Eminescu ia chiar o atitudine: de resemnare, de renunţare senină căci — după cum cântă „codrul" — în care'i simbolizată natura întreagă şi însăşi concepţia poetului.

— Ce mi-i vremea, când de veacuri
Stele-mi scântee pe lacuri,
Că de-i vremea rea sau bună,
Vântu-mi bate, frunza-mi sună:
Şi de-i vremea bună rea,
Mie-mi curge Dunărea.
Numai omu-i schimbător,
Pe pământ rătăcitor;
Iar noi locului ne ţinem,
Cum am fost, aşa rămânem:
Marea şi cu râurile,
Lumea cu pustiurile,
Luna şi cu soarele,
Codrul cu izvoarele.

(Din „Revedere")

Prin Alecsandri isbucnise ceva dintr'un fel de a fi al sufletului nostru, în mijlocul naturii, sprinten, de mulţumire, de om înstărit. Prin Eminescu toată profunda prietenie a neamului acesta, dintre el şi natură în vreme de furtună; în tabloul lui răsună ecourile prelungi ale bejeniilor şi picură tânga suferinţelor străvechi.

Puţin adâncită şi prea de suprafaţă adesea la Alecsandri, metafizică deşi redată plastic la Eminescu, — tocmai cu Coşbuc natura avea să devină profund robustă şi cu accentuate caractere etnic-realiste.

Eminescu însă, rămâne poetul îndrăgostit cu voluptate de natură, — în ce are ca mai plin de fantezie, de poetizare.

Cu acela care ceruse să fie îngropat lângă mare, aproape de codru, în cântece de brazi şi de izvoare, şi scăldat de argintul lunii — soarta s'a purtat monstruos.

Mihail Eminescu a murit aşa cum ştim, şi unde ştim — că a murit!

T. ULMU

LITERATURA STRAINA

LOUISON

Comedie în două acte de A. de MUSSET

— Traducere de D. NANU *) —

Scena XII. Lizeta, Berthand

BERTHAND Domnișoară, salutare!
LIZETA Iar tu, Luca? Ce-i cu tine, ce mai veste mi-aduci oare?
Ai făcut ceva?
BERTHAND Am rupt-o de acum cu dumneata!
(cu condescendență)
Pot să-ți fiu prieten încă, însă nu bărbat!
LIZETA *(ironică)* Așa?
Și de ce ai mutra asta de 'ngropare? Va să zică?
BERTHAND Nu mai mă 'ntreba!
LIZETA Când pleacă, orice om se și explică!
BERTHAND Nu e greu; știu tot!
LIZETA Și ce știi?
BERTHAND Cum? Mai îndrăznești? Se poate?
Doar văzui cu ochii ăștia!..
LIZETA Ei și ce-ai văzut tu?
BERTHAND Toate!
Ești un monstru de păcate, crocodil, ești o reptilă!
Șarpe, Pyton!
LIZETA *(aparte)* Pân' și prostul ăsta-acum! Oh! cum mi-e silă!
Astăzi totu-mi stă 'npotrivă, vai și multe s'au mai strâns!
Dar pe legea mea, e timpul să mai râd; destul am plâns! *(râde)*
BERTHAND Râzi, hai, viclenia nu ți-e de ajuns? Ești și actriță?
LIZETA Na mă prostule, ia ține asta *(îi dă să ție domino)*.
BERTHAND Pentru ce, fetiță?
Să o'mbrac?
LIZETA Nu, nu ajută-mi; haide, vino după mine.
BERTHAND Unde?
LIZETA Lasă, că ți-oi spune.
BERTHAND Când?
LIZETA Când voi găsi că-i bine.

Scena XIII. Ducesa, Mareșala

DUCESA Am rămas, da, și Lizeta, se va duce 'n locul meu...
Nu mi-e bine; întristarea mă 'nsoțește tot mereu.
Simt cum pas cu pas, curajul, cât să lupt, mă părăsește...
Pe Lizeta asta, — spune-mi, — o iubiți și voi?
MAREȘALA Firește...
DUCESA Am făcut eu rău, spunându-i, ce 'ndoială mă apasă?
Ah, când suferi, adevărul ori și cui îl spui, — nu-ți pasă!
Bucuroasă, vream greșala chiar în fața ei s'o 'ndrept.
M'am purtat cu ea cam aspru, și n'aveam, zău, nici un drept.
Nu știu ce mă apucase, — ia, o poftă-așa deșartă,
Ca să sâcâi toată lumea, și la toți să caut ceartă.
Aveam eu, ce-aveam, cu dânsa; nu știu, îmi era necaz...
Ba am și certat-o sdravăn, și ca niciodată az!
Ce cruzi, suntem noi, o doamnă, noi cei cari stăpânim,
Cum îi chinuim de geaba, cum în suflet îi rănim
Pe toți oamenii aceștia, cari ne servesc mereu,
Numai pentru că se 'ntâmplă să avem un ceas mai greu!
MAREȘALA Cred că... nu ți-a spus Lizeta nici o vorbă la plecare?
DUCESA Nu, nu mi-a vorbit nimica... Ce-ar fi vrut să-mi spună oare?
MAREȘALA Hei, ar fi putut să-ți ceară, ori și cum, iertare.
DUCESA Mie?
Pentru ce greșală-anume? Dar se cuvenea de-o mie
De ori, *eu* iertare, însă-mi, și pe drept cuvânt să-i cer;
Căci de cum în bănuială sufletul ca 'n cerc de fier
Strâns se zbate, — gelozia, — nici nu-ți poți închipui,
La ce rătăciri absurde vai, ne poate îmbrânci!
Mii halucinări urîte mi se îmbulzesc în minte,
In zadar mă cert într'una că nu-s zdravănă, cuminte,
Nu mă pot scăpa de ele, mi-se 'nfig și n'am ce face!
Mă întunec, judecata într'o spaimă se preface
Ceata minții mă 'nfășoară 'n văluri, văluri, ca 'ntr'o sită,
Și mă simt necunoscută, ne 'nțeleasă, părăsită,
De bărbat, cicălitoare, suflet de prisos pe lume,
Și urîtă...
MAREȘALA Cine-aude și n'ar crede că spui glume?
DUCESA A! pe câtă vreme dânsul, ceruri! Ce deosebire!
Când l-a zămislit natura, surâdea de fericire!
Îi admir, crezi, eleganța, luxul cum la altul nu-i?
Dar acestea nu-s podoabe, ci sunt chiar făptura lui!
E în spiritul lui ager, fin, atâta gingășie,
Și o grație ce-și uită însăși nobila-i mândrie.
Văd greșit? Mă 'nșel eu doamnă? Și acuma chiar, — se vede —
E prilej să spui că cine mă ascultă, nu mă crede?
MAREȘALA Mi-e și greu să pot răspunde cum e el; — ia bine sama
Dacă tu îi ești soție, nu uita...
DUCESA Ce?
MAREȘALA Eu-i sunt mama.
DUCESA Dacă numai amândouă l'am găsi fermecător!
Dar l'adoră toată lumea, și-asta-i mai chinuitor!
Și mai pot păstra-ți 'nchipui — biata-mi inimă tihnită
Să-l zăresc cum trece mândru printre lumea spilcuită,
Ori prin sgomotoșii tineri, pierde-vară sclivisiți,
Când la cluburi, când la curse, printre cei mai renumiți?
Și să-l văd țintind cu-acele dulci priviri nelegitime,
Stolul celor pricepute cum să-i fie la 'nălțime?
Ah, atuncea îmi dau seama și'n ascuns mă'nneacă plânsul,
Când văd cât de ne'nsemnată apar eu pe lângă dânsul!
Cât de multe daruri mie, d'n cer, nu mi-s hărăzite,
Și pe care alta'n locu-mi, le și are strălucite,
Și ce crud e adevărul că mergând pe astfel de drum,
Dintr'o zi într'alta, mâine,.. o să-l pierd curând...
MAREȘALA Ah, cum
Nu 'nțelegi că frica asta este numai o năluca?
DUCESA Știu că poate plâng de geaba... Asta chiar mă și usucă.
Dar mai eri, la balul curții, el și-a cheltuit un zel!
Eram tocmai fața'n față cu marquiza de Versel.
Știți cât este de frumoasă! Aeru-i de doamnă mare,
Ridicase împrejuru-i, lung, un murmur de-admirare
Dinaintea ei, mulțimea ca un val se despica,
Temător să n'o atingă când prin sală 'nainta...
MAREȘALA E o creatură proastă, însă mândră'n adevăr...
DUCESA ...Iat'o fundă-i se desprinse lunecându-i jos, din păr.
Surprinzând-o, cavalerii, cum ușor e de ghicit,
Toți în grabă s'o ridice, către ea s'au repezit.
Ducele a fost mai sprinten, dar în loc s'o dea 'napoi,
A poftit pe fiecare să i-o smulgă prin războiu.
Când văzu așa marchiza, stete, — și'n loc să se mire,
I-o luă, și-apoi i-o 'ntoarse dăruindu-i și-o zâmbire.
Da, de lucrurile acestea, știu ce poți să-mi spui m'aștept.
Insă vezi, surâsu-acela, crud, m'a săgetat în piept.
Este o nimica toată, e un joc de bal, nu zic,
Dar îi simt amărăciunea, ici filtrată pic cu pic...
MAREȘALA Simțitoare-afar'din cale ești, și nu-ți fac nici o vină.
Insă cearcă de se poate, și mai iea puțin hodină.
Mai uiți astfel de marchiza, și de aerele-acele!..
DUCESA Oh! nu-mai mai vorbi de chinuri! Imi sunt dragi, că-s ale mele!
Când mai an la mânăstire maica starița-mi șopti,
„Ai un soț, și chiar de mâine tu ducesa lui vei fi”
Am simțit în piept un svâcnet, repejor, cum începu,
Și.. se isprăvi și nunta.. Dintâi, ochiu-mi nu văzu,
De cât un senior de rasă 'naltă, plin de curtenie,
Care-mi da voios viața-i nume, rang și bogăție.
Oh! să 'mpart aceste bunuri, cu el așa drag, mi-era,
Că nici nu gândeam că soarta-mi s'ar putea cumva schimba!
De-i aceasta fericirea, îmi ziceam eu, — e bizar,
Eu s'o capăt așa lesne, și să fie-așa de rar!
Dar când dup'un an, din somnul meu fermecător de lir
M'am trezit, cum es din visu-mi tot puțin câte puțin,
Și când ducele, din tihna neprielnică, trudit,
Se'nroșea că dezertează de la cercul lui vestit,
Și când vru să mă târască sus, în repedele-i sbor,
Am văzut, c'așa departe să-l urmez, nu e ușor!
De pe ochii mei atuncea, ca un văl s'a ridicat,
Și văzui în față spectrul cel temut și-adevărat:
Lumea de plăceri, primejdii, cu ispite efemere,
Aeru 'nbâcsit al Curții și ametitor de sere...
Trebuia să trec prin toate. Și atuncea îndoiala
Și experiența rece, mă 'nvăță să văd spoiala!
Am văzut pe duce vesel, și primit ori când la rege,
Pretutindenea ferice, — nu la mine, se 'nțelege!
Inima-mi care-și făcuse dintr'un sprijin obiceiu,
Cunoscu întâia oară și singurătatea ce-i!
Iar în urmă gelozia, când îmi svârcoli simțirea.
Ah, atunci mi-am zis, — de-acuma știu ce este și iubirea.
MAREȘALA Ce?
DUCESA Iubirea: când viața n'o cunoști cât e de-adâncă
Poți rosti cuvântul acesta, fără a-l pricepe încă!
Nu zărești de cât doar visul unei vieți nevinovate.
— Inlăuntru-i fie care e stăpân pe jumătate:
Dragostea atunci e harul ce ți-l dă de sus, Prea'Naltul.
A iubi? Nu, nu! — *înseamnă a te îndoi de cel'ul*
Și de tine; însemnează a simți cum rând pe rând
Tu înduri dispreț, trădare, cum veghezi, aștepți plângând,
Și cum mai presus de toate suferi, da! *(plânge)*
MAREȘALA Tu ai un dor
Ai voi să fii iubită, — dar nimic nu-i mai ușor!
Te mai rog încă odată, fii mai calmă, fii cuminte,
Așì voi plecând — răspunsul cât mai scurt: două cuvinte.
Iți închipuești într'una cum că Ducele te lasă!
El greșește că-i prea tânăr, — tu fiindcă ești fricoasă.
Ce e drept, e ușuratec și cam vanitos, — știu eu.
Insă de-o iubi vreodată, el te va iubi mereu!
Tu vei fi, — răspund de dânsul, cea iubită, n'avea teamă
Ține minte ce-ți vorbește doar o inimă de mamă.
(o îmbrățișează)
Marton e aci îmi pare. Vreai să vie?
DUCESA Când voi cere.
Nu acuma.
MAREȘALA Bine, — adio...

Scena XIV. Ducesa, (singură)

Iarăși singură'n veghere!
Asta-i partea mea! Oh Doamne, Doamne mult mă simt trudită!
(se așează pe o sofa)
Ce zi tristă! Sunt sfârșită, viața'n mine e sleită.
Și Lizeta nu mai vine! Oare ce fac ei la bal?
O! ce perdere de vreme'n jocul ăsta sterp, banal!
Măsluești figura, glasul ți-l preschimbi, — de ce s'o faci?
Dacă-i rău ce spui sub mască, nu e mai frumos să taci?
Dacă bun e adevărul pentru ce-i dai masca scut?
Ce-l împing la bal? E goana după ce-i necunoscut.
Ah, încet mă fură somnul... Mi-e gândirea răvășită..
Când îmi scapă, când se 'ntoarce, se oprește obosită...
Ia să mai citesc... De geaba! Oh, urâtu-i groasnic domn!
(Ia o carte, o deschide, pe urmă o pune pe masă).
Un roman e! Doamne sfinte! Ochii mei sunt plini de somn...
(își scoate ceasornicul)
Plicticoasă așteptare... Mititelul meu ceasornic!
Cu un vârf de deget numai de-așì voi — ai fi mai spornic.
Pot să-ți sfarăm inimioara din surubăria ta..
Dar nici eu, nici tu iubite, timpul nu-l putem schimba!

Scena XV. Ducele, Ducesa (adormită)

DUCELE Nu! Așa năsdrăvănie se întâmplă rar sub soare.
Ea să-mi facă-așa rușine, și în bal, — o servitoare!
Nici nu pot să-mi vin în fire! Dar, — Lizeta să fi fost?
Nu, fetița asta tot e din topor, — cu capul prost,
Ii dau eu aci 'ntâlnire... Imi zic, — fetele-s deștepte.
Ne înțelesesem bine. Nu avea de cât s'aștepte.
Intr'un bal, și ce-mi văd ochii! Pe Lizeta mea nurlie
Trecând iute să cineze cu un domn! Leșin să-mi vie!
Chiar Berthand semeț ținând-o, strâns, cuceritor la braț,
Se așează la o masă și bea sdravăn cu nesaț!
Mai mușca dintr'o friptură, și netam, nesam, deodată
Mă anunță că se'nsoară cu ea! E, îți place fată?
Ah! Câte zărești în tine când te fierbe ceasul greu!
De mi-o merge'n sec ca astăzi, în viața mea, mereu,
Așì voi... Dar ce-i acolo? Singură? Soția mea?
O să plec tiptil că doarme... *(vrea să iasă dar se oprește)*
Ce duioasă-i stând așa!
Dar de ce-a rămas aicea? Să fi adormit? Nu crez...
Știu eu? Așì voi mai bine-întâi să mă încredințez.
(strigă încet) He! Ducesă!... Doarme'n lege... Nu, nu; nu o pot trezi.
Și eu nu-s decât bărbatul.. he! amantul dac'așì fi!
In împrejurări de-aceste, e mai nimerit, îmi pare,
In culcuș să-i luneci tainic ca un vis, o arătare...
Nici când n'am văzut-o astfel; — oh, dar e fermecător.
A! ce ține ea în mână? Un obiect strălucitor.
E ceasornicul. Ciudat e! De ce-l are'n mână oare?
Adormi cu el, drăguța, într'un ceas de așteptare
A vegheat ea astă seară? Oh! Ce mult așì vrea să știu!
(privește ceasul ducesei)
E un ceas, spre dimineață. Pentru unii e târziu...
Să vegheze ea! Și'n ce scop? M'aștepta pe mine oare?
Ea se pregătea să iasă la bal, chiar nerăbdatoare.
Și deodată să adoarmă tocm'aci pe canapea?
Ori a vrut să mai aștepte până la venirea mea?
Da; la ce mai caut oare singur eu să mă înșel?
Ce e, dacă e geloasă? Mă adoră! Ce mișel!...
Ea nu s'a gândit să iasă un minut din calea dreaptă,
Și e limpede ca ziua că pe *mine* aci m'așteaptă!
Iar eu... eu după năluce tot alerg, — un gură cască, —
Sub o mască proastă, caut și dau peste alta mască!
Și la urmă? Să nu afli într'un târg meschin de bal.
Vai, nimic din ce visaseși, dar *orice* în groasnic hal
Zău, frumoasă meserie, să asculți în riturnele,
Pe trei măsci, vorbind la fleacuri sub perdeaua de dantele.
Să fiu eu prostit cu glume de-o Javotă sau Lizeta,
Când în casa mea m'așteaptă dragostea — așa discretă!
Câtă zăpăceală trebui, zgură 'n minte să-ți rămâe
Ca să fugi de tot ce-ți place, și te farmecă, mângâe!
Fericirea ta să-ți cauți în mocirla unor porci,
Și când dragostea te cheamă, spatele tu să-i întorci!
O! sărmana mea Ducesă! tânără, trandafirie,
Cu nespusa ei răbdare și a ei melancolie,
Când eu trebuia spre dânsa să mă'ndrept ca spre o floare,
Jinduiam, eu, nobil duce, să câștig o servitoare!
O! ce înjosire-a vremii și ce suflet sterp, îngust,
A ți iubi femeea astăzi e aproape de prost gust!
Ba se supără *clubmenii* dacă nu trăești ca ei,
Și ajungi de râsul lumii, fericirea ta de vrei.
(In timpul acesta ducesa se trezește și pe urmă ascultă)
Ei dar ce? Ținut sunt oare ca să le urmez metoda?
Ce fel? La îmbrăcăminte doar eu singur le dau moda.
Dac'aleg o broderie, toți, mic mare, mă imită.
Și la suflet, să-mi comande proștii legea! Să-și permită?
Dar dac'așì proba eu totuși — spue toți ce-or vrea să spue —
Că alt suflet, altă viață, sevă nouă 'n mine sue?
Da, ascuns sub vălul urii, poți un adevăr să'mbraci,
Dar te lepezi de iubire? Ești un laș de poți s'o faci.
Dacă mi-ar veni o poftă să-i înfrunt? să zic: destul
De viața care-o duceți până'n gât mă simt sătul?
Am umblat cu turma voastră, știu ce-i pasul rătăcirii,
Insă m'a gonit rușinea care m'a redat iubirii!
Ce mi-ar mai răspunde oare dânșii, șmecherii, isteții,
Dacă m'ar vedea alături străbătând prin lupta vieții,
Braț la braț ducând sub falduri, înarmat c'o spadă'n mână,
Sub o mantie d'ermină pe iubita mea stăpână?
Au ce-ar zice când le-așì spune: vedeți voi Ducesa asta?
Este sora mea, copilul este doamna mea, nevasta
Inima-i, e-a mea viață, locu-mi la genuchii ei...
(El îngenuche înaintea ei. Mareșala apare în fund).
DUCESA Nu iubitul meu, în brațe...
DUCELE *(surprins)* Cum? Mă ascultai?
DUCESA *(cu o dulce dojană)* Ce vrei?
Să fi adormit mai bine?
DUCELE *(Mareșalei)*. Și tu mamă? Știi să'mpaci!
Am vorbit se vede tare?...
MAREȘALA Nimerit era să taci?
DUCELE Nu, dar eu credeam să-s singur. Doamne, fii Tu lăudat,
Ca drept martori, avui tocmai îngerii ce tu mi-ai dat!
(s'aude râzând între culise).
Cine vine?
DUCESA E Lizet
DUCELE Domnul ție-o tot voioasă!
Știți că pleacă?
DUCESA Nu. Cum asta? Cine-i dete drumu-acasă?
DUCELE Insăși ea. E hotărâtă. Și la bal mi-a spus chiar, cine
Îi va fi bărbatul mâine... Ia priviți perechea.. vine.
Nu-i așa că-i bun buchetul?

Scena XVI. Mareșala, Ducesa, Ducele, Louison, Berthand

MAREȘALA Hei, Lizeto, ce-aud? spune
Pleci și nu vestești pe nimeni? Nu ceri voe? Ce minune?
LIZETA Ba veneam să spun anume, că-mi aleg o altă soartă.
MAREȘALA Te măriți cu Domnul? Cine-i?
DUCELE Un amor al ei, — la toartă!
BERTHAND Oh! da.
LIZETA Nu e Monseniore! El e doar un om de treabă,
Fiu de arendaș de-al vostru...
BERTHAND Da, mă cheamă...
LIZETA *(tăindu-i vorba)* Cin'te'ntreabă?
BERTHAND Cum? Când doamna îmi vorbește?
LIZETA *(autoritară)* Taci, nu face gălăgie.
DUCESA *(Lizetei)* Nu prea e frumos Lizeto...
LIZETA Cât e, — îmi ajunge mie!
DUCELE Domnule Berthand ești mare îndrăzneț. Nu te sfiești
Ca să vii în capitală, chiar la noi să ne răpești
Fetele! Păi treabă-i asta? Te bizui pe vino'ncoace!
Ești un potlogar!
BERTHAND Boerul are haz.. Da știi că-mi place?
DUCELE Cum au fost friptura rece, vinul? — de la ghiață? spune...
Te simți sănătos ori poate..
BERTHAND Domnule, au fost minune.
Am...
LIZETA Taci omule!
BERTHAND Ce iară? Să stau mut, mereu așa?
Las...'o să vorbim acasă, să vezi tu!
LIZETA *(Mareșalei)* Și Dumneata
Iți bați joc, ca ceilalți, doamnă, de biet gospodarul meu?
MAREȘALA *(trăgând-o la o parte)*
Nu Lizeto, văd prea bine și 'nțeleg curajul tău.
Dacă-mi este greu acuma să te văd cum o pornești,
Tu în schimb, nu ai cuvântul, de ce faci, să te căești.
Nu te îngriji de zestre: să rămâe 'n seama mea.
Se va bucura și tat-tău, când acasă te-o vedea.
Iară câtu-i despre mire...
LIZETA Voi mi-ați spus și-am înțeles:
Să găsesc numai pretextul...
DUCELE Berthand ai luat pe-ales!
Să-ți iubești nevasta: uite e și bună și frumoasă.
Căci din câte nebunii sunt, asta-i cea mai sănătoasă!

Cortina

SFARȘIT

Note

La Nuovo, în Italia a murit acum câteva săptămâni cel mai mare poet din Sardinia, Sebastiano Satta. In 1907 îi murise o fetiță pe care poetul o adora și acuma cele două sicrie alăturate zăceau în fundul aceluiaș mormânt.

Admiratorii lui Sebastiano Satta, hotărând să-i ridice un monument la picioarele căruia să îngroape cele două sicrie, au desgropat pe poet și pe copil, găsind în sicriul acestuia din urmă un mănunchiu de poeme inedite purtând titlul „Cântece de leagăn”. Se spune că poetul n'a scris vre-odată ceva mai frumos.

* * *

Frații Jean și Jerome Tharaud pleacă într'o lungă călătorie în Maroc pentru a se documenta în vederea unui nou roman.

* * *

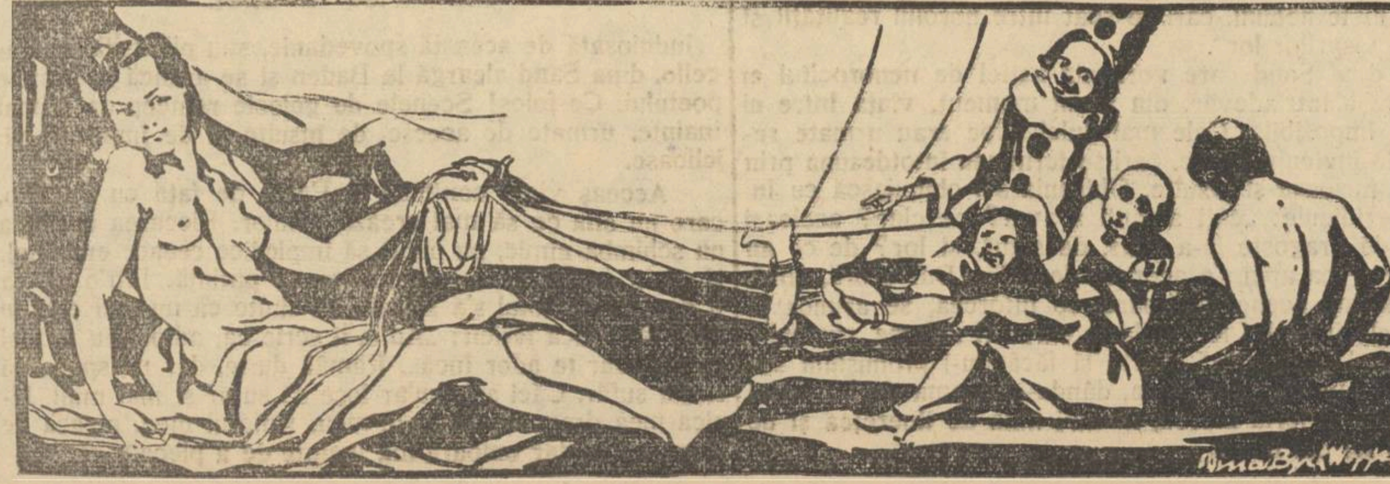
Diario de Noticias cel mai important și prin urmare și cel mai răspândit dintre ziarele portugheze, care se bucură și de o mare influență asupra opiniei publice, și-a asociat o casă de editură, care dă regulat traduceri din romancierii francezi și în acelaș timp își propune reeditarea clasicilor portughezi a căror operă este epuizată de foarte multă vreme.

Inceputul se face cu scrierile lui Diago Bernardès, născut în 1530 și mort după o viață agitată la 1594.

* * *

„The Peking Times” anunță că un autor chinez d. Wu-Kenn, cunoscut literat, a tradus în chinezește și a publicat fantasticul roman al lui Dumas: „Contele Monte Christo”.

D-l Wu-Kenn a tradus și alte romane din autorii streini: „Principesa Beatris” de Gabriele d'Annunzio, „Misterele Parisului” de Eugen Sue, „Regele bandiților” de H. de Balzac și „Quo Vadis” de Sienkiewitz. După cum se vede scriitorii chinezi nu sunt atât de chinezi cum se crede, și geniul latin a dărâmat zidurile chinezești, ca să poată intra sufletul european în pagodele întunecate, trezind din somn pe Buddha.

Din Păcat în Păcat

— ROMAN —

de IOAN SLAVICI

III

Isprăvile lui Timoteiu Ciuntuleac

Nu spunea Palea adevărul când se plângea, că se afla singur in mijlocul unei lumi străine. Işi petrecea la Iaşi viaţa şi un om, pe care l ştia din timpul copilăriei sale, un oare-care Timoteiu Ciuntuleac, chiar rudă mai departată a lui, om căsătorit şi cu rosturi bine aşezate.

Acest Ciuntuleac era însă un fel de intendent la consulatul austriac, ştia să vorbească nu numai cu Nemţii nemţeşte şi cu Moldovenii moldoveneşte, ci şi cu Rutenii ruteneşte, cu Leşii leşeşte şi cu Ruşii ruseşte, era om, care le vede şi le aude toate, cunoaşte pe toţi oamenii mai însemnaţi, înţelege multe, e dumirit asupra împrejurărilor, se viră 'n toate daraverile, şi-a agonisit o avere mai însemnată, are pretutindeni trecere şi de aceea mulţi dedeau cu socoteală, că mai e şi spion nemţesc. Coconul Costache îi deduse deci şi el lui Palea sfatul prietenesc să nu se prea 'ncurce cu Ciuntuleac — mai ales că soţia acestuia, Madam Olga, o femee odinioară foarte frumoasă, despre care gurile rele vorbiau multe. Se cam ferea deci Palea de Ciuntuleac şi se făcea că nu-l vede când i se 'ntâmpla să-l întâlnească 'n calea lui.

Acum deodată l'a prins dorul de iubita sa rudă.

„De!—işi zisese după ce Duduia Smaranda a plecat.— Haid'să zicem că toate sunt adevărate: ce mă priveşte pe mine !? Oamenii păcătoşi sunt fireşte porniţi a vorbi despre păcatele altora. Se desvinovătesc pe sine înşi-şi mărind vina celor slabi de ânger. Hoţul se simte mai bine'n pelea lui grăind de rău pe oamenii cum se cade, iar femeea desfrânată se laudă pe sine spuind in gura mare, că altele sunt mai stricate de cât ea. Eu însă !—Eu ce fac !?

Nu voia să ştie! Nu i se cuvenia lui să scruteze lucruri, care nu-l privesc, nici mai ales să se facă judecător al unor oameni, care sunt mai presus de dinsul şi dela care numai de bine s'a'mpărtăşit.

Simţia cu toate aceste, că s'a înstrăinat de Coconul Costache. Il punea şi acum foarte sus în gindul său, dar işi dedea seamă, că e foarte mare deosebire între felul de a vedea şi de a vieţui al său şi al Coconului Costache, era 'ncredinţat că Coconul Costache are să stăruie în ale sale şi nu se socotea pe sine în stare să se potrivească cu ocrotitorul său.

„Nu!—nu!—işi zicea.—Sunt osândit să rămân viaţa mea 'ntreagă ceeace sunt".

Ear se căia de a fi părăsit pe ai săi, ca să vie aci, unde oamenii atât de mult se deosebiau de dânsul.

„Sărmanul de mine! — işi zicea şi ear pleca numai el singur spre Copou, ear se socotia din ce in ce mai păcătos.

Păcat era, cărgândeşte ceeace gând'a când vorba era de oameni, la care ţinea şi care îi erau binevoitori, şi încă mai mare păcat, c'a ascultat cele ce i s'au spus fără ca să se răsvrătească.

Nu odată îi năvălise sângele'n obraji văzând lipsa de sfială, cu care Duduia Smaranda se apropia de Coconul Costache şi umbla prin fel de fel de făţărnicii să-l momească. Om cum se cade fiind, el trebue să-i spună acum Coconului Costache că trebue să se ferească de vicleana aceea, care-l grăieşte de rău şi umblă să-l musce prin ascuns.

Nefiind in stare s'o facă aceasta, îi era greu să se uite'n ochii Coconului Costache, nu se mai socotia vrednic de bunăvoinţa acestuia şi-i era nesuferit gândul, că stă sub acoperişul lui.

Anca mai greu îi era să se uite'n ochii Cocoanei Clotildei, care l'ar fi osândit cu toată asprimea, dac'ar fi aflat, câte ştie şi câte gândeşte, pe care nu-i dă mâna să i le spună.

Mai era, în sfârşit, şi Duduia Smaranda, care i se făcuse deodată urgisită: urît lucru e să trăieşti in mijlocul unei lumi, in care nu poţi să fii cu inima deschisă, ci eşti nevoit să taci când inima-ţi dă brânci să vorbeşti.

Se desprimăvărase. Trecuse timpul ghioceilor. Arborii erau inmuguriţi. Unii dintre ei—ca salcia, răchita, socul, plopii, liliacul işi desfăşuraseră frunza fragedă. Pomii erau pe ici pe colo încărcaţi de flori, deasupra cărora bâziiau albinile. Albastrul cerului era de o seninătate limpede, in faţa căreia ochiul se umezia. Adierea dulce a vântului te 'nviora. Palea, cu toate acestea, cuprins de înduioşare, se făcuse mai posomorit decât orişicând, căci era nemulţumit cu întregul său fel de a fi şi se simţia acum şi pentru totdeauna, grozav de singur şi de părăsit, nevrednic de a trăi în mijlocul lumii, în care pribegesc, — ba câte odată se socotia chiar mărginit, lipsit de judecată, neajutorat.

Intâlnindu-l deci, din întâmplare, pe Ciuntuleac, nu numai că nu s'a mai ferit de el, ci i-a şi alergat oarecum jinduit in cale, ba i s'a mai şi plâns că stă de atâta timp fără de rost, nevoit a se răzema pe bunătatea altora.

„De! —il mustră Ciuntuleac.—Eu ce să-ţi fac, dacă nu mai dai pe la mine şi abia ai ajuns să mă învredniceşti a mi-o spune aceasta!? Nu sunt, ce-i drept om puternic, dar trăiesc de atâta timp aici, cunosc oamenii şi apucăturile lor şi pentru unul ca tine sunt totdeauna in stare să găsesc o căpătuire potrivită. Rămâne numai să vedem — adăugă — ce zice boierul tău".

Palea se simţia jignit de vorbele acestea.

„Cum — ce zice!? — întâmpină el. — Voi fi putând şi eu să mă ajut după împrejurări şi după cum mă iartă puterile".

„Nu e tocmai aşa, — stărui Ciuntuleac. — Aici în ţara aceasta oamenii de seama noastră, orişicare li-ar fi destoiniciile, sunt ca zero in aritmetică: au numai valoarea pe care le-o dă cifra, in dosul căreia stau. Pe mine, — urmă el, — toată lumea mă ştie slujbaş al Consulatului austriac, şi cei ce stau de vorbă cu mine îmi spun ceeace doresc să se ştie ori să se creadă la Consulatul meu: treaba mea e, cum vorbesc cu fiecare şi ce le spun celor ce mă ispitesc. Pe tine puţinii ce te cunosc te ştiu numai ca om de casă al lui Costache Guleş. Celelalte au să-ţi fie de sine înţelese. Duşmanii lui Guleş se feresc de tine, iar prietenii lui te ispitesc, ca să vadă, dacă eşti ori nu vrednic de încredere".

Palea rămase cu ochii pierduţi în vânt.

„Nu cumva Duduia Smaranda, — işi zise, — tot spre a mă ispitit a vorbit şi ca precum a vorbit!?"

Ii era par'că se ştia înconjurat din toate părţile de câni, care stau în toată clipa gata să se arunce pe furiş asupra lui. Ne 'nchipuit de mari şi nenumărat de multe i se păreau primejdiile ce-l împresurau şi, trecând printre oameni, el se uita sperios împrejurul său, ca şi când ar fi avut cuvinte de a se teme la tot pasul, că vreunul dintre cei plini de vicleşug va sări să-l inhaţe. Işi pierduse toată vlaga.

Toate i se înfăţişau, la urma urmelor, numai ca închipuiri de-ale sale. Putea el să trăiască şi aici tot atât de retras ca în satul înfundat în valea munţilor, el numai singur cu ai săi, iar de primejdii n'avea să se teamă când putea să se răzeme pe oameni ca Coconul Costache şi să-şi caute mângâierea la fiinţe ca Cocoana Clotilda. Il cuprinse ruşinea gândindu-se că era p'aci-p'aci să se abată dela sfaturile Coconului Costache — stând de vorbă cu un om ca Ciuntuleac.

In vremea aceasta însă Ciuntuleac cel cu bun simţ umblând de ici până colo in treburile sale, trăgea cu ochiul şi cu urechea, ispitia ici pe unul, colo pe altul, şi stăruia pretutindeni, dacă nu cumva poate să dea peste vre-un rost potrivit pentru neajutorata 'sa rudă.

Câteva zile în urmă Palea se pomeni cu el.

„Am găsit, — îi zise, — nici că s'ar fi putut chibzui ceva mai bun. A sosit, după cum vei fi ştiind, zilele acestea comisarul Prusiei, Baronul de Richthofen, un bun cunoscător al ţării, căci a fost mai înainte Consul aci la Iaşi. Are, aşa mi s'a spus, nevoie de un om, care să ştie bine atât nemţeşte, cât şi româneşte, dacă se poate chiar ruseşte, ca să-i traducă ori să-i copieze mai una, mai alta".

Palea strâmbă din nas: el căuta un rost statornic şi nu-l încânta de loc gândul unei asemenea însărcinări luate de azi pe mâne asupra sa, — care mai şi mirosia a spionaj.

„Şi tu-ţi închipuieşti, — întrebă el trăgănând vorbele, — că eu fac pentru aşa ceva?"

„Fără îndoială, — răspunse Ciuntuleac. — Lasă că intri 'n legătură cu cea mai bună societate şi n'o să ai mult de lucru, dar o să se bucure şi Coconul Costache".

Palea se uită nedumirit în faţa lui.

„Cam de ce adecă ar fi având să se bucure?!" întrebă iar.

„Pe Baronul de Richthofen îl ştie toată lumea cel mai zelos stăruitor pentru unirea ţărilor.—grăi Ciuntuleac — şi i-ar veni la socoteală să fie ştiut în legătură cu asemenea om".

Palea dete din cap.

„Il socoteşti, se vede, şi pe el unionist".

„Asta nu! — grăi Ciuntuleac. — După purtările lui de până acum, câtă vreme nu e încă încredinţat că unirea ţărilor e în împrejurările de azi cu putinţă, îi vine la socoteală, ca oamenii lui Vogoridi să-l creadă partizan al lor, iar unioniştii să dea cu socoteală, că are prin tine legături cu Richthofen. Aşa e politica şi diplomaţia cea subtire".

Palea se simţia jignit de gândul, că el nu e decât o unealtă, un fel de adaus al altuia, ba mai era supărat şi de părerea nu tocmai măgulitoare ce şi-o făcea Ciuntuleac despre Coconul Costache. El însă nu putea să pună la îndoială bunăvoinţa lui Ciuntuleac şi e greu să-ţi dai pe faţă supărarea când ţi-e binevoitor cel ce te supără.

„De! — grăi dar cam strâmtorat — teamă-mi-e că n'o să pot purta cu bine sarcina de tălmăcitor al Baronului prusian. O să-mi dau în petec".

Aducându-şi aminte de cele ce-i spusese Coconul Costache despre Ciuntuleac, îi părea rău că tot a mai stat de vorbă cu acesta.

„Să mă mai gândesc!—adăugă peste puţin cuprins de simţământul, că nu-l iartă firea să intre'n slujba unui prusian. Ciuntuleac se uită zâmbind la el.

„Vorbeşti, — îi zise, — par'că lumea aleargă după tine. Adevărul e că toţi râvnesc să intre 'n slujba prusianului şi eu trebuie să ştiu, dacă mai am ori nu s'alerg pentru tine. Mult timp de răsgândire n'o să ai. Mă tem ca nu cumva să-ţi iei prea târziu hotărîrea".

„Atâta pagubă!" — răspunse Palea.

Cu totul altfel îşi înfăţişa lucrurile după ce a vorbit cu Cocoana Clotilda, care era par'că se bucura că-l vede pornit să plece dela casa ei.

„Se poate oare să mai stai pe gânduri!?" — grăi dânsa bucurându-se fără ca să-şi dee seama de ce. Te vei simţi mai bine şi o să scapi de gândurile posomorîte ce-ţi faci, dacă vei sti, că eşti cineva, că ai rost potrivit cu vredniciile d-tale".

Incă mai desluşit vorbia Coconul Costache.

„Nu pierde, omule, ocaziunea,—i-a zis el.—Vorba e să arăţi că n'ai să fii pus în rând cu cei mulţi, care înşi-şi prin sine nu însemnează nimic, ci atârnă în toate împrejurările de alţii. Ţi-aşi înţelege îndoielile, dacă vorba ar fi de Austriacii, cari-şi dau silinţa să facă peste putinţă unirea ţărilor; în slujba Prusiei, însă cei mai mulţi te văd cu ochi buni şi poţi să-i fii ţării de mare folos. Stai, ce-i drept, puţin timp, dar totdeauna ţi se va ţinea seamă c'ai fost vrednic să fii luat secretar de către Baronul de Richthofen."

La mai multă bunăvoinţă n'ar fi putut să se aştepte Palea din partea Coconului Costache. El stetea cu toate acestea şi acum la îndoială, ba, pe ici pe colo, se temea ca nu cumva să i se pună cursă.

Nu mai lipsia decât s'o simtă aceasta Duduia Smaranda, care se folosia de orişice împrejurare, ca să-l depărteze pe Palea de Guleş.

„Se înţelege, — îi zise. — Pe el îl încântă gândul de a te şti pe deoparte prieten cu unul dintre oamenii de încredere ai Austriacilor, iar pe de alta om de încredere al Prusianului. Iţi stoarce aşa, pe nesimţite, azi o vorbă de ici, mâne alta de colo, şi e totdeauna dumirit mai bine de cât alţii asupra celor ce se pun la cale".

„Mă iartă, Duduie, — răspunse Palea, — dar trebuie să-ţi spun că greseşti. Tocmai Coconul Costache e acela, care mereu mă sfătuieste să mă feresc de Ciuntuleac".

Duduia Smaranda râse cu hohote.

„De aceasta nu mă indoiesc de loc, — îl încredinţă ea. Lucrul are însă cântecul lui pe care oamenii ca D-ta nu sunt în stare să-l înţeleagă. E la mijloc şi Madam Olga, care ar putea să-ţi spună şi câte ceva ce Coconul Costache ţine să nu afli".

„De altminteri, Duduie, — o întrerupse Palea, — nu e nici Coconul Costache omul viclean, care cere asemenea servicii, şi nu sunt nici eu omul de rea credinţă, care e în stare a le face. Nu, Duduie, nici să mă tai — nu!"

Duduia Smaranda tocmai aceasta o voia. O supăra încrederea pe care Coconul Costache şi mai ales Cocoana Clotilda o aveau în Palea şi era încredinţată că el e în stare să păstreze cu încăpăţânare discreţiunea, ceeace l-ar fi jignit pe Coconu Costache, omul plin de desertăciune.

„O s'o faci, Domnule, chiar şi fără ca să-ţi dai seamă — stărui dânsa. — Dar o să mai vorbim — după ce virtutea iţi va fi fost pusă la încercare.

Palea nu mai stărui. Cu cât mai dinadins se gândia, cu atât mai vârtos se temea, ca nu cumva ea să aibă dreptate. E peste putinţă să păstrezi legăturile sufleteşti cu oamenii, cărora nu-ţi dă mâna să le spui ceeace ai pe inimă.

Iar i se răscolise întreaga fiinţă, iar se sbătea frământat de gânduri, iar nu mai ştia încotro s'apuce. Plimbându-se singur spre Copou, şi de acolo la deal, se uita sperios când la dreapta când la stânga, când înapoi — urmărit ici de demonul Ciuntuleac, care-l ispitia, colo de demonul Duduia Smaranda, care-l chema, mereu îl chema.

In nr. viitor: **Ce voia Madam Olga.**

Poveste

Simţia 'mpăratul zi cu zi sfârşită
Viaţa-i începută în alt veac ;
Şi adăsta a stingerii clipită,
Ca pe o tihnă caldă, ca pe-un leac...

Şi-aşa 'nţelept, precum era, fireşte —
Având fecior, chemase cărturari,
Ca să-l înveţe cum se cârmuieşte
Şi să-i arate drumurile mari.

Prin sfaturi multe, frageda părere
Se întăreşte 'n cuget într'un fel,
Ni se trezeşte ageră şi cere
Să se 'ndrumeze singură spre ţel

Işi dovedia mereu destoinicia,
Sfios şi dulce, fiul de 'mpărat ;
Iar tată-său muria cu bucuria
Că bun urmaş pe lume şi-a lăsat

In vremea asta, cere găzduire
Un venetic, venit de peste mări,
Care-ajunsese-acolo fără ştire,
Cu ochii plini de visuri, de'ncântăr

Avea sub braţ streinul o lăută...
La întrebări, pe coarde răspundea
Cânta de sta viaţa 'ntreagă mută
Şi altă lume 'n juru-i se 'nsoria !

Feciorul de 'mpărat parcă visase !
Cu ochii plini de cugete şi plâns,
Pe cântăreţul, care-l fermecase,
Ca pe un frate 'n braţele-i l-a strâns !

Şi a simţit ne'nfrântă aplecare
Spre cântec, — şi l-a luat învăţător ; —
Iar tot stârnind a strunei cuvântare,
Şi adância 'nţelesul robitor.

Şi moare Impăratul ! şi se duce
Pribeagul, de blestemul lui mânat
Fu nevoit orfanul să s'apuce
S'adune oşti şi să 'ntărească stat.

Dar nu era nici harnic, iar gândirea
Nu-i mai şedea la treburi şi supuşi !
Ii tot cădeau, şi dreapta şi privirea,
De pe greoiul sceptru, pe arcuş.

In ţara lui domniau dirigătorii !
Iar el slăbit de cântec şi nesomn,
Inmormântat în farmecul comorii,
Lăsase tron şi mantia-i de Domn.

Netrebnic pentru-a sceptrului povară,
Era stăpân pe sufletele prin cânt ;
Scotea din coarde-o largă primăvară
Şi-o risipia 'nflorită pe pământ :

O revărsa în inimile pline
De nesfârşit ! căci el era 'mpărat
Pe ţara fără margini din ori-cine,
Pe lumea 'ntrevăzută necurmat !

V. DEMETRIUS

SONET

In astă noapte, nu ştiu, parcă-mi vine
Să chem spre mine zările deşarte,
Să strig, să strig, prin geamurile sparte,
Că arde dorul dragostei în mine.

Fiind-că — vezi — cu cât eşti mai departe,
Cu-atât te simt în inimă mai bine
Şi sunt încredinţat că doar de tine
In veacu vecilor avea-voi parte.

Că dacă soarele aprinde cerul,
Alungă bezna nopţii şi misterul
Şi până'n fundul mărilor pătrunde, —

Şi tu, Minune a Dumnezeirii,
Ce străluceşti prin dragoste, — orunde
Mă'nvăluieşti cu razele iubirii...

Donar Munteanu

Versurile unei lucrătoare

Zgomotul Uzinelor

Lui Panait Istrati

SIMBOL

In poarta fabricei, — aceiaşi poartă ruginită şi murdară
Se gârboveşte-o babă spre aruncate fărâmituri de pâine.
Şi cum e după prânz, iar lucrătorii au intrat la muncă solidară,
In liniştea deplină, bătrâna-şi cată hrana alăturea de-un câine.

Octogenară, surdă, cu şolduri descentrate se îndoae
In râvnă să-şi găsească fărâmituri chiar şi pe mâine :
Echivalentul gloriei şi-l cată liniştită prin gunoae,
Iar duşman, spre victoria finală, are-un câine.

Vai, vouă, femei, din lumea multă, proletară !
Pe hârca asta o cunosc: a 'ntruchipat amorul ;
Iar dacă-odată, amanţii i-au hărăzit o bătrâneţă solitară,
Azi e simbol : în chipul ei, vedeţi-vă de-avalma viitorul.

Simbolul răzvrătirilor terestre

Se sgudue din temelii clădirea, enormă, ca un labirint roman,
Şi surd svâcnesc curelele motoarelor de marcă nouă.
Jos, rotativa deapănă o tentativă de roman,
Sus, ies cărţi din legătoare, par'că ţinute-o noapte în rouă.
Doi lucrători şi-o fată — amantă poate fiecărui,
Se minunează lacom, de-un exemplar abea eşit din legătoare.

Ei nu pricep şi nici n'au mintea să priceapă cărui
Ii se cuvine plata, acestor răzvrătiri premergătoare.
Din nesfârşitul magic cu roate şi maşini nenumărate,
Din labirintul optic, străfulgerat de sute de ferestre,
Un filozof, ce-ar însemna în rubricile prevederei necurate?
— Doi lucrători şi-o fată : simbolul răzvrătirilor terestre.

PREVESTIRE

Toamna ca o paparudă, îmbrăcată 'n straî de boz,
Işi împroaşcă guturaiul prin ferestre mici şi sparte
Soră, lucrătoare, soră, prada visului în roz,
Nu te mai gândi la grevă, vine iarna şi nu Marte.

Ci mai bine ia-ţi amantul, gol şi fără ban în pungă,
Şi străbateţi tot oraşul pân' găsiţi alături locuri ;
Vine iarna ca un fulger, iar iubirea n'o s'ajungă
Şi de haine şi de lemne şi de calm în nenorocuri.

Soră, surioară, soră, parc'ai fi tuberculoasă,
Parc'ai fi o cangrenată; trupul, ţi-l mai poţi tu duce ?
Vine iarna, cată-ţi lucru şi mai crede-te frumoasă,
Până te-o simţi amantul, rece, ca Isus pe cruce.

SIMONA BASARAB

O, suflete deacuma vine toamna!...

O, suflete deacuma vine toamna...
Ţăranii, — au întâlnit-o 'n deal la vii
îşi împletia coroane ruginii,
din frunzele de viţă.
Apoi, şi-a spânzurat urâtul de-o troiţă
ce străjuia tristeţea unui drum —
şi s'a topit în porumbişti uscate
învolburată 'n fum...

Ţăranii au cules-o după câmpuri
şi'n scârţâit de roate, prin noroi
deodată cu belşugu 'n cară grele
ei au adus şi toamna 'n sat la noi...
A poposit pe-un chei la o fântână
şi înecându-şi chipu'n ea — porni,
a întâlnit în poartă o bătrână
şi-i puse furca'n brâu şi fusu'n mână;
iar unei fete nu-ştiu ce-i şopti —
că de cu seară, toamna până'n zori
stătu de glume şi poveşti cu ele'n şezători...

. . . .

O, suflete e toamnă grea, deacum
adună-ţi pribegia după drum,
şi lângă soba caldă, ne-om răsfoi 'mpreună
aducerile-aminte din nopţile cu lună...
Şi ni le-om prinde 'n suflet, aşa pe fiecare
asemeni unor salbe de rari mărgăritare
şi vom citi să nu te plictiseşti
din Sienkewicz ori din romanele ruseşti —
Şi-om asculta cum toamna geme afară
şi vom visa un colţ de primăvară...

C Zancu

CRONICA FILOZOFICĂ

Voinţa de putere

de LUCIAN BLAGA

Nietzche „gânditorul-admirator, meşterul contradicţiilor ascunse cu artă, intenţiona în anii din urmă ai activităţii sale literare să-şi facă bilanţul gândirei. In vederea studiului care avea să arate firul roşu, gândul central mai mult sau mai puţin conştient al operelor sale, el şi-a făcut o sumedenie de însemnări rămase din pricina boalei ce a isbucnit — simple scăpărări trunchiate. Aceste pestriţe fragmente ale unui întreg monumental au fost publicate postum subt titlul visat o clipă de însuşi gânditorul: „Voinţă de putere". Cu cât înainta în vârstă Nietzche scria tot mai adunat, mai nervos, gânduri devenite tot mai mult simple gesturi, — astfel rămâne o întrebare dacă el însuş ar fi dat altceva subt titlul acesta decât o colecţie de aforisme cu ochi ipnotici de şarpe atotştiutor. Insemnările sale amintesc acele statui rămase intenţii ale lui Michelahgelo, blocuri grele de piatră din care învie puternicia unui cap, valul ritmat al unui piept sau rotunjimea viguroasă a unui picior de gigant. Totuşi nu este poate nimenea să regrete că aceste opere au rămas neisprăvite; căci în faţa lor ghiceşti odată mai mult ceva din intimitatea unei inspiraţii copleşitoare, auzi încă odată ce fixează în cremene un fior, azişti cu simţurile mirate la scâncetul unei creaţiuni.

Pentru Nietzche problema unei sinteze sau cel puţin al unui bilanţ se impunea cu mai multă hotărâre decât altora, căci el avea în urma sa o evoluţie în adevăr complicată: dela metafizica artistică a aceluia care gândia orfic în marginea tragediei greceşti—la liber cugetătorul care scria gândiri despre toate rosturile „omeneşti prea omeneşti" e mai mult o mutaţiune, un salt, decât o continuitate de plug cu grijă purtat în aceeaşi direcţie; iar de aci până la profetismul din Zaratustra şi din Anticrist este iarăşi un pas înainte, şi poate doi înapoi. Doi înapoi, fiind că a treia „năpârlire" a lui Nietzsche încheie clipa ce o începea cu metafizica artistică a primei tinereţi. Zarustra era un „monstru dionisic" dar unul care părăsise orice urmă de pesimism leşinat a la Schopenhauer. Desigur nu e uşor să te orientezi în jneapănul des al gândirei lui Nietzsche. Să mai găseşti şi un fir conducător în sălbaticul labirint? S'ar fi găsit monografi şi pentru aceasta; dar interpretarea dintre ochire a întregului ar fi luat multe înfăţişeri dacă nu s'ar fi gândit Nietzsche însuş să arunce o lumină asupra desvoltării sale. „Voinţa de putere" e bucăţica de chiag ce face să se adune tot acest lapte — elixir ce e opera lui Nietzsche. Dionisicul despre care vorbeşte cu entuziasm de actor al tuturor transcendenţilor în întâia sa carte nu e decât o manifestare a voinţei de putere. Apoi felul cum se lapădă pe râd de orice autoritate liber-gânditorul de mai târziu nu înseamnă în raporturile sale subtconştiente decât o acentuare crescândă a aceleeaşi voinţe de putere. Zaratustra în sfârşit e o foarte limpede evanghelie a acestui gând. Rămânea doar să-şi formuleze, dacă nu ştiinţific, cel puţin pe-un plan mai sistematic, gândirea imnic rostită aiurea. Contimporanilor săi neînţelegători Nietzsche le era dator o demonstraţie. O începuse, dar mintea lui biciuită de prea multe întrebări (el comprima în scurta sa viaţă istoria unui veac) s'a eclipsat înainte de a sfârşi. „Voinţa de putere" deschide totuşi o fereastră destul de străvezie spre gândurile din urmă ale lui Nietzche. In realitate el niciodată nu şi-a prea demonstrat afirmaţiunile; logica lui ipnotizează, nu demonstrează. Dovezile ce le adună pentru teza sa, din ştiinţele naturale, din istorie, din artă, se transformă la cea dintâi atingere cu cuvântul său în dovezi „sigure" nu atât prin ele cât prin sugestia magică ce le-o împrumută—el vrăjitorul.

Dar să vedem ce vrea să fie această „voinţă de putere". Inainte de toate un protest împotriva lui Schopenhauer, care definise lumea în sine ca „voinţă", ca voinţă ce se macină singură fără de nici un rost. După Nietzsche concepţia schopenhaneriană e absurdă, neputând să existe o voinţă fără de nici o direcţie. El va defini deci încă odată existenţa ca voinţă — *de putere*. „Neînţelegerea voinţei din partea lui Schopenhauer e tipică (ca şi când pofta, instinctul, imboldul, ar fi esenţialul în voinţă): e o depreciere a voinţei până la nerecunoaştere. In acelaş timp o ură împotriva voinţei; o încercare de a vedea în „a nu mai voi", în „a fi subiect fără ţintă şi plan" (în subiectul pur, liber de voinţă) un ce superior, ba superioritatea şi valorosul in sine. E un mare simptom de oboseală sau de slăbiciune a voinţei; căci tocmai ea e stăpânul poftelor şi le arată drumul şi măsura". (Der Wille zur Macht, pag. 8. A. Kröner Verlag).

* * *

Nietzsche pretinde deci că aduce o nouă concepţie despre voinţă. Voinţa nici nu s'ar putea defini altfel decât ca voinţă de putere. Chiar şi atunci când se ascunde subt masca umilinţei. In privinţa aceasta un singur exemplu: creştinismul ar fi încercarea sclavilor şi a celor slabi de aşi impune valorile lor tuturor. Mulţimea, „marfa de fabrică" a naturii, massa exemplarelor nereuşite invadează morala cu valorile cari le priesc lor: cu iubirea deaproapelui, cu mila, etc. Creştinismul ar fi după Nietzsche voinţa de putere a celor slabi, cari se aliază ca să submineze pe cei tari sugerându-le atitudinea umilinţei.

Dacă desghiocăm fiinţa omului de tot ce e accidental, rămâne voinţă de putere. „Homo-natura. Voinţa de putere" (ibid. pag. 55). Nietzsche vrea să opună valorilor ce slăbesc pe cei tari în interesul mulţimei de slabi, *alte* valori — expresii directe ale substanţei ce vrea cu orice preţ puterea. El vrea deci o *morală* care întăreşte pe om, el vrea deci un *adevăr*, nu obiectiv, ci un adevăr pentru oameni, un adevăr ce le sporeşte puterea. „Criteriul adevărului zace în mărirea sentimentului de putere" (ibid. p. 156). Adevărul e în ultima analiză numai un fel de eroare, o „eroare fără de care o anumită specie de fiinţe vii nu poate să trăiască, valoarea pentru viaţă e hotărâtoare". (ibid. 156).

Categoriile fundamentale ale intelectului uman (scop, mijloc, cauză, efect, obiect, acţiune, suferinţă, lucru în sine, apariţie,) nu corespund unor fapte reale, ci sunt interpretări subiective ale realităţii, toate în serviciul voinţei de putere a omului. Ne putem foarte bine închipui ca inteligenţa unor fiinţe superioare să opereze şi cu alte forme, de care acum nu avem nevoie biologică. Nietzsche anticipează cu această concepţie despre cunoştinţa omenească teoria ficţiunilor lui H. Vaihinger, de care s'a făcut aşa de mare caz în ultimul timp în Germania. Cunoştinţa ar fi deci un mijloc în slujba vieţii, nu numai a păstrării vieţii, cum crede şcoala biologică, ci în slujba creşterii ei, în slujba voinţei de putere. (Nietzsche are o serie de aforisme cari par scrise de un Mach sau Avenarius. „Ce e adevărul? Inerţia; ipoteză la care se produce mulţumire; cea mai economică întrebuinţare a puterii spirituale").

Voinţă de putere e în cele din urmă tot ce e viaţă. Ea se „specializează" uneori că n'o prea recunoşti în diferitele ei ipostaze, dar o analiză mai atentă o descopere şi subt o sută de măşti. Funcţiunile organice, nevoia de hrană, de posesiune, de slugi, gândirea cu formele ei, creaţiunea artistică, sunt tot atâtea manifestări ale voinţei de putere. Dela cea dintâi întindere de pseudopodii a protoplasmei până la cucerirea intelectuală a unei realităţi cu ajutorul unei ficţiuni, — totul e voinţă de putere.

Nietzsche ar vrea să înlocuiască chiar noţiunea de energie a fizicianilor prin cea a voinţei de putere. Pentru el natura, existenţa întreagă e voinţa de putere. Cu cât se depărtează însă de viaţă încercând să tălmăcească lumea întreagă prin ideea sa, interpretările devin tot mai forţate. Şi astfel îl vedem încă odată plutind în acele ape romantice, de care se temea şi pe care le ocolia cu atâta insistenţă.

* * *

„Voinţa de putere" e ca şi Apolinicul şi Dionisicul (despre care am scris în n-rul trecut al „Adev. lit.") — un „fenomen originar", un „Urphaenomen" cum l-ar zice Goethe. Intocmai ca şi Goethe, Nietzsche nu s'a putut nici odată împăca cu interpretarea newtoniană a naturii. E simplă iluzie să presupui că prin formule matematice *explcii*, un fenomen, cel mult îl *descrii*, dar nimic mai mult. (Vezi aceeaş carte pag. 225). Interpretarea matematică mecanică e o afecţiune între multe altele.

Am spus altă dată că Nietzsche gândia *mitic* (nu mistic cum culegătorul a cules din greşeală), *intuitiv*. Acest caracter intuitiv îl are şi „voinţa de putere". Ii lipseşte acesteea doar polaritatea pentruca s'o numim fără sovăire un fenomen originar în sens desăvârşit goethean. Dar găsim unele indicaţii şi în privinţa aceasta. Ca să se manifeste, oricărei voinţe de putere îi trebuie o rezistenţă. Ea caută prin urmare un factor, un element ce i se opune. Cu aceasta, ideea lui Nietzsche se înşiră în istoria „fenomenului originar" pe care o scriem de câtva timp în coloanele acestui ziar. Cu Nietzsche de fapt metoda goetheană a câştigat o nouă amploare. Cu ipotezele naturaliste ale romanticilor metoda aceasta ajunsese într'un punct mort. Fapta lui Nietzsche îi deschide alte perspective. S'a văzut că o metodă ce părea definitiv compromisă prin aventurile ei într'un domeniu impropriu, poate să dea încă roade bune în altă parte. Dar asupra acestei chestiuni va trebui să mai revenim.

LUCIAN BLAGA

O ultimă fotografie a lui De Max

In cafenea

Acorduri dezolate de vioară
Redeşteptau în noi străvechi ecouri
O lume fermecată de tablouri
Din viaţa noastră de-odinioară.

Era târziu de tot... ploua afară...
Şi-acorduri dezolate de vioară
Redeşteptau o lume îngropată
In cafeneaua veche şi uitată.

Oglinzile schimbaseră 'ncăperea
Intr'un castel ciudat... ploua afară,
Şi sub privirea ta de foc durerea
Se risipea ca fumul de ţigară...

Şi inimile noastre prin muzică unite
Pluteau în lumi divine, fericite,
In lumi frumoase de odinioară...
Iţi aminteşti? Şi cum ploua afară!...

Gr. Sălceanu

ACTUALITATEA

Descentralizare culturală

de PAUL I. PAPADOPOL

Şi această descentralizare e necesară şi imediată. Şi ea poate fi adusă la îndeplinire pe aceleaşi trei căi: oficială, semioficială şi neoficială.

* * *

Despre descentralizarea culturală oficială s'a scris atâta! Toţi ne-am arătat — oarecum — neîncrederea în eficacitatea ei. Nu ştiu dacă, peste tot e la fel; mi se spune că, prin ţările nordice, şi vizitele escursioniştilor sunt organizate de Stat. Intrucât ne priveşte e, in tot cazul jignitor şi îngrijitor, că după destul de lungă experienţă, suntem încă departe de'a organiza Statul cultural. Guvernele noastre n'au fost, mai niciodată, preocupate de asemeni griji. Dacă au făcut-o, uneori, unii miniştri de instrucţiune, au fost determinaţi de motive cu totul streine culturii, acela de a fi consideraţi sprijinitori ai acestui gen de manifestări sufleteşti, sau altul (mai altruist) acela de a ajuta (prin sinecuri) personalităţi de valoare, lipsite de mijloace materiale. Numai în felul acesta se explică atâtea cazuri de congedieri de-ale scriitorilor (Macedonsky, Caragiali, Vlahuţă, Iosif, etc.), toleraţi atâta vreme cât budgetul, ochii titularului departamentului respectiv îi putea suporta.

Mai mult decât atâta au făcut foarte puţini: desigur Spiru Haret, care ar plânge dacă ar putea vedea situaţiunea dezastruoasă creiată azi dăscălimii lui iubite, poate C. C. Arion, acela care a sprijinit atât de viu şi continuu, de curând pornita „Societate a scriitorilor români", înzestrând-o cu demnitatea de persoană morală.

Dacă astfel stau lucrurile nu se va mira nimeni dacă, până acum, n'a putut fi vorba de o descentralizare culturală oficială. Nefăcând nimeni sau aproape nimic la centru (căci, fără îndoială nu se vor putea socoti manifestări culturale obicinuitele aniversări ale celor 2 — 3 sărbători naţionale care, orice s'ar zice, dar se făceau cu mai mult fast înainte de răsboiu) — nu avea ce să ceară provinciei. Erau celelalte griji, în primul loc: întreţinerea gazetelor de partid, recrutarea agenţilor electorali, intrunirile, manifestările şi campaniile de presă atât de pătimaşe (spre a cita numai pe câteva dintre ele), griji ce, dacă ne-am gândi puţin, nu numai că nu aveau în ele nimic cultural, dar erau pe deantregul duşmane de moarte acestui domeniu de activitate sufletească.

Natural că această stare de spirit, această dureroasă nepăsare, nu mai poate continua: oficialitatea (şi se pare că lucrurile au luat întorsătura aşteptată) trebue să ia parte activă în întreţinerea şi sprijinirea culturii noastre — comunicând-o în mase cât mai vaste şi mai adânci. Şi dac'ar fi numai atât! Această răspândire e neapărat trebuinţă să se folosească de sistemul descentralizării: teatre bune de Stat să împânzească toate meleagurile, ansambluri artistice impecabile să cultive, în această direcţiune, şi celelalte târguri, acelaş minister să întreţie coruri bisericeşti demne peste tot, cercurile culturale să fie puse să desfăşure o activitate cât mai largă, predicatori oficiali să străbată ţara în lung şi în lat, biblioteci publice să fie semănate cu dărnicie, să se dea, în fine, un caracter impunător, solemn şi cetăţenesc serbărilor şcolare în cari să nu se vorbească numai despre obligaţiile şcolarului. Toate acestea peste tot în egală măsură.

* * *

In acelaş sens, am făcut cândva (1) o propunere. Găsind-o foarte potrivită, o voi repeta:

După răsboi nevoia unei culturi oficiale a făcut să răsară, peste tot şcoale de toate categoriile. E o măsură pe care (cu toată calitatea mea oficială) n'o pot aproba: prea s'a ţinut, uneori, seama de predilecţii politice în alegerea localităţilor. Şi dac'ar fi numai atât: dar e o măsură cu totul necompletă: să creezi şcoale şi să ţii dăscălii în salariile actuale, sau mai exact: să-i alungi prin aceste salarii, când, pentru amintitele şcoale, plus cele naţionalizate din noile provincii, ai fi avut nevoe de înzecitul lor — iată defectele capitale ce i le găsesc. Şi măsura s'a prelungit, tot în sensul descentralizării: s'au creiat Inspectoratele regionale, smulgându-se din sânul învăţământului, şi aşa destul de sărăcit, un nou contingent de titulari, cărora li s'au drămuit atribuţiunile. Aşa dar, o nouă lovitură dată şcoalei, fără ca nici această măsură descentralizatoare să fie de vreun folos real: lucrurile merg mai greu decât înainte.

Şi totuşi şcoala este instrumentul cel mai comod pentru descentralizarea culturală prin aşa numitele „societăţi de elevi" pe cari regulamentele le recomandă, dar nimeni nu le impune. Şi dacă noi, Românii, suferim de vreun cusur, apoi acela este tocmai această recomandare platonică pe care nimeni nu vrea s'o ia în serios, tocmai din cauza substratului ei sentimental: fiecare crede că a făcut destul dacă a lăsat-o în grija celuilalt.

Iată dece „societăţile de elevi", la noi, se pot număra pe degete, iată din ce cauză societăţile serioase (ca, de exemplu, aceea pe care o conduce colegul I. M. Raşcu, la Focşani) sunt o adevărată „rara avis".

Aceasta fiind greutatea — recomand cu stăruinţă învingerea ei. Dacă ne-am convins că astfel de „cercuri" sunt o necesitate culturală, să se impue, peste tot, fiinţarea lor.

Mijloace? Un profesor de partea literară se va găsi peste tot: lui să-i încredinţeze ministerul, prin lege, societatea de elevi, atribuindu-i, în schimbul acestei munci suplimentare, un supra-salar sau micşorându-i catedra cu 2—3 ore. Intreţinerea bănească a cercului va cădea: fie în sarcina comitetului şcolar care va fi obligat să-i atribue un minimum de 1% din veniturile totale, fie în aceia a părinţilor cari vor plăti o taxă suplimentară de 2—5 lei pe lună, destinată acestui cerc.

Astfel organizat, având prinurmare conducere şi fonduri, cercul va începe să funcţioneze, într'una din sălile şcoalei. Prin donaţiuni şi cumpărare îşi va încropi o bibliotecă din care, mărind-o an de an, va năzui să facă focar public; va aranja un serviciu de bibliotecari; va provoca şedinţe cu discuţiuni, mici şezători şi festivaluri, la care va cere şi concursul maeştrilor.

In plus: se va ocupa cu aniversările naţionale şi cu comemorarea oamenilor mari ai neamului şi ai lumii.

Natural că, atâta vreme cât activitatea cercului şcolar se va desfăşura numai între elevi. Şi pentru aceiaş, foloasele lui vor fi încă mici. Caracterul lui se va lărgi mereu: vor fi admişi, pe rând elevii particulari, absolvenţii, studenţii, tinerei...; apoi: dascălii ceilalţi, părinţii şcolarilor, în fine, persoanele streine de instituţiune. Toţi aceştia — însă — nu ca simpli spectatori, dar cu dreptul şi cu obligaţiunea de a lucra egal şi intens.

Fără îndoială că un asemenea „cerc" e un focar de cultură generală şi un pas câştigat în sensul descentralizării culturale. Existenţa lui — asigurată prin priceperea conducătorului şi prin asiduitatea membrilor — e o binefacere pentru cultura în genere (cu caracterele ei: regional, naţional, universal) — dar şi pentru sufletul anonim al mulţimii.

Mai târziu, tot el, când va fi ajuns să dispue fonduri suficiente, va putea edita chiar o modestă publicaţiune culturală — locală.

Procedându-se în felul acesta — credem — oficialitatea îşi va face datoria faţă de cultură, pedeoparte, faţă de aceia ce n'o pot căpăta pe băncile şcoalei, pe de alta, şi va proceda numai prin sistemul descentralezării, singurul potrivit în acest domeniu de manifestare sufletească.

PAUL I. PAPADOPOL.

1) Vezi: „Rev. generală a învăţământului" An. XXII No. 7.

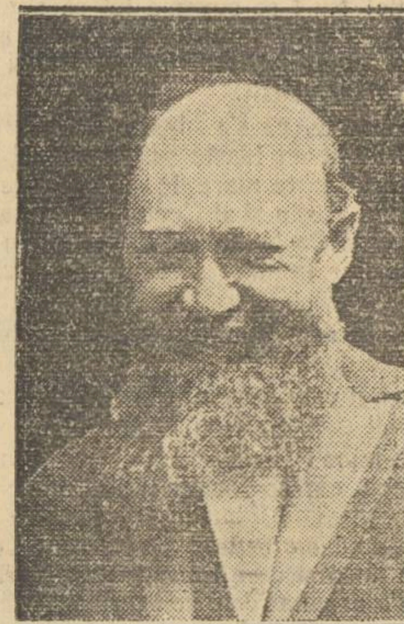
Cronica Teatrală

TEATRUL POPULAR: *„Imbogăţiţii de război"*, comedie în trei acte de *d-l N. Iorga.*

Noua piesă a d-lui Iorga este o satiră socială în genul celorlalte două comedii ale d-sale, jucate tot la Teatrul Popular: *Omul care ni trebue* şi *Sarmală, amicul Poporului.*

In „Imbogăţiţii de război" sunt lucruri foarte drepte şi bune cari trebuiau spuse şi înfierate de un om cu autoritatea d-lui Iorga. Şi d-sa o face cu aceiaşi spontaneitate şi lipsă de menajamente cu cari ne-a obişnuit în conferinţele, la cursurile, în discursurile şi apostrofele dela Cameră sau dela întrunirile publice.

Dealtfel, ca în mai toate lucrările teatrale de acest gen ale d-lui Iorga, d-sa nu se mărgineşte a înoda şi desfăşura acţiunea propriu zisă ci grefează pe dânsa tot felul

N. Iorga

de incidente şi fapte. Apar astfel credinţe şi păreri ale d-lui Iorga în domenii ce nu aparţin numai teatrului şi literaturii în general.

Geiace dă însă îndeosebi valoare şi acestei opere a d-lui Iorga, este fondul profund moral şi moralizator, este nestrămutata credinţă ce răsbate şi cucereşte că numai munca şi onestitatea mântue şi învinge.

Intr'adevăr, o familie pornită din cele de mai jos straturi ajunge, graţie împrejurărilor răsboiului foarte bogată. Viaţa de belşug pe care o duc oamenii aceştia este ridicolă prin chipul ostentativ în care e afişată şi nici nu reuşeşte să aducă fericirea îmbogăţiţilor acestor de război. Pe ei averea îi face egoişti, răi, caraghioşi iar în jurul lor toţi sunt linguşitori, ticăloşi şi oameni josnici.

O singură fiinţă aleasă se iveşte: o guvernantă săracă, muncitoare si cinstită. In parte pentrucă recunoaşte că în fond oamenii aceştia sunt din bun aluat, şi în bună parte, pentrucă iubeşte pe fiul casei, fata doreşte ruina stăpânilor ei căci numai de pe urma acesteia poate veni izbăvirea lor. Şi dezastrul vine repede şi complect. Abătuţi la început, sărăciţii recunosc însă curând că fericirea poate fi şi aiurea — mai complectă încă — decât în bogăţia trândavă, asupritoare şi nemiloasă.

Convertiţi — cu ajutorul băiatului lor — la credinţa muncii, oamenii aceştia reîncep viaţa adevărată plină de trudă dar dătătoare şi de mulţumire deplină.

* * *

Reprezentarea scenică a piesei d-lui Iorga s'a făcut în condiţiuni excepţional de bune. *D-na Maria Ciucurescu-Bulfinski* şi d-l *Gr. Mărculescu* — angajaţi la Teatrul Popular, special pentru această piesă — au redat, cu nepreţuite nuanţe, ridicolul oamenilor simpli cari vor să se adapteze unui mediu în care se simt străini şi în care se străduesc să nu apară stingheriţi.

Cei doi protagonişti au fost bine încadraţi de d-nii *V. Brezeanu, Băcleşanu* şi de d-ra *Sylvia Cernea.*

Alex. Călin

HAINE DE DAMA
cele mai noui modele începând
DELA 1500 LEI
GASIŢI LA MAGAZINUL
MONDANITE
Lipscani 22
RAION SPECIAL DE DIFERITE ŞTOFE, VELOURS
DE LAINE, PLUŞURI, BIBERETURI,
GABARDINE ŞI CĂPTUŞELI
MAI EFTIN CA ORI-UNDE!

CĂRȚI ȘI REVISTE

I. AGÂRBICEANU. — *Desamăgire*. Nuvele și schițe. Editura „Ancora", București, 1924.

In literatura noastră d. Ion Agârbiceanu ocupă un loc de frunte, statornicit cu încă mulți ani înaintea războiului, de pe vremea „Luceafărului" dela Budapesta, de pe vremea când a pornit să zugrăviască oamenii și patimile Ardealului, cu „Arhanghelii" și „Fefeleaga".

Mediul din care autorul și-a scos subiectele sale este de predilecție acela al țăranilor ardeleni nevoiași, dar cu frica lui Dumnezeu, sau mediul intelectualilor mărunți — floarea satelor, cum i-am mai putea numi — totdeauna oameni cinstiți la suflet și cumpătați la vorbă. O spune autorul în nuvela „Desamăgire" prin gura căpitanului care venise să ceară în căsătorie fata doctorului Grecu:

„Dumneavoastră Ardelenii sunteți oamenii datoriei. Iată ce-mi place la dumneavoastră! Și apoi sunteți mai cumpănitori, mai așezați. Pe cuvântul dumneavoastră se poate clădi. Și nu vă dați în lături dela muncă, oricât ar fi de grea..."

O serie de tragedii mici sau mari, o înlănțuire de fapte cari se aseamănă prin aceeaș pătrundere a durerii, în aceleași suflete simple, deși încercate în lupta grea a vieții. Toate acestea în cele paisprezece schițe și nuvele din volumul de față. Intâlnim nenumărate crize morale, în care bunătatea sufletească a autorului echilibrează cu idealul puterii de analiză și descriere. Dacă în felul acesta sunt oglindite împrejurările din „Părinții", „Moștenirea lui Gheorghiță", chiar din „Desamăgire" sau „Dura lex", totuși sunt unele nuvele cărora efectul artistic le dă o înțelegere proprie, o acțiune vioaie, motivată până în inima amănuntului care prinde să joace rol de cârmuitor al acțiunii, desnodământului.

In „Dorinți" idealul artistic se manifestă pe laturea sufletească. Mărioara, domnișoara părintelui Andrei, este invitată de o prietenă, Leontina Crețu, la oraș, să petreacă unele seri la teatru sau la logodna ei cu un ofițer „din vechiul regat". Hotărându-se să plece, fata își aduce aminte că-i trebue haină și ghete nouă, fapt care-l îndeamnă pe părintele Andrei să plece la oraș cu câteva zile mai înainte. De Joi — ziua în care Mărioara primi scrisoarea — și până Marți — când trebuia să fie la Leontina Crețu, își zicea ea că are timp destul să-și facă lucruri noui. Un citat de felul cum dintr'un simplu fapt divers autorul știe să răscolească preocupări intense:

Părintele, vesel și de zăpadă și de bucuria ce i-o poate face Mărioarei, aprins de frigurile acțiunii după cinci săptămâni de înțepenire în glodul satului, nu mai voia să știe de nici o piedică.

— Ei bine, zise el, o să vedem și de-o haină. Putem pleca chiar azi la oraș — nu, azi încă nu, nu-i nici o dâră prin zăpadă, dar mâine; cu siguranță mâine! Mărioara vine cu mine, își cumpără stofă, și până Marți își face trei rochii nu numai una.

— Da, tu crezi că o haină se face așa cum scrii tu o carte de botez, până fumezi o țigară, zise c'un fel de ciudă preoteasa, aducându-și, nici ea nu mai știe pentru a câtea oară, aminte că lucrurile bărbaților sunt totdeauna mai ușoare ca ale femeilor. — Ii trebue un model, îi trebue un jurnal de modă — continuă preoteasa. — N'o putem trimite într'o haină s'o arate lumea cu degetul. Iar noi cari n'am mai fost în oraș de aproape un an, de unde să știm cum se poartă hainele azi.

— O să luăm și un jurnal de modă! O să mergem la o modistă și-i voiu plăti să-i facă un croi! Ce Dumnezeu! Doar' suntem vii și ne putem mișca, iar aici acasă, dacă vă puneți trei femei pe lucru, în două zile, puteți îmbrăca o mireasă. Ei, nici o codire! Las' că vă știu eu!

Dar peste noapte începu o ploaie din cele primăvăratice; ploua cu găleata. Toată noaptea stătu părintele Andrei cu ochii pe geam, doar-doar o simți stârnindu-se „ghiavolul dela miază-noapte", să strângă noroiul. A doua zi pământul era negru. De plecat, nici vorbă! Drumurile se desfundaseră toate. Mărioara care în somn visase o aventură de dragoste cu un ofițer, *„nu s'a mai coborât ziua aceea din pat, iar preotul se îndujmăni cu preoteasa, cu sluga și cu toți vecinii, tot mirosind în vânt, să vadă nu țâșnește de undeva ghiavolul dela miază-noapte?"*

Sunt stări sufletești prinse în atitudini aproape identice, reprezentate cu forțe egale. Ne-am oprit la nuvela aceasta fiindcă întrunește toate calitățile scrisului d-lui Ion Agârbiceanu. Dacă am insista să arătăm desfășurarea, pe rând a acestor caractere dârze, drepte — cum spune, mai sus, autorul — dar încovoiate sub umărul durerii, ar trebui să ne oprim imediat la „O Licărire", în care, afară de un tragic întunecat, întâlnim aceeași oameni ce merg până la sacrificiu, puși numai în împrejurări diferite.

Volumul din urmă al d-lui Ion Agârbiceanu nu împarte gloria celorlalte, dar se adaogă la ele cu o serie de calități cari ne amintesc și de „Popa Man" și de culegerea de nuvele mai lungi din „In clasa cultă". După d. Mihail Sadoveanu, autorul este cel mai fecund scriitor român în viață.

* * *

ALMANACHUL *ziarelor „Adevĕrul" și „Dimineața" pe anul 1925*. — Este în gândul conducătorilor ziarelor „Adevĕrul" și „Dimineața" preocuparea de a înlesni cultura publicului mare pe toate căile posibile. La traducerea gândului în faptă am avut de înregistrat, pe lângă nenumăratele cronici ale ziarelor (pagina femeii, pagina literaarte, viața veselă, foiletoane critice și informative), străduința de a încuraja literatura originală prin acordarea de premii anuale. Premiul pe 1924, pentru roman, a fost acordat — se știe — scrisului sugestiv și înflorit al d-rei Lucia Mantu din „Cucoana Olimpia".

Almanachul, prin menirea pe care o are, trebue să fie mai mult un magazin care să ofere cunoștințele cele mai variate. Nu se poate clădi astăzi, la noi, almanachuri de specialitate. Motivele sunt îndestul de cunoscute:

„La noi, de bună seamă, întrucât producția culturală e la începuturile sale, această specializare a Almanachurilor — ca în țările cu veche cultură — e încă anevoioasă. In afară de unele domenii cu îndeletniciri de largă suprafață, cum sunt agricultura, industria, în totalitatea lor, viața economică în deobște, sau unele domenii de activitate publică oficială, — cari își pot avea Almanachurile lor de specialitate, — în genere Almanachul românesc trebue să mai aibă un caracter enciclopedic. El trebue să țină seamă de nevoile literare și artistice ale omului, de nevoia lui culturală, de cerințele vieții lui practice, de înclinarea lui spre glume și anecdote, de nevoia lui de cunoștinți precise — într'un cuvânt Almanachul să fie un reflex al sufletului uman complex, o enciclopedie instructivă și de desfătare și, în acelaș timp, o răbojire a faptelor mai însemnate, care au trecut fugitiv în vălmășagul vieții de toate zilele..."

Consecvent programului său, Almanachul ziarelor „Adevĕrul" și „Dimineața" își deschide drum neted. Un material care stabilește faptele mai importante din cursul anului, informațiuni, curiozități și mult material distractiv. Articole de utilitate practică sau de cunoștințe și informațiuni variate: dr. *Gr. Graur* (Ceva despre balneologie), *I. Teodorescu* (Are lumea început și sfârșit?), dr. *Ygrec* (O duzină de sfaturi medicale), ing. *T. V. Fleșinescu* (Distrugerea bogățiilor petrolifere). In ceeace privește literatura, nume destul de cunoscute, cu contribuțiuni — versuri și proză — interesante și instructive: *M. Sadoveanu:* Stigletele, o povestire fermecătoare: *Sacha Guitry:* Ceasornicul; *Lucia Mantu:* Soțu rău, nuvelă; *Petre Strihan:* Rime albe; *B. Luca:* Omul de mâine, fragment dintr'o piesă inedită; *Mircea Rădulescu:* Idolul; *N. Davidescu.* Crima din strada Nopții. Din „Mumia" d-lui *Horia Furtună* reținem următoarele evocatoare versuri:

O mumie cu buze înghețate,
Cu piept'ul strâns în fașele de in,
Cu cărăbuși și pietre de rubin
In degetele stângi carbonizate,
Frecat cu terebint și rosmarin
Stă trupul mic și țeapăn ca un drug
Stă trupul care-a dobândit deplin
Feminătatea numai în cosciug.

— In ce legende vechi, în ce palate,
Ai râs cu obrăjiorii tăi de crin,
Cu ochiul tău de micșunele plin,
O copiliță fără de păcate?
Sub ce umbrar de finic sau smochin
Te-a doborât al patimelor jug,
Spre cine-ai scos întâiul tău suspin,
Ce braț a fost întâiul tău cosciug?

Dacă ziarele noastre s'ar întrece în publicarea unor astfel de Almanachuri, n'am avea, desigur, nimic de pierdut. Din contră. Cititorului nu-i trebue numai știrea sau reportagiul senzațional. Rostul ziarelor de mare tiraj este de a căuta să infiltreze în masse cât mai multe cunoștințe, din toate domeniile activității omenești; deschizi astfel drumul spre dobândirea gustului de citit și interesul către tot ceeace se înalță deasupra măruntelor preocupări ale zilei. Cultura masselor numai ziarele de tiraj zilnic o pot face. „Adevĕrul" și „Dimineața" dovedesc cu prisosință rostul apărițiunii lor.

* * *

MEOZZI ANTERO. — *L'opera di Giosue Carducci*, Ed. Vallecchi, Firenze.

Cartea lui Meozzi Antero constituie una dintre cele mai ample lucrări din câte s'au ocupat cu cercetarea operei lui Carducci. Nu știu dacă este cea mai izbutită și mai semnificativă. Dar autorul pare că a studiat adânc argumentele, a închinat omului și operii o mare atențiune și și-a cercetat subiectul cu multă putere de discernământ. Cu toate acestea, când ajungi să sfârșești de citit această carte voluminoasă, nu-ți rămâne nimic clar, afară de o oarecare schițare efemeră a operii. Restul se pierde în nebulozitate și contradicție.

Lipsurile acestea derivă nu atât din faptul că Meozzi n'ar avea o limpede prețuire a operii lui Carducci, cât din continuele reluări și repețiri, din infinitele variațiuni ce pune în judecata unui singur fapt. Cuvintele, frazele, nu totdeauna clare, se succed stăruind a exprima cât mai bine, cât mai diferit acelaș lucru. Intelegerea operii rămâne în felul acesta cât mai departe. Este încă de notat că, la această nesiguranță de a reprezenta personalitatea literară a poetului, a contribuit — nu puțin — și împărțirea în patru părți diferite a materialului.

Pentru cunoașterea operii marelui Giosue Carducci, volumul lui Meozzi Antero poate servi însă drept ghid credincios. Căile sufletești ale operii sunt relevate.

* * *

LA REVUE DE FRANCE (1 Noembrie) publică un fragment din autobiografia inedită a lui Anatole France. Mai înainte de a scrie „le petit Pierre" și „la Vie en fleur" în care a evocat, cu farmec deosebit, anii copilăriei sale, Anatole France își propusese să scrie povestea propriei lui existențe. Adunase amintirile cele mai îndepărtate, ca să nu lase „legendei", ceeace aparținea „istoriei". N'a scris însă decât câteva pagini, din care desprindem ceeace urmează:

„M'am născut la 16 Aprilie 1844, într'o casă veche, „alăturată de hotelul Chimay, pe cheiul Voltaire. Purta „numărul 17. Fără să fi căutat, în trista călătorie a vieții „mele, aventuri îndepărtate, nici priveliștea mai multor „locuri de pe planeta noastră, — n'am astăzi fericirea de „a trăi, sau speranța de a muri în locuința în care m'am „născut. Fusese dorința mea scumpă, ca și acea a poetului:

Naître, vivre et mourir dans la même maison!

„Dar nici lui, nici mie nu ne-a fost dat să o împlinim!

„Casa în care m'am născut eu nu era a mea; propri„etarul a dărâmat-o, cincisprezece ani dela nașterea mea, „ca să pună în locu-i o alta nouă. Astfel camera cea mare „de la primul etaj, în care am deschis ochii, a dispărut. Aș „vrea să am măcar o bucată din hârtia verde și cu frunze „mari cu care era tapetată în timpul copilăriei mele. Și „totuși la ce-ar putea servi relicvele celui care păstrează „amintirea? Inchizând ochii numai, văd hârtia aceasta „verde și îmi închipui că la moartea mea, culoarea aceas„ta va veni singură să se așeze în jurul capetelor copilași„lor, pe cari mama lor îi va apropia de buzele mele. Dar, e „prea puțin această hârtie verde! E prea puțin pentru ochii „deabia deschiși care-i admirau frunzele. Totuși ochii a„ceștia, ca toți ochii oamenilor, au cuprins în ei o lume în„treagă.

„Tatăl meu era librar. Pe vremea nașterii mele mai „erau încă trei librari în casă. Unul a murit de frică, în „1848, al doilea, înăbușit de matematică, își tăiă gâtul cu „un brici; al treilea trăește: are 80 de ani. Studiază ebrai„ca, copta și limba egipteană; face versuri și se joacă în „mod superior cu bile: e tatăl meu.

„Câțiva inși au crezut că-l zugrăvisem, sub numele „de Servien, într'un mic roman, care începe foarte bine și „se termină foarte rău. Se înșelau. E adevărat că acest „Servien, un biet legător bătrân ce lucrează pentru mă„năstiri într'o prăvălie din strada Notre-Dame-des„Champs, se remarcă prin sentimentul egal și continuu al „datoriei, printr'un spiritualism practic și o bunătate mută, „despre care avui exemplu și în casa mea. Tatăl meu însă, „chiar în timpul când soarta lui era aspră și neînsemnată, „n'a părut niciodată asemenea unui om subjugat de mese„ria lui".

Târziu de tot, la Revue de France se ocupă, prin condeiul lui *Pierre Audiat* de romanul „Kyra Kyralina" al d-lui Panait Istrati.

Panait Istrati a fost de curând descoperit de Romain Rolland, care ni-l prezintă ca pe un povestitor născut, un povestitor din Orient. Kyra Kyralina închide într'un prolog și trei povestiri, istoria unui biet om, Stavro, candid și nenorocos. La Brăila, ca și la Stambul, la Stambul ca și la Cairo, el este jucăria unui destin urâcios care-i împiedică cercările și-i alungă entuziasmul. Nevinovat Stavro devine pervers. Cartea — scrie Audiat — nu este una din acelea care plac la toți; dar găsim aci o notă ciudată, când sălbatecă și dulce, care are farmecul ei.

Despre „Henri și Gustave Heine" scrie G. Valère-Gille, publicând notele inedite ale lui Gustav, fratele lui Henri Heine, despre ultimii ani din viața poetului. Asupra acestor noui contribuțiuni la cunoașterea vieții poetului german, vom insista în No. viitor.

* * *

L'EUROPE NOUVELLE (1 Noembrie) *Emile Henriot* împrospătează opera d-nei de Staël, în articolul intitulat „Les idées de M-me de Staël". Notăm că articolul este scris în legătură cu apariția cărții lui *David Glass Larg*, conferențiar la universitatea din Sheffield: „Essai de biographie morale et intellectuelle sur la Vie dans l'oeuvre de l'auteur de Corinne".

Creațiunea romanescă a Germaine-i de Staël, însuși *Delphine* și *Corinne*, nu interesează ca romane: farmecul vieții este prea absent din aceste tablouri largi, de pură construcțiune intelectuală, în care retorica se simte la locul ei. Eroinele lor sunt toate după sufletul autoarei, d-na de Staël trăește în operă, cum a trăit și în viață. Dintre toate operele d-nei de Staël, sunt încă interesante și astăzi și se foiletenează cu plăcere: „Essai sur les fictions" și mai ales „De la littérature considérée dans ses rapports avec les institutions sociales"... Autoarea găsea necesar cultul literilor, pentrucă spunea ea — literatura slăbește pasiunile și dă putința unei eliberări de sub jugul durerilor. Ea nu putea concepe literatura, fără a nu fi pusă în serviciul vreunei cauze, a unei morale sau a unei idei. Cerea romanului să fie „une sorte de supplément à l'expérience" și emitea principiul ca bunele romane morale să denunțe abuzurile sălbăticiei omenești. Este îndreptățită deci admirația ei pentru literatura secolului XVIII; aceasta nu mai considera literatura ca o artă, ci numai ca un mijloc. Observarea aceasta poate fi adevărată istoricește, dar din punctul de vedere al esteticei, ea este falsă și opera d-nei de Staël o probează.

Nu este însă mai puțin adevărat că prin această concepție eroică a vieții, ea a clătinat multe idei sensibile, romănești și liberale, cărora romanticii aveau să le dea o formă suplă și mai vioae decât a sa. Geniul întreg al d-nei de Staël era un geniu de conversații. Chateaubriand asigură că pentru a reda operele autoarei, mai pure—i-ar fi ajuns să remarce numai unul din talente — acel al conversației. „Dacă aș fi regină, aș ordona d-nei de Staël să-mi vorbească într'una", spunea M-me de Tessé. Noi însă, cari n'am auzit-o, spune Emile Henriot, nu ne putem da seama de geniul verbal al d-nei de Staël și vom primi deci judecata lui Larg în privința operii.

* * *

GÂNDIREA (1 Noembrie) promite să apară la date fixe: 1 și 15 ale fiecărei luni. E un semn îmbucurător, față de timpurile, destul de recente, când după trei luni de așteptare iți puneai întrebarea: — mai apare? — nu mai apare? — Desigur nu mai apare!... In numărul acesta continuă d. *Cezar Petrescu* publicarea romanului „A sburat o pasăre neagră". Dintre versurile originale (G. M. Ivanov și Ion Pillat) remarcăm câteva din strofele conturate cu preciziune din „Drumul Magilor", poezie de Ion Pillat:

Poiana din pădure strânsă'n clăi
Ne-ațme drumul cu miros de fân...
Culegem banii soarelui pe căi...
E vântu 'n foi sau curg pe sus fântâni.

Amurgu-și scoate stelele din sân
Și boabe de sclipiri s'au risipit.
Luceafărul a pogorât pe stâni —
Zărind păstor și staul deslușit.

Poiana aburită de 'noptări
Primește îngeri albi în loc de miei..
Pe cai de munte împietrim călări
Urmând uimiți luceafărul tustrei...

D. Niculae Ionescu vorbește despre „Individualismul englez", d. Zaharia Stancu traduce din Francis Jammes.

Cronicele, numeroase: despre Anatole France, Filarmonica, Ilarie Chendi, Panait Istrati și H. Sanielevici. Ne oprim la argumentarea cuminte și serioasă a d-lui *V. Zaborowski* din articolul „Eminescu și Macedonski". După o caracterizare a celor două mari personalități din poezia românească, d. Zaborowski precizează atmosfera operii celor doi înaintași:

„Se poate zice într'un fel că lumea lui Eminescu era „lumea ideilor lui generale (Maiorescu). Universul, umani„tatea, misterul ontologic, soarta omenirii, problema feri„cirii, a binelui și a răului, apoi soarta națiunii, gloria și „nenorocirea ei, frumusețile și înalta ei tragedie, precum „și taina destinului individual; în fine, sentimentul gene„ral al zădărniciei și al efemerului, al piericiunii, senti„mentul naturii pline de mister au format pentru Emines„cu tot atâtea *categorii* ale sufletului său filozofic.

„In cele mai multe poezii ale sale, puternicile lui sim„țiri și porniri personale sunt împăcate, echilibrate, armo„nizate, fie printr'un contrariu cumpănitor, uneori fericit, „idilic, zâmbitor sau strălucitor, fie printr'o idee filozofică „generală pesimistă sau printr'o resemnare, desfăcută de „lume și individ, plutind deasupra universului, sau prin„tr'un avânt de adorație religioasă sau erotică, fie în fine „printr'o obiectivare plastică sau printr'o contopire pan„teistă cu natura. Chiar și poeziile de expresie foarte per„sonală, au însă atâtea elemente generale, obiective, atâta „înlădiere a materialului subiectiv, și atâta alunecare peste „egotismul brutal, încât se impun dela început ca o ex„presie universală a sufletului omenesc. Chiar și „Doina" „și „Satirele" exprimă o indignare dezinteresată, în numele „neamului românesc, revolta personală însăși e tempe„rată: „Laudele lor desigur m-ar *mâhni* peste măsură".

- Cu totul opus lui Eminescu este Macedonski:

„Așa era felul său: Macedonski era personal, răspicat „personal, iar eul său tipic avea tocmai tendința spre in„dividual. Pe de altă parte, Macedonski nu era unul din „acela cari, în șirul celor câțiva puțini ai neamului, să con„tinue marea evoluție a neamului, reluând vechile renaș„teri și avânturi într'un moment genial de conștiință na„țională în marginile unui individ; nu era de altfel nici „unul din cei cari, legându-se de marile probleme ale o„menirii să reprezinte un moment de conștiință și de ex„presie al evoluției gândirii umane. După cum era în mod „mai special, aș zice, Român; un anume Român, dintr'un „anumit loc, dintr'o anumită clasă și categorie, Mace„donski era conturat și în mijlocul omenirii ca un anumit „om dintr'o anumită categorie, categoria sa. Macedonski „era prea mult Macedonski pe când Eminescu era ceva „mai mult decât el însuși, ca valoare istorică-umană"...

Dela No. viitor promite și „Gândirea" o cronică a revistelor și cărților. Era de așteptat.

* * *

LUMEA (9 Noembrie) d-na *Otilia Cazimir* scrie despre „Concursul „Dimineții" și literatura femenină", relevând meritele romanului „Cucoana Olimpia" de d-na *Lucia Mantu* și „Voica" de d-ra *Henriette Yvonne Stahl.*

Ne bucură apariția nouă a d-lui E. Topârceanu. „In Toamnă în Iași" sunt prinse minunat câteva filme, strălucitoare fie prin ironia senină, fie prin sonoritatea desăvârșită a forme. Desprindem „In parc":

Cad grăbite, pe aleia
Parcului cu flori albastre,
Frunze moarte — vorba ceia —
Ca iluziile noastre.

Prin lumina estompată
De mătasa unui nor,
Visătoare trece-o fată
C'un plutonier major.

Roșu de timiditate
El se uită 'n jos posac.
Ea strivește foi uscate
Sub pantofii mici de lac.

Și 'ntr'o fină discordanță
Cu priveliștea sonoră,
Merg așa, cam la distanță,
El major și ea minoră...

In restul numărului articole și cronici de d-nii: M. Sadoveanu, M. Sevastos, Mihail Codreanu, Albert Ghica și I. Iancovescu.

CUVÂNTUL LITERAR ȘI ARTISTIC (10 Noembrie) apare ca supliment literar al cotidianului „Cuvântul", și este scris de colaboratorii Gândirii: Nichifor Crainic, Lucian Blaga, Cezar Petrescu și Al. Bădăuță, care îngrijește partea pentru „Cărți și Reviste". Ni se dau păreri amănunțite asupra nouei biblioteci „Cartea Vremii", și informațiuni săptămânale.

* * *

MACHINA (Octombrie) revistă culturală și de interes local, apare la Râmnicul-Sărat sub direcțiunea d-lui *Octavian Moșescu.* Colaborează d-nii Nicu Protopopescu, Theodor Zernoveanu, Victor Dumitriu, Virgil Sotirescu și Ion Gane.

Ceeace smulge revistei interesul local și-o aruncă în vălmășagul pieței noastre literare, este publicarea poeziilor inedite ale lui *Ion I. Pavelescu.* In numărul acesta: două sonete și patru epigrame. Pentru cei cari-și amintesc „Sigiliile de aur" reproducem sonetul ce urmează.

Privind în urmă viața petrecută
In farsă, plâns, desfrâu, iubire, chin...
O suflete îmi pari un arlechin
In haina ta din petece făcută.

Arar când mintea vrea să se ascută
Mă văd, ca'n vis, mai alb decât un crin.
Pe când pluteam în marea de senin
Purtat ca de-o aripă nevăzută.

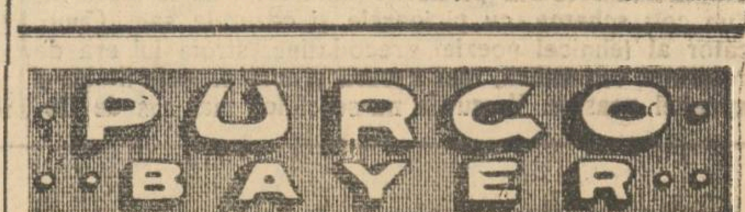
Nu-mi amintesc cu ce greșit-am oare
De-am fost ursit să'mbrac acest vestmânt
Uitând esența mea nemuritoare.

Știu doar că țara mea e sus prin stele...
Și port în ochi uitându-mă spre ele
Melancolia 'ntregului pământ!

Intreg ciclul inedit va apare în editura „Cultura Națională". Până atunci revista va continua să publice dintre sonetele cele mai caracteristice ale poetului. Publicația d-lui Oct. Moșescu e tipărită artistic de tipograful editor și omul de gust: Iorgu Constantiniu.

GEORGE BAICULESCU

S'a pus în vânzare
Almanachul ziarelor
Adeverul și Dimineața
pe anul 1925
cu un bogat material literar și calendaristic, și un numar mare de clișee în legătură cu toate evenimentele din cursul anului.
Cereți-l la toate librăriile și la chioșcurile de ziare
PREȚUL LEI 30 EXEMPLARUL

ÎNSEMNĂRI

Simona Basarab e rugată să treacă pe la redacție sau să ne dea adresa unde i se poate scrie.

În jurul romanului d lui Slavici

Din partea d-lui P. Constantinescu-Iași primim următoarea scrisoare:

Bârlad, 1 Noembrie 1924

Stimate Domnule Director,

Încă dela primul anunț al sumarului romanului ce-ați început a publica în „Adevĕrul literar și artistic" al d-lui I. Slavici, când am văzut că e vorba de epoca și persoana lui Vogoride, m'am așteptat la o eroare istorică, obișnuită în general istoriografiei noastre.

Cetind azi acest început, mi-am confirmat bănuiala. D. Slavici, care e un istoric „sui generis", căci prin literatura d-sale uneori întipărește epoci istorice, afirmă, după știința curentă, că Vogoride, cunoscutul caimacam, era grec. Mai adaogă și câteva epitete, de altfel la locul lor.

Dacă e adevărat că purta fesul turcesc, căci el, cași tatăl său, avea titlul de pașă, nu era însă de loc grec. Întreaga sa familie — mai are un frate care activează mai târziu cași N. Vogoride-Conachi — se dovedește a fi de neam bulgar. *Ba încă, în anii imediat de după plecarea din căimăcămie, stabilindu-se prin 1859—1862 la Viena, este un fervent apărător al cauzei bulgare — și ceeace e mai curios* — luptând chiar împotriva grecilor *în chestia autonomiei religioase, obținute de bulgari înaintea celei politice.*

Toate acestea le-am dovedit după acte autentice bulgare, în comunicarea mea din revista ieșană „Arhiva", anul XXXI, Iulie-Octombrie 1924, pp.

E-un amănunt. D. Slavici și d-stră nu aveați de unde afla știrea menționată aci, comunicarea mea fiind de tot recentă. Cred însă, că'n interesul adevărului ce trebue să ne călăuzească totdeauna, veți face loc spre rectificare acestei mici bagatele istorice.

Cu distinse salutări,

P. CONSTANTINESCU-Iași

Am comunicat această scrisoare d-lui Slavici, care ne-a dat următorul interesant răspuns:

Iubite Amice,

La cele cuprinse 'n scrisoarea d-lui P. Constantinescu-Iași, pe care mi-ai trimis-o, am să adaug, că nu de eri, de alaltă-ieri, ci de mult se știe, că Vogoridi e de origine Bulgar. Lasă că unul dintre contimporanii lui Vasilie Macedoneanul și-ai apostolilor Ciril și Metodiu a fost Bogor, *regele Bulgarilor, care în botez a primit numele Mihail, dar eu am cunoscut personal un* Vogoridi, *prieten al lui Eminescu, care nu numai ținea să fie socotit Bulgar, ci și-a pus chiar candidatura la tronul Bulgariei.*

Eu n'am scris însă istorie când am vorbit despre Caimacamul Vogoridi, ci-l prezent așa, cum îl socotiau contimporanii de atunci ai lui.

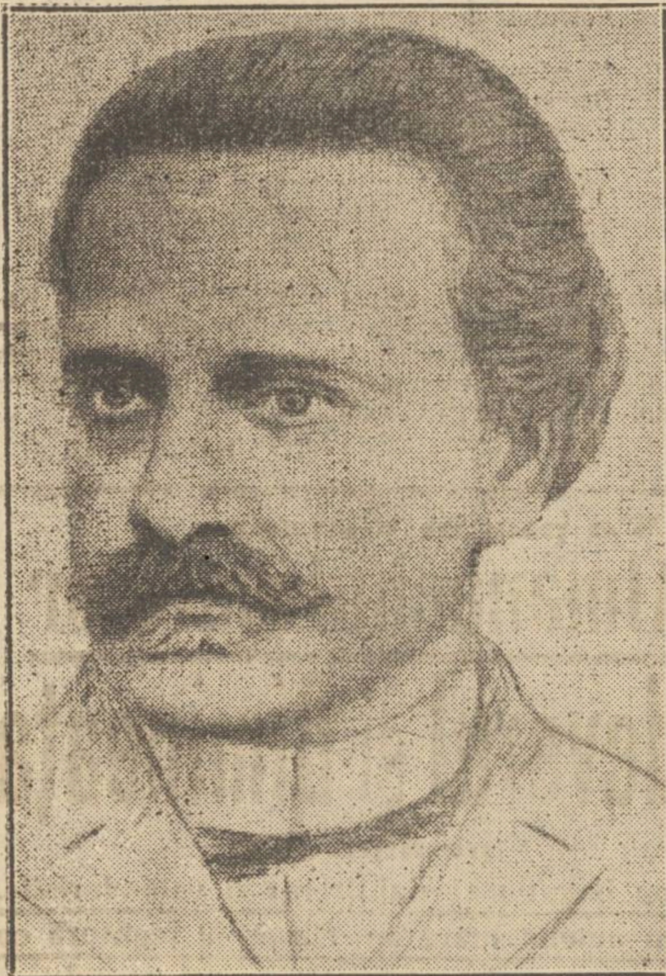
Toate cele bune

IOAN SLAVICI

Manuscrisele lui Odobescu

Prin mijlocirea d-lui I. Bianu, membru al Academiei Române și sub directa îngrijire a d-lui G. Popa-Liseanu, profesor în Capitală, manuscrisele rămase dela Alexandru Odobescu, care se aflau în păstrarea fiicei sale, la Pitești, au intrat săptămâna trecută în posesiunea Academiei Române.

Deși cea mai mare parte din ele sunt publicate, rămân totuși altele care ar putea să intereseze prin aportul lămuritor asupra multora din problemele istoriei și arheologiei noastre. Ceeace poate însă constitui o curiozitate este felul cum făcea Alexandru Odobescu versurile. Ne având probabil simțul muzical desvoltat, el nu începea

Odobescu

să aștearnă versurile pe hârtie până când nu le facea într'un colț schema, cu picioarele și cezurele sale. Cunoscător al tehnicei poeziei greco-latine, strofa lui era de **preferință cea safică, mai ușoară și mai proprie limbii și expresiei noastre.** Versurile nu se ridică mai sus de Bolintineanu, cu care Odobescu a fost, în parte, contimporan.

Printre celelalte manuscrise, am văzut o sumă de scrisori primite dela Titu Maiorescu, V. Alecsandri, M. Cogălniceanu, I. Ghica, N. Crețulescu, G. Crețeanu și de la istoricii și arheologii străini: Reinach, Quicherat, Benoit și Perrot. Urmează câteva traduceri, dintre care una a cursului de istorie a filozofiei grecești al lui Franck, note asupra cursului său de arheologie (publicat în vol. IV de scrie complecte.), o conferință asupra mânăstirii Curtea de Argeș, un studiu asupra satirei la Romani și câteva încercări de dramă, una intitulată „Ioanițiu", numai cu primele două scene din actul I. Traducerea poetului grec Hesiod va fi publicată în editura „Casei școalelor".

Intr'unul din numerile viitoare, „Adevărul literar și artistic" va publica unele din ineditele lui Alexandru Odobescu.

Literatura austriacă

S'a pus de mult chestiunea, nerezolvită încă, dacă există o literatură austriacă bine și definitiv distinctă de cea germană.

Hugo von Hofmannsthal

Sunt în Germania partizani care văd în Austria o soră, un geniu identic; dar există de asemeni mulți care afirmă că sunt diferențe capitale între cele două țări și între cele două „rase".

Mai sunt și alții ca filosoful german Keyserling care consideră elita austriacă drept floarea prețioasă a civilizației germane. Și mai sunt și dintre aceia care exclud cultura austriacă din familia germanică, pe motivul că influența slavă, bisantină și latină au alterat cu totul caracterul teutonic al civilizației austriace.

Se înțelege însă că toate aceste considerațiuni și aspecte subt care e privită literatura Austriei, nu-i diminuează valoarea și stima de care se bucură peste hotare.

Faima de care se bucură Hugo von Hofmannsthal este universală; iar opera vienezului Arthur Schnitzler e cunoscută și la noi, ca în toate țările Europei civilizate.

Cei care s'au preocupat de această diferențiere, între literatura germană și cea austriacă, fixează ca o caracteristică a celei din urmă calitatea, aproape latină, de a povesti, fără veleități de demonstrație, fără pretențiuni de morală, ci numai pentru plăcerea de a povesti.

Li se întâmplă austriacilor să pună și multă filozofie în povestirile lor, dar nu ca o condițiune esențială și cauzală a romanului ori a povestirei.

Caracteristica este în acest sens, o ultimă carte în vitrina librăriilor vieneze: *„Der Hund von Fiorenz* a lui Felix Salten.

Este o poveste fantastică, întrecând limitele fanteziei obicinuite, și destul de ciudată în concepția care n'ascunde decât ironie și glumă de esență pur vieneză.

Povestea „câinelui din Florența" este în acelaș timp a unui fin artist și intelectual vienez. E o ciudată dedublare, operă a unui vrăjitor. In timpul voiajului la Florența a Arhiducelui, eroul povestirei lui Salten ia rând pe rând, pentru câte 24 de ore, aspectul când al genialului artist, când al câinelui favorit al Arhiducelui. Păstrează însă întreagă conștiința dedublărei sale și când ia forma câinelui își păstrează sufletul artist, iar când redevine om trăește cu jena și amintirea aspectului anterior și cu grija că va redeveni din nou câine.

Se înțelege dela sine, ironia pe care o poate pune autorul în situația câinelui artist care vizitează monumentele Florenței în tovărășia Arhiducelui și a suitei acestuia, auzind remarcile și aprecierile ce se fac.

Dar lucrurile se întorc în tragic. Arhiducele intră în grațiile unei celebre curtezane, pe care o cunoscuse și artistul în ipostasa sa de om. Intr'o zi Arhiducele intră în intimitate cu amanta sa în prezența câinelui favorit. Prins de gelozie acesta sare și mușcă pe Arhiduce, care nedumerit de pornirea câinelui său, scoate revolverul și-l împușcă. Cu el moare și artistul.

E o simplă poveste, cu toată fantastica inspirație a autorului. Pentru Felix Salten este o latură nouă a preocupărilor lui artistice, căci numele nu este o noutate. A debutat în teatru, cu piese dintre care unele nu lipsite de calități, și a atras atenția asupră-și prin folletoanele publicate în „Neue freie presse". Încă de acolo lăsase să se întrevadă pe povestitorul Câinelui din Florența.

În jurul lui Heine

„La Revue de France" începe publicarea unei corespondețe inedite între Heine și fratele său Gustav. Scrisorile aduc revelații curioase cu privire la cel mai parizian dintre poeții germani. O povestire a vieții lui Heine, scrisă de fratele său, constituie prefața, din care traducem câteva rânduri relative la ultimele zile ale poetului și la dârza sa atitudine față de moarte.

„Pe vremea aceea Henri nu locuia în rue Amsterdam; se mutase în Champs-Elyssées, avenue Matignon. Apartamentul său era situat la al patrulea. Bolnavul din pricina durerilor de cap nu suferea să-i umble cineva deasupra sau să audă cântându-se la pian. Pentru aceleași motive camerile de-alături nu puteau fi locuite.

„Cel mai mic miros îi mărea durerile. De asemenea Henri nu putea suferi lumina tare a zilei. Un paravan spaniol îi ferea patul, cu numeroase saltele puse una peste alta, de razele soarelui, cu toată îngustimea odăii. Nu-i plăceau odăile mari.

„Slăbirea vederii îl împiedeca să citească; de-aceea avea lângă el o lectriță germană și una franceză. Își oprise secretarul căruia îi dicta scrisorile. Infirmitatea lui turbura ceasurile când trebuia să se hrănească. Când se simțea mai bine ca de obicei, prânzea în pat la șease seara; dar mai totdeauna reaua stare a sănătății sale, îl silea să prânzească la miezul nopții și chiar la două noaptea. Bucătăreasa îi oprea mâncarea pentru ca îngrijitoarea s'o poată avea oricând la îndemână.

„Intr'o zi îl găsii într'o stare de plâns; suferea mai mult ca de obicei. Tusea lui convulsivă devenise de speriat. Cu toate acestea vorbirăm de lucruri serioase, când deodată, brusc, începu: *Mă cunoști mai bine ca ori cine. Scrie-mi biografia. Te voi ajuta.* Îi răspunsei: *E vorba de Henri Heine, prin urmare n'o pot scrie, de cât dacă mi-o dictezi din cap până la sfârșit.*

„Acest compliment păru să-l măgulească. Îmi strânse mâna zicând: Ai dreptate. Dar nu-mi voi scrie eu însumi biografia. O autobiografie poate fi asemuită cu acele femei bătrâne, care își pun dinți falși, se vopsesc și-și atârnă cârlionți."

Henri Heine a murit la 17 Februarie 1856. Deși născut la 13 Decembrie 1799, poetul își fixase data nașterii la 1 Ianuarie 1800 pentru a trece drept „cel dintâi om al secolului."

Raoul Ponchon

Membrii Academiei Goncourt, după ce s'au întrunit la 7 Mai, fără rezultat, spre a proceda la alegerea unui înlocuitor la scaunul ocupat de *Emile Bergerat*, au chemat între ei — spre sfârșitul lui Octombrie — pe poetul *Raoul Ponchon*.

La prima alegere Camille Mauclair a obținut 3 glasuri — Ponchon două, Gaston Chérau unul, Georges Duhamel unul și Han Ryner tot unu. In al doilea rând Raoul Ponchon a întrunit șase glasuri, contra unul pentru Mauclair și altul pentru Duhamel. Succesul și-l datorește Ponchon propagandei afectuoase a lui Elémir Bourges și lui Leon Hennique. Surpriza n'a fost mică în cercurile literare, findcă Ponchon n'a manifestat niciun act oficial de candidat — apoi Goncourt își exprimase verbal deseori intenția ca poeții să fie absenți din fundația sa — și încă: Ponchon își arătase spiritual în multe „Gazettes rimées" slabul entuziasm pentru arta lui Goncourt.

Cu prilejul alegerii lui Raoul Ponchon ca academician, Jean Richepin i-a mai dedicat alte noui poezii, ca prieten nedespărțit în istoria literaturii franceze. Printre alte trăsături proprii, modestia, cultul vinului și al prieteniei i-au făcut faima sa. Asupra acestor „daruri" circulă în cenaclurile pariziene multe anecdote, toate spirituale.

Figura aduce cu a lui Rabelais, dar e mai tandru; însă are pe chip o serenitate meditativă, socratică.

Ponchon a fost comparat cu La Fontaine, în natural și finețe. El are comun cu poeții Renașterii turnura aleasă și grația îndrăznelii. Totuș Ponchon este original în întregime; deși e poet în genul lungii tradiții, nu imită pe nimeni și nu relevă vre-o influență.

Raoul Ponchon

Salutând intrarea lui în rândul celor 10 academicieni, iată cum își închee cronica André Billy, criticul francez:

„C'est un maître authentique que l'Académie Goncourt accueille à sa table. Et un convive de premier ordre. Je voudrais que, partout en France où il ya des lettrés et des amateurs de fines bouteilles, son éléction fut arrosée, comme il convient, de quelques bonnes rasades...

„A votre santé Ponchon!"

O activitate interesantă

Minoritarii unguri au afirmat de multe ori, în articolele lor neastâmpărate, că noi „majoritarii" oprimăm culturalicește pe unguri, deși cifrele arată chiar contrarul.

Ungurii din România au și azi multe, ori poate mai multe instituții ca înainte de războiu, iar în viața lor culturală n'a fost stânjeniți și li s'a tolerat înființarea unei serii întregi de noi instituții culturale.

Rezistența pasivă, care a caracterizat lupta politică a ungurilor din România, neaducând foloase reale cauzei minoritare, a fost repede înlocuită cu o alta, mai naturală și mai serioasă. Ungurii — înțelegem — pătura intelectuală, văzând că jocul de supărare nu aduce nici un folos celor năpăstuiți, au început să învețe limba românească, însușind-o, pe aceasta cu-o perfecție, care nu ne miră, deoarece românii trăesc alături de unguri de multe sute de ani.

Un astfel de intelectual ungur, care a înțeles glasul vremei, ne pare și doctorul Arpad Bitay, profesor la liceul de fete „Marianum" din Cluj, care s'a perfecționat în limba română și a izbutit, să țină chiar și cursuri de limba și literatura maghiară la Universitatea Populară din „Vălenii de Munte". D-l dr. Bitay este adept al școlii inaugurate de d-l N. Iorga, ale cărui principii de estetică le susține în operile sale. Surprinzătoare pentru intelectualitatea pe care-o reprezintă, sunt și operele d-sale. A început cu o „Istorie a literaturei române" (1922), un *compendium...* în care se tratează începutul și desvoltarea culturei românești. D-l Bitay împărțește literatura română în trei parți: I) Epoca veche până la 1780; II) Epoca nouă până la 1867 și III) Epoca modernă dela 1867 până în zilele noastre.

Lucrarea d-lui profesor dr. Bitay este bine scrisă și cu pricepere alcătuită, deși lipsesc, în această istorie a literaturei, chiar numele cele mai ilustre ale literaturei moderne române. Azi poezia lui Bacovia, Arghezi, Macedonschi și a celor tineri, este și ca valoare, superioară celei pe care o profesa o tagmă de literați consacrați.

Micile defecte însă nu pot scăpa valoarei reale a lucrărei, care este o serioasă încercare de apropiere între noi și unguri, și o reală contribuție astfel a propagandei de înfrățire culturală. Tot astfel, de sine se laudă o altă lucrare a tânărului savant: „Gramatica limbei române" care pune în mâinile cititorului ungur secretul limbei românești. Este o operă utilă nu numai pentru noi românii, ci pentru însuși minoritarii unguri.

„Istoria literaturei române" de d-l dr. A. Bitay a apărut și în românește zilele aceste în editura „Providenței" din Cluj și constitue o reală ascensiune a cunoștințelor d-lui dr. Bitay.

Credem că ne vom întâlni cât de des cu numele acestui modest și harnic slujitor al înțelegerei româno-maghiare, care neîncurajat de oficialitate, a adus multe și prețioase servicii culturei românești. Am dori însă ca d-l dr. Bitay, în viitoarelor lucrări să se ocupe și de literatura modernă românească, mai ales de mișcarea poetică, deoarece credem, că un cunoscător temeinic al literaturei române, nu poate rămânea străin față cu produsul literar modern din România.

BIBLIOGRAFIE

I. Agârbiceanu. Desamăgire (nuvele).
Ioan Petrovici. Figuri dispărute (studii). („Scrisul Românesc" Craiova)
Radu Gyr. Liniști de schituri (poeme).

A APĂRUT ȘI S'A PUS IN VANZARE

ALMANACHUL

ZIARELOR

„ADEVERUL" și „DIMINEAȚA"

PE ANUL 1925

cu următorul interesant și instructiv cuprins:

Hotărârea S. Sinod, o privire la modificarea calendarului;
Partea calendaristică, cu zilele anului după noul calendar, cu sărbătorile religioase, legale și naționale, cu posturile și deslegările lor, cu fazele lunei și pozițiunile planetelor, cu zodiac, eclipse, cu datele însemnate din Istoria omenirei și a poporului român în deosebi, precum și cu două tabele indicând sosirea și plecarea trenurilor din București.
Schimbarea Calendarului de Index.
Prime albe (poezie) de P. Scriban.
Ceasornicul (nuveletă) de Sacha Guidty.
Suveranii români în străinătate (cu numeroase ilustrațiuni reprezentând vizitele la Paris, Londra, Bruxelles, Berna și Geneva);
Știgletele (nuvelă) de M. Sadoveanu.
Distrugerea bogățiilor petrolifere (Amintiri din războiul de întregire) de ing. T. V. Ficșinescu;
O moschee în București (cu ilustrațiuni);
Luna August în Istoria României (interesante date cronologice);
Soiu rău (nuvelă) de Lucia Mantu.
Povestea unor perle (o licitație senzațională).
Are lumea început și sfârșit? (articol de popularizare științifică) de I. Teodorescu.
Eleonora Duse (necrolog).
Omul de mâine (fragment dintr'o piesă inedită) de B. Luca
Un lucrător minier-Rege.
Primele bancnote (în România și în alte țări).
Dintr'o lume moartă (desgropările de la Pompei).
Fondurile culturale ale Academiei Române (o enumerațiune a tuturor fondurilor de cari dispune Academia Română)
Idolul (poezie) de Mircea Rădulescu.
Crima din strada Nopței (nuvelă) de N. Davidescu
Demografia Capitalei (interesante date statistice).
Ceva despre balneologie de dr. Gr. Graur
Mumuia (poezie) de Horia Furtună.
Comemorarea lui Avram Iancu.
Vizita amiralului Beaty și a Patriarhului Damianos
Cum trăieşte Jackie-Coozan, Regele Ecranului.
Gustave Eiffel — Anatole France (necrolog).
Este locuită planeta Marte? (emigrare și ipoteze)
Succesele feminismului (o femee „ministru", alta ambasador").
O duzină de sfaturi medicale ale d-rului Ugrec.
Patriarhală (poezie) deGeorge Baiculescu etc. etc.
Ilustrațiuni, sfaturi, proverbe, cugetări, anecdote, glume, ilustrate, etc., etc.

Un elegant volum de aproape 200 pagini, Lei 30

De vânzare la librării și depozitari de ziare.

ANUL V. — No. 207

5 LEI EXEMPLARUL IN ȚARA
10 LEI EX. IN STRAINATATE

Duminică, 23 Noembrie 1924

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

DIN ALTE VREMURI

NICU GANE

de ARTUR GOROVEI

Când m'am trezit eu pe lume, pe Nicu Gane nu l-am apucat în Folticeni.

In oraşul acesta se născuse, aici îşi petrecuse copilăria, la tribunalul de aici fusese judecător, aici scrisese primele lui versuri, şi acuma se strămutase la Iaşi, de unde venia, mai în fiecare vară, să petreacă în casa părintească, lângă mama lui, „ţâţaca" Ruxandra, precum îi spuneam noi.

* * *

Eram neamuri. Ţâţaca Ruxandra şi bunica mea de pe mamă, Catinca Borş, erau surori. Tatăl lor, Căminarul Ioniţă Grigoriu, unul din fruntaşii judeţului de pe la prima jumătatea a veacului trecut, se cobora dintr'un bătrân Văsescu, răzăş din satul Năneşti, pe apa Siretului, în judeţul Putnei, care a trăit cam pe la 1650, şi ai cărui urmaşi au avut de purtat multe judecăţi cu vecinii, cari cotropeau răzăşia Năneştilor. Ioniţă, ne mai încăpând în satul lui, s'a răzleţit de neamuri, s'a statornicit în judeţul Sucevii, a făcut stare, şi ca să nu desmintă tradiţia răzăşască, s'a ţinut şi el de judecăţi cu Vornicul Costache Konaki care, ca să poată răşlui o bucată din Năneşti, zicea şi el că-i răzăş, titlu pe care i-l contestau toate rubedeniile Căminarului, prin jalbele care le dădeau la Divanul ţării de jos al Moldovei.

La ţâţaca Ruxandra ne ducea mama foarte adeseori. După cât îmi aduc aminte, vizitele acestea nu-mi făceau mare plăcere. Şi poate că aveam dreptate. Pe mama o lega, de bătrâna aceasta, amintirile unei copilării care mie nu-mi spuneau nimic, şi stam ceasuri întregi, pironit pe un scaun, lângă fereastră, ascultând nişte lucruri care nu mă interesau.

Suită în fundul unui divan moldovenesc, ţâţaca Ruxandra învârtea într'o mână un şirag de metănii de chilimbar, şi cuvintele ei par'că urmăreau cadenţa boabelor, al căror ţăcănit scurt contrasta cu glasul ei trăgănat şi jalnic. Aud par'că şi acuma convorbirea ei cu „moşul" Iorgu Văsescu, pe care, cum deschidea uşa, îl întâmpina zicându-i:

— Veeere Iorgule, veeere Iorgule, taaare sunt boooolnavă eu!

Vărul Iorgu îi săruta mâna, o întreba pe mama: „ce mai faci, Maşă"?, iar la noi, copiii, nu se uita. Cum să-i fi trecut lui prin minte că peste un sfert de veac era să-mi fie socru! Iar eu, cum să fi bănuit că în casa aceea, în care atunci mă plictiseam, voiu scrie amintiri despre dânşii?

De sigur că pe Nicu Gane l-am văzut din primii ani ai copilăriei mele, dar eu îl ţin minte numai de pe vremea când eram în gimnaziu. Casele noastre erau cam peste drum, şi-mi aduc aminte că-l priveam, în cerdacul casei lui, cum făcea pictură. Nu văzusem nici un pictor lucrând — ba cred că nu văzusem altă pictură afară de portretul mamei, atârnat între oglinzile din salon — şi aş fi dorit să-l văd la lucru, mai de aproape, dar nu îndrăzneam să urc scările.

Toată vara, cât sta Gane în Folticeni, mama nu ne mai ducea la ţâţaca Ruxandra; poate chiar că şi mama se ducea mai rar. Şi par'că înţeleg pentruce se petrecea schimbarea aceasta în obiceiurile de peste an.

Tatăl meu făcea politică; era liberal, şi la nişte alegeri combătuse pe Nicu Gane, conservator, dintre acei cari ceruseră pedeapsa cu moarte. Luptele politice, pe atunci, erau mai înverşunate, şi animozităţile electorale aveau răsunet şi în relaţiunile de prietenie şi de familie. Tata şi cu Gane nu se prea iubeau; el venia prea rar la noi, şi ca să râdă de tata, care era avocat, îi zicea „Jules Fabre", numele unui maestru al baroului parizian. Asta, însă, nu i-a impedecat să devie prieteni, peste câţiva ani, când s'au găsit amândoi sub steagul aceluiaş partid politic.

Despre activitatea literară a lui Nicu Gane eu n'am ştiut, până ce nu m'am dus la Iaşi, în clasa a cincea la liceul naţional. Lambrior ni vorbea despre scriitorii noştri, şi pe Gane îl punea între fruntaşi. Intr'o zi am cumpărat cele două volume de „Novele", de curând apărute la tipografia Naţională, şi cu ele am făcut începutul bibliotecei mele. In clasa a şasa, Lambrior constatând că avem prea puţin „bagaj literar", ne-a pus să învăţăm, pe din afară, bucăţi întregi din „Infernul" lui Dante, tradus de Gane, şi din „Tristele" lui Ovidiu, traduse de Haşdeu.

Mrejele politicei răciseră iarăşi prietenia dintre tata şi Nicu Gane, şi atunci a venit vremea să aud mai mult vorbindu-se despre el, în casa noastră. Ca dizident liberal — din pricină că se numise în judeţ un prefect care nu-i era prieten — tata a scos, prin 1884, o gazetă, în care tuna şi fulgera contra administraţiei locale, şi contra acelora cari o susţineau; între ei se număra şi Nicu Gane, care împreună cu Alex. Vârnav-Liteanu, amândoi parlamentari, aleşi în judeţul nostru, sprijineau pe prefectul care a stăpânit judeţul numai patruzeci de zile. Despre Gane şi Liteanu, gazeta noastră nu putea să spuie lucruri rele; făcea însă glume, pe socoteala lor, dintre care unele destul de inteligente. Aşa, într'un număr al gazetei, vorbind despre Gane şi Liteanu, se spunea că sunt nişte *buruene otrăvitoare*, din familia *ganeaceelor* şi *liteanogamelor*.

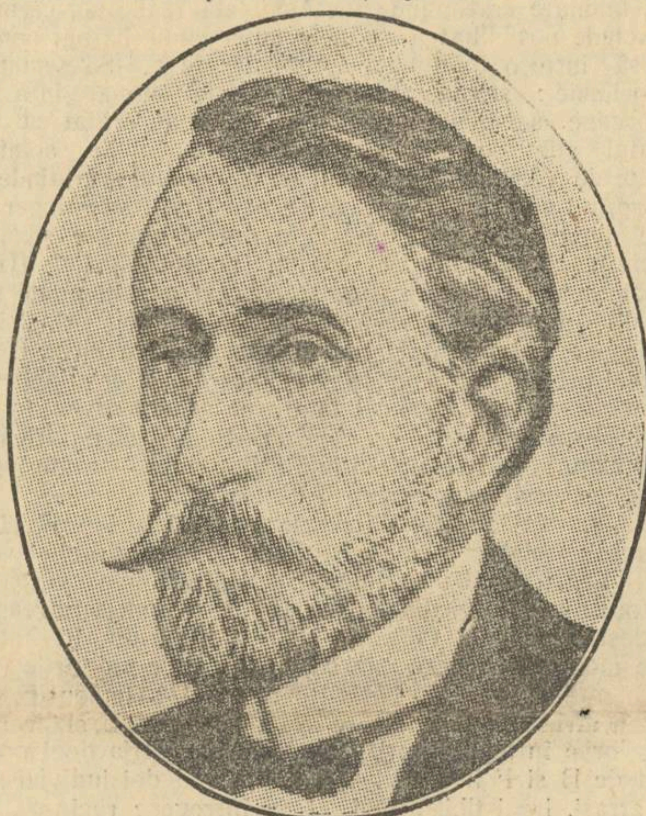
* * *

Au trecut ani la mijloc, şi pe Nicu Gane nu l-am mai văzut. Ţâţaca Ruxandra murise, casa era închiriată, şi el prin Folticeni nu mai venia. Când eram student, în Bucureşti, el era ministru, şi deşi avea şi acolo un văr primar, pe fratele mamei mele, ales şi el deputat în judeţul nostru, pe Gane nu l-am văzut niciodată. In casa unchiului meu nu venia: era între dânşii o răceală care-i ţinea îndepărtaţi, din pricina unor vechi chestiuni de familie, fără nici o însemnătate.

Cu toate că eram afectuos cu toţi cei din familie, pe Nicu Gane îl consideram ca străin: nu ne lega nimic sufleteşte. Când îl întâlneam, câteodată, din întâmplare, îi ziceam „cucoane Nicule" şi el îmi zicea „domnule". Păstrez o carte de vizită a lui, nu ştiu din ce an, în care scrie aşa: „N. Gane roagă pe d. A. Gorovei să-i indice ora când îl poate vedea fără a-l deranja".

Eram pentru el un indiferent

Când am scos revista „Şezătoarea", i-am trimes-o şi lui. La început va fi crezut că-i o încercare copilărească, şi nu i-a dat nici o atenţie, dar mai pe urmă, după cum el singur mi-a mărturisit, munca mea şi stăruinţa într'un lucru care nu „rentează", m'a apropiat de inima lui. Poate că era, în sufletele noastre, aceeaş repulsiune pentru „afaceri", care l-a stăpânit pe el toată viaţa, şi la sfârşitul ei a rămas mai sărac de cum intrase în ea. Şi doar omul acesta avusese atâtea ocazii să se îmbogăţească! Fusese primar al Iaşului, fusese „reprezentant al naţiunei", ministru fusese; dar nu avea „simţul practic", n'a ştiut să tragă nici un folos din toate aceste „situaţii", precum făceau alţii din jurul lui, şi pentru a-şi îngrădi nevoile vieţii, s'a văzut nevoit să-şi vândă moşia părintească.

N. Gane

Indiferenţa lui Gane faţă de mine scădea, cu cât se înmulţeau volumele din „Şezătoarea", şi din „domnule" de mai înainte, începusem a-i fi „iubit nepot".

In 1905 îi luasem cu chirie casa din Folticeni, în care trebuia să mă mut la Sfântul Dumitru. La 21 Octombrie îmi scrie: „Iubite nepoate, îţi mulţămesc foarte mult pen„tru bunătatea ce ai avut de a mă preveni despre nedrep„tatea ce a voit să-mi facă comisiunea de recensiment. „Iată îţi trimit suplica mea de apel, o procură în alb pen„tru a însărcina pe cine vei crede să-mi susţie drepturile „la comisiunea de apel, cum şi contractul vechiu cu docto„rul Râpeanu...: Scrisoarea sfârşeşte prin cuvintele: „Sa„lutările mele cele mai afectuoase".

A doua zi îmi scrie din nou: „Iubite nepoate, aflu că „Curtea de Casaţie ar fi stabilit jurisprudenţa că orice apel în materie de recensiment care nu va fi adresat pe numele „Administratorului financiar să se considere ca nul. Fiind „deci că apelul ce ţi-am trimes e făcut pe numele comisiu„nei de apel şi nu a Administratorului financiar, îţi trimet „un altul, după placul Curţii de Casaţie, căci n'aş vrea „să-mi perd dreptul fiindcă n'am adresat cădelniţa cu tă„mâe sfântului căruia se cuvinea".

Ironia lui Gane îl caracterizează de minune: cariera lui de magistrat şi fluctuaţiunile vieţii politice, nu-l putură obişnui cu formalismul judecăţilor, care a răscolit, veacuri întregi, adâncul sufletului atâtor generaţii de răzăşi.

Intr'o altă scrisoare, din 15 Decembrie 1905, apare aceiaş ironie a omului neobişnuit cu plictiselele formelor: „Iubite nepoate, am primit scrisoarea d-tale, la care răs„pund că din păcate, tocmai acuma s'a întâmplat, din cau„za apropierei sărbătorilor, să fiu cam în neîndemânare de „a plăti fonciarul. Spune te rog perceptorului să mă aş„tepte până la începutul lui Fevruarie, dacă este posibil şi „atunci voiu achita negreşit, *căci doar n'am să ieu casa în spate şi să trec în ţara ungurească.*"

Deşi chiriaş al caselor lui, nu ne întâlneam; el nu avea pentru ce să vie în târgul nostru, iar eu, când mă duceam la Iaşi, nu mă abăteam pe la el. Prin scrisori, însă vorbeam mai adeseori, şi el se arăta din ce în ce mai afectuos.

Iată, de pildă, ce-mi scrie la 23 Iulie 1906: „Iubite „Artur, sosind la Coţuşca, Văsescu mi-a arătat o scrisoare „a doctorului Roiniţă, prin care îl roagă, în numele d-tale, „ca să intervie pe lângă mine, pentru a-ţi vinde casa mea „din Folticeni. Din scrisoare văd că îmi oferi 4000 lei pes„te datoria Creditului. In principiu sunt pentru vânzare şi „cu deosebire prefer să vând casa în care m'am născut, „mai curând d-tale decât oricui altuia, pentru rezoane: „întâi că eşti român, al doilea că-mi eşti rudă, şi al treilea „că eşti om de litere. Este prin urmare între noi o dublă „afinitate, afară de chestiunea de naţionalitate, care are şi „ea valoarea ei.

„O vânzare însă de imobile, oricât de apropiaţi am fi „în privinţa preţului, nu se poate tranşa prin corespon„denţă, căci sunt o sumă de amănunte şi incidente, care „trebuesc desbătute între noi prin viu graiu. Prin urmare „eu sunt gata să viu la Folticeni dela 15 August înainte, ori „în ce zi îţi va conveni, numai să mă înştiinţezi de pe „acum ca să te găsesc acasă. Cred că ne vom împăca „pentrucă amândoi suntem oameni de înţelegere. Căldu„roase complimente nepoatei şi d-tale îmbrăţişări".

Nu am cumpărat casa, atunci, din multe pricini, dar cea mai de căpetenie era aceia că nu eram nici eu mai iscusit decât Gane, întru adunarea celor patru mii de lei. Am rămas prieteni, căci, vorba lui, dintr'o scrisoare: „Şi „într'un caz şi in altul, nu încape supărare. Vorba românească: târgul mânie n'are".

* * *

In vara anului 1910 se serba, la şcoala din Pleşeşti, aniversarea de cincizeci de ani a şcolii din cotuna Găneni, care poartă numele lui Nicu Gane. Se înţelege că a fost invitat şi el, dar neputând să vie, mi-a telegrafiat: „Rog „reprezintă-mă mâne ora 2 la sfinţirea steagului şcoalei „din Pleşeşti, şi la aniversarea ei de 50 ani. Eu bolnav. „In caz de impiedicare roagă din parte-mi pe Sadoveanu să meargă".

Pe prietenul Sadoveanu îl iubea mult, şi vorbea cu admiraţie despre el. Nu făcea, Nicu Gane, ca alţi bătrâni, cari nu pot suferi pe tineri, în fiinţa cărora văd nişte duşmani primejdioşi. Avea, pentru Sadoveanu, şi o deosebită consideraţie, din faptul că era sucevean, ca şi el; Gane păstrase toată dragostea locului unde se născuse, şi vedea prin altă prismă lucrurile şi oamenii cari-i aminteau vremurile fericite ale tinereţii lui.

Acest sentiment duios îl făcea să-şi păstreze casa care, drept vorbind, era o povară pentru el. Era o povară pentrucă, nu numai că nu-i aducea nici un folos material, ci din potrivă îi cerea sacrificii: chiria ce-i plăteam eu nu-i ajungea pentru rata Creditului. Numai nevoia l'a îndupleca să-şi vândă casa, în 1910.

Un străin o cumpărase, şi eu ar fi trebuit să mă mut din ea, în toamnă. Aflând vestea, i-am telegrafiat la Iaşi, rugându-l ca la preţ egal, să mă prefere. Mi-a răspuns, indicându-mi ziua când va fi în Folticeni.

Venise cu trenul de noapte, şi d'mineaţa l-am găsit la hotel. Mi-a arătat scrisorile dintre el şi cumpărător, prin care se stipulau condiţiile vânzărei, şi m'a întrebat dacă poate reveni asupra ei. Cum aş fi putut să-i spun un neadevăr?

— Dacă renunţă negustorul, îmi zise, casa-i a ta.

Negustorul a renunţat. Gane, jenat, şi neavând tăria să mă privească, mi-a vorbit în altă limbă, ca şi cum i-ar fi fost mai uşor să-mi spuie ceiace, pe româneşte, i se părea cu neputinţă:

— Mon cher ami, les affaires sont les affaires...

Ii trebuiau banii în acea zi; aceasta era taina pe care mi-o desvăluia cu atâta precauţie.

Numai cel care l-ar fi văzut măsurând, cu paşi domoli şi cu privirea în jos, odăile casei lui, şi căutând să-şi ascundă lacrămile, când s'a desfăcut de acest cuib al amintirii lui, numai acela ar fi în stare să înţeleagă sbuciumul ce-i stăpânea sufletul, în acele clipe.

După ce s'a liniştit, s'a întors către mine, m'a privit cu un zâmbet negrăit de dureros, şi mi-a zis:

— Sunt mulţumit cel puţin că a rămas casa în familie.

* * *

Peste doi ani se serba aniversarea unei jumătăţi de veac dela înfiinţarea şcoalei primare din Folticeni, al cărei elev fusese şi Nicu Gane.

Tatăl său, Postelnicul Matei Gane, coborâtor dintr'o veche familie moldovenească, era om cu stare; cu toate acestea, bătrânul n'a urmat pilda altor boeri de sama lui, nu şi-a înstrăinat copilul prin ţări străine, ci l-a pus să învețe carte în târgul lui, la şcoala care se deschidea chiar în anul când lui Nicu Gane îi venise vremea să fie dat la învăţătură.

Dela o asemenea serbare nu putea să lipsească fostul elev cu care se mândrea mai mult şcoala.

L-am găzduit la mine, în casa lui, care şi astăzi e întocmai cum era când a deschis el ochii în ea. I-am arătat, nevătămată, inscripţia pusă de tatăl său, pe uşa care am păstrat-o la locul ei, şi care glăsueşte: „1843 Septembre 20, m'am mutat în casă", şi l-am culcat chiar în odaia în care a dormit nopţile copilăriei, în care şi-a aşternut, pe hârtie, primele lui încercări literare.

A doua zi mi-a spus că a trăit o noapte fericită, şi când a plecat, mi-a strâns mâna cu prietenie şi m'a sărutat cu dragoste.

De atunci nu l-am mai văzut.

Acuma nu-l mai lega nimic de locul naşterii lui, afară doar de amintiri. Şi amintirile acestea, curate şi dragi, l-au călăuzit până la sfârşitul vieţii, şi oricând avea prilejul bucuros le mărturisea.

Intr'o scrisoare din 12 ianuar 1916, una din cele de pe urmă, adresată întemeietorului „Muzeului Sucevei" din Folticeni, Nicu Gane zice: „Acum că am îndeplinit aproa„pe în totul cererea dv., vă mulţumesc din inimă pentru „cinstea ce mi-aţi făcut de a vă adresa la mine în scopul de a vă procura cărţile mele pentru Muzeul din Folticeni.

„M'am supus cu atât mai multă plăcere dorinţii dv. „cu cât Folticenii este iubitul meu oraş natal, plin de amin„tiri din copilărie, iar judeţul Suceava este unul din cele „mai frumoase ale ţării, care mi-a inspirat od'nioară multe „din novelele mele".

Peste trei luni a murit

Sfârşitul i-a fost tot aşa de liniştit, precum i-a fost curată şi senină întreaga-i viaţă.

Amintirea lui va sta pururea ca o lumină în calea vieţii, de pe cărările drepte ale căreia Nicu Gane nu s'a abătut nicio clipă.

ARTUR GOROVEI

Răsărit

Cu spor şi nădejde 'nainte
Grăbeşte, căluţule, pasul, —
Că-i lungă clipit' aşteptării
Şi n'aşteaptă'n sborul lui ceasul
..Ci iată, domol se aprinde
O geană spre soare-răsare,—
De-acuma curând va cuprinde
In raze de foc lungă zare
Prin umbrele ce le distramă, —

Munţii erau de-aramă.

In vale acuma se cerne
O slabă şi sură fâşie, —
Pe culmile nalte păleşte
Lumina cea trandafirie.
In ape mai limpezi s'arată
Frunţi albe şi triumfătoare
Senine ca fruntea de fată
Aşteaptă sărutul de soare
Şi desmierdări ce nu mint, —

Munţii erau de-argint.

Albeşte căsuţa pe coastă
Trei brazi ţin în jurul ei straja, —
Tăcerea o ţine cuprinsă
Ca'n farmec de tainică vrajă; —
O ştii, şi mai ştii şi pe unde
Şerpuie calea 'n suire,
Şi ştii tu prea bine ce ascunde
In alba ei tăinuire
Coliba cu albu-i tezaur, —

Munţii erau de aur.

Ion Gorun

———∞=o✻o=∞———

Din săptămână'n săptămână

de VICTOR EFTIMIU

Ninge

Zăpada care a căzut din plin în ultimele zile, a purificat aerul, a acoperit gropile şi murdăria Capitalei, a întrerupt circulaţia şi ne-a revelat un Bucureşti frumos în fond, frumos, prin ceeace de obiceiu îi găsim urît: amestecul stilurilor, uliţele strimte şi întortochiate, aspectul oriental-occidental, variind la fiecare zece metri...

Primăvara trecută, după o zi de ploaie, sub un cer senin şi răcoros, am avut iar impresia unui oraş plin de farmec, cu miile sale de arbori şi tufişuri înflorite, cu pitorescul provincial al gospodăriilor singuratece, între ziduri de grădini...

Acum, luminile scăteie viu în aerul pur, imaculate albimi acoperă, pentru scurtă-vreme, case şi trotoare... e linişte... abia se aud zurgălăii unei sanii şi ultimele „Cine primeşte steaua"... întârziate.

Trec, cu suflet plin de melancolice evocări, ale Capitalei de odinioară, pe lângă vechile curţi boiereşti, pe lângă palatul, cu parc al unei familii scăpătate; evocări cari nu merg mai departe de vremea lui Cuza, dar cari dau totuşi acestei cetăţi atât de detestate un parfum de tradiţie de personalitate.

Nu, nu este un oraş urât, e un oraş pe care l'am urâţit noi, căci nu-l îngrijim destul, acest Bucureşti. — imposibil în zilele de vară, cu arşiţă, praf şi gunoaie ce dospesc, cu inundaţiile toamnei şi ale primăverei.

De l'am iubi, de l'am îngriji cu drag, — şi nu numai interimarii dela primărie, dar noi înşi-ne, fiecare cetăţean, căci e al nostru, al tuturora, — de l'am respecta, de nu l'am degrada, fiecare din noi, — acest oraş, cu atâtea neajunsuri, ar fi totuşi, un centru de splendidă activitate, plin, totuşi de reculegere, graţie şi patriarhală poezie.

O poveste

Am să vă spun azi o poveste

Nu vă cer s'o credeţi, căci nu este decât o simplă poveste. Şi chiar de v'aş spune că-i adevărată, nu m'aţi crede.

A fost odată un prim ministru al ţărei româneşti, care-a plecat de acasă şi s'a dus să vieţuiască departe, la marginea unei mări străine, unde trăeşte şi azi.

Acolo şi-a uitat de limba părinţilor, de ţară, de oamenii din ţara lui.

El are multe şi mari avuţii, cari nu vor rămâne nici neamurilor sale de-aici şi nici neamului din care se trage.

(Au care e bogătaşul român ce lasă unui aşezământ o lăscaie?

Ţara e bună să dea cât mai mult, dar să primească ceva, n'are nici un drept!)

Şi acest prim ministru, care s'a înstrăinat atât, poartă un nume mare şi n'a cunoscut nici o amărăciune dela ai săi, ca să se lepede de dânşii.

Dar i-a plăcut mai mult să trăiască departe, uitând cu totul ce se mai întâmplă în patria pe care el şi părinţii săi au cârmuit-o.

S'a înstrăinat atât de mult de ea, de obiceiurile ei, de oamenii ei, de visele ei, în cât, mai acum 10 ani, vorbindu-i cineva de România, fostul mare dregător a întrebat:

— Cine este prim-ministru acum?

— Titu Maiorescu!

— ?

...N'auzise nici măcar de numele lui Titu Maiorescu, acest mare boier român. De bătrânul Titu Maiorescu, al

(Continuare în pag. II-a)

cărui nume, de 50 de ani încoace, înseamnează atâta în ţara unde el însuşi fusese prim-ministru!

Şi-aici, basmul se sfârşeşte.

Nu vă cer să-l credeţi, dar vă cer numai să recunoaşteţi dacă povestea ar fi adevărată, bine înţeles — că numai noi am fi în stare să dăm lumii o minune asemeni acestui fost prim-ministru al ţărei româneşti.

Poetul

...Aş vrea să am atâta cât să pot trăi liber, fără să cer nimănui nimic, dar nu mai am speranţa să pot căpăta vre-odată.

...Am atâţia prieteni cari au avut puterea s'o facă şi totuşi am rămas mereu în servitudine şi sărăcie!”

Aceste câteva rânduri le scria acum patru sute de ani, din Garfagnana, unde era un fel de poliţai (comisar al ducelui Alfonso din Ferrara) — nemuritorul autor al lui „Orlando Furioso”, Ariosto, după ce-şi scrisese capodopera.

Satirele lui Ariosto sunt pline de mărturiile marilor greutăţi ale vieţii sale. Nu visa decât să poată locui undeva, în linişte, printre cărţi şi să scrie versuri; nevoile cotidiane însă îl sileau să se pună în serviciul vre-unui puternic al zilei şi să călătorească mereu, din Italia plină de soare până 'n Ungaria „cea cu mâncări prea pipărate”.

* * *

Acest calvar al poetului, revine ca un dureros leit-motiv şi în scrisorile recente apărute ale lui Dostoiewsky. Pare să fie un blestem ce se transmite din ţară în ţară, din veac în veac, celor ursiţi gloriei eterne.

Eminescu a dus-o greu la noi, tot aşa şi Alexandru Macedonsky. E şi firesc. Incă multe zeci de ani scriitorii vor trebui să renunţe la liniştea creatoare, căci nu se citeşte îndeajuns; nimeni nu poate trăi din venitul operilor sale literare, în aceste părţi ale continentului.

Tot aşa se poate spune că Dostoiewsky a trăit şi el în împrejurări ingrate: analfabetismul imperiului moscovit, persecuţiile politice, noutatea şi originalitatea copleşitoare a geniului său. Iată însă că şi în Italia mecenaţilor, în provinciile celebre prin dărnicia papilor, ducilor şi episcopilor, creatori iluştri îşi duceau cu greu, jugul mizeriei şi al sclaviei. Incepând cu Dante, continuând cu plasticii din Renaştere, toţi marii artişti au avut mai mult să sufere de pe urma principiilor. Solicitudinea acestora pare mai mult o legendă. Din veac în veac, din ţară în ţară e scris, se vede, ca razele genialităţii să se împletească spinilor, pe frunţile celor inspiraţi.

Wagner

La Opera mare din Paris s'a reluat „Lohengrin” şi „Walkyrie”. E vorba să se pună iar pe afiş „Parsifal”.

Spectacolele wagneriene atrag un public din ce în ce mai numeros; trebue să-ţi iei bilet cu cel puţin o săptămână înainte, ca să poţi auzi cântecul primăverei sau evocarea originei lui Lohengrin. La Paris Wagner e mai la modă ca oricând.

Iată însă că din America sosesc veşti cari pun pe gânduri pe Wagneriani: maestrul decade!...

O revistă din New-York — cunoscuta North American Review scrie în ultima seziune treatrală, operile lirice ale lui Wagner au avut puţine reprezentaţiuni şi că aceste puţine au fost primite cu multă răceală.

Cercetând cari au fost motivele acestei decadenţe, revista americană spune că e datorită capriţiosului gust al publicului, cântăreţilor şi caracterelor proprii ale repertoriului wagnerian.

Faima lui Wagner descreşte mai mult ca teoretician al muzicei, ca profet al artei viitoare, ca reformator al teatrului, — decât ca muzicant. In public, nu se mai găsesc wagnerieni esclusivişti şi fanatici: ei au devenit azi strausomani, debusişti sau simpli pucinişti.

Wagnerienii raţionali, cei cari studiau înţelepţeşte pe maestru, se întorc la noile şcoli muzicale la cari se îndreptează, wagnerienii intuitivi (altădată admiratori ai muzicei sensuale, sgomotoase, a maestrului din Bayreuth) şi parţialii cei cari îi admirau cu rezerve, rezerve transformate aci în protestări sgomotoase împotriva unei muzici „adormitoare”.

La rândul lor, cântăreţii se răsbună pe Wagner fiindcă i-a tratat ca pe nişte instrumente de orchestră, sub pretextul că el n'are nevoie să fie cântat.

Pe de altă parte, subiectele mitologice şi legendare alese de Wagner, nu se potrivesc mentalităţilor moderne şi mai ales celor viitoare, iar eroii săi ciudaţi, cu monologuri nesfârşite, sunt primiţi mai mult cu surâsul pe buze de cât... cu groaza în inimi. Şi e banal să se mai spue că lipsa melodiilor e defectul capital al lui Wagner.

„Sistemul wagnerian”, „Muzica viitorului” sunt în declin; ele sunt deja muzica trecutului!...

...Aşa cel puţin spun americanii!...

O legendă

De câteori oameni de iniţiativă, de entusiasm, se revoltă împotriva gradului înapoiat de civilizaţie în care ne aflăm, cerând vieţii româneşti un ritm asemănător celui din străinătate, tradiţionaliştii noştri, dacă nu fac explozii de patriotism, acuzându-i că-şi ponegresc neamul, — se mulţumesc să debiteze un loc comun care face totdeauna efect:

— Nu trebuie să uităm că noi suntem liberi de-o jumătate de veac, numai... că ni se cere să realizăm în câteva decenii ceeace popoare din Apus, mai fericite, au făcut în secole întregi. Că noi eram aicea pavăza creştinătăţii, în vreme ce dincolo de Carpaţi. oamenii puteau lucra în voie, netulburaţi de năvălirile barbare.... Că progresul făcut de ţara românească e uimitor, pentru scurtul timp de când am fost cehmaţi la viaţa umanităţii!...”

Această teorie fermecătoare — pe care noi înşine o ţinem în străinătate, de câte ori vine vorba — e foarte bună s'o servim altora: e mai mult de cât o scuză, e un elogiu....

Noi însă, înlăuntrul ţării, să nu ne culcăm pe urechea asta. Apăsarea trecutului pe umerii de azi — e o legendă.

Nu numai noi, dar mai toate ţările europene s'au desrobit abia în veacul ultim.

Progresul întregei omeniri în secolul trecut s'a afirmat. Capitalele moderne, cu viaţa lor complexă dar disciplinată s'au desvoltat în câteva decenii.

Ludovic al XIV n'avea mai mult confort de cât urmaşii lui Ştefan cel Mare. Să lăsăm dar trecutul în pace. Nimic nu ne împiedică, azi, să fim la nivelul civilizaţiei universale. Nu ne împiedică nimeni să ne asfaltăm drumurile ca'n Franţa, să ne ridicăm gunoiul ca'n Elveţia, să ne meargă trenurile ca'n Germania. Nici o interdicţie străină nu ne mai stăpâneşte mersul înainte. Suntem liberi în iniţiativele şi realizările noastre.

Ce-am făcut, ce facem, — să ne civilizăm?! Oricine vine din străinătate — mai ales cei cu dragoste de ţară — debarcând la gara de Nord se ia cu mâinile de cap. (Gările s'au făcut după plecarea turcilor). In calea Griviţei te asfixiezi, vrei să te reintorci, să ei trenul, să pleci iar peste hotare.

Protestezi. Ai vrea să fie altfel. Ştii că se poate să fie altfel. Te înflăcărezi, te revolţi. Ţi se răspunde calm:

— Ce vrei, dragă, noi suntem liberi de-o jumătate de veac... Nu putem face în câteva decenii, ceeace alţii au făcut în veacuri întregi de libertate şi fericire. Mai avem vreme!”

... Ca şi cum electricitatea, omnibuzele, maşinile de măturat, băile şi toată organizaţia centrelor europene datează din vremea lui Carol Magnus! Ca şi cum gropile din drum şi pisicile moarte pe maidane, ni le-a lăsat cu limbă de moarte Mircea cel Bătrân şi Mihai-Viteazul!

Ca şi cum Arcul de Triumf dela şosea l-a bombardat Sinan-Paşa.

Ca şi cum infecţia din bucătăriile restaurantelor bucureştene e recomandată de cronicarul Niculce şi de mitropolitul Veniamin Costache. Ca şi cum tramvaiele curate şi luminoase de pe străzile largi ale Budapestei, le-au adus din Mongolia hoadele lui Arpad Cuceritorul.

Ca şi cum catedrala pe care o ridică acum bulgarii, la Sofia, le-au trimis-o de pe lumea cealaltă ţării lor de acum o mie de ani... Sursubul şi Simeon!

VICTOR EFTIMIU.

Dă-i marmurii, viaţă...

Cioplești îngândurată un bloc de piatră sură
Şi lovituri severe cad una după alta;
Iţi porţi, uşoară mâna, pe orice trăsătură
Şi... iarăş te cutremuri şi iar loveşti cu dalta!

Căci ai venit pe lume cu-o forţă creatoare
Ce-ţi increţeşte fruntea şi-ţi încordează mâna,
Şi vrei să-ţi faci un idol din piatra visătoare,
Să-i dai iubirea toată, să-i fii în veci stăpâna...

Dar idolul, păgânul, azi prinde să te ceară
Artist fără odihnă, încrezător şi dornic
De geniu, ce să-i sape în forma lui bizară
Eterna 'ntruchipare a unui vis statornic!

Loveşte fără milă! Dă-i marmurii viaţă
Dă-i tinereţea toată şi chip sfânt de zeu,
Aprinde „Marea Artă” în ochii ei de ghiaţă,
Fii tu în veci artistul... căci marmura sunt eu!

George Taslaoanu

Cântecul vinului

Mi-a spus vinul:
„In pahare, cînt avîntul cald al vieţii,
„Voluptatea crudă-a cărnii şi ardoarea tinereţii,
„Şi'mprumut, cu-aroma mea parfumată şi barbară,
„Buzelor ce se sărută, o senzaţie bizară ..

„Eu dau proştilor o clipă, aparenţă de isteţi,
Şi'nţelepţilor hoţeşte, le iau mintea cînd sunt beţi...
„Dau femeilor perverse, atitudini de fecioară
Şi iluzia naivă că se dau întâia oară; —
„Şi dau trupurilor sterpe o renaştere profană,
„Şi fecioarelor sfioase, meşteşug de curtezană...

„Eu sunt ritmul, nebunia simţurilor, mi-a spus vinul,
„Sunt suprema-anestezie ce adoarme'n suflet
spleenul,
„Aducând minciuni eterne din regatul fericirei,
„Şi sunt cripta'n care doarme visu'ntreg al omenirei“...

Alexandru Bilciurescu

CRONICA FILOZOFICA

B şi F

de LUCIAN BLAGA

Anul 1903 aducea psihologiei o carte prăpăstioasă: „Sex şi caracter“ de Otto Weininger, de „ciudatul, enigmaticul om, Weininger“1). La patru luni după apariţia cărţii, tânărul, foarte tânărul autor şi-a oprit inima cu un glonţ absurd stârnind — prin carte şi prin moarte deopotrivă — o întreagă literatură. Aici ne interesează însă mai puţin sinuciderea lui din supra-moralitate — cât gândurile cu cari a răscolit viesparul psihologilor de toate speciile, dela cei experimentali şi intuitivi, până la cei cu înclinări de filozofie mai mult sau mai puţin teologică. Teoriile lui Weininger sunt o filozofie a sexualităţei, şi se învârtesc aproape exclusiv în jurul celor două litere B şi F, cari cu toată aparenţa cabalistică, nu înseamnă altceva decât: Bărbat şi Femeie. Dar nu bărbat şi femeie în sens obişnuit, ci bărbat „absolut“ şi „femeie“ absolută. B şi F sunt tipuri sexuale cari nu există, cazuri ideale, construite. Weininger care la fiecare pas se odihneşte făcând multe reflexii principale, crede că nu numai obiectul artei e **„tipul“** ci şi al ştiinţei.

Luând deci în dramatică desbatere chestiunea sexualităţei el porneşte din două tipuri fundamentale, din două idei platonice, formând o polaritate: B şi F. Bărbatul absolut şi femeia absolută sunt inexistenţi, în tocmai cum în lumea fizică e inexistent corpul desăvârşit elastic, ceeace nu împedică pe fiziciani, să vorbească despre corpul desăvârşit elastic, ca despre un caz de limită ideală. In realitate orice om e un misterios amestec în diferite proporţii de B şi F; orice bărbat are elemente F şi orice femeie are elemente B. Nu e vorba aici de cazurile de hermafroditism paradoxal, ci de toţi inşii normali fără excepţie. In viaţă determinarea sexului se face convenţional după semnele organice cele mai evidente, dar determinarea aceasta sumară lasă mult de dorit. In mare corespunde fără îndoială realităţei, ceeace nu exclude posibilitatea ca în formula unui bărbat oarecare să intre o însemnată fracţiune de F. Să se înlăture o iluzie: sexualitatea nu consistă numai în a avea organe sexuale propriu zise. Cum au arătat cu tot aparatul ştiinţific necesar şi alţi oameni de ştiinţă. înaintte de Weininger — sexul îşi are sediul **pretutindeni** în corp, nu numai într'o parte (Steenstrup). Weininger o spune hotărît „fiecare celulă a organismului e sexual caracterizată, sau are un anumit accent sexual (Geschlecht und Charakter pag. 15). Acest accent poate să aibă diferite grade. Weininger aduce ca nou principiul său despre nenumăratele forme intermediare între B şi F; acest principiu îl lărgeşte şi asupra celulelor stinghere ale unui organism. Orice celulă are un accent sexual între B şi F. Prin urmare: în complicatul teatru al naturii nu există numai două sexuri, ci infinit de multe — toate însă amestecuri în diferite proporţii de B şi F.

Pe temeiul acestei diferenţieri cu tăieturi profunde, încearcă Weininger stabilirea unei legi a atracţiei sexuale. Legea ar fi următoarea: „Spre unirea sexuală tind totdeauna un bărbat **întreg** (B) şi o femeie **întreagă** (F), deşi distribuţia (acestor elemente) pe diferiţi indivizi e făcută în fiecare caz special în altă proporţie (p. 33). Cu alte cuvinte: un bărbat care are 1/4 element F, se va simţi atras de o femeie care are 1/4 element B, şi invers. Suma lor e în orice caz B+F. Oricât ar varia deci proporţia de B şi F în indivizii izolaţi, când doi indivizi se simt atraşi, irezistibil atraşi, ei se întregesc reciproc la B+F. Acest B+F rămâne o constantă. Observaţiunile lui Weininger în legătură cu diferenţiarea lui B şi F sunt totdeauna interesante; chiar şi atunci când nu le iscăleşte. (Astfel într'un loc afirmă că F, adică femeia absolută nu tinde spre emancipare. In femeile „reale“ e totdeauna numai elementul B care vrea emanciparea. George Sand se simţea aproape un bărbat, altfel n'ar fi luat un nume bărbătesc şi n'ar fi îndrăgit aşa de mult haina bărbătească. George Sand a fost o femeie cu un puternic element B. Ar trebui să se facă un studiu psihologic asupra bărbaţilor iubiţi de ea, să se vadă dacă n'aveau în aceeaşi proporţie elementul femenin, F. Un Musset, un Chopin — par a verifica legea lui Weininger).

* * *

Orice gând,, orice sentiment, orice pornire a unui individ, are un accent sexual, care variază între B şi F. Cum Weininger nu se poate pierde în diversitatea sexualităţei fiinţelor reale, el ne dă numai un alfabet cu care să descifrăm psihologia oricărui individ. Ceeace face el, e în primul rând construcţie. El schiţează cu mână de mare maestru în câte-va linii largi psihologia lui B şi aceea a lui F. Două psihologii diametral opuse cari în realitate nu se găsesc nici odattă în toată puritatea lor; două monumentale statui fictive pe piedestalul — concret al unor bogate observaţiuni.

Iată câteva din însuşirile prin cari diferă B de F şi invers.

F e numai sexualitate, B e sexual şi încă ceva în plus.

F se indentifică cu viaţa sexuală, ea se revarsă cu desăvârşire în sfera împerechierii şi a sporirei, ca definiţie ea e epuisată prin relaţiunile sale cu bărbatul şi copilul.

La B sexualitatea nu e aşa de mult fatalitate ca la F. B. e sexualitate + adaosul spiritual. B are deschisă posibilitatea geniului, ce transcendează pura vegetare sexuală.

Temelia conştiinţei e formată la B din „elemente“ şi „caractere“ (după o expresie a lui Avenarius) Element, e tot ce e **conţinut intelectual,** sensaţie, idee. „Caracter“ e accentul **emotiv** cu care însoţim o sensaţie, o idee, un element. Ei bine: Weininger susţine că numai în conştiinţa lui B se poate face deosebire între **elemente** şi **caractere**. B îşi dă bine seama ce e „element“ şi ce e „caracter“, (accent emotiv, voliţional). In conştiinţa lui F diferenţiarea aceasta nu se poate opera. Conştiinţa lui F. constă din „henide“, din stări ce sunt încă într'un stadiu şovăitor între „element“ şi „caracter“; sensaţia e la F încărcată de emoţie, fără putinţa diferenţierei. „Henidele“ nu au un conţinut intelectual deplin articulat.

„Bărbatul are aceleaşi conţinuturi psihice ca şi femeea; dar în formă mai articulată; unde ea gândeşte mai mult sau mai puţin în henide gândeşte **el** în reprezentări clare şi distincte, de cari se leagă sentimente exprese, cari totdeauna permit izolarea de lucruri. La F „gândirea“ şi „emotivitatea“ sunt una, „nediferenţiate“ (p. 122).

F aşteaptă dela B clarificarea henidelor ei. Gândirea articulată a acestuia are asupra femeii influenţa imediată a unei însuşiri sexuale.

Weininger îndrăzneşte chiar să susţină că femeea gândind şi trăind în „henide“ — n'are memorie. Memorie poate să aibă numai un om care trăieşte lăuntric clar. F nu păstrează în hambarele amintirei ei decât lucruri şi întâmplări cari au vreo legătură directă sau indirectă cu sexualitatea. Neavând memorie nu poate să aibă caracter, neavând caracter nu poate să aibă logică. B recunoaşte logica ca normă, ca principiu conducător în tot ce gândeşte, F nu, — nici atunci când întâmplător o mânueşte cu dibăcie de necontestat. F n'are conştiinţă intelectuală, la ea se poate vorbi de „logical insanity“. Ea crede că poate să treacă peste orice normă. Ea e în stare să întrebuinţeze la perfecţie logica, dar nu o recunoaşte ca măsură supremă, ca datorie morală, ca să zicem aşa.

In resumat:

F: are conştiinţa compusă din henide, are amintiri fără să aibă memorie în adevăratul sens al cuvântului, sufere de logical insanity, şi e amorală.

B: are conştiinţă compusă din elemente şi caractere, are memorie, recunoaşte logica ca normă, e moral sau antimoral şi are deschisă posibilitatea geniului.

* * *

Cap de o rară consecvenţă (ajunge uneori să exalteze logica, să vadă în ea un fenomen de natură etică, o capitală însuşire a sexului bărbătesc) Weininger are totuşi ambiţii ce trec dincolo de hotarele stricte ale ştiinţei. Positivismul nu l'a încântat niciodată prea mult; cu „genială“ oroare de simplul fapt ştiinţific se asvârle bucuros în apele construcţiei îndrăsneţe. Acest gânditor are sânge de romantic în el; ideile sale nu odată sunt anticipaţii fără perspectiva vr'unei verificări directe. Aforismele ce-au rămas dela el par scrise de un Novalis, — nu în conţinutul lor fireşte, dar ca fel de a exagera o analogie, ca salt în paradoxal. Asupra felului său de a gândi, de a construi o idee — se pare că singur nu era încă deplin lămurit. Intr'un loc îşi aseamănă construcţia de temelie a filosofiei sale (B şi F) cu ideile platonice. Era desigur foarte aproape de adevăr când şi-o caracteriza astfel, dar se înşela afirmând că şi ştiinţa exactă opereazǎ cu idei platonice, şi că construcţia sa ar fi prin urmare în spiritul ştiinţei exacte. Ceeace l'a sedus să creadă că ştiinţa exactă operează cu idei platonice — sunt în adevăr anumite idei sui generis ale acesteia, anume: **ficţiunile cazurilor de limită.** Fizica vorbeşte bunăoară despre corpuri **absolut** elastice, planuri **absolut** netede cu rezistenţa O. astronomia concentrează masa unui corp astral într'un singur punct central. Ştiinţa imaginează ce-i drept aceste cazuri de limită, dar scopul ei ultim nu e stabilirea acestora ci formularea unor **legi,** cari nu îngădue o formulare tranşantă decât prin „cazuri de limită“. Cazurile de limită au un rost numai ca termeni constitutivi ai unor legi.

Plato se oprea la „idei“ ca la un ce ultim. Ideea era scopul cunoştinţei. Ideea avea la el un caracter intuitiv, viu, o fizionomie. Ceeace în ştiinţa exactă de astăzi pare la întâia vedere o „idee platonică“ e de fapt o construcţie ideală cerută de nevoia de-a formula o lege. Scopul e aici totdeauna enunţarea unei legi, nu a unei „idei platonice“. Cazurile de limită mai sunt apoi rezultatul unui experiment intelectual. Plato nu recunoaşte nici „legea“ în sensul ştiinţei de astăzi, nici „experimentul intelectual“, ca o continuare pe un plan abstract al celui real.

Weininger şi-a numit cu toată dreptatea construcţia B şi F o „idee platonică“. S'a înşelat numai când a pus-o pe acelaş plan cu construcţiile ştiinţei exacte, ale fizicei sau chimiei. In realitate pentru el construcţia lui B şi F a fost un scop ultim, cum ar fi fost şi pentru Plato. B şi F au apoi un caracter fizionomic-intuitiv, ceeace ne îndreptăţeşte şi mai mult să facem apropierea. Prin urmare nu între construcţiile ştiinţei trebuia el să-şi aşeze pe B şi F, ci între acele idei platonice cari derivă direct din laboratorul lui Goethe. B şi F e un „fenomen originar“ care-şi găseşte locul alături de teoriile morfologice ale lui Goethe sau în imediată apropiere a teoriei culorilor. Cum Goethe compunea toate culorile din **lumină şi întuneric,** (o polaritate) astfel compune Weininger psihologia infinit variabilă a indivizilor izolaţi din combinarea în diferite proporţii a lui B şi F (tot o polaritate). Cu aceast' concluzie am făcut încă un pas în călătoria noastră.

Lucian Blaga

1) Aşa i-a zis Strindberg, cu care avea comun ura împotriva femeiei şi atâtea alte porniri sufleteşti: chinul lăuntric, silogistica neînfricată.

Veneţia

In noaptea liniştită cânta o mandolină,
Şi pe canal gondola cu doi amanţi plutea,
Printre străvechi palate scăldate de lumină,
Şi'n ochii lor de vise iubirea scânteia.

Gondola legănată pe-amanţi încet îi poartă
Pe sub balcoane'n lună, simţind c'adânc trăesc
In vecinica cetate ce astăzi este moartă,
Şi dungile de apă în plin argint lucesc.

Pe lângă zidul muced, cu creasta dantelată
Gondola se îndreaptă sub podul arcuit,
De barcagiul chipeş alene lopătată,
Şi-alunecă pe lângă portalul grăuit.

Pe-amanţi mereu îi duce gondola clătinată
Pe lângă scări de piatră, simţind că vor muri
Şi că cetatea veche de-apururi neschimbată,
Cu stâlpii în culuare, aceiaşi tot va fi.

Printre străvechi palate scăldate de lumină,
Pe un canal gondola cu doi amanţi plutea,
Şi'n noaptea liniştită cânta o mandolină,
In ochii lor de vise iubirea scânteia.

Dan Ciocârdia şi Aurel Şerbănescu

Dragostea d-nei George Sand cu A. de Musset

de CONST. ŞAINEANU

Elle et Lui

La Confession d'un Enfant du siècle, splendidul roman în care A. de Musset a descris dragostea lui nenorocită cu d-na George Sand, a fost scrisă în 1835. Poetul avea pe atunci 25 de ani.

Douăzeci şi nouă de ani mai târziu, d-na Sand îmbătrânită —avea 58 de ani — crezu nimerit să răspundă acestui roman juvenil al poetului, cu crâmpeiele amintirilor ei trecute. In *Elle et Lui,* ea descrie la rându-i peripeţiile legăturei ei amoroase cu A. de Musset, dar într'un fel cu totul personal, aş putea zice femeesc, cum vom vedea numai decât.

* * *

Eroul acestui roman se numeşte Laurent, eroina Thereza, iar italianul Pagello devine americanul Palmer. La începutul romanului Laurent şi Thereza au, unul despre altul, o idee nu tocmai bună. „Eu, amantul Therezei? monologhează Laurent, dar n'am să devin niciodată amantul ei! Să mă ferească D-zeu! o femee care e cu 5 ani mai în vârstă decât mine, poate chiar mai mult. Cine poate şti vârsta unei femei, şi mai ales a unei femei, despre care nimeni nu ştie nimic". Iar unui prieten care o laudă, îi spune: „ei aş! nu e nici aşa de tânără nici aşa de frumoasă, cum spui d-ta,... nu e poate tocmai de lepădat... deşi este blondă, dar mie nu-mi plac blondele decât în pictură!"

Alfred de Musset

Iată şi părerea Therezei asupra lui Laurent: „E un artist mare, dar îi lipseşte experienţa inimei, care nu se câştigă în desfrâu". Iar lui îi spune: „eşti un om de inimă, tocmai fiindcă suferi de golul inimei d-tale, numai o femee ar putea s'o umple, dacă s'ar pricepe şi ai lăsa-o să facă". Şi atunci el îi mărturiseşte că desgustul îl omoară, desgustul de tot şi de toate.

Urmează o scenă care trădează în de ajuns firea ciudată a lui Laurent şi tranziţiile brusce ale temperamentului său. Convorbirea aceasta familiară între ei nu putea fireşte sfârşi, din partea lui, decât printr'o declaraţie de dragoste. El îi cere deocamdată prietenia, dar ea îi răspunde: „Dar d-ta par'că mi-ai spus că nu te încrezi în prietenia unei femei?" „Voiu crede, poate, în a d-tale", răspunse el.

Atunci ea îl sfătueşte să se însoare. „Poate cu d-ta, Therezo, e într'adevăr o idee!"—„Incântătoare, zice ea, dar cu totul imposibilă". La cuvântul „imposibilă", lui Laurent îi sare ţandăra, devine răutăcios: „Mă gândesc că e ora înaintată, şi că afară aşteaptă amanţii d-tale ca să intre după mine". — „Ce spui? întreabă ea încremenită, eşti nebun?" — „Câte odată!" răspunse Laurent luându-şi pălăria şi plecând furios.

Dar insomnia nopţii îl readuce la realitate. Dis de dimineaţă el trimite Therezei o scrisoare, care începe astfel: „Vai, cum te-am părăsit ieri! Dacă cumva ţi-am spus vre-o grosolănie, iartă-mi-o, nu mi-am dat seama, am avut o ameţeală... Mi se întâmplă des, ca gura-mi să spună un cuvânt iar gândul meu altul. Plânge-mă şi iartă-mă. Sunt bolnav".

In altă seară, Laurent îi cere Therezei să-i mărturisească dacă are un amant, dacă i-a aparţinut. Şi atâta o chinuieşte până ce, plictisită, ea îi răspunde: „Ei bine, da, am un amant, eşti satisfăcut acum?" Şi el: „o, îţi mulţumesc Therezo, acum m'am liniştit, ştiu cine eşti, eşti o femeie şi nu mai eşti un sfinx".

Săptămâni de zile trecură astfel într'o alternativă de momente fericite şi de scene enervante, urmate de pocăiri umilitoare. Intr'o zi, Laurent se hotărăşte în sfârşit să facă pasul hotăritor. El îi scrie: „Ai ceva să-mi reproşezi, Therezo? De ce vrei tu ca eu să mor fără a te fi iubit, pe tine care singură mă poţi face să cunosc iubirea..." Şi mai departe: „Ridică-mă din noroiul în care am căzut şi mă voi face vrednic de tine. Dă-mi o speranţă cât de mică, ea va face din mine un alt om. Vei vedea, Therezo, vei vedea... Ce am să mai devin, dacă tu mă vei respinge? Am să cobor toate treptele pe cari le-am urcat de când te cunosc".

Atâta umilinţă o înduioşează. „Vreau ce vrei tu" îi răspunde ea. „Dar îţi cer numai atât, dacă într'o zi te vei sătura de amorul nostru, să-ţi aduci aminte că nu într'o clipă de delir m'am aruncat în braţele tale, ci într'un avânt al inimei mele, dintr'un sentiment mai curat şi mai trainic decât acel al voluptăţii".

Iar el, pierdut de recunoştinţă, sărută picioarele iubitei care, în sfârşit, îl va face să simtă dragostea adevărată, nobilă şi curată, pe care de atâta vreme o visa zadarnic, şi de care se credea desmoştenit pentru vecie din chiar vina lui.

* * *

Se luară, şi fericirea lor fu deplină, atât de deplină încât le păru chiar rău că nu s'au aruncat dela început unul în braţele celuilalt, „într'atâta erau făcuţi amândoi pentru a se iubi şi a se înţelege". Dar vai, fericirea aceasta fu de scurtă durată. Bănuielile, gelozia, neîncrederea, încep să roadă inima nefericitului Laurent, iar boala lui cea veche se redeşteaptă din ce în ce mai furtunoasă. Intr'un capitol întreg de un realism revoltător, autoarea ne descrie unul din acele accese teribile cari apucau uneori pe Laurent şi îi puneau viaţa în primejdie. Sărmanul poet! câtă răutate în această descriere îngrozitoare!

Hotărît, viaţa lor împreună devenise un infern. Nu le mai rămânea decât să se despartă... Atunci ei se hotărăsc să plece în Italia, cu speranţa de a reîncepe o viaţă nouă, în ţara tinereţei şi a frumuseţii eterne. Se opresc la Genova. Aci, departe de mediul lui parizian, Laurent se simte înstrăinat, mai ales că Thereza găsise de lucru şi lucra de zor, preferând să stea în casă. Cuprins de spleen, boala lui cea veche, el se aruncă în desfrâu cu scopul de a uita. Intr'o noapte, el se întoarce beat mort, dintr'o speluncă. Dimineaţa, Thereza, intrând în odaia lui, îl găseşte dormind, cu hainele pline de noroiu şi cu sânge pe frunte şi pe cămaşă. El se deşteaptă, o vede şi, înţelegând situaţia, într'o scenă îngrozitoare, o acopere de insulte şi-i aruncă dispreţul în faţă. „Palid, când ironic, când furios, cu părul vulvoiu, cu cămaşa ruptă, cu fruntea pătată de sânge, era aşa de groaznic de văzut şi de auzit, că simţii — scrie Tereza — dragostea mea pentru dânsul schimbându-se în scârbă".

Era de sigur, sfârşitul iubirii lor. Laurent pleacă la Florenţa, iar Thereza se aruncă în braţele lui Palmer, pe care Providenţa l-a scos atunci în drumul ei. Din Florenţa, Laurent îi scrie: „Therezo, dacă tu nu eşti a lui Palmer, nu poţi fi decât a mea. Cu care altul vei găsi tu acele emoţii arzătoare, acele simţiri profunde? Oare zilele noastre au fost ele rele toate? Şi n'am trăit noi şi zile frumoase? Şi apoi tu nici nu urmăreşti fericirea, tu femeie devotată? Poţi tu să nu suferi pentru cineva, şi nu mi-ai zis tu uneori, când îmi iertai nebuniile, că eu sunt călăul tău necesar? Adu-ţi aminte, Therezo, adu-ţi aminte! Tu ai suferit şi trăieşti. Eu te-am făcut să suferi şi eu mor! Oare n'am ispăşit îndestul? De trei luni sufletul meu se sbate în agonie".

Dar iată că Laurent cade greu bolnav. Thereza, însoţită de Palmer, aleargă ca să-l îngrijească. Şi Laurent se face bine, mulţumită îngrijirilor ei devotate. Drept orice mulţumire, el îi spune că nu o mai socoteşte decât ca amică şi că dragoste pentru ea nu mai poate avea. Prezenţa lui Palmer şi intimitatea lui cu Thereza, de sigur, îl desgustase. El îi părăseşte şi pleacă la Geneva, fără însă să le dea binecuvântarea, aşa cum cerea metafizica amoroasă a autoarei.

* * *

Din Geneva, Laurent îi scrie Therezei, făcându-i o propunere ciudată: „De ce viaţa mea nu s'ar putea aranja astfel: femei pentru simţuri şi o metresă pentru inima mea? De tine atârnă, Therezo, ca să fii acea metresă, acel ideal visat, pierdut, regretat şi visat acum mai mult ca oricând. Te voi iubi în taină, fără s'o ştie nimeni..."

Scrisoare de copil sau de bolnav.

In sfârşit, se revăd la Paris. Palmer, supărat de refuzul Therezei de a-i deveni soţie, se întorsese în America. Liberă, ea se dă din nou lui Laurent şi viaţa sbuciumată reîncepe între amândoi, ca şi în trecut, cu aceleaşi avânturi de dragoste nebună şi aceleaşi accese de furie. Dar într'o seară, el făcu Therezei o scenă atât de lungă şi de neînţeleasă, încât ea adormi în fotoliu pe nesimţite. Când deodată, deschizând ochii, ea vede un cuţit sclipind în mâna lui Laurent. In clipa aceea, moartea sau viaţa îi era tot una. De astă dată, totul s'a isprăvit între ei. Fiecare în parte se decide să plece în lume fără să-o ştie celălalt. Dar, a doua zi, fiecare găseşte, înaintea plecării, câte un splendid buchet de flori, pe care îl oferise unul altuia.

Se revăd din nou. „Therezo, îi zise Laurent, în zadar ne chinuim, legătura teribilă dintre noi nu se va rupe niciodată. Dragostea mea a rezistat la tot ce poate sfărâma un sentiment, la tot ce poate ucide o inimă. Trebuie să mă iubeşti aşa cum sunt sau să murim împreună".

O ultimă întâmplare la un bal, o scoase din minţi. „Să ne părăsim — îi zise ea — căci nu mai pot să-ţi fac decât rău de aci înainte" Şi, de astă dată, ea plecă fără a-şi lăsa adresa. Părăsirea fu definitivă. Un an trecu. In cele din urmă, Laurent îi află ascunzătoarea. In prada unei suferinţi cumplite, el îi scrise: „Da, te-am criticat, şi am simţit plăcere auzind pe alţii cum te critică. Dar pentru ce nu eşti acum lângă mine? Tu eşti de vină, înebunesc, nu trebuia să mă părăseşti. O, nenorocitul de mine, simt că te urăsc şi te ador. Simt că viaţa mea întreagă va trece în a te iubi şi a te blestema. O, ce pedeapsă îngrozitoare, acest amor ce nu se poate vindeca. Dar, ce am făcut, D-zeule, ca să fiu osândit a pierde tot, până şi libertatea de a iubi sau a urî!"

Şi Thereza îi răspunde: „Adio, pentru totdeauna. Iţi iert toate greşelile către mine, cele trecute ca şi cele viitoare. D-zeu creează pe unii oameni de geniu să rătăcească pe furtună şi să creeze în durere. Eu te-am studiat îndeajuns în umbre şi în lumină, în mărirea şi slăbiciunea ta, ca să ştiu că eşti victima unui destin şi că tu nu trebuie să fii cântărit în aceeaş balanţă cu ceilalţi oameni. Suferinţa şi îndoiala ta, ceeace numeşti tu pedeapsa ta, e, poate, condiţia gloriei tale. Deprinde-te ca s'o suporţi. Tu ai râvnit din toate puterile la idealul fericirii, şi nu l-ai atins decât în visurile tale. Ei bine, visurile tale, copile, sunt realitatea ta, sunt talentul tău, viaţa ta; nu eşti artist? Fii liniştit! D-zeu te va ierta că n'ai putut iubi. Te-a condamnat la această aspiraţie nesăţioasă, ca tinereţea ta să nu fie absorbită de o femeie. Femeile viitorului, cari vor contempla opera ta din veac în veac, iată surorile şi amantele tale!"

* * *

Am dat acestui roman o desvoltare deosebită, reproducând cât mai exact vederile şi aprecierile scriitoarei asupra nefericitului poet. Cititorul nepărtinitor va fi observat, de sigur, tactica d-nei Sand. Pe când ea se înconjoară cu o aureolă de virtute şi de puritate, dându-se drept o victimă nenorocită, poetul ne este prezintat în culorile cele mai negre şi în nişte atitudini revoltătoare. „Ce dovadă de cruzime a femeii care, ne mai iubind, nu-şi mai aduce aminte că a iubit altă dată", — zice criticul Faguet.

„Tristă carte, adaugă acelaş critic, în care femeia îmbătrânită, nu se teme de a zugrăvi, murdărită de viţiu, de sânge şi de noroiu, imaginea acelula care până la moarte n'a încetat de a o iubi".

Intr'adevăr, în ce termeni înflăcăraţi o exaltă poetul în opera lui nemuritoare, ca şi în versurile sale, pe marea lui iubită, aşezând-o pe un piedestal, de pe înălţimea căruia ea va înfrunta secolii!

Maurice Donnay, în volumul ce consacră activităţii poetice şi literare a lui Musset, se arată totuş puţin indulgent cu boala morală a poetului, boală pe care nici o femeie conştientă n'ar fi vrut sau n'ar fi putut s'o suporte.

Cert este că această dragoste dintre amândoi, a fost funestă numai lui Musset. In timp ce d-na Sand a mai iubit de multe ori şi a trăit o viaţă liniştită până la 72 de ani, inima poetului a sângerat până la moarte de rana primită *(du mal que peut faire une femme),* rămânând credincios iubitei până în ultima clipă. *„Nopţile"* nu sunt decât divinizarea acestei dragoste nenorocite.

In realitate, amândoi eroii acestei drame ne apar ca nişte victime ale amorului *romantic,* amor neînţeles, exaltat, şi în contradicţie cu cerinţele mediului social şi cu legile naturei. Jignită, natura s'a răzbunat, osândind pe poet unei torturi nesfârşite.

Să nu-i condamnăm însă: geniul, într'un sex, ca şi în celălalt, are dreptul *à tous les écarts et à tous nos égards,* adică la orice abatere şi la toată indulgenţa noastră.

Care e mai vinovat dintre amândoi? Verdictul definitiv încă n'a fost dat în această privinţă.

CONST. ŞAINEANU

Gânduri pe marginea vremii

Clasicismul latin faţă de vremea nouă

(Introducere)

Dacă pentru toate timpurile este un adevăr netăgăduit că omenirea evoluează şi spiritual, că schimbări şi prefaceri se produc în sensibilitatea, în mentalitatea, în gustul ei, cu cât înaintează pe calea vremii, din veac în veac, din an în an, apoi acest adevăr devine şi mai evident — şi, mai cu seamă, vizibil pentru toată lumea — când prefaceri se produc în viaţa ei social-politică, când perturbări vin să provoace, brusc, o discontinuitate în linul ei mers către bătrâneţe. Atunci, deosebirea dintre ce a fost eri şi ce este azi devine mai clară, de pretutindeni se condamnă mai răspicat „vechiturile", iar minţile, înfierbântate de întrezărirea unui viitor care pare mai bun, caută mai cu ardoare idealuri şi formule noi. Versul poetului: „Vremea trece, vremea vine", ni s'ar impune deci în conştiinţă ca un adevăr necontestat dacă, în accelaş timp, nu ne-ar încolţi în minte, iscoditoare, întrebarea: oare, pentru unele lucruri, nu se potriveşte tot aşa de bine a doua parte a versului poetului nostru: „Toate-s vechi şi nouă toate?"...

Cele de mai sus ar rămâne, fără îndoială, nişte simple banalităţi, dacă nu le-ar da un interes raportarea lor la probleme care pasionează contemporanitatea intelectuală.

Una dintre perturbările generatoare de schimbări, de prefaceri brusce în viaţa omenirii a fost desigur şi marele războiu pe care l-am trăit. După ce vârtejul lui s'a spulberat, s'a început revizuirea vechilor forme în care se încopciase viaţa şi printre nenumăratele probleme care s'au repus pe tapet a fost şi problema clasicismului 1), dezgropată din uitarea unde fusese lăsată câţiva ani.

Detractorii clasicismului au fost mulţi. Verdictul pronunţat împotriva lui, a fost un verdict de decapitare. El ar putea fi condensat în următoarele răspicate rânduri ale unui profesor dela Sorbona, d. Ferdinand Brunot:

„Ajung la concluzia mea, care este, poate, brutală: „trebue lăsat să-şi dea sufletul ceeace este pe moarte; „învăţământul greco-latin... e isprăvit".

„Mergând, împotriva evoluţiei generale a ideilor, atât „din Franţa cât şi din streinătate, evoluţie prin care lim„bile moderne, literaturile, artele, ştiinţele, gândirea ge„nerală a popoarelor se emancipează de tradiţia latină, „am întreprinde o luptă zadarnică împotriva mersului şi a „forţelor naturale. Ar fi un nonsens istoric". 2)

Prin urmare, aceasta e problema: bătrânele „umanităţi clasice" mai corespund oare realităţilor sufleteşti de azi? Mai sunt ele de vreun folos sufletului modern, pentruca educaţia, întreaga educaţie, — instrumentul de modelare şi de perfecţionare al spiritului uman — să se întemeeze exclusiv pe clasicismul latin?.. Şi s'a precizat: întrucât serveşte pătrunderea şi asimilarea culturei clasice latine, fie din punct de vedere strict educativ, fie în direcţia social-politică, fie, în fine, în direcţia artei?

La toate aceste obiecţiuni s'a răspuns şi s'a răspuns bine. Apărătorii au fost şi ei mulţi. Lupta pentru apărarea clasicismului latin, *le chien de garde du fraçais,* cum îi zicea *Remy de Gourmont,* a strâns alături personalităţile cele mai deosebite 3). Argumentele ce s'au adus din această parte, au drept concluzie:

„Disciplinele greco-latine... sunt, dintre toate, cele mai „accesibile adolescenţilor, de îndată ce profesorul ştie să „scoată în evidenţă toată bogăţia morală, *eterna tinereţe şi frumuseţea vie* pe care o conţin. 4)

* * *

Obiecţiunile aduse împotriva păstrărei clasicismului ca bază a formaţiei noastre intelectuale, au fost trei: 1) din punct de vedere strict educativ; 2) din punct de vedere social-politic şi 3) din punct de vedere al artei.

In ce priveşte educaţia, s'a zis: ea trebue să fie vie, apropriată spiritului timpului. Contemporanitatea trebue să covârşească orice altă preocupare a şcolarului. Deci — vom înlocui „vechitura", „lucrul mort" care este limba şi literatura latină cu limbile şi literaturile moderne.

Lăsând la o parte faptul că: „singură cunoaşterea lim„bei latine îngădue să se înlănţue cu uşurinţă între ele „limbile romane. Pentru cine ştie latineşte, limba spa„niolă, portugheză, italiană, sunt deja familiare. Părăsind „cultura latină, popoarele de limbă romană *ar renunţa la „tot ceeace le face unitatea şi — faţă de celelalte limbi — „ar scădea capacitatea de rezistenţă a limbilor proprii"* 5) — fapt care este just numai pentru popoarele romanice, nu se poate admite înlocuirei clasicismului cu limbi moderne, fiindcă ar fi în contradicţie cu însuş scopul educaţiei. Condiţia esenţială a unei adevărate educaţii este ca ea să fie *dezinteresată,* căci scopul ei nu este să ajute şcolarului să îngrămădească cunoştinţe, ci să-i formeze spiritul, să facă din el un intelectual. Aceasta nu se poate obţine decât printr'un studiu care, neavând o imediată utilitate şi aplicare practică, corespunde astfel scopurilor pedagogiei: clasicismul — şi fiindcă suntem popor romanic, clasicismul latin. Cât de adevărate sunt cuvintele lui *Saint Marc-Girardini:*

„Nu cer unui om cumsecade să ştie latineşte, nici s'o fi uitat" se vede mai lămurit când se alătură de cele ale lui Emile Faguet care zicea că efectul cel mai fericit al unei bune educaţii este de a da celui pe care a primit-o *dorinţa de a reîncepe,* cu alte cuvinte — tocmai ceea ce spuneam mai sus — să facă din el un intelectual. 6)

Dar o întinsă platformă de susţinere pentru lupta împotriva clasicismului s'a făcut mai ales din obiecţia social-politică. In cel mai deslusit din încurcatele ei aspecte, ea se formulează astfel:

„Printre toate inegalităţile sociale, nu este vreuna „mai strigătoare decât aceia care face că un copil bogat „să poată urma învăţământul secundar, pe când un copil „sărac va fi exclus dela binefacerile acestei culturi" 7).

Era, prin urmare, teama — sinceră sau simulată — ca studiile clasice, recunoscute în această ipoteză superioare, să nu devină apanajul unei elite, care să nu fie cea a inteligenţii, să nu formeze o clasă privilegiată, pe când cei săraci, obligaţi să studieze numai ceeace le poate fi de un folos imediat pentru câştigarea existenţii, să nu poată beneficia de această cultură.

In cartea sa „Léon Bérard, fostul ministru al Instrucţiei în cabinetul Poincaré, arată ce măsuri înţelege să fie luate, pentru a preîntâmpina acest neajuns. Eu cred că nu trebue trecută cu vederea pagina următoare, care, ori ce ar putea crede unul şi altul, este adevărată:

„Primejdia democraţiei, dându-se puterea în mâna nu„mărului celui mai mare, al celor ce trăesc dela o zi pe „alta, este substituirea interesului personal, imediat şi ma„terial, binelui general, mai mult sau mai puţin îndepărtat şi, mai ales, de ordin spiritual".

„Toată arta politicei constă în a evita acest conflict, „în a despărţi cele două interese, în a le desemna sfere care, pe cât cu putinţă, să nu se tae".

Iar învăţământul *„are drept scop de a face să treacă „peste interesele indivizilor sau al grupelor, interesul uni„versal, în altele tradiţii şi marile idei inspiratoare ale patriei".*8)

Să se facă acum legătura cu cele spuse privitor la educaţie.

* * *

Dacă însă s'a răspuns concludent acestor obiecţii, cea relativă la artă a suscitat mai puţină pasiune, a ridicat mai puţini apărători, şi discuţiile acestora sunt departe de a fi epuisat chestiunea.

Este de datoria celor cari, cunoscând bine clasicismul latin, se ţin în curent şi cu literatura contemporană a popoarelor romanice, să arate cât de folositoare este pentru literatori asimilarea culturei clasice latine, ce rezultate poate aduce acest clasicism când fecundează sufletul modern, — sufletul romanic în special, — în ce are mai bun.

Ceeace vom încerca.

N. I. HERESCU

1) Vezi: *Alfred Fouillée, Les études classiques et la démocratie* (Armand Colin, Paris) *Al. Ribot La réforme de l'enseignement sècondaire* (Colin) *Léon Bérard* Pour la *réforme classique,* etc. (Colin) *N. Fornelli, La pedagogia e l'insegnamento classico* Dante-Alighieri Roma-Milano. Se poate vedea cu folos şi broşura: *Dr. Macé, Utilité des études gréco-latines* (Ain-les-Bains).

2) D-lui Brunot i se poate spune, dealtfel, un alt profesor, d-l Charles Richet. Vezi *Revue des deux mondes.*

3) E deajuns să amintim că printre aceşti apărători se numără, înainte de războiu, şi — cine ar fi crezut-o — faimosul socialist *Jaurès.*

4) *Léon Bérard,* op. cit. pag. 86.

5) Rândurile d-lui *Meillet.* profesor la Collège de France.

6) V. Bérard, op. cit. passim.

7) Ibid. pag. 164.

8) A. Fouillée op. cit. Introducerea, passim.

Melancolie

Din străvezii nelamuriri
A răsărit o stea
Cu străluciri
De nea.

Dorurile mele, sub largul infinit
Agonizând senine
Au şi pornit
Spre tine.

In liniştea, prin care treci,
Visurile mele, înfloresc mai tare,
Pe ape reci
Şi clare.

Căci totul pentru inima-mi bolnavă
E un prilej de
Suavă
Desnădejde.

Camil Petrescu

SONET

Ai fost a mea... Zâmbindu-mi fericită,
Mi-ai oferit, ca'n vremi de bacanale,
Superbul rod al frumuseţei tale:
Rotundul şold şi sânul ce palpită!...

Eu nu ştiu dacă'n trupul tău, iubită,
A fost infern sau doruri de vestale...
Ai fost a mea!... Cu fiori şi osanale
Viu azi spre forma ta desăvârşită...

De m'ai iubit sau m'ai minţit nu'mi pasă:
In noaptea-aceea ştiu c'ai fost frumoasă
Ca o divinitate, întrupată...

Şi chiar de-ai fost simbolul amăgirei,
Slăvită fii şi binecuvântată
Tu ce mi-ai dat iluzia iubirei!

Mircea Rădulescu

LITERATURA STRAINA

Din literatura italiană

PURIFICAREA

de PITIGRILLI

In tânăra domnişoară blondă, recunoscu pe tânăra domnişoară brună, pe care o iubise cu o iubire curată, un an în urmă. Era îmbrăcată într'o rochie de postav negru, strânsă pe corp şi cu o vestă mică, albă. Părea o rîndunică.

Un pachet de „biscuits" se legăna pe degetul ei înmănuşat. Dânsa-i întinse cealaltă mână, în vreme ce tânărul o privea prelung, cu o mutră desnădăjduită şi fatală de geniu neînţeles.

— Ce frumoasă şi ce elegantă eşti!

— Da? Nimeni nu mi-o spune.

— Adevărata eleganţă e aceia care trece neobservată. Vrei să facem doi paşi împreună?

— Şi trei.

— Luăm un automobil?

— Şi două.

Se urcasă în automobil de piaţă, care părea că-i aşteaptă în colţul străzei. Mecanicul puse motorul în mişcare şi aşteptă ordinul.

— Să facem o plimbare lungă, la umbră şi răcoare, îi spune tânărul.

* * *

In interiorul automobilului, într'un tub de argint, picau de somn, doi trandafiri galbeni.

— Vezi? —spuse femeia, arătându-i cu degetul—ce chauffeur rafinat! S'ar spune că e un automobil anume pentru amanţi.

Automobilul lunecă pe prundiş cu zgomotul ce-l face mătasea sub foarfeca ce-o taie: coti pe o aleie şi alergă lin, lin sub tei.

— Am cunoscut pe un prieten al tău—spuse domnişoara.

— Cu neputinţă.

— De ce?

— Nu am prieteni şi mă simt foarte bine.

— Dar ce ai de eşti aşa de amărât? Ce faci?

— Sunt umorist. Fac gazetărie.

— O meserie foarte simpatică.

— Toate îndeletnicirile sunt simpatice, când te ţii de ele din distracţie. Când le faci pentru distracţia altora, devin....

— Muncă silnică.

— Şi d-ta ce faci? Iubeşti pe cineva?

— Este cineva care mă iubeşte mult. Eu îl iubesc cu mult mai puţin.

— Pasiunea bărbatului faţă de aceia a femeii, este ca şi căldura soarelui faţă de aceia a lumei.

— Ce tot spui?

— N'o spun eu. O spune Tennyson.

— Dar multe mai ştii! Insă ascultă-mă: rişti să devii plictisitor cu citaţiile tale.

— Nici nu vreau altceva decât să tac, spre a te lăsa pe tine să vorbeşti. Povesteşte-mi ceva din viaţa ta.

— O! dragul meu! Viaţa mea este foarte simplă — spuse domnişoara, uitându-se pe geam fără să vadă. —E foarte simplă, atât de simplă, în cât evenimentele s'au desfăşurat fără voinţa mea. Am făcut ce fac toate. Adică două experienţe: am încercat viaţa cuminte, sănătoasă-onestă, austeră şi n'am izbutit să descopăr în ea acele imense avantagi de care ne vorbesc pedanţii; pe urmă am încercat o viaţă puţin mai diversă, mai puţin cuminte şi n'am văzut în ea acele zdrenţe însângerate şi monstruoase pe care oamenii cum se cade, şi le arată îngroziţi.

— Bine, dar în definitiv, ce ai făcut?

— Un bărbat mi-a oferit într'o zi o ceaşcă de ceai, la el acasă. Eu, pudică cum mă ştii, m'am dus cu o prietenă. Pe urmă mi-a mai oferit unul şi m'am dus singură. Şi mai pe urmă—cu multă circumspecţie, m'a întrebat dacă n'aş refuza această brăţară de sclavă. „Nu ştiu— i-am răspuns— încearcă şi mi-o oferă".

In urmă mi-a achitat, plin de delicateţe, un cont dela croitoreasă şi în cele din urmă mi-a dat bani să-l plătesc singură fără să-l mai deranjez pe el. Era un om câte se poate de corect!

Tânărul, rezemat de perinele automobilului, ţinea braţul întins în golul ferestrei. Vântul îi flutura mănuşile care-i ieşeau de pe pumn şi îi intra în mânecă, dându-i un fior de răcoare până sus, aproape de umăr.

— Şi cine este?

— Bărbatul care mă iubeşte şi pe care eu nu-l iubesc.

— Şi poţi trăi cu un om pe care nu-l iubeşti?

— Nu stau la el. Mă duc numai din când în când. Am fost alaltăeri; mă voi duce şi mâine dimineaţă.

— Şi cine e?

— Un magistrat bătrân. Când ai şti ce bun este săracul!

— Şi de ce nu te ia de nevastă?

— Pentru că nu este delicvent. Să mă ia de nevastă? Aşi prefera mai bine să-mi dea treizeci de ani de recluziune.... Aşi vrea să-l vezi. Nu. Mai bine să nu-l vezi. E mic, gras, rotund ca un vas chinezesc şi urât ca virtutea.

Automobilul sări de patru ori pe şinele trenului care întretăiau aleia şi corpurile celor doi tineri se întâlniră. Ea era caldă şi moale ca un pui de maimuţă. O blană de ermelină aruncată în jurul gâtului gol într'un neglijé studiat, alunecă încet de tot şi din piept se exhală acel miros-indefinibil al femeilor elegante—făcut din pudră, parfum, blană şi carne tânără. Pantofii *mordosés* aveau răsfrângeri de roze şi argint-aur şi violet ca aripele de libebulă. Cei doi trandafiri din tubul metalic din faţă tremurau încet, molatec-discret.

— Par'că ar fi sânii unei midinette de optsprezece ani—în luna Iulie—spre seară,—spuse el!

— Ce grosolan!—gândi copila. Stă cu mine şi evoacă sânii altora!

El îi sărută mâinile.

—Mâinile tale au *une douce odeure tannee comme des fleurs conpendèes entre les pages d'un herbier!* Ţi-ai văpsit şi părul?

— El mă vrea blondă

— L'ai şi tuns?

— Dacă cere el aşa! Vezi tu, dragul meu, noi femeile suntem pentru bărbaţi ca hainele care se cumpără gata. Le plac aşa cum sunt; dar ceri întotdeauna anumite modificări. De altfel nu-mi stă rău aşa. Ce zici?

— Ba din potrivă.

— Dar tu iubeşti?

— Nu. Poate de asta sunt trist, abătut, sfârşit. Aş avea nevoe de dragoste. Dragostea este pentru bărbaţi, ceea ce este oţetul pentru castraveţi. In conservă. Tu în schimb micuţo—eşti atât de suavă! Par'că ai fi primăvara!

— Pe sfârşite.

— De ce parfum te serveşti?

— *Crab-apple.*

Frumoasa domnişoară moleşită, răspundea în mod mecanic la întrebările pe care i le adresa el, numai pentru ca să nu tacă. Dar între ei se ridica un zid de ghiaţă. Tânărul o iubise mult. Ea îl iubise cu o iubire eternă care ţinu o lună, în urmă îl părăsise ca să iubească pentru eternitate un ofiţer de marină, în concediu pentru cincisprezece zile care aştepta să se îmbarce pentru Antile. De atunci nu se mai văzuseră.

— Dar unde ai fost în tot timpul acesta?

— La Brightons ca să fac băi şi apoi la Alger ca să mă usuc.

— Cu el?

— Cu un altul.

— Dar cum poţi să schimbi amanţii aşa des?

— Bărbaţii seamănă aşa mult unul cu altul, încât mi se pare că am mereu pe acelaş.

Când o iubise el, copila era de o candoare claustrală. acel corp avea vibraţiile unei viori: dar de vreme ce el nu ştiuse să scoaţă decât note false din ea, era cât se poate de îndreptăţită să schimbe vioristul.

Automobilul se opri în faţa barierei trenului: expresul se avântă şi dispăru. De îndată ce grilajul fu redeschis, automobilul îşi reluă goana.

— Dar cu arta cum o duci?

— Nici nu mai ştiu de când n'am mai atins pensula — răspunse ea.

— Păcat.

— Ştiu şi eu că e păcat — adăogă ea firească. Un editor mi-a cerut câteva serii de *silhouettes* pentru cărţi poştale ilustrate şi mi-a propus condiţii excelente.

— Nu le-ai primit?

— Cum să le primesc!

— De ce nu? — isbucni ca o brichetă tânărul. — De ce cobori pe acest povârniş infam, pe câtă vreme ai avea alte mijloace mai oneste, ca să trăieşti în larg, poate chiar şi luxos? De ce faci ca femeile care n'au alte mijloace decât animalitatea lor? Trebue să redevii copila de odinioară copila cuminte pe care am iubit-o eu. N'ai să mai primeşti bijuteriile, rochiile, banii bărbaţilor care te-au îmbrăcat şi împodobit până acuma. Eu am să te iubesc ca odinioară. Am să te iubesc cu o dragoste care te va pune pe calea cea bună.

Domnişoara râse batjocoritor.

— Vai de mine, dragă prietene! Şi tu crezi în iubirea care îndreaptă? Visătorule! Dar nu ştii tu, că cea mai mare insultă pe care o poate aduce un bărbat unei femei, este de a încerca să o aducă pe calea cea bună? Cea din urmă treaptă pe care o poate coborî o femeie este purificarea. Nu ştiu dacă este mai grav să iniţiezi pe o persoană sănătoasă la beţia morfinei, sau să privezi de morfină pe un morfinoman.

El dădu din cap.

— Nu face astfel de comparaţii, drăguţa mea. Comparaţiile n'au demonstrat niciodată nimic. Eu simt că am să te iubesc cu o iubire cinstită şi senină ca ziua aceasta, fragedă ca mâinile tale.

Şi astfel spunând îi apucă mâinile goale. Erau fine, subţiri, palide, reci, contractate, înarmate cu unghii încovoiate ca ghieruţele înfrigurate ale unei porumbiţe.

Automobilul se întoarse în oraş. El îi sărută încăodată mâinile, apăsându-le încet, încet pe ochii închişi, în vreme ce ea, citea în gând firmele prăvăliilor ce se înşirau:

Măcelărie... Moaş...

— Ai să devii din nou aşa cum te-am cunoscut. Ai să primeşti oferta editorului şi în arta de care eşti îndrăgostită, vei găsi satisfacţii neaşteptate.

Femeia tăcea.

— Mâine dimineaţă, micuţa mea, nu vei merge la magistrat.

Copila îl privi.

— Şi n'ai să te mai duci niciodată. Mâine dimineaţă ai să vii cu mine. Ne vom plimba împreună ca şi azi, şi-ţi voi spune lucruri vesele.

— Asta-i o idee bună! La drept vorbind azi mi-ai spus prea puţine lucruri vesele.

— Am regăsit iubirea şi simt că am să-mi regăsesc voioşia de odinioară. Acuma ai să te dai jos la poştă şi ai să scrii magistratului să nu te aştepte. Imi făgăduieşti?

Femeia se aplecă spre obrazul lui. Gura ei era umedă şi arzătoare. Buzele lui uscate şi reci — se născu un sărut schilod, de temperatură mijlocie.

— La cel dintâiu oficiu poştal să opreşti puţin — strigă el către *chauffeur.*

* * *

Iar când automobilul se opri, ea se coborî, elastică, dintr'o săritură. El rămase înăuntru. Luă mănuşile pe care le lăsase dânsa, desfăcu una şi-i aspiră parfumul cald.

Femeia aşezându-se la masa de scris, în dosul geamului, desfăcu biletul şi scrise hotărâtă:

„Dragă prietene, nu mă aştepta; mâine dimineaţă nu pot veni".

Tânărul din automobil o privea cu o emoţie de nedescris, cu o privire plină de recunoştinţă. Ea se întoarce, îi zâmbi şi scrise mai departe:

„Mâine dimineaţă nu pot veni... dar voi veni după amiază".

Lipi plicul, îl lăsa să alunece în cutia de scrisori şi se urcă din nou în automobil.

— Am venit repede?

El nu răspunse, dar tăcerea lui era plină de gratitudine

—o:o—

Fr. JAMMES

Sala de mâncare...

E un dulap hodorogit acuşi
care-a auzit glasul bătrânelor mele mătuşi,
care-a auzit glasul bunicului meu,
care-a auzit glasul tatălui meu.
Dulapul este credincios acestor amintiri.
Vă înşelaţi de credeţi că n'are grai de fel,
pentru'că eu vorbesc cu el.

...Şi e deasemenea, un ceas cu cuc de lemn,
nu ştiu de ce el nu mai dă vr'un semn, —
dar să-l întreb, nu am vroit...
Pe semne că şi glasul vechiului resort
de-acuma a rămas încremenit,
ca la un mort...

...Şi iarăş se mai află un bătrân bufet
care păstrează mierea, prăjiturile 'ndulcite,
carnea, pâinea şi perele pârguite...
...El este un chelar de'ncredere, ce ştie
că nu ne va fura, o veşnicie...

O sumă de bărbaţi şi de femei veniră-aici,
Şi n'au crezut în inimile astea mici,
de rând.
Şi am surâs când mă credeau că singur stam,
şi când un oaspe mă'ntreba, intrând:
— Cum o mai duci, Domnule Jammes?

Radu Gyr

—o:o—

Pitigrilli

Incepând cu numărul acesta, vom publica o serie de traduceri din noveliştii italieni moderni. Literatura italiană a cunoscut, după războì, o înflorire care merge paralel cu progresul, pe toate tărâmurile, ale acestui popor de artă, dornic de o viaţă nouă, pe un trecut glorios.

In teatru, în roman, în nuvelă, în poezie, în critică, nume noui s'au impus. Ele sunt aproape necunoscute la noi. In afară de Pirandellor şi Luigi Chiarelli, în afară de regretatul poet dramatic *Morselli*, al cărui *Glauco* a fost reprezentat la Teatrul Naţional, sunt prea puţini literatori moderni ai Italiei de care s'a vorbit la noi.

In schimb, prozatorii noştri sunt mai cunoscuţi în Italia. Graţie d-lui Al. Dem. Marcu, traducătorul lui *Glauco* şi al *Clopotelor din San-Lucio*, de Forzano, comedie care s'a jucat zilele acestea la Teatrul Naţional din Craiova, — multe schiţe ale scriitorilor noştri de frunte au fost publicate şi primite cu elogii de critica romană. E gândul nostru să tălmăcim pe confraţii italieni, să facem o cât mai mare apropiere culturală între ţările surori.

Pitigrilli este unul dintre cei mai gustaţi nuvelişti contemporani, El scrie lucruri uşoare, graţioase, pline de observaţiune, ironie şi lirism. Stilul său e viol, imaginele surprinzătoare. E un scriitor adevărat, fără nici o pedanterie, care deschide, luminos, galeria prozatorilor italieni actuali. — *a. d. h.*

—o:o—

HORAŢIUS

Către prieteni

Năpraznica iarnă mocnit-a lumina senină a zării,
In ploi şi zăpezi acum cerul de sus îşi revarsă mânia,
Iar crivăţul tracic loveşte în codri şi'n undele mării...
Prieteni, prileju-l — cât încă departe-i de noi căruntia
Cât nu şovăesc încă raşii — ca noi s'alungăm întristarea.
Şi pacea pe frunţi să coboare: din pivniţă scoate tu vinul
Ce este de-o vârstă cu mine, iar vorbei închide-i cărarea.
In trebile statului zeii prin farmec sufla vor seninul:
Acum grija 'ntreagă ne fie cu nard persian a ne unge,
Şi sunetul sprinten al lirei ne cheme voios la viaţă,
Aşa cum centaurul Chiro şcolarului1) dete povaţă:
„Fecior de Zeiţă, ce'n luptă mai meşter ca toţi vei ajunge,
Te-aşteaptă ogaru — Asaracic udat de 'ngheţatele ape.
Dar Parce haine tăiat-au al vieţii tău fir prea aproape,
Şi-acum să te-aducă 'n palatu-l nu poate nici maica-ţi bălae:
Cu vin şi cu dulcele cântec durerea măcar ţi-o ogoae."

Trad. de N. I. HERESCU

(Epade XIII).

1) Centaurul Chiro a educat pe Achille.

—o:o—

Anatole France

Cugetări...

Patrioţii de profesie sunt cei mai răi duşmani ai patriei.

* * *

Credulitatea mulţimilor, e neţărmurită...

* * *

Adăpostim în noi o mulţime de idei ce se contrazic, dar care ne sunt deopotrivă de dragi, şi care trăiesc bine între ele, pentru că nu le confruntăm niciodată.

* * *

Dacă în loc de a fi credincioşi fanatici, judecătorii Jeannei d'Arc ar fi fost filozofi sceptici, cu siguranţă că n'ar fi ars-o pe rug...

* * *

Toţi marii scriitori, scriu prost...

* * *

Geniilee sunt mari aşa cum sunt frumoase femeile frumoase: fără să facă vre-o sforţare...

* * *

Toţi aceia care sunt cu adevărat oameni mari, au întâi de toate virtutea de-a fi sinceri.

Marii scriitori îşi iubesc profund semenii, sunt generoşi, deschid privelişti noui inimilor lor, suferă cu ei în toate durerile, şi caută să le potolească. Li-e milă de bieţii actori ai tragediei comice sau ai comediei tragice a soartei. Mila, e însăşi temelia geniului.

* * *

Omul e pretutindeni acelaş. Numai felul de a se manifesta al vanităţii lui, se deosibeşte dela o naţiune la alta

* * *

E o mare problema aceea de a şti dacă trebuie să le faci oamenilor binele chiar când nu-l vor..

* * *

Utopia e principiul oricărui progres şi schiţa unui viitor mai bun.

* * *

Rătăcirea creşte în umbră, şi ştiinţa rodeşte în lumină.

* * *

Intr'o societate mai dreaptă şi mai fericită decât a noastră se va naşte poate o artă mai bună şi mai frumoasă.

* * *

Din visurile generoase se ivesc realităţile binefăcătoare.

* * *

Oamenii mici provoacă adesea marile dezastre.

* * *

Să nu opreşti strigătul propriei tale conştiinţe!...

* * *

E o mare înţelepciune să-ţi poţi păstra visurile; ele dau înţeles universului!...

Cugetările căţeluşului Riquet

1

Oamenii, animalele, pietrele, se măresc când se apropie de mine, şi devin uriaşi când sunt de-asupra-mi. Eu, — nu! Eu rămân tot atât de mare oriunde m'aşi afla!...

2

Când îmi întinde stăpânul, sub masă, mâncarea pe care o ducea la gură, — o face ca să mă ispitească şi să mă pedepsească în cazul când aş cădea în ispită. Căci, nu pot crede că se lipseşte el de mâncare, de dragul meu...

3

Mirosul câinilor e delicios...

4

Stăpânu-meu, mă încălzeşte când stau pe fotoliu în spatele său. Asta din pricină că el e un zeu. Deasemenea, înaintea căminului e un locşor cald; acesta însă, e divin...

5

Vorbesc când vreau! Din gura stăpânului ies deasemenea sunete, care au un înţeles. Acest înţeles însă e mai puţin limpede decât acela pe care-l exprim cu sunetul vocii mele. In gura mea totul are sens. In aceea a stăpânului meu, sunt multe sunete goale. E greu şi necesar să ghicesc gândurile stăpânului.

6

E bine să mănânci. E şi mai bine, să fi mâncat! Căci duşmanul ce te pândeşte să-ţi fure hrana, e dibaciu şi îndemânatec...

7

Totul trece şi se succede. Numai eu rămân...

8

Eu sunt totdeauna în mijlocul tuturor lucrurilor. Iar oamenii, animalelee şi cele neinsufleţite, mă înconjură duşmănindu-mă sau iubindu-mă...

9

In somn văd oameni, câini, case, pomi, făpturi drăgălaşe sau năpraznice. Dar când mă deştept, toate vedeniile dispar...

10

Meditaţie. Iubesc pe stăpânul meu Bergeret pentru că e puternic şi grozav...

11

O faptă pentru care ai fost bătut, e o faptă rea. O faptă pentru care ţi se dau mângâieri sau hrană e o faptă bună...

12

La ivirea nopţii, puteri rele se furişează împrejurul casei. Eu latru, pentru ca stăpânul căruia i-am dat de veste, să le alunge.

BIBLIOTECA „DIMINEAŢA"

A APĂRUT:

No. 1.— *M. Sadoveanu*: Războiul Balcanic
No. 2.— *I. Agârbiceanu*. Diavolul
No. 3.— *P. I. Jouve*. Spitalul (traducere de Victor Ion Popa)
No. 4.— *Gérard de Nerval*. Mâna vrăjită (traducere de Eug. Boureanul)
No. 5.— *Oscar Wilde*: Crima Lordului Arthur Savile (traducere de Victor Ion Popa)
No. 6.— *A. de Herz*. Şeful Gării
No. 7.— *Gleb Uspenski*. Lăcustele (traducere de M. Sevastos)
No. 8.— *Gala Galaction*. Toamne de odinioară
No. 9.— *Edgar Poe*. Fanteziì humoristice
No. 10.— *Rémy de Gourmont*. Secretul lui Don Juan
No. 11.— *Gh. Brăescu*. Nuvele
No. 12.— *Gala Galaction*. Viaţa lui Eminescu
No. 13.— *H. de Balzac*. Adio (traducere de Alice Gabrielescu)
No. 14.— *Albert Samain*. Xanthis sau vitrina sentimentală. (traducere de M. Carp)
No. 15.— *H. Sanielevici*. La Montmorency
No. 16.— *Blasco Ibanez*. Imprumutul răposatei

SUB TIPAR:

No. 17.— *Anatole France*: Domnişoara Roxana (traducere de N. Davidescu)

Din Păcat în Păcat

— ROMAN —

de IOAN SLAVICI

IV

Ce voia Madam Olga

Madam Olga, femee de vre-o treizeci de ani, era venită dela Paris ca franțuzoaică și profesoară de pian, își petrecuse cei mai frumoși ani pe la case boierești, cunoștea bine oamenii și scandalurile din lumea cea aleasă și se măritase după Ciuntuleac, ca să-l aibă pe acesta paravan și unealtă.

Paravan îi era pentrucă în casa lui se'ntâlniau cei mai îndârjiți dintre compatrioții ei, emigranți polonezi, și puteau să-și urzească planurile fără ca să se teamă că vor fi spionați, iar unealtă și-l făcea trimițându-l mai ici, mai colo și puind prin el fel de fel de treburi la cale. Trăia, dacă e vorba, numai pentru patria ei, nenorocita Polonie.

Era copilă de vre-o opt ani când tatăl ei, după revoluțiunea de la 1830, fusese nevoit să-și părăsească țara. Stabilindu-se la Paris, Olga și-a petrecut acolo anii copilăriei și ai primei tinerețe — în luptă cu multe și mari nevoi.

Soarta i s'a mai schimbat după vre-o zece ani, când tatăl ei a murit și a lăsat-o sub ocrotirea compatrioților săi. Fată cu deosebire frumoasă mai ales în ceeace privește formele trupești, ea era bine plătită mai întâi ca model pentru pictori și sculptori, iar în urmă și ca figură incântătoare în tablorile vivante, care erau la modă. O presentau compatrioții ei mai ales la seratele lor și la cluburi mai intime.

Așa a ajuns să facă cunoștința unui boier bătrân, care a luat-o sub protecțiunea sa și a adus-o la Iași, unde nu se presenta decât în cercuri de tot intime.

In timpul revoluțiunii de la 1848 Polonezii erau gata de răscoală și nu așteptau decât ca răsculații din Ungaria și cei din țările române să iasă învingători. Mulți dintre revoluționarii polonezi intraseră în oștirea maghiară, și doi dintre cei mai vestiți generali ai lor, Henri Dembinsky și Iosef Bem, conduceau oștiri de ale răsvrătiților din Ungaria cu gândul de a răsbi 'n Galiția și de acolo la Varșovia, unde toate erau puse pentru revoluțiune la cale.

Rușii au înăbușit însă mișcarea în țările române și au trecut apoi pe la Predeal și pe la Rodna Carpații.

După ce Artur Görgei a capitulat la Șiria în fața generalului Paschievici, emigranții din Moldova erau cuprinși de cele mai vii temeri. Generalii Dembinsky și Bem căutaseră scăpare în Turcia, iar ceilalți emigranți apucau fiecare 'n cotro putea, ca să scape de sbirii Rusiei.

In mijlocul acestei zăpăceli a luat Olga hotărârea de a se mărita după omul de încredere al consulului austriac.

Era aceasta pentru dânsa cea mai mare jertfă.

Admirată mereu fie ca model, fie 'n tablouri vivante, ea ajunsese încetul cu încetul să fie încântată de sine însași. Ceea ce-i stăpânea întreaga ființă era cultul trupului său, care i se părea o adevărată minune, și cea mai de căpetenie preocupare a ei era să nu facă nimic ce ar putea să-i schimbe formele trupești. Iși păzia cu toată râvna sănătatea, alegea mâncările așa, ca nici să nu slăbească, nici să nu se 'ngrașe, se feria de ori-și-ce abuz și cea mai mare mulțumire a ei era să se admire pe sine însași în oglindă ori să-și pipăie prin întunerec pe mângâiate brațele, umerii, bustul, șoldurile și pulpile. Era deci cuprinsă de simțământul, că prin căsătorire le jertfește toate aceste, le dă pradă soțului, le pângărește. Un fel de scăpare era pentru dânsa gândul, că Ciuntuleac, cu vre-o doi ani mai tânăr decât ea, îi era cu desăvârșire supus și nu se mâhnia dacă-l lua drept un fel de slugă, care le face toate bucuros și se mulțumește cu ceea ce i se dă, iar în casa lui n'o mai urmăria nimeni și compatrioții ei puteau să se adune fără temere.

Adevărul era, ca Ciuntuleac le făcea toate după îndrumările primite dela stăpânul său, Consulul, care nu era de loc prieten al Rusiei și ținea ca omul său de 'ncredere să aibă drept soție o femee, car știe multe și prin care li se pot da, la nevoie, emigranților polonezi cuvenitele îndemnuri.

Mai ales după ce s'a pornit războiul Crimeei, în care Polonezii puneau multă nădejde, casa lui Ciuntuleac era cuibarul tuturor urzelilor poloneze, căci Olga avea legături cu cei mai mulți dintre fruntașii din Moldova și prin aceștia se dumiria asupra celor ce se petrec.

A trecut însă și războiul acesta fără ca visul Poloniei să se fi 'ntrupat, și acum Madam Olga era o năvalnică stăruitoare pentru unirea țărilor române, căci în gândul ei aceasta scădea puterea Rusiei. De la ea a pornit deci gândul de a-l pune pe Palea 'n legătură cu Baronul prusian, care putea să știe bine, dacă e ori nu să se facă unirea țărilor române.

E'nvederat, că ținea Olga să și-l aibă 'n apropiere și pe Palea, iar aceasta cu atât mai vîrtos, cu cât ea avea gânduri bine lămurite și'n ceea ce privește pe d-l Costache Guleș, tot unul, care știa să guste frumusețele desăvârșitelor forme trupești.

Pe când dar Palea se sbătea schimbându-și dintr'o clipă 'ntr'alta gândul, Ciuntuleac alerga, ca să scape de gura soției sale și l'a luat în cele din urmă pe prietenul său de guler, ca să-l ducă la Baronul prusian.

Nu atât din propriul său îndemn, cât dus, mai de unul, mai de altul, luat ca frunza de vântoase, a ajuns Palea 'n cancelaria Baronului de Richthofen.

Cu totul altele îi fuseseră gândurile când a luat hotărârea de a trece din Bucovina la Iași, și de aceea nu mai știa, ce să facă cu sine însuși.

Mai întâiu și'ntâiu nu mai putea să rămâie la casa boierului Costache Guleș. Când și-a găsit locuință și s'a mutat, era cuprins de 'nduioșare. Abia acum își dedea seamă, cât de mult ține nu numai la Coconul Costache, ci și la Cocoana Clotilda, la Lucia și la frățiorii ei, ba chiar și la Duduia Smaranda cea rea de gură. Plecând, era cuprins de simțământul, că rupte îi sunt pentru totdeauna legăturile cu casa, în care trăise zile plăcute.

Temându-se ca nu cumva să fie luat și el drept un fel de spion ca Ciuntuleac, el era hotărât să-și petreacă viața în retragere.

Așa a și făcut. Când se 'ntâmpla să 'ntâlnească pe vre-unul dintre puținii săi cunoscuți, el era scurt la vorbă și cu desăvârșire discret. Tot așa în cancelarie. Din el nu putea nimeni să scoată nimic. Vorbia numai ca să ceară vre-o lămurire ori vre-o îndrumare.

Iși dedea foarte bine seamă, că se cuvine să se ducă pe la Ciuntuleac, ca să-i mulțumească pentru osteneală. Era și hotărât s'o facă aceasta — deși nu uitase cele ce Coconul Costache îi spusese despre Ciuntuleac și despre Madam Olga. Se amâna însă de azi pe mâne, căci îi era greu să dea ochi cu Madam Olga, pe care o știa femee vorbăreață și pornită a-i descoase pe alții.

Incă mai greu îi era să se ducă la Cocoana Clotilda, deși aceasta la despărțire îi spusese, că e așteptat la casa ei totdeauna cași—când ar fi membru al familiei. Era hotărît să se ducă și toate serile, înainte de culcare, își punea de gând, că ziua următoare neapărat se va duce. N'o făcea însă, căci era strâmtorat în urma legăturilor sale cu Prusianul, cu Ciuntuleac și cu Madam Olga și nu știa ce să zică și cum să se poarte.

Viața i se mărginia deci la slujba lui, în care era zelos și le făcea toate la țanc, cum se deprinsese prin școlile nemțești.

Intra și ieșia la timpul hotărît, nici mai curând, nici mai târziu. Se'ntâmpla câte-odată să sosească prea de vreme. Atunci el se plimba 'n sus și'n jos, dar nu intra decât la oara regulată. Tot așa la masa lui, în saltarul lui, în dulapul lui, în rafturile lui fie-care lucru se afla unde îi era locul, încât noaptea dacă l'ai fi sculat din somn, ar fi fost în stare să iee pe'ntuneric ori-și-ce lucru de unde-l știa pus.

Lucrările de ori-ce fel și le făcea liniștit și fără pripire și nici odată nu uita ceea ce i s'a spus odată, orice trebuia să știe, încât te puteai răzema în toate privințele pe el. Pe lângă toate aceste mai avea și slova curată, frumoasă și citeață, ba mai știa și rusește, lucru de mare 'nsemnătate în împrejurările de atunci. In curând deci Baronul a ajuns să aibă slăbiciune de el și să-i dee toată încrederdea, încât îl punea până chiar și să copieze rapoartele adresate Regelui său.

Aceasta-l făcea pe Palea cu atât mai stăruitor în gândul de a se feri de cei ce-ar putea să-l ispitească, mai ales de Ciuntuleac, omul Austriei, despre care Baronul vorbia totdeauna rău.

Dar de Coconul Costache să nu se ferească?

Se simția Palea dator să aibă inima deschisă față cu binevoitorul său. Da, dar în fața acestei datorii se afla datoria către Baronul, care-i arăta cea mai deplină încredere.

Trăia deci singur în mijlocul lumii pline de oameni porniți a-l ispiti, cu gândul numai la treburile ce avea să facă și la cei de acasă, mai ales la Aglaia, care îi scria mai des decât în trecut.

Lucrul acesta nu putea să rămâie așa.

D-l Costache Guleș se simția jignit și i-o spunea aceasta din ce în ce mai stăruitor soției sale. Cocoana Clotilda, știindu-l pe Palea om sfiicios, care în toată clipa se teme, ca nu cum-va să supere pe alții, îl desvinovăția, dar era și ea mâhnită, că-l vede pe soțul ei supărat. In același timp era mereu neliniștită de temerea, ca nu cumva el, om lipsit de experiențe, să cadă în vre-o ispită și să apuce drumuri pentru el primejdioase.

„Trebue, — își zicea dar, — neapărat trebue să găsesc vre-un mijloc spre a-l aduce".

Și gândul ei era să ceară mijlocirea Duduiei, care era pe lângă toate celelalte și un fel de sfredeluș.

Cu totul altfel Madam Olga, care era cu gândul mereu la cauza sfântă, în vederea căreia voia să se folosească de Palea. Mai avea însă pe lângă aceasta și socotelile ei cu Coconul Costache, care de la un timp încoace părea a fi perdut gustul pentru frumuseța desăvârșitelor forme trupești. Ii făcea deci amarnice mustrări soțului său, care alergase ca un smintit de dragul nerecunoscătoarei sale rude. Nu i-a rămas deci în cele din urmă lui Ciuntuleac decât să-și iee inima 'n dinți și să meargă la Palea, ca să-l iee pe sus și să-l ducă la soția sa.

Madam Olga-l întâlnise 'n mai multe rânduri pe Palea și-l știa om tăcut și neapropiat, care cântărește fiecare vorbă mai nainte de a fi rostit-o și foarte cu anevoia se dă pe brazdă. Ea era însă femee cu multe mijloace, care învârtise în viața ei multe capete și știa, cum să-i iee pe oameni, ca să și-i facă pe plac. Știa, mai presus de toate, că inimile se deschid și limbile se desleagă în fața celor ce ni se prezintă 'n cămașă. L'a primit deci pe Palea pe neașteptate, ca bun prieten și scumpă rudă, ce-i drept, nu'n cămașă, dar într'un camisol foarte curat, nu însă tocmai bine 'ncheiat pe trupul cel frumos.

O femee blondă, de statură mai mult decât mijlocie, cu trupul mlădios și acum pornit spre grăsime, cu fața de păpușă zîmbitoare și cu un cap par'că prea mic și acoperit de un păr scurt și'ncrețit cu multă îngrijire, nu trecută, încă tot frumoasă în toate amănuntele. La anumite gesturi mânecile cele largi ale camisolului cădeau spre umeri, încât ieșiau la iveală brațele rotunde, pline și albe. La alte mișcări se desfăcea camisolul încât se zăriau gâtul și încă mai frumoșii umeri dimpreună cu o părticică din sînul — toate ca din întâmplare și fără de sfială supărătoare.

Făcând întrebare în ceea ce privește pe Coconul Costache și pe Cocoana Clotilda, ea a aflat, că Palea, de când cu plecarea sa din casa lor, n'a mai trecut să-i vadă.

„Aceasta mă miră, — a grăit dânsa.—După cele ce mi-a spus soțul meu te credeam intrat mai adânc în intimitatea familiei. Sunteți prieteni buni d-ta și d-l Guleș.

„Despre o prietenie în înțelesul adevărat nu prea poate să fie vorba, — răspunse Palea. — Ne despart starea, rangul și vârsta."

Madam Olga era mulțumită de răspunsul acesta.

„Ai multă dreptate, — întâmpina ea strângându-și camisolul pe pept. Coconul Costache e om cu multe mijloace și ține să fie pus în rândul boierilor mari — ceea ce i se și cuvine de altminteri, iar Cocoana Clotilda e mândră de soțul ei. Cu totul altfel suntem noi, Ciuntuleac și eu, care ni te socotim în toate privințele de o potrivă ca rudă bună și prieten adevărat. Da, — urmă peste puțin, — nici odată Cocoana Clotilda nu te-ar fi socotit vrednic să te primească, precum mă vezi pe mine, desbrăcată aproape".

Palea se simția și el cu totul apropiat de ea și scos din obicinuita lui sfială.

„Vă'ncredințez, Doamnă, că nu vă'nșelați socotindumă precum ziceți. — grăi dânsul desghețat. Nu am în adevăr, aici la Iași, pe nimeni atât de apropiat ca d-voastre".

Se mira și el însuși, cum a ajuns să facă mărturisirea aceasta după gândurile ce-și făcuse mai nainte despre Ciuntuleac și despre frumoasa lui soție.

Madam Olga i se uită zâmbind în ochi.

„După câte am aflat eu, — zise, — tot e cine-va, cu care n'avem să ne credem în privința aceasta de o potrivă".

El rămase zăpăcit.

„Nu pot, — grăi, — să-mi dau seamă — cine anume".

„Vezi, — stărui dânsa, — tot n'ai inima deschisă". Mă bate gândul, că Duduia Smaranda nu din senin petrece atât de adese-ori pe la casa Boierului Costache Guleș.

Palea sări ca'nțepat de vespe 'n picioare.

Sunteți, Doamnă, pornită pe o cale greșită, foarte greșită, — o'ncredință el. Duduia Smaranda e prietena Cocoanei Clotildei: atât și nimic mai mult".

Madam Olga isbucni 'ntr'un râs nervos.

„Pentru-că Cocoana Clotilda e, din păcate, soția Coconului Costache", — zise ea apăsând asupra vorbelor.

Palea era indignat.

Nu-l ierta pe el firea să audă asemenea vorbe fără ca să se răsvrătească. Prea-l socotia pe Guleș om cum se cade pentru ca să sufere bănuiala ascunsă 'n dosul celor grăite 'n fața lui.

„Vi s'au spus, Doamnă, minciuni infame, — zise el D-l Guleș e, ce-i drept, binevoitor față cu Duduia nu numai pentrucă ea e prietena soției sale, ci și pentrucă e rudă apropiată a unor buni prieteni ai săi și femee cultă și plăcută 'n societate. Dar, — nu ar trebui poate să vă spun, — nu odată am auzit-o vorbind foarte rău despre Guleș".

Madam Olga iar isbucni în râs nervos.

„Tocmai aceasta dovedește, că am dreptate, — stărui dânsa. Are cuvinte de a-l grăi de rău, — multe și puternice cuvinte. O fată mare și mai ales una cam bătrăioară nu poate decât să-l grăiască de rău pe bărbatul căsătorit, care a știut s'o scoată din minți".

Palea clătina îndărji din cap.

Madam Olga, care ședea pe canapea, se dete puțin la o parte, ca să-i facă și lui loc.

„Șezi, — stărui, — ici lângă mine, ca să vorbim ca prieteni, fără de 'nconjur".

„Nu-ți șade rău să ții la bunul nume al binevoitorului D-tale. Nu te supăra însă, dacă-ți voi spune, că ești un copil lipsit de pricepere. Ai intrat în o lume, pe care n'o cunoști, și trăiești între oameni, ale căror apucături nu se potrivesc cu felul de a fi al D-tale. Te miri deci când ți se spun adevăruri ca acestea. Eu îl cunosc pe Guleș — foarte bine, foarte de aproape, îi știu toate 'ndemnurile și cunosc și lumea, în care trăiește. Mă simt datoare să-ți deschid ochii. Bagă de seamă, că el vrea să te'ncurce cu Duduia, ca să te aibă paravan, iar ea-l ajută, ca să scape de temerile, pe care le are. Duduia nu se dă la o parte pentrucă om cu mijloacele D-tale, intrat odată în familia ei, care are multe legături, poate să ajungă departe".

Palea iar sări în picioare.

Ea-l cuprinse cu brațul și-l opri lângă dânsa.

„Stăi binișor și păstrează-ți bunul cumpăt, — grăi dânsa. Eu ți-am spus'o aceasta, ca s'o știi. Dacă n'o crezi, du-te cât mai des pe la Cocoana Clotilda și fii cu ochii'n patru, ca să te 'ncredințezi. Vom mai vorbi apoi după ce te vei fi dumirit, și nu mă'ndoiesc c'o să-mi dai dreptate când vei afla, ce fel sunt socotelile, pe care le am cu Coconul Costache al D-tale".

Palea stetea ca pe spini și jăratec.

„Iar acum, — urmă ea schimbând vorba, — să îmi spui, cum stai cu Prusianul".

„A, vrei să mă ispitești !? — Nici să mă tai nu scoți din mine nimic ! — zise el în gândul lui.

„Nu cer să-mi faci destăinuiri, — urmă ea. Nu ! Nici că ai fi 'n stare. Nu-ți spune și nu-ți arăta Baronul decât ceea ce voiește să afle aceia, cu care te știe 'n legătură. Țin dar să te povățuiesc, ce ai și ce nu ai să le spui altora. M'ai înțeles !?"

Palea era zăpăcit și zăpăcit a și rămas.

In nr. viitor: **Vinovății mici.**

Popas

Eu m'am întors în cula mea, la țară
și toată ziua-am stat visând sub boltă,
pe unde—îmi spuneă pândarul—astă-vară
sub vrejuri ce suiau vânjos în pară
creșteau purcei de struguri drept recoltă.

Acum e frig și bolta e golașă;
dar, jinduind la tot ce mă'nconjoară,
la câmpul gol, la floarea din cămașă,
am re'nviat simțirea pătimașe
ce m'a legat de-acest pământ odinioară.

Și mi-au venit, cât ziua e de mare,
copiii mei, — țăranii, — ca să știe
de le mai dă pământ sau le ia, oare?
că eu le-am dat întreaga mea moșie
și-am dat să fie'n lume alinare.

Dar nimeni nu mi-a dat o mângâiere;
doar seara, când în zări s'a despletit:
fuioare de tămâie și de fiere,
isvoare zâmbitoare spre tăcere,
iar pe biserică, luceafărul sfrivit.

Și'n noaptea, care se lovià de lume,
de lumea hărțuită de năcazuri, —
din fluier și cimpoi peste zăplazuri
porniră doinele pe iazuri
târâș, grăpiș, ca peste ape, spume...

Marcel Romanescu

Tablou în amurg

Impurpurat, pe după dâmb,
Se'nchină soarele'n vecerne
Și-o bură de scântei așterne
Pe'ntinse lanuri de porumb.

Scoțând prelungu-i scârțâit
Se-apleacă-o cumpănă în zare.
Iar stoluri albe de cocoare
Se-afundă'n largul asfințit

La o răspântie de drum
Un călăreț pribeag se-oprește...
Din zori de zi călătorește
Și-o troiță cum vede-acum.

Ținând de frâu truditu-i murg,
Smerit, pe gânduri el rămâne —
Și'n fața troiței bătrâne
Se'nchină'n tainicul amurg...

Ion Gane

Miniaturi de toamnă

Fântâna...

Cumpăna putredă scârție 'n ploai
Nimeni nu vine, izvoru-i secat,
Negura, frunza și vântul o 'ndoai
Cocorii, cocorii
Toți au plecat...

O iederă lungă, doar ea se mai țin
Singura viață, și ea fără rost ;
Nici fata cu ile pe-aci nu mai vine
Florile, florile,
Parcă n'au fost...

Negre izvoare fântâna desfundă,
Când toamna târzie se caută 'n ea,
Un ochiu plin de lacrimi pe apa profundă.
Și frunzele, frunzele
L'or astupa....

Biserica părăsită

Pe ziduri negre, măcinate
Coboară nouri ruginii,
S'aud scâncind cocorii, bate
Vârteju'n ușele pustii...

Icoane, vechi, cu sfinți de-altădată
Stau mohorâte prin unghere,
Biserica-i ruină toată,
O 'ngroapă ciorile stinghere...

La o fereastră spartă plânge
Prin frunze moarte — o păsărică
De-atâta toamnă ea se strânge
In penele ei reci, i-e frică...

Ce-a mai rămas din sărbătoarea
Prea credincioșilor părinți...?
Atâtea frunze — au nins cărarea
Și's părăsiți atâția sfinți...

CONST. ASIMINEI

CITIȚI
Cuvântul Liber
viguroasă revistă
politică și culturală
scrisă de cel mai
apreciați publiciști
:: independenți ::
Exemplarul 5 Lei

Separarea puterilor în domeniul literaturii

de N. MIHĂILEANU

Imi aduc aminte că într'o schiţă din literatura rusă se vorbeşte de un scriitor care obişnuia să citească numai ceea ce scrie el. Ei bine, mie mi se pare că acest cusur îl au mai toţi scriitorii de romane, nuvele sau poezii. Căci foarte arareori ne este dat să constatăm că aceşti literaţi mai vor să citească şi din cele scrise de alţii.

Bine inţeles, că spunând aceasta, — mă gândesc nu atât la cei care au încetat de a mai scrie, cât mai ales la cei care sunt în plină înflorire şi în neîntreruptă activitate. Indeobşte aceştia sunt prea plini de ei înşişi prea încrezuţi şi prea îndrăgostiţi de scrisul lor, pentru ca să nu fie porniţi a nesocoti, a dispreţui şi chiar a ignora mai tot ce se scrie de către contimporani. In orice caz, fapt sigur este că un asemenea scriitor, de pildă un poet, chiar când binevoeşte a se ocupa de poeziile altora, nu poate îndeobşte să facă aceasta, decât cu judecata preconcepută, că *toate* poeziile scrise de alţii trebue să fie inferioare celor de dânsul compuse.

De aceea, cred nemerit să ne întrebăm: se poate ca un scriitor în neîntreruptă activitate, să fie în acelaş timp şi un profesionist în critica literară? Sau şi mai lămurit: Este oare *compatibilă* stăruitoarea îndeletinicire de scriitor cu profesiunea de critic literar?

Negreşit că aci mi se poate pune înainte exemplul unui prea cunoscut critic dela noi, care într'o vreme făcea următoarea mărturisire: „Eu scriu nuvele pentru critici, şi fac critici pentru nuvelişti". Şi într'adevăr, că acest cunoscut literat, şi astăzi continuă să cumuleze îndeletnicirea de scriitor de nuvele cu profesiunea de critic literar.

Totuşi, nu fără mirare am văzut că tot acest literat, ocupându-se de cele arătate de clasicul Horatius cu privire la rolul criticei, exclamă: Admirabilă definiţie a criticei! Şi cred că-mi este cu totul îndreptăţită mirarea. Căci iată ce susţinea Horatius în a sa *Arta Poetică*: „Prefer să îndeplinesc rolul gresiei, care deşi nu tae, ascute fierul. Fără să scriu eu însumi, voi învăţa pe alţii arta scrisului".

Inţelegeţi?

Bătrânul literat latin în clipa când îşi compunea *Arta Poetică*, socotea, că nu trebue să fie şi scriitor, cel care vrea să înveţe pe alţii arta scrisului. Este aşa dar acest literat latin în vădită contrazicere cu prea cunoscutul critic român, care-şi mărturiseşte şi dovedeşte că scrie nuvele pentru critici, şi face critici pentru nuvelişt. De aceea, cred că-mi este iertat să mă mir, că acest critic şi scriitor român aplaudă tocmai pe Horatius, care cu privire la rolul criticului avea o părere cu totul opusă celor de dânsul susţinute şi practicate.

* * *

In orice caz, fapt neîndoios este că îndeobşte cei cari şi-au luat rolul de critici, — nu sunt şi scriitori. Şi când spun aceasta, mă gândesc mai ales la cumpănitul Titu Maiorescu. Ei bine, el până la sfârşitul vieţii o singură clipă nu s'a lăsat robit de tentaţia de a scrie nuvele, romane, piese de teatru sau poezii. Căci este sigur că el nici măcar nu a încercat să devie şi scriitor. Numai aşa se explică, pentru ce de la dânsul nu avem nici măcar o singură dramă într'un act. Şi nu se poate spune, că prestigiul şi autoritatea, de care se bucura, nu erau în măsură să-l ispitească a-şi impune la teatrul naţional măcar 2-3 drame.

Dar mi se pare, că nu greşesc dacă afirm, că şi cei mai de seamă critici streini, nu au fost în acelaş timp şi scriitori. Aşa au fost de pildă: Taine, Brunetière, Lanson, Faguet, etc. Şi chiar Sainte-Beuve, numai până la o vreme a fost şi critic şi poet. De când însă critica l-a absorbit, el a încetat de a mai fi şi poet.

De altfel, în domeniul artelor, se poate şi mai bine vedea, că îndeobşte nu sunt nici muzicanţi, nici pictori şi nici sculptori, cei cari fac critica în muzică, pictură sau sculptură.

Şi acum o întrebare: Pentru ce caut eu să scot la iveală cele de mai sus?

Pentru că la noi se observă că mai totdeauna comitetele de lectură sunt date pe mâna scriitorilor, care se improvizează în critici. Vreau adică să spun, că ori de câte ori este vorba să se cerceteze, dacă vre-o piesă de teatru merită să fie jucată, sau dacă vre-o altă producţie literară, trebue să fie editată, — se recurge mai totdeauna la cei cari sunt reputaţi ca scriitori. Aşa se procedează când se aleg directorii de teatru, aşa se procedează când se compun şi comitetele de lectură, fie la teatre, fie la casele de editură.

Şi rezultatul?

Rezultatul este că îndeobşte aceşti reputaţi scriitori nu prea excelează în profesiunea de critici. Şi cusurul lor mai mare este că greu, foarte greu se hotărăsc să-şi arunce ochii pe manuscrisele încredinţate lor spre cercetare. Căci, ei sau sunt veşnic cu capul plin de idei şi de proiecte de noi producţiuni care sunt în curs de elaborare, — sau sunt prea îndrăgostiţi şi orbiţi de ceeace au scris ei, pentru a mai crede că trebue să-şi cheltuiască vremea, citind şi pe alţii.

Aşa se explică, pentru ce, foarte greu şi aproape cu neputinţă este pentru mulţi autori ca să-şi vadă citite producţiunile de către aşa numitele comitete literare. Aşa se explică, pentru ce pe la teatre şi pe la casele de editură zac cu lunile şi cu anii maldăre de manuscrise neştiute, nevăzute şi necercetate de cei ce şi-au luat sarcina să le cerceteze. Aşa se explică şi ciudatul fapt, că nu de mult un cunoscut literat nu s'a sfiit să afirme, că un roman, care mai acum 4-5 ani a fost premiat de Academie, nu a fost citit nici chiar de aceia cari au făcut raportul pentru premierea lui. Atât de mult este răspândită şi înrădăcinată credinţa, că cei însărcinaţi cu cercetarea manuscriselor,, nu le citesc, nici chiar pe acelea, pe care vor să le premieze!

Dar se pare că lucrurile nu merg mai bine nici chiar atunci când cei din comitetele de lectură îşi dau părerea, numai după ce au citit manuscrisul. Căci şi atunci, ei nu se îndură să cerceteze decât manuscrisele acelora, care li sunt, sau recomandaţi sau cunoscuţi ca îndrăgostiţi de ideile sociale şi procedeele literare foarte plăcute lor. Şi aceasta se întâmplă mai ales la teatru.

Bine înţeles, că nici din această părtinitoare judecată n'ar putea izvorî prea mari greşeli, dacă cumva cei puşi să judece de exemplu, o piesă de teatru, ar fi chiar nişte excelenţi autori de piese teatrale. Dar lucrurile nu stau tocmai aşa. Căci mai adeseori li se dă pe mână soarta literaturii dramatice, tocmai acelora, care, deşi excelenţi nuvelişti sau romancieri, sunt totuşi mediocri autori de piese teatrale.

Aşa se explică, pentru ce, de exemplu la teatrul naţional au fost şi sunt rând pe rând cu răceală primite de public atâtea piese, care cu zgomot au fost impuse de vre-un membru din comitetul de lectură, şi cu mare cheltuială de bani şi de energie au fost jucate în pagubă şi spre pagubă. Căci, trebue să ne gândim, că prin jucarea acestor nereuşite piese, s'a zădărnicit reprezentarea atâtor alte piese meritoase.

In Franţa s'au întemeiat societăţi literare, care şi-au pus în gând să scoată la lumină şi să reediteze pe scriitorii dovediţi, că pe nedrept au fost pe vremuri neluaţi în seamă. Oare, şi la noi n'ar fi nemerit să se cerceteze cu deamănuntul măcar la teatrul naţional mulţimea manuscriselor, pe care cei din comitetele de lectură de pe vremuri le-au respins, fie citindu-le, fie şi nearuncându-şi ochii pe ele?

* * *

In orice caz, este de crezut că lucrurile ar merge mult mai bine, dacă şi în domeniul literaturei s'ar aplica principiul separării puterilor.. Numai astfel, s'ar putea face ca manuscrisele prezentate spre cercetare, să nu mai zacă nevăzute şi necercetate prin dulapurile caselor de editură. Numai astfel s'ar putea nădăjdui, că prin podurile şi pivniţele caselor de editură n'ar mai sta cu miile nevândute tipăriturile, care, fie din nepricepere, fie din complezenţă sunt aprobate de literaţii improvizaţi în critici.

Căci să nu se piardă din vedere şi faptul că e firesc, ca un critic profesionist să nu-şi dea cu prea mare uşurinţă părerea asupra unei scrieri. Şi aceasta şi din pricină, că e ţinut ca să-şi poarte mai multă grije de reputaţia sa de critic acela, care nu are decât profesiunea de critic.

Ori cum însă, neîndoios este că scriitorul reputat, care se improvizează şi în critic, — ori cât de nedestoinic s'ar arăta el în domeniul criticei — nu şi-ar vedea ştirbită de cât reputaţia sa de critic improvizat. Vreau adică să spun, că pe când criticul profesionist şi-ar zdruncina, dacă ar greşi, tot creditul său moral, — din potrivă literatul improvizat în critic, chiar păcătuind şi de nenumărate ori în domeniul criticei ar rămâne totuşi cu aureola de literat neştirbită.

De aci dar izvorăşte pentru criticul de profesiune şi acea trebuinţă de a-şi cumpăni bine şi îndelung aprobările sau dezaprobările. In orice caz, este de nădăjduit, că mai bine şi mai repede s'ar face alegerea manuscriselor prezentate spre cercetare, dacă în comitetele de lectură, în lipsa unor critici reputaţi ar putea pătrunde şi oameni, care deşi nu ar fi în frunte unşi ca nuvelişti, romancieri, autori dramatici sau poeţi, — ar avea totuşi de partea lor, alăturí de cultură şi de bun simţ, mai multă bunăvoinţă şi mai puţin spirit de prezumţiune.

M. MIHĂILEANU
Profesor, Piteşti

Bibliografii

A apărut în ediţia Iuliu Gross din Heidelberg *Gramatica Germană* de Ludovic Leist, profesor secundar. Gramatica, ediţia a doua cu totul refăcută, formează un volum de aproape 500 pagini şi e lucrată după metoda Gaspay-Otto-Saner.

Au apărut în ed. „Cultura Naţională":
Alexandru Russo. Cântarea României.
Ion Foti. Prometeu şi Perşii lui Eshil.
Lucian Blaga. Filosofia stilului.
Matei Ion Caragiale. Remember.
Niculae Firu. Oradea-Mare.
I. Floroiu. Catehismul Industriaşilor. — Noul creştinism de Saint-Simon.
M. Hodoş. Legile sociale de Gabriel Tarde.
Traian Lalescu. Calculul Algebric.
G. Demetrescu. Distanţele cereşti şi structura universală.

I. F. Buricescu, professeur de la Mission Universitaire Française en Roumanie. Petite Anthologie pédagogique, manuel à l'usage des élèves de la 6-e année des Ecoles Normales.

I. F. Buricescu, profesor de pédagogie et *R. Pauly*, professeur de la Mission Universitaire française en Roumanie. Petite Anthologie pédagogique, manuel à l'usage des élèves de la 6-e année des Ecoles Normales.

Iulian Rick, prof. de Geografie. „Climatografia Câmpiei dintre râul Olt şi râul Argeş" (cu 12 figuri); lucrare premiată cu premiul Năsturel de 5.000 lei (1923).

Teofil Sauciuc-Săveanu. „Memnon, titularul decretului de Onoare Atenian J. C. II, 1,356".

Ch. Gr. Gheorghiu, prof. în Iaşi. „Contribuţiuni la Climatografia Iaşilor II".

V. Babeş, membru al Academiei Române. „Contribuţiuni la diagnosticul şi combaterea cancerului"; 13 pagini 5 lei.

Dr. Aurel Metzulescu, medic primar al spitalului de contagioşi, Craiova. „Tratamentul cărbunelui prin doze massive de ser anticarbonos pe cale intravenoasă".

„Bulletin de la Section Scientifique de l'Académie Roumaine", publiée par le Secrétaire de la Section, *dr. Antipa*, membre de l'Académie Roumaine. Cuprinde studii de G. Marinescu, N. Leon, Zacharia C. Panţu şi Dr. Th. Solacolu, Dr. I. Lepşi, etc.

Din publicaţiunile Academiei:
N. Iorga. Comemoraţia lui Iules Michelet.
C. Rădulescu-Motru. Andrei Bârseanu şi Naţionalismul.
N. Iorga. Note Polone.
Alexandru Marcu. Romanticii italieni şi Românii.
G. Bogdan-Duică. Viaţa şi ideile lui Simon Barnuţiu.

S'a pus în vânzare
Almanachul ziarelor
Adeverul şi Dimineaţa
pe anul 1925
cu un bogat material literar şi calendaristic,
şi un numar mare de clişee în legătură cu
toate evenimentele din cursul anului.
Cereţi-l la toate librăriile şi la chioşcurile de ziare
PREŢUL LEI 30 EXEMPLARUL

Cântecul ei

(Feciorul lui Nenea Tache Vameşul)

— Nu ştiu cum vom scoate-o la căpătâi, dar, pe cât se pare, lucru nu-i tocmai uşor; copilul a fost bătut — asta e de netăgăduit; aşa fiind, ve-ţi avea îndatorirea de a pune Eforia în curent cu împrejurările în cari s'a comis mişelia iar bruta va urma să-şi primească pedeapsa!

— Dar domnul meu, abia acum aud de întâmplarea asta; evident, copil; a văzut caisele, a sărit, a luat. Nu văd deci, în tentaţia asta, o crimă. Mecanicul va fi chemat personal de mine, la ordine! Astfel fiind, nimeni nu va mai avea a se plânge!

— Copil, copil, dar v'aţi întrebat al cui e acest copil? Este copilul Eforiei doamnă, aşa să ştiţi — e fratele unui demnitar al ei! Odată plângerea ajunsă la centru, riscaţi să vi se închidă stabilimentul, iar eu, să-mi car schilozii în altă parte! Ş'apoi, răspunderea mea?

— Răspunderea e a mea şi deci nu ve-ţi avea de suferit vreo consecinţă.

—Din contră! Eu sunt *„medicul"* coloniei; colonia a fost ultragiată prin urechiala administrată unui membru al ei şi colonia e chiriaşa unui stabiliment care e al d-v. Urmează dar că trebue să se dea o reparaţie autorităţii superioare, alias instituţia care a creiat colonia, care, la rândul ei, a ocupat un stabiliment care face parte din patrimoniul d-v. şi deci, mecanicul aparţine stabilimentului. Or care ar fi însă admonestarea ce veţi face nemernicului, ea nu va compensa neplăcerea blesării îndurată de instituţie şi mai puţin de reprezentantul ei, care a fost păruit de un fochist!

— Dar mă rog, ce reparaţie urmează să...

— Doamnă, eu cred că.... în or ce caz, voi referi, ş'apoi...

— In ceiace mă priveşte personal, eu voi lua măsuri contra mecanicului încriminat, şi în urmă...

— Doamnă!...

— Domnule!...

* * *

Toată conversaţia asta triunchiată, ironisită şi fără normă, am ascultat-o din umbra parfumată a vestibulului doamnei Veleanu, prăbuşit pe un covor adânc, plin de scaeţi, fiert de soare, dăsculţ şi cu sânul plin de poame zmorcăite.

Din admonestările schimbate între cei doi suverani ai stabilimentului dincolo de uşa de lac alb a salonului, prin rozeta căreia, veneau pe reticenţele dialogului ciuntit de eforturile mâniei, fulgerile cristalelor din năuntru şi parfumul ştofelor de preţ, am înţeles că e vorba de isprava mea — furasem caise!

Pe rama de argint a bălţii, din care venea în parcul bolnavilor luminile sperării, între poteca stabilimentului şi uluca cătrănită a hambarelor cu bucate, caişii Doamnei Veleanu, înşeila gherlande focoase de fructeca într'un imens zâmbet. In tufele de calomfir, se rostogoleau undele arzătoare ale arşiţei. In văpaia lor albă, tremurau fructele de soi, cu adieri de ananas. Doamna Veleanu îşi trăia doliul semeţiei la picioarele pianului.

Cercevelele înbrobodite cu zorele, ocroteau durerea din năuntru, cu pete solzoase de umbră. Maestoasa resemnare a castelanei cu capul de argint, îmi asigura isbânda, cu o discretă voluptate. Mamoşul Ianulescu, pitind în pulpanele halatului un cleşte dulgheresc, scotea măsele, în drum, prescria infuzii ca să încarce bugetul coloniei, or se iscălea migălos în coaja ulmilor, a căror boltă înăbuşea or ce posibilitate de iscodire. In stabiliment, „ţaţa" de la rezervă, învelea în trecere, cu prijniţe de nomol, fistule şi apcese. In patriarhatul acesta al uitării de sine, am intrat în undele scaeţilor. In drum, câteva lalele obosite, mi-au asigurat prada, cu surâsul lor tembel şi arzător, primenindu-mi usturimile ciulinilor, în făgăduinţi. O vultoare trecu mânioasă prin buchetele de poame, aprinzându-le mireasma. Mirodenia caiselor înviora ascunzişurile, cu parfumul epitafului. Am căzut în burueni. Unde-va, în lături, în spicele iscusite de sângerică, fulgera guşa fierbinte a unui ciocârlan izbit de insolaţie. Apele de foc ale nămiezului, pârguiau podoaba pământului încins, aurindu-i bogăţiile. In petele lor orbitoare, frunzişul îşi înclina semeţia. Dogoarea încropea adâncurile bălţii, amuţindu-i murmurul. Intr'acolo mai trăia fiorul temerii. Din sinfonia lui domoală, se apropia spre mâna mea încă nehotărâtă, ochii de leopard ai mamoşului, şi zâmbetul pufos al Doamnei Veleanu, întunecând oţelul din privirile internului.

Am apucat o cracă. Trambulina ei vioae ma cocoţat în praştia copacului. Un orizont de fructe înăpădea luminile bălţii, firimiţindu-i oglinzile pe toată întinderea zării. Invălmăşeala caiselor prin gura cămăşii, îmi sugruma suflarea. Parfumul lor bisericesc, îmi domolea isteţimea, iar îngrămădirea lor generoasă, aşeza vedeniile înbogăţirii în apele văzduhului şi în luminile ochilor, poezia imensităţii lui.

Dar beţia nu a ţinut mult! Uscioara găunoasă a pârleazului, s'a aplecat în iarbă şi pe sfârcurile boziilor, a alunecat o... şapcă. Muşamaua ei scorojită, se înălţa ameninţătoare, pe măsura ce firile de stuf se înpuţinau, scoţând din ea... capul lui Chiran. Palmei elui de frământător de nomol, mau tras de pe cracă, cu caise cu tot, şi strânsoarea lor însetată mi-a mustit avuţia din sân. Şi degetele lui de fier, au prins în menghinea lor, chica mea de *„visător"* jinduit şi căldura ei brutală, mi-a aprins urechile. Adus pe eşafodul înfrângerii, internul Ianulescu s'a închis cu principesa bunătăţii în salonul cu uşile de lac alb. In umbra lui regească, aşteptam hotărârea din năuntru. Dar ea nu se punea la cale pentru isprava mea *„nemernică"*! Internul Ianulescu tărăgănea sancţiunea, pentru a încovoia dragostea aceleia ce îl umilise în speranţele lui deşarte. Şi puntea le-o întindea spinarea mea buşită de pumnii lui Chiran. Şi într'un timp, pantofii de atlas, eşind din culcuşul covoarelor şi călcând peste tainele încuetorilor, uşa grea de lac s'a lipit de tapetele rumenite de splendoarea asfinţitului şi din rama ei strălucitoare, zâmbetul şi bandourile Doamnei Văleanu, o făcu mai albă. Arătarea, plimbându-şi doliul care îi pârguia emailul din obraji, pe dinaintea mea, se pierdu în întunericul mobilelor, mormăind spre doctorandul care o urma înclinat, scărpinându-se cu unghia inelarului, între mustăţile prăjite de tutun:

„Puteţi închide stabilimentul! Şi viziunea desrobirii mele se topi în frunziş, înfiorându'l".

Uitasem păruiala lui Chiran! Voluptatea furtişagului scăpat de rigorile vre-unei urmări pe care o aşteptam înfrigurat în josul rozetei de fildeş, risipise urmele ghionţilor omului cu şapcă. Eu nu *„optasem"* nimic din sfada lor mocnită; caisele de furat, îmi ajungeau. In schimb, Domnul Ianulescu, ceruse *„ceva"* şi întâmplarea cu făgăduiala pomilor, erea bine venită. Dar stăpâna frumuseţilor apuse, convenind pentru închiderea strabilimentului răpusese pe student!

* * *

Seara târziu, în parc, Firică capellmaistru, aplecându-şi capul cu vioară cu tot, moţăia de zor spre Domnul Ianulescu, care se apropia cu puricarele înfipte în subţiorile vestii:

— „Măi Firică, să nu care cum-va să te mai aud cu.... aia.... cu opera aia *„a mea"* — „CANTECUL ALA AL EI": „cu haina cernită, în veci tu vei fi, dacă cu „ALTUL" tu „vrei să fii."

SARMANUL KLOPSTOCK

După amiază, în parc

Razele se'ncurcă în frunziş.
Pe alei e horbotă de soare.
Vântul s'a culcat într'un ghioc de floare
Paşi se-aud arare, răscolind prundiş.

Intr'un colţ de umbră, ca într'o gravură,
O blondă guvernantă şi-a fixat profilul.
Lângă ea, pe bancă, nemişcat, copilul
Stă ca o păpuşe cu degetu'n gură.

E cald, şi lucrătorii care dreg cărarea
S'au întins în iarbă, sărutând pământul.
S'a topit pe buze, până şi cuvântul,
Numai bradul vânjos, spintecă dogoarea.

Dar vine înserarea cu obraji de humă.
Parcul e în zumzet ca un stup de-albine.
Seara, graţioasă cu degete fine
Strânge din grădină, horbotă de spumă.

A. Munte

Piatra N. Iulie 1924.

Viitorul nostru

Ne întâlnirăm în pădurea cu fabrica ce-şi suge pipa
şi-afumă cerul, ca să ţeasă hârtie albă şi cochetă
şi am strivit trecutul — vierme într'o gogoaşă violetă,
ca să sorbim din plinul amforei, înfrigurată, clipa.

Dar gândurile ţi-au zburat, de astă dată, înainte.
Te-ai întrebat ce-om deveni peste un an ori peste zece...
când vremea ne va strânge mâna'n mâna ei osoasă, rece
şi ne vom pârgori obrajii 'n jaru — aducerii aminte.

Pădurea s'a întunecat mai cruntă decât totdeauna.
Şerpi vineţi se 'mpleteau cu crengi. Mândria se frângea în brazi.
Şi munţi de cremeni scăpărau; cu foalele sufla furtuna
şi norii zilelor de mâine căliau în foc trei slove: Azi.

Ce-mi pasă dacă mâine tu ori eu, ori amândoi vom fi
de marmoră sau de cenuşă, fără cristale sau scântei,
când azi, în falduri îmi adii mireasma florilor de tei
şi ochii tăi umbroşi clipesc mai limpede din zi în zi.

Am vrut atunci să te sărut. Dar, buzele îţi erau reci,
Fiorii nopţi (ori ai vremii?) pluteau în preajmă—lilieci
şi aiurit, ţi-am spus: — Opreşte vremea, de nu poţi pasul să-i încetini;
când n'om mai fi amanţi, presimt, nu vom rămâne nici prieteni....

PETRE STRIHAN

Adeverul Literar şi Artistic
Preţul abonamentelor:
In ţară:
Lei 250·— pe timp de un an
„ 125·— „ „ „ 6 luni
„ 65·— „ „ „ 3 „
In străinătate:
Lei 500·— pe timp de un an
„ 250·— „ „ „ 6 luni
„ 130·— „ „ „ 3 „

Copiii şi tineretul găsesc o lectură cu adevărat plăcută şi instructivă precum şi o bogăţie de imagini, în excelenta revistă
DIMINEAŢA COPIILOR
De vânzare la depozitari, chioşcuri şi librării
UN EXEMPLAR 3 LEI

HAINE DE DAMA
cele mai noui modele începând
DELA 1500 LEI
GASIŢI LA MAGAZINUL
MONDANITE
Lipscani 22
RAION SPECIAL DE DIFERITE ŞTOFE, VELOURS DE LAINE, PLUŞURI, BIBERETURI, GABARDINE ŞI CĂPTUŞELI
MAI EFTIN CA ORI-UNDE!

CARŢI ŞI REVISTE

N. DAVIDESCU: CONSERVATOR et C-ia
Editura „Ancora" Bucureşti.

Noua lucrare în proză a d-lui N. Davidescu este un roman. Dealtfel, prima încercare; până acum l'am cunoscut: poet în „Inscripţii", critic în „Aspecte şi direcţii literare", nuvelist în „Sfinxul". Dela aceasta din urmă caracteristică a personalităţii sale artistice şi până la roman nu era departe. Cu „Cnservator & C-ia" pasul a fost făcut.

Felul cum e conceput şi realizat romanul d-lui N. Davidescu, ar putea da naştere deodată la două întrebări: este, pur şi simplu, o cronică? sau un roman? Raţiunea aceasta ar ieşi din aceea că fondul descrierii d-lui Davidescu nu e numai un fond real sau cu aparenţă de realitate, dar unul care aparţine imediat istoriei noastre politice şi sociale. Suntem obişnuiţi a crede că un adevăr istoric nu va putea constitui un adevărat roman, pe când jocul oricărei imaginaţii, cu descrieri psihologice nesigure, adeseori sterse sau numai schitate, îl numim todeauna roman.

N. Davidescu

De curând, ocupându-se de pletora de romane a Franţei de astăzi, Benjamin Cremieux — din trinitatea criticilor autorizaţi în care intră Thibaudet şi Paul Souday — spunea că în starea actuală a lucrurilor, romanul francez trece printr'o criză hotărâtoare. Romanul pasional sau analitic, departe de a concentra amploarea unui Flaubert sau Paul Bourget va trebui, fatal, să se îndrepte spre analiza şi descrierea adevărului istoric; regenerator şi controlat acesta ar putea oferi scriitorului toată bogăţia de fapte închisă în el, material care reflectează viaţa, cu nenumăratele şi nesfârşitele ei lupte. Un alt soiu de roman preconizat de Cremieux este cel biografic, exemplu: *Ariel ou la Vie de Shelley*. Nu concludem definitiv în vre-o direcţie sau alta. Suntem încă la începutul unei ere de prefaceri. Nu putem prevedea rezultatele. Ceeace rămâne însă indiscutabil este că orice roman bun trebue să aducă cu sine descrierea unor mişcări largi, încadrate într'un mediu social vădit caracterizt, cu personagii a căror acţionare motivează, iar nu prinde a deforma înfăţişarea normală a lucrurilor. Indiferent dacă romanul se bazează pe un adevăr istoric recunoscut, sau numai pe o simplă biografie, când talentul poate reprezenta artistic plăsmuirea materialului el rămâne totdeauna o operă de artă.

Referindu-ne la lucrarea d-lui N. Davidescu din „Conservator & C-ia", recunoaştem în ea calităţile deosebite ale unei opere literare. Chiar fiind faptul că evenimentele pe care se bazează acţiunea romanului ne sunt, în parte, cunoscute, dacă ni se dă o realizare oarecare, suntem mulţumiţi. Cum sunt înlănţuite toate acestea în opera d-lui N. Davidescu?

In primul rând printr'o ideologie proprie, — originală: este svârcolirea uriaşă a câtorva inşi de a salva vechea idee conservatoare din ameninţătoarea ghiară a viermilor noui şi superficiale. Către acest ideal acţionează teoretic *Toma Bărăgan* sau femeea cu simţuri desfrânate, *Torry*, care-şi vinde trupul pentru susţinerea ideei, — dar nu pe cale directă, ci pe aceea a satisfacerii unor ambiţiuni personale şi cointeresări financiare. Tot pentru sprijinul acestei idei se ruinează prinţul *Vladimir* prin factotumul său *Drăgan*, director al băncei, şi se îmbogăteşte *Muştiriu*, produsul nou al votului universal, mitocanul inconştient şi desgustător pentru care ideea apare când în „parfumul de mort" al Torry-ei, când în „gogoşarii şi muşchiul la frigare" dela gustarea politică oferită, la Enescu, de *Roman*, şi plătită de *Clopotaru*.

Cu oarecari nesiguranţe în adâncirea stărilor sufleteşti, poate din cauză că autorul se ţine la înălţimea evenimentului prin caractestica grăbită a stilului, d. N. Davidescu scapă amănunte fără să le înlănţuiască direct. *Vraca* apare rar, fără să ia parte la acţiune. Torry părăseşte câmpul de luptă pentru a se da la fund în toiul desnodământului. *Sică Boboc* — în fond o secătură entuziastă — are momente când e graţios (prin prostie sau sarlatanie). Aceasta e un merit. Cele câteva scene în care apare furtunos Sică Boboc sunt tipice pentru forţa de reprezentare a naturalului. Personagiul principal pare a fi până la un punct Torry. S'ar părea că ea conduce acţiunea *Rotaru*, reliefat până la un grad oarecare, nu poate primi sarcina aceasta care cade întreagă peste umerii lui Toma Bărăgan. El încarnează ideea (celelalte personagii sunt dar imediat secundare) şi apare printre rândurile romanului ca o adevărată fantomă: *„excelenţa"*.

Sunt pe alocuri caracterizări magistrale. Tot sufletul lui Toma Bărăgan, de pildă, reazimă în primele pagini ale capitolului XVI. Aci nu mai apare forma uşoară a reportagiului: cuvântul descncază atitudini, expresia ridică analiza psihologică până la desăvârşire:

„Bărăgan era încântat că a putut păstra cea mai deplină neutralitate, şi că va sosi liber de orice angajament „la tribună. Singura lui amărăciune era, acum, scandalul, „încă viu din jurul băncei; presa urma încă să-l exploateze deşi părea epuizat prin declaraţiile făcute de Torry, şi prin „mutismul îngheţat de până acum al lui Muştiriu. Socotea „drept un câştig însă faptul că lumea politică şi presa duşmană chiar, găsise ca o datorie de conştiinţă, că trebue „să ocolească pe cât cu putinţă, amestecarea numelui său „într'o tovărăşie în care, dealtfel, pe cea mai mare bună „credinţă, nu fusese decât o victimă. Se apăsase chiar, cu „acest prilej asupra lipsei sale depline de orice legături „efective cu treburile băncei, şi cu ale anexelor ei şi mai „puţin, şi se vorbia cu simpatie de dezinteresarea lui faţă „şi de propriul său capital afiat acolo. In atitudinea aceasta „vedea un început de loialitate mondenă la adversarii săi, „pe care o găsea de bun augur.

„Acum il interesa însă revista materialului politic, cu „care urma să se prezinte în faţa Camerei, şi cercetarea „amănunţită a fiecărei situaţii în parte.

„Vechia lui experienţă parlamentară, îi spunea că primul contact va fi foarte greu. Era informat că un popă, „plimbat ca o mascotă pe la toate mesele patriotice, primise însărcinarea să părăsească, fiind alături de alţii, cu „teatrală indignare incinta, şi-şi da seama că lucrul acesta „poate fi contaminant şi duce la golirea Camerei, sau la o „puternică manifestaţie ostilă. Cazul din urmă nu era primejdios, Primejdioasă însă era prima alternativă. Şi simţi „în inimă, la gândul acesta, un val de mânie. Il stăpâni „însă repede şi între cele două braţe întinse, ca două proptele pe marginea biroului, pieziş aşezat ca o insinuare şi „totuşi în picioare, drept ca un jurământ, exclamă distinct:

— „Şi totuşi eu nu am traficat niciodată, şi cu nimic!"

Intre romanele noastre din urmă, lucrarea d-lui N. Davidescu se înscrie prin notă viguroasă. Fără a fi contemplativ (exemplu: *Ion* şi în parte, *Pădurea spânzuraţilor* de d. Liviu Rebreanu), romanul „Conservator & C-ia" se remarcă printr un dinamism exploziv şi realist.

Calităţi ce stârnesc interesul şi curiozitatea. Repetăm: romanul d-lui N. Davidescu reproduce realitatea unui colţ din viaţa noastră politică de acum câtiva ani în urmă. Incercarea de realizare artistică îi asigură un frumos succes de librărie.

* * *

RADU GYR: LINIŞTI DE SCHITURI
Editura „Flamura", Craiova

Poeţii zilelor noastre şi-au dospit poezia în cuptoarele artificial înfierbântate ale Capitalei. In ritmul lor e ceva obosit, în inspiraţia lor ceva din dezolarea frământărilor comune. Tainele avântului larg le-au rămas necunoscute; viziunea naturii sugrumată din neputinţa contemplării desăvârşite, le-a îndreptat paşii spre o raţionalizare încercuită de formule intelectuale. Departe de a rândui pătrunderi de stări sufleteşti intense, poezia lor s'a dedat la jocuri şi exerciţii de inteligenţă. In loc de element intuitive, deci naturale, — goana după elemente căutate, discursive.

Pentru împrospătarea forţelor literaturii noastre, Provincia, leagănul muncii şi al seninătăţii, se ridică hotărâtoare. In locul producţiilor searbăde, alambicate, Provincia aduce imaginaţia însorită, olimpică şi creatoare.

Din Oltenia cea „rodnică şi bună" poetul Radu Gyr dărueşte pieţii noastre literare prinosul sufletesc al celor nouăsprezece primăveri de existenţă. Crescut în atmosfera de linişte a „Năzuinţei" sau în cea învolburată a „Flamurei", — cele două reviste vor rămâne să-şi dispute paternitatea.

Deocamdată Radu Gyr este al literaturii.

* * *

Infruntând banalitatea printr'o bogată imaginaţie sentimentală, poezia d-lui Radu Gyr interiorizează natura — oricare ar fi manifestarea ei — asociind-o stărilor de suflet printr'un echilibrat fantezism de coloratură nostalgică, din care ţâşnesc simboluri de o simplitate rară. Prefaţa ar putea mărturisi, de pildă, o inspiraţie dublă; romantismul evocării:

Călugăriţe albe din linişti vechi de schituri,
atâta de tăcute, şi-atât de reci păreţi
în serile chiliei cu mohorâţi pereţi,
când tânga vi se 'ncue în cărţile de mituri...

Durerile gemute ce'n schituri vă mânară
le-aţi păturit, aicea, subt lespede de păci:
Arar le recunoaşteţi în freamătul de crăci,
şi le uscaţi în toamnă, şi le'nfloriţi în vară...

şi spontaneitatea avântului mistic. Drumul impresiilor se

Radu Gyr

nuanţează spre inhibiţie în versurile ce completează poema:

...Durerile — amuţite —, călugăriţe sfinte, —
le'nchideţi în evlavii şi'n biblii cu minuni,
le 'ngenunchiaţi în şoapta atâtor rugăciuni,
căci deşi tac,—în linişti ades svonesc cuvinte..

Durerile strivite în cărţi de mituri,
le răstigniţi pe-o cruce alături de Isus,
şi nu vă recunoaşteţi în sufletul meu, dus
să-şi svânte plânsul veşted în linişti reci de schituri!

Apropierea de natură deschide poeziei căi nebănuite. Accentele lirice cântă în tonalitate minoră întrepătrunderea aceasta a sufletului cu mişcarea de polarizare a imaginilor externe. Dela senzaţia pură din:

Aud, aud, cum ploaia mă dărâmă,
mă macină 'ntomnarea fărâmă cu fărâmă..
(în loc de scrisoare)

sau din:

...Pe groapa mea, voiu fi în primăvară
tulpină încărcată de povară
şi mă voiu scutura pe mine însu-mi..

In toamnă-oi fi noroi dospit de ploi,
iar iarna, prins de cruce, voi fi sloi
ce-o lăcrima, topindu-se, tot plânsu-mi..
(Renaştere)

imaginea se contureaza cu preciziune şi graţie. (Ne oprim numai la câteva fragmente şi mărturisim că abundenţa împiedică alegerea: citâm deci la întâmplare; nu ştiu dacă pe cele mai fericite, dar în tot cazul pe cele ce întregesc imaginea cu înflorirea stilului plasticizat prin contemplaţie)

De-alaltăeri ne vin ţărănci în târg,
ducând pe vergi de lemn, ca pe tuioare
un caer nins de ghiocei ce 'n pârg
işi lăcrimează fiecare floare...

Şi şovăindă printre fote şi drumeţi
s'a strecurat la noi şi Primăvara
ducându-şi, (ca ţărăncile) povara
unor mănunchiuri albe de tristeţi.

..Şi dinpreună cu femeile ce vând
prinosul florilor culese de curând,
tristeţi ne'nchiagă ca în bobi de ploaie grei
şi ni-i întinde în loc de ghiocei...
(Primăvara ne-a adus tristeţi)

Cu asemenea procedee poetul dă minunatele poeme de simbol interiorizat (Heidelbergul de altă dată. Maestrul de vioară şi o parte din sonete: Colivia, Prisaca) cu un bogat conţinut sufletesc, care aduce o puternică votaţie lăuntrică:

Şi Heidelbergul, — Heidelbergul vechi,
mi-i sufletul bătrân şi'ncărunţit de vise..

...Mi-i Heidelbergul criptă de poveşti..
Il dibui şi acuma împrejur, —
şi'ncep în mine coruri studenţeşti
să 'ngâne: gaudeamus igitur...
(Heidelbergul de altă dată)

sau din sonetul „Silvicultorul":

Pădurea mea cu scorburi şi tufişuri
în mine-şi fremăta copacii grei...
Eram, pe-atunci, silvicultorul ei,
Şi mă 'nfundam în peşteri de frunzişuri

...Bordei de pădurar, din crengi de tei
durasem la răscruci de luminişuri
în care luna arginta prundişuri,
şi soarele-agăţa de rami, cercei...

...Dar anii dârzi, ca tăetori de lemne,
răsbiră'n codrul meu, făcându-şi lagăr, —
şi goluri mari au început să 'nsemne...

Mă uit în urmă — şi aud duiumuri,
duiumuri de copaci gemând sub joagăr, —
— eu, biet silvicultor rămas pe drumuri...

Aducând în ţesătura ei intimă calităţile reliefate aci, poezia d-lui Radu Gyr dovedeşte o sensibilitate nouă, neviciată de atmosfera bolnăvicioasă sau de tutelarea atât de primejdioasă poeţilor tineri. Cu oarecari lipsuri — prea puţine pentru noianul calităţilor, poezia d-lui Radu Gyr îşi deschide drum neted. Cine ştie să citească în suflete va recunoaşte că poetul e un real talent.

* * *

LA REVUE DE GENEVE (Octombrie) cu câteva fragmente din opera scriitorului spaniol *Ramon Gomez de la Serna*. Sunt câteva schiţe, pline de o ideologie bizară; un fel de deşertăciune a deşertăciunilor din filozofarea cunoscută. In fragmentul redat mai jos (La veuve inadmissible) întâlnim nota unui realism inhibitiv, ciudat prin realizare, reprezentativ şi plastic:

„Au aşteptat cinci ani ca să se cunoască şi, însfârşit, „s'au căsătorit. Totul era stabilit pentru o viaţă tihnită „în această locuinţă a cărei obloane erau trase până la „orele trei de după masă, aruncând asupra trecătorilor „neruşinata paloare şi rigiditatea obloanelor, — temeiul „vieţii casnice — atât de provocatoare ca să le vezi închizându-se, în plină zi, la ora amiezei.

„In ziua aceea ei trăiră desăvârşirea desăvârşirilor, „cu convalescenţa ei magnifică; dar după două zile noul „căsătorit fu găsit mort în patul lui, din cauza unui accident banal: acea picătură de sânge care se coagulează „într'un punct anumit şi care omoară ca un glonte.

„Deşi surprinşi de împrejurarea aceasta şi fără să se „gândească vreodată că s'ar putea s'o ia înapoi din primele zile, părinţii frumoasei Maria, îşi dădură seama de „tot ce s'a întâmplat, atunci când ea se întoarse acasă.

„Era ca o văduvă ce nu se poate închipui. Văzându-şi „copila cu destinul sfărâmat, atât de tânără şi măritată „numai de două zile, ei gândeau: „Ce bandit! Asta e o „adevărata dezonoare!.. S'a purtat mai degrabă ca un a„devărat seducător, de cât ca un bărbat cuminte".

„Şi pentrucă trebuiau să-l aşeze într'un loc pe lumea cealaltă, ei l'au aşezat în infern, văzându-l, pentru „veşnicie, închis în cuşca seducătorilor"...

Un studiu larg începe Julien Luchaire despre „Cinematograful în rapoartele sale cu viaţa intelectuală". In numărul acesta se discută desfăşurarea considerabilă a cinematografului în istoria vieţii intelectuale a lumii, de vreo douăzeci de ani şi până astăzi, prin condiţiunile cu care alimentează şi instrueşte imaginaţia, sensibilitatea, chiar reflexiunea însăşi, în massele mari ale publicului din toate ţările. Influenţa aceasta autorul o compară cu acea a teatrului din cetăţile antichităţii greceşti, sau acea a presei zilnice din vremurile noastre. Concluziile argumentelor lui Julien Luchaire vor urma în articolele viitoare. Din istoricul de faţă desprindem sumele câştigate în această întreprindere de către societăţile de cinematograf; Statele Unite: două zeci şi şase milioane dolari; Suedia: treizeci şi cinci milioane de coroane; Anglia: două milioane de lire sterline; Franţa: douăzeci milioane de franci; Italia: treizeci şi cinci milioane de lire. (E numai câştigul societăţilor proprii, nu şi a comenzilor particulare). Nu ne orbeşte oare dansul acesta al milioanelor?

* * *

LA NOUVELLE REVUE FRANÇAISE (Noembrie). A murit la 12 Septembrie, în Pignan, pe când se afla la culesul viilor, poetul *Marcel Azais*, în vârstă numai de 36 de ani. Culegem din articolul lui Henri Rambaud note preţioase asupra activităţii sale literare.

Opera de tinereţe a poetului a rămas aproape necunoscută, din cauza evenimentelor războinice cari s'au succedat imediat. Puţini ştiu că Marcel Azais este autorul unei culegeri de poeme (Le Jardin clos) şi a două romane (Le double amour de Patrice Legrand şi La larce d'Achille). Toată reputaţia lui însă a rezemat în critică.

In 1920, Marcel Azais întemeiază revista „Essais critiques", pe care o redacta singur, care avea drept cititori un public restrâns şi care publica dări de seamă şi articole despre politică, literatură şi artă. Foarte rar sunt criticii cari să scrie tot ce gândesc şi ştiu. Marcel Azais a fost unul din aceştia. Critica lui e tocmai prin aceasta preţioasă. Retras în răzeşia lui de la Pignan, poetul observa şi scria, deslegat de toate luptele protivnice dintre literaţi şi oameni politici.

Fiind în profitul unei asemenea independenţe el a atacat fără teamă, a lăudat fără înconjur. O campanie acerbă a dus în contra lui Paul Claudel „pe care — spune Henri Rambaud — noi n'o putem urma". Dar dacă îi plăcea să se întreacă pe sine, Marcel Azais a adus şi judecăţi care vor rămâne. Mişcarea literară contimporană, îi rămâne în mare parte mulţumitoare. Printre cei dintâi el a recunoscut autorului romanului *Le diable au corps*, nu înfăptuirea unei capodopere, dar promisiunea unei capodopere. In timpul din urmă era cronicar muzical la *Action française*, pe care o scria cu multă inteligenţă. Avea părerile lui politie sau literare. Dar nici odată n'a amesteca politica în preocupările de literatură.

* * *

REVISTA GENERALĂ A INVĂŢĂMÂNTULUI (Octombrie). Dintre toate articolele numărului de faţă relevăm pe cele ale d-lor: *Onisifor Ghibu* (O şcoală în Transilvania acum 88 ani) şi *G. G. Antonescu* (Câteva lămuriri principiale la reforma şcolară), pentru a ne opri mai mult la studiul d-lui *Pompiliu Constantinescu* din „Adolescenţa". Privind chestiunea prin laturea importanţei ei pedagogice, autorul insistă a scoate în evidenţă caracterele psichologice ale individului în epoca adolescenţei:

„Adolescenţa e o antinomie psihologică; necontenit „se întretae stările sufleteşti contradictorii; melancolie o„bositoare, aspiraţii trandafirii uriaşe, dar vagi, adâncă ne„linişte ori seninătate calmă şi o suferinţă sporită mai mult prin imaginaţie decât din cauze reale; oricum ecoul suferinţii e disproporţionat în mărime cu motivul determinat. „Sensibilitatea fermecată la orice adiere a realităţii şi „aţâţată de imaginaţii ajunge la accese înfrigurate de *„sensibilitate imaginativă ce-şi* desfăşoară pânzele în infi„nit, ca apoi să se sfâşie de oboseală.

„E o activitate în vid care lasă în urma ei drojdia „desgustului şi oboseala gândului nearmonizat cu fapta. „Rătăcind ca scăpată din chilia strâmtă a trupului, ima„ginaţia, în sborul ei superb, cade sfărâmată de propria-i „îndrăzneală. Sterilitatea sufletească e de neînlăturat; „ciocnirea cu realitatea brutală e o deşteptare supără„toare, iar tânărul mânat de valul iluzionării ce-şi arun„că plasa viorie asupra lumii, asistă trist şi neputincios „cum castelele înflorite ale imaginaţiei lui se nărue unul „după altul"...

Despre viaţa şi opera Anei Conta Kernbach scrie d-na Elena C. Sporea. La cronică se accentuiază problema cărţilor de şcoală, care e una din cele mai importante şi asupra căreia va trebui să se oprească mult comisia de reformă a învăţământului. Noi semnalăm unele din lipsurile mari ale abecedarului: hârtie de împacheat măsline, cliseele apar sau se imprimă pe ambele pagini ale foiei, preţul fabulos. Şi totuşi era o vreme când preţul abecedarului era la fel cu acela al sfertului de pâine.

* * *

RAMURI (1 Octombrie). In „Poeţii uitaţi" d. *N. Iorga* combate modernismul superficial şi cere întoarcerea spiritelor spre tradiţia care „nu se poate combate, fiindcă stăm pe ea şi ea nu poate să se distrugă: tradiţia se adauge cu ce se poate prinde organic de dânsa".

Nu putem trece peste inspiraţia fragedă a d-lui *Marcel Romanescu* din „Cântec de ducă":

Grangur mic, grangur mic
Cu surâs de primăvară
Voi vă'ntoarceţi iar în ţară .
Stau şi nu ştiu ce să zic :
Aş rosti urări de bine,
Dar mă uit la ea, la tine
Şi mi-e frică,
Grangur mic !

Lacrima de-mi luce'n geană
Ca isvorul în poiană,
Mamei să nu-i spui nimic.
Nu mi-e inima bolnavă,
Mi-a intrat în ochi o pleavă
Şi mă doare,
Grangur mic !

Proză şi versuri publică mai departe d-nii Al. Al. Leontescu, Costin Petrescu, V. Cârlogea şi Virgil Tempeanu. O bună traducere din lirica lui Horaţiu publică d. *N. I. Herescu* (oda către Taliarchus). Finalul sprinten ne îndrituieşte a crede că redarea lui Horaţiu în versuri româneşti n'ar rămâne numai o încercare zadarnică:

Acum e timpul veseliei, acum e timpul şăguirii
Cu fetele sglobii ascunse în vre-un ungher, şi cari se tac
Că nu vor să le smulgi din deget inelul, dar iţi fac pe plac.

De notat că numărul acesta n'are nici un rând de cronică.

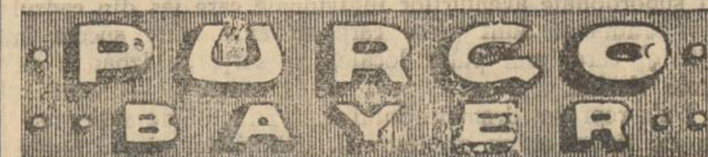
* * *

OMUL LIBER (Noembrie) un număr închinat în mare parte lui Anatole France, despre care scriu d-nii George Şilviu şi Alexandru Bogdan. D. Ion Pas termină nuvela „mici tragedii", d. Victor Eftimiu publică un fragment din Thebaida. Versuri de d-nii Alex. Salbă şi *Leon Feraru*, din a cărui „Perspectivă" scoatem strofa mijlocie:

Aerul, glob de cristal,
Inchide în curba-i gigantică
Pe întinsul talazului încremenit,
La mijloc,
O jucărie minunată:
Un steamer alb de oţel
Cu trei coşuri,
Catarge,
Frânghii, lanţuri, pânze,
Oameni şi iluziile lor.
Inimi şi patimile lor...

La „Cronică" o dare de seamă, în parte îndreptăţită despre revista „Gândirea".

GEORGE BAICULESCU

INSEMNĂRI

Victor Hugo, maestrul lui Verlaine

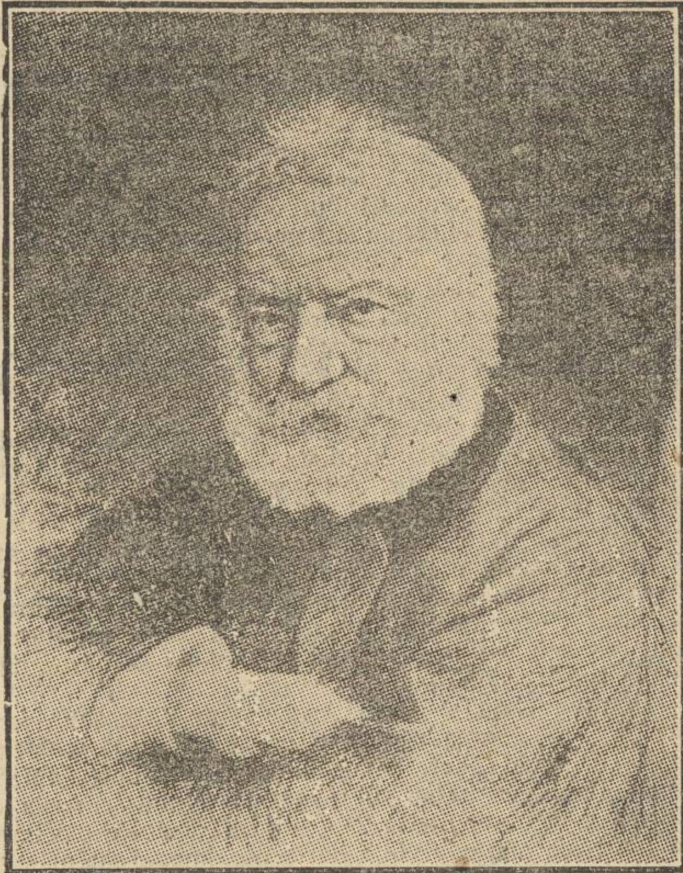
In Revue de France, *d-l Gustav Simon, publică lucruri inedite asupra lui Paul Verlaine. Sunt primele poezii ale lui, insoţite de scrisori adresate lui Victor Hugo. Elev, Verlaine scrie marelui Hugo:*

Domnule,

Iertaţi-mă dacă îmi iau îndrăzneala să vă dedic versuri, dar o fac fiindcă, simţindu-mi o înclinare pentru poezie, simt nevoia de a mă destăinui unui maestru desăvârşit.

Şi cui aş putea, Domnule, să încredinţez mai bine decât D-vs., primii paşi în furtunoasa carieră a poeziei, ai unui elev de clasa a patra, în vârstă de mai puţin de 14 ani? Dacă voiţi, Domnule, să-mi faceţi onoarea de a-mi răspunde, adresaţi scrisoarea D-vs... etc. à

In 1867, Verlaine scrie cu un mai just sentiment al gloriei, lui Hugo: „scumpe, ilustre şi venerate maestre". *Şi semnează:* „al d-v. prea umil şi devotat servitor şi admirator".

Victor Hugo

Hugo, de altfel, a încurajat debuturile literare ale lui Verlaine şi nu s'a înşelat asupra calităţei lui.

In 16 Iulie 1870, marele romantic, scrie tânărului său confrate de litere: „Ne putem aştepta la orice dela spiritul d-tale nobil".

Inchis preventiv la Bruxelles, după atentatul la viaţa lui Rimbaud, Verlaine scrie lui Victor Hugo:

„Primesc chiar acum scrisoareae D-v., iubite maestre, şi mă grăbesc să vă trimit expresiunea infinitei mele recunoştinţe. Ştiam bine, că scriindu-vă sincer, în toată expansiunea îngrozitoarei mele dureri, vă voi înduioşa şi îmi veţi veni în ajutor. Vă mulţumesc de mii şi mii de ori, de atâta bunătate de care voi şti să mă arăt demn.

Un moment de nebunie complicată şi provocată de lungi şi neştiute suferinţe m'a făcut să părăsesc calea fericită şi calmă pe care intrasem în fine, după îngrozitoare chinuri.

Totuşi pot mărturisi, că a doua zi chiar, după nenorocire (se împlineşte tocmai un an) m'am silit să revin pe calea cea bună, prin toate mijloacele .

Am, în trista mea situaţiune, consolarea de a avea în juru-mi admirabile probe de devotament. Biata mea mamă, venită în fugă aci, s'a exilat consacrându-mi mie tot timpul. Un prieten al familiei a venit anume dela Paris. Am aci la Bruxeles inimi generoase care se îngrijesc de mine.

In sfârşit, prietenul pe care am avut nenorocirea să-l rănesc, se abţine dela orice fel de urmărire împotrivă-mi şi nu mă lasă fără ştiri despre el. Indrăznesc să cred că Justiţia va ţine socoteală de francheţa răspunsurilor mele, nu mai puţin ca de starea absolut anormală în care mă găseam în acea zi funestă.

Scrisoarea termină cu fierbinţi rugăminţi şi mulţumiri cari dovedesc că în această tristă situaţie, Hugo a sprijinit cu multă căldură pe Paul Verlaine, tot aşa după cum i-a ajutat şi debuturile literare.

Un dramaturg englez

Iohn Galsworthy e cunoscut în străinătate ca romancier. In ochii compatrioţilor trece drept un mare autor dramatic englez.

A meritat această repulaţie, tot atât prin forţa cât şi prin abundenţa producţiunii sale dramatice. Incepuse, mai întâi, prin a se ocupa de chestiunile sociale şi piesele lui urmăreau soluţii în chestiuni de justiţie penală şi regimul închisorilor, în chestiuni de grevă sau de bine-faceri. Opera lui dramatică izbea prin adevărul cinematografic cu care zugrăveşte viaţa şi ştie să nu transforme scena în tribună sau catedră. Meritul e cu atât mai mare cu cut Glasworthy nu e un pur analitic ci compătimeşte adânc suferinţele umane pe care le descrie fără să indice leacul.

Acestor piese sociale au urmat piese în care elementul poetic domină; aşa este „Un pic de dragoste", dramă emoţionantă cu un erou, pastor la sate, adevărat discipol al lui Sf. Francisc. Apărură apoi două drame moderne „Război la cuţite" şi „Loyaltiei". Aci, studiul mediului şi al veşnicelor antagonisme sociale joacă un rol însemnat, dar sunt subordonate aventurilor individuale care ies din cadrul vieţii cotidiane. Sunt piese care au avut mare succes în public şi care, mai puţin locale, au sorţi de izbândă pe scenele streine.

I s'a reproşat dramaturgului englez faptul de a se preocupa de tipuri şi nu de indivizi. Ultima lui piesă, jucată de curând e consacrată descrierii în amănănţimi a unui individ reprezentând o generaţie şi o clasă socială. In această privinţă, scriitorul marcehază o evoluţie schiţată acum trei ani în piesa „Family Man". Din zece tablouri ale dramei, patru sunt consacrate, să ni-l arate pe Sylvain Heythorp, în toate amănuntele vieţii, fie la lucru, fie în intimitate. Celelalte persoane cu care eroul vine în contact sunt de-abea schiţate. dar aceste schite sunt uimitoare de adevăr.

Heythorp a avut în tinereţea sa un copil natural, care a murit lăsând o văduvă cu doi copii. Murind şi el, această familie ar rămâne pe drumuri. Nici femeea, romancierăfoiletonistă la mici gazete de provincie (siluetă originală à la Dickens), nici fiica legitimă a lui Heyhorp, o puritană severă, n'o să ajute pe copii în educaţia lor. Pentru a-i pune la adăpost, Heythorp se înţelege cu un armator. Acesta va hotărî compania din care face parte să-i cumpere patru vapoare cu 60.000 de livre, asigurând copiii cu 6.000. Tranzacţia n'a fost ratificată de consiliul de administraţie decât după ce Heythorp a asvârlit în balanţă întreaga sa autoritate. Un avocat suspect a prins de veste şi înainte de a devenit victima unui santaj, bătrânul se sinucide.

Scrisorile inedite ale lui Dostoievski

Revista rusă *„Niedra"* publică, în ultimul său număr, câteva scrisori inedite ale lui Dostoievski, găsite între hârtiile lui Goltzew, fostul director al celebrei reviste *„Ruskaia Mysl"*.

Printre aceste scrisori, cea mai interesantă este datată din Dresda, din 5 Maiu 1867. Nu se ştie precis cui îi este adresată, însă toate supoziţiile sunt că destinatara ar fi d-na Suslova, care a jucat un rol însemnat în viaţa sentimentală a lui Dostoievski, şi cu care a făcut călătoria în străinătate, în 1863.

Dostoievski îi scrie prietenei sale despre căsătoria lui cu Anna Grigorievna Snitkina, a doua lui nevastă:

Iată rândurile mai însemnate:

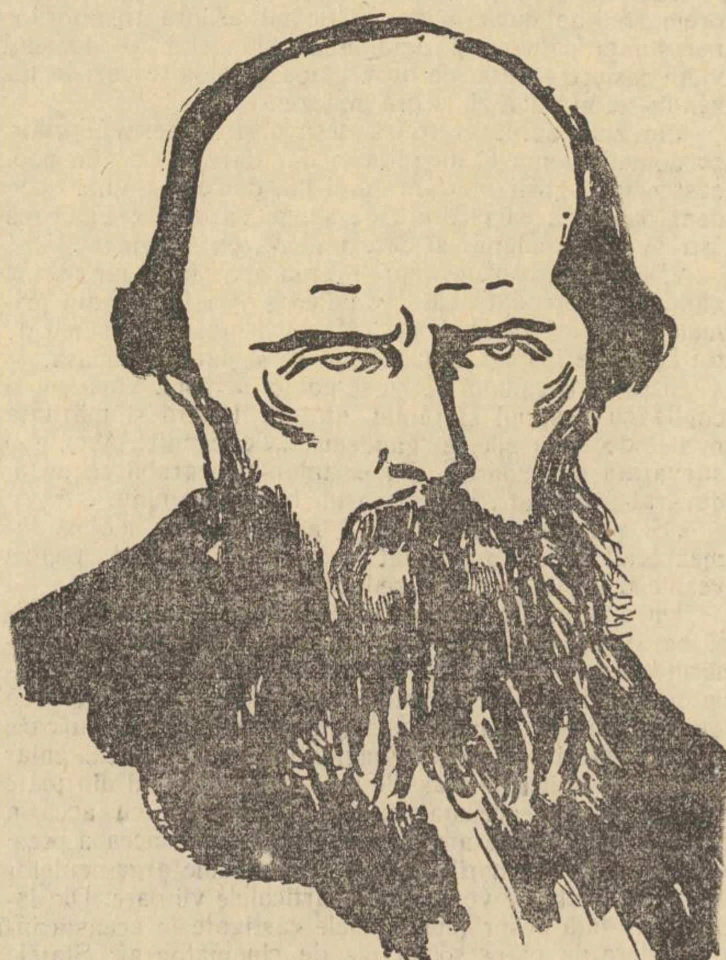
„Scumpă prietenă, am primit scrisoarea ta la Buzunov, foarte târziu, tocmai în preziua plecării mele în străinătate, şi cum mă grăbeam teribil, nu ţi-am putut răspunde.

Am plecat din Petersburg în Vinerea mare şi am călătorit până la Dresda, cu mai multe opriri.

De aceea, abia acum, pot găsi un moment ca să stau de vorbă cu tine, căci, draga mea, nu mai ştii nimic despre mine, cum de altfel nu ştiai nici când mi-ai expediat scrisoarea. M'am însurat în Februarie, acest an.

Eram obligat prin contract să remit lui Stellovsky, la 1 Noembrie anul trecut, un nou roman, de cel puţin zece coale, sub clauza de a plăti, la neexecutare, o despăgubire formidabilă. In acelaş timp scriam romanul „Crimă şi pedeapsă", pentru Ruski Viestnik. Dădusem 24 de coale, mai îmi rămase încă 12 în plus cele 10 pentru Stellovsky. Eram la 4 Noembrie, şi nici nu începusem. Milukov m'a sfătuit să iau o stenodactilografă, ca să-i dictez romanul, şi astfel va merge de patru ori mai repede. Olkhine, profesor de stenodactilografie, mi-a trimis pe cea mai bună elevă a lui, cu care m'am înţeles.

Am început la 4 Octombrie. Stenografa mea, Anna Grigorievna Suitkina, era o fată de 20 de ani, destul de frumoasă, de bună familie, şi care terminase cu succes liceul; caracter bun. Lucnul mergea admirabil. La 28 Noembrie, romanul „Jucătorul" era terminat în 24 de zile.

Dostoievski

La terminarea romanului am observat că stenografa mă iubea sincer, cu toate că nu-mi spusese nici odată nimic, şi mie îmi plăcea, din ce în ce mai mult. Cum, dela moartea fratelui meu, viaţa îmi pare grea şi mă plictisesc, i-am propus să-mi fie soţie. A primit şi ne-am căsătorit.

Diferenţa de vârstă este enormă (douăzeci şi patruzeci şi patru); dar mă conving din ce în ce, că va fi fericită; are inimă şi ştie să iubească.

Acum, despre situaţia mea în general. Ştii că după moartea fratelui meu, m'am ruinit muncind pentru revistă, dar, epuizat de luptă, împotriva indiferenţei publicului, etc. am părăsit-o.

Epilepsia mea face progrese teribile, dar ştiu cel puţin că am scăpat din închisoare. Romanul mi-a adus vre-o 14.000 ruble, din care mi-am plătit vre-o 12.000 datorii. Acum nu mai am decât vre-o 3.000 datorie, dar acestea îmi sunt cele mai odioase. Cu cât plăteşti, cu atâta creditorii devin mai nerăbdători şi stupizi. Şi dacă n'aş fi luat asuprră-mi datoriile fratelui meu, creditorii n'ar fi primit nici o copeică! De aceea am plecat în străinătate, cu nevastă-mea. Apoi, aştept ca în străinătate să îmi ameliorez sănătatea; la Petersburg, în ultimul timp, îmi era imposibil să lucrez. Noaptea nici nu mai puteam lucra, imediat o criză de epilepsie. De aceea vreau să-mi termin aci lucrările. Luasem un acompt dela Katkov, care plăteşte admirabil.

Cu câteva zile înaintea plecării mele din Petersburg, am întâlnit pe D-na Brylkine (Globine) şi m'am dus să-i fac vizită. Am vorbit mult de tine. Te iubeeşte. Mi-a spus că-i paree rău că sunt fericit cu o alta. Ii voi scrie şi ei, îmi place mult.

Scrisoarea ta mi-a lăsat o impresie de tristeţă. Imi scrii c'ai fost tristă. Nu ştiu nimic din ultimul an, despre viaţa ta, şi ceeace s'a petrecut în sufleul tău, dar, judecând după cât te cunosc, îţi e foarte greu să fii fericită. Oh! draga mea, nici nu-ţi doresc o fericire meschină, necesară. Te respect şi te-am respectat totdeauna, pentru exigenţele tale, dar ştiu că tu socoteşti, pe oameni sau ca fiinţe superioare sau ca mişei nemernici. Judec după fapte. Trage tu însăţi concluzia.

La revedere, prietena mea vecinică. Mi-e teamă că scrisoarea nu te va găsi la Moscova. Află, în orice caz, că până la 8 Maiu rămân tot la Dresda. Deci, dacă vrei să-mi răspunzi, scrie-mi aci, îţi voi trimite adresele următoare. La revedere, draga mea. Iţi strâng şi îţi sărut mâna. Al tău

F. Dostoievski

Branislav Nuncici

Intelectualitatea iugoslavă a sărbătorit pe Nuncici pentru împlinirea a patru zeci de ani de activitate literară. Nuncici e unul din cei mai populari scriitori sârbi.

B. Nuncici

Opera sa literară e bogată şi variată. A scris drame, romane, povestiri umoristice, versuri şi impresii din călătorie.

A scris mai mult de trei zeci de piese de teatru, prezentând în fiecare din ele subiecte variate care rămân mereu de actualitate.

Reputaţia şi-a cucerit-o însă prin comedii uşoare, pline de spirit şi vervă. De două zeci şi cinci de ani Nuncici e considerat dramaturg care ştie să amuze publicul. Cele mai bune din comediile sale sunt: *Principesa din Trival, Nahod, Kossovo, Ploae de toamnă* şi *Voevodul Ivo de Semberia.* Prima a fost tradusă şi în limba franceză; celelalte în limba cehă şi polonă. Acestor succese li se mai adaogă: *Deputatul, Protecţia, Omul aşa cum e* şi *Lumea.*

Sub pseudonimul Ben Akiba, Nuncici a semnat în mai multe ziare foiletoane şi cronici umoristice despre evenimentele la ordinea zilei.

S'a născut la Belgrad în 1864. După ce şi-a terminat studiile la facultatea de drept, a debutat ca ziarist, apoi a intrat în diplomaţie. A fost mai multă vreme directorul Teatrului Naţional din Belgrad şi acuma e directorul artelor în ministerul instrucţiunii.

In timpul războiului şi după refugiul în Albania Nuncici s'a retras în Franţa unde a fost primit cu multă însufleţire.

Intr'un volum apărut de curând *O mie nouă sute cinci spre zece,* sărbătoritul de azi a ţinut să aducă un omagiu Francezilor povestind tragedia sârbilor, reînvierea lor şi dragostea compatrioţilor săi pentru marea lor aliată.

MĂRUNTE

— A apărut în editura Watts et C-ie din Londra, cartea compatriotului nostru Nicolae Petrescu: *„The Principles of Comparative Sociology,"* în care se găsesc expuse pentru întâia oară principiile unei ştiinţe comparate a societăţii.

— S'a constituit în Capitală, sub iniţiativa unui avocat, d. *I. Cohen,* o societate românească de legislaţie comparată după modelul societăţii franceze cu acelaş titlu. Preşedinte a fost numit d. I. G. Duca.

— Jean Vic, autorul manualului metodic şi critic: La littérature de la guerre, a scos de curând ultimele trei volume (III — V), cari privesc publicaţiunile din perioada 1916 — 1918. Lucrarea lui Jean Vic constitue cea mai bogată bibliografie critică a războiului.

— Despre primul congres internaţional de bizantinologie, ţinut în primăvara trecută, la Bucureşti, scrie d-l *Louis Bréhier* în „Revue internationale de l'enseignement."

— Fiul lui Maurice Barrès îngrijeşte publicarea postumelor tatălui său.

— Spre sfârşitul lunei editura Plon va pune în vânzare două volume de critică de Henry Bordeaux: *Portraits d'hommes,* note asupra lui Loti, Barrès, Faguet, Kipling, Lemaitre, iar dintre cei în viaţă: Charles Guerin, Louis Hémon şi alţi câţiva.

— „Revista di filologia e di istruzione classica" din Torino, publică un studiu documentat al d-lui V. Pârvan, intitulat: „Municipium Aurelium Durostorum".

— Intr'un interview acordat Duminica trecută ziarului „Rampa" d. *A. de Herz* anunţă că are gata o dramă istorică în versuri şi comedia „Omul de zăpadă". Despre felul cum se scrie o piesă autorul „Paiajenului" spune: „Eu nu pot scrie până ce personagiile n'au numele lor definitiv. Apoi port în minte şi în suflet subiectul până când totul, scenariul, personagii principale şi secundare, se apropie din ce în ce de mine. La un moment dat mă găsesc în mijlocul lor. Trăesc cu persoanele comediei, mă culc, mănânc, mă bucur sau sufăr cu ele. Când totul e gata şi începe să mişte, ca un copil, care după nouă luni de sarcină, vrea să vadă lumina, încep să scriu, şi fiecare vine să-mi dicteze la ureche în liniştea nopţilor, pasul lui, dorinţa lui, chinul lui..."

— Despre „Leopardi e la Spagna" lucrarea d-lui Ramiro Ortiz, apărută anul acesta în editura Academiei Române, scrie I. F. Montesinos în „Revista de filologia espagnola" relevându-i claritatea expunerii şi siguranţa argumentării.

— Albert Thibaudet, criticul instruit dela „Nouvelle revue française" va ocupa, anul acesta, catedra de literatură la Facultatea de Litere din Geneva.

— Un congres internaţional al profesorilor din învăţământul secundar s'a ţinut la Varşovia, sub preşidenţia d-lui Clavière, profesor în Dunkerque şi director al periodicului *Buletin international.* Au fost reprezentate două zeci şi şapte de naţiuni.

— La începutul anului viitor, va apare la Iaşi *„Gazeta literară,* socială, artistică şi ştiinţifică" publicaţiune săptămânală, redactată de cei mai de seamă scriitori.

— A apărut „Mişcarea literară", gazetă săptămânală de critică şi informaţie literară, artistică şi culturală. Colaboratori: Liviu Rebreanu, T. Vianu, Perpessicius, A. Dominic, Sc. Struţeanu, G. Breazul, N. Davidescu, S. Dracul şi G. Caradaş.

— O nouă editură care se impune atenţiei publicului: *Ancora* a dăruit pieţii noastre literare, numai în cele două săptămâni din urmă, următoarele volume: *Conservator & C-ia* de N. Davidescu, *Desamăgiri* de *I. Agârbiceanu,* „Istoria civilizaţiei române moderne" de Eugen Lovinescu, *Istoria literaturii române* de Petre V. Haneş şi *Fantoşe vopsite* de I. Peltz.

— Fostul consul al României la Sofia, d. Derussi va publica în curând memoriile sale sub titlul „Trois ans en Bulgarie (1913 — 1916). L'Europe Nouvelle din 6 Septembrie a. c. a publicat un fragment din care reiese valoarea documentară a descrierilor de fapte şi situaţii din istoria balcanică de acum 10 — 15 ani.

— O nouă revistă apare la Praga: *Rozvedena Zena* (Femeia divorţată). Revista apare de două ori pe lună şi e publicată de o societate constituită pentru apărarea femeei.

— Fiica scriitorului Rudyard Kipling, miss Elsie, s'a căsătorit în toamna aceasta cu căpitanul George Bambridge, ataşat militar la legaţia britanică din Bruxelles.

— Cea mai bună carte asupra lui Anatole France a apărut de curând în editura Iohn Lane din Londra şi e scrisă de James Lewis May.

— In editură proprie, la Ploeşti, a apărut volumul *Nădejdi şi Cruci* de d. G. Chivăran-Răsvan, redactorul foiei literare „Săptămâna".

— La nouvelle revue française va edita în iarna aceasta toate piesele de teatru ale dramaturgului italian Luigi Pirandello, traduse şi reprezentate în franţuzeşte.

— Editura „Adevărul" va pune în curând în vânzare romanul „Cucoana Olimpia" de d-şoara Lucia Mantu şi traducerea „Kirei Kiralina" de d. Panait Istrati

— Credem că numai noi avem *falitii* noştri!... O revistă parisiană anunţă ceva şi mai şi... decât neobrăzata noastră 75 H. P. Ascultaţi: „Le 15 novembre" (care va să zică a şi apărut) va apare, 1, rue Bougainville, Paris, (7-e) primul număr din *Inversions...* „revue dhomo-sexualité dans ses rapports avec l'art. l'histoire, la pihlosophie et la science". Ultra-moderniştii noştri de avantgardă găsesc mai sus adresa exactă. Pe când si la noi o asemenea imitaţie?

— Datorită bunăvoinţei d-lui Panait Istrati, Biblioteca cercului cultural Junimea-Ploeşti a fost trecută în *Serviciul de presă* al marei case de editură „Rieder & Co" din Paris.

— La Berlin se joacă „Săptămâna luminată" a poetului nostru Mihail Săulescu.

— Duminică 16 cor. a avut loc în Bucureşti (str. Iltov No. 4) celebrarea solemnă a prozatorului Henryk Sinkiewicz organizată de comitetul coloniei polone din România.

— Al doilea volum din editura „Flamura"-Craiova va fi, după „Linişti de schituri" de Radu Gyr, o serie de bucăţi „Din lirica lui Horaţiu" traduse în metru nou de d-nii T. Ulmu şi N. I. Herescu.

— Două reviste parisiene au fusionat: Echos Litteraires şi Les Passereaux.

— „Les nouvelles littéraires" deschide o ancheta internaţională sub titlul: *L'influence littéraire de la France à l'Etranger.* Iată punctele la care trebue să se răspundă:

1. Care este starea actuală a influenţei pe care o exercită asupra literaturii voastre, literatura franceză de astăzi? Influenta aceasta regresează sau se află în deplin progres?

2. In ce domeniu se manifestă mai cu vigoare: roman, teatru, poezie sau critică essais-stică?

3. Ce „şcoală" sau ce „manieră" reprezintă mai exact spiritul francez?

4. Cari sunt, în sfârşit, scriitorii şi operele pe care le apreciaţi mai mult şi care se bucură de mai mare renume pe lângă publicul literar din ţara voastră?

— In „Revue Economique internationale" (10 Nov. 1924) se publică două articole asupra ţării noastre: „Agricultura în România" de d. Louis Blank şi „Aplicarea legilor agrare în România" de d. Marius Peyre.

— La teatrul maghiar din Cluj s'a reprezentat în traducerea d-lui Eugen Iannovics „Năpasta" drama lui Caragiale.

— Premiul austriac pentru cea mai bună piesă jucată la Volkstheater, în cursul a două stagiuni, a fost acordat lui Raul Auernheimer autorul lui „Casanova la Viena".

— Cu prilejul aniversărei a şease ani dela constituirea statului Ceohslovac, s'a reprezentat la Teatrul Naţional din Praga „Muntele alb", tragedie de Arnost Dvorjak.

— Presa iugoslavă pierde pe unul din cei mai iluştri reprezentanţi ai ei, prin moartea lui Slobodan Ribnikar directorul-fondator al ziarului „Politika".

ANUL V. — No. 208

5 LEI EXEMPLARUL IN ŢARA
10 LEI EX. ÎN STRAINATATE

Duminică, 30 Noembrie 1924

Adevĕrul Literar şi Artistic

FONDATORI: { AL. V. BELDIMAN 1888—1897
CONST. MILLE 1897—1920

FONDAT în 1893

Intre patrie şi Umanitate[1]

de D. NANU

Tout commence par la haine et finit par l'amour
On croit travailler contre et l'on travaille pour.

V. HUGO

Lumea nu merge numai spre bine, — cum o tot trâmbiţează „ultra progresiştii" în cap cu vechiul lor şef Caţavencu, pe care îl reneagă totuşi! Mai exact ar fi să spunem, că deocamdată, lumea în svârcolirile ei, se cârpeşte pe o parte şi se rupe pe alta.

Totuşi, ochii scrutătorì ai sociologului sever care se fereşte de entusiasmul naiv şi de pesimismul prea grav al extremelor, văd îndărătul haosului aparent de dărâmări şi rezidiri, — înceata, penibila, dar măreaţa construcţie a unei umanităţi unitare armonice.

Sub unghiul acestei perspective, dărâmările nesăbuite, sau numai încercările lor, au parcă rostul de a face mai atentă şi mai chibzuită construirea menită să rămâe definitivă.

Ştie cineva, fibră cu fibră, povestea creşterii unui copac, luptele luì cu gerul, cu insectele, cu păsările? — Sunt cedrii în Liban, despre cari se spun că sunt contimporani cu vremile evanghelice!

Pe jumătate de-ar fi adevărat, şi dacă pentru viaţa unui cedru, natura pune atâţia ani, — dar pentru maturitatea omenirii, — cât va mai trebui să pue?

E de cel mai mare interes deci, să ştim deosebi porţirile, ideile, simţirile ce tind să întârzie sau să distrugă, lucrarea trainică şi nepripită a progresului. Luptele lui împotriva opintirilor contrare sunt însăşi istoria biruinţelor lui.

Printre aceste piedici, unele sunt — ironie a soartei! — însăşi ideile umanitare ale internaţionalei comuniste. Sincere, prin excepţie la doi trei apostoli *izolaţi şi nici odată militanţi* 2), ele sunt acceptate de cei mai mulţi energumeni propagandişti, sub ipocrizia unei false generozităţi umanitare. De fapt ele ascund substratul unei laşităţi a caracterului din care se recrutează tiranii oligarhiei roşii; isvorăsc numai în timpul războiului de apărare a patriei, din negaţiunea instinctului de apărare, din defetism, efect al disoluţiei virtuţilor ancestrale.

Pescuind în apa tulbure a descurajărilor momentane, inerente vremilor anormale, aşa zisul apostol al înfrăţirei universale repede îşi aruncă masca şi se transformă într'un inchizitor de conştiinţă, condamnator al executărilor la moarte în masă!

Scrisorile lui Gorki adresate stăpânitorilor de astăzi ai Rusiei sunt suficient edificatoare. Cum Gorki are atâta înrudire sufletească şe de talent cu d-l Panait Istrati, sunt sigur că şi d-sa, dacă ar fi fost rus, le-ar fi adresta aceleaşi blesteme, în locul graţioaselor epitete de eri. De altminteri, iluminaţii aceia cari au spus „că onoarea este o prejudecată burgheză", au şi dovedit-o deunăzi, când cu aceiaşi mână cu care cerşeau un împrumut englezilor, dobeau stiletul cu care să le străpungă inima!

Şi pentru că în Paradisul adevărat, toţi sfinţii sunt de aceiaşi părere cu Dumnezeu, de aceia un Lenin începe prin a realiza în împărăţia sa, această notă comună cu cerul, trimiţând în întunerecul cel mai din afară pe toţi cei ce nu au aceiaşi opinie cu dânsul! Libertatea cuvântului, cel dintâi drept al democraţiei, devine subit, burghez şi este pur şi simplu desfiinţat, tocmai de acei ce au venit în numele democraţiei!

In ţările însă unde paradisul acesta nu a prins încă, deşi numai o linie de hotar desparte fericitul iad, de problematicul rai, ideile paradisiace pătrund odată cu obiectele de contrabandă: cu ceva bombe, ceva granate şi alte arme convingătoare ale fericirii omeneşti cu de-asila. Aceste idei prin metoda lui Zinowiew, circulă în aer, se întind în şcoală, în atelier, în armată; pretutindeni unde sufletul colectiv se formează, tocmai acolo se cuibăresc, puiază şi tind să sape temeliile însăşi ale coheziunilor naţionale.

A bas la Patrie! Strigă în genere cei ce n'au reuşit încă să iubească pe ai săi, şi cred că pot iubi omenirea vastă!

Această controversă a mijloacelor de a ajunge la pacea universală; această contradicţie aparentă între ceiace ar fi de dorit să fie, şi ceiace — ca o punte de trecere spre o formă superioară : trebuie neapărat săvârşit *acum:* coheziunea conştiinţelor din lăuntrul unei naţii, cel puţin! — e veche ca învăţătura lui Krishna, ca societăţile însăşi! Dar sforţările către limpezirea ei n'au stat pe loc. *Au progresat constant în aceiaşi direcţiune,* dela centrul oraşelor spre periferia provinciilor, dela periferia provinciilor spre frontierele naturale ale patriei integrale. E normal ca de aci să se lăţească spre frontierele omenirei însăşi.

Cei care condamnă patriotismul, uită că el este *prima etapă* a iubirei de oameni; e forma ei superioară, isvorîtă din alte forme de patriotism *treptat inferioare.* A trebuit mai întâiu să fie *un patriotism al cetăţii;* multă vreme oraşele Heladei, (ale Italiei, până în zilele noastre), s'au războit între ele până să se contopească într'o patrie unică. Acelaş lucru cu Germania: în 1866, Bavarezul s'a apărat cu armele în mâini împotriva Prusiei. L-a împiedicat aceasta, ca, nu mai departe decât *peste cinci ani,* să se lupte ca *german,* cot la cot cu Prusacul, împotriva Franţei? Şi aşa, cu toate statele. Mica Bretanie (de pe continent) luptă contra Franţei, dar se contopeşte cu ea, pentru ca Bretonii să devie cei mai strajnici soldaţi ai independenţii ei!

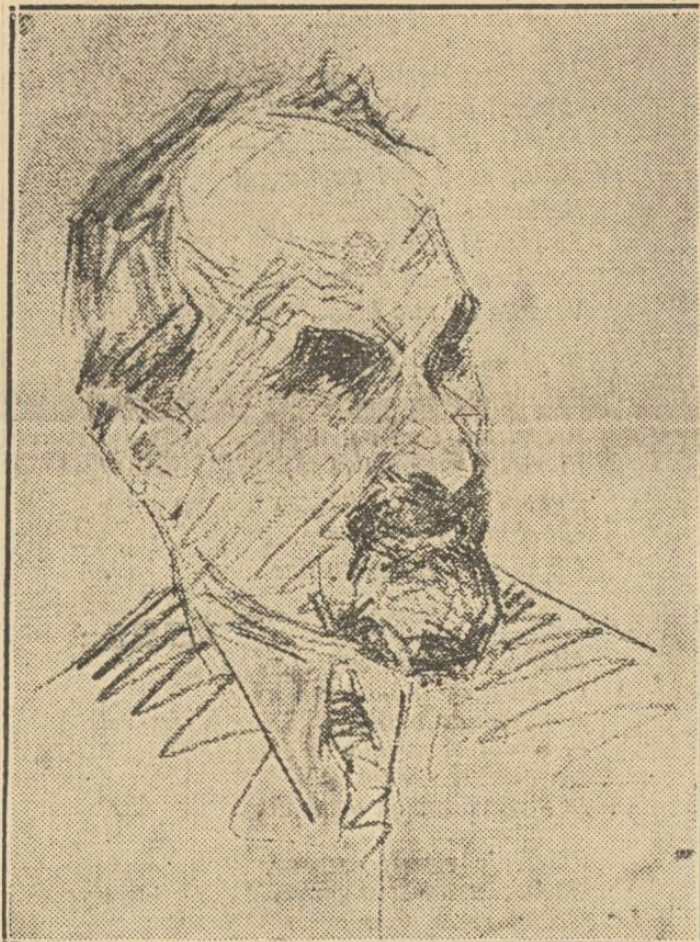
Dar luptele între Moldoveni şi Munteni? Dar acum în urmă, în însăşi alipirea celorlalte provincii la noi, nu se simte în păturile superioare (căci acelea sunt cele mai încăpăţânate) cârtirea surdă, printre dinţi, împotriva unirei, până ce ea se va coace, după cum s'a copt după vre-o 56 de ani unirea cu Moldovenii? Şi n'a fost silit însăşi moldovanul Lascar Catargiu să pue *tunurile* împotriva antiunioniştilor ce începuseră să se mişte la Iaşi? Şi astăzi — ce deosebire de Lascar Catargiu! — nu se simte *jicnit* d-l Vaida, când i se spune *că i-am dezrobit pe Ardeleni?* Nu i-a reproşat d-lui C. Banu? Şi tot aşa ar spune dânsul, dacă ar fi fost Alsacian şi ar fi auzit pe Poincarré în marele discurs de la Strasburg, vorbind de liberarea Alsaciei?

Patriotismul este o operă de sinteză a sufletelor, care se face sub presiunea culturei şi a intereselor permanente ale neamului. Şi cu cât va fi mai copt, mai tenace, cu atât va duce mai repede la o sinteză superioară lui: *umanitarismul.*

Până nu se frământă, şi nu se cristalizează în minţi şi în inimi, concepţia de unitate, în informul amestec de indivizi din imediata apropiere a nucleului de oameni energici de care dispune o societate, *nu se poate păşi la sinteza socială, imediat superioară: federaţia patriilor.* Aşa a eşit materia din haos, s'a întrupat în elemente, şi de acolo în inteligenţe, — aşa vor eşi şi societăţile din haosul lor.

Spre deosebire de ceilalţi socialişti, *Jaurès,* care era o inteligenţă kantiană, ca şi Eminescu, ştia că în desvoltarea organică a ori-cărei creaţii, superiorul se sprijină pe inferior, *nu distrugându-l, ci încorporându-l.*

Iată de ce, visând o omenire armonică, el nu numai că nu striga: *à bas la Patrie* (jos Patria), dar a dat — el socialistul — cea mai frumoasă definiţie patriotismului: „sunteţi lipiţi de pământul acesta (al Patriei), prin

D. Nanu

toţi cei dinaintea şi toţi cei din urma voastră, prin tot ce v'a creat şi tot ce veţi crea, prin trecut şi viitor, prin neclintirea mormintelor şi ritmul liniştit al leagănelor".

Iată dar, ce bine a simţit el ce este esenţial şi nepieritor în ascensiunea către umanitate.

Este, prin urmare, o ierarhie de puteri cari se susţin reciproc, ca treptele unei scări. Şi după cum fructele se nasc în lumină, din ramuri, dar pururea trunchiul rămâne isvorul lor nesecat, tot aşa, cu cât va fi mai puternic isvorul originar al societăţii: patria mică, iubirea de locul natal, — *în aceiaşi măsură,* va fi puternic sentimentul faţă de patria integrală, a frontierei naţiei tale. Şi cu cât te-ai maturizat la adăpostul ordinei propriei tale ţări, cu cât ai creat o civilizaţie, *cu atât apreciezi binefacerile unei ordini care să se întindă dincolo de hotarele ţării tale.*

Dar trecerile nu se pot face fără lupte, fiindcă natura până nu-şi desăvârşeşte un model, nu începe altul.

Numai prin o ciudată inadvertenţă socialiştii (cu excepţiunea lui Jaurès), admit ca o condiţie *sine qua non,* războiul de clase între membrii unei aceleiaşi naţionalităţi, drept *singura cale* spre armonia statului, — şi nu admit războiul acesta firesc, dintre o naţiune agresoare şi o naţie pe nedrept provocată. Nu pricep că el este singurul mijloc pentru pedepsirea violatorului legei, umanităţii! Unul din doi, trebue să nu aibă dreptate: acela care calcă legea umanităţii! Naţiunea care se apără, implicit nu se apără numai pe sine, dar şi *principiul legitim, în sine, al oricărei naţiuni ameninţate în suveranitatea ei.* Atunci, nu e oare firesc că armonia claselor unei ţări, întărind această ţară, o pune de fapt în măsură să apere interesele umanităţii împotriva naţiunilor agresoare, cuceritoare?

Războiul de clase, propăvăduit de Marx, nu oferă aplicarea proverbului: „cui pe cui se scoate afară".

Căci lupta dintre clase, duce tocmai la întărirea spiritului de cucerire şi aservire, al statelor vecine: Un popor în care bântue aprig lupta de clase, e un popor divizat. Un popor divizat este un popor slab.

„Un popor slab prin luptele intestine, deşteaptă apetitul celorlalte, să-l împartă, să şi-l dispute, menţine permanent, în genul omenesc, spiritul de competiţiune şi de neastâmpăr războinic. Italia divizată, Germania divizată, Polonia divizată, sunt prăzi indicându-se singure cuceritorilor, şi chemând oarecum asupra lor, ambiţiile popoarelor puternice; prin slăbiciunea diviziunei lor, au aţâţat şi menţinut în Europa mentalitatea cuceritoare, în timp de secole". (Les dix commandements. Em. Faguet).

Patriile tari sunt factori de apropiere ai umanităţii visate. Iată ce frumos o arată Jaurès: „Unitatea umană nu poate fi realizată de cât numai prin libera federaţiune a naţiunilor, respingând întreprinderile brutale şi supunându-se regulilor de drept. Dar asta nu însemnează *supresiunea patriilor, ci inobilarea lor*.... Să nu mi se spună că patriile fiind create, modelate prin forţă, nu au nici un titlu de a fi organe ale umanităţii noi, fondată pe drept şi modelată după idee, şi că nu pot fi *pietre vii* ale cetăţei noi instituită de spirit, prin voinţa conştientă a oamenilor. Chiar dacă ele n'ar fi fost până aci, de cât organisme de forţă, chiar dacă am da uitării partea de voinţă, de cugetare, de raţiune, de drept, de liberă şi sublimă jertfire cari sunt demult încorporate în patrie, — în marile grupări istorice se va elabora mai departe progresul acesta uman".

„L'armée nouvelle". L'Humanité editeur.

Lui Jaurès îi revine meritul de a fi înţeles mai strălucit lucrul acesta: că lupta între clase trebue să înceteze şi să ia o formă de echilibru paşnic, încât mă simt ispitit să fac un ultim citat, fiindcă e atât de remarcabil, încât merită să fie săpat în inima fiecărui socialist care vrea să-şi umple sufletul de adierea aceea care nu suflă decât pe culmile intelectuale, de unde orizonturile se pot vedea în toată splendoarea liniilor armonice.

„Progresul uman a intrat în perioada tăcută care nu e cea mai puţin rodnică. Pascal zicea: „Liniştea netărmurită a spaţiilor infinite mă înspăimântă". Pe mine eşirea din perioadele electorale, din polemicile de presă şi din toată înverşunarea noastră verbală, mă consolează şi mă linişteşte. Universul ştie să-şi desăvârşească operile fără sgomot, fără nici o declaraţie răsunătoare de pe înălţimi, fără ca nici un program fulgerător să se intercaleze în potolita sclipire a constelaţiunilor. Cred că societatea franceză a intrat în sfârşit în această fericită epocă în care totul se face fără sgomot şi fără sguduiri, fiindcă totul se face cu maturitate: vor fi reforme, şi chiar uriaşe reforme, dar cari se vor face aproape fără a fi numite, şi cari *nu vor mai tulbura viaţa liniştită a naţiunii,* cum nu tulbură căderea fructelor coapte liniştea zilelor frumoase de toamnă; umanitatea va creşte pe nesimţite în justiţia fraternă, cum pământul care ne poartă, se înnalţă tăcut pe orizonturile înstelate".

(Depeşa 15 Octombrie, 1890).

O, dacă potentaţii Rusiei ar fi avut sufletul şi cultura lui Jaurés! Ce departe suntem, domnule Istrati, — nu-i aşa? — şi ca poezie şi ca adevăr, de viziunea îndopării principiilor fraterne, pe nu ştiu ce orificiu al corpului, specialmente tiranizat de unul din tragicii d-tale eroi!

Nu este oare plin de învăţăminte faptul că problema proprietăţii rurale s'a rezolvit la noi, de pătura conducătoare, atât de mult în paguba proprietarilor, încât preţul de veci al lotului de pământ, vândut ţăranului, nu reprezintă nici măcar arenda lui pe an? Că sunt pete, pe cari prezentul le face supărător de vizibile, de acord. Dar ce importanţă au ele, faţă de opera timpului care roade şi netezeşte în mersul lui impunător, micile imperfecţiuni inerente operaţiunii de prefacere?

Dar dacă cuvântul marelui Jaurès nu ţi se pare destul de convingător, îţi voi cita unul care desigur te va convinge. Este însăşi autorul splendidei nuvele *„Unchiul Anghel"*. Nuvela aceasta are un fond simbolic de o înălţime uriaşe. Fiindcă a scris-o artistul, nu ideologul, printr'o ironie a soartei, sau poate printr'un tâlc mai adânc al lucrurilor, ea este o admirabilă pledoarie filosofică a patriotismului, scrisă involuntar de un om cu o ideologie, oarecum contrarie.

Ce este Unchiul Anghel? Este viziunea superior obiectivă a unui fragment de umanitate care nu s'a pătruns pe deplin să înfrunte primejdia avertismentului latin că: „omul e un lup pentru semenul său" sau de adevărul proverbului american: „omul înarmat cu un băţ zdravăn şi o mare neîncredere în oameni este un binefăcător al omenirei de azi". Dar unui asemenea om i-ar putea replica cineva: „Cu firea d-tale, Domnule, eşti foarte egoist.

— Se prea poate, dar aşa cum sunt, nimeni nu va cugeta să mă atace. Prin însăşi faptul acesta, menţin pacea. Sunt un meritos păzitor al ordinei universale". 1)

Findcă n'a avut riguros suficienta neîncredere în oameni, prin dezarmarea lui într'un mediu banditesc, Unchiul Anghel a ajuns jertfa lor tragică.

Povestea lui este povestea şi viitorul ori cărui neam, (ca acel rusesc), care având pururea naivitatea lui îngerească atâta vreme cât nu şi-ar cunoaşte vecinii — fie dinăuntru fie din afara hotarelor, — le-ar acorda, dezarmându-se singur, o încredere pe care ei nu o merită.

De fapt, tragedia Unchiului Anghel, mai rar se poate întâmpla unui întreg popor. Când ea se întâmplă, e de întrebat dacă poporul acela robit nu poartă stigmatul neamurilor căzute.

Ruşii se vor mai ridica poate, dar sunt şi de acelea cari nu se mai ridică. Afară de ţigani, cu adevărat căzuţi, nu mai cunosc în Europa un alt popor înfrânt prin totala abdicare şi dezarmare de sine. In celelalte continente, sunt numai rasele inferioare, tocmai din pricina dezarmării lor premature într'o epocă tulbure când *conştiinţa omenirii* nu s'a desprins încă. Francez, Român, German, sunt realităţi, nu ficţiuni intelectuale. *„Om"* — nu e încă o realitate, ci o abstracţie mintală ca şi cifra „patru"

* * *

Iată de ce şi acum, ca şi pe vremea răsboinicului Arjuna, cine s'ar pierde, ca el, în consideraţii etice, dacă nu-i mai bine să-ţi pleci gâtul ca duşmanul să bine-voiască să ţi-l tae în războiu, decât să te împotriveşti, svârlind asupritorul afar din hotarele ţării tale, — merită acelaş răspuns pe care Prea fericitul Krishna îl dă răsboinicului milos, umanitar...

Pornind de aci, filosofia brahmanilor, care nu admitea nici o secundă de defetism când ţara e 'n primejdie, — construeşte totuşi o morală care duce fatal la abolirea războiului, *când principiile ei devin realităţi trăite în fiecare om.* Şi 'n privinţa asta, un lucru admirabil, cu adevărat dumnezeesc: nu există nici un dezacord, de la Krishna, Kristos, şi până la economiştii Guglielmo Ferrero 1) şi W. Rathenau 2): Războiu împotriva păcatului din suflete care e isvorul lipsei de frâu în acapararea bunurilor materiale! Aci stă sursa tuturor inegalităţilor sociale, tuturor războaelor.

Dacă nu poţi extirpa setea aceasta nepotolită din inimi, şi să pui în locu-i, fântâna interioară de care vorbea Iisus Samarinencei, la puţul lui Iacob, — nu ai făcut nimic, cu toate terorizările din lume! Nu este nici o dinamită cu putinţă, cum crede visătorul Istrati, nici o ecrazită, care să distrugă esterior, prin legi, capitalismul, dacă n'ai ars cancerul lui din inima omului prin disciplina religioasă a spiritului.

Şi aci Jaurès avea un suprinzător punt de contact cu iluminaţii lui Israel: „Ce frumoasă ar fi lumea atunci, când privind asfinţitul soarelui în câmpie, ea ar ghici deodată, după o duioşie stranie a inimei şi a ochilor, că un reflex din blânda torţă a lui Isus, e amestecată cu lumina potolită a serii!"

Tovarăşii săi au rămas însă la convingerea că mijloace de constrângere materiale, pot converti rădăcinele înveninate ale răului din suflet.

Ce contradicţie în orbirea aceasta ciudată a mai tuturor comuniştilor! Ei vor să impună societăţii idealul realizabil, creştin, al comunismului bunurilor materiale, *dar prin mijloace mai barbare, decât ale celui mai feroce capitalism!*

In loc să urmărească prin apostolii lor, disciplinarea prin cumpătare, — iată reprezentanta Sovietelor în Suedia, sperie prin luxul blănurilor şi toaletelor ei pe paşnicii Suedezi, ca o altă împărăteasă Theodora!

In loc ca măcar pe lucrători să-i îndemne la echilibrul lăuntric al trebuinţelor, îi excită la răsipa întregului salariu, ca nu cumva o lentă şi progresivă îmbunătăţire materială şi spirituală, să rezolve treptat, cum visa Jaurès, problema armoniei sociale pe altă cale decât a luptei de clase şi a dictaturii proletariatului!

Insă toţi scrutătorii adânci ai sufletului omenesc, nu caută leacul în afară, în instituţii, în legi, în forma organizării sociale: ci vizează direct la *isvorul* tuturor relelor, la mijloacele de a-l slei, — iau acest cuvânt în ambele lui înţelesuri; ei ştiu că numai de acolo a pornit — când a pornit, — orice îndreptare. O formă exterioară a organizării societăţii care n'ar decurge organic, din acest isvor, ar fi pentru trupul bietei omeniri bolnave, ca un plastur pe-un picior de lemn.

Iată pentru ce am pus la îndemâna cititorilor textul acesta brahmanic al fericitului Krishna, după traducerea savantului Burnouff. — O pietricică în inima fie căruia, de ar zidi, în fiecare din noi, am fi pietre vii, ale unui templu la care toţi binefăcătorii omenirii au lucrat.

1) Prefaţa la traducerea **„Cântecul Prea fericitului Krishna"** Edit. Librăriei Segal.

2) Cum au fost Tolstoi, acum în urmă Anatole France şi um cred că este şi Panait Istrati.

1) Les dix Commandements.

1) Discours aux Sourds

2) Ou va le Monde?

Ochi negri

(Cântec de beţie)

Eu noaptea o iubesc, căci ea mi-apare
Ca o mantă în care mă'nfăşor, —
Şi tot ce lumea rea nevoie n'are
Să ştie, îi ascund şi mă strecor
In noaptea cea fără lumină,
Dar cu lumini ce pot să sting, s'aprind...
— Mă tem numai de ziua ce-o să vină,
Când ochii ei îmi stau aici, zâmbind.

Mă tem de ziua care-o să-mi răpească
Şi cântece, şi zâmbet, ş'aiurări, —
Şi tot ce-ador atunci o să-mi gonească
Cu palide lumini şi scânteiări.
Eu ziua o urăsc, căci îmi rechiamă
Sclăvia dela care mă desleg,
Eu ziua o urăsc, căci îmi distramă
Misterul ce nu vreau să înţeleg.

O noapte, noapte! Prea curând trecuse
Aceea ce-aşteptam ca să-mi mai dai, —
Paharele sunt goale şi sunt duse
Clipitele cu care mă'mbiai...
Sunt zorile ce bat la geam. Grăbeşte...
...Dar stai, ţigane! — cântă iar, ce vrei!
Căci noaptea n'a trecut, — priveşte:
E'ntreagă adunată'n ochii ei!

Ion Gorun

PORTRETE

M-damme şi D-l Borş

M-damme Borş e o femee pe care în ruptul capului nu o poate înţelege d. Borş. M-damme Borş e o femee cu gusturi variate ca una care a citit multă literatură. Când bate din papuc, d. Borş ştie că mititica lui e sub emoţia unui gust nou.

M-damme Borş e grasă, d. Borş e slab. Amândoi s'au luat din dragoste, sau ca să fim corecţi, d. Borş a furat-o de la părinţi.

La început viaţa le-a fost o armonie dar cu timpul o prăpastie enormă i-a îndepărtat pe unul de altul. In vreme ce M-damme Borş se îngrăşea peste măsură şi îşi completa educaţia pe care o căpătase intr'un pension din provincie, citind cărţi de seamă din care cauză devenise de o sensibilitate nervoasă, o adevărată stăpână a casei, d. Borş, slăbit şi desfigurat, intr'adins îşi lăsase o bărbuţă plină de pretenţii, o bărbuţă roşie, ca să poată face pe bărbatul în faţa unei femei ca M-damme Borş.

„Visam şi eu un bărbat care să mă înţeleagă", ereau cuvintele ei, după care urmau apoi o serie de amintiri ale vieţii ei de domnişoară crescută cu bonă, cu pian în casă şi cu ultima modă.

„Şi acum cine am ajuns?" M-damme Borş! Ce nume stupid!

— Te rog să nu mă faci stupid, M-damme Borş.

Şi cearta începea dela indignarea pe care i-o producea ei numele d-lui Borş şi ajungeau câteodată, de aici, să se pomenească certându-se pentru cine ştie ce alte lucruri.

Dar chiar în zile mai senine, când soţilor de vârsta lor le este permis un sărut mai mult de cât şi-au stabilit în program, când poezia calcă în picioare proza neînţelegerilor conjugale şi soţii trăesc câteva clipe de înţelegere reciprocă şi de iubire vădită — şi atunci ei ereau unul pentru altul tot M-damme şi d. Borş.

Ei nu puteau vorbi unul cu altul de cât aşa:

— D-le Borş, azi avem invitaţi. In consecinţă să-ţi cureţi hainele de petele celea de grăsime şi să nu stai în faţa prietenilor noştri ca un prost.

— Am înţeles M-damme Borş; era inutil să mai spuneţi.

Să nu credeţi însă ca dacă M-damme şi d. Borş nu se tutuiau între dânşii ei nu se mai gândeau la iubirea lor, la începutul dragostei lor când fericirea avea o formă uriaşă.

Dimpotrivă sunt zile când M-damme Borş, în amintirea sent'mentalismului ei de domeniu istoric, permite d-lui Borş să-şi reazime capul puţin chelos în poala ei şi aşa în cea mai duioasă legănare, într'o clipă de fericire care întrece puterea noastră de imaginaţie, să-i şoptească la ureche:

— Mă iubeşti, d-le Borş?

— Vai! M-damme Borş, vă iubesc atât de mult! Atunci d. Borş avea ocazia, de care nu se folosea nici odată, de a fi fericit. M-damme Borş, pasărea din cu'bul dragostei cu o numea el când se înflăcăra de tinereţea lui trecută, număra treizeci şi opt de primăveri roze plus optzeci şi unu kilograme grăsime.

D. Borş i-a dovedit acest lucru şi prin algebră. Copii n'au, pentru-că ar însemna s'o ia prea din vreme. M-damme Borş n'a citit atât cât trebue pentru creşterea şi educaţia copiilor, rămânându-i încă multe tratate de studiat în această privinţă, iar d. Borş simte că n'are o pregătire matură, necesară pentru asemenea evenimente. De pe urma căsătoriei d. Borş n'a luat nici un ban.

Era vorba de două sute de mii de lei. Tinerii de pe atunci îşi făceau iluzii mari. Automobil în primul rând, valet—de chambre, mobilă comandată în străinătate, bibliotecă, salon de recepţie.

Era vorba, căci părinţii ei lasă că ereau nişte burghezi mai mult pretenţioşi decât modeşti dar după ruşinea ce le-o făcuse fata fugind cu d. Borş n'au mai voit să ştie în nici un chip de ea.

M-damme Borş şi azi se laudă că dacă nu făcea pasul acela greşit, ar fi avut altă situaţie şi cu zestrea ei ar fi putut înfiinţa şi opere de bine-facere.

Oh! păsul..... In mintea ei trăia această idee. In realitate situaţia ei strălucită de la părinţi n'a fost de cât o argintie pânză de păianjen în care d. Borş a căzut ca o muscă nătângă. El e funcţionar bugetar într'un minister, decorat cu mai multe ordine, retribuit mediocru, propus întotdeauna la avansare. Când îl cheamă directorul său general, la telefon, se zăpăceşte ca o oaie.

Picioarele i se încurcă în mers, dă din mâini nervos, năduşeşte, îşi îndreaptă cravata la gât, îşi scutură ghetele de praf, îşi răsuceşte mustaţa, îşi drege glasul ca să-l facă mai supus şi apoi l'auzi:

— Alo! mă rog. Mâna îi tremură pe receptor.

— Inţeles, mă rog. In momentele acelea e numai urechi.

— Se face îndată, mă rog. Şi d. Borş, copilul cu care te poţi juca de-a telefonul, obiectul de distracţie al subaltern'lor, omul care deşi are o mulţime de pete pe haine n'are nici una pe suflet, se gândeşte ca ultimul ban strâns din munca lui să-l dea din toată inima pentru capricioasa M-damme Borş.

* * *

In curte cu ei stau mulţi chiriaşi. O casă veche, cu tencuiala mâncată de ploi, cu o scară înaltă, pe alocurea lipsită de câte-o treaptă, pe care scară dacă mergi cu grije parcurgi cele patru etaje turtite parcă de vreme unul într'altul.

D. Borş şade la etajul a doilea unde ocupă trei săli obscure şi igrasioase în care M-damme Borş şi-a petrecut luna de miere pe care o proectaseră la Nisa.

La ultimul etaj stau fete minore.

Pe femeea căreia aceste fete îi zic mama Anuşa, o cunoaşte d. Borş din tinereţe.

Nici odată însă nu s'a gândit să greşească câteva trepte mai sus de etajul al doilea.

Toată noaptea e sgomot pe scară. Când în sus când în jos trec calfe de prăvălie, lucrători jerpeliţi, cu chipurile înegrite de fum şi de unsoare, băeţi de liceu şi nu rareori câte un bătrân hodorogit.

M-damme Borş nu dă nici o atenţie acestui fapt. Incredinţată că mulţumirea vieţii nu stă decât în cititul cărţilor frumoase şi instructive, îşi petrece toată ziua citind. O bună parte din leafa d-lui Borş se duce pe cărţi. Pe chestiunea cărţilor au avut multe certuri. El a fost nevoit să cedeze căci M-damme Borş l-a convins şi i-a întărit convingerea că una din datoriile de seamă ale bărbatului este de a-şi lumina femeia, a-i da toate mijloacele de cultivare, a-i îngriji sufletul.

Afară de aceasta, M-damme Borş vrea să fie elegantă chiar în casă. La cel mai mic gest de nesupunere din partea d-lui Borş, bate în scândură cu papucul.

„Să-mi dai, să-mi faci! Dece mai luat? Să ştii că plec, mă înţelegi?"

Şi în faţa acestei ameninţări, d. Borş îşi pleacă capul lui chelos, în semn de ascultare.

Intotdeauna îl ceartă că nu ştie să se introducă în societate. D. Borş nu mai ştie cum s'o mulţumească şi ce să-i mai facă.

* * *

Era acum câţiva ani. In curtea cea mare nişte ţigani păroşi şi sdraveni la statură costoreau tingiri şi cazane. O femeiuşcă măruntă, gata să-ţi scape printre degete, cu ochi de diavol şi cu coadele strânse în creştetul capului, bătea cercurile la un butoi de varză. Erau semne că pentru oamenii nevoiaşi se apropia toamna.

D. Borş voia să facă o surpriză pentru M-damme Borş. Era o dimineaţă rece şi puţin întunecată. In ziua ceia aveau invitaţi la masă. M-damme voia să le servească cu ori ce chip icre.

D. Borş luă de la un prieten al său o recomandaţie către d. Chifteluţă, director la biroul vânzărei peştelui, pentru icre roşii.

D. Borş voia însă să facă rost şi de icre negre. Aceasta era surpriza.

Icrele negre însă nu erau de competenţa d-lui Chifteluţă ci de aceia a d-lui Prepelescu.

Amândoi aceştia erau certaţi la cuţite. D. Borş mai luă o recomandaţie şi către d. Prepelescu. Şi în dimineaţa ceia de toamnă lipsi de la birou şi se duse după icre. Recomandaţia către Chefteluţă o avea în buzunarul drept al hainei, cea către Prepelescu în buzunarul stâng.

Când intră la Prepelescu, emoţionat peste fire, scoase din buzunarul drept recomandaţia către Chifteluţă şi i-o întinse. Greşise buzunarul. D. Borş credea că are de-a face cu d. Chifteluţă.

— D-le Chifteluţă, am venit la d-voastră. mă rog, să nu vă supăraţi dar....

— Ce chifteluţă d-le, ce chifteluţă?

— Mă rog.

— Ce mă rogi? Indrăzneşti să mă faci chifteluţă la mine în biurou?

— Mă rog.

— Eşi afară, imbe....!

— Mă rog.

Şi când ieşi pe uşă afară auzi un pumn trântit în masă şi vocea celui dinăuntru iritată peste măsură: Auzi d-le, să mă facă pe mine chifteluţă, canalia!

Afară. d Borş se reculese, dar nu pricepuse ce să fie asta. Porni către celălalt. Deschise uşa şi intră înăuntru. Un birou elegant cu scaune de pluş şi cu tablouri mari. D. director nu era acolo.

Se trânti pe un scaun si-l aşteptă. Când îl văzu intrând pe uşă, după lanţul de aur de la brău şi după burta ieşită prea în afară, bănui că trebuie să fie directorul.

— Bună ziua d-le Prepelescu.

Vru să-i întindă recomandaţia. Dar fiind măsurat de sus până jos de nişte ochi încruntaţi ameninţător, simţi că inima i se retează, iar limba îi bate toaca în cerul gurei.

— Ce tot te prepeleşti amice? Nu cumva ţi-ai pierdut minţile?

— Mă rog, d-le Prepelescu, eu sunt d. Borş...

— Ce prepelescu d-le, du-te la Prepelescu.

— Mă rog, d-le Prepelescu, nu vă supăraţi, am o recomandaţie către d-voastră.

Indignat, d. Chefteluţă o desfăcu şi citi câteva rânduri.

— Va să zică faci afaceri cu icre negre, cu Prepelescu, hai!

— Mă rog...

— Ce eşti, negustor speculant?

— Mă rog, funcţionar...

— Aşa?! Auzi d-le? Funcţionar, mutră de funcţionar! Cum te cheamă amice, stăi să te lucrăm noi dacă este vorba că avem aface cu un om necinstit.

D. Borş căută să se explice. Işi văzuse greşala.

— Aşa urmă directorul, apoi lasă că vă aranjez eu. Şi însemnă pe o hârtie ceva,

— Mă rog, numai un cuvânt d-le director, să vedeţi.....

— Eşi afară chelule!

— Mă rog să nu mă faci chel. Eu nu ştiu multe. Il jignise; prinsese curaj.

— Auzi? Eşi afară porcule!

— Mă rog, să nu mă faci porc, că de...

— Porcule!

— D-le te rog să-ţi retragi cuvintele.

— Mi le retrag nătărăule, mi le retrag.

— Aşa da!

Şi d. Borş ieşi trist ca şi cum l-ar fi murit cel mai bun prieten.

O săptămână după această întâmplare, M-damme Borş care nu-şi primise musafirii după voia ei, nu scoase un cuvânt.

In acest timp citi ultimele tratate de creşterea şi educaţia copiilor, iar d. Borş părea destul de pregătit şi de matur pentru evenimente mari.

Intr'o după amiază, din chiar toamna ceia, o scrisoare de câteva pagini din partea unei surori măritate de curând, o anunţă pe M-damme Borş de moartea bunului lor tată. Printre rânduri dădea a înţelege că în ultimele clipe ale vieţii, tatăl iertase pe M-damme Borş de pasul greşit pe care l-a făcut.

D. Borş o găsi plângând cu capul între perini. Era mişcat.

Şi mai mişcat fu spre seară când M-damme Borş cuprinsă de sentimente adânci de milă, permise d-lui Borş să-şi razime capul în poala ei şi aşa cum stăteau nemişcaţi ca doi copii plini de gingăşie, pentru întâia oară în lunga lor dragoste ea îndrăzni să-i spue la ureche:

— Mă iubeşti cu adevărat Jean?

— Da, mica mea Antoinette!

Ploaia se juca pe geamuri în ţârâitul greerilor. Era a treizeci şi noua toamnă a ei, iar cât priveşte vârsta lui Jean vă las să ghiciţi.

SAVIN CONSTANT.

PURCO BAYER

Triptic

Zorii...

Neprihănit coboară cerul,
— steag de 'mpăcare omenirii —
Zori albi şi feciorelnici. —
-Deschid mirajul porţii
Din care ese Viaţa...

In noi: răscoală, — grija
Mai aprigă, mai vie
'A unui astăzi mare,
Necunoscut. Din umbră
Pândindu-ne să ceară,
Mereu să ceară ceasuri:
Picuşuri de Viaţă..

Cetatea năucită
De largul val de soare
Tresare la amaruri,
La bucurii de-o clipă,
La luptă, la prihană, —
Tresare la viaţă...

Doar moartea trece-agale, -
Menirea ei nu-i nouă:
De la 'nceput aceiaşi:
Omoară triumfală,
Mereu învinsa Viaţă..

Amiaza...

Luminos zâmbeşte cerul
Bucuriei mele de-astăzi...

Ştiu eu cum, din care lume,
M'a găsit acum pe mine?
Toată zarea de albastru,
Toamna 'ntreagă şi de aur
Cald miros de sevă multă,
Incropită 'n fructe roşii, —
Toate râd acum cu mine,
Şi se bucură'n nădejdea,
Că şi Mâinele de mâine,
O să fie ca şi astăzi...

Merg sub domuri de lumină, —
Cărărui ţesute 'n smalţul
Florilor de aur proaspăt, —
Cântă paşii mei de-alungul
Nesfârşitelor poeni, —
Se înclină albe umbre,
Ivorii, cu ochii 'n zâmbet:
Visurile de mai bine...

Zi de aur, zi de toamnă,
de evlavie imensă, —
Astăzi am simţit mai bine,
In răstimpul unei clipe,
Cum s'a împletit iubirea
Cu credinţa şi uimirea,
Că mi-e viaţa pentru tine...

Amurg...

Mi-a frământat lăuntrul
Un gând de îndoială:
Amărăciune multă
Şi clocot şi năvală,
De chinuri necuprinse
In grai vorbit de oameni...

Zăbavnic vream puterea,
Să 'nfrân durerea mută,
Croită mult prea mare
Pentru clipita slută:
Neaşteptat paharnic,
Prea galben şi prea darnic

Turnă din cupa verde,
Pe buze-mi pic cu pic,
Otrava fără nume,
Crescută din nimic:
Păgâna îndoială,
Cu ochii înviforaţi,
Cu mâinile 'ncleştate,
Cu hainele cernite
Şi vorbe răsvrătite..

O, lasă-mă şi-acuma,
Să-mi amintesc lumina
Din ochii tăi, spre mine
Pornind în vrajă multă,
De drag şi de dojană...
Intregul întuneric
Il alungaşi şi teama,
Când mi'ntinseşi cu-un zâmbet,
Avântul cald şi tainic,
— Al braţelor — năvalnic....

OTILIA GHIBU

HAINE DE DAMA
cele mai noui modele începând
DELA 1500 LEI
GASIŢI LA MAGAZINUL
MONDANITE
Lipscani 22
RAION SPECIAL DE DIFERITE ŞTOFE, VELOURS DE LAINE, PLUŞURI, BIBERETURI, GABARDINE ŞI CĂPTUŞELI
MAI EFTIN CA ORI-UNDE!

Gânduri de toamnă

In satul acesta din preajma munţilor, unde amarnica luptă a vieţii m'a trimes, îmi las adesea ori gândul să sboare cu ani de zile 'n urmă...

Imi revăd, liniştit şi resemnat, adolescenţa. Şi uneori sufletul mi se tulbură. Mi-aduc aminte ultimii ani de liceu, când în ora de matematică măsgăliam versuri, — şi-mi mai aduc aminte pe urmă de universitate.

Şi 'n satul acesta liniştit şi frumos, mi-aduc aminte uneori de-o gazetă studenţească, pe care-o tipăream împreună cu alţi colegi tovarăşi de studii şi de visuri. Entusiasmul acela tineresc a ţinut câteva luni. Articole nevinovate, mici povestiri, diferite impresiuni şi chiar versuri, desvăluiau cititorilor destul de numeroşi unele talente 'n formaţie.

Dar dela o vreme, gazeta începea să devină îndrăsneaţă. Nu vroia nici în ruptul capului să rămână aceea ce fusese la 'nceput, aşa că simpatiile cititorilor se 'ntunecară, pe măsură ce violenţa de limbaj a gazetei creştea. Unii dintre noi încercară, fără prea multă pregătire, să „zguduie din temelii edificiul nostru social şi organismul nostru de Stat, în cangrenă..." Zadarnic ne veniau bobârnace părinteşti prin ziare şi prin revistele bucureştene. Gazeta nu vroia „să dezerteze dela sfânta ei datorie".

Intr'o bună zi însă, tocmai când făceam constatarea dureroasă că nici fonduri şi nici cititori nu mai avem, ne cade 'n mâini o altă publicaţie săptămânală, în care criticul Ilarie Chendi semna un articol usturător la adresa bietei noastre reviste. Mai cu seamă următoarea frază a regretatului scriitor ardelean n'o pot uita: — *„Multe mai veţi voi să chieţi la levista aia a voată"...*

Un duş rece nu face tocmai rău la fierbinţeală.

* * *

Dar în satul acesta drag, toamna târzie şi-a risipit pe dealuri şi prin păduri braţele despuiate şi clănţăne de frig.

Pe uliţă se strecoară, fricos, un băeţaş de vreo cincisprezece ani. Este aproape gol. Un rest al cămăşuţei sfâşiate atârnă doar pe-un umăr. Suflă 'n mânuţele rebegite şi bâltăcăie desculţ prin noroiul din drum. Apoi începe să plângă.

Un alt copil se apropie milos, dându-i un măr. Acuma nu mai plânge. Se aşează sfios pe treptele hanului şi muşcă din măr, în vreme ce urmele de lacrimi îi brăzdează obrăjorii palizi.

Nu-i un copil urât. Il văd în fiecare zi şi-l vede toată lumea de-aici, cum trece 'n lungul uliţei şi 'napoi, flămând şi gol, aproape înebunit, asemenea unei arătări grozave. Câteodată plânge cu hohote şi se vaită de-ţi frânge inima... Işi cheamă pe măicuţa lui, care doarme de multişor sub sălciile din deal.

Intreb oamenii şi-mi lămuresc pricina. Dupe moartea „măicuţei", tatăl s'a reînsurat... Şi copilul acesta cu toate că era singura odraslă, a rămas pe mâinile brutei vitrege, care 'l bătea fără milă, micuţul de el, până ce l'a schilodit şi l'a făcut să rătăciască, zănatic, pe drumuri.

Intr'o zi răsare la colţul uliţei tatăl copilului şi 'l înşfacă de-o mână. Surprins, copilul se sbate din răsputeri şi pe figura lui chinuită se citesc toate spaimele.

— „Haide-acasă, schilodule!"

— „Nu vreau... nu mă duce..."

Şi restul cuvintelor se pierd, sugrumate. Omul îi apasă gura cu palma, iar cu cealaltă mână 'l târăşte pe drum, ca pe-o scândură; şi picioarele micuţului sângerează de pietre...

Nu mai plânge, copilule drag. Tu nu eşti nici întâiul şi nici ultimul dintre copiii nimănui. Tu nu vei mai cunoaşte vreodată glas prietenesc şi ochii tăi plânşi, învăluiţi de zăbranicul nebuniei, nu-i va mai săruta nimeni, nimeni... Iar într'o zi posomorâtă de iarnă sau plină de miresmele primăverii, o căruţă săracă va duce corpul tău mic şi chinuit lângă măicuţa ta scumpă, care doarme acum sus, acolo, sub sălciile din deal...

G. LAZAR DEMETRESCU

CITIŢI
Cuvântul Liber
viguroasă revistă politică şi culturală scrisă de cei mai apreciaţi publicişti :: independenţi ::
Exemplarul 5 Lei

CITIŢI
SPORTUL
CEA MAI MARE PUBLICAŢIE CARE REDA AMANUNŢIT INTREAGA VIAŢA SPORTIVA DIN ŢARA ŞI STRAINATATE
DE VÂNZARE LA TOŢI CHIOŞCARII ŞI DEPOZITARII DE ZIARE

A APARUT:
CÂŢIVA POVESTITORI
— NIC'A LUI ŞTEFAN A PETREI. — NEDEA POPESCU. — NOELWOLF —
de BARBU LAZAREANU

CRONICA FILOZOFICA

UN ANONIM

de LUCIAN BLAGA

Se ştie că în jumătatea a doua a veacului trecut entuziasmul filozofic făcuse loc investigaţiei riguroase empirice şi experimentale. Amănuntul începuse să intereseze mai mult decât totalitatea incomensurabilă a fenomenelor. La acest interes ipertrofic pentru detaliu se alătură spiritul de exactitate matematică şi tendenţa metodică de a reduce toată lumea văzută şi nevăzută la mecanică. Se realizează prorocirea cabalistică a unui elev al lui Hegel, că *filozofia* are să se transforme, pe urma dialecticei inerente tuturor apariţiilor istorice, în nefilozofie. Pe temeiul propriilor monumentale principii hezelianismul se răsturna pe sine însuş. Dar tocmai acest proces de teză şi antiteză istorică ar fi trebuit să dea de gândit celor ce triumfau înainte de vreme. Stadiul „nefilozofiei" nu putea să fie definitiv, nu putea să încheie pentru totdeauna anume îndeletniciri înalte ale spiritului uman. Logica istoriei îşi făcea de astă dată socotelile parcă înadins în spirit hegelian. Astfel „nefilozofiei" avea să-i urmeze o nouă etapă de creaţie filozofică, care însă — în parte cel puţin — îşi lua avântul depe scândura de salt a ştiinţei. Nicăeri poate concepţia hegeliană despre istorie nu-şi găseşte o confirmare mai frumoasă, şi, desigur mai neaşteptată, decât exact în procesul istoric prin care se distramă metafizica hegeliană. Nefilozofia simplelor fapte materiale, ce a urmat-o, grăbia la rândul său o nouă şi firească firească reacţiune. Filozofia începea iarăşi să fie căutată. Fie că această filozofie încerca o împăcare searbădă a inducţiunii ştiinţifice cu speculaţia transcendentală (Hartmann), fie că se voia înţeleasă ca o artă aparte (Nietzsche). Pentru acest din urmă gen intra în luptă nervoasă alături de tânărul Dionisos-Nietzsche, un anonim cu coif cavaleresc — cu o carte purtând curiosul titlu „Rembrandt ca educator" 1). Era o carte apărută încâteva zeci de ediţii (exemplarul ce-l am e din 1891, ediţia treizecea), care prin senzaţia ce-o stârnea suportă glorioasă o comparaţie cu cele mai citite ale timpului. Recitită astăzi pare cel puţin stranie: o simţi scrisă de un copil precoce abia ieşit din poveste, liber, pornit, îndrăsneţ, răsturnător de valuri, dispreţuitor al autorităţilor, plin de spirit, naiv, absurd, uneori grozav de absurd. Dela oamenii de catedră nu se poate aştepta la o prea bună primire, căci tânărul anonim se purta cu o adorabilă, deşi cam voită, lipsă de respect faţă de toţi profesorii. Filologul Diels executa astfel pe „Rembrandt ca educator" în una din şedinţele academiei dela Berlin: „Din şirurile acestei tinerimi arţăgoase s'au ridicat doi antcluptători (anonimul lui „Rembrandt" şi Nietesche) dela cari s'a auzit întâia oară în domeniul ştiinţei iubitul stigăt de bătălie: spre artă! Unul din aceşti tineri, care tocmai făcuse cunoştinţă cu elementele ştiinţei, păşea cu un mare plan de reformă în faţa poporului german.

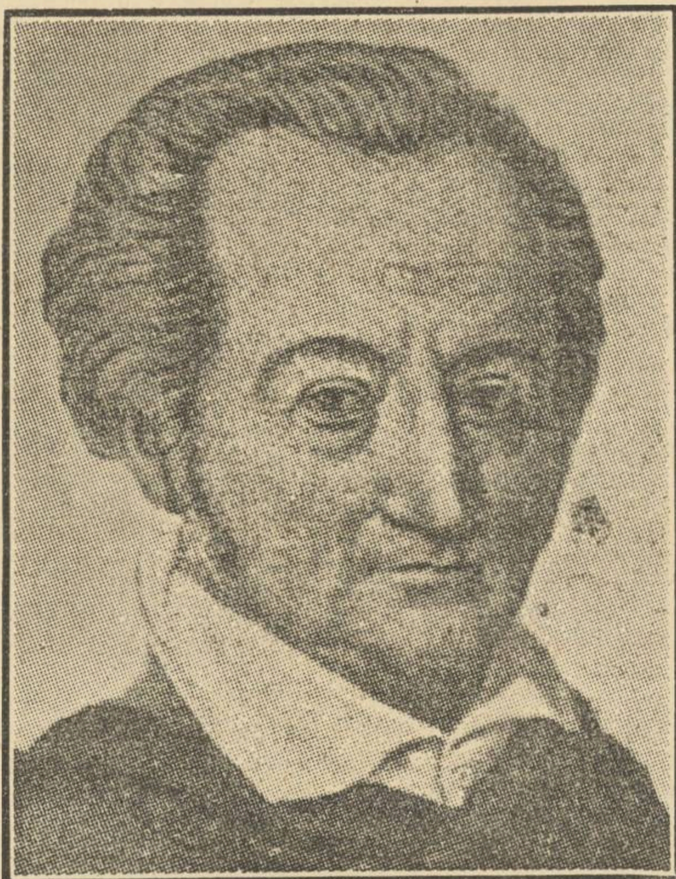
...Cu tot succesul efemer entusiasmul pentru această carte confuză şi necoaptă a trecut repede. Astăzi e deja uitată" 2). — Anonimul cavaler se prezintă în adevăr cu un mare plan de reformă, luând ca model în toate pe marele individualist, pictor al clar-obscurului, Rembrandt. Cultura multă şi greoaie a timpului său o considera drept o cultură alecsandrinică, istorică, înregistratoare, cu privirea îndreptată înapoi, sterilă, lipsită de individualităţi creatoare; o cultură de specialişti cu ochelari, o cultură a microscopului. Ca orice individualist, anonimul, înclina spre concepţia personală de mare sinteză, spre ovedere artistică despre lume şi viaţă; era un ireductibil naţionalist, aderent al teoriei raselor, cerea o artă născută dintr'o atmosferă etnică; era un aristrocat al spiritului, cu o sălbatecă dragoste pentru ierarhia valorilor; ura „spiritul democratizat, nivelator, atomizant al veacului". Vorbea cu plăcere şi cu pricepere despre „fizionomia" diferitelor popoare. Par'că fiecare popor lăsat de Dumnezeu ar fi un fel de „Urphaenomen", un „fenomen originar" în sens goethean. Nu întrebuinţează nicăieri acest termen de definiţie, credem însă că-i precizăm mai bine astfel gândurile despre fizionomia specifică feluritelor neamuri.

* * *

Specialismul, prea consecvent desfăşurat, devine steril. Pierderea în detaliu strică adesea libertăţi creatoare. Astfel cartea anonimului însemna în unele privinţe un strigăt de alarmă. Trebuia isbăvit *spiritul* copleşti de-o muncă utilă poate pentru înaintarea repede a unei civilizaţii pornite spre ultimile culmi, dar ucigătoare pentru orice îndemn de planare slobodă peste micile nevoi ale zilei. Anonimul voia o reformă cu rădăcinile viguros implântate în marele inconştient, în inspiraţie, în tainiţele artei, în misticism, în pitorescul clar-obscur al individuaţiunii. Cultul personalităţii se desenează când printre rânduri, când lămurit spus în cuvinte ce erau o revelaţie. Personalitatea o voia cât mai încercuită în singurătatea ei, arta cât mai locală, cultura cât mai descentralizată. Nu vom stărui asupra acestor puncte din tinerescul program de reformă. Cum gândul ce-l urmărim e strict delimitat, ne vom mărgini observaţiile asupra reformei ce-o doria în ştiinţă şi'n filozofie.

„A filozofa înseamnă: să-ţi făureşti o intuiţie lăuntrică despre totalitatea universului, cu alte cuvinte să-ţi faci despre ea o *icoană*. Cine-şi face însă o icoană, indiferent cu ce mijloace, e un artist; din pricina aceasta filozofia nu nu e o ştiinţă ci o artă". (Rembrandt als Erzicher, pag. 54). O filozofie nu obligă prinurmare pe nimeni. O anumită filozofie nu e niciodată pentru toţi, ci pentru câţiva, pentru un anumit *tip* de oameni. Acest tip e psihologic deplin determinant, mai mult chiar — e etnic şi local condiţionat.—Anonimul lui Rembrandt se voia cât mai departe atât de scolastica fantastică, de acea donchişoterie a abstracţiunii, cât şi de specialismul „obiectiv" al detaliului concret. Filozofia ce-o doreşte pentru sine şi pentru poporul său, ar „trebui poate să fie o filozofie ce s'ar putea cânta". (ibid. p. 57). Aceste cuvinte despre o „filozofie ce s'ar putea cânta" trebue să le socotim între cele mai frumoase ce s'au scris vreodată. Nu credeţi la fel? In ori ce caz ele te răsplătesc din belşug pentru toate acele enervante copilării ce formează stufărişul baroc al cărţii. A căuta „muzica", sau mai larg „artisticul" în filozofie înseamnă, a deschide aci larg porţile individualului, a recunoaşte aci din plin toate drepturile *personalităţii*. Acum câteva zeci de ani acest accent pus pe personalitate (în filozofie!!) era încă o îndrăzneală, o răsturnare a valorilor celor mai curente. Nu avea oare pretenţii de „obiectivitate" chiar şi cel mai fantastic metafizician romantic? „Subiectul" a devenit o „valoare" numai cu ivirea cultului personalităţii. Intre cei dintâi cari au îndrăznit să învioreze dragostea de „subiectiv" trebuie amintit tocmai acest anonim al lui Rembrandt. Goethe îi venea în ajutor în multe privinţe:

„Volk und Knecht und Ueberwinder,
Sie gestehn zu jeder Zeit,
Höchstes Glück der Erdenkinder
Sei nur die Persönlichkeit."

Goethe

Dar însuşi Goethe, simplu şi complicat cum era, s'ar fi simţit foarte jignit să-i fi spus că e „personal" în înţelesul de „subiectiv" în metoda intuitivă ce-o practica în studiul culorilor. Au trebuit să vie vremuri aproape contimporane cu noi ca să învrednicim de-o justă preţuire „subiectivul" în sine.

* * *

Nu mult după ce un Otto Leibmann făcând bilanţul desnădăjduit al filozofiei veacului al 19-lea, îşi striga neobosit refrenul: „înapoi la Kant", — planul de reformă al anonimului lui Rembrandt poate să poarte ca motto: „înapoi la Goethe". Intr'un timp de barbarie strict ştiinţifică când metoda lui Goethe zăcea în complectă uitare în senzul de curiozităţi al ştiinţei, anonimul se încumetează să arunce iarăşi mănuşa: staţi, bătrânul maistru nu s'a încăpăţânat dintr'un simplu capriciu în apărarea punctului său de vedere. Problema e cu mult mai adâncă. Concepţia organică despre univers şi despre fenomenele fizice reprezintă un fel de a vedea al unei personalităţi de-o specifică structură sufletească; acest fel de a vedea — organic, intuitiv — e pentru mulţi oameni singurul posibil, o „fatalitate", aşa zicând, fiziologic condiţionată.

Magul dela miază-noapte Swedenborg spunea undeva că „lumea are forma unui om". O cugetare naivă, absurdă şi adâncă spusă într'un graiu îngeresc; dar pentru cele ce ştie s'o tălmăcească în cuvinte omeneşti, ea are un înţeles scutit de orice întunecime orfică: lumea e o totalitate organică, care nu se poate altfel înţelege decât „subiectiv". Omul se oglindeşte în marele tot, şi i se pare că acest tot are înfăţişarea sa: lumea devine un om, iar omul o lume. Subiectul se revarsă asupra obiectului, iar obiectul e absorbit în subiect. Intre amândouă lipseşte de-acum orice piatră de hotar. Unde se începe subiectul şi unde obiectul? O întrebare căreia în cele din urmă încă nimenea nu i-a dat răspunsul convingător. Pentru ce să osândeşti aşa dar pe romanticul subiectiv din instinct, şi să te închini exclusiv omului de ştiinţă exactă a cărui obiectivitate rămâne totuşi îndoielnică? Cel puţin filozofic îndoielnică. Dar aici atingem cea din urmă taină a cunoaşterei — şi ca să nu pierdem drumul, e poate mai bine să ne întoarcem.

LUCIAN BLAGA

1) O carte de oarecare însemnătate şi pentru noi. A. C. Popovici şi-a format multe din ideile sale în spiritul aestei cărţi

2) Sitzungsberichte der Berliner Akademie 1902, pag. 31.

Din Păcat în Păcat

ROMAN

de IOAN SLAVICI

V

Vinovăţii mici

„Nu! — îşi zicea Palea.—Să mă duc eu să stau la pândă, să tălmăcesc, ba poate chiar să restălmăcesc fapte, vorbe şi mişcări pentru ca să mă încredinţez că e adevărat ceeace mi se pare peste putinţă ? Aceasta n'am nevoie s'o fac, căci nu mă îndoiesc că născociri sunt toate".

Avea cu toate aceste şi clipa, în care stetea la îndoială, şi atunci îl cuprindea o adâncă desamăgire şi-i era cu atât mai greu să se ducă, precum a stăruit Madam Olga, ca ispititor pe la casa lui Guleş.

„N'am, — îşi zicea, — ce să caut acolo".

Nu se îndoia că şi-ar da 'n petec, şi din faţa, din purtările, ba chiar şi din vorbele lui Cucoana Clotilda, Duduia Smaranda şi Coconul Costache, mai ales el s'ar dumiri asupra gândurilor lui ascunse.

„Nu sunt în stare să mă prefac,—îşi mai zicea,—şi tocmai dându-mi silinţa să mă făţărnicesc m'aşi da de gol".

Zilele treceau deci una după alta fără ca el să poată lua hotărîrea de a se duce pe la Guleş. Nu se mai ducea însă nici pe la madam Olga îi era nesuferită starea, în care ajungea puindu-se 'n legătură cu oameni ce se grăiau de rău unii pe alţii şi mereu era pornit a se 'ntoarce iar acasă, la viaţa cea curată, unde fie-care e în adevăr cum pare.

Coconul Costache era din ce în ce mai supărat. Dacă madam Olga 'l cunoştea foarte bine pe el, tot atât de bine o cunoştea şi el pe ea şi nu se 'ndoia că dânsa i-a spus lui Palea lucruri, în urma cărora acesta s'a 'nstrăinat. Aceasta 'l jignea, căci după părerea lui tânărului, pe care l'a 'mbrăţitşat şi l'a copleşit de bunătăţi, nu i se cuvenea să i se facă judecător. Mai era apoi şi ca prin Palea să afle cele ce se petrec la consulatul prusian. Zadarnice erau deci silinţele Cocoanei Clotilda de a-l îmbuna.

Nu era cu toate aceste în stare să ceară, cum adeseori se gândia, mijlocirea Duduiei, căci se temea ca nu cum-va aceasta s'o dea pe faţă. Nu i-a rămas deci decât să ia în cele din urmă o hotărîre foarte grea pentru o femee cu vederile şi cu poziţiunea ei, şi Palea s'a pomenit cu dânsa la el acasă.

„Te-am găsit, în sfârşit, — îi zicea ea. Dacă nu ne mai socoteşti d-ta vrednici să vii pe la noi, iată-mă venită eu pe la d-ta, ca să te rog cu toată stăruinţa să iei, ca mai nainte. Sâmbetele masa cu noi".

Palea rămase 'n faţa ei uluit şi plin de căinţă.

„Sunt ruşinat, Cocoană, — îi răspunse, — şi mulţumirea cea mai mare îmi va fi să intru 'n voile d-voastre. Mi-a fost greu să viu, dar cu atât mai mare mi-e bucuria gândindu-mă la Sâmbetele ce vom petrece împreună".

Ce deosebire între femeea cealaltă, care-l ameţia, şi aceasta, prin bunăvoinţa căreia se simţia înălţat.

„Nu pot să-mi dau seama ce vei fi gândind d-ta, — grăi dânsa, — dar soţului meu îi este dor de societatea d-tale, iar eu simt o viuă trebuinţă de atmosfera după simţământul meu curată, pe care o răspândeşti prin vederile d-tale".

Era femeea ce la zile pentru el grele îl chemase să intre în intimitatea familiei sale, şi el simţia oare-cum robit de ea pentru totdeauna.

„Mă socoţi, Cocoană, mai presus de ceea ce mă simt eu însumi", — îi răspunse.

Ea îi întinse mâna şi i se uită stăruitor în ochi.

„D-ta ştii,—întâmpină,—cât de scump îmi este mie soţul meu şi nu te îndoieşti, că el e în toate privinţele vrednic să ne dăm silinţa de a-i face cât de plăcută viaţa. Ei bine, el e mâhnit, pentru că de atâta timp n'ai venit pe la noi şi încă mai mâhnit ar fi, dac'ar afla, că nici acum nu vii din propriul d-tale îndemn, ci 'n urma stăruinţelor mele. Sunt deci încredinţată, că ceea ce am făcut eu acum rămâne între noi doi, şi nici odată n'o să afle nimeni, că eu am venit la d-ta".

„Nu, cocoană, nu!—Nici odată! Nimeni !—" o încredinţă dânsul, şi-i sărută mâna pătruns cu desăvârşire de simţământul, că numai cea mai neagră răutate a făcut pe madam Olga să născocească cele ce-i spusese.

Era clipa, în care suflet se apropie de suflet şi se leagă cu jurământ.

De unde ar mai fi putut el să stea la pândă şi să răstălmăcească vorbe şi fapte spre a se încredinţa de vinovăţii, pe care totdeauna le-a socotit născocite!?

Se ducea la Cocoana Clotilda nu numai Sâmbetele, ci şi în alte zile şi nu numai când era, ci şi când nu era Coconul Costache acasă. Plăcute îi erau ceasurile petrecute nu numai cu dânsa, ci şi cu Coconul Costache, ba chiar şi cu Duduia Smaranda, care acum venia mai rar pe la buna ei prietenă.

Se 'ntâmpla, ce-i drept, că părerile lor se deosebiau, dar el în fiecare zi se încredinţa, că nu numai Cocoana Clotilda e ideal de soţie şi de mumă, ci şi Coconul Costache e soţ şi părinte plin de duioşie.

Chiar şi Duduia îi părea prietenă vrednică de toată încrederea, şi nu mai era de părerea, că rău ar face Coconul Costache dacă s'ar însoţi cu Ghica. Era, din contră, din ce în ce mai ademenit de gândul, că întorcându-se iar la postelnicie Coconul Costache îl va căpătui, ca s'o poată aduce pe Aglaia la Iaşi.

Cu toate acestea ori poate că tocmai de aceea îi scria Aglaiei mai rar decât în trecut.

Iar pe la Madam Olga nici că s'ar mai fi dus, dacă n'ar fi fost ea femeea, care ştie să-i ţie de scurt pe oamenii, de care are într'un fel ori altul trebuinţă.

„Ei, ce zic !?—îl întrebă dânsa. Tot mai stărui în gândul, că Guleş al d-tale nu e cum îl ştiu eu !?"

„Fără doar şi poate!—răspunse el desgheiat. Când e cineva Costache Guleş şi mai are şi soţie ca Cocoana Clotilda, e ridicolă bănuiala încurcăturii cu o sfregită ca Duduia Smaranda".

„Madam Olga iar îl cuprinse cu braţul şi-l luă lângă dânsa pe canapea, în cât obrajii lui se făcură roşii ca bujorul.

„Băiete! — îi zise. Eşti ca şi când ai fi căzut din cer în mijlocul unei lumi hârşite 'n frământări pornite din fel de fel de slăbiciuni mici şi mari. Dă-mi voie să-ţi zic tu", cum se cuvine unei rude, care e totodată şi prieten bun. Puţine ai păţit şi prin multe ai să mai treci pentru ca să nu mai dai în gropi umblând printre oameni. De unde şi până unde te-ai pomenit să-i zici Duduiei „sfregită"? Nu cum-va ai văzut'o 'n cămaşă ori, poate, şi după ce şi-a scos cămaşa !? Dar s'o lăsăm aceasta: dacă nu te-ai dumerit încă, ai să te dumireşti. Aflu însă, — mi-a spus Timoteiu, — că umbli cu gândul de a-l părăsi pe consulul prusian, ca să intri iar în slujba lui Guleş".

Palea rămase cu ochii pierduţi în vânt. Hotărîrea îi era ca luată şi în tot cazul nu o femee ca dânsa avea să-l dumirească, dacă bine ori rău ar face. El dete deci din umeri ca omul, care nu ştie ce să zică.

„Despre aşa ceva nu poate să fie vorba câtă vreme boierul nu e postelnic, — răspunse el, — şi deocamdată nici nu se poate şti, dacă şi când are să fie".

„Aşa poţi să vorbeşti cu oricine, nu însă şi cu mine, care ştiu multe, — întâmpină dânsa. Lucrurile sunt puse la cale, şi puţin mai lipseşte pentru ca Guleş să fie iar postelnic. Bagă de seamă ca nu cumva s'o paţi, încât să-ţi muşti degetele. Cum te-ai simţi 'n pielea ta, dacă mâne ori poimâne s'ar porni vorba că nu Coconul Costache, ci Cocoana Clotilda te-a căpătuit ?"

Palea se cutremură fulgerat de gândul, c'a văzut-o cineva pe Cocoana Clotilda când a fost pe la dânsul, şi sângele îi pieri din obraji.

„Nu numai afară din cale mişel, ci totodată şi smintit ar trebui să fie cineva pentru ca s'o poată zice aceasta,— îi zise el. Cocoana Clotilda e cu cel puţin zece ani mai în vârstă decât mine".

Madam Olga isbucni în hohote de râs.

„Una sfregită, iar alta cu zece ani mai în vârstă,— strigă dânsa. Omule! Eu ştiu nu numai moşnegi, care risipesc bogăţii mari alergând după fuste, ci şi babe tocate de tineri, cărora abia le mijeşte mustaţa. E la mijloc cea mai covârşitoare dintre toate patimile omeneşti, şi nu se poate închipui nimic ce nu e în stare să facă cel stăpânit de ea, orice ai spune, lumea te crede. Are s'o spună Duduia Smaranda, chiar şi Coconul Costache, — când va avea cuvinte de a-i căuta soţiei sale pricina".

Palea era pornit să sară la ea şi s'o strângă de gât, dar frica de această fiinţă demonică îi era mai mare decât mânia.

„Iar dacă n'o zic nici ea, nici el, nici alţii, o zici d-ta! grăi dânsul rostind vorbele cu glas înăbuşit".

Ea îi mângâiă obrazul cu mâna ei cea mică şi moale.

„Răbdarea să nu ţi-o pierzi, — stărui. Nu e în oraşul acesta. în ţara aceasta nu e nimeni, care-ţi este atât de binevoitor ca mine. Nu din răutate, ci din cel mai bun îndemn îmi dau silinţa de a te face să înţelegi, că femeea pentru care ai prins slăbiciune, te desbracă de bărbăţie şi te face unealtă nemernică. Fereşte-te de ispită şi rămâi unde te afli.

Nu te avânta, nu umbla de capul tău, nu mai face nimic fără să-mi fi spus nai 'nainte mie, care cunosc oamenii cu vîrtuţile şi cu toate neajunsurile firii lor !"

Acestea erau spuse cu atâta căldură ademenitoare şi cu atâta stăruinţă, în cât Palea stetea buimac şi cu desevârşire muiat în faţa ei.

Bună în adevăratul înţeles nu era nici acum părerea ce-şi făcea despre dânsa... dar era strivit de simţământul, că umblă ca orbecăind prin întunerec şi era coprins de o adevărată admiraţiune pentru dânsa, care atâte ştia şi'n toate ale ei avea un farmec particular.

Ii era plăcută intimitatea oarecum senină, în care intrase cu Cocoana Clotilda decând cu vizita ce-i făcuse aceasta. Se simţia măgulit, că ea îi împărtăşeşte vederile şi se interesează ca cea mai apropiată rudă de tot ceea ce-l privia. Cu totul astfel se simţia însă stând de vorbă cu madam Olga, care era mai vioaie, mai lipsită de sfială, mai plină de căldură şi-i desvelia părţi lui cu desăvârşire necunoscute ale vieţii omeneşti.

„Unde am să ajung!?"—se întreba el adese-ori, dar fără ca să voiască se ducea din ce în ce mai des pe la Ciuntuleac — mai ales când acesta era dus, în treburi, şi madam Olga totdeauna ştia să stoarcă din el ceea ce doria să afle fie din casa Coconului Costache, fie mai ales din cancelaria Baronului prusian, care ţinea 'n mâna lui toate firele uneltirilor diplomatice.

Mai avea apoi la 'ndemână şi pe soţul ei, care trecea pe la consulul rusesc, precum şi pe la comisarul turcesc, şi astfel era totdeauna bine dumirită asupra celor ce se petrec ori se pun la cale.

Tot ea stăruia însă, ca Palea să fie discret şi mereu îi zicea: „Nu cumva să te pună păcatul s'o spui aceasta şi Coconului Costache!"

Nu prea era nevoie să mai stăruie dânsa, căci Palea din capul locului luase hotărîrea de a fi discret, iar Coconul Costache era prea mândru pentru ca să-şi dea silinţa de a-l descoase. După felul lui de a vedea Palea era dator să-i spună din propriul lui îndemn ceea ce putea să-l intereseze. De oarece Palea n'o făcea aceasta, Coconul Costache iar era supărat.

In nr. viitor: **Păcate mari.**

SONET

O! magică putere a credinţii,
Tăcută ca un puţ cu apă lină,
Ce isvorăşti din taină şi lumină
Şi ne'ndrumezi pe calea pocăinţii;

Mângâetoare flacăre divină
Ce'npodobeşti cu-aureolă sfinţii, —
Când ea-şi supune trupul umilinţii
Şi cu evlavie smerit se'nchină, —

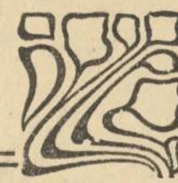
Tu pui pe chipul scump al dragii mele
Atâta vis şi-atâta bunătate
Şi-o împresori cu nimbul nemuririi, —

In cât din bolta poleită'n stele,
Cu zugrăveli de chipuri afumate,
Şi'ntorc spre ea privirile martirii.

Donar Munteanu

LITERATURA STRAINA

RODA-RODA

INTRIGANTUL

— Legendă orientală —

La universitatea împărătească din Stambul învăța odată un savant, anume Hafis Selim. Printre elevii săi era unul, Mustafa la care ținea foarte mult. Despre ori ce ar fi vorbit învățatul. Mustafa îl înțelegea numai decât. Acolo unde alții nu dădeau de rost, Mustafa singur găsea deslegarea și surprindea mereu pe învățatorul său prin lămuririle iscusite, ce dădea multor lucruri din Coran.

Șapte ani de zile a stat Mustafa la picioarele lui Hafis Selim, și a ascultat cuvintele învățătorului său... vecinic vioiu și doritor de învățătură.

La inceputul anului al optulea,... primăvara,.. Hafis observă insă o ciudată schimbare: Mustafa era trist și privirile lui rătăceau adesea pe fereastră, in depărtare.

Hafis băgase de seamă, dar nu zise nimic. Pe seară se duse in chilia elevului, unde găsi pe Mustafa cu ochii scăldați in lacrămi, strângându-și lucrurile.

— Ce faci, Mustafa, și incotro vrei s'o pornești?

— Iartă-mă stăpâne... n'am ce face. E grozav dorul de casă... bine cuvintează-mă și lasă-mă să plec, ca să împrăștii învățăturile tale în țara mea.

Invățatul răspunse:

— Până să te faci învățătorul altora, trebue să înveți trei ani o știință, de care nici n'ai mai auzit până azi.

— Și ce stiință este aceea?

— Intriga.

— Stăpâne... pre legea noastră... lasă glumele! M'ai învatat adevărurile cele mai inalte, la ce să fac intrigi?

Și-și încălța ghetele.

— Atunci, du-te cu Dumnezeu, Mustafa! Ai să te căești însă!

Elevul sărută mâna maestrului și o porni la drum... și a mers zile lungi și multe, peste munți și peste văi.

* * *

Intr'o zi se pomeni într'un sat. Soarele dogoria, oamenii mergeau la moschee cete-cete. Mustafa își scoase ghetele și se luă și el după ceilalți.

După slujbă ședea și el, ca ceilalți, turcește în tinda moscheei. Lumea văzuse după haine că era un tânăr învățat din Stambul. Țăranilor le părea bine că ședea acolea printre ei.

— Efemidim, ziseră ei, mulțumim lui Allah că ne-ai făcut cinstea să vii pe la noi; te-am așteptat cu toții ca cei înghețați de razele soarelui. Acum spune-ne ceva din intelepciunea ta. Și ți-a plăcut Imam-ul nostru? Nu mai ținem minte, de când e preotul nostru și se roagă impreună cu noi. Noi îl iubim și-l cinstim și credem că e un om bun și musulman adevărat; ne tălmăcește legea, ne învață să ne purtăm bine și e om învățat. Nici Șeic-ul-islam din Stambul nu știe mai mult. Pe Coran și Mussaf, spune-ne fără sovăire, ce crezi despre el?

Mustafa sta la cumpănă, își răsuci mustața subțire, scoase ciubucul, îl aprinse și prinse să fumeze. Intr'un târziu scoase țeava lulelei din gură și o vârâ sub genunchi.

— Frați musulmani, grăi el, fiindcă m'ați intrebat cu atâta stăruință, cu trebue să vă răspund cu inima deschisă: Voi nu sunteți drept credincioși, ferească Dumnezeu! Sunteți păgâni... sunteți mai mult de cât păgâni, sunteți curat animale. Umblați ca urșii in două picioare, dar mai mult, nici nu faceți; cât despre Imam-ul vostru, acela e păgânul mai mare în satul vostru. Ar fi fost mai bine, dacă n'ar fi pus piciorul în moschee, iar voi ați fi mai puțin păcătoși, dacă nu l'ați fi avut. Nu rostește cum trebue nici un cuvânt din sfânta scriptură arabă. Habar n'are ce vă spune in rugăciunile sale.

Tot ce vă predică e superstiție și ce spuneți voi după el e fără de lege. Voi toți cu Imam-ul vostru în cap vă duceți in Iad!

La auzul acestor cuvinte, țăranii lăsară nasul în jos, și plecară ochii. Apoi își îndreptară privirile dojenitoare spre Imam și strigară:

— Auzit-ai, păcătos bătrân, ce a spus despre tine domnul acesta din Stambul?

Bietul Imam prinse să plângă. După ce s'a săturat de plâns, își șterse lacrimile și zise:

— Copii, de treizeci de ani sunt între voi. ați văzut vreodată să fi bătut vre-un om, să mă fi bucurat la avutul altuia, să fi semănat zavistie, să fi râvnit la femeia altuia? Imi știți oare vreun alt păcat?

Credincioșii grăiră:

— Frate Imam, ai trăit o viață fără pată. Și dacă cuvintele tale n'au fost bine rostite, faptele de sigur au fost bune!

— Dacă-i așa, strigă iar Imamul, eu nu am învățat la Stambul sau la Alexandria; eu am învățat știința de la tatăl meu, și toată copilăria mea am păzit caprele și am văzut de oile sale. Ce a știut tatăl meu, știu și eu cum a fost tatăl meu, preotul acestui sat, și a făcut el rugăciuni cu părinții voștri, așa mă rog eu acum cu voi. Cine vrea să se lepede de tatăl său, să se lepede și de tatăl meu și de mine.

— Stăpâne, ziseră țăranii cu smerenie, așa cum ești, suntem mulțumiți cu tine, altul mai bun nici nu căutăm și cu unul mai prost, n'avem ce face.

Imam-ul zise iar:

— Nu credeți pe veneticul acesta, care se laudă cu înțelepciunea sa și mănâncă pâine furată. Haide, băeți puneți mâna pe țeava lulelei și pe el, mă!

Și cu toții săriră de la locurile lor, scoaseră țevile ciubucelor și se repeziră la bietul Mustafa și-l croiau care unde nimereau, în cap, în spate, peste urechi.

Bietul Mustafa o rupse de fugă peste șanțuri, peste garduri, cu oamenii, ciomăgindu-l, după el. Și după ce nu mai putură, aruncară cu pietre în el, și câinele Imamului lătrând îi ieși înainte și-l mușcă de picior.

Țăranii îndârjiți l-au gonit câteva ceasuri, până departe în munți, unde bietul Mustafa căzu rupt de oboseală. După ce își mai veni în fire își aduse aminte de vorbele învățătorului său: „Trebue să mai înveți trei ani intriga, înainte de a te apuca să înveți pe alții".

Și Mustafa se întoarse pocăit la Constantinopole și învăță trei ani să facă intrigă.

După ce a isprăvit învățătura, își luă rămas bun de la învățătorul său și o porni spre casă.

Acum era altfel îmbrăcat și își lăsase barbă. Așa nu l'au mai cunoscut, când a venit în satul acela, unde i-o făcuseră țăranii acum trei ani.

* * *

Iarăși era într'o Vineri, la amiază și iar se îmbulzea lumea la moschee. Pe Imamul, dușmanul său neîmpăcat, l-a recunoscut pe loc și și-a pus în gând să-și răzbune.

Ședeau cu toții, turcește, în tinda bisericii; și-l intrebară ca și acum trei ani.

— Ce zici, prietene, de Imamul nostru?

— Imamul vostru, fraților? Pe legea mea, așa un preot nu e la Stambul. Cu intelepciunea sa, cu frumoasele sale rugăciuni ar putea întuneca pe Șeic-ul Islam, și bunătatea sa e fără margini. Cât am umblat eu, n'am dat peste un om mai evlavios... Părinte, — și Mustafa se întoarse spre Imam, dăruește-mi, te rog, trei fire din barba d-tale binecuvântată. Să le port cu bine la mine în brâu, căci nu cred să fie pe lume un talisman mai bun.

Imamul era măgulit, se ridică și se dete mai aproape de el:

— Uite, ia zece fire, zise el, eu nu te opresc!

Mustafa se șterse pe mâini, apoi se apropie făcând o temenea.

„Bismula" și smulse trei fire din barba Imamului, le sărută și le puse cu îngrijire într'un buzunar dela brâu.

Văzând aceasta ceilalți, s'au repezit cu toții la Imam. Unul i-a smuls trei fire, altul cincisprezece și al treilea un smoc întreg. Fiecare avea un talisman și Imamul țipa și ocăra, dar barba se dusese.

Și șiretul Mustafa o șterse binișor și nesimțit de nimeni și-și văzu de drum, râzând pe înfundate. Nu de geaba învățase intriga.

Traducere de LUDOVIC LEIST

———∞═0✻0═∞———

Paul Verlaine

Colloquium sentimental

In parcul ce șade înghețat și mut
Două umbre triste, tainic au trecut.

Moartă li-i privirea, buzele li-s ude,
Glasul lor de șoapte nimeni nu-l aude.

In parcul ce șade înghețat și mut
Evocară două umbre-al lor trecut.

— „Ți-amintești de-a noastră dragoste fierbinte?"
— „Ce nevoie-i oare să-mi aduc aminte?"

— „Inima ca 'n vremuri nu-ți bate și-acu,
Și 'n vis nu vezi încă sufletul meu?" — "Nu"

— „Eu văd fericirea și zilele toate
Când buzele noastre s'au unit". — „Se poate".

— „Era ceru-albastru, nădejdi din belșug"...
— „Spre cerul cel negru nădejdile fug"...

Astfel merg prin parcul înghețat, ca 'n vise.
Vorbele lor numai noaptea le-auzise.

CLAR DE LUNĂ

Ți-e sufletul un peisagiu-ales
Și 'ntr'însul o mulțime de măști are,
Ce cântă din lăută, dar ades
Sunt triste sub ascunsa deghizare.

Și tot cântând mereu în ton minor
Incep iubirea 'nvinsă să și-o spună
Și-așa incet-încet, cântarea lor
Se-amestecă cu blândul clar de lună

Cu calmul clar de lună, trist, frumos.
Ce farmecă atâtea păsărele
Și-atâtea jocuri de-apă, care jos
Suspină de extaz, și plâng și ele...

(trad. de IOAN CIORANESCU)

———∞═0✻0═∞———

Charles Baudelaire

Cugetări și Paradoxe

— MUNCA —

1.

Amânând orice acțiune pe care o ai de îndeplinit, ești amenințat să n'o mai poți îndeplini niciodată.

2.

A lucra înseamnă a lucra fără 'ncetare, a te uita pe tine însuți lucrând, a fi numai voință, pururi în acțiune.

3.

Cu cât lucrezi, cu atât lucrezi mai bine, cu atât vrei să lucrezi mai mult. Cu cât produci, cu atât devii mai fecund.

4.

Cel mai bun leac împotriva mizeriei, împotriva bolii și a melancoliei, nu-i decât unul singur: dragostea de muncă.

5.

De ce-aș isbuti, dacă nici n'am încercat!?

6.

Dă-mi, Doamne, puterea să-mi îndeplinesc punctual datoria în toate zilele si să deviu astfel un erou si un sfânt.

7.

Dacă ai lucra în fiecare zi, viața ți-ar fi mai ușoară.

8.

Fă-ți datoria în toate zilele și încrede-te în Dumnezeu pentru a doua zi.

9.

In fiecare clipă suntem sfărâmați de ideea că timpul trece. In două chipuri putem să scăpăm de acest vis urît: prin plăcere și prin muncă. Munca ne întărește, plăcerea ne istovește. Cu cât ne absoarbe una cu atât ni-e silă de cealaltă.

10.

Insușirea de-a răspunde cerințelor fiecărui minut, cu un cuvânt punctualitatea, trebue neapărat să-și găsească răsplata.

11.

Jocul, călăuzit chiar de știință, forță intermitentă, oricât ar fi el de rodnic, va fi învins de muncă, oricât ar fi ea de mică, numai să fie continuă.

12

Lucrează cu furie, fără scop, ca un nebun. Vei vedea rezultatul.

13.

Munca imediată chiar nereușită, prețuește mai mult decât reveria.

14

Munca, forță progresivă și acumulatoare, poartă ca și capitalul dobânzii și în însușirile ei și în rezultatele ei.

15.

Nici o lucrare nu e prea mare afară de aceea pe care n'ai curajul s'o începi. Cu timpul se schimbă într'un vis urât.

16

Nu poți uita că timpul trece decât întrebuințându-l.

17.

Obiceiul de a-ți îndeplini datoria, alungă frica.

18.

Orice întârziere a unui act de voință e o părticică de substanță pierdută. Cât de păgubitoare este deci șovăiala și câtă energie ni se cere ca să împlinim aceste pierderi.

19.

Plăcerea de-a-și economisi energia rodnică trebue să înlocuiască la omul matur, plăcerea ce o simte tânărul de-a și-o risipi.

20

Par'că e un făcut ca oamenii să nu-și îndeplinească la vreme datoria; sunt încredințat că de-aici decurge sărăcia omului de geniu, iar norocul prostului din punctualitatea cu care și-o îndeplinește.

21.

Prețuirea numai a ceea ce-i necesar și disprețul a tot ce-i de prisos, — iată linia de conduită a înțeleptului și-a omului stoic.

22.

Puțină muncă, repetată de 365 ori (pe an), dă de 365 ori puțini bani, adică o sumă enormă. In acelaș timp, gloria e făcută.

23.

Singurul mijloc ca să câștigi bani e să muncești într'un mod dezinteresat.

24.

Trebue să lucrezi dacă nu de plăcere, cel puțin de disperare, căci — judecând bine — a munci e mai puțin obositor decât să petreci.

25.

Totul se poate îndrepta. Nu-i încă timpul pierdut.

26

Totul nu se înfăptuește decât încetul cu încetul.

27

Un șir neîntrerupt de mici voințe dau un mare rezultat.

28.

Voluptatea plăcerii ne leagă de prezent, grija vieței ne face să ne gândim veșnic la viitor.

Acel care e robit plăcerii, adică prezentului, îmi face impresia unui om rostogolindu-se într'o prăpastie și care, voind să se agațe de arbuști, îi smulge și-i târăște odată cu dânsul.

Culese și traduse de Al. T. STAMATIAD

———∞═0✻0═∞———

Ferdinando Paolieri

Florentin prin naștere și talent, **Ferdinando Paolieri** s'a dovedit în timpul din urmă printre fruntașii prosei italiene.

Pictor și gazetar de meserie, vânător din predilecție, novelistul pe care-l presentăm acum pentru prima dată publicului românesc, se leagă de glorioasa tradiție a scrisului toscan, ilustrată în ultima vreme de Giosuè Carducci, Renato Fucini, Ardengo Soffici și Giovanni Papini.

Tabloul de față, caracteristic pentru felul cum știe să trateze Paolieri aspectele în natura Toscanei sale, este luat din volumul **Il Libro dell'Amore** care l'a consacrat definitiv printre prosatorii italieni contemporani.

Paolieri s'a născut în 1878 și locuește la Florența.

CEI DOI IEPURI

In fața mea, ca o pată nesigură, prin împânzirea de mărăcini, se întindea miriștea, tăiată de șirul încâlcit de chiparoși, nemișcați ca un stol de sulițe negre; în spate urca o nelămurită opacitate neguroasă: lanurile; dincolo de ele, mai sus, munții, întunecați de o licărire cernută pe coama din mijloc.

Acuma întregul văzduh tremura deasupra capului meu, sub hora minunată a stelelor, prinse de mână.

Calea Laptelui, Găinușele, păreau fuioare de nori, despletite de crivăț în adâncul fără hotar; Jupiter și Marte scânteiau cu trufie împărătească, printre puzderia de luminițe șovăitoare, ca două faruri monstruoase. Și luna răsări.

O așchie, un corn albastru-verde răsări din coama muntelui, se încovoie, urcă, semi-cerc de lumină înghețată, încununat de-o slavă gălbue.

Cât de repede atingea bolta cea mare, de care se păru mai apoi că se spânzură nemișcată, candelă părăsită în negura unei catedrale uriașe!

Dar, oare luna urca, sau mai degrabă se apleca pământul cu o diavolească mișcare de coborâre lăuntrică spre adâncurile cele fără de sfârșit?

Acuma miriștea prindea a licări pe ici pe colo, în răsfrângeri de cremene; umbre încercau să se prelungească în acea dibuire a lunei iar tăcerea era adâncă, precum n'o mai auzisem niciodată; și mi se năzărea, într'o astfel de tihnă, că pădurea lăsa să se audă, în răstimpuri prelungi, răsuflarea ei ritmică și largă de voinică fecioară sălbatecă, furată de somn.

Timpul se prelingea și, pentru cea dintâi oară de când mă aflasem pe lume, îi perdusem rostul; doar frigul, frigul mereu mai ascuțit, îmi dădea de veste că se apropiau frumoasele, cutremurătoarele ore din faptul zilei.

Cea dintâiu înfiorare a pădurei mă tulbură, de parcă mii de glasuri necunoscute s'ar fi apucat să-mi șoptească la ureche vorbe neînțelese, — o înfiorare prelungă, răscolitoare, plină de voluptate.

Auzii câteva frunze desprinzându-se, înfiorate și ele de plăcere, căzându-mi la picioare, în pârâu.

O vulpe lătră a lup, depărtată, și-i răspunse, nu știu: hăul văii ori o altă vulpe; cucuveaua țiui, ciudoasă, de trei ori; un cocoș cântă, răgușit, undeva.

In urmă, pădurea se strânse parcă și mai tare în sumanul ei nocturn și se făcu din nou tăcere, diamantic, nepătrunsă, înfiorătoare.

Atunci, dintre chiparoși, un fel de ghem negru prinse a se mișca înspre mine și mă uitam la el țintă, cu ochii ațintiți...

Cobora în sărituri, fără zgomot, ca o minge mare de borangic, rostogolită pe trepte joase, așternute cu scoarțe de catifea.

Fără să vreau, fără să mișc gâtul, cu o sforțare încetă a coatelor, am proptit pușca în umăr, rezemai patul de obraz, ochii prin călușul de fosfor, îndreptând țevile spre mogâldeața neagră.

Am atins oare, cu cotul, crengile salcâmului? am lovit abia-abia, cu talpa țintuită, bolovanii de sub picioare?

Nu știu. Iepuroaica, dolofană, se oprise de-odată la zece pași de mine, cu ochii sticloși, fosforescenți în negură, frecându-și furioasă mustățile cele lungi, pe care nu i le vedeam, între labele din 'nainte, cu o ureche frântă iar cu cealaltă ciulită ca să strecoare prin ea, ca prin pâlnie, zgomotul cel mai mocnit.

O nouă înfiorare străbătu copacii înalți; fremătară crengile; trestiile din hățiș tremurară lovindu-se una de alta, cu o îngăimare de instrumente acordate; un mierloi flueră zvâcni printre bălării; ciocănitoarea plescăi ciocul, cu sunetul unui băț izbit în piatră; pupăza chiui, pe o tufă de mătură.

Iepuroaica nu mă pierdea din ochi, în vreme ce eu îmi încleștam mușchii, cu o sforțare dureroasă, în cea mai multă încremenire.

Dar de ce nu trăgeam?

Lumina se înmulțea văzând cu ochii: puteam să număr firele de pe miriște, vedeam, bob cu bob, picăturile de rouă sticlind ca mărgăritare pe mii de urzeli păinjenești; muntele îmbrâncea în văzduh nori mohorâți de sub care scotea capul o dâră galbenă, orbitor de luminoasă; luna, la răspântia cerului, părea de arginit opac, în potriva albăstrirei.

Un alt iepure, tânăr, cu părul roșcat, coborî de pe-o cărare, printre secara înaltă, se apropie de iepuroaică, îi sări în spate, o mușcă, o doborî la pământ.

Cei doi iepuri se rostogoliră un timp pe jos, jilăvindu-se de rouă; în urmă, iepuroaica închină urechile pe spatele cenușiu și se întinse cu botul lungit, pofticios, sub strângerea câinoasă a iepurelui care se întărita, înfigându-și dinții în ceafa ei, lătrând domol.

O rază de soare muie în purpură pânzele norilor uriași cari vâsleau peste munți, și toți copacii, cu o tresărire armonioasă, și toate crengile și toate firele de iarbă se înclinară parcă, să salute, în vreme ce un concert enorm, zângănit de cristale, gânguriri, rechemări, ciripituri, triluri, gemete, țipete, oftări, se înnălțau, se încrucișau, se topeau în sărbătoarea luminei.

Un car hodorogi pe drumul mare, un plescăit de bici trosni uscat, cu larma unei săgeți în văzduhul senin, vara; o țărancă voinică, bălană, cu secera în mână, cu brațele, gâtul, picioarele goale, cântând, se ivi pe linia chiparoșilor.

Imi aruncai ochii la pușca bleagă, căzută pe genunchi.

Iepurii se făcuseră nevăzuți, cu iuțeala tainică a sălbăticiunilor ce par că se cufundă în pământ, din senin.

Și așa s'a făcut că n'am ucis.

Trad. de O. SCORȚEA

BIBLIOTECA „DIMINEAȚA"

A APĂRUT:

No. 1. — *M. Sadoveanu*. **Războiul Balcanic**
No. 2. — *I. Agârbiceanu*. **Diavolul**
No. 3. — *P. I. Jouve*. **Spitalul** (traducere de Victor Ion Popa)
No. 4. — *Gérard de Nerval*. **Mâna vrăjită** (traducere de Eug. Boureanul)
No. 5. — *Oscar Wilde*. **Crima Lordului Arthur Savile** (traducere de Victor Ion Popa)
No. 6. — *A. de Herz*. **Șeful Gării**
No. 7. — *Gleb Uspenski*. **Lăcustele** (traducere de M. Sevastos)
No. 8. — *Gala Galaction*. **Toamne de odinioară**
No. 9. — *Edgar Poe*. **Fantezii humoristice**
No. 10. — *Rémy de Gourmont*. **Secretul lui Don Juan**
No. 11. — *Gh. Brăescu*. **Nuvele**
No. 12. — *Gala Galation*. **Viața lui Eminescu**
No. 13. — *H. de Balzac*. **Adio** (traducere de Alice Gabrielescu)
No. 14. — *Albert Samain*. **Xanthis sau vitrina sentimentală.** (traducere de M. Carp)
No. 15. — *H. Sanielevici*. **La Montmorency**
No. 16. — *Blasco Ibanez*. **Imprumutul răposatei**

SUB TIPAR:

No. 17. — *Anatole France*. **Domnișoara Roxana** (traducere de N. Davidescu)

Copiii și tineretul găsesc o lectură cu adevărat plăcută și instructivă precum și o bogăție de imagini, în excelenta revistă

DIMINEAȚA COPIILOR

De vânzare la depozitari, chioșcuri și librării
UN EXEMPLAR 3 LEI

PERSECUŢIE

— SCHIŢA —

Ii râdeau ochii în cap de bucurie. Mulţumit oarecum de atâta dragoste ce-i arătau băieţii, dragoste desinteresată, după cum îşi închipuia el, ori de câte ori venia vorba de sărtarul serviciului său. Neculai Dianu, îşi frecă mânile şi clipind şiret din ochii lăptoşi, ca două boabe de uhrmuz trase sărtarul dela birou. Deşi nici unul nu îndrăznea să ridice ochii de pe hârtie, privirile lor îi urmăreau mişcările şi când văzură, cutia pirogravată, plină cu tutun preparat cu multă artă, după o reţetă inventată de şef, fără voie se opriră dintr'odată, ca la o comandă, aşteptând ordinul de începere. Ştiau ce are să se întâmple pe urmă, însă puţin le păsa, căci aroma tutunului le gâdilea nările, ispitindu-i să facă ori ce sacrificiu.

— Băieţi, la dispoziţia voastră!

Cât ai bate din palme, cutia se făcu nevăzută, golindu-se ca prin farmec, ţigările se aprinseră şi rotogoale de fum albăstrii, începură să se risipească, izbindu-se de tavanul afumat al cancelariei.

— Şi-acum tăcere, băieţi!...

Incet Dianu işi strecură mâna în buzunarul din lăuntrul vestei, scoase o hârtie potrivită frumos în patru, o netezi cu vârful degetelor îngălbenite de tutun şi după ce îşi potrivi ochelarii, cu toate că nu prea avea nevoie de ei, dregându-şi vocea, se lăsă în scaun să-i fie mai comod.

— Băieţi, e o zi mare. Am să vă citesc cea mai frumoasă poezie ce-am scris-o în viaţa mea. Cea mai frumoasă ce s'a scris vreodată.

Işi trecu mâna prin păr, obiceiu rămas de pe vremea când avea păr bogat, ce înebunia femeile, după cum dovedise c'o fotografie din tinereţe, ca să nu mai fie nici o urmă de bănuială asupra spuselor lui. Şi acum cu toate că nu mai avea decât câteva fire răsleţe, ce se sileau să acopere luciul unei chelii enorme, obiceiul îi rămăsese.

Işi mai îngroşă vocea, răsucindu-se de câte-va ori, ca şi cum nu şi-ar fi găsit locul, îşi luă o poză solemnă şi începu:

Primăvara, dragostea şi femeia.
Poezie de mine, Neculai Dianu
Şef de birou cl. I. servicciul B.
Direcţia C. F. R. Reg. I.
Decorat cu serviciul credincios, etc...

Băieţii pufniră de râs, dar absorbit de citire şeful dădu prea puţină atenţie, mai ales că imediat îşi încreţiră frunţile de-o seriozitate academică, prefăcându-se vrăjiţi de armonia versurilor ce nu se mai sfârşiau. Singur Gruia, copist auxiliar, oftă pleccând ochii deasupra registrului, plin cu şiruri de cifre, scrise frumos, întunecându-se la faţă.

— Bravo, şefule!

— Extraordinară, pe onoarea mea. De când citesc n'am întâlnit încă o bucată, care să mă emoţioneze aşa. Uite mi-au dat lacrimele!...

— Cât lirism!

— Eşti cel mai mare liric al nostru, şefule dragă!

— Serios?... Da, aveţi dreptate băieţi, e foarte frumoasă. Când i-am cetit-o acasă Lenuţei şi ei i-au dat lacrămile. A plâns, biata femee, cu toată că nu prea m'a înţeles. E prea profund pentru dânsa. Dar de plâns, a plâns. Am văzut-o şi eu.

— Cum să nu plângă, şefule. De piatră să fii şi tot...

— Prin urmare v'a plăcut? Tare-mi pare bine!

N'aveţi idee ce bucurie îmi faceţi. Păcat că nu mai am tutun. Lasă, la eşire mergem să luăm câte-o ţuică. Fac eu cinste...

Pături hârtia din nou, îşi şterse broboanele de sudoare de pe frunte, căci transpirase de atâta emoţie şi mulţumit zâmbi, mângâindu-şi barba, despicată în două părţi.

— Tare-mi pare bine. Nu-i vorbă că straşnică inspiraţie am mai avut. Aseară după ce îmi băusem cafeaua în ceardac, uitându-mă cum răsare luna de după dealuri, (dela mine să vede cum răsare luna ca în palmă) simţii aşa un fel de gâdilitură la inimă. Haiti, îmi zic eu, să ştii că m'a apucat inspiraţia. Că până nu mă apucă bine, nu mă pun să scriu un rând, ferit-a sfântul! Pela vreo trei terminasem, scol pe Lenuţa şi i-o citesc. Mă, copii mă, când am văzut-o că plânge, îmi venia s'o pup de bucurie... Da' oare îi chiar aşa de bună cum spuneţi voi? Nu că mi-e frică, sau nu-mi dau seama de ceeace sunt în stare să fac, dar ştiţi poezia e lucrul dracului. Acuma voi sunteţi băieţi deştepţi şi mă pricepeţi ce vreau să spun...

— Bună, şefule dragă...

— Bravo!... Da' mata Domnul Gruia nu spui nimic? Poate că matale nu ţi-o fi plăcând.

— Iartă-mă, şefule, eu nu mă prea pricep.

— Nu te pricepi? Sigur... Numai ce scrie fratele d-tale e bun şi pricepi. Apoi să-mi dai voie să-ţi spun, că fratele d-tale poate să se deie tumba şi n'o să scrie o asemenea bucată.

— El nu-i poet, d-le Şef.

— Ştiu, ştiu că nu-i poet. Parcă aşa ori şi cine poate fi poet. Pentru asta îţi trebuie inspiraţii domle. Poietul să naşte, cum a spus nu ştiu ce om mare. Iaca mie unul nu-mi place de loc cum scrie fratele d-tale. Nici Lenuţei nu-i place şi slavă Domnului, că dânsa e femee cinstită.

— Cred, d-le Şef, dar nu e vina mea dacă nu-i place.

— Ba e vina d-tale, fiindcă ţi-e frate. Şi la urma urmei ce meserie are fratele ăsta al d-tale.

— Nici o meserie, d-le Şef, scrie.

— Aşa! Scrie? Păi cum vrei d-ta, să scrie el, care n'are nici o meserie, mai bine decât mine coşgogeamitea şef de birou. Se poate?...

— Nu se poate, făcu unul dintre băieţi deabia stăpânindu-şi râsul. Asta e o chestie de psihologie şefule. Şi după teoria lui Kant, sau dacă vrei a relativităţii lui Einstein, nu se poate.

— Crezi că eu nu ştiu? Nu se poate. Dom'le Gruia, aşa să-i spui d-ta fratelui d-tale. Eu scriu mai bine decât el, decât toţi poeţii şi romancierii d-stră. Sunt un talent. Dom'le, cu toate că dumnealui nu vrea să mă recunoască.

— D-le Şef, fratele meu n'a vorbit niciodată rău de d-stră. Pot să vă asigur.

— Poate. Da' atuncia pentru ce mă persecută! Pentru ce nu vrea să-mi publice o bucată în revista pe care o scoate dumnealui? Destul că îi fac atâta onoare primind să-i fiu colaborator. Ce mai vrea?...

— D-le Şef, v'am spus, bucăţile d-stră sunt bune, cât se poate de bune, dar cei care îs la revistă, au alte vederi.

— Nu-mi pasă de vederile dumnealor. Să nu crezi că vreau să-mi văd numai decât numele tipărit. Nu vreau eu să trimit la câţi mă roagă. Ori şi cum am ambiţie. Eu şef, să fiu refuzat de un om care nu are nici o meserie. Poftim, să-i duci bucata asta şi să-i spui să mi-o publice numai decât. Nu-i nevoie să-mi plătească. Refuz! Bagă de seamă să n'o pierzi... Fac moarte de om pentru ea...

* * *

Din ziua când după multe stăruinţe, neavând încă serviciul militar satisfăcut, Gruia, reuşeşte să fie numit copist auxiliar în biuroul d-lui Dianu, o ducea ca în sânul lui Avram.

Băiet muncitor, îşi căuta de treabă încât şeful nu mai continua cu laudele. Nenorocirea lui făcu să audă d-l Dianu că e fratele scriitorului. Mai întâiu îl învită la masă şi pe urmă îi ceti un caet de vreo sută de file plin cu versuri, scrise caligrafic, îi spuse că are o adevărată admiraţie pentru fratele său, că ar voi să-l cunoască, că e fericit că-l are în birou şi să n'aibă nici o grijă, i se plânse de nedreptatea oamenilor şi multe altele. A doua zi iar invitaţie, iar masă cu vin înfundat şi pe urmă cetire. Aşa ţinu vre-o săptămână. Nu mai vorbea în birou decât de Gruia, fratele copistului auxiliar, de revista la care se abonase, abonament de onoare, pe trei ani înainte şi spunea că o citeşte cu Lenuţa ca pe-o evanghelie nu altceva. Până ce într'o zi, sfios, roşindu-se la faţă, îi strecură băiatului câteva poezii.

— Să nu te superi!... Să le vadă şi fratele d-tale. Tare aşi vrea să public şi eu o bucată... Acuma mă cunoşti şi ştii cât talent am?!...

Băiatul le luă, dar fiindu-i ruşine să le arate, a doua zi nici nu mai dădu pe la birou.

Incepu să mintă. Ba că e plecat, bă că s'a întors, dar nu l-a văzut încă, până ce d-l Dianu îşi schimbă şi purtarea. In cele din urmă, nemai ştiind ce să spuie, hotărât s'o termine, îi vorbi:

— Domnule Şef, le-a cetit.

— Ei?... Ii luceau ochii în cap...

— Frumoase, foarte frumoase, dar de publicat nu le poate publica. Revista e scoasă de un cerc care are cu totul alte vederi. Ştiţi influenţa noilor curente literare. Dar e o modă numai, d-le Şef, şi ca ori ce modă va trece şi asta. Bucăţile d-stră însă vor rămâne, căci în ele vibrează eternul omenesc.

— Bine...

Bine, dar se întunecă la faţă par'că l-ar fi lovit cineva în cap.

Peste vreo trei zile, veni vesel la birou.

— D-le Gruia, fratele d-tale are dreptate. Trebuie să te ţii de modă. Mi-am călcat pe suflet şi-am scris câte-va bucăţi în felul celor din revistă. Acum n'are ce să mai zică. Le dau cu o singură condiţie: Să-mi publice în fiecare număr câte una.

— Bine, d-le Şef...

— Nu bine, să fie aşa cum zic eu că pe urmă ne supărăm.

Minciunile începură iarăşi. Dar cu cât minţea amânându-l dela un număr la altul, cu atât Dianu se făcea mai rău. Acuma fie că înţelese, fie că îi şoptise cineva să se puie bine cu el, că bucăţile lui, „Domnul Gruia" spune că îs proaste, dar se încăpăţină să publice, hotărât să-şi răzbune nedrepatea ce i se făcea. Ca urmare porniră şi persecuţiile. Ba că de ce vine târziu? Când altă dată putea să lipsească cât de mult, că nu-i spunea nimic. Ba că îşi bate joc de serviciu, că întârzie hârtiile şi câte altele.

Vedea el Gruia, că zi bună nu mai era chip să ducă cu şeful, dar ce putea face? Când într'o seară, i le-a cetit lui frate-s'u, spunându-i cum stă chestia, cum îl persecută degeaba, acesta n'a zis nimic.

— Dă-i pace, că e nebun.

Nebun, asta o ştia şi băiatul, dar avea nevoie de el, căci îi făcea zile amare.

* * *

A doua zi, după cetirea celebrei poezii, pe 'm vre-o patru, un domn intră în biroul lui Dianu.

— Vă rog, d-nul Şef, Neculai Dianu?

Măsurându-l din cap până la picioare, supărat oarecum pe străinul care vine să-l întrerupă tocmai când începuse un vers ce-l frământa de multă vreme, deabia mormăi:

— Eu sunt...

— Daţi-mi voie să mă prezint: Andrei Gruia.

Auzindu-i numele, d-nul Dianu se însenină la faţă, ca o zi de primăvară.

— Imi pare bine!

— Mie nu-mi pare bine de loc. I-ascultă domnule, pentru ce îl persecuţi pe fratele meu? Ce ţi-a făcut? De ce nu-ţi cauţi de treabă şi mâzgăleşti hârtie, vrând să fii poiet? Văd că eşti om bătrân, în toată firea. Dacă n'ai ce face, apucă-te de ceva, Domnule, dar nu mai scrie versuri, altfel să ştii că voi reclama la direcţie... Salutare!...

Par'că îi turnase cineva un duş rece, căzu pe scaun ameţit, vânăt la faţă, tremurând, fără să poată scoate un singur cuvânt. Deabia într'un târziu, îşi dădu drumul furiei. Răcni, izbind registrele, bătu cu pumnul în masă, îmbrânci pe odăiaş, care neştiind ce s'a întâmplat, băgase capul pe uşă, se jură că nu-şi dă seama cum nu s'a repezit să-l dea afară, că îi pare rău că s'a stăpânit şi eşi izbind uşa după el, de se clătină dulapul cu dosare ca de un cutremur. Băieţii izbucniră în râsete, bucuroşi că cel puţin, lipsia Gruia, care ştiind ce-o să se întâmple, nu venise în după amiaza aceea.

Trecură trei zile, fără să se petreacă ceva. Băieţii se priveau uimiţi, neştiind ce să creadă.

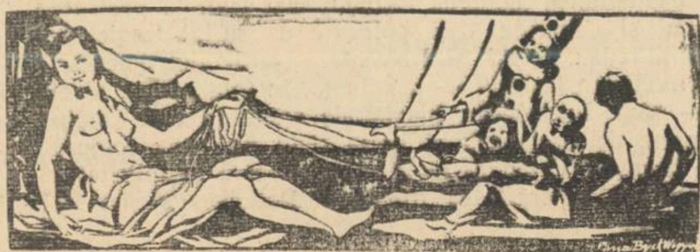
Domnul Dianu tăcea, aprinzându-şi ţigară după ţigară, dar tăcerea lui nu le părea semn bun. Vedeau ei, că el mocneşte ceva.

Lui Gruia începuse să-i pară rău de eşirea violentă ce-o avusese fratele său, eşire ce putea să-l coste pe dânsul. Totuşi liniştea şefului, îi dădea oarecari speranţe.

Când, într'o dimineaţă, nici nu apucase să se aşeze la masa lui şi Dianu solemn, ridicându-se în picioare, cu-o mână despicând aerul, ca un orator, îl anunţă:

— Domnule Gruia, eu care mâzgălesc hârtie, am onoarea să te înştiinţez, că nu mai ai ce căuta aici. Du-te să te ţie fratele d-tale, că e mare scriitor, scoate reviste, e om însemnat şi-o să mă reclame direcţiei... Postul de copist auxiliar s'a desfiinţat. Totodată, anunţă-l să nu-mi mai trimeată revista dumnealui. Nu citesc toate prostiile... Salutare!...

ADRIAN PASCU.

Din săptămână'n săptămână

de VICTOR EFTIMIU

Intre autor şi regizor

Din când în când, conflicte isbucnesc între actorii şi regizorii noştri, conflicte, din fericire, aplanate repede:

Se schimbă şi unele cuvinte, puţin protocolare când n'au însă nici o importanţă în toiul unei repetiţii: la repetiţie nervii sunt încordaţi. Şi sunt încordaţi mai ales nervii regizorului, care are răspunderea întregului spectacol, nu numai al unui singur personagiu, ca actorul.

Deci, în orice conflict de acest gen, — afară de cazul unei rele voinţe sistematice — dreptatea este de partea regizorului.

La noi nu se dă încă regizorului importanţa şi autoritatea cuvenită. Oricine poate să-i discute concepţiile chiar înainte de realizarea lor.

Aceasta nu e drept. Şi n'au dreptate mai ales actorii. Ei gândesc numai în punctul lor de vedere şi e fatal să nu admită concepţia generală, unitară, a celui ce-i conduce.

Directorul de scenă trebuie să fie suveran. Chiar atunci când vede greşit unele amănunte, nu-l putem contrazice, căci ele fac parte din complexitatea unui întreg.

* * *

La noi însă, actorii şi scriitorii se consideră încă nişte copii răsfăţaţi şi teribili, nişte fenomene din familia divinităţilor: tot ce fac ei, e sfânt, orice teroare pe care vor s'o exercite, trebuie să fie respectată.

Aiurea, de multe secole, scriitorul, ca şi actorul, este un meseriaş ca oricare altul; binecuvântarea cerească, vocaţiunea şi alte năsbâtii menite să-l singularizeze nu mai fiinţează de mult. Intelectualul trebuie să fie şi el un om disciplinat, cu simţul ierarhiei, cu respectul înaintaşilor, cu modestia omului care mai are de învăţat, cu convingerea că îndeplineşte o funcţie socială ca oricare alt muncitor: „apostolatul" să-l creadă, cel mult, publicul care plăteşte; între noi, e cam greu să ne furăm căciulele.

* * *

Un actor de-ai noştri, admis să asiste la repetiţiile Odeonului, veni, foarte emoţionat, într'o zi să-mi povestească ce mult la impresionat felul cum Gémier trata pe viitorii interpreţi ai „Cidului". Nu numai că-i chinuia ca pe nişte făcători de rele, silindu-i să reia o scenă de câte zece ori, dar arunca unele graţiozităţi, în cari diferitele evocări de animale domestice erau cele mai măgulitoare.

Unuia i-a strigat, după un potop de adjective:

— Idiotule, îmi pare rău că n'am un revolver să te impuşc!...

... Interpretul cornelian se mulţumi să se ascundă în dosul unei coloane de carton şi să plângă în tăcere.

— Regizorii noştri sunt nişte îngeri! încheiă compatriotul nostru.

Supun meditaţiunei tutulor actorilor noştri aceste reflecţii, asigurându-i că, în asprimea unui director de scenă, nu intră nici odată intenţii jignitoare. Şi dacă vor să evite orice fel de invective ale regizorului, ei n'au decât să-i urmeze sfaturile, fără să murmure.

Căci dacă sunt mofturoşi, dacă au totdeauna o obiecţie de făcut, pierzând vremea directorului de scenă şi-a camarazilor, se vor pomeni înlăturaţi, încetul cu încetul, din orice distribuţie şi atuncea ei vor pierde, nu regizorul.

Succesul

In admirabilul şi nedreptul său pamflet împotriva lui Goethe, I. Barbey d'Aureville reproşează titanului de la Weimar că „om de teatru şi diplomat, el nu era preocupat decât de succesul imediat..."

Poate constitui aceasta o acuzare?... Căutarea „succesului imediat" este într'adevăr un lucru degradator, mai ales în diplomaţie şi teatru?

Ca să răspunzi logic acestei întrebări, fără să-ţi ridici împotrivă furiile tutulor cugetătorilor şi esteţilor distinşi, căutători de chimere îndepărtate şi prevăzuţi cu contracte în regulă cu posteritatea, — trebuie să schimbi întrebarea:

— Un om de teatru şi un diplomat şi-au împlinit chemarea înregistrând un insucces? Işi foloseşte, sie-şi ori semenilor săi, diplomatul şi omul de teatru a cărui acţiune n'are un succes imediat? S'au văzut de multe ori insuccese teatrale şi diplomatice cari peste câţiva ani, să fi devenit succese?

Nu credem.

Legenda că oamenii din epoca ta nu-ţi apreciază meritele şi că numai posteritatea îţi dă locul cuvenit este o dulce dar înşelătoare iluzie.

Posteritatea e mult mai crudă, vai, de cum ni se pare!... Nu cunosc mulţi pe cari să-i fi scos din praful uitării, dându-le o mare strălucire.

In schimb, sunt mii şi mii cei ce-au fost admiraţi de contemporani şi pe cari urmaşii i-au îngropat sub colbul uitării... Cei ce mai trăiesc în amintiri, sunt, în fond oameni cari s'au bucurat de-o glorie imensă chiar în cursul vieţii lor.

Aruncaţi-vă ochii, de la Eschile şi Sofocle, până la Shakespeare, Moliere, Voltaire şi Goethe, — şi nu veţi găsi un singur om nedreptăţit de cotemporani pe care să-l fi ridicat în cinste secolele următoare...

Ca să 'nfrunţi eternitatea, e nevoie, în primul rând, să fi învins pe cei din epoca ta, — cari sunt în fond, tot oameni ca urmaşii lor, nici mult mai deştepţi, nici mai proşti decât ei. Şi după ce, prin verbul tău contemporan, i-ai cucerit pe ei, întreabă-te dacă în opera ta este acel etern omenesc, prins în forme definitive, care să mişte şi inimele generaţiilor viitoare.

* * *

Sunt fireşte unele arte cari nu trăesc mai puţin azi, când pentru fiecare glas există destule urechi înţelegătoare — în funcţie de imediată recunoaştere şi exaltare.

Teatrul, însă, nu este dintre acestea.

In răstimpul orelor puţine cât ai câteva sute de oameni sub mâna ta, eşti dator, actorule sau dramaturgule, să scoţi din ei ţipătul de admiraţie pe care, acasă, nu-l vor mai putea da.

Eşti scriitor mare, eşti actor mare numai dacă ai succes. Succes imediat, indiscutabil.

Căci, îndată ce intervin discuţiile, înseamnă că n'ai avut succes deplin. Nu poţi să explici fiecărui spectator de ce cutare piesă, cutare rol nu i-a mişcat „deocamdată".

Eşti dator să isbândeşti. Treaba d-tale dacă au fost „cauze exterioare", „anumite concepţii", cari te-au sabotat. Orice explicaţii sunt inutile.

Ele îmi amintesc păţania acelei frumoase doamne, care, surprinsă cu amantul de un soţ acasă pe negândite, i-a strigat, cu un gest solemn:

— Je vais t'expliquer!...

Nu, frumoasă doamnă, nu, domnii mei, n'avem nimic de explicat!

Ritmul epocei

Jucată cu interpreţi de frunte, montată costisitor, piesa „Patrie" a lui Sardou a căzut. „Kean", a lui Dumas-Tatăl, a răuşit. In „Kean" au învins două lucruri: nervul contimporan al adaptatorului german, ritmul modern pe care l-a dat spectacolului regizorul nostru. Aceasta e reînoirea pe care o cerem teatrului, numai aşa mai putem interesa pe spectatori. Repertoriul milenar nu poate trăi decât printr'o interpretare actuală, plastică şi actoricească.

Se credea că războiul va da o nouă vigoare literaturei dramatice. Ne aşteptăm la eroii Cornelieni, la situaţii dramatice inedite, la avânturi sublime, inspirate de grozava tragedie, ce se juca pe toate fronturile lumei. N'a fost aşa. Uriaşa luptă dintre popoare era prea aproape de noi: farmecul romantic al depărtării în timp şi 'n spaţiu căzuse şi din toată măreţia epopeei contemporane, noi n'am văzut decât sângele şi noroiul.

S'au mai încercat ei, câţiva „oameni de litere" adăpostiţi în birourile din dosul tranşeelor să glorifice sforăitor pe zeul Marte, — dar toate încercările le-au fost de prisos. Ţipătul eroic a rămas nestrigat şi 'n teatru. Şi nu l'a cerut nimeni. Marele public s'a repezit spre literatura uşoară, vorbind de o lume agreabilă, fără mari zdruncinări, sguduituri, fără pomenirea mizeriei, de pe câmpul de luptă. Căutam uitare, toţi. Piesele de actualitate ni se păreau penibile — cu drept cuvânt. Şi iată pentru ce vodevilurile din timp de pace, revistele şi dramele făcute pe vechiul calapod, au cunoscut un succes mai tare chiar ca înainte de 1914.

* * *

— Mâine va fi oare tot aşa?

Intraţi într'o sală de teatru. Veţi auzi aplauze şi râsete, veţi vedea poate curgând şi lacrimi... Totuşi, nu vi se pare că o atmosferă de oboseală, de ceva silit pluteşte în aer? Par'că nu eşti cu sufletul întreg la ceeace se petrece în scenă. Atenţia nu ţi-e pe deplin cucerită. Te gândeşti la altceva... ai vrea să se lase cortina mai repede. Acţiunea piesei nu te mai atrage. Nu te simţi încordat. Lanţurile în care vor să te prindă autorul şi actorul nu sunt destul de solide, mâinile care te strâng au slăbit. La fiecare nouă sforţare, le scapi din braţe. spectatorule... Stăpânii tăi de eri au îmbătrânit — şi nu mai vrei să le fii rob.

* * *

De unde vine această lipsă de energie?... Să fi istovit războiul forţele lucrătorilor artei sau nervii tăi s'au tocit şi cer o biciuire nouă? Ai vrea zări largi, aer liber şi simţi că te înăbuşe cerul de pânză şi copacii de carton. Ai vrea să aspiri aroma de tinere livezi înflorite şi de pe scenă, îţi vine miros de naftalină. Ceva mumificat e agitat mecanic dincolo de rampă, iar nicidecum întraripate fiinţe vii.

Unul câte unul au căzut idolii teatrului din ultimii douăzeci de ani. Chiar „Amoureuse" a lui Porto Riche pare demodată. Paul Hervieu nu mai place; în arta lui totul e vroit, echilibrat, început şi sfârşit într'o rigidă şi antipatică perfecţie.

Academicienii actuali par mai învechiţi ca autorii de acum câteva sute de ani, iar François de Curel face concurenţă lui Bernstein şi Kistmaekers.

Şi nu mai vorbesc de cei mărunţi de imitatorii lor, cari împânează Parisul cu vasta lor mediocritate.

Au mai rămas în picioare amarul Becque, puternicul Mirbeau cu „Les Affaires sont les affaires" şi genialul Courteline şi s'a ridicat, deodată, Jules Romains cu al său „Doctor Knock", pe care Teatrul Naţional l'a înscris în repertoriul său. Ceilalţi s'au dus în podul cu vechituri, să întâlnească acolo pe anonimii veacurilor trecute.

Oameni, a căror tehnică teatrală uimise lumea, nu mai provoacă decât surâsul. Sardou, cu fioroasele sale maşinaţiuni, Dumas-fils, cu naivele teze şi loviturile sale răsuflate nu mai impresionează decât un public întârziat.

Şi toţi oamenii aceştia îşi cunoşteau meseria la perfecţie.

Şi cu cât îşi cunoşteau mai mult meseria, cu cât inspirarea îmbrăca forma tehnicei contimporanei lor, cu atât, ciocnindu-se de o nouă formă de exprimare, tehnica lor părea mai demodată.

„In războiul acesta, trebuie să uităm tot ce-am învăţat ca ştiinţă militară până acum şi să începem a învăţa din nou". Cam aşa spunea în timpul războiului mareşalul Foch.

Şi în teatru trebuie să uităm tot ce-am învăţat pân'acum. Jos cu „expunerea măestrită", jos cu finalul de act neprevăzut, jos cu tradiţionalele trei acte şi cu „la scene à faire", cu tot ce constituie bagajul învechit, sforile în cari e'ncătuşată inspiraţia.

„Knock" n'are nimic din toate acestea şi totuşi — poate tocmai de aceia — a biruit şi se joacă de luni întregi în Parisul tuturor surprizelor.

Sicriul albastru

Logodna'n sara cu luceferi grei
de muzicală unduire;
crai nou pecetluind polei
pe'mbrăţişarea noastră fără de umbrire.

In miez de noapte liniştea fu dangât pur
de harfe şi desăvârşiri astrale,
când stelele rotiră împrejur
adâncă despletire de petale.

Când sufletu-ţi frăţesc mi s'a deschis
şi mâna ta a prelungit smerenii
şi trupu-ţi fu un paradis
în care porumbei cântară denii.

* * *

Ridic acuma mânile şi le'mpreun
din nou în mânăstirea albăstrie,
cu amintirea mânilor să sun
aceleaşi ceasuri de înaltă bucurie.

Să fii aşa cum sara ceia mi te-a'nchis
în gravă armonie de planete,
să fie amintirea-ne un paradis
cu clopote de învieri încete.

Şi tu să creşti în cercuri mari, undinde
pe larguri de singurătăţi;
ci trecerea-ţi să fie sborul lin de
eternitate în eternităţi...

Camil Baltazar

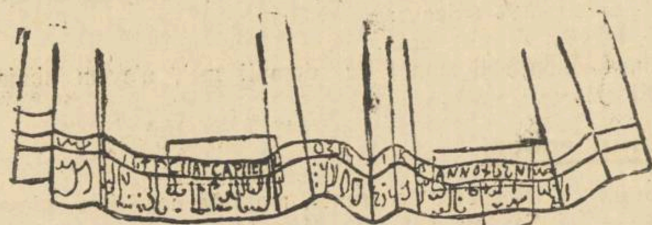
Un cript din Sicilia

de Em. Grigoraş

La seria de documente, cari au dat pe faţă existenţa unei *secte* în orientul evului-mediu şi în special la Valahi, mai vine să se adauge azi unul şi mai surprinzător şi mai probant.

Cei ce-au urmărit decriptările mele timp de doi ani îşi aduc aminte că acea senzaţională „Igipsia Iglizia", îşi avea ramificaţii aproape în toate ţările ortodoxe: Ţările vechiului imperiu bizantin cel puţin îmi dăduseră fiecare câte un cript. Bulgaria, Serbia, Grecia şi România, contribuiseră fiecare la stabilirea existenţei acestei bizare biserici. Mai mult, toate criptele adăugau şi cuvântul „Valahica" lângă cel de „Igipsia", adică atribuiau supremaţia valahilor într'însa.

Nu s'a putut bine înţeles, descoperi până acum *centrala* acestei instituţiuni religioase şi *secrete* prin cele ce arată vestigiele. Şi cu toată curiozitatea stârnită în jurul desmormântărei ei, mai ales la unele secte similare existente, lucrurile au rămas tot acolo unde ne lăsaseră criptele. Ştim doar atât, că Abisinia, Georgia, Calabria, Kazaria, etc., îşi aveau sucursalele lor. Nu mi-am putut bine înţeles, nici procura cripte din acele ţări, căci aceasta ar necesita deplasări costisitoare. Viitorul poate va da vre-un mecenat, fie el chiar Statul, care să arunce şi pentru aceste „imponderabile" o mică părticică din ceiace cu profusiune cel din urmă, distribue „celor cu greutate". Mi-a putut însă procura d-nul *Tafrali*, bizantologul cunoscut de la Iaşi, un *document din Sicilia.* El se află în cartea „Trine e Donne Siciliane" de Caterina Binetti Vertua, la tavola VIII şi constă dintr'un cript dublu pe poalele vestmântului de încoronare a lui Carol V. Trebuie amintit, bine înţeles, că Sicilia a fost ortodoxă până în sec. XIII, atunci când angevinii, aduşi de Papa, au catozicizat-o. A fost secole înainte sub stăpânirea Sarazinilor adică a Arabilor, iar mai pe urmă a Normanzilor. Aceste date sunt necesare pentru a pricepe restul.

Criptul de pe poalele lui Carol V, din Sicilia

Criptul în chestiune se compune din două rânduri. Cel de sus este scris cu *caractere* de aparenţă *latină;* cel de jos cu *cifre arabe orientale* (ale noastre sunt cele occidentale).

Să începem cu cel de sus, care din cauza fotografiei, ori a însuşi criptului, nu se poate ceti de cât în două locuri. Din fericire, aceasta ne este suficient, căci tocmai părţile esenţiale sunt perfect vizibile.

Pe partea stângă, de la mijloc, avem un *c (s* francez); doi de *i;* un *a;* un *gamma;* iar un *c (s* francez); un *a;* un *p;* doi de *i;* un *e;* un *gamma;* un *i;* şi un *l.* Sau în total cu răsturnările necesare *„Igipsia Eglisia".*

Pe partea dreaptă toată lumea poate ceti în clar, cuvântul *ANNO* urmat de o *cruce.* Intorcând figura, putem ceti cele patru cifre în urma acestei cruci. *Unu; doi* arab oriental; *trei* arab occidental şi *nouă* arab occidental, cu bucla neincheiată. Adică *„1239"* exact secolul, în care am găsit *secta* extrem de puternică şi în ţările ortodoxe din Orient.

Trecem la partea în cifre arabe orientale *ornamentate.* Remarcăm aceiaşi *cruce,* reprodusă şi aici. Urmărind la stânga ei, tot cu figura întoarsă, avem jos *unu* şi *trei,* iar sus *doi* şi *nouă,* adică transcrierea aceleaşi date, 1239. Această constatare arată că criptul arab reproduce inscripţia criptului descifrat. Continuarea n'ar mai avea nici un interes, afară de acela de a identifica o nouă cheie numerică şi ornamentată. Pentru Italia de Sud, dacă asemenea cripte mai există, desigur că operaţiunea trebuieşte făcută. Pe noi partea esenţială a criptului ne este suficientă. Ea ne arată desluşit două lucruri şi anume, că şi în occident se cripta pe poalele hainelor din biserici, iar că biserica egipteană nu mai poate rămâne pentru nimeni un mit, ci devine o realitate istorică chiar occidentală. Prima concluzie este necesară pentru a accepta cetirea mea de pe poalele arhidiaconilor de la Curtea de Argeş, şi a convinge până şi pe cei mai increduli istorici de la noi; a doua, pentru a înstatori fără apel, descoperirea făcută tot de mine şi desvoltată în atâtea rânduri în coloanele acestui ziar, adică aceia a *bisericei secrete egiptiene şi valahe* din evul-mediu, sectă având o putere, o extindere şi desigur o înrâurire pentru noi, ce nici măcar nu o visasem până acum. Am trebuit să fac prima remarcă, pentru că ea este a d-lui Tafrali. D-sa plănuia publicarea fotografiei, cu cu criptul de pe poale, în lucrarea sa asupra *Curţei de Argeş,* pentru a arăta în special d-lui *Iorga* cele scrise acum de mine. Cum lucrarea în chestiune întârzie din cauze neprevăzute, am putut obţine întâietatea reproducerei şi pentru acest motiv trebuia să reproduc şi comentariul. Bine înţeles fresca este ceva posterioară secolului al XIII, ba chiar d. Tafrali îmi scrie că este mult posterioară acestuia, însă conţinutul criptului arată că ea reproduce fidel un portret din epocă şi în acest caz viu în ajutorul argumentărei celui ce mi-a procurat acest cript, plătindu-mi astfel datoria pentru desagramentul produs.

EM. GRIGORAŞ

S'a pus în vânzare
Almanachul ziarelor
Adeverul şi Dimineaţa
pe anul 1925
cu un bogat material literar şi calendaristic, şi un numar mare de clişee în legătură cu toate evenimentele din cursul anului.
Cereţi-l la toate librăriile şi la chioşcurile de ziare
PREŢUL LEI 30 EXEMPLARUL

Toamna, din căsuţa dela vie

Toamna a poposit azi noapte în vii!

Toamna a poposit azi noapte, în vii...!..
S'a auzit decuvreme o tăcere jilăvă
Venind şovăelnic pe poteci înguste şi pustii,
Şi paşii ei, au lăsat urme de rugină în otavă!.
S'au culcat mai cuminţi lângă vetre sgomotoşii copii,
Şi Maria cu pieptul bolnăv, a fost azi mai bolnavă!..

Aseară, focurile au licărit mai mici şi mai vii la crame,
Au scârţâit mai prelung — pe şoseà — carele cu coceni,
Şi-o barză drumară a fluturat peste sat înaripate năframe.
Greerii au cântat mai târziu şi mai clar în iarbă
Şi disdedimineaţă, pândarul nostru cu ochii calzi şi vicleni
Aveà pulbere rece de ploaie în barbă!..

Prietenă, plouă! Pomii reazimă de cer braţe umede, de cărbune,
Potecile noastre cu amintiri sub frunze veştede se'ngroapă
Ca nişte trupuri peste cari s'a lăsat liniştea celor patru scânduri,
Iar norii coborîţi de vânt par mişcătoare dune
Din care se cern sticloase nisipuri de apă
Funigei de tristeţe, ploaie pentru suflet şi gânduri!...

Priveşte, afară!... Uliţa satului — şi-a strâns lacrimile, în bălţi de noroi
Ciorile s'au lipit de firele de telegraf ca nişte sdrenţe ude
Vântul, neguţător de iarnă, a strâns uscăturile din pomii goi
Şi în fiecare lătrat de câine, plânsul ploilor se-aude!...

Priveşte, într'o singură noapte, cât au căzut frunzele de putrede şi dese
— Răni ce sângeră deschise pe piepturi de ponoare —
Şi spune-mi, nu-ţi par, aracii uzi din viile culese
Ca mii de braţe întinse zădarnic către soare?

Inserare în odaia albă

Ce bine e în odaie, când afară e amurg şi toamnă şi plouă mărunt!..
Divanurile cu covoare vechi par mai moi şi mai prietenoase
Din rame de umbră, portretele zâmbesc cu ochi mai buni, sub părul cărunt
Şi genele tale par mai lungi şi mai mătăsoase!..

La picioarele tale — ca un câine de casă, leneş — amurgul se lun-
[geşte pe covor
Şi mâinile tale îi mângâie cu degete subţiri de lumină,
Ploaia, s'a urcat ca o fetiţă cu picioarele goale şi ude în pridvor
Şi lipăie cu paşi mărunţi şi deşi, sub ferestrele dinspre grădină.

Pe divan, între perne, ca o pisică răsfăţată, toamna moţăie lenevos!
In haina veche a vremii gândurile noastre rod ca nişte molii
E-atâta tăcere că vorbele noastre sunt de prisos
Şi ascultăm ploaia de-afară, cufundaţi în înserare şi în fotolii!..

Dimineaţă

Astăzi, toamna s'a spălat cu apă de soare pe faţă
Şi ne-a aruncat-o apoi în ferestre disdedimineaţă.
Te-ai deşteptat cu cicorile ochilor grele de lumină
Cu mâinile albe de somn şi de odihnă,
Şi ca o primăvară mică, ai venit în cerdacul deschis spre grădină
Şi ne-am sorbit laptele bun şi cald, în soare şi'n tihnă!..

Apoi ne-am urcat pe poteca rourată în vie!
Degetele tale ca nişte porumbei, au ciugulit grăunţe moi de razachie
Şi ochii tei au băut însetaţi, aerul tânăr de soare şi de dimineaţă·
Ne-am oprit puţin să ne odihnim liniştea pe banca din mijlocul vie'
Şi-am privit valea care răsuflà nori de aburi şi de ceaţă
Şi trenurile cari tăiau brasde negre, ca nişte pluguri arând rugina
[câmpiei.

De-alungul şoselii, satul ca o gospodină curată şi muncitoare
Işi svântà casele întinse ca nişte rufe albe la soare.
In curtea noastră, vierul spălà noaptea din butoaiele desfundate
Alături, nepoţelul lui desculţ se sbenguia cu un dulău
Şi'n lacul lucitor, ca un ciob de oglindă cu apele reci şi neturburate,
Soarele se scălda, gol şi tânăr, ca un simplu flăcău!..

Florile

Vierul a pus pe masa aşternută curat, flori de toamnă, culese pentru tine,
(Vierul nostru te iubeşte mult, fiindcă-i dai tutun FURAT dela mine)
Spre mâinile tale, se pleacă să beà lumină şi însufleţire,
Clopoţeii stângaci ca nişte ţărăncuţe îmbrăcate orăşeneşte în rochi
Ghicitorile, jupâniţe anemice cu suflet prea mult în trupul subţire
Şi macii nedormiţi, cu cearcăne vinete sub ochi.

Cicorile, pe cari cerul şi-a'ntins albastrul ca o vopsea
Crăiţele triste, ca nişte castelane cu trene lungi de catifea,
Garoafele, ţigăncuţe trùpeşe cu ochii ascunşi sub roşu tulpan
Tufănelele veştede ca nişte fete bătrâne şi nemăritate,
Gălbeoarele-ofticoase, cu trupul prea alb şi obrazi de şofran
Şi tămâiţele, cucernice ca nişte maici vinovate.

Te-am privit cum le-ai luat în braţe şi-ai mângâiat pe fiecare.
Intre atâtea flori, mi s'a părut o clipă că eşti o soră a lor mai mare
Şi pe când mâinile tale aşezau florile în vasul de lut smălţuit,
Gândul meu, ţi-a desprins dintre ele lujerul trupului pal,
Ţi-a băut parfumul sufletului curat şi neprihănit
Şi te-a'nchis cu clipa aceea în amintire, ca într'un vas luminos de
[cristal]

Tudor Muşatescu

A apărut şi s'a pus în vânzare
CUCOANA OLIMPIA
de LUCIA MANTU
Lucrare căreia i s'a cordat premiul de
50.000 Lei
la concursul literar al ziarului „Dimineaţa" de către o comisiune alcătuită din d-nii: M. Sadoveanu, G. Ibrăileanu, Jean Bart şi Iosif Nădejde.

Adeverul Literar şi Artistic

Preţul abonamentelor:

In ţară:

Lei	250·—	pe timp de un an
„	125·—	„ „ „ 6 luni
„	65·—	„ „ „ 3 „

In străinătate:

Lei	500·—	pe timp de un an
„	250·—	„ „ „ 6 luni
„	130·—	„ „ „ 3 „

Cronica Teatrală

de ALEX. CĂLIN

Teatrul Naţional. — „Thebaida", tragedie în cinci acte, în versuri de d. **Victor Eftimiu.**

Teatrul „Regina Maria": Kean, cinci acte de **Kasimir Edschmid.**

Teatrul Mic: Asul inimei, trei acte de **Felix Gandera.**

Am subliniat şi cu alt prilej străduinţa foarte lăudabilă a d-lui Victor Eftimiu de a reconstitui marile figuri universale pentru a pune şi deslega probleme cari au frământat, în decursul vremii, umanitatea. In chipul acesta d-sa face teatrul românesc accesibil scenelor străine, ceeace constitue un nepreţuit serviciu pentru literatura noastră naţională.

Un serviciu cu atât mai mare, cu cât realizările scenice ale d-lui Victor Eftimiu sânt întotdeauna interesante iar în ce priveşte „Thebaida" — ultima sa lucrare — ea este de o valoare excepţională.

Nottara

Deşi într'însa autorul a refăcut procesul sufletesc şi mintal ca şi concepţia ce domină câteva tragedii antice, totuşi piesa d-lui Eftimiu are un colorit cu totul original. Şi ceeace imprimă caracteristica operei, este umanizarea personagiilor epice, darul de a-i apropia de oameni prin purificarea muritorilor şi ridicarea lor la înălţimea semizeilor.

Fatalitatea implacabilă din tragediile lui Eschil şi Sofocle, planează şi în „Thebaida" d-lui Eftimiu iar personagiile au grandoarea ce le-o împrumută legenda, mitul sau Olympul. Totuşi, zbuciumul şi frământarea ce decurg — de neînlăturat şi de neînvins — sânt accesibile sufletului pentrucă suferinţa eroilor este soră bună cu simţirea omenească.

Şi este mila aceia ce inspiră Oedip — viteazul, isteţul, înţeleptul — care nu se poate, nici măcar el, sustrage hotărârilor divine ce fac dintr'însul ucigaşul tatălui său şi soţul mamei sale. Orb, alungat şi pribeag, el ispăşeşte nelegiuirile acestea săvârşite fără voia sa iar înălţarea lui de către zei, — anunţată prin proorocul Tiresias — naşte sentimente de mulţumire. Şi tot asemeni, este aproape de sufletul omenesc blestemul groaznic pe care-l rosteşte bătrânul ce-a pătimit atâta de mult, împotriva fiilor cari au izgonit fără îndurare pe părintele lor şi a cetăţii nerecunoscătoare aceluia care a eliberat-o de sub teroarea Sfinxului.

* * *

Tragedia oraşului Theba — care piere, aşa cum a blestemat-o Oedip, prin certuri intestine şi prin ciumă — consti-

Agepsina Macry

tue elementul central în concepţia lucrării d-lui Eftimiu. Piesa are însă şi substratul filosofico-moral, — nelipsit în operile clasice — şi care, în „Thebaida", consistă în înfăţişarea dreptăţii, a umilinţei, a bunătăţii şi milei ca scopuri ale vieţii. Sub acest aspect, Antigona devine personajul principal al tragediei d-lui Eftimiu şi sacrificiul ca şi iubirea capătă astfel proporţii grandioase căci ele nu-i sânt comandate numai de conştiinţa datoriei ci de sentimentul generos şi de o largă umanitate: a sprijinului celor oropsiţi.

Dar nu numai sub raportul concepţiei, „Thebaida" constitue o lucrare clasică ci şi ca linie constructivă ea este înrudită cu operile din care s'a inspirat. Aceasta cu toate că d. Eftimiu a imprimat un tempo mai vioiu solemnului, a încărcat şi complicat simplicitatea construcţiilor lui So-

Tony Bulandra

focle, Eschil şi Euripide. Astfel însă, „Thebaida" este — pentru mentalitatea modernă — mult mai teatrală pentrucă zbuciumul şi chinurile, deşi pătrunse de suflul tragic, se apropie şi redau, totuşi, şi frământarea sufletului omenesc.

Ca realizare teatrală — menţinută, în total, la un nivel înalt — sânt, într'adevăr, magistrale scena în care Oedip se desparte de ficele sale şi aceea când Antigona conjură pe fiul tiranului Creon să nu-şi mărturisească complicitatea la nesocotirea hotărârii ca fratele ei Polinikes să nu fie înmormântat.

Inscenată în condiţiuni admirabile — pomenim, îndeosebi, mişcarea mulţimii pe treptele portalului palatului din Theba — jucată cu convingere şi căldură de artişti de talent, — „Thebaida", cu marile însuşiri pe cari le-am pomenit şi prin versurile avântate în care e scrisă — înseamnă, fără exagerare, unul din cele mai reuşite spectacole româneşti în stil mare. Reprezentaţia aceasta a fost un triumf pentru autor şi constitue consacrarea literaturii dramatice româneşti ca teatru universal.

La marele succes obţinut au colaborat intens — aşa cum am pomenit — şi artiştii.

De o infinită varietate în nuanţare, d-na *Macri Eftimiu* a spus frumos, cu căldură şi simţire, versurile cărora le-a dat expresie prin atitudinile şi mişcările statuare armonizate.

Majestos şi impunător, cu înfăţişare ce pierduse orice urme pământeşti, maestrul Nottara a purtat cu grandoare umbra episodică a nefericitului Oedip.

Indârjirea, încăpăţinarea, pornirea şi brutalitatea lui Creon au fost minunat redate de d. Bulfinski care a uimit prin trecerea bruscă, în disperarea ce-i produce moartea fiului său, Haemon.

Acesta din urmă a fost emoţionant jucat de un tânăr de mare viitor: d. *Pop Marţian.* Deasemeni şi d-nii *Bălţăţeanu, Calboreanu* şi *Atanasescu* au servit — prin jocul lor avântat şi cald — piesa şi pe autor.

Nu putem termina fără a menţiona armonia întregului ansamblu, mişcarea ritmică a mulţimii, efectele reuşite de lumină. Meritul şi în această direcţie este tot al autorului care şi-a pus singur piesa în scenă.

* * *

Dacă „Thebaida" înseamnă o operă de mare valoare care a prilejit câteva frumoase creaţiuni artiştilor, — jocul d-lui *Tony Bulandra* şi inscenarea făcută de d. *Soare,* — menţionăm actul minunat, ca efect şi atmosferă, al tavernei, — au dat conzistenţă anemicei piese *„Kean"* care se joacă la

Dorina Heller

Teatrul „Regina Maria" în versiunea lui Kasimir Edschmidt.

D. Tony Bulandra a realizat, într'adevăr, unul din cele mai bune roluri ale sale interpretând pe actorul Kean. Calitatea esenţială a jocului d-sale, a fost sinceritatea, căldura, elanul; toate acestea porneau din inimă şi erau de-o spontaneitate neobişnuită la acela care, deobiceiu — rece, măsurat, elegant şi calculat — îşi alcătueşte în detaliu, personagiile.

Dintre ceilalţi interpreţi, menţionăm elogios pe d-rele Tantzi Bogdan şi Caler.

* * *

La *Teatrul Mic* s'a reprezentat „Asul inimei", o reuşită comedie de Felix Gandera. Cu situaţii bine exploatate, confecţionată după clasica reţetă a amestecului, dozat savant, de umor şi duioşie, piesa a fost bine primită şi graţie faptului că rolurile pincipale au fost jucate de d-nii *Iancovescu, Ionel Ţăranu,* d-nele *Didina Beneş* şi *Dorina Heller.*

Insemnăm, cu acest prilej, şi un debut foarte promiţător: al d-rei *Corina Barbu.*

Plângerile unui începător — Humorul meu

Eu nu pot fi poet...

Eu nu pot fi poet, deşi scriu versuri...
Am încercat zadarnice demersuri
Ades pe lângă muza Euterpe,
Dar toate încercările-au fost sterpe....

Adânc eu n'am simţit nimic, nimic:
Nici lacrimile 'n urma unui dric
Nici dragostea ce inima sfâşie
Căci sunt iubit şi fără poezie.

O, dac'aş fi putut să fiu poet
Să beau din cupa plină de regret,
Iubita mea, eu ţi-aş fi spus aleanu'
Elegiac, ca Eugen Titeanu:
„Dă-mi iar iubirea ta de-o vară,
Timiditatea ta şcolară,
Şi barza vechiului desen
Din fabula lui Lafontaine..."

Iar de nu vream să-ţi spun iubirea, tainic
Aş fi păstrat-o ca Nichifor Crainic,
Şi poate că, văzându-mă modest,
Tu mă scuteai de-al dragostei arest.
Iubita mea cu părul bucălat,
De ce n'am scris eu ca Ion Pillat,
De ce nu m'a cutremurat nimica
Şi n'am avut o vie la Florica?

De ce nu pot să scriu că între mine
Şi chipul tău, trecutul intervine,
Oh, da, trecutul, personagiu terţ,
Ca 'n confidentele lui A. de Herz;
Unde m'aş plânge de-aş deschide uşa
Dela odaia noastră de-altă dată:
„Pe scaun a rămas numai mânuşa,
Mânuşa ta cea albă, parfumată..."
Dar altfel mi-a fost scris, şi pace bună

Acum citind pe Horia Furtună
Am înţeles privind spre-apus înaltul
Că versurile bune's „pentru altul"...
Căci de ce n'am putut să mă fălesc cu
Romanţe stranii à la Minulescu
Şi n'am putut în liniştea nămiezii
Să te'nfior cu strofe ca de-Arghezi?

Dar nu-s poet... De dragu-unei copile
De ce să fac demersuri inutile,
Când şi cu proza vieţii pot prea bine
S'o fac să mă iubească doar pe mine?!

p. conformitate, IOAN CIORĂNESCU

CARȚI ȘI REVISTE

E. LOVINESCU: *Istoria civilizației române moderne.* Vol. I. — Forțele revoluționare, Editura „Ancora", București, 1924.

Pentru o istorie a civilizației românești d. Eugen Lovinescu s'a arătat, în deosebite rânduri, destul de bine pregătit. De la istoricul literar am avut de înregistrat cele trei monografii (asupra lui Asachi, Gr. Alexandrescu și C. Negruzzi) în care este de admirat nu numai noianul de informațiuni și date, dar coordonarea lor spre o înțelegere luminoasă a omului, a operii și a timpului în care s'a desfășurat activitatea lor artistică. Parcurgând astfel întreaga perioadă de la 1820 până spre 1850—60, d-sa a pătruns în tainele culturii noastre, pe care a cunoscut-o dela isvor, de la amănunt, iar nu de la simpla aruncătură de caracterizări largi din cutare sau cutare operă de așa zisă sinteză. Poate faptului acesta îi datorim noua lucrare asupra civilizației noastre.

Probelma centrală din acest prim volum asupra civilizației românești, d. Eugen Lovinescu o pune direct, fără ocoluri, fără adăogiri sau rectificări. *Desvoltarea până în veacul trecut, a poporului nostru, a fost împiedicată de orientalism, prin instrumentul lui cel mai puternic, ortodoxismul ;* — spune autorul într'un interview acordat unui ziar săptămânal de critică și informație literară. *Cele câteva întâmplătoare atingeri cu marea cultură apuseană ne-au dat și primele licăriri de conștiință națională.*

Este adevărat că până în sec. XIX n'am cunoscut nici o desvoltare culturală. Cele dintâi licăriri au apărut numai sub imboldul intervenționismului apusean. *Influența husită ne-a dat așa dar cele dintâi traduceri religioase în limba română; influența calvină avea să ne dea cele dintâi tipărituri românești* (pag. 16). Contactul ulterior cu o altă cultură apuseană a pus bazele începutului istoriografiei noastre naționale :

„Apariția lui Grigore Ureche și a compilatorului său „Simion Dascălul, a lui Miron și Neculai Costin, a lui Ion „Neculcea, și mai apoi, a lui Dumitru Cantemir, unii pur„tați pe la școalele Poloniei, mai toți cunoscători ai limbii „latine, conștienți și mândri de originea lor romană, unii „erudiți iar alții de un însemnat talent literar, a făcut din „Moldova veacului XVII și începutul veacului XVIII, sub „influența culturii apusene filtrată prin catolica Polonie, „adevăratul punct de plecare nu numai al unei culturi su„perioare ci și al difuziunei limbii românești în besna or„todoxismului slavon și grecesc (pag. 17).

Astfel, influențele apusene n'au contribuit numai la un început de mișcare cărturărească, sau, în cazul din urmă, la crearea unei istoriografii naționale, *ci a fost și un principiu de răspândire a limbii române în organismul vieții de stat.* (pag. 17). Pe baza acestor începuturi și prin aceea a contactului cu Roma a celor trei *cavaleri ai idealismului național:* Samuil Micu, Gheorghe Șincai și Petru Maior, cultura noastră avea să-și închege formele definitiv, după tiparul vechi al culturilor europene.

Desvoltându-și seria discuțiilor asupra chestiunei din urmă, d. E. Lovinescu recunoaște *răsăritul* ca pe o *forță a trecutului, dar nu și a prezentului.* Tratatul de la Adrianopol (1829) rupe, aproape pentru totdeauna, contactul cu popoarele răsăritului : Slavi, Turci și Greci, de la cari n'am avut a învăța nimic și întărește legăturile cu suflul nou de viață al apusului, mai ales cu ideologia socială a Revoluției franceze. *Răsăritul ne poate deci lega istoricește; nu ne poate însă impune și condițiile actuale ale vieții sufletești* (pag. 21). Afirmările categorice ale d-lui Eugen Lovinescu au stârnit și vor stârni desigur discuții interesante. D-l C. Rădulescu-Motru spunea undeva : *„Ortodoxismul nostru — cu toate insuficiențele lui culturale — a avut meritul de a ne fi susținut unitatea. Fără acest ortodoxism — așa îmbibat de superstiții cum era — noi am fi avut soarta Poloniei care a fost sfâșiată spre a fi „ocrotită": o regiune de ruși, alta de austriaci, alta de germani! Ortodoxismul ne-a ținut, fie și vegetativ, întregi — ca un mare adăpost spiritual".*

Desigur, e o părere tot atât de întemeiată, cât este și părerea d-lui Lovinescu că ordoxismul ne-a ținut veacuri întregi pe loc. D-l. C. Rădulescu-Motru atacă problema mai mult din punct de vedere social și politic când evoacă soarta Poloniei; d. Eugen Lovinescu stărue în laturea strict sufletească: *„De-ar fi isbutit încercările, de altfel stăruitoare, ale catolicismului, soarta poporului nostru ar fi fost alta revărsându-se asupra lui, cultura latină l-ar fi introdus, cu veacuri înainte, în procesul vieții apusene, și l'ar fi smuls, dacă nu politicește, cel puțin sufletește, dintr'un mediu de disolvare morală, pe care tradiționaliștii obișnuiesc să ni-l prezinte ca pe mediul natural de formație a culturii și sufletului românesc".* (pag. 13).

Ca punct de plecare al civilizației noastre moderne nu poate fi — spune d. Lovinescu — nici teoria materialismului istoric, reprezentată la noi prin d. *Șt. Zeletin,* nici teoria marxismului; capitalismul s'a desvoltat la noi târziu, în tot cazul după ce *ideologia apuseană* a jucat rol cu *Regulamentul organic* (1829) și *Revoluția de la 1848,* deși acestei din urmă mișcări autorul îi contestă o integrală maturitate politică. Fără a putea urma calea unei evoluții calme, nesilite, civilizației românești nu i se deschidea decât o singură cale: calea revoluției. *Revoluția nu ni s'a impus prin preferință ci prin necesitatea interdependenții morale și materiale a veacului nostru.Ințelegând sensul istoric al momentului și, fără a mai face zadarnice încercări tradiționaliste, pașoptiștii au purces, deci la clădirea statului român pe singura cale cu putință : a revoluției.* (pag. 125).

Mișcarea aceasta revoluționară este mai mult operă munteană, a lui Ion Brătianu și C. A Rosetti, cari sunt de fapt întemeietorii, la noi, ai clasei burgheze; dar nu trebue uitat că Moldoveanului, contemplativ din fire, și înclinat spre critică, îi datorăm acea atenție, cu rol de regulator, în procesul de asimilare a tot ceeace se prezenta din apus.

Din aceste puncte de plecare și precizări vor ieși celelalte două volume anunțate: II. *Forțele reacționare* și III. *Legile de formație ale civilizației române.* Felul cum vor fi privite și discutate, pe larg, problemele expuse aci, va da operii d-lui Eugen Lovinescu importanța cuvenită.

* * *

G. CHIVĂRAN-RĂSVAN : *Nădejdi* și *Cruci* (Prin bâlciul vieții...) Tip. „Aurora", Ploești, 1924.

Volumașul d-lui G. Chivăran-Răsvan aparține literaturii cu tendință socială. Este încercarea de a zugrăvi durerile prin contrast, prin descriere realistă sau numai prin simbolizare. In felul acesta schița „Pentru lumină", cu momente din viața învățătorească, pune în discuție veșnica problemă a culturii la sate, pentru care umilului cărturar nu i se dă nici putința realizării morale și nici aceea a susținerii traiului.

Cu calități literare nu deosebite, dar care mărturisesc o nădejde, schița aceasta reușește să rămână în cadrul atitudinii generale printr'un final de efect :

„La școală, pe două bănci așezate una lângă alta, a a„dormit târziu, după ce a depănat în minte, atâtea și atâ„tea năzuințe pentru ziua de mâine.

„Ziua de mâine!... Viitorul așternea deasupra-i un i„mens zăbranic peste care plana un semn de întrebare...

„O ultimă imagine și adormi: i se părea că vede pe „maică-sa însoțindu-l la plecare până în coama dealului „Strejii, sărutându-l pe frunte și spunându-i atâtea urări „de fericire, atâtea povețe:

— „Și vezi, mamă, să nu răcești, că boala e rea..."

In restul volumului, o serie de mici poeme în proză, din care transpiră bunătatea unui suflet sincer și desamăgit.

* * *

FRANÇOIS ROUCHON: *Jules La forgue,* viața și opera lui. Ed. Ciana, Genève, 1924.

Cel mai adânc dintre simboliști, am putea adăoga, cel mai artistic și mai recunoscut, Jules Laforgue și-a găsit cercetătorul care să-i pună opera într'o înțelegere nouă și simpatică. Om al epocei dela 1880, al acelei epoce dezamăgite și anarhiste, Jules Laforgue îi aparține prin noctambulismul și zeflemeaua ironică din întreaga lui operă. Imbibat de pesimismul hortmanian și de întreaga filosofie a sistemelor germane poetul caută resemnarea, în mijlocul surâsurilor răutăcioase, cu ton de rapsodie:

Ah! que la Vie est quotidiennc!

pe care o mai întâlnim, sinceră și de o expresivitate simplă, intr'o desnădejde apăsătoare:

Oh! la Vie est trop triste, incurablement triste!

De aci și revolta simpatică în contra poeților nesinceri, poètes d'estrade, cum îi numea el:

J'ai vu des poètes infâmes
Dire des vers sur des tréteaux,
Dans un bouge aux noirs escabeaux
Parmi la puanteur des femmes.

François Rouchon face rezerve asupra stilului simboliștilor, dar trece lui Laforgue această calitate ce-a lipsit celorlalți. Din cauza aceasta el a exercitat o influență mai mare. Cu un ușor ton de polemică. Rouchon încearcă să arate că mare parte din literatura franceză actuală se datorește influenței lui Laforgue, dar nu atât prin cultul formei cât prin fluiditatea muzicală a operii și prin impunătoarea pictură, colorată și sugestivă a peisajului interior.

Cartea lui François Rouchon, stabilește — obiectiv și competent — începuturile literare ale lui Laforgue, viața și desăvârșirea lui poetică, din care lasă să se întrevadă o caracterizare tainică: „Jules Laforgue este un poet al nenorocirii".

Dealtfel deprimanța generală a operii îi dă cel mai bun calificativ.

* * *

LES NOUVELLES LITERAIRES (1 Noembrie) Marcel Coulon caracterizează astfel personalitatea literară a lui Raoul Ponchon, noul ales al Academiei Goncourt : „Poet comic", iată definiția lui. Este un Molière al lirismului. Cine spune însă comic. nu spune burlesc; și Ponchon nu poate fi confundat cu Scarron sau d'Assoucy". Dintre versurile cele mai reprezentative și care pun în relief nota aceasta a comicului pur, Marcel Coulon citează:

Mon nez, ou te prendrait pour un soleil couchant;
Et souvent, crois-le bien, j'ai peur en te mouchant
De changer qulque chose a la belle harmonie
Que te donna le vin, ce merveilleux Génie.
Oui, tu montres, mon nez aux rimeurs ébaubis
L'incomparable éclat des plus brillant rubis.
Ah! ce n'est certes pas en suçant de la glace
Que j'aurais fait de tois l'ornement de ma face
Le délicat joyau dont je m'enorgueillis
O rival des brugnons tout fraichement cueillis!

Tot în numărul acesta găsim un articol al lui Maurice Martin du Gard asupra esteticianului Benjamin Cremieux, cu prilejul apariției volumului de critică *Vingtième siècle.* Ceeace interesează în deosebi în cartea nou apărută a lui Benjamin Cremieux sunt mai întâi părerile lui asupra criticei. Critica literară are drept obiect imediat și principal ridicarea deasupra gusturilor noastre după cum morala ne ridică deasupra instinctelor. Dacă obiectul ei pare neschimbat, totuși arta criticei evoluiază: canoanele criticei moderne nu sunt încă stabilite, dar nu sunt departe de a fi stabilite. Se disting în momentul de față cercetări cari ajung la adaptarea ei la operele originale asupra cărora critica se pronunță implicând o inteligență particulară, pe care n'a putut-o da critica romantică sau cea clasică.

Lucrarea nouă a lui Cremieux deschide drumuri operei lui Marcel Proust, acestei grămezi de poezie, umanitate și inteligență din *A la recherche du temps perdu.* Problemele ridicate în jurul raportului psichologic din romanele lui Proust sunt definite cu o limpezime rară, cu o căldură uimitoare. Rând pe rând: Jean Giraudoux, Henri Duvernois, Pierre Hamp, Pierre Benoit, Jules Romains, Henri Pourrat, apar în paginile cărții sale, luminoși, conturați cu preciziune și eleganță.

Nu s'a scris prea mult în critica franceză actuală despre Benjamin Cremieux. Inchinându-i articolul de față Maurice Martin du Gard, recunoaște un prieten și un artist care poate fi pus alături de critica înaltă și senină a lui Brunetière.

* * *

LA REVUE DE FRANCE (15 Noembrie) continuă publicarea scrisorilor lui *Henri Heine* către fratele său Gustav, și face apologia autorului lui *Thais,* prin condeiul autoritar al lui Fernand Vandérem. La obișnuitele-i *Lettres belges,* Gustave Charlier descrie evoluția poetului *Fernand Séverin.*

Dintre poeții Belgiei de astăzi, mai discret și mai melodios. Fernand Séverin se manifestă ca poet al sufletului. Nuanțele și tremurul peisajului interior sunt redate în imagini simple, liniștite, meditative. Sunt strofe în care se reflectă întreagă simțirea ficțiunilor vechi, cu străluciri de antologie greacă :

...O, passant
Tu me vois sous l'aspect familier d'un beau hêtre ;
Regarde-moi d'un oeil plus attentif. Peut-être
Dans le sombre fouillis de ma ramure, ou luit
Quélque étoile, joyau frissonnant de la nuit,
Tu verras tresaillir, vision fugitive,
Le beau corps onduleux d'une nymphe captive.

De la *Poèmes ingénus* publicate încă din 1899, Séverin reapare în literatură tocmai în 1908, cu volumul *Poèmes,* pentru ca să-și fixeze reputația cu *La source au fond des bois,* în care subtilele magii ale luminii se nuanțează spre un optimism larg, deschis. Din spectacolul universului întreg el prinde nota aceea înțeleaptă, cu care îi pătrunde toată atotputernicia și frumusețea :

Tu sais que la tristesse humaine est un offense
A la sérénité des choses, dont la voix
Nous dit: toi qui pleurais, ouvre les yeux, et vois!

Inainte de a-și termina articolul Gustave Charlier precizează atitudinea câtorva povestitori: Richard Dupierreux, Eduard Glesner, Hubert Stiernet, Arild Liénaux și Léopold Courouble.

* * *

VIAȚA ROMÂNEASCĂ (Octombrie). Un număr bogat, poate cel mai bogat număr al anului, aduce iarăși proza frumoasă a d-lui *Ionel Teodoreanu* în fragmentul de roman „La Medeleni", care este titlul unei trilogii de romane închinate evoluției unei generații de Moldoveni, a căror copilărie începe în vremea demodată a valsului și a căminului patriarhal, — și a căror tinerețǎ e contimporană cu Pacea, Bolșevismul și Jazz-Band-ul. In No. acesta autorul publică capitolul I din *„Hotarul nestatornic",* care va forma primul volum (copilăria); al doilea *„Dacă vecinii îmi omoară hulubii":* adolescența; iar al treilea: *„Olguța":* —tinerețea.

Cealaltă proză a numărului aduce colaborarea prețioasă a d-lui *Mihail Sadoveanu* (Balaurul) și *Henriette Yvonne Stahl* (Voica).

Studiul d-lui *I. Minea:* „Personalitatea și activitatea literară a lui Dimitrie Cantemir" continuă cu aceeaș bogată argumentare. Spiritul lui Dimitrie Cantemir, d. I. Minea ni-l descrie ca fiind dârz, vioiu și drept:

„Dominat de nostalgia trecutului glorios, autorul vede prea des chiar în culori negre vremurile sale. El zice odată: „Cei cari vor să descrie moravurile Moldovenilor, lucru de altfel cunoscut la puțini streini ori chiar de nimeni, iubirea de patrie insistă și poruncește să încărcăm cu laude acest popor, în care ne-am născut și să recomandăm pe locuitorii unei țări, care ne-a dat viața. Se opune însă spiritul de adevăr și ne oprește să afirmăm cele ce dreapta judecată ne sfătuește că sunt de reprobat. In adevăr va fi mai folositor pentru patrie ca să se pue sincer sub ochii locuitorilor ei acele defecte, de care sunt plini, decât să fie înșelați cu o lingușire măgulitoare și cu o scuză ghibace, încât să creadă că sunt împlinite de dânșii corect cele ce toată lumea de pe glob crescută în moravuri mai fine condamnă. In *enciclopedia sa moldovenească,* cum s'ar putea numi cu drept cuvânt *Descriptio Moldaviae,* arată calitățile Moldovenilor, dar nu uită să înșire defectele, de care — afirmă Cantemir, — nu au în număr mai mic decât alte popoare. Moldoveanul țăran dela sfârșitul secolului XVIII era dârz și semeț, îndrăzneț, certăreț, dar glumeț și vesel. Cantemir vede deosebiri de temperament între țăranul din țara de sus și cel din țara de jos. Lupta cu vinul dintre Moldoveni și Munteni pe podul Focșanilor, când Munteanul umflat de prea multă băutură a murit, este ceva luat din graiul comun moldovenesc"..

Versurile sunt semnate de d-nii *M. Codreanu* și *G. Bărgăuanu.* In sonetele celui dintâi admiri deopotrivă siguranța ideii și puterea de plasticizare absolută:

Viața nu e tot, ci amănunt;
Nu-i Timp, ci clipă; rază, nu lumină;
Nu-i val, ci strop; nuri una, ci duzină;
Nu-i ideal măreț, ci vis mărunt....

pe când în cele ale d-lui Bărgăuanu e o tăinuită frumusețe sufletească, armonizată unor evocări pătrunzătoare, adeseori duioase și naive:

Pe fruntea caselor de mult stinghere,
In preajma serii, din apus adie
Puzderii de lumină și tăcere...
Cum le-au adus de mână pas cu pas
Pe lângă ele boii au rămas
Drept singuri paznici credincioși și bu
Copiii de pe stradă
Au alergat cu grabă ca să-i vadă
Și-au început a-i desmierda pe gât,
Să afle dela dânșii doar atât:
De unde vine soarele și unde moare
Că pân'acum, din târg, nici un copil
Nu s'a putut apropia de soare...

Studiile ce urmează vorbesc despre *Anatole France* (Mihai D. Ralea: La moartea lui Anatole France; G. Ibrăileanu: Anatole France, câteva reflecții; Octav Botez: Anatole France, critic) și *Panait Istrati* (T. Vianu: Kyra Kyralina).

La Miscellanea, o notiță semnificativă despre „nevoia criticei".

* * *

SOCIETATEA DE MAINE (16 Noembrie) cu un articol bun intitulat *Petre Liciu* (un capitol din viața Bucovinei de altădată și de astăzi) scris competent și evocator de d. *Al. Procopovici,* profesor universitar la Cernăuți. Scoatem câteva rânduri privitoare la personalitatea artistului:

„Liciu n'a fost numai un artist de talia celora cari ilus„trează veacurile. El a fost și un om în toată puterea cu„vântului acestuia. Rar talent pentru care arta prin care „se manifestă să fi fost atât de puțin isvor de potolire a „unor ambiții personale, atât de puțin meserie bună de „hrănit o viață și de a turna într'ânsa toată gama desfă„tărilor vulgare. Pentru Liciu această artă a lui n'a fost „numai un prilej de emoții, el n'a fost numai un îndră„gostit al frumosului, ci în acelaș timp un fanatic râvnitor „al mai binelui. El care întruchipa și trezia adânci sbuciu„mări sufletești și știa să deslănțue pasiunea cu puterea „uraganului nepotolit, a fost un suflet pe cât se poate de „echilibrat și cumpătat. Cei ce l'am cunoscut, știm că „Liciu ținea mult mai mult decât la aplauzele mulțimii, ca „să coboare în societatea căreia i-a închinat roadele „muncii sale, toată comoara sufletului său, spre a o face „mai nobilă și mai bună. Cu toată sinceritatea patriotis„mului lui, el ne chema pe singurele căi pe cari neamul „nostru — și numai al nostru — poate avea un rost și un „viitor. Pentrucă iubea acest pământ românesc și-l doria „iar unul și nedespărțit, cobora cu toată pietatea acolo „unde sângera mai mult, călcat de armate străine și mereu „smuls de străine stăpâniri dela viața românească căreia „i l-au dat natura și pronia cerească. Iată gândurile cu „cari Liciu a venit la noi în Bucovina !..."

Restul articolelor semnate de d-nii **I. Clopoțel, Vasile** Goldiș, G. Bogdan-Duică, Onisifor Ghibu, A. Butneanu, etc... Revista, cea mai bine scrisă dintre publicațiile de peste munți, ține pasul vremii cu discuțiuni controlate și interesante.

* * *

CUVÂNTUL *literar și artistic* (24 Noembrie). In frunte un articol al d-lui *Cezar Petrescu:* „Cărțile copiilor" în care arată starea nenorocită a cărților pentru copiii, care n'au nici înțelegerea sufletului lor curat, nici o technică atractivă. O nuvelă „Vin nou de d. *Gib. I. Mihăescu,* prozator viguros, o traducere din *Colette* și *Gh. Adamovici* apoi „Cărți și reviste" scrise competent de d. *Al. Bădăuță.* Poezia originală o semnează d. *Zaharia Stancu,* o vie nădejde a poeziei noastre, pe care cititorii îl cunosc din paginile „Adevărului literar". Poezia „Sfârșit" o reproducem întreagă :

Primește-mă la tine astă seară
Să plâng cu capu'n mâini, copilărește.

Fire de-argint îți fac pe tâmple flori
Și-au mohorît și ochii apele
Obrajii tăi sunt scuturați bujori
Și vinețite ți-s pleoapele.

Cine a stăvilit pe gura buna
Blajin, izvorul basmului pe care
Nimeni nu știe azi să mi-l mai spună
Cu glasul șopot de pârae clare ?

Și degetele mâinilor de spumă
Care jucându-se pe fruntea mea
In glumă,
Făcură 'n piept să-mi tremure o stea !

Primește-mă ca pe-un copil la tine
Să plâng și să mă rog cu capu'n mâini,
Mi-e spaimă; foarfecă tristețea 'n min
Ca mâini flămânde trupul unei pâini.

Imagina finală este de o expresivitate nouă. Dintre cei cari se ridică, Zaharia Stancu poartă pecetia talentului

GEORGE BAICULESCU

BIBLIOGRAFIE

Victor Eftimiu: Thebaida, tragedie în versuri. (Ed Ancora). Lei 30.

D. D. Pătrășcanu: In fața Națiunei, articole și discursuri politice. (Ed. Steinberg). Lei 60.

Olimp Grigore Ioan: Mocirla, roman din viața aventurierilor politici. Lei 40.

Paul I. Prodan: Concert Simfonic, comedie într'un act

Magda D. Nicolaescu: Intre Nord și Dunărea noastră. Insemnări din călătorie. (Tip. Românească). Lei 45.

Au apărut în Ed. Cultura Națională :

Alexandru Russo: „Cântarea României". Notă introductivă de *Lucian Blaga.* 70 pag., numeroase ilustrațiuni. 15 lei.

Eshil: „Prometeu" și „Perșii". Traducere și notă introductivă de *Ion Foti.* 96 pagini, 35 lei.

Lucian Blaga: „Filosofia stilului". Un volum de 83 pag. cuprinzând: Starea estetică și normele artistice; Stiluri fundamentale ; Corespondențe; Concluzii, 35 lei.

Saint Simon: Catechismul industriașilor. Noul Creștinism. Trad. de *I. Floroiu.* Notă introductivă de *D. Gusti.* 15 pag. 100 lei.

Mateiu Ion Caragiale: „Remember". O plachetă elegantă, ediție de lux 120 lei.

Nicolae Firu: „Oradea Mare". Un vol. de 110 pag. cuprinzând: situația geografică, trecutul orașului, locuitorii, confesiunile, monumentele, situația economică, higiena, numeroase planuri, hărți și ilustrații, 35 lei.

Traian Lalescu: „Calculul Algebric". Un vol. de 100 pag., lei 80.

G. Demetrescu: Distanțele cerești" și structura universului. Un vol. de 185 pag., 120 lei.

I. Andrieșescu, conf. la Univ. din București: „Dela preistorie la Evul Mediu". Păreri îndrumătoare și fapte arheologice și istorice. Un vol. de 100 pag. cuprinzând ; Preistoria, Dacia și Helenismul, Dacia Română, Dacia la începutul Evului Mediu, Gepizii în Dacia, etc., lei 50.

George N. Leon: Istoria economiei publice la Români". Un vol. de 142 pag. cuprinzând: Economia publică înainte de întemeierea principatelor și dela întemeere până la veacul al XVIII-lea, lei 40.

George P. Docan, magistrat: „Minoritatea în legislația ungară din Transilvania comparativ cu legislația română". Un vol. de 180 pag. cuprinzând: Minoritatea civilă, minoritatea comercială, minoritatea penală, Proectul codului civil ungar. Convenția dela Haga pentru regularea tutelei minorilor, Legea pentru modificarea majorității civile, bibliografie, etc., lei 120.

Ernest Abason: „Exerciții de mecanică", 130 pag. lei 100.

Din publicațiile Academiei Române. (Ed. Cultura Națională) :

Alex. Marcu: „Romanticii italieni și români" (note) Un vol. de 145 pag., lei 40.

G. Bogdan-Duică: „Viața și ideile lui Simion Barnuțiu". Un vol. de 244 pag. lei 65.

Zenovie Pâclișanu: „Corespondența din exil a episcopului Inochentie Micu Klein". Un vol. de 160 pag., lei 40

I. Al. Brătescu-Voinești: „O operă de mare valoare", 20 pag., lei 8.

V. Babeș: „Combaterea cancerului". 13 pag., 5 lei.

N. Iorga: „Jules Michelet", 11 pag., 5 lei.

C. Rădulescu-Motru: „Andrei Bârseanu și naționalismul", discurs de recepție. Un vol. de 35 pag. cuprinzând și răspunsul *d-lui D. Gusti,* lei 10.

N. Iorga: „Un cioban dascăl din epoca de tranziție a Culturii noastre". 10 pag., 5 lei.

Dr. Andrei Veress: „Pribegia lui Grigorașcu-Vodă prin Ungaria și aiurea". 68 pag., 20 lei.

Gh. Gr. Gheorghiu: „Climatologia Iașilor". 24 pag., 15 lei.

Iulian Rick: „Climatografia câmpiei dintre Olt și Argeș", 66 pag., 25 lei.

Dr. Aurel Metzulescu: „Tratamentul cărbunelui", 11 pag., 5 lei.

N. Iorga: „Note polone", 18 pag., numeroase ilustrațiuni, 12 lei.

Teofil Sauciuc Săveanu: „Memnon", 20 pag., 8 lei.

INSEMNĂRI

Lămuriri....

Redacţia noastră primeşte zilnic zeci de manuscrise dela colaboratori din afară. Pe lângă scriitorii consacraţi care ne cinstesc paginile noastre cu proza şi versurile lor, în majoritate poşta ne aduce primele încercări ale începătorilor sau lucrările mediocre ale altora, care zadarnic bat de ani de zile la uşa redacţiilor şi, prin urmare şi la a noastră. Unii se mulţumesc să ne vestească în câteva cuvinte râvna lor de a-şi vedea numele tipărit; alţii, — aceştia sunt cei mai adorabili — trimit manuscrisul însoţit de adevărate petiţii, cărora nu le lipseşte decât timbrul obişnuit. Şcolari, care cred că o compoziţie de clasă, bine apreciată de profesor, poate să şi apară în reviste literare; tineri, care vor să-şi epateze iubita, aducându-le poezia „tipărită"; oameni mai în vârstă, care „n'au publicat până acuma, dar sunt gata să trimeată ecoul suferinţei lor sau... amintiri din copilărie, ca şi cum ar interesa pe cineva copilăria unui necunoscut; domnişoare romanţioase, care socot că revistele pot înlocui sentimentalul poste-restante; toţi, îşi pierd vremea trimiţând cu o diabolică perseverenţă, scrisori, prin care se interesează de operile trimise, făgăduind altele.

E drept că redactorul unei publicaţiuni literare deschide plicurile cu emoţie. In aşteptarea unui talent, cât de puţin promiţător, citeşte, zilnic, verzi şi uscate. Nu e mai puţin adevărat că uneori emoţia e răsplătită. *Adevărul Literar* care dela început n'a vrut să rămână al unui singur cerc de intelectuali şi nici să adaoge o nouă bisericuţă, la multele bisericuţe care se clatină, e singura publicaţie de azi, unde începătorii cu talent găsesc o prietenoasă primire. Dar selecţia se face cu anevoe şi pentru a nu nedreptăţi pe unii sau a „încuraja" (acesta e termenul cel mai uzitat în corespondenţa, de care vorbeam) pe cei care nu merită, e necesar să citeşti manuscrisele pe îndelete, cu toată nepărtinirea şi priceperea pe care ţi-o închipui că o ai.

Iată pentru ce rândul fiecăruia vine greu. Nu e omeneşte posibil să citeşti într'o zi tot ceeace primeşti în ziua aceea. Şi manuscrisele se adună, se adună mereu. Fiecare zi aduce un nou adaos şi nerăbdătorii devin nervoşi şi enervanţi.

Cerem puţină răbdare. Revista se face mai întâi cu nuvelele , articolele şi poeziile colaboratorilor constanţi, cărora li se face loc imediat, în interesul nostru şi al cititorilor. Ceilalţi, vin la rând, pe măsură ce rămâne spaţiu liber. Mai curând sau mai târziu, pătrund şi nu depinde decât de ei, — prin numele ce şi-l fac şi prin felul cum sunt primiţi de cititori, — să treacă în rândul imediatelor apariţii.

Şi mai e ceva de lămurit. Pentru a pune la îndemâna cititorului, pagini alese, traduse din scriitorii streini, *Adevărul Literar* consacră în fiecare număr patru coloane literaturei streine. Pentru aceste coloane primim zilnic alte zeci de traduceri, din care cele mai multe sunt o oribilă torturare a limbei româneşti.

Toată lumea traduce azi; nu e om căruia să nu-i placă un autor şi să nu ne traducă ceva din el. Traducerile din franţuzeşte abundă, nu numai din autori francezi, dar chiar din autori ai altor literaturi. A traduce pe un englez, după o altă traducere făcută în limba franceză însemnează o mare lipsă de bună cuviinţă faţă de autorul favorit. O bună traducere se face numai după original şi numai de către aceia care cunosc bine şi limba românească şi limba din care traduc. Pentruca traducerea să fie acceptabilă e neapărată nevoe, ca ea să fie *literară*. Mai tot ce ni se trimite din afară, păcătueşte...

Rugând, prin urmare, pe toţi, să aibă răbdare, facem tuturor un serviciu. Citirea corespondenţei ne împiedică dela lucru şi întârziem cu cercetarea manuscriselor. Pe de altă parte mai rugăm pe traducători să ţină seama de observaţiile făcute mai sus, ţinând şi seama, că nu interesează orice operă, a oricărui scriitor strein

A. de HERZ

Camille Jullian membru al Academiei franceze

Ilustrul istoric al Galiei, membru al Academiei de inscripţii şi profesor la Collège de France, a fost ales acum câteva luni, în unanimitate, membru al Academiei franceze în locul poetului Jean Aicard. Săptămâna trecută a avut loc recepţia la Academie printr'un discurs plin de spirit şi strălucire.

Camille Jullian

Partea primă a discursului a fost dedicată provinciei sale şi a dispărutului Aicard: Provence, patria lui Mistral şi Daudet. Iubirea şi cunoaşterea ei i-au inspirat lui Jullian una din cele mai frumoase pagini asupra Province-ei, ţară de surprize şi contraste, de mistere, de tapage asurzitoare şi imense tăceri; Marseille cu cer azuriu. Aix cu somnolenţă aristroccrată, Arles asemănătoare Romei şi Avignon cel suplu şi vibrând de sburdălnicie. Această ataşare de Provensa l'a îndreptat spre trecutul Franţei, redeşteptând prin iubire pe vechii Celţi şi Liguri cu viaţa lor — şi l'a îndemnat să facă portretul lui Vercingetorix, apărătorul independenţei contra dominaţiei nejustificată, al dreptului ce se apără.

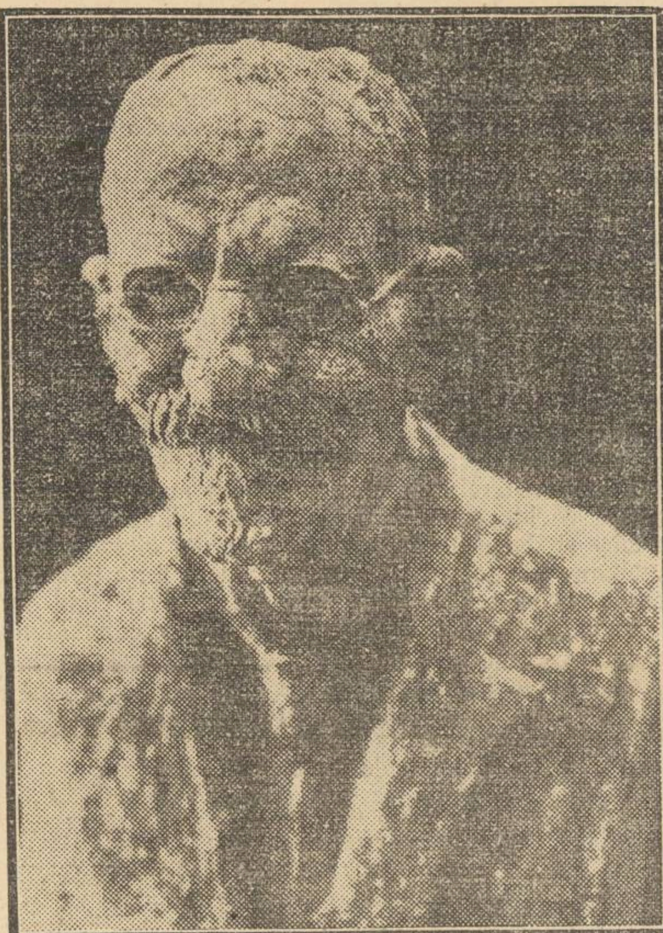
In partea a doua a discursului schiţează personalitatea fostului „nemuritor" Jean Aicard, Poetul Provence-ei. Visător şi sentimental, dela 18 ani a început să facă versuri, îndrăgostit de Lamartine, pe care-l frecventa. Când Academia franceză a instituit un concurs pentru elogiul lui Lamartine, Jean Aicard a obţinut premiul, citind sub cupola Academiei o parte din poemul său. Până la moarte a avut o fecundă productivitate literară: zece volume de romane, cincisprezece volume de versuri, paisprezece piese de teatru, două de nuvele, două de critici literare şi alte patru de romane-aventuri şi epopee comice. De predilecţie a căutat şi rămâne prin povestirile şi fanteziile populare din Provence; aventurile spirituale ale lui Maurin vor însoţi tarasconadele şi gasconadele în literatura umoristică franceză.

Răspunsul de primire l-a rostit Eugène Brieux. „Sînteţi istoricul Galiei. Opera d-v. este o lucrare din credinţă şi iubire" — cu aceste cuvinte l-a primit printre nemuritori.

Apoi secretarul perpetuu al Academiei franceze, d-l René Doumic, l-a primit în saloanele pavilionului de Caen, în tovărăşia d-lor H. Bergson, R. Boyseleve, R. de Flers, R. Cagnat, Em. Picard, Alf. Lacroix, Widor et Lyon-Caen, J. Bédier, J. Richepin, G. Hanotaux, M. Donnay, Jonnart şi alţi academicieni.

Un conscolar al lui Eminescu

In mai tot ce s'a scris despre Eminescu vom vedea că se pomeneşte mereu de d. D. Scurei, care a fost prieten şi a învăţat cu Eminescu la aceeaşi şcoală. Conşcolarul poetului trăeşte în Bucovina şi sculptorul Titu Baraski i-a făcut un reuşit portret, pe care îl reproducem.

D. Scurei

Multe şi frumoase lucruri ne-ar putea spune bătrânul acesta, cu chip atât de simpatic, dacă şi-ar da cineva osteneala să-i răscolească cenuşa amintirilor.

Tezaurul dela Moscova

Scriitorul şi omul politic D. D. Pătrăşcanu a scos de sub tipar o carte care va interesa deopotrivă şi pe oamenii politici şi pe scriitori. *In Faţa Naţiunii* e un volum de 300 pag. în care autorul lui „Timotheiu Mucenicul" a strâns la un loc discursurile rostite în Camera dela Iaşi, din 1918 şi câteva din articolele politice apărute pe vremea aceea în ziare. Volumul se deschide cu o interesantă prefaţă intitulată „Tâlcuind semnele vremii". In cincizeci de pagini autorul face o succintă descriere a războiului, cauzele lui, mersul tratativelor diplomatice cu foarte interesante adnotaţii, şi constatarea dezastrului până la pacea dela Bucureşti.

Nuvelistul Pătrăşcanu, care e şi un emerit profesor de istorie, a ştiut să povestească faptele cu darul minunat al scriitorului.

Ne-am ocupat în treacăt de această chestiune, care nu interesează o revistă literară, numai pentrucă a fost readusă în discuţiune de cineva care aparţine literaturii.

Ceeace ne interesează mai mult, pe noi, în noul volum al d-lui Pătrăşcanu este pierderea aşa zisului „tezaur dela Moscova", tezaur românesc trimis de guvernul Brătianu, la începutul anului 1917, ca să fie pus sub paza rusească. Revoluţiile din imperiul ţarului, precum şi întronarea regimului sovietic, ne-au răpit nu numai rezerva metalică a Băncei Naţionale, imensele depozite în aur şi pietre scumpe ale Casei de Depuneri şi o parte din arhivele Statului, dar ceeace este mai dureros am pierdut pentru totdeauna actele orăşeneşti ale Braşovului, picturile lui Grigorescu şi alte tablouri rare din pinacoteca Statului, odoarele mânăstireşti din Moldova şi Muntenia, preţioasele colecţiuni ale Academiei Române, compuse din numeroase documente originale, trei sute de pergamente cu peceţi domneşti, douăzeci şi cinci de volume-manuscripte române şi slavone, câteva tablouri de mare valoare, în ulei, printre care şi portretul lui Avram Iancu, unele rarităţi între cari şi vestitele „Răspunsuri ale Mitropolitului Varlaam din 1644 la calechizmul calvinesc" — unicul exemplar cunoscut, colecţiunele de medalii şi monezi vechi moldoveneşti şi munteneşti strânse cu osârdie de Dimitrie Sturdza, precum şi piesele rare ale muzeului nostru de antichităţi coprinzând şi vestita *Cloşcă cu puii de aur*, singura urmă de trecere a Goţilor pe la noi.

Valori incalculabile care toate sunt perdute.

Pierdute rămân acele panaghiare ale lui Ştefan cel Mare dela Mânăstirea Neamţului şi evangheliile slavoneşti ferecate în aur şi argint din veacul XV şi XVI; odoarele Brâncoveneşti ale Horezului şi cele Cantacuzineşti dela mânăstirea dintr'un lemn. Pierdute sunt chivotele şi epitrahilul dela Bistriţa şi toate darurile lui Vasile Lupu şi ale soţiei sale Tudosca dela Trei-Ierarhi din Iaşi, între care şi acea minune de evanghelie scrisă de Isidor din Bădăuţi. Şi d. Pătrăşcanu termină această tristă înşiruire, prin următoarele rânduri:

„In colectarea valorilor pentru a fi trimise la Moscova, un singur om n'a voit să cedeze bogăţiile ce le avea sub privigherea sa: Stareţul mânăstirii Secul din judeţul Neamţului. Aşa au fost scăpate dela pieire odoarele acestei frumoase mânăstiri, între cari şi acel vestit aer al lui Nestor Ureche, mare vornic al ţării de jos şi al soţiei sale Mitrofana, din 1608, în zilele blagoslovitului voevod Simion Movilă. Numele stareţului este protosinghelul Ilarion Bălăiţă".

E vrednică de amintirea tuturor numele acestui călugăr, care şi-a dat seama de bogăţia ce o avea spre păstrare. Bine a făcut d. Pătrăşcanu pomenindu-i numele într'o carte.

Şi pagina aceasta, atât de dureroasă, trebuia desprinsă din volumul „In faţa Naţiunii". E poate întâia oară când ştim exact ce s'a trimis, acolo de unde se ştia bine că nu vom mai primi nimic înapoi. Şi iarăşi poate că nu e o exagerare dacă credem că pentru neamul şi cultura românească, pierderea poate fi asemănată cu aceea suferită de întreaga cultură a omenirei în urma nimicirei vestitei biblioteci din Alexandria.

Ancheta din „Les Nouvelles Litteraires"

Hebdomadarul francez de informaţiuni, critică şi bibliografie „Les Nouvelles Litteraires" a întreprins o anchetă prin toate ţările străine, ca să se cunoască influenţa literară a Franţei. Până acum a răspuns printre alţii contele Keyserling pentru Germania, Bernard Shaw pentru Englitera, Ivan Bunin pentru Rusia, Selma Lagerlöf pentru Suedia şi... Principesa Bibescu pentru România. Ancheta pare să fie interesantă, dar văzând cui s'a adresat d. Ramond, când veni vorba de noi, avem impresia că nu toate adresele au fost fericit culese. Ţara noastră are atâtea personalităţi de seamă în lumea intelectuală, (e de prisos să le mai numim) încât cel ce a îndemnat pe d. Ramond să se adreseze d-nei Bibescu a fost de bună seamă un glumeţ

D-na Bibescu, admirabilă scriitoare franceză, de origină română, (e fiica defunctului Iancu Lahovary) şi al cărei ultim roman „Perroquet Vert" e mult apreciat în Franţa, locueşte la Paris de foarte multă vreme şi n'avea cum să cunoască adevărata stare de lucruri dela noi. Aşa se face că la întrebarea:

1. Care este situaţia prezentă a influenţei pe care literatură franceză de azi o exercită asupra ţărei dv.? Această influenţă e în regres sau în progres?

D-na Bibescu răspunde:

Influenţa literaturii franceze moderne în România este imensă. Ea a crescut după răsboi. Rezervată, odinioară, unei elite restrânse, ea se răspândeşte acuma în toate straturile societăţii.

2. In ce domeniu se manifestă cu mai multă vigoare: roman, teatru, poezie, essais?

In roman, la femei, essais şi poezie la literaţi, teatru pentru mulţime.

3. Ce „şcoală" sau ce „manieră" reprezintă mai exact pentru dv. spiritul francez?

Montaigne, clasicii, Voltaire şi alăturând pe Montaigne de Bossuet, din care se nutreşte, Chateaubriand.

4. Care sunt în sfârşit scriitorii şi operile pe cari le apreciaţi mai mult şi care se bucură de un mai mare renume în faţa publicului cult al ţărei dv.?

Bănuesc că înţelegeţi pe moderni? In cazul acesta, Anatole France, Loti, Barrès, Proust.

Ne este indiferent răspunsul la întrebarea a treia, de oarece e cu totul personală aşa cum este pusă, dar nu ne împăcăm cu „influenţa imensă, care a crescut după războ" când ştiută este influenţa recentă a ruşilor, manifestată prin ultimele opere ale scriitorilor noştri. Fără îndoială că influenţa de azi e redusă faţă de aceea exercitată asupra generaţiilor trecute, a lui Grigore Alexandrescu, Alecsandri şi Bolintineanu. Să nu uităm însă că Eminescu, scriitorii ardeleni şi toţi cei dela Junimea erau influenţaţi de literatura germană.

Nu cunoaştem multe romane româneşti scrise de femei, iar acelea pe care le avem scrise de bărbaţi nu prea se resimt de influenţa franceză. Pare-se că această influenţă s'ar exercita mai mult asupra teatrului, prin nobila lui inspiraţie şi mai ales prin technica specific franceză, deşi e de aşteptat ca peste puţină vreme şi teatrul să apuce alt drum, sub influenţa unui repertor clasic şi modern, desrobit de al francezilor, şi mai ales sub impulsiunea unei regii germane.

Dar poate că ancheta nu se va opri aci, în ceiace ne priveşte, şi alţii, întrebaţi la rândul lor, vor răspunde altfel de cum a răspuns o doamnă delicată şi animată de sentimente reccunoscătoare pentru ţara ei adoptivă.

Am fi vrut un răspuns sincer ca al lui Bernard Shaw, de pildă, care înţelege să nu pună mănuşi când e vorba să se rostească în numele unui popor galant, dar conştient de substratul lui sufletesc, — S. U. P.

Premiul Nobel

Anul acesta premiul Nobel pentru literatură a fost decernat de Academia Suedeză romancierului polonez W. St. Reymont.

Născut la 1863 în Polonia rusească, gonit din şcoli şi ducând o viaţă de vagabond asemănătoare aceleia a lui Kuprin, Reymont, după ce-a fost hamal, actor şi chiar călugăr, ajunge scriitorul cu mare reputaţie, cinstit cu preşidenţia societăţii scriitorilor polonezi.

Opera lui de căpetenie este romanul epic *Ţăranii*. Este o epopee în care poezia se împleteşte minunat în jurul unui impresionant realizm. In cele patru volume *Toamna, Iarna, Primăvara* şi *Vara,* din care e alcătuită poema, Reymont descrie pe ţăranul polonez cu toate viciile şi virtuţile sale, cu păcatele şi aspiraţiunile sale şi cu strania lui apropiere de ţăranul rus.

Primul volum a apărut în 1904, prin urmare înainte de reînvierea Poloniei. Politica joacă un rol secundar, deşi din paginile „Toamnei" se desprind sentimente antigermane şi antiruseşti. Rolul principal îl joacă pământul şi ţăranul care îl lucrează.

Tablouri de viaţa rustică, amestec straniu de poezie şi sălbatec, se contopeşte în descrieri de un grandios pitoresc, de-alungul acestei poeme, care începe în vremea semănatului şi se termină în epoca secerişului.

Mărunte:

— A apărut la Cultura Naţională cartea d-lui *Matei Ion Caragiale:* „Remember".

— O impunătoare campanie a pornit în publicistica franceză în favoarea naţionalizării casei poetului *Lamartine* din Milly.

— In editura „S. Fischer" din Berlin a apărut primul volum din „Opere alese" de Hugo von Hofmanstahl.

— A reapărut la Craiova „Foaia pentru popor" sub îngrijirea prozatorului şi colaboratorului nostru d. Ion Dongorozi.

— La începutul anului viitor intelectualitatea ungară va comemora centenarul naşterii marelui prozator *Mor. Jokai*. Serbările se vor desfăşura sub îngrijirea unui comitet din care fac parte contele Andrassy, Appony şi scriitorii Pekar şi Herczeg.

— La Leptis Magna în Italia s'au descoperit — prin săpături — atrium-ul şi altarul consacrat împăratului Septimiu Sever şi statuile lui Aesculap, Venus şi Apollon.

— In editura „Iorgu Constantiniu" din R.-Sărat, a apărut o plachetă de versuri: „Zări de altădată", a colaboratorului nostru d. *Ion M. Gane*.

— In curând se va reprezenta la Teatrul Naţional noua piesă a d-lui Iorga: *„Isus"*.

— Cel mai bun anuar pe anul şcolar 1923/24 a apărut la Alba Iulia, scos sub îngrijirea d-lui *I. Sandu,* directorul liceului Mihai Viteazul. Cuprinde studii asupra lui D. Cantemir, M. Costin, etc... şi dări de seamă despre descoperirile arheologice dela Apulum.

— In revista americană „The Living Age" vol. 322, No. 4181, se află un articol despre politica noastră economică.

— Comedia lui *Goldoni:* „O slugă la doi stăpâni„ se repetă la Teatrul Regina Maria în montarea d-lui Soare Z. Soare.

— *Alexandru Arkhangelski,* cunoscutul compozitor rus, a murit zilele trecute la Praga. Era discipol al lui Berezovski Bortniansky.

— Cel mai illustru reprezentant al idealismului englez, metafizicianul *Francis Herbert Bradley* — autor al volumelor: Ethical Studies, Principles of Logic, etc... a murit luna trecută la Londra.

— Romancierul şi dramaturgul italian *Luigi Pirandello* şi-a dat romanul „Răposatul Mathias Pascal" pentru filmare. Interpreţi principali: Ivan Mosjukine şi Marcel L'Herbier.

— A apărut la Paris un volum curios intitulat *„Epigrames du Siècle"*, semnate Pierre Charrou, în felul celor ale lui Marţial, cu o vervă satirică neîntâlnită dela Catul sau Juvenal până astăzi: Una, despre scriitorul *André Gide:*

Ci repose en paix ce houguenot rigide
Qui nous a tant fait rire et n'a jamais ri: Gide.

— „Progresul Român" din Ohio-America, aduce în No. 5, colaborarea d-lui George A. Petre, Justin Ilieşu, A. Cotruş şi I. Tolan.

— Filarmonica va fi reorganizată sub directa îngrijire a prinţului Carol. In cazul când se va ajunge la o înţelegere — asupra chiriei — cu conducătorii Ateneului, Filarmonica îşi va reîncepe concertele în luna Ianuarie.

— Tot în luna Ianuarie vor avea loc la teatrul Regina Maria o serie de reprezentaţiuni extraordinare, cu piesele „Indrăgostita", „Marşul Nupţial" şi „A iubi" de Paul Geraldy. Va da concursul d-ra Marioara Ventura dela Comedia Franceză.

— A apărut în editura „Adeverul" romanul „Cucoana Olimpia" de d-ra *Lucia Mantu*.

— A apărut revista *„Datina"* pe Noembrie cu următorul sumar: *C. Rădulescu-Motru:* Ţăranul şi Revoluţia; *Const. D. Ionescu:* Anatole France; *I. Vania:* E. amăgire 'n orice gând senin; *Al. Lascarov-Moldovanu:* Trenul sanitar No. 6; *A. Cotruş:* In robia lor — versuri; *Adam Bolcu:* I-a cetit în zodii. Mişcarea culturală de d-nii Const. D. Ionescu, I. Cetină şi M. Guşiţă.

— Al treilea articol despre „Politica externă a României" semnat *dr. Eugeniu Horvath* a apărut în „Revue de Hongrie", cu data de 15 Noembrie.

— A apărut la Iaşi, Magazinul artistic „Comoedia", pus sub îngrijirea prozatorului şi omului de teatru *Adrian Pascu*. In No. 2 un articol al d-lui Octav Botez, despre „Colas Bregnon" de Romain Rolland şi un portret: „A. de Herz" de d. G. M. Vlădescu.

— La festivalul revistei „Gândul nostru" care a avut loc la Iaşi în ziua de 12 Noembrie, au dat concursul d-nii M. Sadoveanu, Ionel Teodoreanu, Sandu Teleajen, Adrian Pascu, G. M. Vlădescu şi Al. Alexandrescu, cu care ocazie s'a jucat piesa „Surioara dela Focşani" de d. G. M. Vlădescu.

— Numărul 2 din „Mişcarea literară" aduce colaborarea d-lor: *T. Vianu:* Masca Timpului; *Perpessicius:* Georges Duhamel; *G. Cardaş:* Insemnări în jurul limbei literare. *Sc. Struţeanu:* Comentarii critice (Lucian Blaga: Filozofia Stilului); etc....

— A apărut *Tebaida* de d. Victor Eftimiu.

— In editura „Cugetarea" a apărut romanul lui Gorki: *Mama* în traducerea Ion Pas şi Sarina Cassvan.

— Va apare în curând la „Cartea Românească" romanul d-lui N. Batzaria: Suflete de viteji.

— Romanul „Adam şi Eva" de d. Liviu Rebreanu va apare la „Cartea Românească".

— Ultimul număr din lumea de la Iaşi, publică proză şi versuri de: M. Sadoveanu, G. Topârceanu, Albert Ghica, Otilia Cazimir, C. Săteanu şi Simona Basarab.

— Tenorul Juistinski dela Opera din Varşovia a fost angajat la opera noastră, pentru câteva reprezentaţiuni extraordinare.

— O expoziţie *Anatole France* a fost organizată, în mod cu totul gratuit la Bruxelles în localul Musée du Livre

— O expoziţie interesantă oferă pictorul *Kimon Loghi* în saloanele „Cartea Românească".

Atelierele soc. ADEVERUL Sărindar 9—11.